T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ (27 MAYIS 1960-12 EYLÜL 1980)

Rezzan YÜCER

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Yakup KAYA

KONYA - 2023

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Rezzan YÜCER		
	Numarası	17810501061		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Tarih		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Yakup KAYA		
	Tezin Adı	Türkiye'de Eğitim ve Kültür Faaliyetleri (27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980)		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Rezzan YÜCER

(İmza)

……

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Rezzan YÜCER		
	Numarası	17810501061		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Tarih		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Yakup KAYA		
	Tezin Adı	Türkiye'de Eğitim ve Kültür Faaliyetleri (27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980)		

Bu çalışmada; 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 tarihleri arasında Türkiye'de gerçekleşen iki darbe arası dönemdeki eğitim ve kültür faaliyetleri incelenmiştir. Çalışmada her öğretim kademesindeki gelişmeler; dönemin beş yıllık kalkınma planları, Millî Eğitim Bakanlığı'nın şûra kararları, eğitim ile ilgili çıkarılan kanunlar ve yönetmelikler ile değerlendirilmiştir. Kültürel gelişmeler ise dönemin edebiyat, tiyatro, sinema, resim, heykel, müzik ve müze faaliyetleri hakkında bilgiler anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Millî Eğitim Şûrası, Beş Yıllık Kalkınma Planı, Eğitim, Kültür, 27 Mayıs 1960, 12 Eylül 1980, Sinema, Tiyatro.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author's	Name Surname	Rezzan YÜCER		
	Student Number	17810501061		
	Department	History / History		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Assoc. Dr. Yakup KAYA		
	Title of the Thesis/Dissertation	Educational and Cultural Activities in Türkiye (27 May 1960-12 September 1980)		

In this study; The educational and cultural activities between the two coups took place in Turkey between 27 May 1960 and 12 September 1980 were examined. Developments at each educational level in the study; The five-year development plans of the period, the council decisions of the Ministry of National Education, the laws and regulations related to education were evaluated. Cultural developments, on the other hand, are explained information about the literature, theater, cinema, painting, sculpture, music and museum activities of the period.

Keywords: National Education Council, Five-Year Development Plan, Education, Culture, 27 May 1960, 12 September 1980, Cinema, Theater.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI ..... **ii**
ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
ÇİZELGELER LİSTESİ ..... **xix**
KISALTMALAR ..... **xxiv**
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR ..... **xxv**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **7**
27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİNDEN SÜLEYMAN DEMİREL HÜKÜMETİ DÖNEMİNE KADAR EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ (MAYIS 1960-EKİM 1965) **7**
1.1. Hükümetlerin Eğitim Programları ve İcraatları 18
1.1.1. I. Cemal Gürsel Hükümeti Dönemi 18
1.1.2. II. Cemal Gürsel Hükümeti Dönemi 18
1.1.3. VIII. İsmet İnönü Hükümeti Dönemi 19
1.1.4. IX. İsmet İnönü Hükümeti Dönemi 19
1.1.5. X. İsmet İnönü Hükümeti Dönemi 20
1.1.6. Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti Dönemi 21
1.1.7. İlköğretim ve Eğitim Kanunu 21
1.1.7.1. Örgün Eğitim 22
1.1.7.1.1. Okul Öncesi Eğitim 22
1.1.7.1.2. İlköğretim 22
1.1.7.2. Yaygın Eğitim 23
1.1.7.3. Öğretmenler ile İlgili Hükümler 23
1.1.8. Yedinci Millî Eğitim Şûrası 24
1.1.8.1. Temel Eğitim (Okul Öncesi ve İlkokul Eğitimi) 26
1.1.8.2. Ortaöğretim (Ortaokul ve Lise Eğitimi) 27
1.1.8.3. Yükseköğretim 29
1.1.9. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (Birinci Perspektif Plan) 30
1.1.9.1. Temel Eğitim (İlkokul ve Ortaokul Eğitimi) 31
1.1.9.2. Ortaöğretim (Lise Eğitimi) 32
1.1.9.3. Yükseköğretim 33
1.1.10. Öğretmen Yetiştirme Politikası 33
1.1.10.1. Öğretmen Yetiştiren Kurumlar 35
1.1.10.1.1. İlköğretmen Okulları 35
1.1.10.1.2. Eğitim Enstitüleri 36
1.1.10.1.3. Eğitim Bilimleri Yüksek Enstitüsü 37
1.1.10.1.4. Yüksek Öğretmen Okulları 38
1.1.10.1.4.1. Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 38
1.1.10.1.4.2. Kadın Meslek Öğretmen Okulu 39
1.1.10.1.4.3. Köy Kadınları Gezici Kursları'na Öğretmen Yetiştirme 39
1.1.10.1.4.4. Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 40

1.1.10.1.4.5. Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu 40
1.1.10.2. Öğretmenlik Mesleğinin Cazip Hale Getirilmesi ve Öğretmen Maaşı 41
1.1.11. Rehberlik Hizmetleri 41
1.1.12. Öğretim Kademelerindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi 43
1.1.12.1. Okul Öncesi Eğitim 43
1.1.12.1.1. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 43
1.1.12.1.2. Okul Öncesi Eğitim ile İlgili Değerlendirme 44
1.1.12.2. İlkokul Eğitimi 47
1.1.12.2.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi 48
1.1.12.2.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 51
1.1.12.2.3. İlkokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme 54
1.1.12.3. Ortaokul Eğitimi 60
1.1.12.3.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi 60
1.1.12.3.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 63
1.1.12.3.3. Ortaokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme 66
1.1.12.4. Lise Eğitimi 70
1.1.12.4.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi 71
1.1.12.4.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 73
1.1.12.4.3. Lise Eğitimi ile İlgili Değerlendirme 77
1.1.12.5. Yükseköğretim 81
1.1.12.5.1. Mevcut ve Yeni Kurulan Üniversiteler, Fakülteler ve Yüksekokullar 84
1.1.12.5.1.1. Okul, Akademisyen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 85
1.1.12.5.1.2. Yükseköğretim ile İlgili Değerlendirme 89
1.1.12.5.2. Üniversite Olayları ve Öğretim Üyelerinin Üniversitelerden Uzaklaştırılması 95
1.1.12.6. Yabancı Devletlere ve Azınlıklara Ait Okullar 100
1.1.12.6.1. Yabancı Devletlere Ait Okullar 102
1.1.12.6.1.1. Amerikan Okulları 103
1.1.12.6.1.2. Fransız Okulları 105
1.1.12.6.1.3. İngiliz Okulları 107
1.1.12.6.1.4. İtalyan Okulları 107
1.1.12.6.1.5. Avusturya Okulları 108
1.1.12.6.1.6. Alman Okulları 108
1.1.12.6.2. Azınlıklara Ait Okullar 109
1.1.12.6.2.1. Rum Okulları 110
1.1.12.6.2.2. Ermeni Okulları 111
1.1.12.6.2.3. Yahudi (Musevi) Okulları 113
1.1.12.6.3. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Yabancı Okulların ve Azınlık Okullarının Değerlendirilmesi 114
1.1.12.7. Meslekî ve Teknik Eğitim 115
1.1.12.7.1. Örgün Eğitim Kurumları 116
1.1.12.7.1.1. Erkek Teknik Öğretim Okulları 117
1.1.12.7.1.1.1. Erkek Orta Sanat Okulları 117
1.1.12.7.1.1.2. Erkek Sanat Enstitüleri (Erkek Sanat Liseleri) 117
1.1.12.7.1.1.2.1. Yapı Enstitüleri (Yapı Liseleri) 119
1.1.12.7.1.1.2.2. Kimya Sanat Enstitüsü (Kimya Sanat Lisesi) 119
1.1.12.7.1.1.2.3. Mensucat (Dokuma) Sanat Enstitüsü (Mensucat Sanat Lisesi) 120

1.1.12.7.1.1.2.4. Matbaacılık Okulu (Matbaacılık Lisesi) 121
1.1.12.7.1.1.2.5. Motor Sanat Enstitüleri (Motor Sanat Liseleri) 122
1.1.12.7.1.1.2.6. Marangoz Sanat Enstitüsü (Marangoz Sanat Lisesi) 123
1.1.12.7.1.1.3. Pratik Sanat Okulları 123
1.1.12.7.1.1.4. Lise ve Yükseköğretim Düzeyinde Tekniker (Teknisyen) Okulları 123
1.1.12.7.1.1.4.1. Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 124
1.1.12.7.1.2. Kız Teknik Öğretim Okulları 125
1.1.12.7.1.2.1. Kız Orta Sanat Okulları 125
1.1.12.7.1.2.2. Kız Enstitüleri (Kız Sanat Liseleri, Kız Meslek Liseleri) 126
1.1.12.7.1.3. Ticaret ve Turizm Okulları 127
1.1.12.7.1.3.1. Ticaret Okulları (Ticaret Liseleri) 127
1.1.12.7.1.3.2. Turizm ve Otelcilik Okulu (Turizm ve Otelcilik Lisesi) 128
1.1.12.7.1.3.3. Sekreterlik Okulları (Sekreterlik Meslek Liseleri) 129
1.1.12.7.1.4. İçişleri Bakanlığı'na Bağlı Okullar 130
1.1.12.7.1.4.1. Polis Okulları (Polis Enstitüleri, Polis Kolejleri) 130
1.1.12.7.1.5. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na Bağlı Okullar 131
1.1.12.7.1.5.1. Hasta Bakıcı Mektebi 131
1.1.12.7.1.5.2. Hemşirelik Okulu 132
1.1.12.7.1.5.3. Köy Ebe ve Hemşire Yardımcısı Okulları 132
1.1.12.7.1.5.4. Sosyal Hizmetler Akademisi 132
1.1.12.7.1.5.5. Genel Sağlık Okulları 133
1.1.12.7.1.5.5.1. Hemşire-Ebe Laborant Okulu 133
1.1.12.7.1.6. Tarım Bakanlığı'na Bağlı Okullar 133
1.1.12.7.1.6.1. Bölge Ziraat Okulları (Ziraat Meslek Liseleri) 133
1.1.12.7.1.6.2. Orman Muhafaza Tekniker Okulu 133
1.1.12.7.1.6.3. Ziraat ve Bahçıvanlık Okulları 134
1.1.12.7.1.6.4. Hayvan Sağlık Okulu 134
1.1.12.7.1.6.5. Meteoroloji Teknik Lisesi (Meteoroloji Meslek Okulu) 134
1.1.12.7.1.7. Ulaştırma Bakanlığı'na Bağlı Okullar 135
1.1.12.7.1.7.1. Demiryolları Meslek Lisesi 135
1.1.12.7.1.7.2. Yüksek Denizcilik Okulu 135
1.1.12.7.1.8. Maliye Bakanlığı'na Bağlı Okullar 135
1.1.12.7.1.8.1. Maliye Meslek Okulu 135
1.1.12.7.1.9. İmam Hatip Liseleri 136
1.1.12.7.2. Yaygın Eğitim Kurumları 137
1.1.12.7.2.1.1. Akşam Kız Sanat Okulları 139
1.1.12.7.2.1.2. Akşam Kız Sanat Ortaokulları 140
1.1.12.7.2.1.3. Akşam Erkek Sanat Okulları 141
1.1.12.7.2.1.4. Erkek Akşam Orta Terzilik Okulu 141
1.1.12.7.2.1.5. İlçe Kadınları ve Köy Kadınları Gezici Kursları 142
1.1.12.7.2.1.6. İlçe Erkekleri ve Köy Erkekleri Gezici Kursları 142
1.1.12.7.2.1.7. Yetiştirici ve Tamamlayıcı Kadın Meslek Sınıfları ve Kursları 142
1.1.12.7.2.1.8. Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüleri 143
1.1.12.7.2.2. Mektupla Öğretim Merkezi 143
1.1.12.7.2.3. İş Okulları 145
1.1.12.7.2.4. Çıraklık Eğitimi 145
1.1.12.7.3. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 145

1.1.12.7.4. Meslekî ve Teknik Eğitim ile İlgili Değerlendirme 150
1.1.13. Özel Eğitim ile İlgili Gelişmeler 155
1.1.14. Eğitim Vakıfları 156
1.1.15. Mayıs 1960-Ekim 1965 Yılları Arasında Millî Eğitim Bakanlığı Görevini Üstlenmiş Kişiler 156
1.1.15.1. Fehmi Yavuz 156
1.1.15.2. Bedrettin Tuncel 157
1.1.15.3. Turhan Feyzioğlu 157
1.1.15.4. Ahmet Tahtakılıç 157
1.1.15.5. Mehmet Hilmi İncesulu 158
1.1.15.6. Şevket Raşit Hatipoğlu 158
1.1.15.7. İbrahim Öktem 159
1.1.15.8. Nevzat Cihat Bilgehan 159
1.2. Hükümetlerin Kültür Programları ve İcraatları 159
1.2.1. I. Cemal Gürsel Hükümeti Dönemi 160
1.2.2. II. Cemal Gürsel Hükümeti Dönemi 160
1.2.3. VIII. İsmet İnönü Dönemi Hükümeti 160
1.2.4. IX. İsmet İnönü Hükümeti Dönemi 160
1.2.5. X. İsmet İnönü Hükümeti Dönemi 160
1.2.6. Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti Dönemi 161
1.2.7. Türkiye Cumhuriyeti'nin Taraf Olduğu İkili ve Çok Taraflı Kültür Antlaşmaları 161
1.2.8. Türkiye'de Kültürel Ortamların ve Kültürel Unsurların Gelişim Süreci 161
1.2.8.1. Yayın ve Yayım Alanındaki Gelişmeler 161
1.2.8.1.1. Millî Kütüphane ve Halk Kütüphaneleri 162
1.2.8.1.1.1. Millî Kütüphane 162
1.2.8.1.1.2. Halk Kütüphaneleri 162
1.2.8.1.2. Türkiye'deki Radyo, Gazete ve Dergi Sayısı 163
1.2.8.1.3. Edebiyat Alanındaki Gelişmeler 164
1.2.8.1.3.1. Hasan İzzettin Dinamo 164
1.2.8.1.3.2. Mehmet Seyda 165
1.2.8.1.3.3. Rıfat Ilgaz 166
1.2.8.1.3.4. Yusuf Atılgan 167
1.2.8.1.3.5. Yaman Koray 167
1.2.8.1.3.6. Nezihe Meriç 168
1.2.8.1.3.7. Emine Işınsu 168
1.2.8.1.3.8. Peride Celal 169
1.2.8.1.3.9. Tarık Buğra 169
1.2.8.1.4. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Yayın ve Yayım ile İlgili Alınan Kararlar 170
1.2.8.2. Tiyatro Alanındaki Gelişmeler 170
1.2.8.2.1. 1960-1965 Yılları Arasında Türk Tiyatrosunun Gösterdiği Gelişmeler 172
1.2.8.2.1.1. Devlet Tiyatroları 174
1.2.8.2.1.2. Özel Tiyatrolar 175
1.2.8.2.1.3. Şehir Tiyatroları 178
1.2.8.2.1.4. Genel Gençlik Tiyatroları 179
1.2.8.2.1.5. Opera ve Bale 179

1.2.8.2.1.5.1. Dünyaca Ünlü Türk Opera (Şan) Solistleri ve Bestecileri 180
1.2.8.2.1.5.1.1. Leyla Gencer 180
1.2.8.2.1.5.1.2. Ayhan Baran 181
1.2.8.2.1.5.1.3. Cemal Reşit Rey 181
1.2.8.2.1.5.1.4. Ahmet Adnan Saygun 181
1.2.8.2.1.5.2. Dünyaca Ünlü Türk Bale Sanatçıları 182
1.2.8.2.1.5.2.1. Meriç Sümen 182
1.2.8.2.1.5.2.2. Sait Sökmen 182
1.2.8.2.1.6. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Tiyatro, Opera ve Bale ile İlgili Alınan Kararlar 182
1.2.8.3. Müzik Alanındaki Gelişmeler 183
1.2.8.3.1. Türk Halk Müziği 184
1.2.8.3.2. Klasik Türk Müziği ve Türk Sanat Müziği 185
1.2.8.3.3. Türk Beşler 185
1.2.8.3.3.1. Hasan Ferid Alnar 186
1.2.8.3.3.2. Ulvi Cemal Erkin 186
1.2.8.3.3.3. Necil Kazım Akses 187
1.2.8.3.4. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Müzik ile İlgili Alınan Kararlar 187
1.2.8.4. Resim ve Heykel Alanındaki Gelişmeler 188
1.2.8.4.1. 1960-1965 Yılları Arasında Resim ve Heykelcilik 190
1.2.8.4.1.1. Resim Sanatçıları 191
1.2.8.4.1.1.1. Nurullah Berk 191
1.2.8.4.1.1.2. Bedri Rahmi Eyüboğlu 192
1.2.8.4.1.1.3. Neşet Günal 192
1.2.8.4.1.1.4. Orhan Peker 192
1.2.8.4.1.2. Heykel Sanatçıları 193
1.2.8.4.1.2.1. Zühtü Müridoğlu 193
1.2.8.4.1.2.2. Sabiha Ziya Bengütaş 193
1.2.8.4.1.2.3. Ali Hadi Bara 194
1.2.8.4.1.2.4. Ali Nijad Sirel 194
1.2.8.4.1.3. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Güzel Sanatlar ile İlgili Alınan Kararlar 194
1.2.8.5. Sinema Alanındaki Gelişmeler 195
1.2.8.5.1. Ünlü Türk Yönetmenlerinin Yayınladıkları Filmler (1960-1965) 196
1.2.8.5.1.1. 1960 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 199
1.2.8.5.1.2. 1961 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 199
1.2.8.5.1.3. 1962 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 199
1.2.8.5.1.4. 1963 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 200
1.2.8.5.1.5. 1964 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 200
1.2.8.5.1.6. 1965 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 201
1.2.8.5.2. Dönemin Ünlü Yönetmenleri 201
1.2.8.5.2.1. Lütfi Ömer Akad 201
1.2.8.5.2.2. Metin Erksan 202
1.2.8.5.2.3. Atıf Yılmaz Batıbeki 203
1.2.8.5.2.4. Osman Fahir Seden 203
1.2.8.5.2.5. Memduh Ün 204
1.2.8.5.3. Türk Sinemasında Sansür 204

1.2.8.6. Müzecilik Alanındaki Gelişmeler 204
1.2.8.6.1. Kurulan Müzeler 206
1.2.8.6.1.1. Mudanya Mütareke Müzesi 206
1.2.8.6.1.2. Konya Mezar Anıtları Müzesi 207
1.2.8.6.1.3. Harput Müzesi 207
1.2.8.6.1.4. Çanakkale Müzesi 207
1.2.8.6.1.5. Akşehir Taş Eserler Müzesi 207
1.2.8.6.1.6. İstanbul Deniz Müzesi 208
1.2.8.6.1.7. Kahramanmaraş Müzesi 208
1.2.8.6.1.8. Ziya Gökalp Müzesi 208
1.2.8.6.1.9. Efes Arkeoloji Müzesi 208
1.2.8.6.1.10. Hacıbektaş Dergâhı Müzesi 209
1.2.8.6.1.11. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi 209
1.2.8.6.2. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Müzecilik ile İlgili Alınan Kararlar 209

İKİNCİ BÖLÜM 210

SÜLEYMAN DEMİREL HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNDEN MİLLİYETÇİ CEPHE HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNE KADAR EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ (KASIM 1965-MART 1975) 210

2.1. Hükümetlerin Eğitim Programları ve İcraatları 216
2.1.1. I. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 216
2.1.2. II. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 217
2.1.3. III. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 218
2.1.4. I. Nihat Erim Hükümeti Dönemi 219
2.1.5. II. Nihat Erim Hükümeti Dönemi 220
2.1.6. Ferit Melen Hükümeti Dönemi 220
2.1.7. Naim Talu Hükümeti Dönemi 221
2.1.8. I. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi 221
2.1.9. Sadi Irmak Hükümeti Dönemi 222
2.1.10. İlkokul Programı 223
2.1.11. Millî Eğitim Temel Kanunu 224
2.1.12. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (Birinci Perspektif Plan) 225
2.1.12.1. Temel Eğitim (Okul Öncesi ve İlkokul Eğitimi) 226
2.1.12.2. Ortaöğretim (Ortaokul ve Lise Eğitimi) 226
2.1.12.3. Yükseköğretim 228
2.1.13. Sekizinci Millî Eğitim Şûrası 228
2.1.13.1. Temel Eğitim (Okul Öncesi ve İlkokul Eğitimi) 229
2.1.13.2. Ortaöğretim (Ortaokul ve Lise Eğitimi) 229
2.1.13.3. Yükseköğretim 230
2.1.14. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (İkinci Perspektif Plan) 230
2.1.14.1. Okul Öncesi Eğitim 231
2.1.14.2. Temel Eğitim (İlkokul ve Ortaokul Eğitimi) 231
2.1.14.3. Ortaöğretim (Lise Eğitimi) 231
2.1.14.4. Yükseköğretim 232
2.1.15. Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası 232
2.1.15.1. Okul Öncesi Eğitim 233
2.1.15.2. Temel Eğitim (İlkokul ve Ortaokul Eğitimi) 234
2.1.15.3. Ortaöğretim (Lise Eğitimi) 235

2.1.15.4. Yükseköğretim 235
2.1.16. Öğretmen Yetiştirme Politikası 236
2.1.16.1. Öğretmen Yetiştiren Kurumlar 236
2.1.16.1.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Öğretmen Yetiştirme 236
2.1.16.1.2. İlköğretmen Okulları 237
2.1.16.1.3. Eğitim Enstitüleri 238
2.1.16.1.4. Yüksek Öğretmen Okulları 239
2.1.16.1.4.1. Deneme Yüksek Öğretmen Okulu 239
2.1.16.1.5. Uzaktan Eğitim Yolu ile Öğretmen Yetiştirme 240
2.1.16.2. Sekizinci ve Dokuzuncu Millî Eğitim Şûralarında ve İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Öğretmen Yetiştirme ile İlgili Alınan Kararlar 241
2.1.17. Rehberlik Yönlendirme Hizmetleri 242
2.1.18. Öğretim Kademelerindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi 244
2.1.18.1. Okul Öncesi Eğitim 244
2.1.18.1.1. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 244
2.1.18.1.2. Okul Öncesi Eğitim ile İlgili Değerlendirme 244
2.1.18.2. İlkokul Eğitimi 246
2.1.18.2.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi 246
2.1.18.2.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 247
2.1.18.2.3. İlkokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme 250
2.1.18.3. Ortaokul Eğitimi 255
2.1.18.3.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi 255
2.1.18.3.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 257
2.1.18.3.3. Ortaokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme 260
2.1.18.4. Lise Eğitimi 264
2.1.18.4.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi 264
2.1.18.4.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 266
2.1.18.4.3. Lise Eğitimi ile İlgili Değerlendirme 269
2.1.18.5. Yükseköğretim 273
2.1.18.5.1. Mevcut ve Yeni Kurulan Üniversiteler, Fakülteler ve Yüksekokullar 274
2.1.18.5.1.1. Okul, Akademisyen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 276
2.1.18.5.1.2. Yükseköğretim ile İlgili Değerlendirme 279
2.1.18.5.2. Üniversitelerdeki Siyasi Meseleler ve Öğrenci Olayları 284
2.1.18.6. Yabancı Devletlere ve Azınlıklara Ait Okullar 287
2.1.18.6.1. Yabancı Devletlere Ait Okullar 287
2.1.18.6.1.1. Amerikan Okulları 287
2.1.18.6.1.2. Fransız Okulları 287
2.1.18.6.1.3. İngiliz Okulları 288
2.1.18.6.1.4. İtalyan Okulları 288
2.1.18.6.1.5. Avusturya Okulları 288
2.1.18.6.1.6. Alman Okulları 289
2.1.18.6.2. Azınlıklara Ait Okullar 289
2.1.18.7. Meslekî ve Teknik Eğitim 290
2.1.18.7.1. Örgün Eğitim Kurumları 290
2.1.18.7.1.1. Erkek Teknik Öğretim Okulları 290
2.1.18.7.1.1.1. Erkek Orta Sanat Okulları 290

2.1.18.7.1.1.2. Erkek Sanat Enstitüleri (Erkek Sanat Liseleri, Endüstri Meslek Liseleri) 291
2.1.18.7.1.1.2.1. Yapı Orta Sanat ve Yapı Enstitüleri (Yapı Meslek Liseleri) 292
2.1.18.7.1.1.2.2. Kimya Sanat Enstitüsü (Kimya Sanat Lisesi) 292
2.1.18.7.1.1.2.3. Mensucat (Dokuma) Sanat Enstitüsü (Tekstil Sanat Enstitüsü, Tekstil Meslek Lisesi) 292
2.1.18.7.1.1.2.4. Matbaa Sanat Enstitüsü (Matbaa Meslek Lisesi) 292
2.1.18.7.1.1.2.5. Motor Sanat Enstitüleri (Motor Sanat Liseleri, Motor Meslek Liseleri) 293
2.1.18.7.1.1.2.6. Marangoz Sanat Enstitüsü (Ağaç İşleri Olgunlaşma Enstitüsü, Ağaç ve Metal İşleri Meslek Lisesi) 293
2.1.18.7.1.1.3. Pratik Sanat Okulları 293
2.1.18.7.1.1.4. Yükseköğretim Düzeyinde Tekniker (Teknisyen) Okulları 294
2.1.18.7.1.1.4.1. Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 294
2.1.18.7.1.2. Kız Teknik Öğretim Okulları 295
2.1.18.7.1.2.1. Kız Enstitüleri (Kız Meslek Liseleri, Kız Sanat Liseleri) 295
2.1.18.7.1.2.2. Kız Meslek Öğretmen Okulu (Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu) 295
2.1.18.7.1.3. Ticaret ve Turizm Okulları 295
2.1.18.7.1.3.1. Ticaret Okulları (Ticaret Meslek Liseleri) 295
2.1.18.7.1.3.2. Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu 296
2.1.18.7.1.3.3. Turizm ve Otelcilik Okulları (Turizm ve Otelcilik Liseleri) 296
2.1.18.7.1.3.4. Sekreterlik Okulları (Sekreterlik Meslek Liseleri) 296
2.1.18.7.1.4. İçişleri Bakanlığı'na Bağlı Okullar 296
2.1.18.7.1.4.1. Polis Okulları (Polis Enstitüleri, Polis Kolejleri) 296
2.1.18.7.1.5. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na Bağlı Okullar 297
2.1.18.7.1.6. Tarım Bakanlığı'na Bağlı Okullar 297
2.1.18.7.1.6.1. Ziraat ve Bahçıvanlık Okulları (Ziraat Meslek ve Ev Ekonomisi Meslek Okulları) 297
2.1.18.7.1.6.2. Orman Muhafaza Okulu (Orman Muhafaza Memuru Eğitim Merkezi) 297
2.1.18.7.1.6.3. Meteoroloji Meslek Okulu (Meteoroloji Teknik Lisesi) 297
2.1.18.7.1.7. Ulaştırma Bakanlığı'na Bağlı Okullar 298
2.1.18.7.1.7.1. Devlet Demiryolları Meslek Lisesi 298
2.1.18.7.1.8. İmam Hatip Liseleri 298
2.1.18.7.2. Yaygın Eğitim Kurumları 298
2.1.18.7.2.1. Sanat Okulları ve Halk Eğitimi Meslek Kursları 298
2.1.18.7.2.1.1. Akşam Kız Sanat Okulları 299
2.1.18.7.2.1.2. Akşam Kız Sanat Ortaokulları 299
2.1.18.7.2.1.3. Pratik Kız Sanat Okulları 299
2.1.18.7.2.1.4. İlçe Kadınları ve Köy Kadınları Gezici Kursları 299
2.1.18.7.2.1.5. İlçe Erkekleri ve Köy Erkekleri Gezici Kursları 300
2.1.18.7.2.2. Mektup ile Öğretim Merkezi (Mektupla Yükseköğretim Merkezi) 300
2.1.18.7.2.3. İş Okulları 300
2.1.18.7.2.4. Çıraklık Eğitimi 300
2.1.18.7.3. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 301
2.1.18.7.4. Meslekî ve Teknik Eğitim ile İlgili Değerlendirme 306

2.1.19. Özel Eğitim ile İlgili Gelişmeler 315
2.1.20. Eğitim Vakıfları 316
2.1.21. Kasım 1965-Mart 1975 Yılları Arasında Millî Eğitim Bakanlığı Görevini Üstlenmiş Kişiler 316
2.1.21.1. Orhan Dengiz 316
2.1.21.2. İlhami Ertem 317
2.1.21.3. Orhan Oğuz 317
2.1.21.4. Şinasi Orel 317
2.1.21.5. İsmail Arar 318
2.1.21.6. Sabahattin Özbek 318
2.1.21.7. Mustafa Üstündağ 318
2.1.21.8. Safa Reisoğlu 318
2.2. Hükümetlerin Kültür Programları ve İcraatları 319
2.2.1. I. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 321
2.2.2. II. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 321
2.2.3. III. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 322
2.2.4. I. Nihat Erim Hükümeti Dönemi 322
2.2.5. II. Nihat Erim Hükümeti Dönemi 322
2.2.6. Ferit Melen Hükümeti Dönemi 322
2.2.7. Naim Talu Hükümeti Dönemi 323
2.2.8. I. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi 323
2.2.9. Sadi Irmak Hükümeti Dönemi 323
2.2.10. Türkiye Cumhuriyeti'nin Taraf Olduğu İkili ve Çok Taraflı Kültür Antlaşmaları 324
2.2.11. Türkiye'de Kültürel Ortamların ve Kültürel Unsurların Gelişim Süreci 325
2.2.11.1. Yayın ve Yayım Alanındaki Gelişmeler 325
2.2.11.1.1. Çocuk Kütüphaneleri, Halk Kütüphaneleri ve Millî Kütüphane 325
2.2.11.1.2. Türkiye'deki Televizyon, Radyo, Gazete ve Dergi Sayısı 326
2.2.11.1.3. Edebiyat Alanındaki Gelişmeler 327
2.2.11.1.3.1. Nail Abbas Sayar 327
2.2.11.1.3.2. Erol Toy 328
2.2.11.1.3.3. Oğuz Atay 328
2.2.11.1.3.4. Melih Cevdet Anday 329
2.2.11.1.3.5. Çetin Altan 329
2.2.11.1.3.6. Oktay Rifat Horozcu 330
2.2.11.1.3.7. Sevgi Soysal 330
2.2.11.1.3.8. Adalet Ağaoğlu 331
2.2.11.1.3.9. Kemal Tahir 332
2.2.11.2. Tiyatro Alanındaki Gelişmeler 332
2.2.11.2.1. Devlet Tiyatroları 334
2.2.11.2.2. Özel Tiyatrolar 334
2.2.11.2.3. Şehir Tiyatroları 336
2.2.11.2.4. Opera ve Bale 336
2.2.11.2.4.1. Dünyaca Ünlü Türk Opera (Şan) Solistleri ve Bestecileri 337
2.2.11.2.4.1.1. Suna Korat 337
2.2.11.2.4.1.2. Yelda Kodallı 338
2.2.11.2.4.1.3. Ferit Tüzün 338

2.2.11.2.4.2. Dünyaca Ünlü Türk Bale Sanatçıları 338
2.2.11.2.4.2.1.Tenasüp Önad 338
2.2.11.2.4.2.2. Rezzan Ürey-Ümran Ürey 338
2.2.11.2.5. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Tiyatro, Opera ve Bale ile İlgili Alınan Kararlar 339
2.2.11.3. Müzik Alanındaki Gelişmeler 339
2.2.11.3.1. Türk Halk Müziği 340
2.2.11.3.1.1. Arabesk Müzik 340
2.2.11.3.2. Anadolu Pop Müziği 341
2.2.11.3.3. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Müzik ile İlgili Alınan Kararlar 342
2.2.11.4. Resim ve Heykel Alanındaki Gelişmeler 342
2.2.11.4.1. Resim Sanatçıları 344
2.2.11.4.1.1. Müşerref Rasim Köktürk 344
2.2.11.4.1.2. Cevat Dereli 344
2.2.11.4.1.3. Celal Esad Arseven 344
2.2.11.4.2. Heykel Sanatçıları 345
2.2.11.4.2.1. Füsun Onur 345
2.2.11.4.2.2. Seyhun Topuz 345
2.2.11.4.2.3. İlhan Koman 345
2.2.11.4.3. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Güzel Sanatlar ile İlgili Alınan Kararlar 346
2.2.11.5. Sinema Alanındaki Gelişmeler 346
2.2.11.5.1. Ünlü Türk Yönetmenlerinin Yayınladıkları Filmler (1966-1975) 349
2.2.11.5.1.1. 1966 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 349
2.2.11.5.1.2. 1967 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 349
2.2.11.5.1.3. 1968 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 349
2.2.11.5.1.4. 1969 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 350
2.2.11.5.1.5. 1970 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 350
2.2.11.5.1.6. 1971 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 351
2.2.11.5.1.7. 1972 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 351
2.2.11.5.1.8. 1973 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 352
2.2.11.5.1.9. 1974 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 352
2.2.11.5.1.10. 1975 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 352
2.2.11.5.2. Dönemin Ünlü Yönetmenleri 353
2.2.11.5.2.1. Yılmaz Güney (Pütün) 353
2.2.11.5.2.2. Halit Refiğ 354
2.2.11.5.2.3. Duygu Sağıroğlu 354
2.2.11.5.2.4. Süreyya Duru 355
2.2.11.5.2.5. Zeki Ökten 355
2.2.11.5.3. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Sinema ile İlgili Alınan Kararlar 356
2.2.11.6. Müzecilik Alanındaki Gelişmeler 356
2.2.11.6.1. Kurulan Müzeler 357
2.2.11.6.1.1. Tekirdağ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi 357
2.2.11.6.1.2. Samsun Atatürk Müzesi 357
2.2.11.6.1.3. Erzurum Müzesi 358

2.2.11.6.1.4. Eskişehir Atatürk ve Kültür Müzesi 358
2.2.11.6.1.5. Malatya Müzesi..... 358
2.2.11.6.1.6. Çanakkale Şehitler Anıtı ve Harp Hatıraları Müzesi 358
2.2.11.6.1.7. İzmir Resim ve Heykel Müzesi 358
2.2.11.6.1.8. Hatay Arkeoloji Müzesi..... 359
2.2.11.6.2. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Müzecilik ile İlgili Alınan Kararlar 359
2.2.11.7. Kasım 1965-Mart 1975 Yılları Arasında Kültür Bakanlığı Görevini Üstlenmiş Kişiler 360
2.2.11.7.1. Talat Halman..... 360
2.2.11.7.1. Nermin Neftçi 360
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 361
MİLLİYETÇİ CEPHE HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNDEN 12 EYLÜL 1980 ASKERİ DARBE DÖNEMİNE KADAR EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ (NİSAN 1975-EYLÜL 1980) 361
3.1. Hükümetlerin Eğitim Programları ve İcraatları 364
3.1.1. IV. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 364
3.1.2. II. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi 365
3.1.3. V. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi..... 366
3.1.4. III. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi..... 366
3.1.5.VI. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 366
3.1.6. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (İkinci Perspektif Plan)..... 367
3.1.6.1. Okul Öncesi Eğitim 367
3.1.6.2. Temel Eğitim (İlkokul ve Ortaokul Eğitimi) 367
3.1.6.3. Ortaöğretim (Lise Eğitimi) 367
3.1.6.4. Yükseköğretim..... 368
3.1.7. Öğretmen Yetiştirme Politikası 368
3.1.7.1. Öğretmen Yetiştiren Kurumlar 368
3.1.7.1.1. Eğitim Enstitüleri (Yüksek Öğretmen Okulları)..... 368
3.1.7.2. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Öğretmen Yetiştirme ile İlgili Alınan Kararlar 369
3.1.8. Rehberlik Yönlendirme Hizmetleri 369
3.1.9. Öğretim Kademelerindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi 369
3.1.9.1. Okul Öncesi Eğitim 369
3.1.9.1.1. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı..... 370
3.1.9.1.2. Okul Öncesi Eğitim ile İlgili Değerlendirme..... 370
3.1.9.2. İlkokul Eğitimi..... 370
3.1.9.2.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi..... 370
3.1.9.2.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı..... 372
3.1.9.2.3. İlkokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme 373
3.1.9.3. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi..... 375
3.1.9.3. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı..... 377
3.1.9.3. Ortaokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme 378
3.1.9.4. Lise Eğitimi..... 379
3.1.9.4.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi..... 380
3.1.9.4.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı..... 382
3.1.9.4.3. Lise Eğitimi ile İlgili Değerlendirme..... 383

3.1.9.5. Yükseköğretim 385
3.1.9.5.1. Mevcut ve Yeni Kurulan Üniversiteler, Fakülteler ve Yüksekokullar 385
3.1.9.5.1.1. Okul, Akademisyen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 385
3.1.9.5.1.2. Yükseköğretim ile İlgili Değerlendirme 386
3.1.9.5.2. Üniversitelerdeki Siyasi Meseleler ve Öğrenci Olayları 388
3.1.9.6. Yabancı Devletlere ve Azınlıklara Ait Okullar 389
3.1.9.6.1. Yabancı Devletlere Ait Okullar 389
3.1.9.6.1.1. Amerikan Okulları 389
3.1.9.6.1.2. Fransız Okulları 390
3.1.9.6.1.3. İngiliz Okulları 390
3.1.9.6.1.4. İtalyan Okulları 390
3.1.9.6.1.5. Avusturya Okulları 390
3.1.9.6.1.6. Alman Okulları 390
3.1.9.6.2. Azınlıklara Ait Okullar 390
3.1.9.6.2.1. Rum Okulları 391
3.1.9.6.2.2. Ermeni Okulları 391
3.1.9.6.2.3. Yahudi (Musevi) Okulları 391
3.1.9.7. Meslekî ve Teknik Eğitim 391
3.1.9.7.1. Örgün Eğitim Kurumları 391
3.1.9.7.1.1. Erkek Teknik Öğretim Okulları 391
3.1.9.7.1.1.1. Erkek Sanat Enstitüleri (Erkek Sanat Liseleri, Endüstri Meslek Liseleri) 391
3.1.9.7.1.1.1.1. Yapı Orta Sanat ve Yapı Enstitüleri (Yapı Meslek Liseleri) 392
3.1.9.7.1.1.1.2. Kimya Sanat Enstitüsü (Kimya Sanat Lisesi) 392
3.1.9.7.1.1.1.3. Mensucat (Dokuma) Sanat Enstitüsü (Tekstil Sanat Enstitüsü, Tekstil Meslek Lisesi) 392
3.1.9.7.1.1.1.4. Matbaa Sanat Enstitüsü (Matbaa Meslek Lisesi) 392
3.1.9.7.1.1.1.5. Motor Sanat Enstitüleri (Motor Sanat Liseleri, Motor Meslek Liseleri) 393
3.1.9.7.1.1.1.6. Marangoz Sanat Enstitüsü (Ağaç İşleri Olgunlaşma Enstitüsü, Ağaç ve Metal İşleri Meslek Lisesi) 393
3.1.9.7.1.1.2. Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu (Yüksek Teknik Öğretmen Okulu) 393
3.1.9.7.1.2. Ticaret ve Turizm Okulları 393
3.1.9.7.1.2.1. Turizm ve Otelcilik Okulları (Turizm ve Otelcilik Liseleri) 393
3.1.9.7.1.2.2. Sekreterlik Okulları (Sekreterlik Meslek Liseleri) 394
3.1.9.7.1.3. İçişleri Bakanlığı'na Bağlı Okullar 394
3.1.9.7.1.3.1. Polis Okulları (Polis Enstitüleri, Polis Kolejleri) 394
3.1.9.7.1.4. Ulaştırma Bakanlığı'na Bağlı Okullar 394
3.1.9.7.1.4.1. Yüksek Denizcilik Okulu 394
3.1.9.7.1.5. İmam Hatip Liseleri 394
3.1.9.7.2. Yaygın Eğitim Kurumları 394
3.1.9.7.2.1. Sanat Okulları ve Halk Eğitimi Meslek Kursları 395
3.1.9.7.2.1.1. Pratik Kız Sanat Okulları 395
3.1.9.7.2.2. Mektup ile Öğretim Merkezi (Mektupla Yükseköğretim Merkezi) 395
3.1.9.7.2.3. Çıraklık Eğitimi 395
3.1.9.7.3. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı 396
3.1.9.7.4. Meslekî ve Teknik Eğitim ile İlgili Değerlendirme 399

3.1.10. Özel Eğitim ile İlgili Gelişmeler 402
3.1.11. Nisan 1975-Eylül 1980 Yılları Arasında Millî Eğitim Bakanlığı Görevini Üstlenmiş Kişiler 403
3.1.11.1. Ali Naili Erdem 403
3.1.11.2. Nahit Menteşe 403
3.1.11.3. Mustafa Necdet Uğur 403
3.1.11.4. Orhan Cemal Fersoy 404
3.2. Hükümetlerin Kültür Programları ve İcraatları 404
3.2.1. IV. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 404
3.2.2. II. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi 405
3.2.3. V. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 405
3.2.4. III. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi 405
3.2.5. VI. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi 406
3.2.6. Türkiye Cumhuriyeti'nin Taraf Olduğu İkili ve Çok Taraflı Kültür Antlaşmaları 406
3.2.7. Türkiye'de Kültürel Ortamların ve Kültürel Unsurların Gelişim Süreci 406
3.2.7.1. Yayın ve Yayım Alanındaki Gelişmeler 406
3.2.7.1.1. Çocuk Kütüphaneleri, Halk Kütüphaneleri ve Millî Kütüphane 406
3.2.7.1.2. Türkiye'deki Televizyon, Radyo, Gazete ve Dergi Sayısı 407
3.2.7.1.3. Edebiyat Alanındaki Gelişmeler 407
3.2.7.1.3.1. İnci Aral 408
3.2.7.1.3.2. Vedat Türkali 408
3.2.7.1.3.3. Selim İleri 409
3.2.7.2. Tiyatro Alanındaki Gelişmeler 409
3.2.7.2.1. Devlet Tiyatroları 410
3.2.7.2.2. Özel Tiyatrolar 410
3.2.7.2.3. Şehir Tiyatroları 411
3.2.7.2.4. Opera ve Bale 411
3.2.7.3. Müzik Alanındaki Gelişmeler 412
3.2.7.3.1. Türk Halk Müziği 412
3.2.7.3.1.1. Arabesk Müzik 412
3.2.7.3.2. Pop Müzik 413
3.2.7.4. Resim ve Heykel Alanındaki Gelişmeler 413
3.2.7.5. Sinema Alanındaki Gelişmeler 413
3.2.7.5.1. Ünlü Türk Yönetmenlerinin Yayınladıkları Filmler (1976-1980) 415
3.2.7.5.1.1. 1976 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 415
3.2.7.5.1.2. 1977 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 415
3.2.7.5.1.3. 1978 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 415
3.2.7.5.1.4. 1979 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 416
3.2.7.5.1.5.1980 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları 416
3.2.7.5.2. Dönemin Ünlü Yönetmenleri 416
3.2.7.5.2.1. Ülkü Erakalın 416
3.2.7.5.2.2. Hulki Saner 417
3.2.7.5.2.3. Aram Gülyüz 418
3.2.7.5.2.4. Natuk Baytan 418
3.2.7.5.2.5. Türker İnanoğlu 418
3.2.7.6. Müzecilik Alanındaki Gelişmeler 419

3.2.7.6.1. Kurulan Müzeler 419
3.2.7.6.1.1. Kars Müzesi 419
3.2.7.7. Nisan 1975-Eylül 1980 Yılları Arasında Kültür Bakanlığı Görevini Üstlenmiş Kişiler 420
3.2.7.7.1. Avni Akyol 420
3.2.7.7.2. Ahmet Taner Kışlalı 420
3.2.7.7.3. Tevfik Koraltan 420
3.2.7.7.4. Rıfkı Danışman 421
SONUÇ 422
KAYNAKÇA 428
EKLER 467
Ek 1: Millî Eğitim Bakanlığı'nı İlgilendiren Çeşitli Dilek ve İsteklerin Başbakan Süleyman Demirel Tarafından Millî Eğitim Bakanı'na İletildiği Not 468
Ek 4: Türkiye-İtalya Karma Kültür Komisyonu Toplantısına Hükümetimizi Temsilen Delege Olarak Millî Eğitim Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürü Süreyya Günay ile Birlikte Katılacak Heyetin Tayini 471
Ek 5: Tunus Hükümeti ile Akdedilen Kültür Antlaşması'nın Onayı 472
Ek 7: 5 Haziran 1978 Milliyet Sanat Dergisi, Onat Kutlar'ın Yazısı 474
Ek 8: 9 Ocak 1961 Hürriyet Gazetesi 475
Ek 9: Metin And, Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu Kitabından s. 577 476
Ek 10: Cavidan Selanik, Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni Kitabından s. 95 Musiki Muallim Mektebi Öğrencileri Zeki Üngör ile 477
Ek 11: 1 Temmuz 1977 Milliyet Sanat Dergisi s. 13 478
Ek 12: Hatay Arkeoloji Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait) 479
Ek 13: Hatay Arkeoloji Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait) 480
Ek 14: Hatay Arkeoloji Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait) 481
Ek 15: Çanakkale Şehitler Anıtı ve Harp Hatıraları Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait) 482
Ek 16: Çanakkale Şehitler Anıtı ve Harp Hatıraları Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait) 483
Ek 17: Mudanya Mütareke Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait) 484
Ek 18: Mudanya Mütareke Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait) 485
ÖZGEÇMİŞ 486

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1.1. Okul Öncesi Eğitim Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı..... 43
Çizelge 1.2. İl Dağılımına Göre Okul Öncesi Eğitim Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı..... 43
Çizelge 1.3. 1961 İlkokulların Eğitim Durumu (Bin) 51
Çizelge 1.4. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Hedeflenen Eğitim Stratejisi Öğrenci Sayısı (Bin) 51
Çizelge 1.5. Okul Çağındaki Nüfus ile İlkokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)..... 51
Çizelge 1.6. Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı..... 52
Çizelge 1.7. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları 52
Çizelge 1.8. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 53
Çizelge 1.9. Cari Fiyatlarla İlkokul Yatırımları (1000TL)..... 59
Çizelge 1.10. 1961 Ortaokulların Eğitim Durumu (Bin)……..... 63
Çizelge 1.11. Okul Çağındaki Nüfus ile Genel ve Meslekî Ortaokullarda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Eğitim Stratejisi Planı) 63
Çizelge 1.12. Ortaöğretim Birinci Devreden İkinci Devreye Geçiş..... 63
Çizelge 1.13. Yıllara Göre Ortaokullara Giren ve Mezun Olan Öğrencilere Göre Verim (%) 63
Çizelge 1.14. Resmî ve Özel Genel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı..... 63
Çizelge 1.15. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları..... 64
Çizelge 1.16. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 64
Çizelge 1.17. Cari Fiyatlarla Genel Ortaöğretim Yatırımları (1000TL) 70
Çizelge 1.18. 1961 Genel Liselerin Eğitim Durumu (Bin)..... 73
Çizelge 1.19. Genel Liselerde Öğrenci Sayısı (Bin) (Hedeflenen Eğitim Stratejisi Planı)..... 73
Çizelge 1.20. Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Liselerde Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)..... 74
Çizelge 1.21. Yıllara Göre Liselere Giren ve Mezun Olan Öğrencilere Göre Verim (%) 74
Çizelge 1.22. Resmî ve Özel Genel Liselerde Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı..... 74
Çizelge 1.23. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları..... 75
Çizelge 1.24. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel Liselerde Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 76
Çizelge 1.25. Ortaöğretim İkinci Devrede Burslu ve Yatılı Öğrencilerin Sayısı..... 80
Çizelge 1.26. 1961 Genel Yükseköğretim Oranları (Bin)..... 85
Çizelge 1.27. Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan) 85
Çizelge 1.28. Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Sayısındaki Gelişme, Öğrencilerin Dallar Arasında Dağılımı ve Yüzdeleri..... 86

Çizelge 1.29. Yükseköğretim Kurumlarında Fakülte ve Yüksekokul, Öğretim Üyesi, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 86
Çizelge 1.30. Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen ve Öğrenci Sayısı Oranı 87
Çizelge 1.31. İl Dağılımına Göre Yükseköğretim Kurumlarında Fakülte ve Yüksekokul, Öğretim Üyesi, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 88
Çizelge 1.32. Yükseköğretim Hizmetlerinin Finansman Kaynakları..... 94
Çizelge 1.33. Kredi ve Yurtlar Kurumu Öğrenim Kredileri..... 95
Çizelge 1.34. 1913-1914 Eğitim ve Öğretim yılında Ermenilerin Nüfusu ve Öğrenci Oranları 113
Çizelge 1.35. 1911 Yılında Türkiye'deki Alliance Okulları 113
Çizelge 1.36. 1961 Teknik Yükseköğretim Oranları (Bin) 145
Çizelge 1.37. Okul Çağındaki Nüfus ile Meslekî Liselerde Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)..... 146
Çizelge 1.38. Okul Çağındaki Nüfus ile Lise Seviyesindeki Teknik Okullarda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)..... 146
Çizelge 1.39. Okul Çağındaki Nüfus ile Teknik Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)..... 146
Çizelge 1.40. Resmî Meslekî ve Teknik Okullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 146
Çizelge 1.41. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları 147
Çizelge 1.42. Kız Sanat Ortaokulları'nda Öğrenci Sayısında Gelişme..... 147
Çizelge 1.43. Kız Enstitüleri'nde Öğrenci Sayısında Gelişme..... 147
Çizelge 1.44. Ticaret Liseleri'nde Öğrenci Sayısında Gelişme..... 147
Çizelge 1.45. Türkiye'de Mühendis Başına Düşen Teknisyen Sayısı..... 148
Çizelge 1.46. 1960-1965 Yılları Arasında Doktor, Ebe, Hemşire ve Sağlık Memuru Sayısı..... 148
Çizelge 1.47. Sanayide Çeşitli Kursları Bitirenler ve Dağılımı (Yetiştirilen Eleman Sayısı) 148
Çizelge 1.48. İl Dağılımına Göre Resmî Meslekî ve Teknik Okulları'nda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 149
Çizelge 1.49. Cari Fiyatlarla Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımları (1000TL)..... 155
Çizelge 1.50. Halk Kütüphanelerinde Kütüphanelerden ve Kitaplardan Yararlananların Sayısı ve Değişim Oranları 163
Çizelge 1.51. Türkiye'deki Radyo Alıcı Sayısı (Bin) 163
Çizelge 1.52. Yayımlanan Gazete ve Dergi Sayısı..... 163
Çizelge 1.53. Türk Sinemasında Film Sayısı, Siyah/Beyaz ve Renkli Filmler..... 198
Çizelge 2.1. Yüksek Öğretmen Okulları'nın Gelişme Durumu 239
Çizelge 2.2. Resmî ve Özel Anaokulları Sayısı..... 244
Çizelge 2.3. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile İlkokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)..... 247
Çizelge 2.4. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile İlkokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)..... 248
Çizelge 2.5. Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı..... 248
Çizelge 2.6. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları 248

Çizelge 2.7. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 249
Çizelge 2.8. İlkokul Yatırımları (1965 Yılı Fiyatları ile Milyon TL.)..... 252
Çizelge 2.9. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Ortaokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)..... 257
Çizelge 2.10. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Ortaokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)..... 257
Çizelge 2.11. Hedeflenen Okullaşma Oranının Gerçekleşme Durumu (Bin) 257
Çizelge 2.12. Resmî ve Özel Genel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 258
Çizelge 2.13. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları 258
Çizelge 2.14. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 259
Çizelge 2.15. Genel Ortaöğretim Yatırımları (Ortaokul-Lise) 263
Çizelge 2.16. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Liselerde Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin) 266
Çizelge 2.17. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Liselerde Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin) 266
Çizelge 2.18. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Genel Liselerde Hedeflenen Okullaşma Oranının Gerçekleşme Durumu (Bin) 266
Çizelge 2.19. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Genel Liselerde Hedeflenen Okullaşma Oranının Gerçekleşme Durumu (Bin)..... 266
Çizelge 2.20. Lise Öğretmenlerinin Dallara Göre Dağılımı..... 267
Çizelge 2.21. Resmî ve Özel Genel Liselerde Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 267
Çizelge 2.22. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları 267
Çizelge 2.23. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel Liselerde Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 268
Çizelge 2.24. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan) 276
Çizelge 2.25. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan) 276
Çizelge 2.26. Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Sayısındaki Gelişme, Öğrencilerin Dallar Arasında Dağılımı ve Yüzdeleri 276
Çizelge 2.27. Yükseköğretim Kurumlarında Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 277
Çizelge 2.28. Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen ve Öğrenci Sayısı Oranı 277
Çizelge 2.29. İl Dağılımına Göre Yükseköğretim Kurumlarında Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 278
Çizelge 2.30. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Yükseköğretim Yatırımları Hedefi (Milyon TL.) 284

Çizelge 2.31. Türkiye'deki Azınlık Okullarının ve Yabancı Okulların Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları 289
Çizelge 2.32. Sanat Enstitüleri'nde Bulunan Meslek Kollarına Devam Eden Öğrencilerin % Oranı 301
Çizelge 2.33. Endüstri Meslek Liseleri'nde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayısında Gelişme Durumu 301
Çizelge 2.34. Teknisyen Okulları'nda Gelişme 301
Çizelge 2.35. Resmî Meslekî ve Teknik Okullar'da Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 301
Çizelge 2.36. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları 302
Çizelge 2.37. Kız Sanat Ortaokulları'nda Öğrenci Sayısında Gelişme 302
Çizelge 2.38. Kız Enstitüleri'nde Öğrenci Sayısında Gelişme 302
Çizelge 2.39. Kız Meslek Liseleri'nde Okul ve Öğrenci Sayısında Gelişme 302
Çizelge 2.40. Ticaret Meslek Liseleri'nde Öğrenci Sayısında Gelişme (%) 303
Çizelge 2.41. Ticaret Meslek Liseleri'nde Okul ve Öğrenci Sayısında Gelişme 303
Çizelge 2.42. 1970-1975 Yılları Arasında Doktor, Ebe, Hemşire ve Sağlık Memuru Sayısı 303
Çizelge 2.43. Sanayide Çeşitli Kursları Bitirenler ve Dağılımı (Yetiştirilen Eleman Sayısı) 303
Çizelge 2.44. Sağlık Okulları'nda Birinci Devre Gelişme 303
Çizelge 2.45. Sağlık Okulları'nda İkinci Devre Gelişme 304
Çizelge 2.46. Sağlık Meslek Liseleri'nde (Sağlık Kolejleri'nde) Gelişme 304
Çizelge 2.47. Tarım Okulları'nda Gelişme 304
Çizelge 2.48. Meslekî ve Teknik Öğretimin İkinci Devresinde Gelişme (Hedeflenen Plan ve Gerçekleşme) (Bin Kişi) 304
Çizelge 2.49. İl Dağılımına Göre Resmî Meslekî ve Teknik Okulları'nda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 305
Çizelge 2.50. Cari Fiyatlarla Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımları (1000TL)..... 309
Çizelge 2.51. Cari Fiyatlarla Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımları (1000TL)..... 314
Çizelge 2.52. Halk Kütüphanelerinde Kütüphanelerden ve Kitaplardan Yararlananların Sayısı ve Değişim Oranları 325
Çizelge 2.53. Gazete ve Dergi Sayısı 326
Çizelge 2.54. Devlet Tiyatroları'nda Oynanan Oyun, Seans ve İzleyici Sayısı 334
Çizelge 2.55. Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ile İlgili Sayılar 337
Çizelge 2.56. 1966-1975 Yılları Arasında Türkiye'de Çekilen Siyah/Beyaz ve Renkli Film Sayısı 348
Çizelge 2.57. Müzelerde Mevcut Yapıt ve Ziyaretçi Sayısı 357
Çizelge 3.1. Resmî ve Özel Anaokulları Sayısı 370
Çizelge 3.2. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ve İlkokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)..... 372
Çizelge 3.3. Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 372
Çizelge 3.4. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları 372
Çizelge 3.5. Okul Öncesi Eğitim ve Temel Eğitim Yatırımları Cari Fiyatlarla (1000 TL.) 374
Çizelge 3.6. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ve Ortaokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)..... 377

Çizelge 3.7. Resmî ve Özel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 377
Çizelge 3.8. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları 377
Çizelge 3.9. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ve Liselerde Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin) 382
Çizelge 3.10. Resmî ve Özel Genel Liselerde Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 382
Çizelge 3.11. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları 382
Çizelge 3.12. Ortaöğretim Yatırımları Cari Fiyatlarla (1000 TL.) 384
Çizelge 3.13. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan) 385
Çizelge 3.14. Yükseköğretim Kurumlarında Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 386
Çizelge 3.15. Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen ve Öğrenci Sayısı Oranı 386
Çizelge 3.16. ÜSYM Sınavına Başvuran ve Yükseköğretime Yeni Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı 387
Çizelge 3.17. Yükseköğretim Kurumlarında Öğrencilere Sağlanan Kredi Miktarı (TL.) 388
Çizelge 3.18.. Endüstri Meslek Liseleri'nde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayısında Gelişme Durumu 396
Çizelge 3.19. Resmî Meslekî ve Teknik Okullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı 396
Çizelge 3.20. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları 396
Çizelge 3.21. Kız Sanat Ortaokulları'nda Öğrenci Sayısında Gelişme 397
Çizelge 3.22. Kız Meslek Liseleri'nde Okul ve Öğrenci Sayısında Gelişme 397
Çizelge 3.23. Ticaret Meslek Liseleri'nde Okul ve Öğrenci Sayısında Gelişme 397
Çizelge 3.24. 1980 Yılı Doktor, Ebe, Hemşire ve Sağlık Memuru Sayısı 397
Çizelge 3.25. Sağlık Okulları'nda Birinci Devre Gelişme 397
Çizelge 3.26. Sağlık Okulları'nda İkinci Devre Gelişme 398
Çizelge 3.27. Tarım Okulları'nda Gelişme (Birinci ve İkinci Devre) 398
Çizelge 3.28. İmam Hatip Okulları'nda Birinci Devre Gelişme 398
Çizelge 3.29. İmam Hatip Okulları'nda İkinci Devre Gelişme 398
Çizelge 3.30. Gezici Köy Kadınları Kursları Gelişimi 398
Çizelge 3.31. Meslekî ve Teknik Öğretimin İkinci Devresinde Gelişme (Hedeflenen Plan ve Gerçekleşme) (Bin Kişi) 399
Çizelge 3.32. Cari Fiyatlarla Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımları (1000TL) 401
Çizelge 3.33. Halk Kütüphanelerinde Kütüphanelerden ve Kitaplardan Yararlananların Sayısı ve Değişim Oranları 407
Çizelge 3.34. Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ile İlgili Sayılar 411
Çizelge 3.35. 1976-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Çekilen Siyah/Beyaz ve Renkli Film Sayısı 414
Çizelge 3.36. Müzelerde Mevcut Yapıt ve Ziyaretçi Sayısı 419

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
Bk. : Bakınız
C. : Cilt
CENTO : Merkezi Antlaşma Teşkilatı
Çev. : Çeviren
DESİYAB : Devlet Sanayi ve İş Yatırım Bankası
Dev-Genç : Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
DİSK : Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
Doç. : Doçent
Dr. : Doktor
Ed. : Editör
EOKA-B : Kıbrıslı Savaşçıların Millî Örgütü
FRTEM : Film-Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi
NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
Ord. : Ordinaryüs
Prof. : Profesör
PTT : Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
t.y. : Tarih Yok
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKP : Türkiye Komünist Partisi
TL. : Türk Lirası
TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
vd. : Ve Diğerleri
YAYKUR : Yaygın Yükseköğretim Kurumu
YÖK : Yükseköğretim Kurulu

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu çalışmada; 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 tarihleri arasında Türkiye'de gerçekleşen iki darbe arası dönem eğitim ve kültür faaliyetleri, bu bağlamda 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin yarattığı siyasi boşlukta yerine gelen hükümetlerin eğitim ve kültür alanlarında nasıl bir politika takip ettikleri, takip edilen politikalarda ne kadar başarıya ulaşıldığı, eğitim ve kültür kurumlarında yaşanılan gelişmeler ve istikrarsızlıklar, siyasi, toplumsal ve ekonomik hayatın eğitim ve kültür faaliyetlerini nasıl etkilediği, eğitim ve kültür alanında çıkarılan kanunlar ve yönetmelikler, beş yıllık kalkınma planlarında ve millî eğitim şûralarında eğitim ve kültür alanlarında alınan kararlar incelenmiştir.

Çalışma çerçevesinde; Cumhuriyet Arşivi belgelerinden, TBMM tutanaklarından, dönemin gazete ve dergilerinden, eğitim ve kültür çalışmaları ile ilgili yazılmış kitaplardan, makalelerden, tezlerden, internet kaynaklarından ve eğitim ile ilgili istatistiklerden yararlanılmıştır. Cumhuriyet Arşivi belgelerinde yer alan bilgiler konu bütünlüğü ile uyum sağlamadığı için metin içinde kullanılmamıştır. Bu yüzden arşiv belgeleri ekler içinde yer almıştır.

Bu çalışmada; her öğretim kademesinde yapılan faaliyetler, millî eğitim şûraları ve kalkınma planları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Değerlendirme, öğretim faaliyetleri ile ilgili sayısal veriler esas alınarak yapılmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı'na, Devlet İstatistik Enstitüsü'ne ve Millî Eğitim Bakanlığı'na ait kullanılan kaynaklarda yer alan tablo verileri; Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, TRT, Millî ve Halk Kütüphaneleri, Eğitim Sektör Raporu gibi kaynaklarından alınmıştır.

Çalışmam boyunca desteklerini benden esirgemeyen başta danışman hocam Doç. Dr. Yakup Kaya'ya, tez izleme komitesinde ve jürimde yer alan hocalarım Doç. Dr. Çağatay Benhür'e, Prof. Dr. Caner Arabacı'ya, Prof. Dr. Cemal Güven'e, Prof. Dr. Bekir Biçer'e ve Prof. Dr. Mehmet Birekul'a teşekkür ediyorum.

Eğitim hayatım boyunca büyük bir sabır gösterip, maddi ve manevi anlamda benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen annem Sevgi Yücer'e, babam Ebubekir Yücer'e ve her zaman moral kaynağım olan yeğenim Orkun Bekir Yücer'e teşekkür ediyorum. Tezimi aileme ithaf ediyorum.

Rezzan YÜCER

Konya, 2023

GİRİŞ

Eğitim, insanlık tarihi boyunca vazgeçilmesi mümkün olmayan bir sosyal teşebbüs ve hizmet olmuştur. Bunun en büyük sebebi ise eğitimin konusunun ve amacının insan olmasıdır. Eğitim, sadece insanın hayatını konu almaz toplumun ve devlet düzeninin de her alanıyla ilgilenir. Eğitim insanın; kişiliğini, kabiliyetini, ahlakını geliştirmeyi aynı zamanda mensubu olduğu topluma ve millete sorumluluk duygusu içinde başarılı bir şekilde uyum sağlamasını amaçlar (Akyol, 1987: 18). Kültür ise Mehmet Kaplan'a göre, Türkçeye Fransızcadan geçen, gerçek anlamı *"ekin ekmek"* olan bir kavramdır. Kültür, insanların maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşıladığı, faydalı ve güzel unsurları bünyesinde barındırdığı için kıymetlidir. Ziya Gökalp'e göre ise kültür Arapça *"hars"* kelimesine karşılık gelir. Kültür, hars veya ekinin köy hayatı ile ilgili bir anlam ifade etmesine karşılık medeniyet, Medine yani şehir anlamı ile ilgilidir. Köy şehir hayatına göre küçük bir sosyal çevreden ibarettir. Köyde herkes birbirini tanır. Şehirlerde nüfus arttıkça insanlar birbirine yabancılaşmaya başlar (Kaplan, 1976: 53-57). Kültür çok çeşitlilik gösteren bir kavramdır. Bu yüzden kültürü maddi kültür ve manevi kültür olmak üzere iki gruba ayırabiliriz: yiyecek, içecek, giyinme ve barınma gibi insanların maddi ihtiyaçlarına cevap veren unsurları maddi kültür; din, sanat, örf, dil, ilim, kanun gibi insanların manevi ihtiyaçlarına cevap veren unsurları da manevi kültür olarak adlandırabiliriz (Kaplan, 1976: 56). Eğitim ve kültür birbirleri ile ilişkisi olan kavramlardır. Kültür unsurları eğitim vasıtası ile gelecek nesillere aktarılır. Eğitim sayesinde toplumun bireyleri arasında ortak duygular, düşünceler, değerler oluşur ve gelişir (Akyol, 1987: 18).

27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980 tarihleri arasında Türkiye'deki eğitim ve kültür faaliyetlerine geçmeden önce 27 Mayıs 1960 tarihine kadar Türkiye'deki eğitim ve kültür faaliyetlerinin gelişimi hakkında kısaca bilgi vermek istiyorum.

Kurtuluş Savaşı esnasında yasama ve yürütme yetkisini elinde bulunduran Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 2 Mayıs 1920 tarihinde 3 numaralı kanun ile Maârif Vekâleti kurulmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın başarı ile sonuçlanması ve 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulması ile Atatürk'ün

önderliğinde eğitim ve kültür alanında modernleşme hareketleri başlatılmıştır. Atatürk, sözlerinde Türkiye'nin toplumsal, ekonomik ve kültürel kalkınmasında eğitimin önemini vurgulayarak; bilinçli, sorumluluk sahibi, ülkenin ve ulusun sorunları ile ilgilenen nesillerin yetiştirilmesi ile ulusal ve bağımsız bir devlete kavuşulabileceğini ifade etmiştir. Atatürk, eğitim politikasının ilkelerini ise şu sözleri ile belirtmiştir: *"Hayata ve işe dönük üretkenliği amaçlayan, millî yapıya, coğrafyaya, kültüre, geleneklere uygun bir eğitim; bu eğitime göre programlar ve ders kitapları; çağdaş ve bilimsel imkanlara sahip okullar ve eğitimin gerektirdiği araç ve gereçler; eğitim öğretim işlerinin en iyi şekilde yürütülmesini sağlayacak yönetim ve öğretim kadroları."* (Özalp vd., 1999: 1-2).

Atatürk eğitim, öğretim ve kültür faaliyetlerinin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması için bu alanlarda inkılâplar yapılmasına öncülük etmiştir. Eğitimde ikililiğe son vermek amacı ile 3 Mart 1924 tarihinde *"Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu"* çıkarılmıştır. Bu kanun ile ülke genelinde bütün eğitim ve öğretim kurumları (yabancı dilde eğitim veren kolej ve azınlık okulları da dahil olmak üzere) Maârif Vekâleti'ne bağlanmıştır. Yasanın uygulanmasından sorumlu olan Maârif Vekili Vasıf Bey, bir süre sonra Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu'nda yer almamasına rağmen medreselerin kapatılmasını uygun görmüştür. Bu kanun ile eğitim millî bir yapıya kavuşmuştur. Yabancı okullara gönderilen bir genelge ile Türkçe, Tarih ve Coğrafya derslerinin Türkçe okutulması istenmiş ve yabancı okulların din propagandası yapmaları yasaklanmıştır. 13 Aralık 1925 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 677 sayılı kanun ile Tekke ve Zaviyeler kapatılmış ve yerine bu kurumun işlevini yürütmek için Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur. Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu'nun uygulanması için 2 Mart 1926 tarihinde Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Bu kanun ile ilkokullar parasız ve zorunlu hale getirilmiş, bir Dil Heyeti, Maârif Eminlikleri ve Millî Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuştur. 4 Ekim 1926 tarihinde 743 sayılı *"Türk Medeni Kanunu"*, Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile toplumsal ve ekonomik alanda kadın erkek eşitliği sağlanarak, devletin toplumsal kurumları laikleştirilmeye çalışılmıştır. 1 Kasım 1928 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen ve 3 Kasım 1928 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren,

1353 sayılı *"Türk Harfleri Hakkındaki Kanun"* ile yeni Türk alfabesine geçilmiş ve okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. 1928 yılı aralık ayından itibaren bütün resmî ve özel Türkçe gazeteler ve dergiler yeni Türk harfleri ile çıkmaya başlamıştır. 1 Ocak 1929 tarihinde Millet Mektepleri açılmıştır. İlk zamanlar halka okuma yazma öğretmek amacı ile açılan bu mektepler, ilerleyen zamanlarda insanların yaşamları için gerekli olan temel bilgileri verme misyonunu da üstlenmiştir. 22 Haziran 1933 tarihinde çıkarılan 2287 sayılı *"Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun"* ile Türk millî eğitim yapısını daha da geliştirmek amacı ile bilimsel bir danışma ve karar organı olan Maarif Şûrası kurulmuştur (Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun, 22 Haziran 1933: 2765; Demirtaş, 2008: 161-162; Özalp vd., 1999:1-2; Akyüz, 1982: 205).

Türk tarihinin kaynaklarını araştırmak, Türk tarihini aydınlatma çalışmalarını daha da geliştirmek amacı ile 15 Nisan 1931 tarihinde Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyet 1935 yılında Türk Tarih Kurumu ismini almıştır. Türk dilini Osmanlıcadan kalan pürüzlerden ayırmak ve Türkçeyi çağdaş uygarlık seviyesine ulaştıracak şekilde geliştirmek amacı ile 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dili Tedkik Cemiyeti kurulmuştur. 1936 yılında Türk Dil Kurumu ismini almıştır (Yalçın vd., 2004: 194-200).

1940 yılına gelindiğinde, Türkiye genelinde altı yaş ve üzeri nüfusun %78'inin okuryazar olmadığını görürüz. Köylerde ise bu oran %90'ı bulmuştur. Ayrıca köyler sağlık, temizlik gibi imkanlardan yoksun kalmışlardır. Bu yüzden hem köylü insanların yaşam standartlarını yükseltmek hem de köylerin ekonomik ve sosyal yapısını eğitim ve öğretmenler aracılığı ile belirli bir düzene koymak, devlet tarafından bir politika haline getirilmiştir. Bu politikayı uygulanabilir hale getirmek amacı ile 17 Nisan 1940 tarihinde çıkarılan 3803 sayılı kanun ile Köy Enstitüleri kurulmuştur. Köy Enstitüleri'nin kurulma aşamasında Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un büyük katkıları olmuştur. Köy Enstitüleri'nde öğretmenin görevi sadece öğrencilerine okuma yazma öğretmek değildir aynı zamanda öğrencilerine ziraat, teknik ve gündelik yaşamı kolaylaştıran bilgileri de vererek onları yetiştirmektir. Kırsal çevrelerde toplam yirmi

bir Köy Enstitüsü kurulmuştur. İzmir, Eskişehir ve Malatya bu illerden sadece birkaçıdır (Akyüz, 1982: 250-251). Ancak Köy Enstitüleri'ne sadece köy çocuklarının alınması ve mezun olan öğrencilerin sadece köylerde görevlendirilmesi, enstitülerde aşırı solcu-komünist eğilimli bir eğitim öğretimin yapıldığının iddia edilmesi, enstitülerde karma eğitimin yapılması ve bu durumun bazı muhafazakâr kesimleri rahatsız etmesi gibi nedenlerden dolayı (Aysal, 2005: 277) 1947 yılında Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemseddin Sirer Köy Enstitüleri'nin programında bazı düzenlemeler yapmıştır (Demircan, 1997 (2012): 248). 1954 yılında ise Millî Eğitim Bakanı Rıfkı Salim Burçak döneminde enstitüler İlköğretmen Okulları'na dönüştürülmüştür (Özden Arslan, 2018: 113).

Türk millî eğitim yapısında önemli bir yeri olan Millî Eğitim Şûrası, Millî Eğitim Bakanlığı'nın en yüksek danışma ve karar organıdır. Millî Eğitim Şûrası'na toplumun her kesiminden temsilciler katılır ve eğitim ile ilgili farklı düşüncelerini ortaya koyarlar. Birinci Millî Eğitim Şûrası 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında, İkinci Millî Eğitim Şûrası 15-21 Şubat 1943 tarihleri arasında, Üçüncü Millî Eğitim Şûrası 2-10 Aralık 1946 tarihleri arasında, Dördüncü Millî Eğitim Şûrası 23-31 Ağustos 1949 tarihleri arasında, Beşinci Millî Eğitim Şûrası 4-14 Eylül 1953 tarihleri arasında, Altıncı Millî Eğitim Şûrası ise 18-23 Mart 1957 tarihleri arasında gerçekleşmiştir (Özalp vd., 1999: 9-10).

Tezim üç bölümden oluşmaktadır:

Tezin birinci bölümünde; 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ve darbeden sonraki siyasi süreç değerlendirilerek, 1961 Anayasası'nın ilanı ve birinci Süleyman Demirel Hükümeti'nin kuruluşuna kadarki süreçte Türkiye'de gerçekleşen siyasi olaylar incelenmiştir. Mayıs 1960-Ekim 1965 yılları arasında Türkiye'deki eğitim ve kültür faaliyetleri incelenerek, bu yıllar arasında kurulan hükümetlerin eğitim faaliyetleri, Yedinci Millî Eğitim Şûrası ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kararları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın öğretmen yetiştirme politikaları, rehberlik hizmetleri, kurduğu eğitim vakıfları ve öğrencilere verdiği burslar ile ilgili faaliyetleri incelenmiştir. Öğretim kademeleri ayrı bölümler şeklinde; tablolar vasıtası ile okul, öğretmen ve öğrenci sayısı esas alınarak

incelenmiş ve eğitim ile ilgili sorunlar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler Yedinci Millî Eğitim Şûrası ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kararları esas alınarak yapılmıştır. Türkiye'nin doğu-batı bölgelerinde eğitim faaliyetlerinin nasıl bir dağılım gösterdiği yine tablolar vasıtası ile değerlendirilmiştir.

Mayıs 1960-Ekim 1965 yılları arasında kurulan hükümetlerin kültür faaliyetleri Yedinci Millî Eğitim Şûrası ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kararları doğrultusunda incelenmiştir. Dönem içinde gerçekleştirilen kültürel faaliyetler kendi içinde yayın ve yayım, sinema, tiyatro, resim, müzik, heykel ve müzecilik olmak üzere bölümlere ayrılarak anlatılmıştır. Türkiye'nin dönem içinde uluslararası alanda imzaladığı kültür antlaşmalarına da bu bölüm içinde yer verilmiştir.

İkinci bölümde; Kasım 1965-Mart 1975 yılları arasında kurulan hükümetlerin kuruluş süreci, Türkiye'de gerçekleşen siyasi olaylar ve 12 Mart 1971 muhtırası anlatılmıştır. Kasım 1965-Mart 1975 yılları arasında Türkiye'deki eğitim ve kültür faaliyetleri incelenerek, bu yıllar arasında kurulan hükümetlerin eğitim faaliyetleri, Sekizinci ve Dokuzuncu Millî Eğitim Şûraları, İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planları kararları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın öğretmen yetiştirme politikaları, rehberlik hizmetleri, kurduğu eğitim vakıfları ve öğrencilere verdiği burslar ile ilgili faaliyetleri incelenmiştir. Öğretim kademeleri ayrı bölümler şeklinde; tablolar vasıtası ile okul, öğretmen ve öğrenci sayısı esas alınarak incelenmiş ve eğitim ile ilgili sorunlar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler Sekizinci ve Dokuzuncu Millî Eğitim Şûraları, İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planları kararları esas alınarak yapılmıştır. Türkiye'nin doğu-batı bölgelerinde eğitim faaliyetlerinin nasıl bir dağılım gösterdiği yine tablolar vasıtası ile değerlendirilmiştir.

Kasım 1965-Mart 1975 yılları arasında kurulan hükümetlerin kültür faaliyetleri Sekizinci ve Dokuzuncu Millî Eğitim Şûraları, İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planları kararları doğrultusunda incelenmiştir. Dönem içinde gerçekleştirilen kültürel faaliyetler kendi içinde yayın ve yayım, sinema, tiyatro, resim, müzik, heykel ve müzecilik olmak üzere bölümlere ayrılarak anlatılmıştır.

Türkiye'nin dönem içinde uluslararası alanda imzaladığı kültür antlaşmalarına da bu bölüm içinde yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde; Nisan 1975-Eylül 1980 yılları arasında kurulan hükümetlerin kuruluş süreci, Türkiye'de gerçekleşen siyasi olaylar, 12 Eylül 1980 askeri darbesine giden süreç ve darbenin gerçekleşmesi anlatılmıştır. Nisan 1975-Eylül 1980 yılları arasında Türkiye'deki eğitim ve kültür faaliyetleri incelenerek, bu yıllar arasında kurulan hükümetlerin eğitim faaliyetleri, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı kararları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın öğretmen yetiştirme politikaları, rehberlik hizmetleri, kurduğu eğitim vakıfları ve öğrencilere verdiği burslar ile ilgili faaliyetleri incelenmiştir. Öğretim kademeleri ayrı bölümler şeklinde; tablolar vasıtası ile okul, öğretmen ve öğrenci sayısı esas alınarak incelenmiş ve eğitim ile ilgili sorunlar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı kararları esas alınarak yapılmıştır. Türkiye'nin doğu-batı bölgelerinde eğitim faaliyetlerinin nasıl bir dağılım gösterdiği yine tablolar vasıtası ile değerlendirilmiştir.

Nisan 1975-Eylül 1980 yılları arasında kurulan hükümetlerin kültür faaliyetleri Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı kararları doğrultusunda incelenmiştir. Dönem içinde gerçekleştirilen kültürel faaliyetler kendi içinde yayın ve yayım, sinema, tiyatro, resim, müzik, heykel ve müzecilik olmak üzere bölümlere ayrılarak anlatılmıştır. Türkiye'nin dönem içinde uluslararası alanda imzaladığı kültür antlaşmalarına da bu bölüm içinde yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİNDEN SÜLEYMAN DEMİREL HÜKÜMETİ DÖNEMİNE KADAR EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ (MAYIS 1960-EKİM 1965)

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimler ile iktidara gelen Demokrat Parti'nin herhangi bir müdahaleye yol açmadan seçimi kazanması, dönemin koşulları içerisinde kansız veya beyaz ihtilal olarak değerlendirilmiştir (İnan vd., 2011: 117). Çünkü 1950 genel seçimleri, 1946 yılında yapılan genel seçimlere oranla daha güvenli bir ortamda gerçekleşmiştir (Aydoğmuş, 2011: 17). Demokrat Parti iktidara geldiği zaman Türkiye'nin toplam nüfusu yirmi milyon sekiz yüz dokuz bin olup bu nüfusun on iki milyon iki yüz doksan sekiz bin yedi yüz dokuzu, on beş ve daha yukarı bir yaştadır. 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerin sonuçlarına göre toplam yedi milyon dokuz yüz elli üç bin elli beş oyun, dört milyon iki yüz kırk iki bin sekiz yüz otuz birini Demokrat Parti almış ve mecliste dört yüz sekiz milletvekili çıkarmıştır (Duman Özkaya ve Birsel, 2016: 303).

14 Mayıs 1950 tarihi ile başlayan ve 27 Mayıs 1960 tarihi ile sona eren Demokrat Parti'nin on yıllık iktidar sürecinde gerçekleştirdiği icraatları inceleyerek askeri darbeye giden süreci daha iyi anlamış olacağız.

Demokrat Parti kendisini millî iradenin yegâne temsilcisi olarak görmüş ve bu durum kendisine gerekli gördüğü her şeyi yapma kudretini vermiştir. Demokrat Parti kendi icraatlarını bir ulusun ortak görüşü olarak göstermeye çalışmış ve bu doğrultuda yaptığı icraatları meşru hale getirmiştir. Demokrat Parti, 1953 yılında ülke genelinde geniş bir örgüt yapısına sahip Cumhuriyet Halk Partisi'nin mal varlığına el koymuş ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı ilk güçlü yaptırımını bu şekilde uygulamıştır. Bu kararın hemen ardından Cumhuriyet Halk Partisi ile bir bütün olarak gördüğü Halkevlerini kapatmıştır (İnan vd., 2011: 118-119).

Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi arasında yaşanılan bu gerginlikler aynı zamanda iktidar ve muhalefeti bir araya getirme işlevini de görmüştür. Vatan gazetesinin sahibi ve başyazarı Ahmet Emin Yalman, 22 Kasım 1952 tarihinde suikasta uğramıştır. Ahmet Emin Yalman'ı Yahudi ve Mason olduğu için öldürmek istediğini söyleyen kişi İslami Demokrat Parti'nin bir üyesidir. Bu durum irticanın siyasallaşma tehlikesini ortaya çıkardığı için iktidar ve muhalefet arasında bir dayanışma havası yaratmıştır. Bu olaydan sonra Millet Partisi, dini siyasete alet etmek suçundan yargılanmış ve on üç üyesinin gerici faaliyetlere katıldığı en önemlisi de dini temellere dayanan bir devlet yapılanmasını geri getirmek istediği iddiası ile 27 Ocak 1954 tarihinde kapatılmıştır (Yalçın vd., 2004: 558).

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçim, Demokrat Parti'nin iktidar partisi olarak Cumhuriyet Halk Partisi'nin ise muhalefet partisi olarak katıldıkları ilk seçim olmuştur. Demokrat Parti seçim stratejisini; ekonomik başarıları ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin eleştirdiği konular üzerinde açıklamalar yaparak millî irade kavramı üzerine oturtmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi ise özellikle hayat pahalılığı üzerinden bir strateji oluştursa da Türkiye'nin bağımsızlığının tehlikede olduğunu vurgulayarak Petrol Kanunu ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu üzerinden ideolojik bir seçim stratejisi oluşturmuştur. 2 Mayıs 1954 genel seçimlerinde Demokrat Parti %57,6'lık oy oranı ile Türkiye'de bir siyasi partinin almış olduğu en yüksek oy oranına sahip olmuştur (Yılmaz, 2010: 550).

1954 genel seçimleri Demokrat Parti için büyük bir başarı göstergesi olmuştur. Demokrat Parti meclisteki üstünlüğünü daha da sağlamlaştırarak muhalefetin aleyhine siyasi liberalleşmeyi kısıtlayan bir dizi önlemler almıştır. Seçimlerde iş birliğini önlemek amacı ile muhalefet partilerinin karma liste oluşturmalarını engellemiştir. Aynı zamanda muhalefet partilerinin devlet radyosundan yararlanmalarına izin vermemiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'ne yakınlığından şüphe edilen bürokrasinin, hükümete karşı herhangi bir hareketini engellemek amacı ile profesör ve hakimleri de içine alan devlet memurlarını görevden alma veya erken emekli etme yetkisini hükümete veren kanun kabul edilmiştir (İnan vd., 2011: 119-120).

1955 yılına gelindiğinde, Türk politikasının en önemli meselelerinden biri Kıbrıs meselesi olmuştur. Kıbrıs meselesi başlangıçta Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde hükümetler tarafından ikinci planda tutulmaya çalışıldıysa da 1955 yılında Türkiye, Kıbrıs meselesinde resmen taraf olmuştur (Fırat vd., 2016: 593). Demokrat Parti iktidara geldiği zaman, Kıbrıs meselesinin sadece İngiltere'yi ilgilendiren bir iç sorun olduğuna dair dış politikasını, 1955 yılında değiştirmiştir. Türk Hükümeti, ada üzerinde Türkiye'nin hayati önem arz eden hakları olduğunu iddia etmiştir (Değerli Sarıkoyuncu, 2012: 90). Türk Hükümeti'nin Kıbrıs sorunu ile ilgili yaklaşımı adada mevcut statünün korunması yönünde olmuştur. Bu görüş, Yunan Delegasyonu tarafından tepkiyle karşılanmış ve bu yüzden İngiliz Hükümeti tarafından reddedilmiştir. Türkiye'de o yıllarda Kıbrıs sorunu yüzünden siyasi ortam iyice gerilmiştir. 6 Eylül 1955 tarihinde Selanik'te Atatürk'ün evine bomba konulduğu haberi ise siyasi ortamın gerginliğini daha da artırmıştır. Bu haberin hemen sonrasında İstanbul'da miting düzenlenmiş ve bu miting daha sonra çoğunluğu Rumlara ait azınlık mallarının, kiliselerinin ve okullarının yakılıp yıkılmasına dönüşmüştür. Bu olaylar tarihe *"6-7 Eylül Olayları"* olarak geçmiştir (Duman Özkaya ve Birsel, 2016: 312; Kaya ve Yeter, 2018c: 220).

1956 yılı boyunca süren politik belirsizlik Türkiye'yi yeni bir seçime götürmüştür. 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan genel seçimler sonucunda Demokrat Parti yeniden seçimi kazanmış ve oyların yaklaşık olarak %48'ini alarak mecliste dört yüz yirmi dört milletvekili çıkarmıştır (Kaya, 2018'a: 594). 1957 genel seçimleri sonrasında ülke içerisindeki siyasi baskı ve ekonomik sorunlar kendisini daha fazla göstermeye başlamıştır. 1958 yılında Demokrat Parti Hükümeti ekonomide istikrarı sağlamak için bazı düşünceleri uygulamaya geçirmiştir. Türk lirası ABD doları karşısında devalüe edilirken, Batılı devletlerden istenilen kredi alınmıştır. Ancak bu uygulamalar ülke ekonomisinin düzelmesine sadece bir miktar katkıda bulunabilmiştir (İnan vd., 2011: 120-121).

1958 yılı başlarında sadece iktisadi alanda değil dış politikada da oldukça zor bir döneme girilmiştir. Muhalefet, Demokrat Parti'ye Irak Hükümeti'ne karşı meydana gelen kanlı hükümet darbesini örnek göstermiştir. Özellikle muhalif basının

Demokrat Parti'ye karşı oluşturduğu cephe, Demokrat Parti'nin muhalif basına karşı sert bir tavır almasına sebep olmuştur. Bu yüzden Demokrat Parti muhalif yayınları denetim altına almak için basına karşı koyduğu yasakların dozunu artırmıştır (Bulut, 2009: 133).

Başbakan Adnan Menderes, 1958 yılının sonlarına doğru Manisa'da Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurmakta olduğu Kin ve Husumet Cephesi'ne karşı Demokrat Parti yanlısı vatandaşlardan Vatan Cephesi'ni kurmalarını istemiştir. Demokrat Parti'nin bu isteği başta Uşak olmak üzere birçok ilden destek görmüştür (İnan vd., 2011: 121).

Cumhuriyet Halk Partisi, 29 Nisan 1959 tarihinde Ege illerine *"Büyük Taarruz"* olarak adlandırdığı bir propaganda gezisi düzenlemiştir. Geziye İsmet İnönü başkanlığında kırk altı milletvekili, parti yetkilileri ve gazeteciler katılmıştır. İsmet İnönü beraberindeki heyet ile Uşak'tan İzmir'e giderken Demokrat Parti taraftarı bir kişi tarafından başından taşla yaralanmıştır. *"Uşak Olayı"* olarak tarihe geçen bu olay Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti arasındaki siyasi ilişkileri daha da gergin bir hale getirmiştir (Gün, 2006: 53-54).

Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti arasındaki gerginliği doruk noktasına çıkaran olay ise 1960 yılının Nisan ayında Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesinde meydana gelmiştir. Kayseri'ye gitmek isteyen İsmet İnönü'ye Demokrat Partililer tarafından engel olunması ve muhalefete karşı devlet gücü ile hareket edilmesi gibi olaylar kamuoyunda okların Cumhuriyet Halk Partisi'ne doğru yönelmesine neden olmuştur (Bulut, 2009: 136). Bu olaydan sonra Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi'ni halkı ve askeri kışkırtmak, yıkıcı ve bölücü grupları cesaretlendirmek ile suçlamıştır. Bu doğrultuda Demokrat Parti Meclis Grubu, Cumhuriyet Halk Partisi'nin yaptığını iddia ettiği faaliyetleri araştırmak için bir komisyonun kurulmasına oybirliği ile karar vermiştir. 18 Nisan 1960 tarihinde kurulan Tahkikat Komisyonu, soruşturmaların sonuçlanmasına kadar her türlü siyasi toplantının durdurulmasına, meclis görüşmeleri ve önergelerin basında yayınlanmamasına karar vermiştir. Muhalefetin yanı sıra Anayasa Hukuku profesörleri de Tahkikat Komisyonu'nu anayasaya aykırı olarak değerlendirmişlerdir (Yalçın vd., 2004: 574).

Türkiye, 27 Mayıs 1960 günü sabahına Silahlı Kuvvetlerin yönetime el koyduğu anonsu ile uyanmıştır. Darbe, en yüksek rütbelisi albay olmak üzere bir grup subay tarafından planlanmıştır. Lider olarak Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel seçilmiştir. 27 Mayıs 1960 günü sabahın erken saatlerinde, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ve İçişleri Bakanı Namık Gedik başta olmak üzere Demokrat Parti milletvekilleri gözaltına alınarak Harp Okulu binasına götürülmüşlerdir. Adnan Menderes Ankara'da bir hareketin olduğunu öğrenerek Kütahya'ya doğru yola çıkmıştır (Aydın ve Taşkın, 2014: 64; Çavdar, 2004: 85). Kütahya yolunda yakalanan Menderes bir uçakla Ankara'ya getirilmiştir. Darbeyi gerçekleştiren kişilerin üzerinde durduğu iki sebep vardır: Birincisi; Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkede bir kardeş kavgasını engellemek için yönetime el koymuş bulunmaktadır. İkincisi; Türkiye, dış politika açısından NATO'ya ve CENTO'ya bağlıdır (Aydın ve Taşkın, 2014: 64; Çavdar, 2004: 86).

Türk ordusu, iktidarın bundan sonraki süreçte Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel başkanlığındaki Milli Birlik Komitesi'nin elinde olduğunu duyurmuştur. Fakat komitenin tam olarak görevinin ne olduğu ve hangi üyelerden oluştuğu bir süre belirsiz kalmıştır. Darbenin ertesi günü Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in Devlet Başkanı, Başbakan ve Milli Birlik Komitesi Başkanı olduğu açıklanmıştır (Zürcher, 1993: 352; Ahmad, 1996: 164).

Darbenin gerçekleştiği gün, İstanbul Üniversitesi'nden Rektör Sıddık Sami Onar başkanlığında beş hukuk profesörü Ankara'ya getirilmiş ve kendilerine yeni anayasayı hazırlama görevi verilmiştir. Profesörler 28 Mayıs 1960 tarihinde bir bildiri yayımlamışlardır. Bu bildiride profesörler, Demokrat Parti Hükümeti'nin özellikle Tahkikat Komisyonu'nu kurduğu için anayasaya aykırı davranmış olduğunu ve bu yüzden yapılan askeri harekatın meşru olduğunu belirtmişlerdir (Zürcher, 1993: 352-353; Ahmad, 1996: 164-165).

Darbeden sonra Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü, üç ay içinde seçimlere gidilmesini istemiştir. Ordu nezdinde büyük saygınlığı olan İnönü'nün bu isteği Milli Birlik Komitesi'ni zor durumda bırakmış olsa da seçimlerin bir buçuk yıl sonra

yapılmasına karar verilmiştir. Çünkü öncelikli gündem Demokrat Parti'nin başkanının ve milletvekillerinin yargılanması ve yeni bir anayasanın hazırlanmasıdır. 23 Haziran 1960 tarihinde Milli Birlik Komitesi, siyasi alana yönelik bir müdahalede bulunarak bütün siyasi toplantılara yasak getirmiştir. Partilerin ocak-bucak teşkilatları kapatılmıştır. 7 Temmuz 1960 tarihinde ise bütün siyasi faaliyetler yasaklanmıştır (Aydın ve Taşkın, 2014: 67-69).

6 Ocak 1961 tarihinde Milli Birlik Komitesi ile Temsilciler Meclisi'nden oluşan Kurucu Meclisin Anayasa Komisyonu yeni anayasayı hazırlamıştır. 9 Temmuz 1961 tarihinde yeni anayasa halk oylamasına sunulmuştur. Seçmenlerin %81'inin (10,5 milyon kişi) katıldığı oylamada geçerli oyların %61,5'i (6 milyon 374 bin kişi) ile evet oyu, %19,5'i (3 milyon 984 bin kişi) ile hayır oyu alınarak *"1961 Anayasası"* kabul edilmiştir (Hürriyet, 12 Temmuz 1961: 1; Kili vd., 1998: 55). Kurucu Meclis tarafından hazırlanan 1961 Anayasası beş kısımdan oluşmaktadır. Genel Esaslar başlığı altında düzenlenen birinci kısımda, devletin; şekli, resmî dili, bütünlüğü, başkenti, egemenliği, yasama yetkisi, yürütme görevi ve cumhuriyetin nitelikleri belirtilmiştir. Temel Haklar ve Ödevler başlığı altında yer alan ikinci kısımda, devlet tarafından verilen haklar ile ilgili genel esaslara, kişinin haklarına ve ödevlerine, sosyal ve iktisadi haklar ve ödevlere, siyasi haklar ve ödevlere yönelik maddelere yer verilmiştir. Cumhuriyetin Temel Kuruluşu başlığı altında yer alan üçüncü kısımda, yasama, yürütme ve yargı ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Anayasanın dördüncü kısmında, çeşitli hükümlere ve beşinci kısmında ise geçici hükümlere yer verilmiştir (Birol, 2012: 43).

1961 Anayasası, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşan ve meclise daha geniş yetkiler tanıyan çift meclis sistemini getirmiştir. Ancak 1961 Anayasası, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni, ulusu temsil eden tek organ olmaktan çıkarmış ve anayasadaki yetkili organlardan biri haline getirmiştir (Kili vd., 1998: 56).

12 Ocak 1961 tarihinde siyasi parti faaliyetlerine izin verilmesine rağmen anayasayı ihlalle suçlanan Demokrat Parti'nin aynı isim altında siyasi yaşama dönemeyeceği, Demokrat Parti'nin ileri gelen siyasetçilerinin politika yapamayacağı kabul edilmiştir. Bu durum Demokrat Parti'nin oy tabanında önemli bir alanı

rekabete açmıştır (Çavdar, 2004: 110). 11 Şubat 1961 tarihinde Ragıp Gümüşpala başkanlığında Adalet Partisi, 13 Şubat 1961 tarihinde Ekrem Alican başkanlığında Yeni Türkiye Partisi ve yine aynı gün Kemal Türkler ve Rıza Kuas başkanlığında Türkiye İşçi Partisi kurulmuştur (Yalçın vd., 2004: 579).

15 Ekim 1961 tarihinde genel seçimler yapılmıştır. Seçime dört parti katılmıştır: Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi. Milletvekili seçimleri nispî temsil usulüne *(Partiler oyları oranınca milletvekili çıkarır.)* göre, senatör seçimleri ise çoğunluk usulüne *(Tek turlu ve iki turlu olmak üzere iki şekilde yapılır. Seçime katılan partilerden en yüksek oyu alan parti seçimi kazanır.)* göre yapılmıştır. Milletvekili seçim sonuçlarına göre: Seçime 10.522.716 kişi katılmıştır. Adalet Partisi'nin oy sayısı 3.527.435, Cumhuriyet Halk Partisi'nin oy sayısı 3.724.752, Yeni Türkiye Partisi'nin oy sayısı 1.391.934, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin oy sayısı ise 1.415.390'dır. Senatör seçim sonuçlarına göre: Seçime 10.519.659 kişi katılmıştır. Adalet Partisi'nin senatör sayısı yetmiş bir, Cumhuriyet Halk Partisi'nin senatör sayısı otuz altı, Yeni Türkiye Partisi'nin senatör sayısı yirmi yedi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin senatör sayısı ise on altıdır. Cumhuriyet Halk Partisi, en yüksek oyu alsa da yeteri kadar senatör çıkaramadığı için iktidara tek başına gelememiştir. Yeni kurulan partilerden sadece Adalet Partisi yüksek bir oy almıştır. Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi hem oy açısından hem de çıkardıkları milletvekili sayısı açısından beklenilenin üzerinde oy almışlardır (Çavdar, 2004: 113-115; Akyıldız, 2016: 131-135).

Seçim sonuçları bazı siyasal çevrelerde hayal kırıklığına sebep olmuştur. Silahlı Kuvvetler Birliği içinde etkin bir rolü olan General Refik Tulga'nın deyimi ile *"Seçimler doğru sonuç vermemiştir."* Bu durum yeni bir darbe girişimine de zemin hazırlamıştır. Silahlı Kuvvetler Birliği, 25 Ekim 1961 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni feshederek yönetime el koyma girişiminde bulunmuştur. Bu girişim, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'ın ortamı yumuşatma çabaları ve birtakım isteklerini siyasilere kabul ettirmesi ile önlenebilmiştir (Özçelik vd., 2011: 155). Bu istekler şu konular çerçevesinde toplanmıştır: Cemal Gürsel

cumhurbaşkanı olacaktır. Askerlikten atılan kişiler tekrar orduya dönmeyecektir. 147'ler üniversiteye alınmayacaktır. Yassıada mahkumları affedilmeyecektir (Özçelik vd., 2011: 155-156; Çavdar, 2004: 115-116). 147'ler ile ilgili istek dışında diğer istekler parti başkanları tarafından kabul edilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cemal Gürsel'i cumhurbaşkanı seçmiş ve sıra yeni kurulacak olan hükümete gelmiştir. 20 Kasım 1961 tarihinde koalisyon hükümetinin kurulmasına karar verilmiştir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti ilk kez koalisyon hükümeti ile tanışmıştır. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde en fazla milletvekiline sahip olan Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü'ye hükümeti kurma görevini vermiştir. İsmet İnönü'nün koalisyon teklifini Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi reddetmiştir. Adalet Partisi ise uzun tartışmalardan sonra kabul etmiştir. Böylece Cumhuriyet Halk Partisi-Adalet Partisi koalisyonu kurulmuştur. İsmet İnönü yeniden başbakan olmuştur (Çavdar, 2004: 116; Yalçın vd., 2004: 581).

Cumhuriyet Halk Partisi-Adalet Partisi Koalisyon Hükümeti'nin kurulması, bazı politikacıların hükümetin aleyhinde teşebbüste bulunmalarına sebep olmuştur. Hükümet güvenoyu aldıktan sonra bazı Adalet Partili ve Yeni Türkiye Partili milletvekilleri Siyasi Af Kanunu'nu çıkarmak için harekete geçmişlerdir. *"Siyasi Af Kanunu"* meselesi, mecliste milletvekillerini af kanununu isteyenler ve istemeyenler olmak üzere ikiye bölmüştür. Bu durumun hem ülke içinde siyasi istikrarsızlığa sebep olacağı hem de yönetimi sivillere teslim eden silahlı kuvvetleri ülkenin geleceği hakkında endişelendireceği açıkça görülmüştür (Demir, 2006: 159).

9 Şubat 1962 tarihinde Silahlı Kuvvetler Birliği üyeleri ülkedeki olumsuz gelişmeleri görüşmek için İstanbul'da toplanmışlar ve belirli bir tarihte harekete geçmek için bir protokol imzalamışlardır. 22 Şubat 1962 tarihinde Kara Harp Okulu Komutanı Albay Talat Aydemir komutasındaki askeri birlik hükümete karşı başarısız bir darbe girişiminde bulunmuştur. Hükümet darbeyi kolaylıkla bastırmıştır. Talat Aydemir kendi isteği ile Genelkurmay Karargahı'na teslim olmuştur (Ahmad, 1996: 179-180; Akıncı, 2014: 65). İsmet İnönü Talat Aydemir'i bu başarısız darbe teşebbüsünden ötürü affetmiştir (Özçelik vd., 2011: 156).

Hükümet, başarısız darbe girişimlerinin yarattığı olumsuzluklar ile uğraşırken bir yandan da Anayasa Mahkemesi'nin kurulması çalışmalarını hızlandırmıştır. 11 Nisan 1962 tarihinde Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin icraatları bundan sonra Anayasa Mahkemesi'nin süzgecinden geçecektir. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'ı ve üst düzey komutanları değiştirmek istemesi ve bunu Başbakan İsmet İnönü'ye rağmen koalisyon ortağı Adalet Partisi ile gerçekleştirmek istemesi koalisyon hükümetinin uyumunu bozmuştur. 30 Mayıs 1962 tarihinde İsmet İnönü istifa etmiştir (Yalçın vd., 2004: 582).

19 Haziran 1962 tarihinde İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'a danışarak bir gün sonra parti liderleri ile bir araya gelmiştir. 24 Haziran 1962 tarihinde içinde Adalet Partisi'nin liderinin yer almadığı, Cumhuriyet Halk Partisi'nin, Yeni Türkiye Partisi'nin ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin liderlerinin ve bağımsızlar adına Necmi Öktem'in bulunduğu bir protokol imzalanmıştır. 25 Haziran 1962 tarihinde ikinci İsmet İnönü Koalisyon Hükümeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Ordu politika ile iç içe olduğu için politikacılar ordu ile nasıl uzlaşarak ayrılacaklarının yollarını aramışlardır. İnönü Hükümeti, anayasal düzeni ve meclis üstünlüğünü sağlamak ve orduya karşı oluşabilecek muhtelif muhalefet hareketleri engellemek istemiştir (Ahmad, 1996: 181; Canıtez, 2008: 121). Koalisyon Hükümeti kendi içinde de bazı anlaşmazlıklar yaşamıştır. Bu anlaşmazlıkların en büyük sebeplerinden biri İsmet İnönü'nün anayasaya uygun olarak gördüğü ve reformların bir parçası olarak teklif ettiği tarım vergisi konusudur (Zürcher, 1993: 363).

Ordu ve hükümet arasında sorunlar devam ederken bir yandan da hükümet, yayılımını gün geçtikçe daha da artıran komünizm ile mücadele etmek zorunda kalmış ve en nihayetinde mecliste bütün partilerin katılımı ile *"Komünizm ile Mücadele Komisyonu"* kurulmuştur. İstanbul'da Kavel Kablo fabrikasındaki işçilerin grevleri işçileri polis ile çatışma noktasına getirmiştir. Sendikalar, Grev, Lokavt ve Toplu Sözleşme Kanunu'nun işçi haklarını korumadaki yetersizliğinin açığa çıktığını savunmuşlardır. Özel sektör hükümetin ekonomik politikasını desteklerken, İsmet

İnönü bundan sonraki süreçte ülkenin ekonomik açılımlar yapacağı döneme girdiğini ifade etmiştir (Yalçın vd., 2004: 582-583).

Hükümet; ordu, ekonomi gibi sorunlar ile mücadele ederken ordu ve politikacılar arasındaki mücadele yeni bir darbeye daha zemin hazırlamıştır. Parlamenter yönetim sistemi yerine askeri bir yönetimi amaçlayan ve daha önceki darbe girişimi başarısızlık ile sonuçlanan Kara Harp Okulu Komutanı Albay Talat Aydemir ve beraberindeki subaylar 21 Mayıs 1963 tarihinde yeni bir darbe girişiminde bulunmuşlardır. Bu darbe girişiminde Binbaşı Fethi Gürcan da Talat Aydemir ile birlikte hareket etmiştir. Ancak bu darbe girişimi de başarısızlık ile sonuçlanmıştır. Darbeyi gerçekleştiren kişiler Genelkurmay Karargahı'na teslim olmuşlardır. Fethi Gürcan ve Talat Aydemir idam edilmişlerdir. Darbede yer alan diğer askerler hapis cezası alsalar da af yasasından yararlanarak serbest kalmışlardır (Koçak, 2017: 138-141; Hürriyet, 21 Mayıs 1963: 1; Canıtez, 2008: 121).

Türkiye'nin iç politikasında bu gelişmeler yaşanırken dış politikasında da önemli gelişmeler olmuştur. 1962 yılında ABD ve SSCB arasında Küba krizi patlak vermiştir. Türkiye doğrudan bu krizin içinde yer almasa da bu kriz Jüpiter füzeleri yüzünden Türk-ABD ilişkilerinin gerilmesine sebep olmuştur. Ama ABD ile ilişkilerin bozulmasının asıl sebebi, Kıbrıs meselesinin tatmin edici bir şekilde çözüme kavuşamamış olmasıdır (Özçelik vd., 2011: 156; Koç, 2017: 43).

Kıbrıs adasında olaylar tırmanma noktasına geldiği zaman, 17 Kasım 1963 tarihinde yerel seçimler yapılmıştır. Adalet Partisi seçim sonucunda en yüksek oyu aldığı için koalisyon dağılmıştır. Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi koalisyondan ayrılmak istemiştir. Bu partiler kabineden bakanlarını çekince, Cumhuriyet Halk Partisi lideri İsmet İnönü istifa etmek zorunda kalmıştır. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'ın desteklemesi ile Adalet Partisi lideri Ragıp Gümüşpala'dan yeni hükümeti kurmasını istemiştir. Ama Ragıp Gümüşpala'nın yerine hükümetin başına yeniden İsmet İnönü getirilmiştir. Böylece İsmet İnönü, Bağımsızlar ile birlikte üçüncü kez 25 Aralık 1963 tarihinde koalisyon hükümetini kurmuştur (Zürcher, 1993: 363-364).

1964 yılında Kıbrıs adasında gerilim iyice artmış ve Zürih Antlaşması'nın feshi ile Kıbrıs'ın uluslararası arenada özellikle NATO'da dengeleri değiştirecek şekilde bir sorun olarak görülmesi Türkiye ile ABD'nin ilişkilerinin iyice gerilmesine sebep olmuştur. Çünkü ABD Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesini istememiştir. ABD Başkanı L. Johnson'un 5 Haziran 1964 tarihinde Başbakan İsmet İnönü'ye gönderdiği mektup Türk kamuoyunda hayal kırıklığına ve öfkeye neden olmuştur. Özellikle Türkiye'deki sol kesim, ABD karşıtı söylemler ile Türk kamuoyunu etkilemeye çalışmıştır (Feridunoğlu, 2017: 377-384).

Üçüncü koalisyon hükümeti, Kıbrıs meselesinden dolayı partiler arasında anlaşmazlıklar olduysa da görevine devam etmiştir. Ancak İsmet İnönü bütçeyi mecliste kabul ettiremeyince, 13 Şubat 1965 tarihinde istifa etmiştir. 13 Şubat 1965 tarihinden 10 Ekim 1965 tarihinde yapılacak olan seçime kadar Türkiye'yi, eski diplomat ve bağımsız Milletvekili Suat Hayri Ürgüplü başkanlığındaki koalisyon hükümeti (Bağımsızlar, Adalet Partisi, Millet Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) yönetmiştir. Adalet Partisi lideri Ragıp Gümüşpala vefat ettiği için yerine İnşaat Mühendisi olan Süleyman Demirel gelmiştir (Zürcher, 1993: 364).

1965 yılında genel seçim sistemi değiştirilmiş ve yerine *"millî bakiye"* sistemi getirilmiştir. Bu sistemde partilerin oy oranları ile meclisteki sandalye oranları arasındaki fark en aza inmiştir. 10 Ekim 1965 tarihinde yapılan genel seçimlere Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Millet Partisi (1962 yılında Osman Bölükbaşı başkanlığında yeniden kurulmuştur.), Yeni Türkiye Partisi, Türkiye İşçi Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Bağımsızlar katılmıştır. Adalet Partisi iki yüz kırk, Cumhuriyet Halk Partisi yüz otuz dört, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi on bir, Millet Partisi otuz bir, Türkiye İşçi Partisi on dört, Yeni Türkiye Partisi on dokuz ve Bağımsızlar bir milletvekili çıkarmıştır. Adalet Partisi oyların çoğunluğunu alarak tek başına iktidara gelmiştir. Süleyman Demirel 27 Ekim 1965 tarihinde hükümeti kurmuştur (Toktaş ve Görür, 2020: 457-462).

1.1. Hükümetlerin Eğitim Programları ve İcraatları

Mayıs 1960-Ekim 1965 yılları arasında Türkiye'deki eğitim faaliyetleri şu şekilde gelişme göstermiştir:

1.1.1. I. Cemal Gürsel Hükümeti Dönemi

Birinci Cemal Gürsel Hükümeti 30 Mayıs 1960-5 Ocak 1961 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanları Fehmi Yavuz (30 Mayıs 1960-27 Ağustos 1960) ve Bedrettin Tuncel (8 Eylül 1960-5 Ocak 1961) dir. Bu dönemde millî eğitim felsefesine; medenilik, millîlik, yapıcılık, din ve vicdan hürriyeti gibi kavramların yön vermesi öngörülmüştür (Akyol, 1987: 24-25). Millî eğitim konusu hükümetin üzerinde durduğu temel konulardan birisi olmuştur. Demokrasinin kökleşmesi ve ekonomide refah seviyesine kavuşulması, yeni yetişen nesillerin millî eğitimden en geniş ölçüde yararlanmasına bağlıdır. Millî eğitim teşkilatını ve programını dönemin istikrarsız halinden kurtarmak hükümetin alacağı en önemli tedbirler arasındadır. Millî eğitimi, olması gereken düzene sokarak belirli metotlar ve programlar ile çağdaş eğitim seviyesine getirmek hükümetin eğitim ile ilgili en temel amaçlarından birisidir. Hükümet, uygulayacağı düzenli eğitim programını gelecek hükümetlere bırakarak eğitimde istikrarı sağlamak istemiştir. Millî eğitimin durgun halinden çıkarılarak yapıcı bir hale getirilmesi hedeflenmiştir (Kaplan, 1999: 229; Ekinci, 1994: 13; Yıldız ve Yıldız, 2016: 34).

1.1.2. II. Cemal Gürsel Hükümeti Dönemi

İkinci Cemal Gürsel Hükümeti 5 Ocak 1961-20 Kasım 1961 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanları Turhan Feyzioğlu (6 Ocak 1961-7 Şubat 1961) ve Ahmet Tahtakılıç (7 Şubat 1961-20 Kasım 1961) tır. Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı'nda yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Din eğitiminin eğitim içindeki rolü artmış ve bu yüzden Din Eğitimi Müdürlüğü kurulmuştur (Kaplan, 1999: 229-230; Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 94).

1.1.3. VIII. İsmet İnönü Hükümeti Dönemi

Sekizinci İsmet İnönü Hükümeti 20 Kasım 1961-25 Haziran 1962 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Mehmet Hilmi İncesulu (20 Kasım 1961-26 Haziran 1962) dur. Millî eğitim sadece yeni nesilleri yetiştirmenin bir vasıtası değil aynı zamanda millî kalkınmayı gerçekleştirecek verimli bir yatırım olarak görülmüştür. Millî Eğitim Bakanlığı, ilköğretimi on yıllık bir süre içinde gerçekleştirilmesi kuralına bağlamıştır. İlkokulu bitiren ve çeşitli sebeplerden dolayı ortaöğretime devam edemeyen çocuklar ve yetişkinler için kısa süreli yetiştirme programları hazırlanacaktır. Tarım ve el sanatları alanında meslekî ve teknik öğretim kursları açılacaktır. Orta ve yükseköğretim kurumları iyi yetiştirme amacına yönelik düzenlenecektir. Teknik ve meslekî öğretime daha çok öğrenci yönlendirilmeye çalışılacaktır. Eğitimdeki en büyük sorunlardan biri her konuda bilgili ve yetenekli aynı zamanda yeterli sayıda öğretmenin bulunmamasıdır. Halk eğitimine önem verilecektir. Devlet eğitim kurumları ve özel eğitim kurumları birbirlerine eşit olarak düşünülecek ve bu doğrultuda eğitim çalışmaları yapılacaktır. Maddi imkanlardan yoksun öğrencileri eğitim hayatına kazandırmak başlıca hedeflerden biri olmuştur (Ekinci,1994: 13-14). Vatandaşın vicdani, dini inanç ve kanaat hürriyetinin korunması gerektiği programda özellikle vurgulanmıştır (Akyol, 1987: 25).

1.1.4. IX. İsmet İnönü Hükümeti Dönemi

Dokuzuncu İsmet İnönü Hükümeti 25 Haziran 1962-25 Aralık 1963 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanları Şevket Raşit Hatipoğlu (26 Haziran 1962-8 Haziran 1963) ve İbrahim Öktem (11 Haziran 1963-20 Şubat 1965) dir. Millî eğitimde amaç; her yaştaki vatandaşları eşit eğitim imkanları içinde yetenek ve kabiliyetlerine göre üstün seviyede yetiştirmek, millete ve insanlığa yararlı iyi vatandaşlar haline getirmek, sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulanması için gereken çeşitli vasıftaki insan gücünü hazırlamaktır. İlkokuldan sonra öğretimine devam edemeyen çocuklar ve yetişkinler için okuma yazma ile birlikte çevrenin ekonomik ve sosyal şartlarının göz önünde bulundurulması şartı ile tarım ve el sanatları alanında bir programa bağlanmış tamamlayıcı ve yetiştirici kurumlar açılacaktır. Genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının belirli bir plana

göre geliştirilip yayılmaları sağlanacaktır. Orta ve yüksek dereceli genel ve meslekî öğretim kurumlarının açılmasında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından belirlenen sektörlerin ihtiyaçları dikkate alınacaktır. Böylece genel ve meslekî teknik öğretim arasında ülkenin ihtiyaçlarına cevap verecek bir dengenin kurulması için çalışılacaktır. Her kademe ve şekildeki öğretim kurumlarının öğretmen ihtiyaçlarının karşılanması konusuna öncelik verilecektir. Öğretmen yetiştirmek için yapılan yatırımların ve verilen emeklerin istenilen sonuca ulaşması için öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirecek tedbirler alınacaktır. Maddi imkanlardan yoksun öğrencilerin eğitim hayatına kazandırılabilmeleri için gerekli tedbirler alınacaktır. Tasarısı meclise sunulmuş olan Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nu bir an önce faaliyete geçirmek için çalışılacaktır. Planlı kalkınma içinde vatandaşların çalışma gücünü artırmak, yaşam kalitesini yükseltmek ve boş zamanlarını değerlendirmek için okul eğitimi dışında halk eğitimi çalışmalarına da önem verilecektir. Türkiye'nin az gelişmiş bölgeleri ile diğer bölgeleri arasındaki eğitim farklılıklarını ortadan kaldırıcı tedbirler alınacaktır (Ekinci, 1994: 14-15).

Millî eğitime, anayasada yer alan Atatürk ilkelerine ve Batı uygarlıklarının temel ilkelerine dayalı bir sosyal düzeni ve millî kültürel değerleri yaratacak ve geliştirecek bir özellik kazandırılacaktır (Akyol, 1987: 25).

1.1.5. X. İsmet İnönü Hükümeti Dönemi

Onuncu İsmet İnönü Hükümeti 25 Aralık 1963-20 Şubat 1965 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem (11 Haziran 1963-20 Şubat 1965) dir. Sadece kültürel ve sosyal kalkınmanın değil aynı zamanda iktisadi kalkınmanın da hem ortamı hem de aracı olarak millî eğitime öncelik tanınacaktır. Millî eğitim konuları kalkınma planının gerektirdiği sayı ve özellikte personeli yetiştirme gücüne sahip olacak şekilde ele alınacaktır. Özellikle meslekî ve teknik okullar gerek kapasitesi gerek çeşitleri ve kaliteleri açısından büyük oranda geliştirilecektir. Millî eğitime, anayasada yer alan Atatürk ilkelerine ve Batı uygarlıklarının temel ilkelerine dayalı bir sosyal düzeni ve millî kültürel değerleri yaratacak ve geliştirecek bir özellik kazandırılacaktır. Türkiye genelinde üniversite eğitiminin gelişmesi için her türlü çaba gösterilecektir. Fedakâr ve ülkücü öğretmen

topluluğu maddi ve manevi her türlü imkana kavuşturulacaktır (Ekinci, 1994: 16; Akyol, 1987: 25).

1.1.6. Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti Dönemi

Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti 20 Şubat 1965-27 Ekim 1965 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Nevzat Cihat Bilgehan (20 Şubat 1965-27 Ekim 1965) dır. Millî eğitimde amaç; vatandaşların eşit eğitim imkanları içinde yetenekleri ve kabiliyetleri doğrultusunda yetişmelerini sağlamaktır. Ülkenin istikbali olan gençliği; kişilik sahibi ve milliyetçi bir ruhla yetiştirmek, onların gerek eğitim çağlarında gerekse hayata atılma dönemlerinde ihtiyaçlarını karşılamak millî eğitimin başlıca amacıdır. Ülkenin çocuklarının millete ve insanlığa yararlı olması, ülkenin kalkınması için gerekli bütün vasıflara sahip olması konusunda büyük gayret gösterilecektir. Millî eğitim hizmetlerinin temel unsuru olan öğretmeni, öğretmenlik hizmetine layık vasıfta ve sayıda yetiştirmek için gerekli imkanlar yaratılacaktır. Meslekî ve teknik öğretimi ülkenin sosyal, ekonomik ve sanayi kalkınmasında etkili kılmak, eğitim politikasının ana hedeflerinden biri olacaktır (Ekinci, 1994: 16-17; Akyol, 1987: 26).

1.1.7. İlköğretim ve Eğitim Kanunu

Türkiye'de planlı dönemde eğitim sistemini yeniden inşa etme çalışmaları, yeni bir anayasa hazırlama çalışmaları ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması hazırlıkları ile birlikte başlamıştır. Bu çalışmalar eğitim alanında yapılacak olan yasal düzenlemelere öncülük etmiştir. İlköğretimi yeniden düzenlemek için 222 sayılı *"İlköğretim ve Eğitim Kanunu"* 5 Ocak 1961 tarihinde kabul edilmiştir. Resmî Gazete'de 12 Ocak 1961 tarihinde yayımlanmıştır. Kanun; dokuz bölümden, doksan bir maddeden, iki ek maddeden ve sekiz geçici maddeden oluşmaktadır (Akdağ, 2001: 25; İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 12 Ocak 1961: 3068).

Millî Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç, İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun önemine dair Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde şu sözleri söylemiştir (T.C. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, 13 Şubat 1961:215): *"...Türkiye'nin bir numaralı devlet meselesi halkın eğitimi meselesidir. Yirmi sekiz milyon vatandaşı*

kapsayacak derecede ilköğretim davasının halledilmesi konusudur. Meclisimize müjdelemek isterim ki inkılâp idaresi hakikaten millî vazifesini meydana getiren en mühim kanunu, İlköğretim Kanunu'nu millete hediye etmiş bulunmaktadır…"

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme konuları ile ilgili genel hükümler şunlardır:

1.1.7.1. Örgün Eğitim

1.1.7.1.1. Okul Öncesi Eğitim

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun on üçüncü maddesine göre; okul öncesi kurumlarda mecburi öğrenim çağına gelmemiş olan çocuklar eğitim görür (Açıkgöz vd., 2001: 91).

1.1.7.1.2. İlköğretim

1.Madde: İlköğretim, kadın ve erkek bütün vatandaşların millî amaçlara uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.

2.Madde: İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir, öğrenim çağında olan kız ve erkek çocuklar için mecburidir ve devlet okullarında verilen eğitim parasızdır.

3.Madde: Anayasa gereğince mecburi ilköğretime tabi 7-14 yaş aralığındaki çocuklar on yıl içinde tamamen okula ve öğretmene kavuşturulacaktır.

4.Madde: Türk vatandaşı kız ve erkek çocuklar öğrenimlerini resmî veya özel Türk okullarında yapmakla yükümlüdür.

5.Madde: Mecburi öğrenim çağında olup da yurtdışında yaşamak, oturduğu yerde okul bulunmaması veya sağlık sorunları nedeni ile ilkokula devam edemeyen vatandaşlardan özel olarak öğretim görenler, sınavla ve yaşlarına göre gidecekleri ilkokullara veya mezuniyet sınavlarına alınırlar (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 68; İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 12 Ocak 1961: 3068; T.C. Millî Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, 3 Ocak 1961: 51).

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre ilköğretim kurumlarının teşkilat yapısı şu şekildedir (T.C. Millî Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, 3 Ocak 1961: 52; Açıkgöz vd., 2001: 90):

Teşkilat Yapısı

İlköğretim Kurumları

a. Mecburi Olanlar

1. İlköğretim okulları (gündüzlü, pansiyonlu, yatılı ilköğretim okulları ve gezici okullar)

2. Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar

3. Özel eğitime muhtaç çocuklar için kurulacak okullar ve sınıflar

b. İsteğe Bağlı Olanlar

1. Okul öncesi eğitim kurumları

2. Tamamlayıcı sınıflar ve kurslar

1.1.7.2. Yaygın Eğitim

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun;

11.Madde: Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar, mecburi ilköğrenim çağında oldukları halde, öğrenimlerini yaşıtları ile birlikte zamanında yapamamış olan çocuklara kısa yoldan ilköğrenim hizmeti vermek ve ayrıca yetişmelerine gerek görülen çocukları ilkokula hazırlamak veya ilkokulu bitirmiş olup da henüz mecburi öğrenim çağında olan ve üst dereceli öğrenim kurumlarına gidemeyecek olanların genel bilgilerini artırma ve kendilerine iş ve üretim hayatında faydalı olacak bilgi ve becerileri kazandırmak amacı ile gerçek ve tüzel kişiler ile belediyeler, özel idareler ve devlet tarafından açılabilir (Açıkgöz vd., 2001: 91).

1.1.7.3. Öğretmenler ile İlgili Hükümler

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun;

43.Madde: Öğretmenler yaz tatili içinde aralıksız iki ay izinlidirler. Ancak öğretmenler bu iki aylık izin sürelerine dokunulmadan kalan tatil zamanlarında yönetmelikte belirlenecek meslek ile ilgili çalışmalara katılmak zorundadırlar. Tek öğretmenli okullarda görevli öğretmenlerin yaz tatili izinleri, bölge ilköğretim müfettişleri ile ilçe eğitim müdürü tarafından okul ve kurumların korunması da göz önünde tutularak ayarlanır. Okul müdürleri ile müdür yardımcıları tatil aylarında okul işlerini ayarlamak ve düzenlemek şartı ile izinlerini kullanırlar.

44.Madde: Öğretmenler, kanunlar ile kendilerine verilen işlerden başka, meslek dışı herhangi bir görev ile hükümlü tutulamazlar (Açıkgöz vd., 2001: 93; T.C. Millî Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, 3 Ocak 1961: 59).

1.1.8. Yedinci Millî Eğitim Şûrası

Yedinci Millî Eğitim Şûrası, 5-15 Şubat 1962 tarihleri arasında Gazi Eğitim Enstitüsü konferans salonunda gerçekleşmiştir. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ve Başbakan İsmet İnönü de konferansta hazır bulunmuşlardır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı ve aynı zamanda Şûra Başkanı olan Hilmi İncesulu açılış konuşmasında eğitim ile ilgili şu konulara değinmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 62): *"...Sayın Şûra Üyeleri! Türk milletini mümkün olan hızla çağdaş uygarlık seviyesine yükseltmek, eğitimimizi bu vazifeyi yapabilecek bir hale getirmek, bu suretle milletimizin refahını ve cumhuriyetimizin ilelebet muhafaza ve müdafaasını sağlamak esas işimizdir. Eğitimin, fertlerin ve milletlerin hayatında ne derin bir rolü olduğu bilinmektedir. Biz çalışmalarımızla, milli, insani gayelere götüren yolu açacak ve bütün Türk milletinin eğitim, ilim, sanat ve teknikten faydalanmasını, kültürümüzün genişlemesini sağlayacağız."*

Şûra Gündemi

1. İlköğretim
2. Ortaöğretim
3. Meslekî ve Teknik Öğretim
4. Ticaret Öğretimi

5. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme
6. Çeşitli Olgunluk Sınavları
7. Yükseköğretim
8. Özel Okullar
9. Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim
10. Beden Eğitimi ve Sağlık
11. Milli Savunma ile İlgili Eğitim
12. Eğitim Vakıfları
13. Yayım İşleri
14. Halk Eğitimi ve Yaygın Eğitim
15. Öğretmen Yetiştirme (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 68-101)

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda millî eğitimin amacı; her yaştaki vatandaşları eşit eğitim imkanları içerisinde yeteneklerine ve kabiliyetlerine göre en üstün seviyede yetiştirmek, millete ve insanlığa yararlı iyi vatandaşlar haline getirmek, sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulanması için gereken çeşitli özellikteki insan gücünü hazırlamak olarak belirtilmiştir (Özalp vd., 1999: 10-11).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda millî eğitimin temel ilkeleri şöyle belirtilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 64-65):

1. Eğitimin amacı yetiştirilecek olan çocukta öncelikle kişilik gelişiminin sağlanması olacaktır. Zihni ve bedeni yönden sağlam, insani değerleri bilen, sorumluluk duygusu taşıyan, milli-ülkü sahibi vatandaşlar yetiştirilecektir. Bu amaca ulaşmak için karşılıklı anlayış ve iş uyumu gerekmektedir.
2. Yaratıcı ruh geliştirilerek, kültür ve tekniği uygulamaya ve yaymaya çalışan bir anlayış eğitime hâkim olacaktır.

3. Herkese kabiliyetlerine göre eşit eğitim imkânı sağlanacaktır. Erkek ve kız öğrenciler birbirlerine saygı göstermeyi öğreneceklerdir. Bunun için mümkün olduğunca okullarda karma eğitim gerçekleştirilecektir.
4. Öğretmenler görevlerini gerektiği gibi yerine getirmeye çalıştıkları için onlara saygı gösterilerek ihtiyaçları karşılanacaktır.
5. Hükümet sosyal eğitimi sağlamak ile görevlidir. Evde, çalışma yerlerinde ve başka yerlerde eğitim ve öğretime imkân verilecektir. Kütüphaneler, müzeler, toplantı yerleri, okullar, tiyatrolar vs. açılarak uygun metotlar ile eğitimin amacına uygun bir seviyeye getirilmeye çalışılacaktır.
6. Vatandaşa gerekli siyasal bilgiler verilecektir, okullar partilerin lehinde ve aleyhinde telkinlerde bulunmayacaklardır. Din eğitiminde dini toleransa ve toplum içinde din unsurunun önemine dikkat edilecektir.
7. Okul idareleri bu esaslara göre eğitimin amacına ulaşması için gerekli şartları sağlayacaklardır. Hükümet, bu ilkelerin gerçekleştirilmesi yolunda gerektiğinde, millî imkanların sınırları içinde kanunlar hazırlayacaktır. İhtiyaç duyulacak konularda araştırmalar yapmak ve ortaya konulacak eserin millî bir eser olması hedeflenecektir.

1.1.8.1. Temel Eğitim (Okul Öncesi ve İlkokul Eğitimi)

5 Ocak 1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra eğitim ile ilgili kurulan Planlama Kurulu, Şûra'da İlköğretim Komitesi'nde yer alarak, kanunda belirlenen konular üzerinde çalışmış, ilköğretim alanına giren bütün konuları derinlemesine incelemiş ve ilköğretimin 1970 yılına kadar bütün ülkede mecburi olması ve geliştirilmesi için bir plan hazırlamıştır. İlköğretim Komitesi'nin raporu, Şûra'da yer alan Koordinasyon Grubu'nun teklifi üzerine Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanarak uygulanmaya başlanmıştır. Yüz on beş sayfa halinde bastırılan rapor, Yedinci Millî Eğitim Şûrası'na sunulmuştur. İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre yeniden hazırlanması gereken aşağıda isimleri yazılı on üç adet yönetmelik tasarısı Şûra'dan sonra Millî Eğitim Bakanlığı'nda kurulan komisyonlar tarafından hazırlanarak Talim ve Terbiye

Kurulu'nun incelemesine sunulmuştur. Bu yönetmelikler Talim ve Terbiye Kurulu tarafından incelenerek 1962-1963 öğretim yılı başında uygulamaya konulmuştur (Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2018):

1. İlköğretim Yönetmeliği
2. İlköğretim Kurumları Yönetmeliği
3. Millî Eğitim Müdürleri ve İlköğretim Müdürleri Yönetmeliği
4. İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliği
5. Beslenme Eğitimi Yönetmeliği
6. İlköğretim Kurumları Sağlık İşleri Yönetmeliği
7. Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği
8. İlkokul Öğretmenleri Tayin, Nakil ve Becayiş Yönetmeliği
9. Yetiştirici ve Tamamlayıcı Sınıf ve Kurslar Yönetmeliği
10. Gezici Okul ve Gezici Öğretmenlikler Yönetmeliği
11. Anaokulları ve Ana Sınıfları Yönetmeliği
12. Ders Araç ve Gereçleri Yönetmeliği
13. Bölge Okulları Yönetmeliği

1.1.8.2. Ortaöğretim (Ortaokul ve Lise Eğitimi)

Yedinci Millî Eğitim Şûrası Koordinasyon Grubu; ortaokulu ortaöğretimin ilk kademesi olarak, ilkokulu bitirmiş öğrencilerin genel eğitimlerinin yaş ve fikir seviyelerine uygun surette sağlanması, çevrenin ekonomik özellikleri de göz önünde bulundurularak öğrencilerin ilgi, yetenek ve kabiliyetlerinin ortaya çıkarılıp geliştirilmesi, öğrencilerin daha sonraki eğitim ve öğretim kademelerini takip edebilmeleri için gerekli olan bilgi ve beceriler ile donanımlı hale getirilmeleri ve hayata atılmak isteyenlere bulacakları işlerde başarı şartlarının kavratılması ile görevli bir kurum olarak tarif edilmiştir. Bu tarif, genel ortaokullar ile Erkek ve Kız Sanat Enstitüleri, Ticaret Liseleri ve Öğretmen Okulları gibi orta dereceli öğretim

kurumlarının ortaokul düzeyinde yer alan okulları için de kullanılmıştır (Özalp vd., 1999: 11).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'ndaki ortaöğretim kademesi yetkilileri, bütün ortaokullar için ders dağıtım cetveli hazırlamıştır. Bu cetvelde bütün dersler genel ve özel dersler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu şekilde öğrencilerin sadece akıl ve zekâ gibi yeteneklerinin gelişmesine değil aynı zamanda deneysel yeteneklerinin gelişmesine de olanak tanınmıştır. Genel dersler, her ortaokulda görülmesi gereken derslerdir. Özel dersler ise Güzel Sanatlar, Ticaret, Teknik, Tarım, Yabancı Dil, Ev ve El İşleri, Biçki ve Dikiş, Hasta ve Çocuk Bakımı gibi grupları içine alır. Bu derslerin seçimi şartlara göre kısmen okula bırakılmıştır. Yeni okul yönetiminde ortaokullar ile meslekî ve teknik ortaokullar arasında temel dersler açısından bir fark kalmamıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 72).

Ortaöğretimin ikinci devresi öğrencilere verilen genel, meslekî ve teknik lise eğitiminin tümünü kapsar. İkinci devre ortaöğretimde; bütün öğrencileri belirlenen çeşitli programlar ile ilgi ve yeteneklerine göre iş alanlarına, mesleklere ve yüksek öğrenime yönlendirme ile ilgili kararlar alınmıştır. Genel liseler, meslekî ve teknik liselerde de ders planı yapılırken millî ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmuş ve nicelikten ziyade niteliğe önem verilmeye çalışılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 71-72).

Liselerin sadece üniversitelere öğrenci yetiştirme misyonu hakkındaki görüşler Şûra Komitesi'nde, Şûra Komisyonu'nda ve Şûra Koordinasyon Grubu'nda tartışmalara yol açmıştır. Şûra raporunu yazan kişiler, liselerin sadece üniversitelere öğrenci hazırlaması görüşü üzerinde ısrarla durmuşlardır. Diğer Şûra üyeleri ise liselerin sadece üniversiteye değil, orta dereceli bir mesleğe veya yüksek bir meslek okuluna da öğrenci hazırlamaları gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Öğretmenlerin yetiştirilmesi ve tayinleri, ders araçları, ders programları, endüstri ile öğretim ilişkileri; birçok ülkenin Fen Bilimleri, Matematik ve Doğa Bilimleri'ne önem vermelerinden dolayı bu bilimler doğrultusunda hazırlanacak olan plan ile sağlanacaktır. Üstün yetenekli öğrencileri kabul edecek parasız yatılı yeni bir İlim Lisesi'nin açılmasına veya mevcut liselerden birinin İlim Lisesi'ne dönüştürülmesine

karar verilmiştir. Bu lise ileriki ilim kadroları için personel hazırlayacak ve liseden mezun olan öğrenciler kabiliyetleri doğrultusunda bir üst eğitime gönderileceklerdir. İlim Lisesi özellikle Matematik, Fizik, Kimya ve Doğa Bilimleri derslerini temel alarak eğitim verecektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 72-73; Sakaoğlu, 2003: 274).

Şûra Koordinasyon Grubu tarafından kabul edilen eğitim planına uygun lise müfredat programları ve yönetmelikleri 1962-1963 eğitim ve öğretim yılında hazırlanarak önce deneme amaçlı Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde uygulanacak ve alınacak karara göre kademeli olarak plan genişletilecektir (Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2018).

1.1.8.3. Yükseköğretim

Yükseköğretim, en üst seviyeli insan gücünü ve bilimsel araştırma alanlarının istediği elemanı yetiştiren eğitim kademesidir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 170).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası Yükseköğretim Komitesi, Yükseköğretim Genel Müdürlüğü'nün ilgilendiği sorunları ele almıştır. Yükseköğretim Komitesi'nin sunduğu teklifler Şûra Komisyonu'ndan ve Şûra Koordinasyonu'ndan herhangi bir değişikliğe uğramadan kabul edilmiştir. Yükseköğretim Genel Müdürlüğü'nün iki bin altı yüz kişilik döviz kontenjanından çeşitli branşlarda öğrenciler yurtdışında okumuşlardır. Ders yılı başında Türkiye Büyük Millet Meclisi döviz miktarını artırmış ve iki bin altı yüzü, iki bin dokuz yüz kırk beşe çıkarmıştır. Yükseköğretim Komitesi, bu miktarın beş bine çıkarılmasını teklif etmiştir. 27 Mayıs darbesinin getirdiği önemli kanunlardan biri de Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu'dur. Bu kanun içerdiği maddeler ile yükseköğretim öğrencilerinin problemlerinin birçoğunu çözüme kavuşturmuştur. Özellikle yurt ve burs imkânı açısından öğrencilere büyük oranda yardım sağlamıştır. *"Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurulu Kanunu"* ülke içinde gerçekleşecek olan ilmi ve teknik araştırmaları koruyacak ve kolaylaştıracak bir tasarı olarak meclise sunulacaktır. Tasarı, Araştırmalar Kurulu'nun; kuruluşuna, görevlerine, organlarına ve işleyişine

dair maddeleri içermektedir ve ilmi araştırmalara kolaylık sağlayacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 83).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda yüksek öğrenime öğrenci kabulü konusu üyeler arasında tartışmaya sunulmuştur. Liselerden mezun olan öğrenciler sadece üniversiteye ya da yüksekokula gitmeyecekler aynı zamanda kabiliyetleri ve yetenekleri doğrultusunda bir bölüm tercih ederek mezun olacaklardır. Üniversite ile ilgili yapılan önerilerde özellikle bu konu üzerinde durulmuştur. Üniversitelerin bir yıl önce üniversite sınavında sordukları soruları ilan etmeleri kararlaştırılmıştır. Öğrencilerin üniversite sınavına girmeden önce üniversitelerin, aradıkları öğrenci seviyesini belirlemelerine ve bunu bildirmelerine karar verilmiştir. Örneğin; yabancı dil bilmeyen öğrenciler yükseköğretim kurumlarına girmemeli ve bu öğrenimden mezun olmamalıdır. Bakanlık Test ve Araştırma Bürosu; Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin öğrenci kabul işlerinde bu fakültelere yardımda bulunmuştur. Büro; Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne dört bin dokuz yüz on iki öğrenci arasından üç yüz elli yedi öğrenci, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne ise dört bin iki yüz öğrenci arasından iki bin öğrenci seçmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 84).

1.1.9. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (Birinci Perspektif Plan)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi 1963-1967 yılları arasını kapsar. Birinci Perspektif Plan ise on beş yıllık bir zaman dilimini içine alır (1963-1977). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Birinci Perspektif Plan'a göre hazırlanmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, kalkınmanın en etkili ve önemli araçlarından birincisinin eğitim olduğu, ülke olarak kalkınmanın en etkili yolunun bütün vatandaşların eğitim seviyesinin yükseltilmesine bağlı olduğu, toplumun ve bireylerin ihtiyaçlarına uygun birey yetiştirilmesi gerekliliği bahsedilmiştir. Bu çerçeve içinde ele alınan eğitim politikasının uygulanmasında göz önünde bulundurulacak başlıca ilke, eğitim sisteminin, toplumdaki çeşitli görevleri yerine getirecek bireylere görevlerini kabiliyetlerine göre dağıtılmasını sağlayacak şekilde düzenlenmesidir. Bu sebepten dolayı ekonomik durumları ne olursa olsun kabiliyetli olan bütün bireyler eğitim imkanlarından yararlanacaklardır. Böylece toplumda hem sosyal adalet hem de fırsat

eşitliği ilkeleri gerçekleştirilmiş olacaktır (Altundemir, 2012: 101; Gönülaçar, 2014: 21).

1.1.9.1. Temel Eğitim (İlkokul ve Ortaokul Eğitimi)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda temel eğitim, ilkokul eğitimi ve ortaokul eğitiminden oluşmuştur. İlköğretimde okul çağındaki nüfusun her birine okul imkanları sağlamak bir toplumsal hedef olarak kabul edilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 442). İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun hedeflediği amaca ulaşmak için konulan metotların ve ilkelerin bazı hükümleri Türkiye'nin mali, iktisadi ve sosyal yapısına uygunluk göstermemiştir. Bu yüzden geçmiş tecrübelere dayanarak İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda köklü bir düzenleme yapılması kararı alınmıştır. İlkokul proje etütleri yapılarak bölge şartlarına göre farklı hale getirilmiş standartlar oluşturulacak, halkın gönüllü katılması teşvik edilecek ve maliyeti düşürücü tedbirler alınacaktır. Köylerin nüfusu, sosyal ve ekonomik yapısı, kültürel gelenekleri ve seviyeleri gibi unsurları incelenerek okulun yapısı ve öğretmenin yetişmesi dengeli bir şekilde oluşturulacak ve bu doğrultuda tedbirler alınacaktır. Yüksek olan öğrenci öğretmen oranını düşürmek için geçici öğretmen vekili kullanma olanakları araştırılacaktır. Örneğin, ilk iki yıl lise ve lise derecesindeki okulları bitiren öğrencilerin fazlasını öğretmen vekili görevinde kullanmak mümkün görülmüştür (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 459; Altundemir, 2012: 101; Tural, 1988: 41; Hürriyet, 26 Mart 1962: 2).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ortaokullarda öğretmen açığının kapatılması konusuna öncelik verilmiştir. Gerektiği zaman alışılmış kuralların dışında öğretmen temin etmek için çözüm yolları aranacaktır. Öğretmen yetiştiren kurumların gelişimlerine öncelik verilecektir. Kurumların gelişimi planda belirtilmiş olan sayısal veriler doğrultusunda olacaktır. Bu kurumların ülkenin imkan ve ihtiyaçlarına uyan bir sistem içinde kurulmasına dikkat edilecektir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ortaokulların temel görevi üst kademedeki okullara öğrenci yetiştirmek olarak kabul edilmiştir. Üst kademedeki okula gidecek seviyede olan öğrencilerden fayda elde edilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 458-459; Tural, 1988: 41).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda alınan karalar doğrultusunda ve millî eğitim ile ilgili çıkarılan yasa ve yönetmelikler ile ortaokulun ortaöğretimin birinci devresinde yer almasına karar verilmiştir. Alınan kararlar doğrultusunda ortaokul, üst kademeye öğrenci yetiştiren bir kurumdur (Tural, 1988: 48-49).

1.1.9.2. Ortaöğretim (Lise Eğitimi)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ortaöğretim; genel liselerden, meslekî ve teknik liselerden oluşmuştur. Bu planda liselerin görevi üst kademedeki okullara öğrenci yetiştirmek olarak kabul edilmiştir. Bu öğretim kademesi için öğrencilere fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanacağı özellikle vurgulanmıştır (Tural, 1988: 42-43). Okul kapasitesinin sınırlı olduğu durumlarda yeterliliğe dayanan seçme yöntemlerinin uygulanmasına karar verilmiştir. Büyük miktarda burs verilerek maddi durumu kötü olan öğrencilerin eğitim seviyelerinin yükseltilmesine olanak sağlanacaktır. Yatay ve dikey geçiş olanakları öğrencinin yetenek, ilgi ve yeterlilik esasına uygun olarak kullanılacaktır. İlkokul dışında diğer öğretim kurumlarında bireylerin yapılacak olan eğitim harcamalarına imkanları ölçüsünde katılmaları sağlanacaktır. Ortaöğretim çağındaki gençlerin önemli bir kısmının meslekî ve teknik eğitime yönlendirilmesi böylece ekonominin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 442-458; Tural, 1988: 42-43; Küçüker, 2008: 127).

Teknik eğitim, çıraklıktan teknisyenliğe kadar tamamen sanayi ile bağlantılı, sanayinin imkanlarına ve ihtiyaçlarına uygun bir sistem olarak kurulacaktır. Eğitim ile hizmetin ayrılamayacağı bazı alanlar dışında meslek okulları Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanacaktır. Montör ve ustabaşı yetiştirmek için Meslekî Eğitim Merkezleri kurulacaktır. Merkezlerin donanımında devletin elinde bulunan, kullanılmayan malzemelerden ve makinelerden faydalanılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 457-462; Tural, 1988: 44).

1.1.9.3. Yükseköğretim

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yükseköğretimin süresi, kuruluşları ve üyelerinden geniş ölçüde yararlanmak konuları üzerinde durulmuştur. Yükseköğretim kurumlarında öğretim üyesi yetiştirilmesi konusunun hızlı bir şekilde ele alınması kararlaştırılmıştır. Öğretimin içeriği ve usulleri öğretim amaçlarına ve yetişen öğrencilerden çalışma alanında beklenilen hizmetlere ve vasıflara uygun bir şekilde hazırlanacaktır. Yükseköğretimin, öğretim fonksiyonunun yanı sıra araştırma fonksiyonun da geliştirilmesine öncelik verilecektir. Çeşitli alanlarda elde edilen araştırma sonuçlarının uygulayıcılara veya ulusal kültüre mal edilmesini sağlayıcı çeşitli seviyede yayımlara fazlasıyla yer verilecektir. Öğrencilerin yetişme seviyesini yükseltecek beslenme, barınma ve sosyal ilişkiler ile ilgili şartlar hızla düzeltilecektir. Tarım ve Sağlık okullarının müfredat programlarının tespit edilmesinde ve kültür derslerinin denetlenmesinde Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yapılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 460).

1.1.10. Öğretmen Yetiştirme Politikası

Türkiye'de 1961-1965 yılları arasında öğretmenlik mesleğinin temel konusu olarak öğretmen eksikliği sorunu ele alınmıştır. 1960 yılında çıkarılan bir yasa ile üniversite ve yüksekokul dışında kalan ortaöğretim kurumları mezunlarının askerlik görevlerini yedek subay olarak Millî Eğitim Bakanlığı'nın emri altında yapmaları sağlanmıştır (Güçlü, 2013: 87).

1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu gereği okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen, öğretmen yardımcısı ve diğer personellerin yetiştirilmesi amacı ile şu uygulamalar esas alınmıştır: Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda, Biçki-Dikiş-Çocuk Bakımı ismi ile kurulmuş olan bölüm, okul öncesi eğitimi doğrultusunda yapılan plan program değişikliği ile 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında *"Çocuk Gelişimi ve Eğitimi"* ismini almıştır. Bu bölüm, Kız Enstitüleri'ne; Çocuk Gelişimi ve Eğitimi öğretmeni yetiştirmenin yanı sıra okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen ve yönetici yetiştirmeyi de amaçlamıştır. 1961 yılında ilkokul öğretmenlerinden yirmi kişi seçilmiş ve bu kişiler kursa tabi tutularak

1962 yılında İtalya'ya bir aylık Okul Öncesi Eğitim Semineri'ne katılmak üzere gönderilmişlerdir. Kız Enstitüleri'nde 1959 yılında beş okulda meslek dalları uygulamasına geçilmiştir. Açılan meslek dalları arasında zamanla Çocuk Gelişimi ve Eğitimi meslek dalına da yer verilmiştir. Bu meslek dalları uygulaması 1963-1964 eğitim ve öğretim yılından itibaren bütün Kız Enstitüleri'nde uygulanmaya başlanmıştır. 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında Ankara'da Kadın Meslek Öğretmen Okulu açılmıştır. Okulun açılma amacı Pratik Kız Sanat Okulları'nda kız teknik öğretimin çeşitli dalları doğrultusunda yetişkinler eğitimini daha etkili bir şekilde gerçekleştirmektir. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü; Pratik Kız Sanat Okulları'na Çocuk Gelişimi ve Eğitimi öğretmeni, okul öncesi eğitimine ise yönetici ve öğretmen yetiştirmektedir. 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında okul öncesi eğitime öğretmen yetiştirmek amacı ile Gazi Üniversitesi Meslekî Yaygın Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliği Bölümü açılmıştır (Başer vd., 1995: 7-9).

İlkokullara ve ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren kurumlar ile ilgili gelişmeler şu şekilde olmuştur: Ortaokul ve dengi okul mezunlarından on sekiz yaşını dolduranlar belirli bir süre boyunca öğretmenlik mesleği ile ilgili kursa tabi tutulmuşlar ve daha sonra vekil ilkokul öğretmeni olarak atanmışlardır. Genel lise ve dengi okul mezunları da öğretmenlik mesleği sınavlarına tabi tutularak gerekli uygulamalar yapıldıktan sonra öğretmen olarak görevlendirilmişlerdir. Lise mezunları ilkokullarda, yükseköğretim mezunları ise orta dereceli okullarda öğretmen olarak görev yapmışlardır (Güçlü, 2013: 87; Başer vd., 1995: 17).

Ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren kurumlar arasında üniversitelerin de önemli bir yeri vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana İstanbul Üniversitesi Edebiyat ve Fen Fakülteleri başta olmak üzere Ankara Üniversitesi'ne bağlı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile Fen Fakültesi lise ve dengi okullara Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri, Yabancı Diller gibi alan ve dallarda çok sayıda öğretmen yetiştirmişlerdir. Üniversite sayısının artması ile Türkiye'nin değişik bölgelerinde mevcut üniversitelere bağlı fakülte ve yüksekokulların açılması sonucunda üniversite bünyesinde öğretmen

yetiştirme çalışmaları yoğunluk kazanmıştır. Erzurum Atatürk Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Diyarbakır Üniversitesi gibi kurulan üniversitelerde öğretmen yetiştirme çalışmaları doğrultusunda programlar düzenlenmiştir. Üniversitelerin öğretmenlik sertifikaları ve öğretmenlik sertifikası programlarına kayıt olma şartları birbirinden farklıdır (Başer vd., 1995: 34).

Ülkenin kalkınmasında kadınların eğitimlerinin önemi vurgulanmış ve bu doğrultuda 1964-1965 eğitim ve öğretim yılından itibaren Gezici Kadın Kursları açılmıştır. Bu kurslarda görev alacak öğretmenleri yetiştirmek için 1962 yılında öğrenim süresi iki yıl olan Kız Sanat Okulu açılmıştır. Yine aynı yıl erkek öğrenciler için İzmir'de Sanat Enstitüleri'ne öğretmen yetiştirmek için Erkek Sanat Öğretmen Okulu açılmıştır (Güçlü, 2013: 87-88).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda öğretmen yetiştirme ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Her öğretmenin; millî eğitimin temel ilkelerini benimsemiş ve bunları uygulama seviyesine ulaşmış olması, meslek hayatına başladığı zaman genel kültür ve bilgi yönünden en az lise seviyesinde olması, meslekî formasyon ve okutacağı derslerin bilgi ve becerilerine sahip olması ve Türkiye Cumhuriyeti devrimlerinin ve milliyetçiliğinin ilkelerine bağlı, ahlaki karakter sahibi ve kendini mesleğine adamış olması gereklidir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 227-228; Koç, 1 Nisan 1961: 3; Yılman, 2006: 112).

1.1.10.1. Öğretmen Yetiştiren Kurumlar

Dönemin öğretmen yetiştiren kurumları şu şekildedir:

1.1.10.1.1. İlköğretmen Okulları

Cumhuriyetin ilanından önce kurulmuş olan, yedisi kız öğretmen adayları için ve on üçü erkek öğretmen adayları için olmak üzere toplam sayıları yirmi olan İlköğretmen Okulları, çeşitli aşamalardan geçerek ve sayıları artırılarak belirli bir süre ilkokulların öğretmen ihtiyacını karşılamışlardır (Erdem, 2015: 20).

Köy Enstitüleri 1954 yılında kapatılınca bu enstitüler altı yıllık İlköğretmen Okulları'na dönüştürülmüştür. Bu tarihten itibaren bu okullar ağırlıklı olarak Köy Enstitüleri'nde olduğu gibi köy ilkokullarından mezun olan öğrencileri almaya devam etmişlerdir. Diğer üç yıllık lise seviyesindeki İlköğretmen Okulları ile birlikte program bütünlüğü sağlanmıştır (Özkan, 2016: 22; Dursunoğlu, 2003). 1970-1971 eğitim ve öğretim yılına kadar ilkokul öğretmenleri üç yıllık lise düzeyindeki İlköğretmen Okulları'nda yetiştirilmişlerdir (Erdem, 2015: 20).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda İlköğretmen Okulları için alınan kararlar şu şekildedir: En az lise seviyesinde genel kültür bilgisine sahip olmak. İyi bir meslekî formasyon almış ve her türlü uygulamalardan geçmiş, iş eğitimi ilkelerine göre kendisini geliştirebilecek birtakım beceriler kazanmış olmak. İlköğretmen Okulları'nın bina, ders araç ve gereçleri ile öğretmen kadrosu ve müfredat programı bakımından eksikliklerinin tamamlanmasına ve bu süreye kadar öğrenim süresinin uzatılmasına da karar verilmiştir (ilkokul temelli olanların yedi, ortaokul temelli olanların dört yıla çıkarılması). Ancak hızlı bir şekilde öğretmen ihtiyacının karşılanması gerektiği için ve bu öğrenim süresinin uzatılması maliyet açısından da hükümeti zor durumda bırakacağı için bu maddenin şartlarının daha uygun bir zamanda değerlendirilmesine karar verilmiştir. Bütün İlköğretmen Okulları'nda yabancı dil dersinin zorunlu olarak gösterilmesine ve uygulama okullarının İlköğretmen Okulları'na bağlanmasına karar verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 228; Öztürk vd., 2010: 292; Dursunoğlu, 2003). İlköğretmen Okulları'na alınacak öğrencilerin yüzde yetmiş beşinin köy ilkokullarından mezun olmaları şartı getirilmiştir (Başer vd., 1995: 17).

1.1.10.1.2. Eğitim Enstitüleri

Eğitim Enstitüleri'nin ortaöğretime öğretmen yetiştirmenin yanı sıra ortaöğretimin sorunları üzerinde araştırmalar yapmak ve öğretmenlerin meslekî gelişiminde rol oynamak gibi görevleri de vardır (Yılman, 2006: 77). İlk Eğitim Enstitüsü 1946 yılında açılmıştır (Ergün, 1987: 14). Eğitim Enstitüleri'ne girebilmek için gerekli şartlardan bazıları şunlardır: İlköğretmen Okulu veya lise mezunu olmak. Eğitim Bölümü için en az üç yıl başarılı şekilde ilkokul öğretmenliği yapmış ve Millî

Eğitim Bakanlığı tarafından aday öğretmen seçilmiş olmak. Öğretmenliğe engel olacak beden sağlığı ve ruh sağlığı ile ilgili sorunları olmamak. Kendi ortaöğretim kurumu tarafından öğretmenliğe aday seçilmiş olmak. Eğitim Enstitüleri'ne öğrenciler ya yatılı ya burslu ya da gündüzlü olarak devam etmişlerdir. Öğrenim süresi üç yıldır (Yılman, 2006: 79; Başer vd., 1995: 31).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Eğitim Enstitüleri'nin Edebiyat ve Fen olmak üzere iki bölüme ayrılmasına karar verilmiştir. Edebiyat Bölümü; Türkçe, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinden oluşmaktadır. Fen Bölümü ise Matematik, Fizik, Kimya ve Tabiat Bilgisinden oluşmaktadır. Eğitim Enstitüleri'nin üçer yıllık müfredat programlarının hazırlanarak 1962-1963 eğitim ve öğretim yılında uygulamaya konulmasına karar verilmiştir. Bu amaç ile yapılacak olan çalışmaların Talim ve Terbiye Kurulu ile iş birliği yapmak sureti ile Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü tarafından yapılmasına ve hazırlanan program tasarılarının 1962 yılı ağustos ayı başında Talim ve Terbiye Kurulu'nun incelemesine sunulmasına karar verilmiştir. Eğitim Enstitüleri'nin her yönden istikrara kavuşturulması ve öğretmenlerin ilmi kimliklerinin belirtilmesi için Eğitim Enstitüsü Kanunu'nun hazırlanması uygun görülmüştür. Eğitim Enstitüleri'nin öğretmen ihtiyacının karşılanması için, yabancı ülkelere doktora yapmak için öğrenci ve 4489 sayılı kanuna göre öğretmen gönderilmesi kararı alınmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 233-235).

1.1.10.1.3. Eğitim Bilimleri Yüksek Enstitüsü

Yedinci Millî Eğitim Şûrası Koordinasyon Grubu tarafından teklif edilen ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilen esaslar çerçevesinde, Eğitim Bilimleri Yüksek Enstitüsü'nün özel bir kanun ile önce üniversite dışında ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulması, kuruluşu tamamlandıktan sonra ise üniversiteye çeşitli yollar ile katılmasının uygun olduğu görülmüştür (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 219). Ancak daha sonra Şûra üyeleri tarafından alınan karar ile Eğitim Bilimleri Yüksek Enstitüsü'nün kurulması gereksiz olarak görülmüştür (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 236).

1.1.10.1.4. Yüksek Öğretmen Okulları

İlk Yüksek Öğretmen Okulu, Ankara'da 1936 yılında 118 sayılı Talim ve Terbiye Dairesi kararı ile açılan Erkek Ertik (Meslek) Öğretmen Okulu'dur. Dört yıllık yüksek dereceli bir öğretmen okuludur. 1959 yılında açılan İstanbul'daki Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu da liselere öğretmen yetiştirmiştir ve öğrenim süresi dört yıldır (Kavcar, 1982: 198; Akpınar, 2005: 260; Duman, 2014: 74-78).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından özellikle Yüksek Öğretmen Okulları'nın geliştirilmesi vurgulanmıştır. Bu okulların; ülkenin ihtiyaçlarına uygun bir eğitim felsefesini geliştirmek, eğitim problemlerinin üzerinde bilimsel araştırmalar yapmak, millî eğitimin özel hizmetleri için yüksek nitelikte eleman yetiştirmek, öğrencilerin meslekî eğitimini geliştirmek gibi amaçları vardır. Millî Eğitim Şûrası'nda, bu amaçları gerçekleştirmek için Yüksek Öğretmen Okulları bünyesinde gerekli kurumların açılmasına karar verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 236).

1.1.10.1.4.1. Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu

Kız Meslek Öğretmen Okulu ismi ile 1934-1935 eğitim ve öğretim yılında Ankara'da açılan okulun ismi 1947-1948 eğitim ve öğretim yılından itibaren Kız Teknik Öğretmen Okulu olmuş ve 1962 yılında ise ismi Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu olmuştur (Duman, 2014: 67-69). Okul, orta dereceli kız teknik öğretim okullarında meslekî dersleri ve dengi okullarda branşları ile ilgili dersleri okutan, yeterli derecede genel kültür bilgisine, pedagojik formasyona ve meslekî beceriye sahip öğretmenler yetiştiren dört yıllık yüksek dereceli bir okuldur (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 237; Türk, 1999: 36).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda mevcut okulun gerekli donanıma kavuşturulması ve yeni bir okulun açılmaması kararlaştırılmıştır. Haftalık ders saatleri otuz altı saati aşmayacak şekilde ayarlanmıştır. Bu okulun öğretmenlerinin yetiştirilmesi ve bilgilerinin artırılması için yurt dışına gönderilmelerine karar verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 237).

1.1.10.1.4.2. Kadın Meslek Öğretmen Okulu

Kadın Meslek Öğretmen Okulu, kadın meslek okulları için öğretmen yetiştiren ve iki yıllık eğitim veren öğretmen okuludur. Okulun yatılı olması ve okulda geçen iki senenin kıdeme sayılması kararlaştırılmıştır. Okulun öğrencilerinin, Köy Kadınları Gezici Kursları'nda beş yıl başarı ile çalıştığı tespit edilen öğretmenler arasından sınavla seçilmesine karar verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 237-238). Kadın Meslek Öğretmen Okulu, 1934-1935 eğitim ve öğretim yılında Ankara'da açılmıştır. Okula, yirmi bir yaşın altında öğrenci alınmıştır (Duman, 2014: 67).

1.1.10.1.4.3. Köy Kadınları Gezici Kursları'na Öğretmen Yetiştirme

Köy Kadınları Gezici Kursları 1938 yılında kurulmuştur. Kursların amacı, genç kızlara ve orta yaştaki kadınlara ev yönetimi ve annelik için gerekli bilgileri vermek ve ev ile ilgili sanatlarda kendilerine beceri kazandırmaktır. İlkokul mezunu olan kızların ve kırk beş yaşına kadarki kadınların devam ettikleri bu kurslar Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yönetilmiştir. Bir kurs bir köyde sekiz ay kaldıktan sonra başka bir köyde yeniden açılmıştır. Bu kurslarda ilk zamanlar daha çok Dikiş, Nakış ve Ev Yönetimi'ne yönelik dersler verilmiştir. Ancak 1965 yılında kursların ders programları daha da genişletilerek programlara; Sağlık, Beslenme, Toplum Kalkınması, El ve Ev Sanatları gibi dersler de eklenmiştir (Tezcan, 1982: 131-132).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda gezici kurslara öğretmen yetiştirmek ile ilgili bazı kararlar alınmıştır. Öğretmenlik için öğrenim süresinin üç aydan dokuz aya çıkarılması ve yetiştirme işinin tek merkezden yapılması kararlaştırılmıştır. Kursta öğretmenlik yapacak kişilerin yetiştirilmesi için sağlık, tarım ve diğer ilgili bakanlıklar ile iş birliği yapılacaktır. Gezici Köy Kursları'na Öğretmen Yetiştirme Merkezi'nin idarecileri ile kurslarda görev yapan öğretmenler, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu mezunları ile Kadın Meslek Öğretmen Okulu mezunları arasından seçilmişlerdir. Öncelikle öğrencilerin köylerde yeteri kadar inceleme yapmasına daha sonra ise ihtisas yapmak için yurt dışına gönderilmelerine karar verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 238; Aydın, 2018: 132).

1.1.10.1.4.4. Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu

1937-1938 eğitim ve öğretim yılında Ankara'da Erkek Meslek Öğretmen Okulu açılmıştır. Okulun ismi 1947 yılında Erkek Teknik Öğretmen Okulu olmuştur. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda ise Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu ismini almıştır (Duman, 2014: 75-77). Bu okul; orta dereceli Erkek Teknik Öğretim Okulları ve Tekniker Okulları'na atölye ve meslek dersleri ve dengi okullarda branşları ile ilgili dersleri verebilecek kabiliyette olan, branşında mühendislik seviyesinde teknik bilgiye ve pedagojik formasyona sahip öğrenciler yetiştiren ve dört yıllık eğitim veren yüksek dereceli bir okuldur (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 238).

Yedinci Millî Eğitim Şûra Komisyonu tarafından Millî Eğitim Şûrası'na yapılan teklifler şu şekildedir: Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nun inşaatı bittiği zaman öğrenci sayısı bine çıkarılacaktır. İstanbul Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, ihtiyaç duyulduğu zaman yeni şubeler açılmak sureti ile öğretime devam edecektir. Müfredat programları, yeniden incelenmeli ve üç yıllık Erkek Sanat Liseleri'nde atölye ve meslek derslerini okutabilecek öğretmenleri yetiştirecek seviyeye yükseltilmelidir. Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nun yüksek dereceli bir öğretmen okulu olması için her türlü gelişimini sağlayacak bir kadro kurulmalıdır ve bu gelişimi sağlamak amacı ile bir teşkilat kanunu çıkarılmalıdır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 238-239).

1.1.10.1.4.5. Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu

1955 yılında Ankara'da Kız Teknik Öğretmen Okulu'na bağlı olarak üç yıllık bir eğitim veren Ticaret Öğretmen Okulu açılmıştır. Bu okul, orta dereceli ticaret okulları ile diğer orta dereceli okullara ticaret ile ilgili meslek dersleri öğretmeni yetiştiren yüksek dereceli bir okuldur. 1957 yılında Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu ismini almıştır. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda alınan karar ile okulun eğitim süresi dört yıla çıkarılmıştır ve okulun ismi Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu olmuştur (Duman, 2014: 82-83;Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 240) .

1.1.10.2. Öğretmenlik Mesleğinin Cazip Hale Getirilmesi ve Öğretmen Maaşı

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda öğretmenliğin cazip hale getirilmesi için bazı önemli kararlar alınmıştır. İlkokul öğretmenlerinin en az lise seviyesinde bilgiye ve kültüre sahip olması, öğretmenlerin her türlü imkanlardan yararlanabilmesi için daha yüksek seviyede eğitim almalarına imkân tanınması gerektiği, mahrumiyet bölgelerinde yaşayan öğretmenlerin yurt içinde araştırmalar yapmaları için kısa süreli burslar verilmesi gerektiği gibi konular üzerinde Millî Eğitim Şûrası'nda özellikle durulmuştur. Ülkenin gerçekleri göz önünde tutularak büyükşehirlere nakil işlerinin daha adilane bir şekilde gerçekleşmesi, mahrumiyet bölgelerinde yaşayan öğretmenler için lojmanlar yapılması, öğretmen çocukları için eğitim kolaylıklarının sağlanması Şûra'da gündeme getirilen diğer konular arasında yer almıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 240-242).

Cumhuriyetin ilanından beri öğretmen maaşlarının iyileştirilmesine dair hükümet tarafından teşebbüslerde bulunulduysa da öğretmen maaşlarında istenilen seviyede iyileşme sağlanamamıştır (Sağlam ve Sağlam, 2005: 321). Eğitim sisteminin bütün kademelerinde öğretmenler açısından nicelik ve nitelik açısından dikkati çeken bir yetersizlik söz konusudur. Bu yetersizliğin sebepleri ise öğretmenlik mesleğinin düşük prestijli bir meslek olması ve öğretmenlerin ücretlerinin yetersiz olmasıdır (Güven, 2003). 1960 yılında göreve yeni başlayan bir ilkokul öğretmeninin ortalama net aylık geliri iki yüz seksen liradır. O dönemde, cumhuriyet altını seksen lira, ekmek otuz kuruş, Ankara'da ise ev kirası seksen liradır. Bu fiyatlara göre göreve yeni başlayan bir ilkokul öğretmeni ancak üç buçuk cumhuriyet altını ya da dokuz yüz otuz üç ekmek alabiliyordur. Bu gelişmeler öğretmenleri ikinci bir işte çalışmaya mecbur bırakmış ve bu yüzden öğretmenlik mesleğinin değeri düşmüştür (Sönmez, 1989: 83-84).

1.1.11. Rehberlik Hizmetleri

Öğrencilerin bedeni, zihni, ahlaki ve sosyal yönden millî bir eğitimin amaçlarına uygun olarak gelişebilmeleri, problemlerini çözebilmeleri, ilgi ve

yetenekleri doğrultusunda öğrenim görebilmeleri ve bir mesleğe yönelebilmeleri konusunda kendilerine sistemli ve sürekli bir yardım sağlamak amacı ile verilen hizmete rehberlik hizmeti denir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 115).

Türkiye'de rehberlik hizmetlerine dair çalışmaların geçmişi 1950'li yıllara kadar inmektedir. Okul düzeyindeki rehberlik uygulamaları okulların müdürlerinin ve öğretmenlerinin ilgi ve anlayış sınırları içinde sürdürülmeye çalışılmıştır (Özalp vd., 1999: 37). Okul rehberlik hizmetleri ile ilgili ilk çalışmalar 1955 yılında İstanbul Atatürk Lisesi'nde, 1956 yılında ise Ankara Deneme Lisesi'nde başlamıştır. Bu yıllarda bu liselerin öğretim programları öğrencilerin bireysel farkları göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Bu öğretim programları ile öğrenciler, yetenekleri ve istekleri doğrultusunda okumak istedikleri alanları tercih edebileceklerdir (Kuzgun vd., 1999: 267). 1960 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nün derslerine Danışma Psikolojisi dersi eklenmiş ve hemen ardından psikoloji laboratuarı kurulmuştur. İstanbul Üniversitesi'nde Pedagoji Enstitü programına; Rehberlik, Danışma, Psikolojik Testler gibi dersler eklenmiştir (Aydın vd., 2010: 366). Ancak rehberlik hizmetleri alanında yapılan çalışmalara rağmen istenilen düzeyde bir gelişme sağlanamamıştır (Özalp vd., 1999: 37).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ve Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda rehberlik konusunun dolaylı yoldan değerlendirildiğini görürüz. Millî Eğitim Bakanlığı, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Yedinci Millî Eğitim Şûrası kararlarına göre okul rehberlik hizmetlerinde bazı düzenlemeler yapmıştır. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda grup rehberliği (Genellikle sınıf düzeyinde veya daha büyük gruplar ile birlikte yürütülen rehberlik hizmetidir.) (Öncü, 2006: 221) kavramının okullardaki Rehberlik dersi programlarına girmesi hedeflenmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda rehberlik kavramının üzerinde çok durulmamıştır. Sadece *"Kalkınmanın en etkili amacı istenilen davranışları yerleştirmede ve istenmeyen davranışları değiştirmede başlıca yol, bireysel ve sosyal refahı artıran sosyal bir hizmettir."* şeklinde tanımlanarak toplumda insanın niteliğini geliştirebilecek bir eğitim sisteminin uygulanması vurgulanmıştır (Poyraz, 2006: 195-196).

1.1.12. Öğretim Kademelerindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi

1.1.12.1. Okul Öncesi Eğitim

Erken Çocukluk Eğitimi olarak da adlandırılan okul öncesi eğitim, çocuğun doğumdan ilkokula başlayacağı zamana kadar ki geçirdiği 0-6 yaş aralığını kapsayan eğitim sürecidir. Çocukların tüm gelişim süreçlerini toplumun kültürel değerleri doğrultusunda gerçekleştirmeye çalışan, çocuğun duygularının ve algılama gücünün artırılarak akıl yürütme sürecinde ona yol gösteren ve yaratıcılığını geliştiren, çocuğun kendini ifade etmesine ve kendine olan güvenini kazanmasına olanak sağlayan sistemli bir eğitim sürecidir (Taner Derman ve Başal, 2010: 560; Kantarcıoğlu, 1973: 12).

1.1.12.1.1. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Aşağıdaki tablolar okul öncesi eğitimin yıllara göre nasıl bir gelişme katettiğini göstermektedir.

Çizelge 1.1. Okul Öncesi Eğitim Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı

Öğrenci Sayısı													
Okul Sayısı				Öğretmen Sayısı			Resmî		Özel		Toplam		
Yıllar	Resmî	Özel	Toplam	Resmî	Özel	Toplam	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Toplam
1954-1955	_	53	53	_	79	79	_	_	1355	1072	1355	1072	2427
1955-1956	_	56	56	_	82	82	_	_	1482	1091	1482	1091	2573
1956-1957	_	64	64	_	85	85	_	_	1553	1205	1553	1205	2758
1957-1958	_	59	59	_	95	95	_	_	1523	1273	1523	1273	2796
1958-1959	_	63	63	_	111	111	_	_	1598	1288	1598	1288	2886
1959-1960	_	66	66	_	111	111	_	_	1612	1235	1612	1235	2847
1960-1961	_	64	64	_	104	104	_	_	1535	1195	1535	1195	2730
1961-1962	_	74	74	_	116	116	_	_	1503	1217	1503	1217	2720
1962-1963	_	77	77	_	101	101	_	_	1677	1340	1677	1340	3017
1963-1964	_	79	79	_	139	139	_	_	1675	1257	1675	1257	3932
1964-1965	1	81	82	9	120	129	84	81	1684	1292	1768	1373	3141

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 90

Çizelge 1.2. İl Dağılımına Göre Okul Öncesi Eğitim Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı

Yıllar / Ankara	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Erkek	Kız	Toplam
1954-1955	3	7	69	63	132

1959-1960	4	15	74	67	141
1964-1965	9	20	217	176	393
Balıkesir					
1954-1955	1	1	17	5	22
Bursa					
1959-1960	2	3	23	8	31
1964-1965	3	3	37	19	56
Eskişehir					
1954-1955	1	3	23	12	35
1959-1960	1	2	10	4	14
1964-1965	1	_	6	7	13
Hatay					
1959-1960	1	3	25	18	43
1964-1965	2	3	40	19	59
İstanbul					
1954-1955	40	57	1055	837	1892
1959-1960	47	73	1216	972	2188
1964-1965	58	89	1276	1020	2296
İzmir					
1954-1955	7	9	178	148	326
1959-1960	9	10	232	141	373
1964-1965	8	13	154	108	262

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 100

1.1.12.1.2. Okul Öncesi Eğitim ile İlgili Değerlendirme

1960'lı yıllardan itibaren okul öncesi eğitimin önemi ve gerekliliği ilk kez Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda gündeme getirilmiştir (Oktay, 2010: 64). Türkiye'de okul öncesi eğitiminin önemini etkin bir şekilde gündeme getiren ve bu konu ile ilgili yapılması gereken gerekli hizmeti belirleyen en etkili çalışmalardan biri Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda gerçekleştirilmiştir. Yedinci Millî Eğitim Şûrası için hazırlanan İlköğretim Komisyon Raporu'nda; konu ile ilgili yabancı ülkelerdeki uygulamaların, istatistiksel bilgilerin ve tarihsel gelişmelerin açıklanmasının yanı sıra aşağıda belirtilen alanlarda da hizmetlerin yaygınlaştırılması önerilmiştir (Çelik ve Gündoğdu, 2007: 179; Altay vd., 2011: 664-665):

1. Anaokulu öğretmeni ve yardımcılarının yetiştirilmesi.

2. Bazı bölgelerde ilkokula devam edemeyecek durumda olan ve uyum güçlüğü yaşayan gelişim gerilikleri içindeki çocuklar için ilkokullara bağlı anasınıflarının açılması.

3. Özel eğitime muhtaç çocuklar için anaokullarının açılması.

4. Korunmaya muhtaç çocukların okul öncesi bakım ve eğitiminin sağlanması.

5. İş kanunu hükümlerine göre, sanayi bölgelerinde çalışan annelerin çocukları için anaokullarının açılması.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda okul öncesi eğitimde anaokullarının sayısının artırılması ve daha çok çocuğun eğitim imkanlarından yararlanması hedeflenmiştir (Taner Derman ve Başal, 2010: 561).

Okul öncesi eğitim ile ilgili diğer gelişmeler şu şekilde olmuştur: İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda da okul öncesi eğitim konusu gündeme getirilmiştir. Kanunun on üçüncü maddesine göre okul öncesi eğitim kurumlarında, mecburi öğrenim çağına gelmemiş olan çocuklar eğitim görür (Açıkgöz vd., 2001: 91). 16 Haziran 1962 tarihinde *"Anaokulları ve Sınıfları Yönetmeliği"* yayımlanmıştır (Türk, 1999: 153). 3797 sayılı kanun ile Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü'nde genel müdürlük düzeyinde yer alan Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün görevleri şu şekilde belirlenmiştir: Mecburi ilköğretim çağına girmemiş olan çocukların eğitimine yönelik okulların ve kurumların eğitimi ve yönetimi ile ilgili bütün görevleri, hizmetleri yerine getirmek ve okulların eğitim programlarını, araç ve gereçlerini hazırlayarak Talim ve Terbiye Kurulu'na sunmak (Türk, 1999: 153).

1954-1955 eğitim ve öğretim yılından 1959-1960 eğitim ve öğretim yılına kadar Türkiye geneli okul öncesi eğitim verilerini incelediğimizde; okul sayısının arttığını görürüz. 1957-1958 eğitim ve öğretim yılında özel anaokulu sayısı 1956-1957 eğitim ve öğretim yılına oranla biraz düşüş göstermiştir. Ancak 1958-1959 eğitim ve öğretim yılından itibaren özel anaokulu sayısı yeniden artmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilanından 1964-1965 eğitim ve öğretim yılına kadar resmî anaokulu açılmamıştır. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında ise sadece bir tane resmî anaokulu

açılmıştır. Öğretmen sayısını incelediğimizde; 1954-1955 eğitim ve öğretim yılından 1964-1965 eğitim ve öğretim yılına kadar özel anaokulu öğretmen sayısında belirli oranda bir artış görülmüştür. 1960-1961 eğitim ve öğretim yılından itibaren özel anaokulu öğretmen sayısında yıllara göre artışlar veya azalışlar söz konusudur. Örneğin; 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında yetmiş dört özel anaokulunda toplamda yüz on altı öğretmen varken, 1962-1963 eğitim ve öğretim yılında yetmiş yedi özel anaokulunda toplam olarak yüz bir öğretmen vardır. 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında yetmiş dokuz özel anaokulunda toplam olarak yüz otuz dokuz öğretmen vardır. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında bir resmî anaokuluna toplam olarak dokuz öğretmen atanmıştır. Okullara öğretmen atamasının yapılması ya da öğretmen sayısının yıllara göre artış veya azalış göstermesi dönemin sosyal-ekonomik şartlarına göre değişiklik göstermiştir. Örneğin; 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında yetmiş dört özel anaokulunda toplam olarak yüz on altı öğretmen iki bin yedi yüz yirmi öğrenciye ders verirken, 1962-1963 eğitim ve öğretim yılında yetmiş yedi özel anaokulunda toplam olarak yüz bir öğretmen üç bin on yedi öğrenciye ders vermiştir. Anaokuluna giden öğrencileri cinsiyet açısından incelediğimizde; erkek öğrencilerin her eğitim ve öğretim yılında sayı olarak kız öğrencilerden fazla olduğunu görürüz. Ama aradaki fark büyük oranda değildir (Bk. Çizelge 1.1.).

İl dağılımına göre okul öncesi eğitim verilerini incelediğimizde; İstanbul, İzmir ve Ankara gibi sanayileşmenin yoğun olduğu illerde anaokulu, öğretmen ve öğrenci sayılarının Türkiye'nin diğer bölgelerine oranla daha gelişmiş olduğunu görürüz. Zaten Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde anaokulları 1970'li yıllardan itibaren açılmaya başlamıştır. Örneğin; İstanbul'da 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında okul sayısı elli sekiz, öğretmen sayısı seksen dokuz, öğrenci sayısı iki bin iki yüz doksan altıdır. Hatay'da ise 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında okul sayısı iki, öğretmen sayısı üç, öğrenci sayısı elli dokuzdur (Bk. Çizelge 1.2.).

Türkiye'de 1960-1965 yılları arasında okul öncesi eğitimi ve öğretimi ile ilgili gerekli çalışmalar yapılmış olsa da istenilen düzeyde bir başarı sağlanamamıştır (Taner Derman ve Başal, 2010: 561).

1.1.12.2. İlkokul Eğitimi

İlkokul eğitimi, zorunlu öğrenim çağındaki (6-11)-(7-12) yaşları arasındaki kız ve erkek çocuklarının temel eğitimini ve öğretimini sağlamak amacı ile devlet tarafından açılan ya da açılmasına izin verilen okullarda verilen eğitimdir. İlkokullar resmî ve özel olmak üzere ikiye ayrılır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 8-9):

Resmî İlkokullar

Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olup, tesis ve masrafları devlet bütçesinden ve il bütçesinden karşılanır.

1. Şehir İlkokulları: Yıllık öğrenim süresi iki yüz günden aşağı olmayan il ve ilçe belediye sınırları içinde faaliyet gösteren beş yıllık okullardır.

2. Köy İlkokulları: Yıllık öğrenim süresi yüz yetmiş günden aşağı olmayan ve ders programlarında daha çok ziraat ve iş faaliyetlerine yer verilen il ve ilçe belediye sınırları dışında kalan okullardır.

a. Öğretmenli Okullar: Asil ve vekil öğretmenler tarafından idare edilen beş yıllık okullardır.

b. **Eğitmenli Okullar:** Eğitmenler tarafından idare edilen üç yıllık okullardır. İlkokul muadili sayılmazlar. Sayıları da her geçen yıl azalmıştır (1937 yılından itibaren köyde öğretmenlerin görev yapmak istememelerinden dolayı askerliğini çavuş ve onbaşı olarak tamamlayan ve okuma ve yazması iyi olan kişiler eğitmen kurslarında eğitim görerek köylere öğretmen olarak atanmışlardır.) (Türkoğlu vd., 2010: 82-83).

c. Öğretmenli-Eğitmenli Okullar: Okulda bilfiil çalışan öğretmen ve eğitmeni bulunan beş yıllık okullardır.

d. Yatılı Bölge Okulları: İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun altıncı maddesine göre çeşitli sebeplerden dolayı bir ilkokulu bulunmayan birbirine yakın

birkaç köyün bulunduğu yerlerde veya evleri ve ev grupları dağınık olan köylerde açılan beş yıllık yatılı okullardır.

Özel İlkokullar: Millî Eğitim Bakanlığı'nın izni ile özel ve tüzel kişiler tarafından açılan ve bakanlığın denetimi altında bulunan okullardır.

1. Özel Türk İlkokulları: Öğrenim süresi beş yıldır. Özel ve tüzel kişiler tarafından açılır.

2. Azınlık İlkokulları: Türkiye'de bulunan azınlıklar tarafından açılan okullardır. Bunlardan Ermeni ve Musevi ilkokulları beş yıl, Rum ilkokulları ise altı yıl öğrenim sürelidir.

3. Yabancı İlkokullar: Yabancı devletler tarafından açılan okullardır. Öğrenim süreleri beş yıldır.

1.1.12.2.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi

1960 yılında İstanbul ve Ankara'da millî eğitim planının hazırlığı ile görevli komisyon bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda, 1948 yılına ait ilkokul programının; öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarının, bireysel yeteneklerinin ve öğretim amaçlarının göz önüne alınarak yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir. 1961 yılında, İlköğretim Genel Müdürlüğü tarafından, 1948-1949 eğitim ve öğretim yılında uygulanmaya başlanan ve 1957 yılında küçük bir değişiklik yapılarak uygulanmasına devam edilen ilkokul programı ele alınmıştır (Fer vd., 2010: 112).

1961 yılında Millî Eğitim Bakanlığı yayımladığı bir genelge ile öğretmenlerin ve eğitim kuruluşlarının 1948 yılı ilkokul programına ait düşüncelerini öğrenmek istemiştir. Millî Eğitim Bakanlığı eleştirileri, Talim ve Terbiye Kurulu ile birlikte on altı kişilik uygulayıcılardan ve uzmanlardan oluşan bir komisyona inceletmiştir. İncelemeler sonucunda ilkokul programında yapılacak değişiklikler ile ilgili esaslar bir rapor haline getirilmiştir. Bu rapora dayanarak 1962 yılının şubat ayında şehir ve köy okullarında çalışan öğretmenlerden, ilkokul müdürlerinden, millî eğitim müdürlerinden, ilköğretim müfettişlerinden, ortaokul ve öğretmen okulu öğretmenlerinden, okul aile birliği temsilcilerinden ve uzmanlardan oluşan yüz sekiz

kişilik bir komisyon *"Ön Program Taslağı"*nı hazırlamıştır. Ön Program Taslağı daha sonra otuz beş kişilik uygulayıcılar ve uzmanlardan oluşan bir komisyon tarafından incelenerek son şeklini almıştır (Arslan, 2000).

Program taslağı, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından incelenmiş, 12 Eylül 1962 tarihli ve 215 sayılı kanun ile beş yıllığına bazı okullarda denenmesi ve geliştirilmesi şartı ile uygulanmıştır. Taslak, 1962-1963 eğitim ve öğretim yılında önce on dört ilde seçilen yüz altı okulda uygulamaya konulmuştur (Konya, İstanbul, Samsun, Diyarbakır, Erzurum ve Bursa bu on dört ilin arasındadır) . Daha sonra ise 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında bin sekiz yüz seksen sekiz okulda uygulanmıştır (Çatak, 2015: 77-78). Program taslağının kesin surette beş yıl süre ile okullarda denenmesine ve geliştirilmesine karar verilmiştir. 1968 yılında program taslağına son şekli verilerek bütün ilkokullarda uygulanmaya başlanmıştır (Fer vd., 2010: 113; Hürriyet, 24 Eylül 1962: 2; Arslan, 2000; Akınoğlu, 2005: 34).

1962 tarihli program taslağında; dördüncü ve beşinci sınıflarda okutulan Yurttaşlık Bilgisi, Tarih ve Coğrafya dersleri Toplum ve Ülke İncelemeleri; Tabiat Bilgisi, Aile Bilgisi ve Tarım-İş dersleri ise Fen ve Tabiat Bilgisi başlıkları altında birleştirilmiştir. Bu iki ders ilkokul birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi dersi ile beraber mihver dersler olarak kabul edilmiştir. Program taslağında; Türk Millî Eğitimi'nin amaçlarına, ilköğretimin amaçlarına ve okutulacak derslerin hedeflerine de yer verilmiştir (Keskin ve Coşkun Keskin, 2014: 81).

İlkokullarda not sistemi şu şekilde gerçekleşmiştir (Hürriyet, 1 Şubat 1962: 2):

Boş (0), Zayıf (1), Geçer (2), Orta (3), İyi (4), Pekiyi (5)

İlkokullarda okutulan dersler şu şekildedir (Özalp vd., 1999: 22-24):

1. Türkçe: Birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar, 1924 yılından 1948 yılına kadar *"Alfabe, Kıraat, Tahrir, İmla, Gramer, El Yazısı"* dersleri ayrı okutulmuştur. 1948 yılında bu dersler *"Türkçe"* ve *"Yazı"* dersleri olarak programa girmiştir. Türkçe dersi birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar 1924 yılından 1948 yılına

kadar haftada toplam otuz ders saati okutulmuş, 1948 yılında yirmi dört ders saatine düşmüştür. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise 1924 yılından 1948 yılına kadar haftada toplam on altı ders saati okutulmuş, 1948 yılından itibaren ise haftada toplam on iki ders saati olarak okutulmuştur.

2. Hayat Bilgisi: Birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar 1924 yılından 1948 yılına kadar haftada toplam on iki ders saati okutulmuştur. 1948 yılından itibaren ise haftada toplam on sekiz ders saatine kadar çıkarılmıştır.

3. Matematik: 1948 yılına kadar *"Hesap-Hendese"* ismi altında okutulan Matematik dersi birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar, 1924 yılından 1948 yılına kadar haftada toplam on üç ders saati okutulmuş, 1948 yılında on iki ders saatine düşmüştür. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise 1924 yılından 1948 yılına kadar haftada toplam on ders saati okutulmuş, 1948 yılından itibaren ise haftada toplam sekiz ders saatine düşmüştür.

4. Fen Bilgisi: Dördüncü ve beşinci sınıflarda okutulan ders, 1926 yılından 1968 yılına kadar *"Tabiat Bilgisi"* ismi altında okutulmuştur. 1926 yılından 1948 yılına kadar haftada toplam dört ders saati okutulmuş, 1948 yılında ise haftada toplam altı saate çıkmıştır.

5. Sosyal Bilgiler: Dördüncü ve beşinci sınıflarda 1926 yılından 1968 yılına kadar *"Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi"*ismi altında ayrı okutulmuştur. 1926 yılından 1968 yılına kadar haftada toplam on bir ders saati okutulmuştur.

6. Resim: 1924 yılından 1948 yılına kadar *"Resim-Elişi"*ismi altında okutulmuş, 1948 yılında *"Resim II"*ismini almıştır. Resim II dersi birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar, 1926 yılından 1968 yılına kadar haftada toplam on iki ders saati okutulmuştur. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise 1926 yılından 1997 yılına kadar haftada toplam dört ders saati okutulmuştur.

7. **Müzik:** Müzik dersi, birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar, 1926 yılından 1968 yılına kadar haftada toplam üç ders saati okutulmuştur. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise 1926 yılından itibaren haftada toplam iki ders saati okutulmuştur.

8. Beden Eğitimi: Birinci sınıftan beşinci sınıfın sonuna kadar, 1926 yılından 1948 yılına kadar haftada toplam dokuz ders saati okutulmuş, 1948 yılında ise haftada toplam sekiz ders saatine düşmüştür.

9. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi: 1930 yılında beşinci sınıf öğrencilerine haftada yarım saat okutulmuştur. Bu ders, 1931 yılından 1949 yılına kadar ders programı dışına çıkarılmıştır. 1950 yılında ise ders programı içine alınarak bir ders saati okutulmuştur.

10. 1924 yılında haftalık ders programında yer alan Ev İdaresi, Dikiş ve Eşya dersleri 1948 yılına kadar okutulmuştur. 1948 yılında dördüncü ve beşinci sınıfların ders programına konulan Aile Bilgisi dersi ise 1968 yılına kadar program içinde yer almaya devam etmiştir.

1.1.12.2.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 1.3. 1961 İlkokulların Eğitim Durumu (Bin)

Okul Çağındaki Nüfus	Toplam Öğrenci Sayısı	Öğrencilerin Okul Çağındaki Nüfusa Oranı %	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Öğretmen Oranı
4513,0	3160,0	70	67,9	46

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 448 7-12 yaş

Çizelge 1.4. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Hedeflenen Eğitim Stratejisi Öğrenci Sayısı (Bin)

1962	1963	1964	1965
3367	3567	3859	4141

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 450 7-12 yaş

Çizelge 1.5. Okul Çağındaki Nüfus ile İlkokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (7-12 yaş)	Toplam Öğrenci	Nüfusa Oranı %
1963	4880	3567	73
1964	5030	3859	76
1965	5150	4141	80

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 450

Çizelge 1.6. Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Öğretmen Sayısı					Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
1954-1955	18.393	40.035	29.230	10.805	1.866.666	1.164.616	702.050	175.712	121.891	53.821
1955-1956	18.724	42.169	31.011	11.158	1.983.668	1.238.327	745.341	186.980	128.351	58.629
1956-1957	19.390	44.700	33.124	11.576	2.140.347	1.335.704	804.643	212.512	143.680	68.832
1957-1958	20.030	47.322	35.017	12.305	2.260.451	1.412.228	848.223	230.358	154.137	76.221
1958-1959	20.656	49.757	37.081	12.676	2.402.855	1.507.248	895.607	257.206	172.105	85.101
1959-1960	21.429	54.049	40.570	13.479	2.514.592	1.582.798	931.794	276.516	185.495	91.021
1960-1961	24.398	62.526	48.494	14.032	2.866.501	1.800.026	1.066.475	304.406	203.671	100.735
1961-1962	25.677	68.888	53.409	15.479	3.147.146	1.953.604	1.193.542	330.591	219.305	111.286
1962-1963	26.452	73.256	55.880	17.376	3.370.679	2.079.281	1.291.398	362.354	237.457	124.897
1963-1964	27.775	76.544	57.667	18.877	3.562.140	2.181.648	1.380.492	391.989	257.858	134.131
1964-1965	29.585	82.781	61.273	21.508	3.769.282	2.291.185	1.478.097	447.933	292.622	155.311

Resmî ve özel okulları kapsar. 3 yıllık eğitmenli okullardan diploma alanlar tabloya ilave edilmemiştir. 6-11 yaş

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 64

Çizelge 1.7. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1954-1955	101	47
1955-1956	106	47
1956-1957	110	48
1957-1958	113	48
1958-1959	116	48
1959-1960	117	47
1960-1961	117	46
1961-1962	123	46
1962-1963	127	46
1963-1964	128	47
1964-1965	127	46

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 74-77 6-11 yaş

Çizelge 1.8. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Adana										
1954-1955	347	932	575	357	50.207	32.861	17.346	4398	3143	1255
1959-1960	495	1478	962	516	82.803	53.103	29.700	9357	6176	3181
1964-1965	762	2611	1546	1065	126.243	76.412	49.831	15.334	10.007	5327
Ankara										
1954-1955	691	1890	989	901	87.980	52.795	35.185	9216	5843	3073
1959-1960	760	2853	1531	1322	126.210	74.500	51.710	15.831	9698	6133
1964-1965	1238	4935	2919	2016	207.745	117.109	90.636	27.001	16.262	10.739
Bursa										
1954-1955	435	1158	759	399	52.676	29.931	22.745	5501	3458	2043
1959-1960	524	1467	1048	419	70.420	40.048	30.372	8338	5019	3319
1964-1965	720	2417	1787	630	96.747	53.522	43.225	12.422	7227	5195
Eskişehir										
1954-1955	330	765	539	226	36.019	20.357	15.662	4153	2676	1477
1959-1960	377	1001	753	248	45.620	25.312	20.308	6112	3676	2436
1964-1965	440	1392	1024	368	55.659	29.698	25.961	8427	4719	3708
Hatay										
1954-1955	199	506	362	144	24.641	16.900	7741	1817	1393	424
1959-1960	223	701	523	178	36.348	25.774	10.574	3472	2617	855
1964-1965	375	1420	1078	342	64.587	43.760	20.827	6335	4693	1642
İstanbul										
1954-1955	597	3390	989	2401	122.715	64.352	58.363	14.953	7962	6991
1959-1960	632	5000	1641	3359	171.433	90.782	80.651	22.625	12.210	10.415
1964-1965	677	6123	2351	3772	239.996	127.389	112.607	31.572	17.168	14.404
İzmir										
1954-1955	556	1789	929	860	87.842	48.163	39.679	8797	5103	3694
1959-1960	610	2263	1287	976	114.136	62.976	51.160	13.310	7649	5661
1964-1965	749	3436	2087	1349	149.817	80.905	68.912	19.064	10.538	8526
Konya										
1954-1955	586	1128	854	274	74.106	47.109	26.997	6938	4992	1946
1959-1960	670	1863	1510	353	100.520	63.755	36.765	11.630	8012	3618
1964-1965	939	2931	2324	607	152.846	90.546	62.300	18.795	12.353	6442
Tokat										
1954-1955	236	587	465	122	27.359	16.956	10.403	2683	1984	699
1959-1960	278	726	580	146	36.826	23.713	13.113	4103	2870	1233
1964-1965	452	1248	940	308	57.223	36.475	20.748	7110	5078	2032
Van										
1954-1955	115	199	174	25	6751	4865	1886	400	316	84
1959-1960	128	262	239	23	7827	5330	2497	726	530	196
1964-1965	237	440	387	53	18.875	13.813	5062	1386	1127	259
Zonguldak										
1954-1955	379	685	479	206	34.947	22.488	12.459	3361	2437	924
1959-1960	408	886	610	276	49.283	32.874	16.409	5437	3852	1585
1964-1965	638	1471	1079	392	79.793	51.174	28.619	8614	5965	2649

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973:18-35

Yukarıdaki çizelgede, illerde bulunan resmî ve özel ilkokulların toplam sayısı verilmiştir. Van ve Tokat illerinde özel ilkokul yoktur.

1.1.12.2.3. İlkokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme

Eğitim planlaması, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda diğer alanlarda yapılan planlamalar gibi ülkeyi kalkındırma planının bir parçası olarak yer almıştır. Planlı kalkınma dönemi her ne kadar 1960 yılından itibaren başlamış olsa da kalkınma planı ancak 1962 yılında yürürlüğe girebilmiştir. Bu yıla kadar ülke genelinde açılmış olan eğitim kurumları ve uygulanmış olan eğitim sistemi planlı bir şekilde değildir. Devlet Planlama Teşkilatı ve Millî Eğitim Bakanlığı eğitim planlamasında etkili bir rol üstlenmiştir (Tural, 1988: 38).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 1961 yılına ait eğitim durumu tablosunu incelediğimizde; bindelik oranda 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun dört bin beş yüz on üç, toplam öğrenci sayısının üç bin yüz altmış ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %70 olduğunu görürüz (Bk. Çizelge 1.3.). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile ilkokullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranını eğitim stratejisi planında incelediğimizde; bindelik oranda 1962 yılında üç bin üç yüz altmış yedi öğrencinin, 1963 yılında üç bin beş yüz altmış yedi öğrencinin, 1964 yılında üç bin sekiz yüz elli dokuz öğrencinin ve 1965 yılında ise dört bin yüz kırk bir öğrencinin eğitime kazandırılması hedeflenmiştir (Bk. Çizelge 1.4.). Okul çağındaki nüfus ile ilkokulda okuması hedeflenen öğrencilerin oranını incelediğimizde; bindelik oranda 1963 yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun dört bin sekiz yüz seksen, toplam öğrenci sayısının üç bin beş yüz altmış yedi ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %73 olarak, 1964 yılında 7-12 yaş aralığındaki okul çağındaki nüfusun beş bin otuz, toplam öğrenci sayısının üç bin sekiz yüz elli dokuz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %76 olarak, 1965 yılında ise 7-12 yaş aralığındaki okul çağındaki nüfusun beş bin yüz elli, toplam öğrenci sayısının dört bin yüz kırk bir ve

öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %80 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 1.5.).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; nitelikli işgücü eksikliğinin belirlenmesi, yetişen insanların sayısı ve niteliğinin artırılması üzerinde durulmuştur. Sosyal devlet anlayışına uygun olarak okul çağına gelen her bireyin eğitim ve öğretim kademelerine katılmaları için planlar yapılmış ve öğretmen sorunu konusu ele alınmıştır. Eğitim süreci içinde öğretmen eksikliği göz önünde bulundurularak öğretmen yetiştiren kurumlara yönelik çalışmalara öncelik verilmiştir (Akça ve Şahan ve Tural, 2017: 397).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı eğitim hedeflerinin gerçekleşme oranını incelediğimizde; bindelik oranda, 1963 yılında üç bin beş yüz otuz beş öğrenci, 1964 yılında üç bin yedi yüz kırk üç öğrenci, 1965 yılında ise üç bin dokuz yüz altı öğrenci eğitim hayatına kazandırılmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 711). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda 1965 yılı için okullaşma oranı %80 olarak hedeflenmesine rağmen aynı yıl içinde gerçekleşen okullaşma oranı %77,1 olmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 731). Her ne kadar eğitim hedeflerinin uygulamasında sorunlarla karşılaşılsa da bu oran okul çağındaki nüfusun büyük bir kısmının eğitime kazandırıldığını gösterir.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre; ilköğrenim çağında olmalarına rağmen öğrenimlerini zamanında yaşıtları ile birlikte yapamamış olan çocukları ilkokula hazırlamak amacı ile gerçek ve tüzel kişiler, belediyeler, özel idareler ve devlet tarafından yetiştirici ve tamamlayıcı sınıfların ve kursların açılması, zihinsel, bedensel, ruhen ve sosyal açıdan özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri için her türlü imkanın sağlanması kararlaştırılmıştır (Sağlamer, 1973: 26; Açıkgöz vd, 2001: 91).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda eğitim ile ilgili kurulan Planlama Kurulu, Şûra'da İlköğretim Komitesi'nde yer alarak, kanunda belirlenen konular üzerinde çalışmış, ilköğretim alanına giren bütün konuları derinlemesine incelemiş ve ilköğretimin 1970 yılına kadar bütün ülkede mecburi olması ve geliştirilmesi için bir

plan hazırlamıştır. İlköğretim Komitesi'nin raporu, Şûra'da yer alan Koordinasyon Grubu'nun teklifi üzerine Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanarak uygulanmaya başlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2018).

10 Nisan 1963 tarihli ve 11378 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *"Millî Eğitim Müdürleri ve İlköğretim Müdürleri Yönetmeliği"* ile ilkokul teşkilatında bazı düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemeler ile millî eğitim müdürlerinin ve ilköğretim müdürlerinin görevleri yeniden belirlenmiştir (Tural, 1988: 47-48).

Türkiye genelinde resmî ve özel ilkokullardaki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci tablosunu incelediğimizde; ilkokula giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim döneminde, ilkokula giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1954-1955 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı on sekiz bin üç yüz doksan üç, öğretmen sayısı kırk bin otuz beş, öğrenci sayısı bir milyon sekiz yüz altmış altı bin altı yüz altmış altı, diploma alan öğrenci sayısı ise yüz yetmiş beş bin yedi yüz on ikidir. Okul başına düşen öğrenci sayısı yüz bir, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı kırk yedidir. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı yirmi dokuz bin beş yüz seksen beş, öğretmen sayısı seksen iki bin yedi yüz seksen bir, öğrenci sayısı üç milyon yedi yüz altmış dokuz bin iki yüz seksen iki, diploma alan öğrenci sayısı ise dört yüz kırk yedi bin dokuz yüz otuz üçtür. Okul başına düşen öğrenci sayısı yüz yirmi yedi, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı kırk altıdır (Bk. Çizelge 1.6.-1.7.).

1965 yılında okuryazar nüfusu on iki buçuk milyona ulaşmıştır. Altı ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun %48'i okuryazar duruma gelmiştir. Bu oran erkeklerde %64, kadınlarda ise %32'dir. 1965 yılında şehirlerde erkeklerin %79'u, kadınların %52'si, köylerde erkeklerin %54'ü, kadınların %22'si okuryazar durumdadır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 8).

İlkokul eğitiminde nicelik olarak olumlu gelişmeler olmasına rağmen nitelik olarak bazı olumsuz gelişmelerin yaşandığını söyleyebiliriz. (Tural, 1988: 173).

Köy ilkokulları köyün eğitim ve kültür merkezi olma görevini yerine getirememiştir. 1960 yılında Türkiye genelinde on beş bin dört yüz yetmiş yedi köy, okul ve öğretmenden mahrum kalmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 68). İstanbul gibi gelişmiş bir şehirde bile 1962 yılında beş yüz okula ihtiyaç duyulmuştur (Hürriyet, 5 Mart 1962: 2). 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında bucak, kasaba ve köylerde okul sayısı yirmi beş bin yüzdür. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında ise bu sayı sadece yirmi altı bin sekiz yüz bire çıkmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 732). Ancak bu sayı bucak, kasaba ve köylerde çocukların eğitime kazandırılması için yeterli olmamıştır. Şehir, kasaba ve köy ilkokullarında ikili ve üçlü öğretim yapılmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 9; Önsoy, 1991: 7). Köylerdeki okul çağındaki nüfusun okullaşma oranı 1954-1955 eğitim ve öğretim yılında %66,4, 1959-1960 eğitim ve öğretim yılında %62, 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında %66,0 ve 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında %61,5'tir (Aytaç, t.y.: 249). Öğretmen yetersizliğinden ve kalabalık sınıflarda yapılan öğretimin sonucunda eğitimin niteliği olumsuz yönde etkilenmiştir. İhtiyaç duyulan ders araç ve gereçler yeterli oranda temin edilememiştir (Tural, 1988: 173-174). Bir öğretmen başına düşen öğrenci sayısı oldukça yüksektir. Bu durum eğitim verimini de olumsuz etkilemiştir. Bu durumu düzeltmek için öğretmen yetiştiren okullara önem verilmelidir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu konu üzerinde özellikle durulmasına rağmen ihtiyaç duyulan sayıda öğretmen okulu açılmamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 458).

İlkokullarda özel eğitimin gelişimi sınırlı sayıda olmuştur. 1960-1961 eğitim ve öğretim yılında iki körler ve dört sağırlar okulunda sadece yedi yüz altmış iki öğrenci öğrenim görmüştür (Tural, 1988: 169).

İlkokulları il dağılımına göre incelediğimizde; beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarına göre illerdeki resmî ve özel ilkokulların, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayıları tespit edilmiştir. Türkiye'de Batı bölgesinde gelişimini gösteren ilkokul eğitimi İç Anadolu Bölgesi'nde de aynı gelişimini sürdürmüştür. Sanayinin gelişmiş olduğu İstanbul, İzmir ve Ankara her yıl diğer illere göre daha fazla gelişme göstermiştir. Konya ve Eskişehir gibi iller de neredeyse bu gelişmiş üç şehrin nicelik

olarak eğitim seviyesine ulaşmıştır. Karadeniz Bölgesi'ni incelediğimizde, Batı Karadeniz Bölümü'nden Doğu Karadeniz Bölümü'ne gidildikçe eğitim oranındaki gelişimin yavaşladığını görürüz. Akdeniz Bölgesi'nde bir sanayi şehri olan Adana ve Hatay gibi daha doğu bölgesine yakın şehirlerde eğitim oranı Doğu Anadolu Bölgesi'ne ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne göre daha fazla gelişim göstermiştir. Özellikle sanayi şehri olan Adana'da 1954-1955 eğitim ve öğretim yılında üç yüz kırk yedi olan okul sayısının 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında yedi yüz altmış ikiye çıktığını görürüz. Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde diğer bölgelere oranla okullaşma oranının daha az olduğunu görürüz. Örneğin; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Mardin ilinde hem okul sayısının hem de öğrenci sayısının diğer bölgelerdeki okullara oranla geri kaldığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimizde; İstanbul'da kız öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. İzmir, Ankara ve Adana gibi gelişmiş illerde cinsiyet farkının azaldığını görürüz. Konya, Hatay, Mardin, Van ve Kars gibi daha iç ve doğu bölgelerde yer alan illerde erkek ve kız öğrenci sayısının arasındaki farkın arttığını görürüz (Bk. Çizelge 1.8.).

Genel olarak bu dönemde Türkiye'nin eğitim verilerini incelediğimizde; kız ve erkek öğrenciler eğitim ve öğretim imkanlarından eşit oranda yararlanamamışlardır. Eğitim alanında sosyal ve ekonomik farklılıklar gösteren iller arasında dengeleyici ve etkileyici bir planlama yapılmamıştır. Kırsal kesimdeki ilkokullara kentsel kesimdeki ilkokullardan daha az hizmet götürülmüştür. Kısacası eğitim hizmetleri iller arasında düzenli bir dağılım göstermemiştir (Demirali, 1980: 245). Cezai yükümlülüğü olmasına rağmen özellikle köylerde çocukların büyük oranda okula yazdırılmadığı görülmektedir. Yerleşme birimlerinin küçük topluluklar halinde olmasından dolayı okul hizmeti bazı bölgelere yeterli oranda götürülememiştir. İş çokluğu, ulaşım sorunları, maddi yoksunluk bu durumun önde gelen sebeplerindendir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 8-9).

1961 yılına ait devlet bütçesinin yüzde on beşi Millî Eğitim Bakanlığı'na ayrılmıştır. Bu miktarın tutarı bir milyar üç yüz milyon yüz seksen dokuz bin Türk lirasıdır. Ancak bu rakam dönemin sosyal-ekonomik yapısına göre yüksek bir rakam

olmasına rağmen eğitim ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmıştır. Öğretmen ihtiyacının karşılanması için yeterli ödenek ayrılmamıştır. Bir milyar üç yüz milyon yüz seksen dokuz bin Türk lirasının ilköğretime ayrılan payı yaklaşık sekiz yüz milyondur (Koç, 15 Mart 1961: 5).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ilkokul eğitiminin ihtiyaçları doğrultusunda bütçe ile ilgili bir plan hazırlanmıştır. Bu planda; çeşitli derecelerdeki okulların ilk yatırım ve donanım tesis maliyetinin çok fazla olduğu ve bu yüzden maliyet düşürücü tedbirlere öncelik verileceği belirtilmiştir. Çeşitli bölgelerin eğitim kademelerinin özelliklerine göre en elverişli okul tipini belirleyebilecek ve okulların standartları ile ilgili konularda her türlü araştırmayı yaparak karar alabilecek yetkili bir organ kurulacaktır. Gerekli ve elverişli alanlarda halkın inşaata katılma isteği değerlendirilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 458; Hürriyet, 9 Ocak 1961: 1-5).

İlkokul mecburi olduğu için öğrencilerin bütün eğitim masrafları devlet tarafından karşılanmıştır (Tural, 1988: 175).

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre on yıl süre ile devlet bütçesinin en az yüzde üçü, özel idare bütçelerinin yüzde yirmisi, belediye bütçelerinin yüzde beşi ve köy bütçelerinin yüzde onu ilkokul eğitimine ayrılacaktır. Bu ödenekler başka yerlerde kullanılmayacaktır (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 12 Ocak 1961: 3587).

Çizelge 1.9. Cari Fiyatlarla İlkokul Yatırımları (1000TL)

Yıllar	MEB Yatırımları	İlkokul Yatırımları Kalkınma Planında Öngörülen	Verilen	MEB / İlkokul %	Öngörülen / Verilen %
1963	564.561	260.000	260.100	46	100
1964	630.552	320.000	265.211	42	82,3
1965	569.544	307.000	237.500	41,7	77,4
1966	662.349	333.000	300.175	45,3	90
1967	785.298	355.000	302.444	39	85,2

Kaynak: Tural, 1988:175; Devlet Planlama Teşkilatı, 1963:452

Tabloyu incelediğimizde; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın öngördüğü ilkokul eğitiminin yatırımı için ayrılan miktar 1963 yılında yüzde yüzlük hedefe ulaşmıştır. Ancak diğer yılları incelediğimizde; bu oranların tam olarak öngörülen

sayıya ulaşmadığını görürüz. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilkokullar için ayırdığı ödenek yıllar itibari ile düşmüştür (Tural, 1988: 175-176).

1.1.12.3. Ortaokul Eğitimi

Ortaokul eğitimi, ilkokul mezunu (12-14) -(13-15) yaşları arasındaki kız ve erkek çocuklarını daha iyi bir eğitim ve kültür seviyesine ulaştırmak amacı ile verilen eğitimdir. Öğrenim süresi üç yıldır. Ortaokullar tek başlarına faaliyet gösterdikleri gibi liselere bağlı olarak da eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürürler. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından açılan yabancı dil ile öğretim yapan ortaokullar da vardır. İlkokulu bitirmiş çocuğun meslekî yöneliminde tereddüt yaşamasını engellemek ve küçük yaşta meslek öğreniminin ağırlığını ortadan kaldırmak için deneme amaçlı 1953-1954 eğitim ve öğretim yılında ortaokul kurumları açılmış ve bu okullar 1959-1960 eğitim ve öğretim yılından itibaren müfredat programlarında yapılan değişiklikler ile Erkek Orta Sanat Okulu haline getirilmiştir. İlkokulu bitirmiş olan öğrencileri ileri bir kültür seviyesine ulaştırmak ve ülke için kalifiye eleman yetiştirmek amacı ile farklı dallarda meslekî ve teknik okullar açılmıştır. Bu okullar ilkokullar ile liseler arasındaki kademeyi oluşturur. Okulların bir kısmı ilkokul bir kısmı ortaokul mezunu kabul ettikleri için kuruluş teşkilatlanmaları ve öğrenim süreleri bakımından birbirlerinden farklıdırlar (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 10; Kodamanoğlu, 15 Mart 1961: 3).

1.1.12.3.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi

1924 yılı ortaokul programında toplam olarak yirmi çeşit ders isminin yer aldığı (birinci sınıfta on bir, ikinci sınıfta on beş, üçüncü sınıfta ise on dört çeşit ders), 1937 yılında toplam olarak on yedi ders çeşidi olduğu, sınıflarda ise bir iki saat olarak derslerin değişiklik gösterdiği, bu sayının 1962 yılında on dörde indirildiği, sınıflara göre dağılımın da önemli bir farklılık göstermediği, 1987 yılına kadar ders çeşidinin toplam olarak on dört olduğu ve sınıfların her birinde toplam olarak on iki çeşit dersin okutulduğu görülmüştür (Özalp vd., 1999: 20).

Okullarda sınıf geçme yerine ders geçme usulü Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda değerlendirilmiştir. Öğretmenler, başarıyı objektif olarak ölçemeyen,

sözlü sınavı yapmaya zorlanmayacaklardır. Okullarda bütünleme sınavlarında bazı değişiklikler yapılacaktır; ancak yine bütünleme sınavlarına devam edilecektir. Bütünlemeye kalan öğrenciler için her çeşit kurslar açılacaktır. Öğretmenler, sınıfın genel başarı seviyesini ve öğrencinin gösterdiği gelişmeyi esas alarak öğrenci başarısını değerlendireceklerdir (Hürriyet, 1 Şubat 1962: 2). 1963 yılında bütünlemeye kalınan ders sayısı dörttür. 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında borçlu geçme usulü sistemden kaldırılmış ve yerine not ortalaması sistemi getirilmiştir. 1965 yılında bütünleme sınavları sonucunda başarısız olduğu dersi bire düşüren öğrencilerin not ortalaması 5.50 olanlar o dersi başarmış kabul edilmiştir (Özbay, 2006: 24-25).

Ortaokullarda not sistemi şu şekilde gerçekleşmiştir (Not Dönüşüm Tablosu Notların 10'luk Sistemden 5'lik Sisteme Dönüşümü. https://aoihl.meb.gov.tr):

Boş (0), Zayıf (1-4), Orta (5-6), İyi (7-8), Pekiyi (9-10)

Ortaokullarda okutulan dersler şu şekildedir (Özalp vd., 1999: 24-27; Sağdıç, 2020: 402; Dursunoğlu, 2006: 10):

1. Türkçe: 1949 yılında Dördüncü Millî Eğitim Şûrası tarafından hazırlanan ortaokul programına göre Türkçe dersi, haftada toplam ortaokul birinci sınıfta altı, ikinci ve üçüncü sınıflarda ise dörder saat okutulacaktır. 1987 yılına kadar bu ders programı uygulanmıştır.

2. Yabancı Dil: 1924 yılından 1947 yılına kadar ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftalık ders saati toplam olarak on üç ve on beş iken, 1948 yılında dokuz saate inmiş ve 1988 yılına kadar bu ders programı uygulanmıştır.

3. Toplum ve Ülke İncelemeleri: 1962 yılında *"Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi"* dersleri *"Toplum ve Ülke İncelemeleri"* ismi altında birleştirilmiştir. Bu dersin içeriğinde derslerin birleştirilmesi sadece bu derslerin sıralanması ile olmuştur. Dersler arası bir ilişki kurma söz konusu değildir. Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri ders programında ayrı başlıklarda verilmiştir. Bu programda %48 Tarih, %22 Coğrafya ve %30 Yurttaşlık Bilgisi konularına yer verilmiştir.

4. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi: 1924 yılında ders programında yer alan *"Din Bilgisi*" dersi 1933 yılından itibaren ders programından kaldırılmıştır. 1956-1957 eğitim ve öğretim yılından itibaren yeniden isteğe bağlı olarak ders programı içinde yer almıştır. 1982 yılına kadar ders programında kalmaya devam etmiştir.

5. Fen Bilgisi: 1924 yılından 1936 yılına kadar *"Hayvanat, Fizyoloji, Nebatât, Arziyât, Fizik, Kimya ve Laboratuar"* isimleri altında okutulan dersler 1936 yılından itibaren *"Fen Bilgisi ve Kimya, Biyoloji ve Hıfzıssıha, Tabiî İlimler"* isimleri ile okutulmuştur. 1948 ders programında, *"Fizik, Kimya ve Tabiat Bilgisi"* ismi altında üç derse indirilmiştir. 1962 yılından 1997 yılına kadar bu dersler *"Fen Bilgisi"* ismi altında tek bir ders olarak program içinde yer almıştır ve haftada toplam on iki saat okutulmuştur.

6. Matematik: Önceden ismi *"Riyaziyat"* olan *"Matematik"* dersinin haftalık ders saati programda, ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar toplamda on iki saat olarak gösterilmiştir.

7. Resim ve Müzik: Ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftada toplam üçer saat okutulmuştur.

8. Beden Eğitimi: 1976 ders yılı programına kadar ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftada toplam üç saat okutulmuştur.

9. 1924 ve 1947 yılları arasında ortaokul ders programlarında yer alan *"Ev İdaresi, Çocuk Bakımı, Atölye ve Askerlik"* dersleri 1948 yılından sonra ders programından kaldırılmıştır. 1948 yılı ders programından itibaren bu derslerin konularının büyük bir kısmı *"İş Bilgisi"* dersi altında toplanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı, ortaokul eğitiminin radyo aracılığı ile verilmesi yönünde çalışmalar başlatmıştır. Çeşitli nedenlerden dolayı ortaokul eğitimi alamayan kişiler radyo sayesinde eğitim görerek diploma alacaklardır (Hürriyet, 19 Ocak 1963: 1-7).

1.1.12.3.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 1.10. 1961 Ortaokulların Eğitim Durumu (Bin)

Okul Çağındaki Nüfus	Toplam Öğrenci Sayısı	Öğrencilerin Okul Çağındaki Nüfusa Oranı %	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Öğretmen Oranı
1786,0	333,0	19	5,2	64

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 448 13-15 yaş

Çizelge 1.11. Okul Çağındaki Nüfus ile Genel ve Meslekî Ortaokullarda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Eğitim Stratejisi Planı)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (13-15 yaş)	Toplam Öğrenci	Nüfusa Oranı %
1963	1985	387	19,1
1964	2090	401	19,1
1965	2200	427	19,0

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 450

Çizelge 1.12. Ortaöğretim Birinci Devreden İkinci Devreye Geçiş

Yıllar	Birinci Devreden Mezun	İkinci Devreye Yeni Kayıt	Geçiş Oranı %
1963-1964	78.108	_	_
1964-1965	87.730	58.771	75,2

Kaynak: Kantarcıoğlu, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1976: 12

Çizelge 1.13. Yıllara Göre Ortaokullara Giren ve Mezun Olan Öğrencilere Göre Verim (%)

Yıllar	Ortaokul
1960-1962	42,7
1961-1963	45,7
1962-1964	50,7
1963-1965	54,9
1964-1966	48,9

Kaynak: Kantarcıoğlu, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1976: 13

Çizelge 1.14. Resmî ve Özel Genel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

		Öğretmen Sayısı			Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	Okul Sayısı	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1954-1955	539	5694	3160	2534	111.896	82.114	29.782	18.382	13.449	4933
1955-1956	573	6385	3647	2738	133.217	97.576	35.641	21.167	15.682	5485
1956-1957	601	7296	4403	2893	162.179	119.249	42.930	24.658	18.140	6518

1957-1958	643	8559	5325	3234	193.733	143.403	50.330	28.820	20.879	7941
1958-1959	685	9858	6393	3465	222.625	164.657	57.968	36.201	26.539	9662
1959-1960	715	10.977	7267	3710	254.966	190.865	64.101	40.253	29.136	11.117
1960-1961	745	12.080	8130	3950	291.266	220.486	70.780	42.686	30.875	11.811
1961-1962	776	13.269	9110	4159	318.138	241.261	76.877	50.707	37.289	13.418
1962-1963	820	15.538	11.064	4474	337.816	254.608	83.208	58.151	43.169	14.982
1963-1964	824	15.059	10.355	4704	344.139	255.435	88.704	66.661	49.501	17.160
1964-1965	861	14.340	9458	4882	354.257	259.449	94.808	73.986	54.122	19.864

Resmî ve özel okulları kapsar. Lise bünyesindeki ortaokul öğretmenleri lise bilgileri içinde gösterilmiştir. Kadrolu öğretmenler ve ücretli öğretmenleri kapsar. 12-14 yaş

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 66-67

Çizelge 1.15. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1954-1955	208	20
1955-1956	232	21
1956-1957	270	22
1957-1958	301	23
1958-1959	325	23
1959-1960	357	23
1960-1961	391	24
1961-1962	410	24
1962-1963	412	22
1963-1964	418	23
1964-1965	411	25

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 74-77 12-14 yaş

Çizelge 1.16. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	Okul Sayısı	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Adana										
1954-1955	11	124	60	64	3381	2524	857	503	370	133
1959-1960	17	403	221	182	10.179	7884	2295	1506	1150	356
1964-1965	25	544	368	176	15.570	10.854	4716	2852	2036	816
Ankara										
1954-1955	26	471	172	299	10534	6582	3952	1996	1234	762
1959-1960	35	885	445	440	23.035	14.905	8130	4094	2572	1522
1964-1965	55	1595	836	759	35.403	23.039	12.364	7491	4704	2787
Bursa										
1954-1955	13	138	80	58	2944	2107	837	381	259	122
1959-1960	16	200	120	80	5355	3977	1378	891	650	241
1964-1965	18	241	135	106	6686	4779	1907	1435	1016	419
Eskişehir										
1954-1955	7	88	47	41	2062	1433	629	306	224	82

1959-1960	11	235	157	78	5588	4080	1508	886	603	283
1964-1965	14	298	178	120	6267	4029	2238	1467	958	509
Hatay										
1954-1955	6	62	35	27	1399	1144	255	257	215	42
1959-1960	9	155	110	45	3707	2962	745	469	364	105
1964-1965	14	223	166	57	5701	4437	1264	1230	951	279
İstanbul										
1954-1955	71	1213	457	756	22.649	13.292	9357	3906	2366	1540
1959-1960	102	1871	823	1048	52.594	23.807	16.077	6430	3766	2664
1964-1965	120	2415	1120	1185	52.918	32.332	20.586	10.562	6374	4188
İzmir										
1954-1955	24	336	187	149	6664	4273	2391	1107	771	336
1959-1960	37	687	416	271	16.323	10.519	5804	2486	1533	953
1964-1965	50	984	604	380	20.398	12.760	7638	4586	2812	1774

Çizelge 1.17. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı (Devam)

	Öğretmen Sayısı				**Öğrenci Sayısı**			**Diploma Alan Öğrenci Sayısı**		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Kars										
1954-1955	9	88	68	20	1369	1203	166	207	182	25
1959-1960	10	249	231	18	4226	3811	415	636	557	79
1964-1965	13	281	249	32	6171	5246	925	1049	904	145
Kayseri										
1954-1955	9	90	61	29	1670	1421	249	276	236	40
1959-1960	15	232	196	36	4664	3855	809	666	542	124
1964-1965	17	324	266	58	6838	5273	1565	1709	1407	302
Mardin										
1954-1955	6	36	25	11	484	417	67	88	76	12
1959-1960	7	77	62	15	1011	857	154	213	181	32
1964-1965	7	93	83	10	1722	1474	248	284	251	33
Tokat										
1954-1955	6	66	48	18	1202	960	242	206	166	40
1959-1960	7	146	112	34	3290	2647	643	439	323	116
1964-1965	8	141	110	31	4399	3574	825	917	767	150
Van										
1954-1955	4	28	20	8	322	269	53	51	46	5
1959-1960	5	43	34	9	670	582	88	104	77	27
1964-1965	6	42	37	5	891	758	133	237	194	43
Zonguldak										
1954-1955	9	67	32	35	1696	1239	457	231	169	62
1959-1960	15	226	144	82	4300	3083	1217	675	471	204
1964-1965	20	304	205	99	7743	5600	2143	1423	983	440

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 40-54

1.1.12.3.3. Ortaokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ortaokul temel eğitimin ikinci kademesi olarak değerlendirilmiştir. Ancak çıkarılan kanunlar ve yönetmelikler ile kalkınma planında ortaokul, daha sonra ortaöğretimin birinci devresi olarak kabul edilmiştir (Tural, 1988: 48-49). Ortaokulların temel görevi üst okulları beslemektir. Eğitimde amaç öğrencilerden oldukça fazla fayda sağlamaktır. Ortaokullarda planlı kalkınma öncesinde verim oldukça düşüktür. Planlı kalkınma ile hazırlanacak olan eğitim programının bu düşüklüğe sebep olan unsurları çözüme kavuşturacağı düşünülmüştür. Kalkınma planında özellikle ortaokullardaki öğretmen eksikliği konusu üzerinde durulmuştur. Öğretmen ihtiyacını karşılayabilmek için gerekirse alışılmış kuralların dışına çıkılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 458-459).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Koordinasyon Grubu, ortaokulu şu şekilde tarif etmiştir: Ortaokul; ortaöğretimin ilk kademesi olarak, ilkokulu bitirmiş öğrencilerin genel eğitimlerinin kabiliyetlerine uygun şekilde çevrenin ekonomik özellikleri de göz önüne alınarak sağlanması, öğrencilerin daha sonraki eğitim ve öğretim kademelerini takip etmek için gerekli olan bilgiler ile donatılması ve hayata atılmak isteyen öğrencilere bulacakları işlerde başarı şartlarının kavratılması ile ilgili bir kurumdur (Özalp vd., 1999: 11; Tural, 1988: 41).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ortaokul düzeyinde eğitim hizmetinden yararlanan öğrencilerin eğitim harcamalarına belirli ölçülerde ve imkanları olduğu zaman katılmalarının sağlanması hedeflenmiştir. Devlet, sadece maddi durumu iyi olmayan ve kabiliyetli öğrencilere parasız ve yatılı okul imkânı sağlayacaktır (Tural, 1988: 41; Hürriyet 13 Şubat 1962: 1-5). Kalkınma planında alınan bu karara rağmen kanunen temel eğitim devlet okullarında mecburi ve parasız olduğu için ve ortaokullar da ilk zamanlarda temel eğitimin ikinci devresi olarak kabul edildiği için ortaokulların finansmanı da devlet tarafından karşılanmıştır (Tural, 1988: 175).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 1961 yılına ait genel ortaokullardaki eğitim durumu tablosunu incelediğimizde; bindelik oranda 13-15 yaş aralığında okul

çağındaki nüfusun bin yedi yüz seksen altı, toplam öğrenci sayısının üç yüz otuz üç ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının yüzde on dokuz olduğunu görürüz (Bk. Çizelge 1.10.). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile genel ve meslekî ortaokullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranını eğitim stratejisi planında incelediğimizde; bindelik oranda 1963 yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin dokuz yüz seksen beş, toplam öğrenci sayısının üç yüz seksen yedi ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %19,1 olarak, 1964 yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin doksan, toplam öğrenci sayısının dört yüz bir ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %19,1 olarak, 1965 yılında ise 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin iki yüz, toplam öğrenci sayısının dört yüz yirmi yedi ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %19,0 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 1.11.).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, 1963 yılından 1965 yılına kadar okullaşma oranı %19,1 ve %19,0 olarak hedeflenmesine rağmen bu oran 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında %17 olarak gerçekleşmiştir (Aytaç, t.y.: 250; Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 736). Bu rakam en düşük seviyede belirlenen okullaşma hedefine büyük oranda ulaşıldığını gösterir; ancak bu rakam 13-15 yaş aralığındaki nüfus ile karşılaştırılınca ortaokul eğitimine kazandırılan öğrenci sayısının oldukça düşük olduğunu gösterir.

Ortaokulların ve liselerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinde belirli bir düzenleme yapmak amacı ile *"Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği"* çıkarılmıştır. 28 Kasım 1964 tarihli ve 11868 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelik toplamda yüz altmış maddeden ve bir geçici maddeden oluşur. Yönetmelikte, ortaokul ve liselerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinde özellikle ders programları, derslerin içerikleri ve ders saatleri konularında yapılması gereken düzenlemeler üzerinde durulmuştur (Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği, 7 Aralık 1964).

Türkiye genelinde resmî ve özel genel ortaokullardaki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci tablosunu incelediğimizde; ortaokula giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim yılı döneminde, ortaokula giden erkek öğrenci sayısının kız

öğrenci sayısından her dönem yüksek olduğunu görürüz. 1954-1955 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı beş yüz otuz dokuz, öğretmen sayısı beş bin altı yüz doksan dört, öğrenci sayısı yüz on bir bin sekiz yüz doksan altı, diploma alan öğrenci sayısı ise on sekiz bin üç yüz seksen ikidir. Okul başına düşen öğrenci sayısı iki yüz sekiz, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yirmidir. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı sekiz yüz altmış bir, öğretmen sayısı on dört bin üç yüz kırk, öğrenci sayısı üç yüz elli dört bin iki yüz elli yedi, diploma alan öğrenci sayısı ise yetmiş üç bin dokuz yüz seksen altıdır. Okul başına düşen öğrenci sayısı dört yüz on bir, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yirmi beştir (Bk. Tablo1.14.-1.15.).

Ortaokul eğitiminde nicelik ve nitelik yönünden önemli sorunlarla karşılaşılmıştır. 1960 yılında %70 olan ortalama sınıf geçme oranı 1965 yılında %50'ye kadar düşmüştür (Tural, 1988: 174). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ortaokulların okullaşma hedefi düşük bir düzeyde belirlendiği için bu tür okullar, herkese değil de yalnızca en yetenekli öğrencilere açık bir eğitim düzeyi olarak yapılandırılmıştır. Bu durum, ortaokullardaki kapasite artışını yavaşlatmış ve ilkokuldan ortaokula geçiş oranının düşük seviyede kalmasına neden olmuştur (Küçüker, 2017: 65). Yıllara göre ortaokullara giren ve mezun olan öğrencilerin verim oranına baktığımızda; 1960-1965 eğitim ve öğretim yılları arasında ortaokul eğitiminde verimin arttığını; ancak 1965 yılından itibaren verimin azaldığını görürüz (Bk. Çizelge 1.13.). İlkokulu bitiren öğrencilerin (13-15 yaş aralığı) ancak %30-%35'i ortaokul eğitimine devam edebilmiştir (Aytaç, t.y.: 249). Ortaöğretim birinci devreden ikinci devreye geçiş oranı 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında %75 oranında gerçekleşmiştir (Bk. Çizelge 1.12.).

Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı fazladır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öğretmen eksikliği konusu üzerinde durulmuş ve bu konu hakkında gerekli tedbirlerin alınacağı belirtilmiştir; ancak rakamlar gösteriyor ki öğretmen eksikliği sorunu tam olarak çözüme kavuşturulamamıştır.

1964-1965 eğitim ve öğretim yılında çift eğitim yapan ortaokul sayısı yüz elli birdir (Önsoy,1991: 10). 1967-1968 eğitim ve öğretim yılında burslu ve yatılı

öğrencilerin sayısı kırk yedi bin üç yüz yirmi dokuzdur (Millî Eğitim Bakanlığı, 1973: 130).

Ortaokulları il dağılımına göre incelediğimizde; beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarına göre illerdeki resmî ve özel ortaokulların, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayıları tespit edilmiştir. Çizelgede, Türkiye'nin Batı bölgesinden Doğu bölgesine kadar eğitim ve öğretim oranını incelediğimizde; okul sayısının Batı Anadolu illerinden Doğu Anadolu illerine doğru azaldığını görürüz. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında İstanbul, Ankara ve İzmir gibi gelişmiş şehirlerde ortaokul sayısı elli ve üzeri bir sayıya ulaşmışken, Van ve Mardin gibi dönemin sosyal-ekonomik şartlarına göre daha az gelişme gösteren şehirlerde bu sayı yediyi geçmemiştir. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde ortaokul sayısı neredeyse yirmiye yaklaşmıştır. Karadeniz Bölgesi'nde ise ortaokul sayısı, Batı Karadeniz Bölümü'nden Doğu Karadeniz Bölümü'ne doğru gidildikçe belirli oranlarda azalış göstermiştir. Cinsiyet açısından incelediğimizde; İstanbul'da erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından fazla olduğunu görürüz. Ankara'da ve İzmir'de de durum İstanbul'dan farklı değildir. Gelişmiş olan şehirlerde kız öğrencilerin eğitimine daha çok önem verilmiştir. Karadeniz Bölgesi'ne baktığımızda; Batı Karadeniz Bölümü'nde yer alan Zonguldak'ta kızların okuma oranının Orta Karadeniz Bölümü'nde yer alan Tokat'tan daha yüksek olduğunu görürüz. Çizelgedeki rakamlar Batı'dan Doğu'ya doğru gidildikçe erkek öğrenci ve kız öğrenci sayısı arasındaki farkın arttığını göstermektedir. Doğu bölgelerinde erkeklerin öğrenimine daha çok önem verilmiştir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan Kars ve Mardin illerinde kız ve erkek öğrenci sayısı arasındaki fark oldukça fazladır. İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde Doğu bölgelerine oranla eğitim faaliyetleri daha çok gelişme göstermiştir. Ancak cinsiyet açısından baktığımızda bölgeler arasında çok fark yoktur. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında Kars'ta kız öğrenci sayısı dokuz yüz yirmi beş, erkek öğrenci sayısı beş bin iki yüz kırk altıdır. Kayseri'de kız öğrenci sayısı bin beş yüz altmış beş iken erkek öğrenci sayısı beş bin iki yüz yetmiş üçtür (Bk. Çizelge 1.16.).

İl dağılımına göre incelediğimiz zaman, İstanbul gibi gelişmiş şehirlerde her ne kadar eğitim ve öğretim faaliyetleri gelişme gösterse de özellikle okul sorunları tam olarak çözüme kavuşturulamamıştır. İstanbul Millî Eğitim Müdürü Halis Kurtça, İstanbul'da ortaokul sayısının yetersiz olduğunu şu sözleri ile ifade etmiştir (Hürriyet, 28 Ocak 1962: 2): *"Planlama ile gelecek ders yılı için İstanbul'a bir kuruş bile ayrılmamıştır. Eğer bu yıl binlerce çocuk yollara dökülüp okul istiyoruz dememişlerse bunu hemen bütün okullarımızda laboratuardan tutun da, mahrukat depolarımıza varıncaya kadar bozduğumuz odalara borçluyuz. Ama artık bu imkân da kalmamıştır. Bu durum muhafaza edildiği takdirde gelecek yıl binlerce çocuğu yerleştirmek imkânı bulunamayacaktır."*

Çizelge 1.18. Cari Fiyatlarla Genel Ortaöğretim Yatırımları (1000TL)

Yıllar	Toplam Yatırım	Eğitim Yatırımı	Orta Eğitim Yatırımı	Eğitim Yatırımı/Toplam Yatırım %	Genel Ortaöğretim Yatırımı/Eğitim Yatırımı%
1963	6.075.376	642.419	50.305	10,6	8
1964	6.314.462	760.921	106.650	12,1	14
1965	7.305.494	803.500	139.000	11,0	17,3
1966	7.922.225	893.331	124.904	11,3	14
1967	8.523.358	1.010.000	152.999	11,8	15

Kaynak: Tural, 1988:179 Ortaokul ve lise ödenekleri

Bütçe tablosunu incelediğimizde, ortaöğretim yatırımlarında düzenli bir gelişme görülmüştür (Tural, 1988: 179).

1.1.12.4. Lise Eğitimi

Lise eğitimi, ortaokul mezunu (15-17)-(16-18) yaşları arasındaki kız ve erkek çocuklarını daha iyi bir eğitim ve kültür seviyesine ulaştırmak ve onları yükseköğretim kurumlarına hazırlamak amacı ile verilen eğitimdir. Öğrenim süresi üç yıldır. Lise ikiden itibaren sınıflar Fen Bölümü ve Edebiyat Bölümü olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren yabancı dil ile öğretim yapan liselerin hazırlık sınıfları ile birlikte öğrenim süreleri dört yıldır. Galatasaray Lisesi'nin öğrenim süresi dört yıldır. Gündüz öğretim faaliyetlerinden yararlanamayan kişiler için 1959-1960 eğitim ve öğretim yılında dört yıllık akşam liseleri açılmıştır. Şahıs, cemaat, cemiyet ve çeşitli kuruluşlar tarafından açılan

liselerden azınlık ve yabancı liselerinin bazıları dört yıllık eğitim vermektedir. Bu okullar Millî Eğitim Bakanlığı'nın denetimi altındadırlar (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 10).

1.1.12.4.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Karma Komisyonu'nun aldığı karara göre, lise ve dengi okulların bitirilmesinde çeşitli türde olgunluk sınav sistemi uygulanacaktır. Öğrencilerin üniversiteye devam edebilmeleri için sınav sistemi, yetiştikleri alanlara göre uygulanacak ve tek elden idare edilecek bir sisteme bağlı olacaktır. Bu durumda liseyi bitiren bir öğrenci üniversiteye girinceye kadar lise bitirme-olgunluk-üniversiteye giriş sınavı gibi üç sınavı aşmak zorunda kalacaktır. Olgunluk sınav sistemi için gerekli olan dersler iki gruba ayrılır: Birincisi temel dersler ikincisi ise özel derslerdir. Temel dersler; Fen Bölümü'nde Kompozisyon, Matematik, Yabancı Dil ve Türk Tarihi'dir. Edebiyat Bölümü'nde ise Kompozisyon, Edebiyat, Yabancı Dil ve Türk Tarihi'dir. Özel dersler öğrencinin seçimine ve kısmen okulun seçimine göre belirlenir. Her okula göre belirlenen belirli sayıdaki olgunluk dersleri, öğrencinin Fen ve Edebiyat alanlarında olgunluk sınavına girmek isteyişine göre seçtiği iki dersten oluşur (Hürriyet, 13 Şubat 1962: 5).

Genel liselerde, üç yıllık lise uygulamasında birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar toplam haftalık ders saatlerinin; 1924-1936 yılları arasında doksan, 1937-1952 yılları arasında ise seksen dört ile seksen sekiz arasında değiştiği görülmektedir. Dört yıllık lise uygulamasında birinci sınıftan dördüncü sınıfın sonuna kadar toplam haftalık ders saatleri, yüz yirmi sekiz saate kadar çıkmıştır. 1957 yılında *"Sınıf Geçme Yönetmeliği"*nin uygulamaya konulmasından itibaren 1995-1996 eğitim ve öğretim yılına kadar ders saati sayısı doksan altı saat ile yüz on yedi saat arasında değişiklik göstermiştir. Lise programında okutulan derslere baktığımızda; 1924 yılında toplam olarak on sekiz çeşit ders okutulurken, 1937 yılından 1970 yılına kadar ders sayısı toplam olarak on iki ile on beş arasında bir azalma göstermiştir (Özalp vd. 1999: 27-28).

Liselerde not sistemi şu şekilde gerçekleşmiştir (Not Dönüşüm Tablosu Notların 10'luk Sistemden 5'lik Sisteme Dönüşümü. https://aoihl.meb.gov.tr):

Boş (0), Zayıf (1-4), Orta (5-6), İyi (7-8), Pekiyi (9-10)

Liselerde okutulan dersler şu şekildedir (Özalp vd., 1999: 28-33):

1. Türk Dili ve Edebiyatı: 1924 yılı ders programında *"Türkçe ve Edebiyat"* olarak okutulan dersin 1937 yılından itibaren *"Edebiyat"* ismi altında okutulduğu görülür. 1952 yılından günümüze kadar bu ders, *"Türk Dili ve Edebiyatı"* ismi ile ders programındaki yerini almıştır. Haftalık toplam ders saati Fen Bölümü'nde sekiz ile on beş, Edebiyat Bölümü'nde ise on bir ile on dokuz saat arasında değişiklik göstermiştir.

2. Yabancı Dil: 1924 yılından günümüze kadar ders programlarında yer alan yabancı dil dersleri birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftada toplam on beş ders saati ile on iki ders saati arasında değişim göstermiştir.

3. Tarih: 1981 yılına kadar haftada toplam Fen Bölümü'nde beş ile yedi ders saatleri arasında, Edebiyat Bölümü'nde ise yedi ile sekiz ders saatleri arasında okutulmuştur. Tarih dersi programı içinde İnkılâp Tarihi konularına da yer verilmiştir.

4. Coğrafya: 1924-1936 yılları arasında haftada toplam üç saat okutulan Coğrafya dersinin, sonraki yıllarda beş ile altı saat arasında değişiklik gösterdiği görülür.

5. Biyoloji: 1924 yılında ismi *"Tâbiiyat"* olan ders, sonraki yıllarda *"Tabiî İlimler, Tabiat Bilgisi, Biyoloji"* isimleri altında ders programında yer almıştır. Biyoloji dersi haftalık toplamda ders saati olarak 1937 yılından itibaren önemli bir değişiklik göstermemiştir. Biyoloji dersi, haftada toplam Fen Bölümü'nde yedi ders saati, Edebiyat Bölümü'nün dokuzuncu ve onuncu sınıflarında seçmeli ders olarak, on birinci sınıfında ise üç ders saati okutulmuştur.

6. Matematik, Fizik ve Kimya: 1924 yılı ders programında ayrı bir ders olarak gösterilen *"Laboratuar"* dersi 1937 yılından sonra ilgili derslerin haftalık toplam ders saatleri içinde yer almıştır. Bu duruma göre, Matematik dersi haftada

toplam Fen Bölümü'nde on dört, Edebiyat Bölümü'nde sekiz; Fizik dersi haftada toplam Fen Bölümü'nde on, Edebiyat Bölümü'nde üç saat, Kimya dersi ise haftada toplam olarak Fen Bölümü'nde dokuz, Edebiyat Bölümü'nde ise iki saat olarak okutulmuştur.

7. Beden Eğitimi: 1930'lu yıllardan itibaren haftada toplam olarak üç saat ders programında yer almıştır.

8. Felsefe: Dersin ismi zaman zaman değişmiş ve duruma göre tekli, ikili ve üçlü gruplar halinde okutulmuştur. *"Psikoloji, Felsefe, Sosyoloji ve Mantık"* dersleri ders programlarında haftada toplam Edebiyat Bölümü'nde sekiz ders saati, Fen Bölümü'nde ise beş ders saati olarak okutulmuştur.

9. Milli Güvenlik: 1930'lu yıllardan itibaren ders programında yer alan Milli Güvenlik dersi İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği yıllarda daha fazla oranda, sonraki yıllarda ise daha da azaltılarak okutulmuştur.

10. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi: Liselerde *"Din Bilgisi"* dersine 1967-1968 eğitim ve öğretim yılından itibaren yer verilmiştir.

11. Resim, Müzik ve Sanat Tarihi: 1950 yılına kadar lise ders programlarında Resim, Müzik ve Sanat Tarihi dersleri bulunmamaktadır. 1952 yılından itibaren ders programında bu dersler ikinci yabancı dil alternatifi ile birlikte seçmeli dersler olarak yer almıştır. Seçmeli dersler haftada toplam dört saat olarak okutulmuştur.

1.1.12.4.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 1.19. 1961 Genel Liselerin Eğitim Durumu (Bin)

Okul Çağındaki Nüfus	Toplam Öğrenci Sayısı	Öğrencilerin Okul Çağındaki Nüfusa Oranı %	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Öğretmen Oranı
1505,0	86,0	6	2,5	34

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 448 16-18 yaş

Çizelge 1.20. Genel Liselerde Öğrenci Sayısı (Bin) (Hedeflenen Eğitim Stratejisi Planı)

1962	1963	1964	1965
86	96	96	97

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 450 16-18 yaş

Çizelge 1.21. Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Liselerde Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (16-18 yaş)	Toplam Öğrenci	Nüfusa Oranı %
1963	1675	96	5,7
1964	1770	96	5,4
1965	1870	97	5,2

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 450 16-18 yaş

Çizelge 1.22. Yıllara Göre Liselere Giren ve Mezun Olan Öğrencilere Göre Verim (%)

Yıllar	Lise
1960-1962	40,4
1961-1963	40,9
1962-1964	44,7
1963-1965	55,3
1964-1966	60,4

Kaynak: Kantarcıoğlu, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1976: 13

Çizelge 1.23. Resmî ve Özel Genel Liselerde Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Öğretmen Sayısı					Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	Okul Sayısı	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1954-1955	112	2602	1395	1207	35.369	27.471	7898	9056	6928	2128
1955-1956	123	2476	1302	1174	33.412	25.237	8175	8024	6331	1693
1956-1957	128	2523	1362	1161	37.407	27.764	9643	7484	5733	1751
1957-1958	141	2886	1524	1362	43.503	32.255	11.248	8100	6048	2052
1958-1959	162	3427	1843	1584	51.231	37.612	13.619	9450	6923	2527
1959-1960	190	3860	2120	1740	62.368	46.278	16.090	10.913	7878	3035
1960-1961	194	4219	2394	1825	75.632	56.016	19.616	11.977	8649	3328
1961-1962	202	4654	2643	2011	88.982	66.621	22.361	14.241	10.201	4040
1962-1963	213	5820	3287	2533	101.387	76.069	25.318	16.915	12.051	4864
1963-1964	217	6097	3484	2613	102.384	75.916	26.468	19.578	14.392	5186
1964-1965	223	5259	2846	2413	97.935	72.584	25.351	23.227	16.874	6353

Resmî ve özel okulları kapsar. Lise bünyesindeki ortaokul öğretmenleri lise bilgileri içinde gösterilmiştir. Açıköğretim lisesi öğrencilerini de kapsar. Kadrolu öğretmenler ve ücretli öğretmenleri kapsar. 15-17 yaş

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 69-70

Çizelge 1.24. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1954-1955	316	14
1955-1956	272	13
1956-1957	292	15
1957-1958	309	15
1958-1959	316	15
1959-1960	328	16
1960-1961	390	18
1961-1962	441	19
1962-1963	476	17
1963-1964	472	17
1964-1965	439	19

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 74-77 15-17 yaş

Çizelge 1.25. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel Liselerde Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı				Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Adana										
1954-1955	2	54	23	31	1094	853	241	317	246	71
1959-1960	3	90	50	40	2146	1745	401	348	249	99
1964-1965	8	239	143	96	5296	4264	1032	1127	936	191
Ankara										
1954-1955	6	237	92	145	4001	2793	1208	1011	679	332
1959-1960	13	546	210	336	7787	5091	2696	1400	938	462
1964-1965	16	593	238	355	13.147	8438	4709	3356	2121	1235
Bursa										
1954-1955	2	48	26	22	703	442	261	213	118	95
1959-1960	3	77	45	32	1221	775	446	235	151	84
1964-1965	4	122	79	43	1905	1297	608	361	204	157
Eskişehir										
1954-1955	1	34	18	16	784	618	166	207	145	62
1959-1960	4	46	28	18	1433	1036	397	223	144	79
1964-1965	4	35	21	14	1952	1462	490	519	386	133
Gaziantep										
1954-1955	1	21	13	8	330	284	46	95	87	8
1959-1960	2	33	24	9	806	679	127	145	117	28
1964-1965	3	55	38	17	1338	1126	212	317	264	53
İstanbul										
1954-1955	39	1048	587	461	11.445	8023	3422	3054	2143	911
1959-1960	57	1293	648	645	15.426	9848	5578	3057	1982	1075
1964-1965	64	1815	907	908	20.934	13.094	7840	4905	2964	1941
İzmir										
1954-1955	6	180	106	74	2443	1655	788	614	406	208
1959-1960	15	327	173	154	4705	2967	1738	676	353	323
1964-1965	19	503	250	253	7264	4444	2820	1687	1025	662
Zonguldak										
1954-1955	2	36	12	24	380	312	68	61	50	11
1959-1960	2	41	21	20	989	745	244	144	99	45
1964-1965	4	89	48	41	1583	1154	429	422	298	124

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 56-67

1.1.12.4.3. Lise Eğitimi ile İlgili Değerlendirme

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda liseler, öğrencilerin yeteneklerinin ve kabiliyetlerinin daha iyi ölçülüp ve belirlendiği bir eğitim alanı olarak kabul edilmiştir. Ortaöğretimde plan yapılırken millî ihtiyaçların da göz önünde bulundurulacağı, nicelikten ziyade niteliğe önem verileceği belirtilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 71-72). Gerek Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda gerekse Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öğrencilere fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanacağı özellikle vurgulanmıştır. Kalkınma planında, liselerin görevi üst okulları beslemek yani yükseköğretime öğrenci hazırlamak olarak belirtilmiştir. Yine aynı kalkınma planında, yetenekli öğrencilerin bütün eğitim imkanlarından yaralanacağı, okul kapasitesinin sınırlı olduğu durumlarda yeterliliğe dayanan seçme yöntemlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Geniş bir burs sistemi ile maddi imkânı yeterli olmayan öğrenciler iyi bir eğitim imkânına kavuşacaklardır. Öğrenciler yatay ve dikey geçiş olanaklarından ilgi, yetenek ve yeterlilik esaslarına göre yararlanacaklardır. Liselerde öğrencilerin eğitim harcamalarına ekonomik imkanları ölçüsünde katılmaları sağlanacaktır (Tural, 1988: 42-43). Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda liselere girişin bir kurala bağlı olması için Şûra Koordinasyon Grubu tarafından teklifler ileri sürülmüştür. Bu tekliflerin gerekçesi olarak da liselerde yığılmanın fazla olduğu ve bu yığılmanın meslekî ve teknik liseleri etkisiz hale getirdiği gösterilmiştir. Bu nedenle, 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında liselere sınavla öğrenci alınmıştır; ancak bir yıl sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir (Dönmez, 2005: 261).

Lise öğretmenlerinin dallara göre ayrımı şu şekilde gerçekleşmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 739): 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında; Edebiyat (311), Felsefe (136), Tarih (316), Coğrafya (483), Matematik (163), Biyoloji (243), Fizik (94), Kimya (111)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 1961 yılına ait genel liselerdeki eğitim durumu tablosunu incelediğimizde; bindelik oranda 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin beş yüz beş, toplam öğrenci sayısının seksen altı ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının yüzde altı olduğunu görürüz (Bk.

Çizelge 1.18.). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile genel liselerde okuması hedeflenen öğrencilerin oranını eğitim stratejisi planında incelediğimizde; bindelik oranda 1963 yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin altı yüz yetmiş beş, toplam öğrenci sayısının doksan altı ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %5,7 olarak, 1964 yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin yedi yüz yetmiş, toplam öğrenci sayısının doksan altı ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %5,4 olarak, 1965 yılında ise 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin sekiz yüz yetmiş, toplam öğrenci sayısının doksan yedi ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %5,2 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 1.20.).

Genel liselerde okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında her ne kadar nicelik olarak bir gelişme görülse de nitelik olarak bir gelişme görülmemiştir. Çünkü gerek Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda gerekse Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda hedeflenen unsurların önemli bir kısmı gerçekleştirilememiştir. Gerçekleştirilemeyen hedeflerin başında ise öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre yeterli eğitim görememesi gelir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öğrencilerin meslekî ve teknik liselere kaydırılması hedeflenmiştir; ancak bu amaç gerçekleştirilememiş ve yığılma genel liselere olmuştur. Genel liselerde 1965 yılında okullaşma oranı %5,2 olarak hedeflenmesine rağmen %6,0'a ulaşmıştır. Yani okullaşma oranı hedeflenen oranın üzerindedir (Demirali, 1980: 258). Genel liseler meslekî ve teknik liselere oranla daha çok gelişme göstermiştir (Tural, 1988: 179).

Türkiye genelinde resmî ve özel genel liselerdeki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayısı tablosunu incelediğimizde; liseye giden öğrenci sayısının (15-17 yaş aralığı) belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim yılı döneminde, liseye giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1954-1955 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı yüz on iki, öğretmen sayısı iki bin altı yüz iki, öğrenci sayısı otuz beş bin üç yüz altmış dokuz, diploma alan öğrenci sayısı ise dokuz bin elli altıdır. Okul başına düşen öğrenci sayısı üç yüz on altı, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on dörttür. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında toplam

okul sayısı iki yüz yirmi üç, öğretmen sayısı beş bin iki yüz elli dokuz, öğrenci sayısı doksan yedi bin dokuz yüz otuz beş, diploma alan öğrenci sayısı ise yirmi üç bin iki yüz yirmi yedidir. Okul başına düşen öğrenci sayısı dört yüz otuz dokuz, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on dokuzdur (Bk. Çizelge 1.22.-1.23.).

Ortaöğretim birinci devreden ikinci devreye geçiş oranının yüksek olduğunu görürüz. Bu oran, 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında %75 oranında gerçekleşmiştir (Bk. Çizelge 1.12.). Yıllara göre liselere giden ve mezun olan öğrencilerin eğitim verimlerinin oranını incelediğimizde, verim oranının biraz arttığını görürüz. 1960-1962 eğitim ve öğretim yılında %40,4 olan eğitim verimi 1964-1966 eğitim ve öğretim yılında %60,4'de çıkmıştır (Bk. Çizelge 1.21.).

Liselerde artan öğrenci sayısına karşılık öğrenci-öğretmen oranlarını incelediğimizde, öğretmen sayısının yetersiz olduğunu görürüz. Tabloyu incelediğimizde, 1954-1955 eğitim ve öğretim yılında on dört olan sayı 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında on dokuza çıkmıştır (Bk. Çizelge 1.23.).

Lise öğrencilerinin başarı oranlarının yüksek olmamasının en büyük sebeplerinden biri, okul idare müdürleri ve öğretmenler tarafından hazırlanan raporda belirtildiği üzere öğrencilerin yaşadığı psikolojik sorunlardır. Raporda, öğrencilerin derslere olan ilgisinin azaldığı da belirtilmiştir. Bu durumda ailevi faktörler de etkili olmuştur. Öğrenciler özellikle Fen derslerine ilgi göstermemiştir. Bu durumun sebebi derslerin ağırlığından ziyade okulların laboratuar gibi ihtiyaçlarının yeterince karşılanamamasıdır. Lise seviyesindeki bütün okulların ve sınıfların normalin çok üstünde kalabalık olmalarından dolayı öğrenci, laboratuarda yapılan dersi yeterince takip edememiştir. Öğrenciler, Türkçe derslerinden de yeterince verim alamamışlardır. Bu durumun en büyük sebeplerinden biri, öğrencinin okulda takip ettiği ders kitaplarındaki dil ile günlük hayatında okuduğu yayımlardaki dilin biraz farklı olmasıdır (Hürriyet, 8 Şubat 1961: 2).

Daha başarılı ve kabiliyetli öğrenciler yetiştirmek ve öğrencileri üst öğretim kurumlarına hazırlamak amacı ile Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi açılmıştır. Öğrencilere yabancı dil öğretmek, onların yurtiçinde ve yurtdışında öğrenecekleri

yabancı dilden faydalanarak daha verimli bir şekilde öğrenim yapmalarını sağlamak amacı ile 1955 yılında *"Maârif Koleji"* ismi ile açılan lisenin, ilkokul üzerine öğretim süresi birinci yılı hazırlık olmak üzere toplam yedi yıldır. Maârif Koleji, 1975 yılında *"Anadolu Lisesi"* ismini almıştır. Yedinci Millî Eğitim Şûrası kararları doğrultusunda özellikle üstün yetenekli çocukların eğitim ve öğretim göreceği *"Fen Lisesi"* ismi ile bir bilimsel lisenin açılması gündeme gelmiştir. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında Ford Vakfı'nın desteği ile Matematik ve Fen derslerinin ağırlıklı olduğu Ankara Fen Lisesi açılmıştır (Önsoy,1991: 13-14; Sözer, 1996: 125).

Ortaokulların ve liselerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinde belirli bir düzenleme yapmak amacı ile *"Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği"* çıkarılmıştır. 28 Kasım 1964 tarihli ve 11868 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelik toplamda yüz altmış maddeden ve bir geçici maddeden oluşur. Yönetmelikte, ortaokul ve liselerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinde özellikle ders programları, derslerin içerikleri ve ders saatleri konularında yapılması gereken düzenlemeler üzerinde durulmuştur (Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği, 7 Aralık 1964).

Çizelge 1.26. Ortaöğretim İkinci Devrede Burslu ve Yatılı Öğrencilerin Sayısı

Yıllar	Burslu ve Yatılı Öğrencilerin Sayısı
1963-1964	27.595
1964-1965	33.140

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı, 1973: 130

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda belirlenen hedeflere karşılık bazı yetenekli olan öğrencilerin üst eğitim kurumlarına devam etmeleri sağlanamamıştır. Eğitim imkanını sağlayacak burs sistemi ve yatılı sistem geliştirilememiştir. İstenilen oranda öğrencilere burs verilememiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 159). 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında burslu ve yatılı öğrencilerin sayısı yirmi yedi bin beş yüz doksan beş iken, bu sayı 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında ancak otuz üç bin yüz kırka çıkmıştır (Bk. Çizelge 1.25.). Ancak devlet tek başına öğrencilere burs imkânı sağlayamadığı için eğitim sistemine özel sektörün de katkı sağlaması için çalışılmıştır (Tural, 1988: 178).

Liseleri il dağılımına göre incelediğimizde; beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarına göre illerdeki resmî ve özel liselerin, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayıları tespit edilmiştir. Çizelgede, Türkiye'nin Batı bölgesinden Doğu bölgesine kadar eğitim ve öğretim oranını incelediğimizde; İstanbul başta olmak üzere İzmir ve Ankara gibi gelişmiş şehirlerde okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayısı, Zonguldak ve Gaziantep gibi Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan şehirlere oranla daha çok gelişme göstermiştir. İstanbul, İzmir ve Ankara gibi şehirler gelişmiş bir sosyal-ekonomik yapıya sahip oldukları için eğitim alanında da Türkiye'nin diğer şehirlerine oranla daha fazla gelişme göstermişlerdir. Güney Anadolu Bölgesi'nde yer alan Adana, Eskişehir ve Bursa gibi Batı Anadolu ve İç Anadolu bölgelerinde yer alan şehirlere oranla okul ve öğrenci sayısında daha çok gelişme göstermiştir. Cinsiyet açısından incelediğimizde; diğer öğretim kademelerine oranla liselerde, kız ve erkek öğrenci sayısı arasındaki farkın azaldığını görürüz (Bk. Çizelge 1.24.).

1.1.12.5. Yükseköğretim

Yükseköğretim kurumu; üniversiteler, akademiler ve yüksekokullardan meydana gelir. Üniversiteler; enstitülerden, fakültelerden, akademilerden, yüksekokullardan ve bilimsel kurumlardan oluşan, özerkliği ve tüzel kişiliği olan yüksek bilim, araştırma ve öğretim birlikleridir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 14). Genel olarak (18-19)-22) yaş aralığındaki gençler yükseköğretim kurumlarında eğitim görürler (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 450).

Meşrutiyet ve mütareke dönemlerinde Darülfünun'dan ilim ve bilim adına çok şey beklenilmiş ve bu beklentiler Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte üzerinde en çok tartışılan eğitim kurumu üniversite olmuştur. *"1919 Nizamnamesi"* ile ilmi muhtariyet kazanan Darülfünun'a 1924 yılında tüzel kişilik verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin tek yükseköğretim kurumu olan Darülfünun, dönemin politikacılarına ve bilim adamlarına göre eleştirmeyen ve sorgulamayan insanların yetiştirildiği bir eğitim kurumu görünümündedir. Cumhuriyet ilan edildikten sonra üniversitede reform yapılmak istenmiş ve reforma gerekçe olarak üniversitenin, Atatürk

inkılâplarını benimsemediği ve bilimsel olarak yetersiz kaldığı gösterilmiştir (Yazar ve Averbek, 2018: 1346).

Darülfünun'un durumunu incelemek amacı ile İsviçre'den Atatürk'ün isteği ile davet edilen Profesör A. Malche'ın raporunda (1932); üniversitenin yaptığı yayınların eksikliği, üniversitenin bütçesi, profesörlerin düşük ücretleri, öğrencilerin ezberden ziyade uygulamaya dönük eğitim almalarının gerekliliği vb. konularda gerekli tespitler yapılmış ve rapor Maârif Vekâleti'ne sunulmuştur. Bu rapor doğrultusunda 1933 yılında üniversite reformu yapılmış ve Darülfünun, İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür. Reformun temel özellikleri şu şekildedir: Üniversite özerkliği kaldırılmış ve üniversite Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Darülfünun hocalarından yüz elli bir kişiden elli dokuz kişi yeni üniversiteye alınmıştır. Bu dönemde üniversiteye, fakülte, rektör ve dekan gibi terimler kesin olarak yerleşmeye başlamıştır. Üniversitenin ders programları ve araştırmaları sıkı denetim altına alınmıştır. Üniversitenin ve halkın yakınlaşmasını sağlamak için yaz tatillerinde çeşitli şehirlerde üniversite haftaları düzenlenmiş ve öğretim üyeleri halka konferanslar vermişlerdir (Sargın, 2007: 137; Atanur Baskan, 2001: 25-26; Yazar ve Averbek, 2018: 1347; Akyüz, 1982: 223-224). 1946 üniversite reformuna kadar üniversite rektörü, Millî Eğitim Bakanlığı'nın önerisi ile Cumhurbaşkanı tarafından, dekanlar ise rektörün önerisi ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından atanmıştır (Çelik ve Gür, 2014: 23). 1933 yılında yapılan üniversite reformu yükseköğretim alanında yeterli olmamıştır (Akyüz, 1982: 224).

1946 yılında ikinci üniversite reformu yapılmıştır. Bu reform, Türkiye için politika, sosyal-ekonomik ve yükseköğretim alanlarında önemli bir dönüşümün yaşandığı döneme rastlamıştır. 1946 yılında çok partili siyasi hayata geçilmiş ve bu dönem içinde 4936 sayılı *"Üniversiteler Kanunu"* da çıkartılmıştır (Arslan, 2005: 32). 1946 yılında yapılan üniversite reformu ve Üniversiteler Kanunu ile üniversiteler yapısal bir bütünlüğe kavuşmuştur. Bu bütünlüğün yönetsel boyutuna *"Üniversitelerarası Kurul"* ismi verilmiştir. Üniversiteler Kanunu ile Millî Eğitim Bakanı üniversitelerin üst düzey yöneticisi olarak kabul edilmiş ve aynı kanun Millî Eğitim Bakanı'na üniversiteleri denetleme yetkisini de vermiştir (Atanur Baskan,

2001: 26; Çelik ve Gür, 2014: 23; Gür ve Çelik, 2011: 12; T.C. Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 10 Haziran 1946: 104-106). 4936 sayılı kanun ile üniversitelere yeniden özerklik verilmiş ve tek üniversiteli sistemden çok üniversiteli sisteme geçilmiştir. Üniversiteler Kanunu ile 1946 yılında Ankara Üniversitesi kurulmuştur. Üniversitelerde reform sayesinde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin temel özellikleri şunlardır: Üniversitelere özerklik ve tüzel kişilik yeniden verilmiştir. Üniversitelerin görevleri; bilim anlayışı kuvvetli, millî bir ruha sahip vatandaşlar yetiştirmek, çeşitli meslekler ile donanımlı elemanlar yetiştirmek, ülke sorunlarına öncelik veren araştırmalar yapmak, resmî makamlar ile işbirliği yaparak ülkenin gelişimine katkıda bulunmak, araştırma ve inceleme sonuçlarını yayımlamak ve öğrencilere lisansüstü çalışmalar yaptırmaktır. Üniversiteler Kanunu (1946-1973) yükseköğretimde en uzun süre geçerliliğini koruyan kanun olma özelliğine sahiptir (Yazar ve Averbek, 2018: 1348; T.C. Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 11 Haziran 1946: 159-160; Çelik ve Gür, 2014: 23).

Cumhuriyet döneminde Türkiye'de üniversitelerin gelişiminde Almanya'nın ve ABD'nin etkisi oldukça büyüktür. Yapılan üniversite reformlarında ve yurtdışından bilim adamlarının getirilerek eğitim çalışmalarının yapılmasında Almanya'nın ve ABD'nin eğitim modelleri etkili olmuştur (Arap Kavili, 2010: 10).

1950-1960 yılları arası Türkiye'de nüfus artışı çok yüksek bir orana ulaşmıştır. Bu dönem, köyden şehirlere göçlerin arttığı ve aynı zamanda sanayinin de gelişme gösterdiği bir dönemdir. Bu yüzden hem çocuklarını üniversitelerde okutmak isteyen aileler için yeni açılan üniversiteler büyük bir avantaj olmuştur hem de sanayi sektöründe çalışacak uzman, teknik eleman ve yetişmiş nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak için üniversitelerin açılması bir şart haline gelmiştir. Aynı zamanda şehirlere okumak için gelen öğrencilere, üniversite eğitimleri bittikten sonra iş imkânlarının genellikle şehirlerde sunulmasından dolayı 1950-1960 yılları arası, şehirlere yoğun bir göçün yapıldığı dönem olmuştur (Sargın, 2007: 138).

1.1.12.5.1. Mevcut ve Yeni Kurulan Üniversiteler, Fakülteler ve Yüksekokullar

Üniversitelerin, fakültelerin, akademilerin ve yüksekokulların Cumhuriyet döneminde gelişimleri şu şekilde olmuştur (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 14-15; Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 57; Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarihçesi. https://www.ktu.edu.tr; Katoğlu vd., 2000: 426; Akyüz, 1982: 224; Sargın, 2007: 137-138; Arslan, 2005: 32-33):

Ankara Üniversitesi: Ankara Üniversitesi,13 Haziran 1946 tarih ve 4936 sayılı kanun hükmüne göre 1946 yılı içinde hizmete açılmıştır. 1925 yılında Ankara'da ilk yükseköğretim kurumu olarak Adliye Hukuk Mektebi kurulmuştur. Bu okul, 1927 yılında Hukuk Fakültesi haline getirilmiştir. 1930 yılında Ziraat Enstitüsü kurulmuştur. 1935 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1943 yılında Fen Fakültesi, 1945 yılında ise Tıp Fakültesi öğretime başlamıştır. Ziraat ve Veteriner fakülteleri, daha önce Ziraat Enstitüsü'ne bağlı iken 1948 yılında enstitünün kapatılması üzerine Ankara Üniversitesi'ne bağlanmıştır. 1949 yılında İlahiyat Fakültesi öğretime başlamıştır. 1859 yılında İstanbul'da Mülkiye Mektebi ismi ile kurulan ve 1936-1937 eğitim ve öğretim yılında Ankara'da Siyasal Bilgiler Okulu ismi ile faaliyette bulunan bu kuruluş 1950 yılında fakülte olarak Ankara Üniversitesi'ne bağlanmıştır. 1960 yılında Eczacılık Fakültesi, 1965 yılında ise Eğitim Fakültesi öğretime başlamıştır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi: 1956-1957 eğitim ve öğretim yılında Mimarlık ve Mühendislik fakülteleri ile Ankara'da faaliyete geçmiştir. 1957-1958 eğitim ve öğretim yılında İdari İlimler, 1960-1961 eğitim ve öğretim yılında ise Fen-Edebiyat Fakültesi öğretime başlamıştır.

İstanbul Üniversitesi: 1 Ağustos 1933 tarihine kadar İstanbul'da faaliyet gösteren Darülfünun'un kapatılması ile bünyesinde bulunan Edebiyat, Fen, Hukuk ve Tıp fakülteleri ile İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Üniversiteye, 1936-1937 eğitim ve öğretim yılında İktisat Fakültesi katılmıştır. 1857 yılında kurulan Orman Okulu, 1948-1949 eğitim ve öğretim yılında fakülte haline getirilerek İstanbul

Üniversitesi'ne bağlanmıştır. 1962-1963 eğitim ve öğretim yılında yüksekokul iken fakülte haline getirilen Eczacılık Fakültesi, 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında yüksekokul iken fakülte haline getirilen Dişçilik Fakültesi, İstanbul Üniversitesi'ne bağlanmıştır.

İstanbul Teknik Üniversitesi: 1943-1944 eğitim ve öğretim yılına kadar Yüksek Mühendis Okulu ismi altında öğretime devam ederken bu öğretim yılında dört fakülteli bir üniversite olarak faaliyete geçmiştir. 1953-1954 eğitim ve öğretim yılında Maden Fakültesi, 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında ise Kimya Fakültesi bu üniversiteye bağlanmıştır.

Ege Üniversitesi: İzmir'de 1955-1956 eğitim ve öğretim yılında Tıp ve Ziraat fakülteleri ile öğretime başlamıştır. 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında ise Fen Fakültesi kurulmuştur.

Erzurum Atatürk Üniversitesi: Erzurum'da 1958-1959 eğitim ve öğretim yılında Fen-Edebiyat ve Ziraat fakülteleri ile öğretime başlamıştır.

Karadeniz Teknik Üniversitesi: Trabzon'da 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında Temel Bilimler Fakültesi ile öğretime başlamıştır.

1.1.12.5.1.1. Okul, Akademisyen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 1.27. 1961 Genel Yükseköğretim Oranları (Bin)

Okul Çağındaki Nüfus	Toplam Öğrenci Sayısı	Öğrencilerin Okul Çağındaki Nüfusa Oranı %	Öğretim Üyesi Sayısı	Öğrenci Öğretim Üyesi Oranı
1816,0	51	3	2,8	19

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 448 19-22 yaş

Çizelge 1.28. Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (19-22 yaş)	Toplam Öğrenci	Nüfusa Oranı %
1963	1880	52	2,7
1964	1940	55	2,8
1965	2040	57	2,7

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 450

Çizelge 1.29. Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Sayısındaki Gelişme, Öğrencilerin Dallar Arasında Dağılımı ve Yüzdeleri

Dallar	1959-1960	1960-1961	1961-1962	1962-1963	1963-1964	1964-1965
Fen ve Mühendislik (Genel)	12.909	14.686	14.148	15.434	16.436	17.930
Yükseköğretim %	23,5	23,2	22,0	21,9	21,9	22,4
Tarım (Genel)	2984	3065	3030	3444	3529	3365
Yükseköğretim %	5,4	4,8	4,3	4,9	4,6	4,9
Sağlık (Genel)	5195	5753	5549	5688	7161	8296
Yükseköğretim %	9,5	9,2	8,7	8,0	9,6	10,4
Edebiyat ve Sosyal Bilimler (Genel)	33.874	39.531	41.757	45.835	47.993	49.832
Yükseköğretim %	61,6	62,8	64,7	65,2	63,9	62,3

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 766

Çizelge 1.30. Yükseköğretim Kurumlarında Fakülte ve Yüksekokul, Öğretim Üyesi, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretim Üyesi Sayısı				**Öğrenci Sayısı**			**Diploma Alan Öğrenci Sayısı**		
Yıllar	**Fakülte ve Yüksek okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
1954-1955	35	2280	1882	398	28.069	23.220	4849	3116	2476	640
1955-1956	40	2453	2024	429	36.998	30.764	6234	3124	2509	615
1956-1957	43	2867	2377	490	39.820	33.251	6569	3263	2619	644
1957-1958	44	2947	2438	509	42.060	35.415	6645	3627	2860	767
1958-1959	48	3661	3047	614	46.466	38.597	7869	4096	3308	788
1959-1960	49	3911	3176	735	54.069	42.972	11.097	5945	4817	1128
1960-1961	55	4071	3300	771	65.297	52.290	13.007	6025	4864	1161
1961-1962	66	4536	3640	896	65.084	51.893	13.191	6988	5648	1340
1962-1963	71	4461	3432	1029	70.649	56.293	14.356	7099	5539	1560
1963-1964	83	4368	3451	917	77.281	61.791	15.490	7988	6114	1874
1964-1965	87	4916	3791	1125	84.335	66.454	17.881	9238	6944	2294

Fakülte ve yüksekokul sayısıdır. Sistem gereği diploma alan öğrenci sayıları bir öğretim yılı sonra verilmiştir.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 72-73

Çizelge 1.31. Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen ve Öğrenci Sayısı Oranı

Yıllar	Fakülte ve Yüksekokul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1954-1955	802	12
1955-1956	925	15
1956-1957	926	14
1957-1958	956	14
1958-1959	968	13
1959-1960	1103	14
1960-1961	1187	16
1961-1962	986	14
1962-1963	995	16
1963-1964	931	18
1964-1965	969	17

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 74-77

Çizelge 1.32. İl Dağılımına Göre Yükseköğretim Kurumlarında Fakülte ve Yüksekokul, Öğretim Üyesi, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretim Üyesi Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Fakülte ve Yüksek okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Ankara										
1954-1955	12	961	785	176	9138	7548	1590	1326	1013	313
1959-1960	17	1530	1189	341	19.746	15.911	3835	2221	1692	529
1964-1965	31	2167	1624	543	31.016	24.242	6774	3539	2547	992
Balıkesir										
1954-1955	1	14	12	2	155	154	1	_	_	_
1959-1960	1	20	12	8	301	286	15	117	116	1
1964-1965	1	6	5	1	611	561	50	207	191	16
Bursa										
1959-1960	1	18	14	4	317	295	22	135	126	9
1964-1965	1	6	6	_	355	321	34	154	133	21
Diyarbakır										
1964-1965	1	16	13	3	373	338	35	112	100	12
Erzurum										
1959-1960	2	71	59	12	224	194	30	_	_	_
1964-1965	3	135	107	28	1140	1015	125	200	180	20
Eskişehir										
1959-1960	1	24	21	3	724	609	115	_	_	_
1964-1965	1	23	21	2	1769	1555	214	56	51	5
İstanbul										
1954-1955	20	1260	1040	220	18.109	14.913	3196	1671	1351	320
1959-1960	22	1934	1620	314	29.810	23.220	6590	3105	2573	532
1964-1965	36	2076	1654	422	43.172	34.100	9072	3940	3128	812
İzmir										
1954-1955	1	22	22	_	580	518	62	99	92	7
1959-1960	4	277	228	49	2788	2298	490	358	301	57
1964-1965	8	452	333	119	4334	3041	1293	654	346	308
Konya										
1964-1965	2	15	13	2	809	755	54	104	93	11
Samsun										
1964-1965	1	9	4	5	198	_	198	88	_	88
Trabzon										
1964-1965	2	11	11	_	558	526	32	184	175	9
Zonguldak										
1954-1955	1	23	23	_	87	87	_	20	20	_
1959-1960	1	37	33	4	159	159	_	9	9	_

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 86-87

1.1.12.5.1.2. Yükseköğretim ile İlgili Değerlendirme

Türkiye'de üniversitelerin kurulmasının başlıca sebepleri; ülke genelindeki bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak üniversitelerin ülke genelinde eşit yayılımını sağlamak, yükseköğretimi yaygınlaştırmak ve ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan bölgenin kalkınmasını sağlamaktır. Üniversiteler sadece kültürel gelişim sağlayan bir kurum değildir aynı zamanda kurulduğu bölge için gelir yaratan ve dağıtan bir özelliğe sahiptir (Arap Kavili, 2010: 10-11).

1961 Anayasası'nın yüz yirminci maddesinde üniversiteler ile ilgili önemli kararların alındığını görürüz. Üniversiteler ancak devlet eli ile ve kanun ile kurulur. Üniversiteler, bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir. Üniversiteler, kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organları ile yönetilir ve denetlenir. Öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlar tarafından her ne sebeple olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar. Öğretim üyeleri ve yardımcıları, serbest şekilde araştırma ve yayın yapabilirler. Üniversitelerin kuruluşları, işleyişleri, öğretim üyelerinin seçilmesi, öğretim ve araştırma görevlilerinin üniversite organları tarafından denetlenmesi kanun ile düzenlenir. Siyasi partilere üye olma yasağı öğretim üyeleri ve yardımcıları için geçerli değildir. Ancak bu kişiler, partilerin genel merkezleri dışında yönetim görevi alamazlar (1961 Anayasası'nın Üniversiteler ile İlgili 120. Maddesi, 31 Mayıs 1961: 4210; Katoğlu vd. 2000: 426).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda, üniversiteleri geri kalmış bölgelere götürmek ve bu bölgeleri üniversiteler vasıtası ile kalkındırma düşüncesi gündeme gelmiştir. Şûra'da, Devlet Planlama Teşkilatı ile işbirliği yapılarak bölge plancılığı esaslarına göre başta üniversiteler olmak üzere, sağlık, sosyal, ekonomik ve kültürel tesis imkânları ile seçilecek olan yerlerde yeni ve gelişmiş merkezler yaratılması düşüncesi benimsenmiştir (Arap Kavili, 2010: 12).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yükseköğretim, ülkenin ihtiyaç duyduğu işgücünü yetiştiren bir kurum olarak görüldüğü için insan gücü, istihdam ve araştırma sektörleri ile birlikte ele alınmış ve öğretim üyesi yetiştirilmesine yönelik

politikalara ağırlık verilmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; öğretim üyesi açığı, eğitimdeki kalitenin yetersizliği, fırsat eşitsizliğini ortadan kaldıracak bir burs sisteminin olmayışı, ödeme gücü olan öğrencilerden katkı payının alınmaması ve eğitim kurumları arasındaki yatay ve dikey geçiş sorunları değerlendirilmiştir (Tuna, 2003).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 1961 yılına ait genel yükseköğretimdeki eğitim durumu tablosunu incelediğimizde; bindelik oranda 19-22 yaş aralığındaki okul çağındaki nüfusun bin sekiz yüz on altı, toplam öğrenci sayısının elli bir ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının yüzde üç olduğunu görürüz (Bk. Çizelge 1.26.). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile genel yükseköğretim kurumlarında okuması hedeflenen öğrencilerin oranını eğitim stratejisi planında incelediğimizde; bindelik oranda 1963 yılında 19-22 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin sekiz yüz seksen, toplam öğrenci sayısının elli iki ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %2,7 olarak, 1964 yılında 19-22 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin dokuz yüz kırk, toplam öğrenci sayısının elli beş ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %2,8 olarak, 1965 yılında ise 19-22 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin kırk, toplam öğrenci sayısının elli yedi ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %2,7 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 1.27.).

Türkiye genelinde fakülte ve yüksekokul, öğretim üyesi, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayısı tablosunu incelediğimizde; yükseköğretim kurumlarına giden öğrenci sayısının (19-22 yaş aralığı) belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim yılı döneminde, yükseköğretim kurumlarına giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından oldukça yüksek olduğunu görürüz. 1954-1955 eğitim ve öğretim yılında toplam fakülte ve yüksekokul sayısı otuz beş, öğretim üyesi sayısı iki bin iki yüz seksen, öğrenci sayısı yirmi sekiz bin altmış dokuz, diploma alan öğrenci sayısı ise üç bin yüz on altıdır. Fakülte ve yüksekokul başına düşen öğrenci sayısı sekiz yüz iki, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı on ikidir. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında toplam fakülte ve yüksekokul sayısı seksen yedi, öğretim üyesi sayısı dört bin dokuz yüz on

altı, öğrenci sayısı seksen dört bin üç yüz otuz beş, diploma alan öğrenci sayısı ise dokuz bin iki yüz otuz sekizdir. Fakülte ve yüksekokul başına düşen öğrenci sayısı dokuz yüz altmış dokuz, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı on yedidir (Bk. Çizelge 1.29.-1.30.).

Genel yükseköğretimde 1963 yılında okullaşma oranı %1,0, 1964 yılında %1,2 ve 1965 yılında ise %1,2 olarak gerçekleşmiştir (Demirali, 1980: 261).

Yükseköğretim kurumlarını il dağılımına göre incelediğimizde; beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarına göre yapılan tespitlerde, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi gelişmiş şehirlerde açılan yüksekokulların niteliğine de bağlı olarak erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. Batı'dan Doğu'ya doğru gidildikçe okul sayısının azaldığını, erkek öğrenci sayısı ile kız öğrenci sayısı arasındaki farkın arttığını görürüz. 1965 yılına kadar İstanbul, Ankara, İzmir, Konya, Bursa, Balıkesir, Erzurum, Diyarbakır, Eskişehir, Samsun, Trabzon ve Zonguldak'ta çeşitli sayıda fakülteler ve yüksekokullar açılmıştır (Bk. Çizelge 1.31.). Ankara'nın ve İstanbul'un dışında kurulan üniversitelerin kuruldukları şehirlerin büyük bir kısmı bölgelerinde bir üst merkez olan ya da üst merkez olmaya aday olan şehirlerdir. Bu şehirlerin merkeziyet güçlerinin daha da artması, bölge şehri olma özelliklerinin artması, bölgenin kaynaklarının verimli bir şekilde değerlendirilmesi ve yöre insanlarının yükseköğretimden verimli bir şekilde yararlanması gibi nedenler kurulan üniversitelerin başlıca kuruluş amaçları olmuştur. Bu üniversiteler gelişimlerini, İstanbul'daki ve Ankara'daki üniversitelerin öğretim üyelerinin desteği ile sağlamıştır (Sargın, 2007: 139).

Diğer eğitim kademelerinde olduğu gibi yükseköğretimde de özellikle kırsal kesimlerde çocuğun okula gönderilmesinde anne babanın tercihini genelde erkek çocuktan yana yapması, dini inançlara uygun okul seçeneğinin olmaması, düşük gelir, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmek istenmesi gibi nedenlerden dolayı 1960'lı yıllarda üniversiteye giden kız çocuklarının sayısı oldukça azdır (Tor ve Ağlı, 2016: 72).

Yükseköğretim kurumlarında öğrenci sayısındaki gelişmeyi, öğrencilerin dallar arasında dağılımını ve yüzdelik oranlarını incelediğimizde; öğrenci yığılımın genel olarak Edebiyat ve Sosyal İlimler alanında olduğunu görürüz. Sırası ile Fen ve Mühendislik, Sağlık ve Tarım alanlarına yönelim olmuştur. Tarım alanında, Edebiyat ve Sosyal İlimler alanında, Sağlık alanında, Fen ve Mühendislik alanında yıllara göre yüzdelik oranında dalgalanmalar az olmuştur (Bk. Çizelge 1.28.).

Üniversitelerde yabancı hocaların da eğitim ve öğretim faaliyetlerine katıldıklarını görürüz. Türkiye'ye gelen Fransız eğitimcilerin yüzde elliye yakını Galatasaray Lisesi'nde görev yapmıştır. Diğer Fransız eğitimciler askeri okullarda, İstanbul Üniversitesi'nde, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, Ankara Yabancı Diller Eğitim Enstitüsü'nde, Hacettepe Üniversitesi'nde, Ege Üniversitesi'nde, konservatuarlarda, Buca Eğitim Enstitüsü'nde, Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı birimlerde görev yapmışlardır (Çelik, 2019: 381).

1960'lı yıllara kadar lise mezunlarının sayısı az olduğu için üniversiteler kendisine başvuran öğrencileri sınavsız kabul etmiştir. Lise olgunluk sınavını geçmek ve diploma almak üniversiteye girişin temel basamağını oluşturmuştur. İlerleyen yıllarda fakültelerin kontenjanları öğrenci taleplerini karşılayamadığı için öğrencileri seçme işi genellikle şu yöntemlerden birini uygulayarak yapılmıştır: Birincisi; başvuru sırasını dikkate alarak üniversitenin ihtiyacı kadar adayı aldıktan sonra kayıtları durdurmak. İkincisi; fakültede verilen eğitimin niteliğine göre Fen veya Edebiyat bölümlerinden mezun olan kişileri almak. Üçüncüsü ise başvuruları lise bitirme derecesine göre sıralayarak bu sıraya göre öğrenci almak. Lise mezunlarının sayısı her geçen yıl artış gösterdiği için bu üç tane öğrenci seçme yöntemi ihtiyaca cevap veremez hale gelmiştir. Bu durum öğrencilerin, sınavlara girebilmek için şehirden şehre gitmek zorunda kalmalarına, aynı gün ve aynı saatlere denk gelen sınavlardan birine girip diğerine girememelerine neden olmuştur. Bu yüzden üniversiteye öğrenci seçme yöntemleri adaylar ve veliler tarafından eleştirilmiştir. Bazı üniversiteler kendilerine özgü üniversiteye giriş sınavları düzenlemişlerdir. Aday sayılarında artış olduğu için sınavlarda çok sorulu ve objektif

testlerin hazırlanması, başvuru, puanlama, seçme ve yerleştirme, sonuçları bildirme gibi işlemlerde bilgi-işlem yöntem ve araçlarından yararlanılması uygulamasına geçilmiştir (Arslan, 2004: 38-39; Kılıç, 1999: 299-300).

Yükseköğretimde öğretim üyesi sorunu yeni üniversitelerin veya yüksekokulların açılmasını sınırlandırmıştır. Öğretim üyesi-öğrenci oranında denge sağlanamamıştır (Hoşgörür ve Hoşgörür, 2011: 113). Yeterli oranda öğrenciler için yurt ve burs imkânı sağlanamamıştır. Yükseköğretimde öğrencilerin maddi anlamda daha rahat eğitim imkânlarından yararlanabilmeleri için 1962 yılında *"kredi sistemi"* uygulamaya konulmuştur (Akyol, 1987: 40). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, yükseköğretim hedeflerinin gerçekleşmesi, öğrencilerin çağdaş gelişimleri yerinde görüp uygulayabilmeleri ve öğretim üyesi ihtiyacının karşılanması için üç bin civarında üniversite mezunu öğrencinin sınav ile seçilerek yurtdışına gönderilmesi ve yetiştirilmesi planlanmıştır (Tuzcu, 2003; Akça ve Şahan ve Tural, 2017: 397). Ancak sadece beş yüz öğrenci gönderilebilmiştir (Hoşgörür ve Hoşgörür, 2011: 113; Tuna, 2003).

Türkiye'de lisansüstü çalışmaları incelediğimizde; yüksek lisans eğitimi 1960 yılına kadar gündemde değilken, 1960 yılından itibaren üniversitelerin gündeminde yer almaya başlamıştır. Doktora programı üç-dört yıllık öğretim süresi şeklinde uygulanmış ve tamamen usta-çırak ilişkisi esasına göre yürütülmüştür. Yüksek lisans eğitimi her ne kadar gündeme gelse de uygulanmamış ve lisansüstü eğitim direkt doktora eğitimi olarak yapılmıştır. Her fakültenin doktora öğretimi ile ilgili yönetmeliği vardır. Doktoradan sonra doçentlik için eğitim verilmiştir. Doçent olabilmek için kendi bilim alanında en az iki yıl çalışma şartı vardır. Bu süre üniversitelerde ihtiyaç doğrultusunda değişiklik göstermiştir. Doçentlikten sonra profesör olabilmek için kendi bilim alanında en az dört yıl çalışma şartı vardır. Bu süre de üniversitelerde ihtiyaç doğrultusunda değişiklik göstermiştir (Ceylan, 2008: 31-32).

İlahiyat Fakülteleri'nin gelişimine baktığımızda; 1948-1949 eğitim ve öğretim yılından itibaren ilkokullarda Din Bilgisi dersi okutulmaya başlanmıştır. Daha sonra Ankara Üniversitesi bünyesinde 1949 yılında İlahiyat Fakültesi

kurulmuştur. 7344 sayılı *"Kadro Kanunu"* ile 19 Kasım 1959 tarihinde dört yıl öğretim vermek amacı ile İstanbul'da *"Yüksek İslam Enstitüsü"* açılmıştır (Gökaçtı, 2005: 264; Karlık vd., 1999: 363). Yüksek İslam Enstitüsü sayesinde İmam Hatip okullarından mezun olan öğrenciler bir yükseköğretim kurumunda okuma imkânına kavuşmuşlardır (Gökaçtı, 2005: 265). Yüksek İslam Enstitüleri'nin açılmasının sebepleri; orta dereceli okullara din dersi öğretmeni, müftü, vaiz gibi görevliler ile İmam Hatip Liseleri'ne meslek dersleri öğretmeni yetiştirmektir (Karlık vd., 1999: 369; Din Eğitimi Genel Müdürlüğü, Mayıs 1973: 13). Din eğitimi alanındaki gelişmeler Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı'nda din eğitimi ve öğretimi konusunda bir dairenin kurulmasını gerektirmiştir. Böylece Türkiye'nin din eğitimi ve öğretimi işlerini yürütmek amacı ile 10 Temmuz 1961 tarihli 1044 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı'nın kararı ile Bakanlık Merkez kuruluşunda *"Din Eğitimi Müdürlüğü"* ismi ile bir daire kurulmuştur (Karlık vd., 1999: 364). Öğretim kurumlarında din öğretiminin yaygınlaşması ile Yüksek İslam Enstitüsü sayısı da zaman içinde artmaya başlamıştır. Artan ihtiyaç doğrultusunda Konya'da 1962 yılında Yüksek İslam Enstitüsü açılmıştır (Çelik, 2008: 78). Din Eğitimi Müdürlüğü artan iş potansiyelinden dolayı 29 Nisan 1964 tarihli ve 26540 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı kararı ile *"Din Eğitimi Genel Müdürlüğü"*ne dönüştürülmüştür (Din Eğitimi Genel Müdürlüğü, Mayıs 1973: 12).

Yükseköğretim hizmetlerinin finansmanı çeşitli kamu ve özel kaynaklardan karşılanmıştır (Meriç, 1998: 50).

Çizelge 1.33. Yükseköğretim Hizmetlerinin Finansman Kaynakları

Yıllar	Özel Gelirler	Hazine Yardımı	Toplam Gelir	Yıllık Artış %
1960	13.152	106.191	119.343	88
1965	19.632	242.489	262.121	92

Kaynak: Meriç, 1998: 50

1962 yılından beri Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından kamu öğrenim kredileri, öğrencileri maddi anlamda desteklemek amacı ile verilmiştir. 1960'lı yıllarda kredi verilen öğrenci sayısında ve hizmetin niteliğinde büyük gelişmeler olmuştur (Tural, 1988: 54-59).

Çizelge 1.34. Kredi ve Yurtlar Kurumu Öğrenim Kredileri

Yıllar	Kredi Alan Öğrenci Sayısı	Öğrenim Kredisi Toplamı
1962	1700	425.000
1963	3721	930.250
1964	3973	993.250
1965	4316	1.079.000

Kaynak: Meriç, 1998: 56

1.1.12.5.2. Üniversite Olayları ve Öğretim Üyelerinin Üniversitelerden Uzaklaştırılması

1946-1950 yılları arasında gerek Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve gerekse Demokrat Parti'nin üniversite politikaları yüzünden üniversite ve hükümet arasında her zaman bir gerginlik yaşanmıştır. Üniversitelere özerklik getiren kanunun çıkmasından sonra kurulan Recep Peker Hükümeti'nin programında, üniversitelere verilen özerkliğin geliştirileceği belirtilmiştir. Ancak özerklik kavramı geliştirilmeye çalışılırken üniversiteler ile hükümet arasında sürekli bir çatışma meydana gelmiştir. Özellikle Hasan Saka Hükümeti dönemi üniversiteler ile hükümet arasındaki çatışmanın en yoğun olduğu dönem olmuştur. Bu hükümetin programında üniversite özerkliği ile ilgili tek bir madde yoktur (Hatiboğlu, 1998: 185).

1950-1960 yılları arasında Adnan Menderes Hükümeti döneminde üniversiteler ile hükümet arasındaki ilişkiler bir gelişim gösterememiştir. 1954 seçimlerinden sonra kurulan Adnan Menderes Hükümeti'nin programında, üniversiteler ile ilgili konulara geniş yer ayrılmıştır. Ancak hükümet, üniversite ile arasındaki ilişkileri yumuşatma konusunda herhangi bir çaba göstermemiştir. Demokrat Parti'nin, siyasi ve sosyal alanda vaat ettiği demokratikleşme ve özgürleşme söylemleri tam anlamı ile yerini bulamamıştır. 27 Mayıs 1960 darbesi ile hükümetin yıkılmasında, üniversitelerdeki huzursuz ortam da etkili olmuştur (Hatiboğlu, 1998: 185; Ceylan, 2008: 36-39; Bulut, 2011: 144) .

1957 seçimlerinden sonra Demokrat Parti yeniden iktidarın başına geçmiştir. Ancak darbeye giden süreç asıl bu seçimlerden sonra başlamıştır. Ülke genelinde

yaşanılan ekonomik kriz ve hükümetin muhalif kesimler üzerinde yarattığı baskı ve sonucunda oluşan toplumsal hoşnutsuzluk üniversite öğrencilerini de dolaylı yoldan etkilemeye başlamıştır (Kılıç, 2020: 957). 28 Nisan 1960 tarihinde başlayan hükümet karşıtı öğrenci gösterilerini Cumhuriyet Halk Partisi'nin gençlik kolları yapmıştır. Öğrenciler, *"Kahrolsun Menderes! Menderes İstifa!"* sloganları ile hükümet aleyhinde protesto gösterilerinde bulunmuşlardır. Hükümet sert önlemler ile olaylara müdahale etmiş, ilk olaylarda bir kişi ölmüş, kırk kişi yaralanmış ve birçok öğrenci tutuklanmıştır. 28 Nisan'da başlayan olaylar 29 Nisan'da Ankara'ya sıçramıştır. Hükümet, çıkan olaylar üzerine Ankara ve İstanbul'da sıkıyönetim ilan etmiştir. Ankara ve İstanbul'da üniversiteler ve yüksekokullar bir ay süre ile kapatılmıştır. İzmir'de de öğrenci olayları başlamıştır. Ülkede yaşanılan bu siyasi gerginlikler ve kutuplaşmalar sebep gösterilerek 27 Mayıs 1960 tarihinde ordu yönetime el koymuş ve Demokrat Parti iktidarı devrilmiştir (Kılıç, 2020: 958-959; Dikici, 2014: 16-21; Bulut, 2011: 136; Emiroğlu, 2011: 15).

27 Mayıs 1960 darbesinin halka anlatılması ve bu sayede darbenin meşrulaştırılması için öğretim üyelerinden yararlanılması fikri uygulamaya geçirilmiştir; ancak bu uygulama bazı öğretim üyelerinde rahatsızlığa sebep olmuştur. Millî Birlik Komitesi, Ankara ve İstanbul'da toplantılar yapmış, brifingler vermiş ve özellikle Kürt sorununu öne sürerek öğretim üyelerini bu propaganda faaliyeti için ikna etmeye çalışmıştır. Bu yüzden bazı öğretim üyeleri Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine gönderilmişlerdir. İkna çalışmaları devam ederken Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya ve Doç. Dr. İsmet Giritli Millî Birlik Komitesi tarafından Anayasa Komisyonu'ndaki görevlerinden alınmışlardır. Bu olay kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmıştır. Tarık Zafer Tunaya daha sonra Devrim Ocakları Genel Başkanı seçilmiştir. Bu durum ortamdaki gerginliği daha da artırmıştır (Alkan, 2017: 59). Yaşanılan bu gelişmeler sonucunda Millî Birlik Komitesi, 26 Ekim 1960 tarihli ve 114 sayılı kanun ile yüz kırk yedi öğretim üyesinin üniversitelerden uzaklaştırılmasına karar vermiştir. Komitenin öğretim üyelerini üniversitelerden uzaklaştırmasının nedenleri şu şekilde belirtilmiştir: Öğrencisi ile ilişkisi olan, homoseksüel olan, eşini zina halinde yakalayıp ihbarda bulunmak yerine birlikte yakaladığı erkekten para almak, üç sene boyunca sınavda

aynı soruları sormak, uzun zamandan beri kitap yazmamak, bazı öğretim üyelerinin tembel, yeteneksiz ve reform düşmanı olması (Özdağ, 1997: 354; Önal, 2017: 15). Genç öğretim üyeleri, Millî Birlik Komitesi'ne 4936 sayılı 13 Haziran 1946 tarihli üniversiteler ile ilgili kanunun ihtiyaçlara cevap vermediğini ve profesörlerin üniversiteye tahakküm etmelerine neden olduğunu, profesörlerin genç bilim insanlarının önünü engellediğini söylemişlerdir (Özdağ, 1997: 355).

28 Ekim 1960 tarihli 10641 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 114 sayılı *"Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bazılarının Vazifelerinden Affına ve Bazılarının Diğer Fakülte ve Yüksekokullara Nakline Dair Kanun"* metni şu şekildedir (T.C. Millî Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, 26 Ekim 1960: 36-38; Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bazılarının Vazifelerinden Affına ve Bazılarının Diğer Fakülte ve Yüksekokullara Nakline Dair Kanun, 28 Ekim 1960: 2426-2427):

Cetvel (1): Ord. Prof. Dr. Tevfik Remzi Kazancıgil, Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil, Ord. Prof. Dr. Hilmi İleri, Prof. Dr. Şevket Soysal, Prof. Dr. Müfide Küley, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Doç. Dr. Ercüment Bora, Doç. Dr. Ziya Üstün, Asist. Dr. Şevkiye İnalcık ve Asist. Orhan Duru. Bu isimler örnek olarak verilmiştir. İsim sayısı daha fazladır.

Cetvel (2): Ord. Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken (İlahiyat Fakültesi'ne), Prof. Dr. Süreyya Tanay (İzmir Tıp Fakültesi'ne), Doç. Dr. Ali Rıza Özbek (Matematikçi olarak Zonguldak Maden Teknik Okulu'na) ve Doç. Dr. Celal Erkan (Fizikçi olarak Zonguldak Maden Teknik Okulu'na) atanmışlardır.

Toplamda yirmi yedi ordinaryus profesör, elli yedi profesör, kırk dört doçent, on yedi asistan ve bir öğretim görevlisi üniversiteden uzaklaştırılmıştır. Dört öğretim üyesinin yeri değiştirilmiştir.

1. Ekli (1) sayılı cetvelde isim ve soy isimleri ile kariyer unvanları gösterilen Ankara, İstanbul, İzmir ve Atatürk üniversiteleri ile İstanbul Teknik Üniversitesi üyeleri öğretim üyeliği veya öğretim yardımcılığı görevlerinden alınmışlardır.

2. Ekli (2) sayılı cetvelde isim ve soy isimleri gösterilen öğretim üyeleri ile öğretim yardımcıları hizalarında gösterilen üniversite, fakülte ve yüksekokullara tayin olmuşlardır.

3. Bu kanuna ekli (1) sayılı cetvelde isim ve soy isimleri gösterilenler ile ikinci madde gereğince haklarında birinci madde hükmü uygulanacaklar için 3335 sayılı kanun ile değişikliğe uğrayan Memurin Kanunu'nun seksen beşinci maddesi hükmü uygulanır.

4. Bu kanun hükmüne tabi üniversite mensuplarından isteyen kişiler hemen, istemeyen kişiler ise kanunun uygulamaya geçmesinden itibaren geçecek altı ay içinde bir başka göreve tayin edilemezler ise haklarında, 5434 sayılı kanun hükümleri gereğince emeklilik işlemi uygulanır.

5. Bu kanun ile görevlerinden uzaklaştırılan kişiler bir daha öğretim üyeliği veya öğretim üyesi yardımcılığı görevleri ile görevlendirilemezler.

6. Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

7. Bu kanunu Millî Eğitim Bakanı yürütür.

Üniversite özerkliğini geliştiren 115 sayılı kanun ile 1946 yılı Üniversiteler Kanunu'nun kırk maddesi değiştirilmiştir. En önemli maddelerinden biri, Millî Eğitim Bakanlığı'nın üniversiteler üzerindeki otoritesinin kalkmasıdır. Millî Eğitim Bakanlığı bütün yetkilerini Üniversiteler Arası Kurul'a devretmiştir (Kayacan, 2013: 53; T.C. Millî Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, 26 Ekim 1960: 40-47).

Yüz kırk yedi öğretim üyesinin üniversitelerden uzaklaştırılması üzerine Turhan Feyzioğlu, Sıddık Sami Onar, Fikret Narter ve Suut Kemal Yetkin gibi üniversite rektörleri görevlerinden istifa ederek, Millî Birlik Komitesi'nin tasfiye eylemini protesto etmişlerdir (Önal, 2017: 15). Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde öğrenciler, rektörleri Turhan Feyzioğlu'nun istifası ile birlikte Feyzioğlu göreve geri alınıncaya kadar dersleri iki gün boykot etme kararı almışlardır (Milliyet, 1 Kasım 1960: 1). Türkiye Millî Talebe Federasyonu, bir bildiri yayımlayarak yapılan tasfiyenin adil olmadığını ve öğretim üyelerinin neden uzaklaştırıldığının açıklanmasını istemiştir. Ege Üniversitesi öğrencileri karar düzeltilinceye kadar

derslere girmeme kararı almışlardır. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel üniversitelerden uzaklaştırılan öğretim üyelerinin durumunun yeniden inceleneceğini ve haksızlığa uğrayan öğretim üyelerinin görevlerine tekrar dönebileceklerini söylemiştir (Milliyet, 2 Kasım 1960: 1). 4 Kasım 1960 tarihinde gerçekleşen rektörlük seçimlerinde istifa eden rektörler yeniden görevlerinin başına geçmişlerdir. 18 Kasım 1960 tarihinde Üniversiteler Heyeti bir tebliğ yayımlayarak Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e ulaştırmışlardır. Bu tebliğde, görevlerinden uzaklaştırılan öğretim üyelerinin tekrar görevlerinin başına dönmeleri istenmiştir. Millî Birlik Komitesi, kamuoyunda oluşan tepkilere karşı 26 Kasım 1960 tarihinde üniversitelere bir tezkere göndererek uzaklaştırılan öğretim üyelerinin hakkında Cumhuriyet Senatosu'nun fikir vermesini istemiş ve senatonun da onayı ile Millî Birlik Komitesi, görevlerinden uzaklaştırılan öğretim üyelerinin görevlerine geri dönmeleri için çalışmalara başlamıştır (Kayacan, 2013: 93-96; Milliyet, 20 Ocak 1961: 1).

1961 yılında Kurucu Meclis sayesinde yüz kırk yediler meselesi meclisin gündemine girmiştir. Meclis içinde yüz kırk yediler konusu ile ilgili görüş ayrılıkları olmuş ve sorunun çözülüp çözülemeyeceğine ilişkin tartışmalar meclis gündemini meşgul etmiştir (Kayacan, 2013: 99-100; Milliyet, 13 Şubat 1961: 1). Ancak yapılan çalışmalara rağmen 1961 yılında yüz kırk yediler meselesi çözüme kavuşturulamamıştır (Kayacan, 2013: 106). 1962 yılının ortalarına doğru gelindiğinde; Cumhuriyet Halk Partisi, yüz kırk yedi öğretim üyesinin üniversitelerine dönmesi için bir kanun tasarısı hazırlamış ve hükümete teslim etmiştir. Meclisin gündemine gelen ve *"Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bazılarının Vazifelerinden Affına ve Bazılarının Diğer Fakülte ve Yüksekokullara Nakline Dair Kanun"*un bazı maddelerinin kaldırılması ve yeni hükümlerin eklenmesine dair 12 Nisan 1962 tarihinde kabul edilen kanun ile yüz kırk yediler meselesi çözüme kavuşmuştur. Kanunun birinci, ikinci, üçüncü ve beşinci maddeleri kaldırılmış ve Ankara Üniversitesi'nin, İstanbul Üniversitesi'nin ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nin kadrolarına yeni öğretim üyeleri atanmıştır. Yüz kırk yedi öğretim üyesinin tamamına yakınının üniversitelerine dönmelerinde Prof. Dr. Müfide Küley'in başkanlığında kurulan *"147'ler Derneği"*nin büyük katkısı olmuştur

(Alkan, 2017: 64-65; Hürriyet, 13 Nisan 1962: 1-7; Hürriyet, 21 Nisan 1962: 2; Hürriyet, 3 Nisan 1962: 2; Hürriyet, 25 Nisan 1962: 1-7).

1.1.12.6. Yabancı Devletlere ve Azınlıklara Ait Okullar

Yabancı devletlere ve azınlıklara ait okullar özel okul statüsündedirler. Tüzel veya özel kişiler tarafından kurulup, yönetilen okullardır. Bu özel okullar insani eğitim ihtiyacını karşılamaya yönelik açılmış gibi gözükseler de siyasi, dini, ekonomik ve kültürel amaçlar taşımışlar ve bu yüzden de fırsat buldukları zaman ülkenin politikasına aykırı etkinliklerde bulunmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığına ve bütünlüğüne aykırı eylemlerde bulunan bu okullara karşı devlet zaman zaman engel olmaya çalışmış; ancak ekonomik ve siyasi alanda yaşadığı sıkıntılar yüzünden çok başarılı olamamıştır (Uygun, 2003: 118).

Osmanlı Devleti döneminde ve özellikle Kurtuluş Savaşı döneminde yabancı okulların zararlı faaliyetlerini görmüş olan Atatürk ve arkadaşları bu durumları yeniden yaşamamak için yabancı okullara ve azınlık okullarına yönelik hukuki düzenlemeler yapmaya karar vermişlerdir. İlk kez Lozan Antlaşması ile bu düzenlemeler başlamış daha sonra Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu ve çıkarılan diğer kanunlar ve yönetmelikler ile bu düzenlemeler devam etmiştir. Yapılan bu düzenlemeler ile yabancı okullar ve azınlık okulları kontrol altına alınmıştır (Kılıç, 2005: 271).

Lozan Antlaşması'nın kırkıncı maddesine göre yabancı ve azınlık okulları Türk okullarının kanun ve yönetmeliklerine tabi olarak varlıklarını sürdürebileceklerdir. Bu antlaşma ile yabancı okullara ve azınlık okullarına tanınan ayrıcalıklar tamamen ortadan kalkmıştır. Kırkıncı madde şu şekildedir (Kılıç, 2005: 272): *"Gayrimüslim ekailiyetlere mensup olan Türk tebaası hukuken ve fiilen diğer Türk tebaaya tatbik edilen aynı muamele ve aynı teminattan müstefit olacaklar ve bilhassa, masrafları kendilerine ait olmak üzere her türlü müesesatı hayriye, diniye veya içtimaiyeyi, her türlü mektep ve sair müesesatı talim ve terbiyeyi tesis, idare ve murakabe etmek ve buralarda kendi lisanlarını serbestçe istimal ve ayini dinilerini serbestçe icra etmek hususlarında müsavi bir hakka malik bulunacaklardır."*

Özel okulların sayısı 1960 yılından sonra artmaya başlamıştır (Uygun, 2003: 118). 1961 Anayasası'nın yirmi birinci maddesi ile özel okullar güvence altına alınmıştır. Ancak bu tür kurumlarda devletin denetim yapması kanunen mecburidir (Uygun, 2003: 114). Yirmi birinci maddede; özel eğitim ve öğretimin devletin denetimi altında serbest olduğu ve özel okulların bağlı olduğu esasların devlet okulları ile aynı seviyeye gelecek şekilde kanunen düzenleneceği belirtilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 87).

1962 yılında ilk özel yüksekokul açılmıştır. Özel yüksekokulun açılmasının nedeni ise, devletin yükseköğrenim için sağladığı imkânların yeterli olmamasıdır. Bundan dolayı arz-talep ilişkisi doğrultusunda serbest girişimciler daha çok özel yüksekokul açma teşebbüsünde bulunmuşlardır. Ancak özel yüksekokulların üniversite olarak kabul edilip edilmemesi tartışması bu okulların varlığının sorgulanmasına neden olmuştur. Çünkü anayasada, üniversitelerin devlet tarafından ve kanunlar ile kurulabileceği hükmü vardır. Ayrıca özel yüksekokullar bu dönemde siyasi ve ahlaki yönden de eleştirilmiştir (Uygun, 2003: 114-115).

8 Haziran 1965 tarihinde 625 sayılı *"Özel Öğretim Kurumları Kanunu"* çıkmıştır. Bu kanun ile özel okullar hakkında ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır (Altınok Karavuş, 2019: 16). Kanun, özel öğretim kurumlarının kimler tarafından açılabileceği, yönetimi ve denetimi ile ilgili hükümleri içerir (Altun Aslan, 2019: 269).

Kanun, elli bir maddeden ve bir geçici maddeden oluşmaktadır (Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 18 Haziran 1965: 1; T.C. Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 8 Haziran 1965: 632).

1. Özel öğretim kurumları; Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri tarafından veya özel hukuk hükümlerine göre idare edilen; her derecedeki okullar, haberleşme ile öğretim yapan yerler, çeşitli kurslar, dershaneler, biçki-dikiş yurtları ve benzeri kurumlar ile hizmet veren öğretim kurumlarıdır.

2. Özel öğretim kurumları, Millî Eğitim Bakanlığı'nın denetimi ve gözetimi altında faaliyetlerini sürdürürler.

3. Özel öğretim kurumu açabilmek için önce kurum açma izni alınır. Bu izin, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından verilir. Kurum açma izninin verilebilmesi için gerekli şartlar tüzükte belirtilir. Özel öğretim kurumları, devletin ve diğer özel öğretim kurumlarının kullandıkları isim ve unvanları kesinlikle kullanamazlar.

4. Özel bir öğretim kurumu açacak olan gerçek tüzel kişilerden istenilecek *"en az ödenmiş sermaye şartı"* tüzük ile tespit edilir.

5. Yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişiler, kendi isimlerine veya Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişiler ismine her ne şartla olursa olsun Türkiye'de yeniden özel öğretim kurumu açamazlar. Ancak Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun hükümlerine göre açılmış özel okullara, Türk millî eğitiminin amaçlarına uygun olarak çalışmak üzere ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın izni ile öğretim elemanı ve ders araç ve gereçleri yardımında bulunabilirler.

1.1.12.6.1. Yabancı Devletlere Ait Okullar

Yabancı okullar, ülkenin vatandaşı ya da kuruluşu olmayan yabancılara ait olan okulları ifade eder (Nasuhbeyoğlu, 2007: 1). Yabancı okulların geçmişi Osmanlı Devleti dönemine kadar dayanır. Bu okulların Osmanlı topraklarında açılmasına izin verilmesinin sebebi, Osmanlı topraklarına yerleşmek isteyen yabancı vatandaşlara hayatlarını devam ettirebilmelerini garanti altına almak için bazı hak ve imtiyazların tanınmasıdır. Ancak bu hak ve ayrıcalıklar, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu güçsüz durumdan dolayı resmiyete dönüşmüştür. Yani yabancı devlet mensupları, Osmanlı topraklarında bir yandan ticaret yaparken diğer yandan kendi dillerinde de ayin yapabilme ve kendi gelenekleri ve görenekleri doğrultusunda hayatlarını devam ettirme iznini devletten almışlardır ve bu izin ilerleyen zamanlarda bir *"hak!"* olarak okul açmaya kadar gitmiştir. Yabancı devletlerin Osmanlı topraklarında okul açmalarının nedeni; dini niteliklerinin yanı sıra bu bölgelerde söz sahibi olmak ve hâkimiyet kurmaktır. Bu doğrultuda yabancı okullar iki stratejiyi takip etmişlerdir: Birincisi, azınlık okullarını kendi himayeleri altına almak. İkincisi ise kendi devlet

okullarını Osmanlı topraklarında hızla yaygınlaştırmaktır (Canyaş ve Canyaş, 2012: 60; Kocabaşoğlu, 2000: 21).

Fransa, İngiltere, İtalya, Amerika ve Avusturya gibi devletler hukuki dayanaktan yoksun ve denetimden uzak bir şekilde kendi öğretim kurumlarını açmışlar ve kendi amaçları doğrultusunda faaliyetlere başlamışlardır. Yani resmî olarak yabancı devletlere okul açıp öğretim yapma hakkı verilmemiştir (Eren, 1994: 26).

1.1.12.6.1.1. Amerikan Okulları

On dokuzuncu yüzyıl, Avrupalı ve Amerikan misyonerlerinin Osmanlı topraklarında yoğun faaliyetlerde bulundukları dönemdir. Misyonerlerin Osmanlı toplumuna en kolay nüfuz ettiği alanların başında eğitim gelmektedir.

● **Robert Koleji:** 1863 yılında İstanbul'un Bebek semtinde açılmıştır. Kolej eğitimi insanların aydınlanması ve özellikle Hıristiyanlığın yayılması için önemli bir araç olarak görülmüştür. Ünlü tüccar Christopher R. Robert İstanbul'da bu okulu açmak için oldukça para sarf etmiştir. Robert, ölümüne kadarki geçen süre içinde koleji maddi yönden desteklemiş ve ölümünden sonraki üç yıl için de okulun ihtiyaçlarının karşılanmasına izin vermiştir. Kuruluş aşamasında yaptığı katkılardan dolayı mütevelli heyeti tarafından okula ismi verilmiştir (Columbia University Library, 2007: 112; Acun, 2015b: 137-138). Kolej, Türkiye'deki başarılı okulların başında gelmektedir. Kuruluş döneminde Türk öğrencilerinin okula ilgisi az olmuştur. Hüseyin Hulusi Pektaş, 1903 yılında kolejden mezun olan ilk Türk öğrencidir (Çelik, 2019: 388). 1863-1938 yılları arasında toplam olarak bin yüz yetmiş iki öğrenci eğitim görmüştür. Bu öğrencilerin üç yüz on üçü Bulgar, üç yüz sekizi Rum, üç yüz dördü Ermeni, yüz seksen dokuzu Türk, yirmi dokuzu Musevi, on sekizi Arnavut, on dördü İngiliz, yedisi Rus, beşi Suriyeli, beşi Alman ve dördü Amerikalıdır. Cumhuriyetin ilanından sonra okulun öğrencileri Türk vatandaşlarından oluşmaya başlamıştır. 1938 yılına gelindiğinde, mezun Türk öğrenci sayısı iki yüze ulaşmıştır. Türkiye'de mühendislik eğitiminde Robert Koleji'nin ayrı bir yeri vardır. Kolej heyetinden John S. Kennedy, Türkiye'nin

sanayileşmesi doğrultusunda kolejde mühendislik eğitiminin verilmesine öncülük etmiştir. Daha sonra sırası ile Fen, Ticaret, Mühendislik ve Tarım bölümleri faaliyete geçmiştir (Toprak, 1993: 5-6). Kolej, kurulduğu zamandan beri ücretli eğitim vermiştir. Yatılı okuyan öğrenciler ve gündüz okuyan öğrenciler için ayrı bir ücret çizelgesi hazırlanmıştır. İstenilen ücret miktarı oldukça yüksektir. Bu yüzden maddi durumu iyi olmayan ama gelecek vaat eden öğrencilerden ücretin yarısı alınmıştır. Kolejin en başarılı öğrencileri de bu grup arasından çıkmıştır. Öğrenim ücreti herkesten hatta misyoner çocuklarından ve bakanların çocuklarından da alınmıştır. Kolejin başlangıç yıllarında dil ağırlıklı eğitim verilmiştir. Ana dil İngilizcedir. Diğer öğretilen diller ise Fransızca, Almanca, Türkçe ve Farsçadır (Acun, 2015b: 138-139). Kolejde öğretim süresi yedi yıldır (Acun, 2015b: 142). 1863 yılında sadece erkeklere eğitim veren bir ortaöğretim kurumudur (Robert Koleji Tarihi. https://website.robcol.k12.tr). 1932 yılında kolej, Arnavutköy Amerikan Kız Koleji ile tek bir müdürün yönetimi altında birleşmiştir (Columbia University Library, 2007: 3). İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıl (1939) öğrenci sayısında artış gözlemlenmiştir. Bu artışın nedeni, kolejin ilk kez askeri öğrenci almaya başlamasıdır. 1941-1948 yılları arasında koleje başvuru sayısı azalmıştır. Bu durumun nedeni, İkinci Dünya Savaşı'nda Amerika'nın durumunun kolejleri olumsuz yönde etkilemesidir. Savaştan sonra dünya genelinde liberalleşme hareketlerinin başlaması ve Türkiye'de Demokrat Parti'nin 1950 yılında iktidara gelmesi koleje yapılan kayıt sayısını etkilemiştir. 1949-1956 yılları arasında öğrenci sayısında yeniden bir artış gözlemlenmiştir. 1957 yılında Robert Koleji'nin bünyesinde bir yüksekokul kurulmuştur. 1958-1959 eğitim ve öğretim yılında Robert Koleji ile Arnavutköy Amerikan Kız Koleji tek bir mütevelli heyetinin idaresi altına girmiştir. Daha sonra Robert Koleji üç yıllık bir liseye dönüşmüştür. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra sadece yirmi dokuz kişi okula kayıt yaptırmıştır. Kolejin yüksekokul kısmındaki öğrenciler siyasi olaylara karışmış ve protesto gösterilerine katılmışlardır. Bu süreçte Amerika karşıtı düşüncelere sahip olan kişiler okula kayıt yaptırmak istememiş olabilirler. 1963 yılına kadar kayıt yaptıran Türk öğrenci sayısı azdır (Şencan Gürtunca, 2017: 144-145).

● **Arnavutköy Amerikan Kız Koleji:** Kolej, kadınları toplum içinde iyi bir meslek edinmeleri için 1871 yılında İstanbul'un Gedikpaşa semtinde Amerikalı bir grup tarafından açılmıştır. 1875 yılında okul Üsküdar'a taşınmıştır. Öğrenci sayısının artması ile 1914 yılında okul Arnavutköy'e taşınmıştır. Bu tarihten sonra okul bu ismi almıştır. Okul yıllar içinde yapılan bağışlar ile gelişmiştir. 1932 yılında kolej, Robert Koleji ile tek bir müdürün yönetimi altında birleşmiştir. 1958-1959 eğitim ve öğretim yılında Robert Koleji ile Arnavutköy Amerikan Kız Koleji tek bir mütevelli heyetinin idaresi altına girmiştir. Kolejin beş yıl süren eğitimi sonucunda (ilk iki yılı hazırlık) diplomasi, politika, sanat, akademi, eğitim gibi alanlarda ünlü kişiler yetişmiştir. Kolej sayesinde evde gününü geçiren Müslüman Türk kadınlarının evlerinin dışına çıkmaları ve özgürleşmeleri için bir fırsat sunulmuştur. Bu okuldan mezun olan ünlü isimlerden biri de Halide Edip Adıvar'dır. Bu okuldan mezun olan kadınların, Türkiye'ye önemli katkıları olmuştur (Columbia University Library, 2007: 3; Acun, 2015a: 419-420).

● **Özel Üsküdar Amerikan Lisesi:** Üsküdar Amerikan Kız Lisesi, 1876 yılında Amerikan Board Heyeti tarafından kurulmuştur (Nasuhbeyoğlu, 2007: 4).

● **Özel Tarsus Amerikan Okulları:** 1888 yılında St. Paul's Institute at Tarsus adı ile kurulmuştur. Eğitime başladığı zaman sadece sekiz erkek öğrencisi vardır (Nasuhbeyoğlu, 2007: 5).

● **Gaziantep Amerikan Hastanesi:** 1879 yılında SEV (Sağlık ve Eğitim Vakfı) Amerikan Hastanesi ismi ile kurulmuştur ve bölgenin ilk modern hastanesidir (Nasuhbeyoğlu, 2007: 6).

1.1.12.6.1.2. Fransız Okulları

Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerinde kurulan ilk yabancı eğitim kurumları Fransızlara aittir.

● **Saint Benoit Okulu:** Osmanlı Devleti sınırları içinde kurulan ilk yabancı okuldur. İstanbul'un Galata semtinde 1583 yılında Cezvitler tarafından kurulmuş bir okuldur. İlk Fransız misyoner okuludur. Sadece Fransızları değil Rumları ve

Yahudileri de öğrenci olarak kabul etmiştir. Kolejde; Fransızca, Grekçe, Matematik, Latince ve Serbest Sanatlar dersleri gösterilmiştir (Büyükkarcı, 1999: 150-151). 1612 yılında okul bulaşıcı hastalık nedeni ile kapatılmış; ancak bir yıl sonra yeniden faaliyete geçmiştir. 1693 yılında kolejde Türkçe dersi de verilmeye başlanmıştır (Eren, 1994: 44). Birinci Dünya Savaşı'nda eğitimine İstanbul Lisesi'nde devam eden okul, 1919 yılında Saint Benoit Koleji olarak beş yüz doksan dört öğrenci ile yeniden eğitim ve öğretime başlamıştır. Okulda kız ve erkek bölümleri olmak üzere ayrı şekilde eğitim verilmiştir (Özel Saint Benoît Fransız Lisesi, https://www.sb.k12.tr).

● **Galatasaray Lisesi:** Fransızca eğitim veren bir kurum olduğu için Fransız okulu başlığı altında yer verilmiştir. Sultan Abdülaziz döneminde 1868 yılında İstanbul'da Batı eğitimine paralel olarak Fransızca eğitim veren *"Mekteb-i Sultâni"* ismi ile açılmıştır. Osmanlı Devleti'nde dönemin şartlarından dolayı hukuksal, siyasal ve sosyal alanda gerçekleştirilmek istenilen yenilikleri hayata geçirecek aydın kadrolara ve bu kadroların yetiştirilmesi için geleneksel eğitimin dışında batı eğitim yapısına da yer veren bir eğitim kurumuna ihtiyaç duyulmuştur (Nasuhbeyoğlu, 2007: 9; Aras, 2017: 7). Osmanlı Hükümeti lise için; Gregoryan Ermenilerinden, Rumlardan, Bulgarlardan Katolik Ermenilerinden, Musevilerden ve Latin Katoliklerinden belirli bir ücret talep etmiştir. Sadece Müslüman Türkler bu okulda ücretsiz eğitim görmüşlerdir. Liseye öğrenci alınırken cinsiyet farkı gözetilmemiştir. Dersler, Osmanlı Hükümeti'nin isteği üzerine Fransa Maarif Nazırı tarafından Osmanlı Maarif Nazırı'nın emrine gönderilen Fransız öğretmenler tarafından verilmiştir. Eğitim dili Fransızcadır ve gösterilen dersler Edebiyat, Tarih, Coğrafya ve Riyaziyat'tır. Ayrıca Türkçe, Arapça, Farsça, Latince ve Yunanca dersleri de gösterilmiştir (Sungu, 1943: 327-328). Cumhuriyet ilan edildikten sonra lisenin adı *"Galatasaray Lisesi"* olmuştur. Osmanlı döneminde resmî okullarda yabancı dil eğitimi ilk kez bu okulda verilmiştir. Lise olduğu halde 1872 yılından itibaren halka açık üniversite niteliğinde Hukuk ve Mühendislik dersleri de verilmeye başlanmıştır (Aras, 2017: 26).

● Kadıköy St. Joseph Koleji, Haydarpaşa St. Louis Fransız Erkek Koleji, Kadıköy Notre Dame de Sion Fransız İlkokulu, Fransızların Türkiye'de açtıkları diğer okullardır (Eren, 1994: 41-42).

1.1.12.6.1.3. İngiliz Okulları

İngilizler, Osmanlı topraklarında özellikle siyasi amaçları için uygun gördükleri ve hizmet verdikleri toplulukların yoğun olarak yaşadıkları yerlerde okullarını açmışlardır. Osmanlı Devleti döneminde Erzurum, Adana, Aydın, Beyrut, Halep, Suriye, Kudüs, Gazze, Selanik ve İstanbul'da İngilizlere ait toplam elli okul vardır (Büyükkarcı, 1999: 155-156).

● **English High School (Nişantaşı Anadolu Lisesi):** 1905 yılında İstanbul'da yaşayan yabancıların çocuklarına ve özellikle İngilizlerin çocuklarına ticari bir eğitim vermek amacı ile kurulmuştur. Londra'dan birer adet müdür ve müdür yardımcısı görevleri için memurlar getirilmiştir. Fransızca ve Türkçe öğretmenleri ise İstanbul'dan temin edilmiştir (Nasuhbeyoğlu, 2007: 10). İngilizce, Türkçe, Beden Eğitimi, Aritmetik, Resim dersleri gösterilmiştir. 1964 yılında erkek öğrenci sayısı iki yüz elli, öğretmen sayısı ise yirmi beştir (Büyükkarcı, 1999: 187).

● **English High School For Girls (Beyoğlu İngiliz Kız Ortaokulu):** 1957 yılında Beyoğlu'nda açılmıştır. 1963 yılında öğrenci sayısı on altısı erkek, yüz yetmiş sekizi kız olmak üzere toplam yüz doksan dörttür. Öğretmen sayısı ise yirmi dörttür. Türkçe, Tarih, Türkiye Coğrafyası, Geometri, İngilizce, İngiltere Tarihi, İngilizce Coğrafya dersleri gösterilmiştir (Büyükkarcı, 1999: 168-170).

1.1.12.6.1.4. İtalyan Okulları

İtalyan okullarının esas açılma amacı; Türkiye'de gelişme gösteren Fransızcanın yanında İtalyancanın gerilemeye başlamasıdır. Doğrudan İtalyan Hükümetleri ya da özel kişiler tarafından okullar açılmıştır. Okulların açılmasının diğer amacı ise öğrencilere hem meslek kazandırma hem de onları hayata hazırlamaktır (Eren, 1994: 46).

● **İtalyan Kız Ortaokulu (İstanbul Ağahamamı Kız İtalyan Ortaokulu):** 1870 yılında Ivrea rahibeleri adına Luicia Kanegrati tarafından ana sınıfı ve ilkokul kısımları ile açılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda bütün belgeleri ve defterleri kaybolduğu için okulun tarihi ile ilgili çok fazla bir bilgi yoktur. Bugünkü İtalyan Kız Ortaokulu'nun çekirdeğini oluşturduğu bilinir (Eren, 1994: 45).

● Bakırköy İtalyan Okulu, Galata San-Pietro İtalyan Kız Okulu, Kadıköy İtalyan Kız Okulu ve Özel Beyoğlu İtalyan Lisesi İtalyanların Türkiye'de açtıkları diğer okullardır (Eren, 1994: 45-46).

1.1.12.6.1.5. Avusturya Okulları

Osmanlı Devleti döneminde Avusturya'ya ait üç okul vardır (Avusturya Millî Okulu, Sankt Georg Avusturya Kız Lisesi (Kolej) ve Sankt Georg Avusturya Erkek Lisesi (Kolej)). Bu iki okul da İstanbul'dadır ve uzun yıllar boyunca ikisi de varlığını sürdürmüşlerdir. 1871 yılında İstanbul'a gelen Lazarist Karl Flandorges, 1850'lerden beri faaliyetlerini sürdüren Avusturya Millî Okulu'nun yanında bir de Katolik okulu açmak istemiştir. Uzun çalışmalar sonucunda 1882 yılında Sankt Georg Koleji kurulmuştur. 1900 yılında doksan altısı yetim yüz yetmiş dört erkek öğrencisi ve iki yüz otuz bir kız öğrencisi olan okulda bir de çocuk yuvası açılmıştır. Elişi öğreten sınıfın yanı sıra bir de koleje bağlı ticaret okulu açılmıştır. Okul, 1919 yılında İtilaf Devletleri tarafından kapatılmıştır. Aynı zamanda okulun öğretmenleri ve rahibeleri sınır dışı edilmişlerdir. Okul ikinci kez 1923 yılında açılmıştır. Bugün de faaliyetlerini sürdürmektedir (Eren, 1994: 46-47).

1.1.12.6.1.6. Alman Okulları

Almanya'nın siyasi birliğini geç tamamlaması, Osmanlı Devleti sınırları içinde diğer devletlerin kurdukları okul sayısından daha geride kalmalarına sebep olmuştur. 1898 yılında Osmanlı Devleti sınırları içindeki bütün Alman okulları İstanbul, İzmir, Beyrut, Hayfa ve Selanik'te açılmış birkaç okuldan ibarettir. 1910 yılında Osmanlı Devleti sınırları içindeki okul sayısı on birdir. Almanya Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile aynı safta yer aldığı için Osmanlı topraklarında kurduğu müessese sayısı da artmıştır. Ancak Almanya'nın Birinci

Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması sonucunda bu durum yabancı ülkelerdeki okul sayısını da etkilemiştir. 1925-1926 eğitim ve öğretim yılında Türkiye'de faaliyet gösteren sadece bir Alman Okulu kalmıştır. O da İstanbul'da olan Alman Mektebi ve Ana Sınıfıdır (Yücel, 2016: 143-144).

- **Alman Mektebi ve Ana Sınıfı (Alman Lisesi):** Okul günümüzde ortaöğretim seviyesinde eğitim vermektedir. 1868 yılında İstanbul'da Alman-İsviçre Burjuva Okulu ismi ile açılmıştır. Okul açıldığı zaman iki öğretmeni ve yirmi dört öğrencisi vardır. Bu okul, Almanya dışında Alman lise diploması veren ilk kurumdur. 1911 yılında Osmanlı İdadileri seviyesinde kabul edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda kapanan ve binası Fransızlar tarafından işgal edilen okul 1924 yılında yeniden açılmıştır. Bu okul, öğretmenlerine en yüksek maaşı veren yabancı okullardan biridir. 1925-1926 eğitim ve öğretim yılında doksan altısı kız, yüz otuz dördü erkek olmak üzere toplam iki yüz otuz öğrencisi vardır. 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında okulun beş yüz elli yedisi erkek, iki yüz doksan beşi kız olmak üzere toplam sekiz yüz elli iki öğrencisi ve altmış sekiz öğretmeni vardır (Yücel, 2016: 145-147; Nasuhbeyoğlu, 2007: 11).

1.1.12.6.2. Azınlıklara Ait Okullar

1453 yılında İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet, Rumların başına bir patrik tayin ederek onlara cemaat halinde yaşama, din, dil, gelenek ve göreneklerinde tamamen serbest hareket etme hakkını vermiştir. Rumlara verilen bu haklar daha sonra Ermenilere ve Yahudilere de verilmiştir. Müslümanlara tanınan okul ve kültür kurumları açma hakkı gayrimüslimlere de tanınmıştır. Müslüman Türk okulları gibi bu okullar da devlet tarafından değil zenginler, hayırseverler ve cemaatler tarafından kurulup desteklenmiştir. Gayrimüslimlere verilen bu haklar Osmanlı Devleti'nin zayıf olduğu dönemde onun siyasi birliği aleyhine kullanılmıştır. Azınlıklar yabancı devletlerin desteğini alarak Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı gibi önemli belgelerle kendilerine tanınan hakları Osmanlı Devleti'nin siyasi birliğine karşı daha da genişletme çabasına girmişlerdir. 1869 yılına ait *"Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi"* ve 1876 *"Kânûn-i Esâsî"* ile azınlık okulları özel okul olarak kabul edilmiş ve bu okullar devletin denetimi altına

alınmıştır. Buradaki amaç, Osmanlıcılık düşüncesi doğrultusunda gayrimüslim cemaatleri denetim altına almak ve Osmanlı Devleti'nin yıkılışını engellemektir. Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na girerek kapitülasyonları kaldırdığını ilan etmiş ve 1915 yılında çıkarılan *"Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi"* ile azınlık okullarına yeni düzenlemeler getirmiştir. Düzenleme ile bu okullar tamamen devletin denetimi altına alınmış ve azınlık okullarında öğretim dili olarak ilgili cemaatin ana dilinin kullanılmasına karar verilmiştir. Türk Dili, Tarih ve Coğrafya derslerinin Türk öğretmenler tarafından okutulmasına kara verilmiştir. Ancak Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıktığı için azınlık okulları yeniden serbest hale gelmiştir. 1922 yılında imzalanan Mudanya Mütarekesi ile azınlık okulları tekrar 1915 yılında çıkarılan Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi'ne tabi kılınmışlardır (Taşdemirci, 2001: 18-20; Çapar, 2005: 405; Kenanoğlu, 2008: 181).

1.1.12.6.2.1. Rum Okulları

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim cemaatler içinde nüfus olarak en fazla Rumlar vardır. Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethi ile Ekümenik Patrikhane kurulmuştur. Ekümeniğin en köklü eğitim kurumu Fener Patrikhane Akademisi'dir. On dokuzuncu yüzyılın başlarında Kuruçeşme'de başka bir Rum Akademisi açılmıştır. Bu akademilerde verilen eğitim skolastik düşünce temelinde olmuştur. Patrikhane okullarının açılma sebebi, on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru Rum cemaati içinde Sırp, Bulgar ve Arnavut etnik ayaklanmaları karşısında cemaatin dinsel bütünlüğünü korumaktır. Bu dönemde İzmir, sivil Rum Kültür Merkezi haline gelmiştir. Burada ortaokul düzeyinde Evangeliki Skholi Okulu açılmıştır. Sakız Adası ve Ayvalık'ta Fen bilimleri alanında Sakız Akademisi kurulmuştur (Somel, 2013: 39-42).

Rum okulları devletin denetiminden uzak, devletin siyasi birliği aleyhinde faaliyetlerde bulunmuşlardır. Rum okullarında, Yunan okullarında okutulan kitaplar okutulmuş ve ders programlarında Türkçeye yer verilmemiştir. Rumlar, 1915 yılında çıkarılan Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi'nden dolayı Rum okullarında Türk Dili, Tarih ve Coğrafya derslerinin Türk öğretmenler tarafından okutulmasına izin vermişlerdir. Rum okullarının sayısı Birinci Dünya Savaşı öncesinde üç bin beş

yüzdür. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra nüfus mübadelesi ile İstanbul, İmroz, Bozcaada ve İzmir dışında Rum okulu kalmamıştır. Sayıları azalmasına rağmen Cumhuriyet döneminde birinci sırada yine Rum okulları vardır (Taşdemirci, 2001: 20-21). 1925-1926 eğitim ve öğretim yılında altmış üç Rum Okulu vardır. Bu okulların iki yüz otuz dokuz kadın öğretmeni, iki yüz kırk beş erkek öğretmeni, üç bin üç yüz doksan sekiz kız öğrencisi ve dört bin üç yüz yetmiş üç erkek öğrencisi vardır (Yücel, 2016: 153).

● **İstanbul Taros Varidi Kız Rum Mektebi:** 1895 yılında İstanbul'da kurulmuştur. 1925-1926 eğitim ve öğretim yılında kurucu temsilcisi ve müdürü Taros Varidi'dir. İlköğretim düzeyinde öğretim yapılmıştır. Okul, iki yüz on iki öğrenci ile eğitime başlamıştır (Yücel, 2016: 158-159).

● **İstanbul Bakırköy Rum Erkek Mektebi:** İstanbul Bakırköy'de 1893 yılında açılmıştır. Kurucu temsilcisi ve müdürü Kasti Efendi'dir. İlköğretim düzeyinde öğretim yapmıştır. 1925-1926 eğitim ve öğretim yılında okulun sekiz öğretmeni ve yüz otuz altı erkek öğrencisi vardır (Yücel, 2016: 159-160).

● İstanbul'da kurulmuş olan Rum okullarının 1913-1914 eğitim ve öğretim yılında ortaöğretim öğrenci sayısını incelediğimizde; Fener Rum Mekteb-i Kebiri okulunun öğrenci sayısı iki yüz yetmiş bir, Heybeliada Rum Ticaret Mektebi'nin öğrenci sayısı ise yüzdür. Edirne'de kurulmuş olan Rum okulunun 1913-1914 eğitim ve öğretim yılında ortaöğretim öğrenci sayısını incelediğimizde; Rum İdadisi okulunun öğrenci sayısı yetmiş yedidir. İzmir'de kurulmuş olan Rum okulunun 1913-1914 eğitim ve öğretim yılında ortaöğretim öğrenci sayısını incelediğimizde; Aroni Mektebi (Eşhas-ı Rum) okulunun öğrenci sayısı yüz yirmi sekizdir (Somel, 2013: 99).

1.1.12.6.2.2. Ermeni Okulları

Osmanlı Devleti'nin belirli yerleşim bölgelerinde dağınık halde yaşayan Ermeniler, kiliseler vasıtası ile çocuklarına dini temelli eğitim vermeye çalışmışlardır. On sekizinci yüzyılın sonlarına kadar tam olarak okul mahiyetinde bir Ermeni kuruluşuna rastlanılmamıştır sadece 1719 yılında Ermeni Patriği Ohannes

tarafından verilen bir ferman ile Ermeniler Kumkapı'da, Mangantz Varjadun (Çocuk Eğitim Evi) isimli bir kurum kurmuşlardır. 1836 yılında İzmir'de Ermeni kızları için bir okul açılmıştır. Ermeniler kendi aralarında okul kurmak, sosyal faaliyetler vb. türde icraatlar yapmak için cemiyetler kurarak para toplamışlardır (Tozlu, 2014: 5-6). Ermeniler de diğer azınlıklar gibi Osmanlı toprakları üzerindeki emellerini gerçekleştirmek için eğitim kurumlarını bir araç olarak kullanmışlardır (Tozlu, 2014: 12).

Ermenilerin 1925-1926 eğitim ve öğretim yılında Türkiye genelinde tamamı İstanbul'da olan otuz beş okulu vardır (Yücel, 2016: 235).

Ermeni okulları, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk dili ve kültürüne hatta Türk hükümetine karşı takındıkları tavırdan dolayı eleştiri oklarının hedefi olmuşlardır (Yücel, 2016: 233-234).

● **İstanbul Bakırköy Bezazyan Mektebi:** Lise düzeyinde hem gündüz hem de gece eğitim vermiştir. 1925-1926 eğitim ve öğretim yılında on biri kadın toplam yirmi iki öğretmen görev yapmıştır. Öğretmenlerin beşi Türk, on yedisi Ermenidir. Yine aynı yıl yüz yetmiş dokuz erkek öğrencisi ve doksan yedi kız öğrencisi olmak üzere toplam iki yüz yetmiş altı öğrencisi vardır. Okul 1943 yılından itibaren ilkokul düzeyinde eğitim vermeye başlamıştır. İsmi Şişli Bezazyan Ermeni İlkokulu olmuştur. 1963 yılında okulun on bir öğretmeni ve iki yüz elli öğrencisi vardır. Okul, 1965 yılında tamamen kapanmıştır (Yücel, 2016: 237-238).

● **İstanbul Esayan Mektebi ve Anasınıfı:** 1880 yılında İstanbul'da eğitime başlamıştır. Ortaöğretim düzeyinde eğitim vermiştir. 1925-1926 eğitim ve öğretim yılında okulun, elli dört öğretmeni ve üç yüz sekizi erkek ve üç yüz elli dokuzu kız olmak üzere toplam altı yüz altmış yedi öğrencisi vardır. Aynı sene üç sınıftan oluşan anaokulu da faaliyete geçmiştir. Anaokulunda da karma eğitim vardır. 1934 yılında okulun ismi Esayan Kız Lisesi olmuştur. 1935-1936 eğitim ve öğretim yılında maddi imkânsızlıklar nedeni ile okulun lise kısmı kapanmıştır. 1951-1952 eğitim ve öğretim yılında okulun lise kısmı yeniden açılmıştır. 1963 yılında okulun dokuz yüz seksen üç öğrencisi ve altmış üç öğretmeni vardır (Yücel, 2016: 240-242).

Çizelge 1.35. 1913-1914 Eğitim ve Öğretim yılında Ermenilerin Nüfusu ve Öğrenci Oranları

Vilayet	Nüfus	Öğrenci	Yüzdelik Oranı %
Erzurum	202.391	21.348	10,5
Bitlis	218.404	9309	4,3
Van	110.897	11.304	10,2
Harput	124.289	15.632	12,6
Diyarbakır	106.867	9660	9,0
Sivas	204.472	20.599	10,1
Trabzon	73.395	9254	12,6
Ankara	135.869	21.298	15,7
Kilikya	308.979	35.000	11,3
Toplam	1.485.563	153.404	10,3

Kaynak: Somel, 2013: 100

1.1.12.6.2.3. Yahudi (Musevi) Okulları

Yahudiler, Osmanlı Devleti'ne 1492 yılından itibaren yerleşmeye başlamışlardır. Portekiz'den ve İspanya'dan gönderilen Yahudiler, İstanbul'a geldikleri zaman aydın bir grubu oluşturmaktaydılar. Matbaayı da İstanbul'a geldiklerinde getirmişlerdir. 1492 tarihinden itibaren İstanbul'da Yahudilerin sayısı da artmaya başlamıştır. Yahudiler, Osmanlı topraklarında birçok okul açmışlardır. Bu okullarda İbrani Dili ve Grameri, Dini Bilgiler, Hesap, Hendese, Tarih ve Coğrafya dersleri okutulmuştur. Ancak daha sonra İbrani dili ve müspet ilimler zayıflamaya başlamıştır (Taşdemirci, 2001: 16-17).

Çizelge 1.36. 1911 Yılında Türkiye'deki Alliance Okulları

Vilayet	Yahudi Nüfusu	Öğrenci Toplamı	Okul Çağındaki Nüfusa Oranı %
İstanbul	65.000	4634	35
İzmir	35.000	984	14
Aydın	3700	351	47
Çanakkale	3000	343	57
Turgutlu	1200	135	56

Kaynak: Somel, 2013:104-105

1925-1926 eğitim ve öğretim yılında Türkiye'de yirmi yedi Yahudi azınlık okulu faaliyet göstermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Yahudi Okulu ve burada öğrenim gören öğrenci sayısı ilerleyen yıllarda düşüş göstermiştir. Örneğin; 1927

yılında Türkiye genelinde seksen iki bin nüfuslu Yahudi cemaatinde beş bin dört yüz elli dokuz öğrenci cemaat okullarına giderken, 1945 yılında Türkiye genelinde yetmiş yedi bin nüfuslu Yahudi cemaatinde iki bin altı yüz yirmi üç öğrenci cemaat okullarına gitmiştir. Yahudi ilkokul sayısı üçe inmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sınırlı sayıda Yahudi Okulu eğitime devam etmiştir (Yücel, 2016: 285-286).

● **İstanbul Beyoğlu Musevi Lisesi:** 1915 yılında Henri Suryani Efendi tarafından İstanbul'un Beyoğlu semtinde kurulmuştur. 1923 yılında resmî olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Aynı yıl okulda on sekizi Musevi, on beşi Müslüman, dördü Katolik ve biri Ortodoks olmak üzere toplam otuz sekiz öğretmen görev yapmıştır. Lise düzeyinde eğitim vermiştir. 1925-1926 eğitim ve öğretim yılında okulun toplam beş yüz on dokuz öğrencisi vardır. 1963 yılında üç yüz altmış dört öğrenci eğitim görmüştür ve öğretmen sayısı ise kırktır (Yücel, 2016: 286-287).

● **İstanbul Hasköy Musevi Mektebi:** 1874 yılında Tüccar Rafael Efendi'nin İstanbul'un Hasköy semtinde kurduğu okul, 1925-1926 eğitim ve öğretim yılında eğitim faaliyetlerine başlamıştır. İlkokul düzeyinde eğitim vermiştir. Aynı yıl okulda, yirmi iki öğretmen çalışmıştır. Öğretmenlerin on üçü Musevi, dokuzu Müslüman Türk'tür. Yine aynı yıl okulun, iki yüz yirmi üçü erkek öğrenci ve üç yüz altmış ikisi kız öğrenci olmak üzere toplam beş yüz seksen beş öğrencisi vardır. 1963 yılında okulun sadece otuz öğrencisi ve yedi öğretmeni vardır (Yücel, 2016: 289-290).

1.1.12.6.3. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Yabancı Okulların ve Azınlık Okullarının Değerlendirilmesi

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Azınlık okulları ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 205-206):

1. Azınlık özel okullarının millî eğitimin temel ilkelerine ve amaçlarına bağlı olarak çalışmalarına devam etmeleri sağlanmalıdır.

2. Bu okulların öğretmenlerinin ve idarecilerinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen özelliklerde olmaları gerekir.

3. Bu okullarda çalışan Türkçe öğretmenleri ve Türkçe Kültür dersi öğretmenleri ile bunlar arasından her okul için seçilecek ve Türkçe ve Türkçe Kültür dersleri öğretmenlerinin çalışmalarını düzenleme gibi görevlere ek olarak müdür yardımcısının seçimi ve yetiştirilmesi üzerinde durulmalıdır.

4. Bu okulların teftiş sistemi yeniden gözden geçirilmelidir.

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Yabancı okullar ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 206-207; Hürriyet, 20 Temmuz 1962: 2):

1. Türkiye'de yeniden yabancı özel okul açılamaz.

2. Özel okul mahiyetinde olmayan kurumlar ancak kültür antlaşmaları gereğince açılabilir.

3. Yabancı özel okulların millî eğitimin temel ilkelerine ve amaçlarına bağlı olarak çalışmalarına devam etmeleri sağlanmalıdır.

4. Yabancı özel okullara, Türk müdür başyardımcılarının fonksiyonlarını yapmakla görevli olmak üzere atanacak Türk müdür başyardımcılarına ikinci müdür unvanı verilmelidir ve bu kişiler, asli görevleri tercihen resmî okullarda olan öğretmenler arasından seçilmelidir.

5. Yabancı özel okullara atanacak ikinci müdür, okul tarafından ihtiyaç duyulduğu zaman Türk müdür yardımcıları, Türkçe öğretmenleri ve Türkçe Kültür dersi öğretmenleri arasından seçilmelidir.

1.1.12.7. Meslekî ve Teknik Eğitim

İlkokulu bitirmiş olan öğrencileri ileri bir kültür seviyesine ulaştırmak ve ülke için kalifiye eleman yetiştirmek amacı ile kurulan bu okullar, ilkokullar ile yükseköğretim okulları arasındaki kademeyi oluşturur. Meslekî ve teknik eğitim okullarının bir kısmı ilkokul mezunu bir kısmı ise ortaokul mezunu kabul ettikleri için teşkilatları ve öğretim süreleri birbirinden farklıdır. Orta dereceli meslekî ve teknik eğitim okullarının önemli bir kısmı Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer almaktadır. Diğer bakanlıkların ve kuruluşların teşkilatları için gerekli meslek

adamlarını yetiştirmek amacı ile açmış oldukları okullar da vardır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 10).

Meslekî ve teknik eğitim okullarının amaçları şu şekildedir: Meslekî eğitim, bireye iş hayatında belirli bir meslek ile ilgili bilgi ve beceri kazandıran ve bireyin yeteneklerini çeşitli yönleri ile geliştiren bir eğitim türüdür. Teknik eğitim ise ileri düzeyde Fen ve Matematik bilgisi ile uygulamalı teknik yetenekleri geliştiren, meslek hiyerarşisinde orta ve yüksek kademeler arası düzey için gerekli bilgi ve becerileri kazandıran ileri düzeyde bir eğitim türüdür (Tosun, 2010: 15).

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte meslekî ve teknik eğitim, okula dayalı yeni bir yapı içerisinde değerlendirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı bu okulların sorumluluğunu 1926 yılından itibaren üstlenmeye başlamıştır. 1935 yılından itibaren 2765 sayılı kanun ile okulların masrafları tamamen devlet tarafından karşılanmaya başlanmıştır. 1933 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı'nda Meslekî ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, 1941 yılında ise Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur. Böylece meslekî ve teknik öğretim hizmet ve destek birimleri oluşturulmuştur. 1941 yılında Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı bünyesinde; Erkek Teknik Öğretim Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü ve Ticaret Öğretimi Müdürlüğü yer almıştır. 1960 yılında Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı; Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü ve Ticaret Öğretimi Genel Müdürlüğü olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır (Akçekoce ve Kaya ve Karakaş, 2013: 4).

1.1.12.7.1. Örgün Eğitim Kurumları

Örgün eğitim kurumları; Erkek ve Kız Teknik Öğretim okullarından, Ticaret ve Turizm okullarından, İçişleri, Sağlık ve Sosyal Yardım, Ziraat ve Ulaştırma bakanlıklarına bağlı okullardan, İmam Hatip okullarından ve diğer meslekî ve teknik okullarından oluşmaktadır.

1.1.12.7.1.1. Erkek Teknik Öğretim Okulları

1.1.12.7.1.1.1. Erkek Orta Sanat Okulları

İlkokul mezunu öğrencileri kabul eden ortaokul seviyesindeki okullardır. 1927 yılında erkek orta sanat okulları ile erkek sanat enstitüleri öğrenim süreleri ve programları ile birbirinden farklı olan kurumlardır. Bu kurumlar daha sonraki süreçte birleştirilerek ilkokula dayalı beş yıllık bir meslek okulu haline getirilmiştir. 1941-1942 eğitim ve öğretim yılından itibaren bu okullar Erkek Orta Sanat Okulu ve Erkek Sanat Enstitüsü halinde iki kısma ayrılmıştır. 1960 yılından itibaren ortaokul kısmında genel ortaokul müfredatı uygulanmaya başlanmıştır. 1960 yılına kadar genel ortaokullardan gelen öğrenciler için özel sınıflar varken, 1960 yılından itibaren ortaokul kısmında genel ortaokul müfredatının uygulanmaya başlanması ile özel sınıflar ile esas sınıflar birleştirilmiştir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 11). Orta Sanat Okulları'na on iki yaşından gün almış öğrenciler alınmıştır (Karakök, 2011: 94).

Erkek Orta Sanat Okulları'nın kuruluş amacı; öğrencilerin meslek sahibi olmalarını sağlamak ile birlikte ileriki yıllarda teknik konular üzerinde öğretim görmek isteyen öğrencilere bilgi ve beceri kazandırmak ve onlara yeteneklerine göre en uygun meslek seçimini sağlamaktır. 1960-1961 eğitim ve öğretim yılından itibaren Erkek Orta Sanat Okulu mezunları bir meslek lisesine girme hakkını kazandıkları gibi genel liselere de devam etme hakkına sahip olmuşlardır. Bu okullarda, İş Bilgisi ve Pratik Çalışma derslerine ağırlık verilmiştir (Turan, 1996: 125).

Erkek Orta Sanat Okulu sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32): 1960-1961/84, 1961-1962/83, 1962-1963/84, 1963-1964/87, 1964-1965/88

1.1.12.7.1.1.2. Erkek Sanat Enstitüleri (Erkek Sanat Liseleri)

Ortaokul mezunu öğrencileri kabul eden lise seviyesindeki okullardır. Okulların amaçları şu şekildedir: Yapıcı ve yaratıcı yeteneğe sahip, işini ve mesleğini seven, iş ahlakını benimseyen, mesleği ile ilgili makine, alet ve malzemeleri iyi

kullanarak iş yapabilecek bilgi ve becerilerini kazanmış, insan ilişkilerinde ve iş idaresinde başarılı, görev ve sorumlulukları gelişmiş elemanlar yetiştirmek, bu elemanları endüstri, bayındırlık ve diğer iş alanlarının ihtiyacı olan çeşitli meslek dallarında beceri isteyen işlere kolaylıkla adapte olabilecek hale getirmek ve bu okullara devam eden üstün yetenekli öğrencileri branşları ile ilgili yükseköğrenime hazırlamaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 134).

Erkek Sanat Enstitüleri'ne girebilmek için; Erkek Orta Sanat Okulu ya da genel ortaokul mezunu olmak, sağlığı bir sanat öğrenmeye elverişli olmak ve on dokuz yaşından büyük olmamak gereklidir (Eser ve Orak, 2016: 187).

1962 yılına kadar orta dereceli meslek okullarından mezun olan öğrenciler, ya meslek yüksekokullarına devam etmişler ya da iş hayatına atılmışlardır. Genel yükseköğretim kurumlarına devam etmek isteyen meslek okulu mezunu öğrenciler genel liseyi bitirmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle ülkenin, meslek okullarına ve bu okullardan mezun olan öğrencilere ihtiyacı olmasına rağmen genel liselere talep artmış ve meslek liselerine nazaran genel lise sayısı bu yıllarda artış göstermiştir (Kayahan, 2018: 21).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda, Erkek Sanat Enstitüleri'nin ismi "*Erkek Sanat Liseleri"* olarak değiştirilmiştir. Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Erkek Sanat Liseleri ile ilgili şu kararları almıştır: Liseler, öğrencilerini sadece yükseköğrenime hazırlayan kurumlar değildir. Aynı zamanda öğrencileri hayata hazırlayan genel öğretim kurumlarıdır. Lise ve dengi meslek okullarından mezun olan öğrencilere yetiştikleri branşlarda üniversiteye girebilmeleri için olgunluk sınavları konulacak ve iki yıllık Erkek Sanat Liseleri'nin çeşitli meslekler için eleman yetiştirme görevleri aynen korunarak öğretim süreleri üç yıla çıkarılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 134-135).

Erkek Sanat Liseleri'nden mezun olan öğrenciler; kalfa, ustabaşı ve monitör gibi işlerde çalışmışlardır (Tuna, 1973: 106).

Kayseri, Ankara, Manisa ve Yozgat, Erkek Sanat Enstitüleri'nin ilk açıldığı illerdir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 198-206). Erkek Sanat Enstitüleri'nin sayısı şu

şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32): 1960-1961/86, 1961-1962/88, 1962-1963/91, 1963-1964/91, 1964-1965/91

1.1.12.7.1.1.2.1. Yapı Enstitüleri (Yapı Liseleri)

Bu okullar önceden ilkokula dayalı bir eğitim vermişler ama daha sonra ortaokula dayalı kurumlar haline gelmişlerdir. Yapı Enstitüleri'nin amacı; Erkek Sanat Enstitüleri başlığı altında belirtilen amaçlar doğrultusunda, yapıcılık ile ilgili iş alanlarında ülkenin ihtiyaç duyduğu teknik elemanları yetiştirmektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 136; Turan, 1992: 111).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda, Yapı Enstitüleri'nin ismi "*Yapı Liseleri"* olarak değiştirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 188). Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Yapı Liseleri ile ilgili şu kararları almıştır: Yapı Liseleri ortaokula dayalı üç yıllık meslek okulları haline getirilecektir, Ahşap ve Kârgir şubeleri birleştirilerek ortak bir Yapı Bölümü açılacaktır, öğrencilere yeteneklerine göre seçmeli derslerde ihtisas yapma hakkı verilecektir, Doğu illerinden birinde en az beş yüz öğrenciyi yetiştirecek kapasitede yatılı ve tam teşkilatlı bir Bölge Yapı Enstitüsü açılacaktır, öğretim giderlerinin karşılanması için döner sermaye kurulacak ve teorik teknik dersleri okutulacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 136).

İlkokula dayalı yapı eğitimi veren okul sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32): 1960-1961/7, 1961-1962/7, 1962-1963/7, 1963-1964/7, 1964-1965/7

Ortaokula dayalı yapı eğitimi veren okul sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32): 1960-1961/7, 1961-1962/7, 1962-1963/8, 1963-1964/8, 1964-1965/8

1.1.12.7.1.1.2.2. Kimya Sanat Enstitüsü (Kimya Sanat Lisesi)

Bu okul önceden ilkokula dayalı bir eğitim vermiş ama daha sonra ortaokula dayalı bir kurum haline gelmiştir. Kimya Sanat Enstitüsü, kimya sanayisinde ve laboratuarlarda çalışan kimyagerlere ve kimya mühendislerine yardımcı eleman

yetiştirmek amacı ile 1946-1947 eğitim ve öğretim yılında Ankara'da kurulmuştur (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 221; Tuna, 1973: 107-108).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda, Kimya Sanat Enstitüsü'nün ismi "*Kimya Sanat Lisesi"* olarak değiştirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 188). Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Kimya Sanat Lisesi ile ilgili şu kararları almıştır: Ülkenin ihtiyacı olan kimyacı teknik elemanlarının yetiştirilmeleri için bina eksiklikleri tamamlanacaktır, öğrenci sayısı üç yüze çıkarılacaktır, her yıl sayısı elli ile altmış arasında mezun olması öngörülen öğrenciler için uygun görülen bir yerde sayısı üç yüzü aşmamak sureti ile ikinci bir okul açılacaktır, tesislerin finansmanının ve mezunlara verilecek asgari ücretin belirlenmesi için resmî ve özel sektör işbirliği yapacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 137).

Kimya Sanat Enstitüsü'nün sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32): 1960-1961/1, 1961-1962/1, 1962-1963/1, 1963-1964/1, 1964-1965/1

1.1.12.7.1.1.2.3. Mensucat (Dokuma) Sanat Enstitüsü (Mensucat Sanat Lisesi)

Bu okul önceden ilkokula dayalı bir eğitim vermiş ama daha sonra ortaokula dayalı bir kurum haline gelmiştir. Erkek Sanat Enstitüleri başlığı altında belirtilen amaçlar çerçevesinde, mensucat endüstrisi ile ilgili iş alanlarında ülkenin ihtiyaç duyduğu teknik elemanları yetiştirmek amacı ile kurulmuştur (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 137-138). İlk Mensucat Sanat Enstitüsü İstanbul'da 1956-1957 eğitim ve öğretim yılında açılmıştır. Öğretim süresi iki yıllıktır ve ortaokula dayalı eğitim vermiştir (Mensucat Sanat Enstitüsü. https://zeytinburnutekstilmeslek.meb.k12.tr).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda, Mensucat Sanat Enstitüsü'nün ismi "*Mensucat Sanat Lisesi"* olarak değiştirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 188) Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Mensucat Sanat Lisesi ile ilgili şu kararları almıştır: Mensucat Sanat Lisesi'nin öğretmen ihtiyacını karşılamak amacı ile öğretmen yetiştirecek bir kurum yoktur. Bu yüzden teorik teknik derslerin öğretmenlerini yabancı ülkelerde yetiştirmek gerekliliği duyulmuştur. Bunun için

Mensucat Sanat Lisesi ile diğer ilgili kurumların mezunları arasından sınav ile seçilecek on öğrenci, kendi branşlarında öğretmen olarak yetiştirilmek üzere teknik olarak ileride olan yabancı ülkelere eğitim için gönderilecektir. Mensucat Sanat Lisesi ortaokula dayalı üç yıllık bir meslek okulu haline getirilecektir. İstanbul'da yapılması düşünülen yeni Mensucat Sanat Lisesi binası hızlı bir şekilde yapılacaktır; İplik, Dokuma, Boya ve Apre şubeleri ile laboratuarları tam teşkilatlı bir şekilde kurulacaktır. Bu okulun öğretmen, bina, her türlü teçhizatı ve ders araçları ile ilgili ihtiyaçları tamamlanmadan yeni bir okul açılmayacaktır. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılacak olan tespitlere ve ihtiyaçlara göre gerekirse İzmir, Adana ve Bursa'da yatılı ve pansiyonlu Mensucat Sanat Liseleri açılacak ve illerdeki okul ihtiyacından daha çok bölgelerdeki okul ihtiyacı karşılanacaktır. İstanbul'daki Mensucat Sanat Lisesi, üç yüz kişilik tam teşkilatlı bir okul olacaktır. Bu okula pansiyonlu öğrenci de alınacak ve böylece diğer bölgelerin eleman ihtiyacı da karşılanacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 138).

Mensucat Sanat Enstitüsü'nün sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32): 1960-1961/1, 1961-1962/1, 1962-1963/1, 1963-1964/1, 1964-1965/1

1.1.12.7.1.1.2.4. Matbaacılık Okulu (Matbaacılık Lisesi)

Makine, tipo-ofset, klişecilik ve entertip işlerinde çalışacak eleman ihtiyacını karşılamak amacı ile 1946-1947 eğitim ve öğretim yılında Ankara Birinci Erkek Sanat Enstitüsü'nde diğer meslek şubelerinin yanında Matbaacılık Bölümü de açılmıştır. Bir yıl sonra bu şube daha uygun atölyeleri olan Ankara İkinci Erkek Sanat Enstitüsü'ne taşınmıştır. 1951-1952 eğitim ve öğretim yılında Matbaacılık Bölümü, Sultan Ahmet Erkek Sanat Enstitüsü'ne taşınmıştır. Şube burada müstakil bir okul haline getirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 222).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda, Matbaacılık Okulu'nun ismi "*Matbaacılık Lisesi"* olarak değiştirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 189). Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Matbaacılık Lisesi ile ilgili şu kararları almıştır: İlk planda Matbaacılık Lisesi'nin; Tertip, Baskı, Klişe vs. şubeleri için atölye öğretmenleri ile teorik teknik dersleri öğretmenlerini yetiştirmek amacı ile kendi

mezunları arasından sınavla seçilecek en az üç kişi, teknik olarak ileride olan yabancı ülkelere eğitim için gönderilecektir. Bu okulun öğrencileri Millî Eğitim Basımevi'nin tesislerinden yararlanacaklardır, ihtiyaç duyulmadığı takdirde başka bir ilde okul kurulmayacak ve öğrencilerin ihtiyaçları hızlı bir şekilde karşılanacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 139).

Matbaacılık Lisesi'nde okul sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 33): 1960-1961/1, 1961-1962/1, 1962-1963/1, 1963-1964/1, 1964-1965/1

1.1.12.7.1.1.2.5. Motor Sanat Enstitüleri (Motor Sanat Liseleri)

Bu okullar önceden ilkokula dayalı bir eğitim vermiş ama daha sonra ortaokula dayalı bir kurum haline gelmişlerdir. Motor Sanat Enstitüleri, motorlu araçların bakım ve tamir işlerini tekniğe uygun bir şekilde yapabilecek kalifiye elemanları yetiştirmek amacı ile motorlu taşıtların ve traktörlerin yoğun oldukları bölgelerde 1953-1954 eğitim ve öğretim yılında açılmıştır. Önce *"Motor- Makine Okulu"* ismi ile üç yıllık olarak açılmıştır. 1955-1956 eğitim ve öğretim yılında Makine bölümleri kaldırılarak Motor Sanat Enstitüsü ismini almıştır. Öğretim süresi iki yıldır. Bu okula öğrenciler, Erkek Orta Sanat Enstitüleri'nden ve genel ortaokul mezunlarından teste tabi tutularak alınmışlardır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 11; Tuna, 1973: 107). 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında İstanbul Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezi açılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 244).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda, Motor Sanat Enstitüleri'nin ismi "*Motor Sanat Liseleri"* olarak değiştirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 188). Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Motor Sanat Liseleri ile ilgili şu kararları almıştır: Bu okullar ortaokula dayalı üç yıllık meslek okulları haline getirilecektir, Ankara, İzmir ve Adana Motor Sanat Enstitüleri'nin eksik kalan kısımları hızlı bir şekilde tamamlanacaktır, İstanbul ve Eskişehir Motor Sanat Enstitüleri için yeni bir proje hazırlanacak ve icraata geçirilecektir. Bu enstitülerde halk eğitimi ile ilgili akşam kursları açılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 137).

Motor Sanat Enstitüleri'nin sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32): 1960-1961/3, 1961-1962/4, 1962-1963/4, 1963-1964/4, 1964-1965/5

1.1.12.7.1.1.2.6. Marangoz Sanat Enstitüsü (Marangoz Sanat Lisesi)

Ortaokul eğitimine dayalı iki yıllık bir meslek okuludur (Koç, 1982: 39). 1962 yılında Ankara'da faaliyete geçmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 250).

1.1.12.7.1.1.3. Pratik Sanat Okulları

Bir meslek alanının sınırlı bölümleri içinde belirli işlemleri yeterli ve hızlı yapabilecek becerikli operatör işçilerinin eğitilmesini amaçlayan okullardır. İlkokulu bitiren öğrenciler ile çeşitli sebeplerden dolayı orta dereceli okullarda eğitimini yarıda bırakan öğrencileri iş ve üretim hayatı ile ilgili bir meslek sahibi edindirmek, çalıştıkları mesleklerde daha yetenekli bir hale getirmek ve çeşitli sebeplerden dolayı mesleğini değiştirmek isteyenlere eğitim ve öğretim veren kurumlardır. Bu okullarda eğitimi ve öğretimi verilen meslek dalları şu şekildedir: El Tesviyeciliği, Tornacılık, Elektrik Tesisatçılığı, Bobinaj, Döşemecilik, Mobilyacılık vs. Pratik Sanat Okulları, bağımsız ve sanat enstitülerinin bünyesi içinde enstitüye bağlı olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmiştir (Şahinkesen, 1983: 477; Tuna, 1973: 103). Enstitüye bağlı olma durumu 1969-1970 eğitim ve öğretim yılına kadar devam etmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 248).

1.1.12.7.1.1.4. Lise ve Yükseköğretim Düzeyinde Tekniker (Teknisyen) Okulları

Bu okulların kuruluş amacı iş yerlerinde mühendis ile usta ve kalifiye işçiler arasındaki kademeye idari bilgisi olan elemanları yetiştirmektir. 1951 yılında daha fazla tekniker eleman yetiştirmek için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde okullar açılmıştır. Öğretim süresi iki yıl olan ve Erkek Sanat Enstitüleri'nin bünyesinde öğretimini sürdüren gündüz okulları, gündüzleri mesleğini icra etmek isteyenler için devam edebilecekleri Akşam Tekniker Okulları haline getirilmiştir. Akşam Tekniker Okulu'nun öğretim süresi üç yıldır. Gündüz ve akşam öğretim yapan tekniker okulları 1960-1961 eğitim ve öğretim yılında; Ankara, Adana, Afyon, Aydın, Adapazarı, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Erzincan, Erzurum, İstanbul, İzmit, Karabük, Kayseri, Kırıkkale, Konya, Malatya, Rize, Sivas, Samsun ve Trabzon'da öğretime açılmıştır. Makine, elektrik, inşaat, motor, harita ve

mensucat teknikeri yetiştiren kurumlara, Erkek Sanat Enstitüsü ile Yapı Enstitüsü mezunları sınav ile alınmıştır. Öğretim süresi iki yıl olan, İzmir ve Adana'da açılan Motor Tekniker Okulları'nda öğretim faaliyetleri yabancı uzmanların gözetimi altında sürdürülmüştür (Turan, 1996: 121-122; Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 140).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Tekniker Okulları ile ilgili şu kararları almıştır: Akşam Tekniker Okulları'ndan iş alanı ve gelişme imkânı olmayan yerlerde kurulmuş olanlar uygun yerlere taşınacaklardır, büyük sanayi şehirlerindeki tekniker okullarının ihtiyaçları hızlı bir şekilde karşılanacaktır, mezun olan öğrencilerin görevleri, hakları ve güvenlikleri belirlenerek kanuni güvence altına alınacaktır, tekniker olarak çalışan kişilerin işlerinde daha iyi ilerleyebilmeleri için mektupla öğretimden de yararlanılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 140), tekniker okullarından mezun olan öğrencilere mühendislik formasyonu vermek için Akşam Teknik Okulları açılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 189).

Tekniker Okulları'nın sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 33): 1960-1961/24, 1961-1962/26, 1962-1963/26, 1963-1964/26, 1964-1965/27

1.1.12.7.1.1.4.1. Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu

1930'lu yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda sanat okullarının sayısı artmaya başlamıştır. Öğretimin kalitesinin yükseltilmek istenmesi ve öğretmen yetiştirmede geçici önlemlerin yetersizliği sanat okulları ile ilgili bazı kalıcı girişimlerde bulunulmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle 1936 yılında 3007 sayılı *"Kültür Bakanlığı'na Bağlı Ertik (Meslek) Okulları Öğretmenleri hakkında Kanun"* çıkarılmıştır. Bu kanun genel anlamda meslekî ve teknik okullara atanacak meslek öğretmenlerinde aranacak nitelikleri belirlemiştir. Kanunun kabul edilmesinden sonra Ankara'da 1936 yılında 118 sayılı Talim ve Terbiye Dairesi kararı ile kanunda ismi geçen Erkek Ertik Öğretmen Okulu açılmıştır. Bu okulun, 1937-1938 eğitim ve öğretim yılında Tesviyecilik, Demircilik ve Marangozluk bölümleri vardır (Akpınar, 2005: 260; Duman, 2014: 74-75).

Zamanla Türkiye'nin ihtiyacı olan teknik öğretmenler yetişmeye başlamıştır. Erkek Ertik Öğretmen Okulu'na; Elektrik, Motor, Yapı, Tesisat ve Radyo bölümleri

eklenmiştir. 1947 yılında Talim ve Terbiye Kurulu'nun 57 sayılı kararı ile kabul edilen *"Erkek Teknik Öğretmen Okulu Yönetmeliği"*ne göre Erkek Orta Sanat Okulu, Orta Yapı Okulları ile Yapı ve Sanat Enstitüleri'ne öğretmen yetiştiren dört yıllık yüksek dereceli bir meslek okuludur (Ankara Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi. https://wowturkey.com; Duman, 2014: 76).

Okula öğrenci seçme usulü iki aşamalı sınav ile gerçekleşmiştir. 1952 yılında yayımlanan bir yönetmelikte öğretmen yetiştiren kurumlara öğrencilerin eleme ve seçme sınavları ile alınması kararlaştırılmış ve bu tarihten itibaren Erkek Teknik Öğretmen Okulu'na bu şekilde öğrenci alınmıştır. Okulun ders programlarında Mühendislik programlarına ağırlık verilmiştir; ancak Öğretmenlik Bilgisi dersleri için aynı şey söz konusu değildir. 1959-1960 eğitim ve öğretim yılında sadece Tesviye ve Elektrik bölümleri ile öğretime başlayan İstanbul Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 1963 yılında kapanmıştır; ancak daha sonra yeniden açılmış ve yapısı genişletilmiştir. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda alınan kararlar doğrultusunda açılmış olan Erkek Teknik Öğretmen Okulu'nun ismi Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu olmuştur. Şûra'da okulla ilgili yapılan tanım şu şekildedir: Bu okul, orta dereceli erkek teknik öğretim okullarında atölye ve meslekî teorik dersleri okutacak, yeterli derecede genel kültürü, pedagojik formasyonu olan, yüksek teknik bilgisi ve meslekî becerikliliği bulunan öğretmenler yetiştiren dört yıllık yüksek dereceli bir okuldur (Duman, 2014: 77-79).

1.1.12.7.1.2. Kız Teknik Öğretim Okulları

1.1.12.7.1.2.1. Kız Orta Sanat Okulları

1949-1950 eğitim ve öğretim yılından itibaren bağımsız Kız Orta Sanat Okulları açılmıştır. 1959-1960 eğitim ve öğretim yılından itibaren ise bu okullar tamamen ortaokula dayalı bir eğitim kurumu haline gelmiştir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32).

Kız Orta Sanat Okulları'nın sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32):

1960-1961/-, 1961-1962/95, 1962-1963/104, 1963-1964/107, 1964-1965/117

1.1.12.7.1.2.2. Kız Enstitüleri (Kız Sanat Liseleri, Kız Meslek Liseleri)

Bayanların, bilgili ve becerikli ev kadını olarak yetişmelerini ve kadın sanatlarını öğrenmelerini sağlamak amacı ile açılan okulların ilk örneği on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında açılan Kız Sanayi Mektepleri'dir. Kız Enstitüleri, Cumhuriyetin ilanına kadar zaman zaman programlarında değişiklikler olsa da gerçek anlamda meslekî öğrenim yapan kuruluşlar olmamışlardır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 11).

Türkiye'de ilk Kız Enstitüsü 1928 yılında Ankara'da İsmet Paşa Kız Enstitüsü ismi ile açılmıştır. Kız Enstitüleri'nin teşkilatlanması iki şekilde meydana gelmiştir: Birincisi, ilkokul mezunlarının alındığı beş yıllık kısımdır. İkincisi ise ortaokul mezunlarının alındığı iki yıllık kısımdır. Beş yıllık enstitüde ortaokul ders programı uygulanmış ve ev hanımları için gerekli olan Biçki-Dikiş ya da Moda gibi sanat dersleri ile teknik dersler verilmiştir (Turan, 1996: 119-120; Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 156).

1935-1936 eğitim ve öğretim yılında Kız Enstitüleri'ne ortaokul mezunu kızların alınması için öğretim süresi iki yıl olan bölümler açılmıştır. Bu bölümler daha sonra açılacak olan Olgunlaşma Enstitüsü'nün temelini oluşturmuştur. Kız Enstitüleri'nin gelişimi İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasına rastlar (Arığ, 2014: 203). 1943-1944 eğitim ve öğretim yılından itibaren üç yıllık Kız Orta Sanat Okulları ve iki yıllık Kız Enstitüleri olmak üzere Kız Enstitüleri ikiye ayrılmıştır. Yedinci Millî Eğitim Şûrası ile Kız Enstitüleri'nin ismi *"Kız Sanat Liseleri, Kız Meslek Liseleri"* olarak değiştirilmiştir. Kız Sanat Liseleri'nin eğitim süresi 1963-1964 eğitim ve öğretim yılından itibaren ortaokula dayalı üç yıla çıkarılmıştır (Koç, 1982: 37; Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 264).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Kız Enstitüleri ile ilgili şu kararları almıştır: Kız Enstitüleri için yeni hazırlanacak müfredat programlarında birinci sınıflarda %35 genel bilgi, %65 atölye ve meslek dersleri; ikinci sınıflarda %30 genel bilgi, %70 atölye ve meslek dersleri; üçüncü sınıflarda ise %25 genel

bilgi, %75 atölye ve meslek dersleri okutulacaktır. Kız Enstitüleri'nin ders programına; Hemşire Yardımcılığı, Büro Yönetimi ve Tıbbi Sekreterlik dersleri de konulacaktır. Sınıf geçme ve bitirme sınavları yönetmelikleri günün şartlarına göre yeniden düzenlenecektir. İlgili fakültelere girmek isteyenler için olgunluk sınavı yapılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 183-184).

Kız Enstitüleri'nin sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32):

1960-1961/102, 1961-1962/105, 1962-1963/106, 1963-1964/108, 1964-1965/116

1.1.12.7.1.3. Ticaret ve Turizm Okulları

1.1.12.7.1.3.1. Ticaret Okulları (Ticaret Liseleri)

Ticaret, Bankacılık, Sigortacılık ve Nakliyatçılık gibi iktisadi faaliyetlere eleman yetiştiren Ticaret Okulları ikiye ayrılır: Orta Ticaret Okulu ve Ticaret Lisesi. Orta Ticaret Okulları'nın öğretim süresi üç yıldır ve ilkokul mezunlarını alır. Ticaret Liseleri'nin öğretim süresi de üç yıldır ve Orta Ticaret Okulu ve genel ortaokul mezunlarını alır. Türkiye'de ticaret alanında eleman yetiştirmek amacı ile on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Galatasaray Lisesi'nde ilk kez bir Ticaret Bölümü açılmıştır. 1883 yılında Ticaret Nezareti tarafından özel İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu açılmıştır. 1924 yılında İzmir'de Lisan ve Ticaret Mektebi ismi ile üç sınıflı lise derecesinde bir okul açılmıştır. Aynı yıl Samsun'da İstiklal İlk Ticaret Mektebi açılmıştır. İktisat Bakanlığı tarafından 1924-1925 eğitim ve öğretim yılında Ankara'da ve Adana'da Amelî İlk Ticaret Mektebi açılmıştır. Trabzon'da Yüksek Ticaret Mektebi açılmıştır. 1927 yılında İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'na bağlı Orta Ticaret Okulu hariç bütün ticaret okulları Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış ve öğretim süreleri dört yıla çıkarılarak Orta Ticaret Okulu ismini almışlardır. 1933 yılında Ankara'daki ve 1935 yılında İzmir'deki Orta Ticaret Okulları'na lise sınıfları eklenmiştir. İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nun Yüksek Ticaret Bölümü 1932-1933 eğitim ve öğretim yılında Ticaret Lisesi ismini almıştır. 1941 yılında Orta Ticaret Okulları'nın öğretim süresi dört yıldan üç yıla indirilmiştir. Ticaret Liseleri'nin öğretim süresi ise iki yıldan üç yıla çıkarılmıştır.

1954-1955 eğitim ve öğretim yılında akşam eğitim veren Akşam Ticaret Liseleri açılmıştır. 1959 yılında İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu, İstanbul Yüksek İktisat ve Ticari İlimler Akademisi'ne dönüştürülmüş ve öğretim süresi dört yıla çıkarılmıştır. 1961-1962 eğitim ve öğretim yılına kadar kurslar şeklinde eğitim veren Akşam Ticaret Liseleri bu tarihten itibaren gündüz eğitim veren Ticaret Liseleri'nin ders programlarını takip etmeye başlamıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 12-13; Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 132-148; Sakaoğlu, 1992: 42; Alkan ve Doğan ve Sezgin, 1980: 129).

Orta Ticaret Okulları'nın sayısı şu şekildedir (resmî ve özel) (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 33): 1960-1961/25, 1961-1962/29, 1962-1963/30, 1963-1964/34, 1964-1965/34

Ticaret Liseleri'nin sayısı şu şekildedir (resmî, özel, akşam ticaret liseleri ve ticaret sınıfları) (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 33):

1960-1961/31, 1961-1962/44, 1962-1963/44, 1963-1964/52, 1964-1965/59

Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Ticaret Liseleri ile ilgili şu kararları almıştır: Ticaret Liseleri'nin ders programları incelenecek, ders çeşitleri azaltılacak, meslek dersleri iyileştirilecek, genel kültür dersleri gerekli oranda verilecektir. Zaman bakımından programın %25-30'u teorik meslek derslerine ayrılacaktır. Ticaret Lisesi mezunu öğrencilerden yetenekli ve başarılı olanların ilgili fakültelere ve yüksekokullara gidebilmeleri için çeşitli olgunluk sisteminin oluşturulmasına ve bu olgunluk sistemine hazırlanmak için okul içinde yetiştirme kurslarının açılmasına karar verilmiştir. Ticaret Liseleri'nin yönetmeliklerinde ve ders programlarında yapılacak değişiklikler Akşam Ticaret Liseleri'nde de uygulanacaktır. Yabancı dil öğretimi yapan Ticaret Liseleri açılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 192-193).

1.1.12.7.1.3.2. Turizm ve Otelcilik Okulu (Turizm ve Otelcilik Lisesi)

Turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceri ile donatılmış elemanlar ile konaklama endüstrisine (otel, motel, lokanta vb.) kalifiye eleman yetiştiren,

ortaokula dayalı üç yıllık öğretim süresi olan, öğrencileri hem mesleğe hem de üniversiteye hazırlayan okullardır. 1955 yılında İstanbul'da, 1960 yılında İzmir'de turist rehberliği kursları düzenlenmiştir (Somuncu, 2019: 211). 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında ilk Otelcilik Okulu Ankara'da açılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 246). Okula; Ticaret Ortaokulu'ndan, Kız Enstitüleri'nden, genel ortaokullardan ve bu okullara öğretim programı denkliği Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış okul mezunlarından sınav ile öğrenci alınmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 13).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Turizm ve Otelcilik Lisesi ile ilgili şu kararları almıştır: Turizm sektöründe yüksek seviyede elemanlar yetiştirmek amacı ile yüksek dereceli turizm okulları açılacaktır. Sadece önemli turistik bölgelerde orta dereceli bir otelcilik okulu açılacaktır. Bu okulların dersleri bazı genel bilgi dersleri dışında tamamen uygulamalı olacaktır. Öğrenciler, otel ve lokanta gibi iş yerlerinde çalışabileceklerdir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 193).

Turizm ve Otelcilik Lisesi'nin sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 33):

1960-1961/1, 1961-1962/1, 1962-1963/1, 1963-1964/1, 1964-1965/1

1.1.12.7.1.3.3. Sekreterlik Okulları (Sekreterlik Meslek Liseleri)

Sekreterlik Okulları, 1956-1957 eğitim ve öğretim yılında faaliyete geçmiştir. Bu liseler; iş hayatının ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri ve davranışlar ile donatılmış, nitelikli sekreterler yetiştirmeyi amaçlayan, öğrencileri hem mesleğe hem de üniversiteye hazırlayan, ortaokula dayalı iki yıllık öğretim süresi olan okullardır. Öğretim süresi daha sonra üç yıla çıkarılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 240).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası Genel Kurulu, Sekreterlik Meslek Liseleriile ilgili şu kararları almıştır: Sekreterlik okullarının sayısı artırılacaktır. Bu okullar, ticari ve ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde açılacaktır. Bu okullara, genel lise ve Ticaret Lisesi mezunları da alınacaktır. Takviyeli yabancı dil öğretimi yapan ve öğretim süresi daha uzun olan sekreterlik okulları deneme amacı ile

açılacaktır. Sekreterlik okullarının öğretim süresi üç yıla çıkarılacaktır. Bu okullar, Ticaret Öğretim Genel Müdürlüğü içinde bağımsız okullar şeklinde çalışacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 193-194).

Sekreterlik Okulları'nın sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 33):

1960-1961/5, 1961-1962/7, 1962-1963/9, 1963-1964/11, 1964-1965/10

1.1.12.7.1.4. İçişleri Bakanlığı'na Bağlı Okullar

1.1.12.7.1.4.1. Polis Okulları (Polis Enstitüleri, Polis Kolejleri)

Polis eğitimi genel eğitimin bir parçası olmakla birlikte meslekî bir eğitim olmasından dolayı genel eğitimden ayrılmaktadır. Kendine özgü nitelikleri olan bir eğitimdir. Polis eğitiminde amaç; öğrenciye meslekî bilgi ve davranışlar kazandırarak, özgür düşünebilme, iyi muhakeme edebilme, hızlı ve sağlıklı karar verebilme yeteneğine sahip polisler yetiştirmektir (Güloğlu, 2003: 105).

1923 yılında Konya'da ve 1926 yılında Trabzon'da birer polis okulu açılmıştır. 30 Haziran 1932 tarihli ve 2049 sayılı kanun ile Türk kadınlarına da polis olma imkânı verilmiştir. 1935 yılında emniyet teşkilatının kurulduğu il sayısı artmıştır. Emniyet müdürü sayısı kırk üçe, emniyet memuru sayısı otuz sekize, komiser sayısı bin yüz otuz dokuza ve polis memuru sayısı dört bin beş yüz ona ulaşmıştır. 12 Haziran 1937 tarihli 3201 sayılı *"Emniyet Teşkilatı Kanunu"*na göre, kabul edilen polis nizamnamesi şu şekildedir: Türk olmak, otuz yaşını geçmemek, 1.64 cm'den kısa olmamak, askerliğini yapmış olmak, ağır hapis cezası, altı aydan fazla ceza ve namus ile ilgili bir ceza almamış olmak. Ortaokul mezunları, lise mezunları, ordu ve jandarma erbaşlığı görevinden ayrılmış olanlar ve ortaokulu bitirememiş; ancak yabancı dili olan ilkokul mezunları polis okullarına alınmışlardır. 15 Haziran 1938 tarihinde ve 3452 sayılı kanun ile Polis Koleji kurulmuştur. 1950 yılında polis okullarının eğitiminde bazı bozulmalar olduğu için okullar kapanmış; ancak 1958 yılında okullar eğitime yeniden başlamıştır. Polis Koleji; lise seviyesinde eğitim veren, müfredat olarak Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan ve yönetim açısından İçişleri Bakanlığı Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan bir meslekî okuldur

(Güloğlu, 2003: 106; Polis Akademisi Tarihçesi. https://pa.edu.tr; Karayünlü, 2012: 19-20).

Polis Enstitüleri iç güvenliği sağlayan, Türk Emniyet Teşkilatı'nın amir ihtiyacını karşılamak için kurulmuş bir eğitim kurumudur. İlk olarak kurs şeklinde açılmış daha sonra üç yıllık bir eğitim kurumuna dönüşmüştür. Sonraki yıllarda ise okul, dört yıllık fakülte seviyesine çıkarılarak alanında bilgili ve eğitimli polis amirleri yetiştirmeyi amaçlamıştır. Ankara'da kurulmuş olan Polis Enstitüsü ve Polis Koleji, genel lise mezunlarını alan iki yıllık meslek içi yüksekokulken, 1961-1962 eğitim ve öğretim yılından itibaren öğretim süresi üç yıllık olan yüksekokul haline getirilmiştir (Karayünlü, 2012: 36-37; Güloğlu, 2003: 107).

Polis Koleji'nin sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 34):

1960-1961/1, 1961-1962/1, 1962-1963/1, 1963-1964/1, 1964-1965/3

1.1.12.7.1.5. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na Bağlı Okullar

Birinci devre sağlık okulları; ilkokula dayalı üç yıllık öğretim yapan, ebe ve hemşire yardımcısı yetiştiren meslek okullarıdır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 749). İkinci devre sağlık okulları ise ortaokula dayalı üç yıllık öğretim yapan, sağlık memurlarını, hemşireleri, laborantları ve özel hemşireleri yetiştiren meslek liseleridir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 447; Alkan ve Doğan ve Sezgin, 1980: 140).

1.1.12.7.1.5.1. Hasta Bakıcı Mektebi

Hilâl-i Âhmer Cemiyeti'nin girişimi ile hasta bakıcı yetiştirmek ve yetişen kişilerin bu meslekte görev yapmalarını sağlamak için 21 Şubat 1925 tarihinde eğitim ve öğretime başlamıştır. Öğretimi, teorik ve pratik dersler şeklinde verilen okulda, okul hastane işbirliği güçlendirilmeye çalışılmıştır. Eğitimini tamamlayan öğrencilere Hilâl-i Âhmer Hemşiresi unvanı ve özel bir belge verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 152).

1.1.12.7.1.5.2. Hemşirelik Okulu

1920 yılında Amiral Bristol Hastanesi'ne bağlı olarak açılan Amiral Bristol Hemşire Okulu ve 1925 yılında açılan Kızılay Hemşire Okulu ile hemşirelikte formal eğitime geçilmiştir. Ortaokul mezunu alan hemşire okullarının öğretim süresi 1958 yılına kadar üç yıl, 1958 yılından sonra ise dört yıla çıkarılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 153; Tepecik, 2006: 56).

1.1.12.7.1.5.3. Köy Ebe ve Hemşire Yardımcısı Okulları

Köy Ebe Okulları'nın ilki 1937 yılında Balıkesir'de ikincisi ise 1938 yılında Konya'da açılmıştır. Bu okullar ilk defa 1938 yılında ilkokula dayalı bir yıl eğitim ve öğretim veren meslek okulları olarak açılmıştır. 1961 yılından itibaren okulların öğretim süresi üç yıla çıkarılmış ve bu okullar Sağlık Okulları ismini almıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 190; Tepecik, 2006: 55).

1.1.12.7.1.5.4. Sosyal Hizmetler Akademisi

27 Mayıs 1960 ihtilâlinden sonra yaratılan siyasal ve toplumsal hava ile Ankara'da 1961 yılında kurulan Sosyal Hizmetler Akademisi'nin kuruluşu arasında bir bağ kurabiliriz. 1961 Anayasası, sosyal devlet anlayışını ve dolayısıyla sosyal hizmet eğitimini beraberinde getirmiştir. Planlı döneme geçilmesi ile birlikte sosyal hizmetlerin ve yardımların temel politikalarında, yatırımlarında ve uygulamalarında bazı düzenlemeler yapılmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sosyal hizmet alanında yetişmiş eleman sayısının az olduğu belirtilmiştir. Sosyal Hizmetler Akademisi'ne girmek için 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında üç yüz kırk bir, 1962-1963 eğitim ve öğretim yılında üç yüz yetmiş yedi aday başvurmuştur. Bu adaylara zekâ ve bilgi testi uygulanmıştır. Adaylar puan sıralamasına göre görüşmeye çağrılmışlardır. Gereksinimi duyulan eğitimci kadrosunun oluşturulmasında bir yandan yabancı uzmanlardan ve öğretim elemanlarından diğer yandan Türkiye'deki bazı fakültelerin öğretim kadrolarından yararlanılmıştır. Bu konuda Ankara Üniversitesi ile işbirliği yapılmıştır (Karataş ve Erkan, 2005: 7-9).

1.1.12.7.1.5.5. Genel Sağlık Okulları

Genel Sağlık Okulları'nın sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 34):

1960-1961/27, 1961-1962/29, 1962-1963/37, 1963-1964/41, 1964-1965/51

1.1.12.7.1.5.5.1. Hemşire-Ebe Laborant Okulu

Sağlık Bakanlığı'na bağlı kurumlardaki hemşire ihtiyacını karşılamak amacı ile 1946 yılında İstanbul'da Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde ve Şişli Çocuk Hastanesi'nde Hemşire-Ebe Laborant Okulu açılmıştır. 1952 yılında Sivas ve İzmir'de, 1953 yılında ise Diyarbakır'da açılan bu okullar, Sağlık Kolejleri olarak da adlandırılmışlardır. 1958 yılına kadar ortaokula dayalı üç yıl olan öğretim süresi, 1958 yılından sonra dört yıla çıkarılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 228; Ökdem ve Abbasoğlu ve Doğan, 2000: 10; Alkan ve Doğan ve Sezgin, 1980: 140).

1.1.12.7.1.6. Tarım Bakanlığı'na Bağlı Okullar

1.1.12.7.1.6.1. Bölge Ziraat Okulları (Ziraat Meslek Liseleri)

1928 yılında yürürlüğe giren *"Ziraat Öğretimi'nin Islahı Kanunu"* ile tarım öğretimine yeni bir yön verilmiştir. 1930 yılında Bursa, İstanbul-Halkalı, Adana ve İzmir-Bornova olmak üzere dört bölgede ziraat okulu açılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 182). Ziraat Teknik Liseleri ve Ziraat Meslek Liseleri, köy çocuklarını modern tarımın gerektirdiği şekilde eğiten ve çiftçilerin fide, fidan ve damızlık hayvan ihtiyaçlarını karşılayan, üretime yönelik eğitim ve öğretim yapan okullardır. 1943 yılında Kocaeli-Çayırova'da Tarım Bakanlığı'na bağlı Teknik Bahçıvanlık Okulu kurulmuştur. Daha sonra bu okul Ziraat Meslek Lisesi olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 210).

1.1.12.7.1.6.2. Orman Muhafaza Tekniker Okulu

İlk Orman Muhafaza Okulu, 1952 yılında Bolu-Düzce'de açılmıştır. Bu okul 1963 yılında Kastamonu-Araç'a taşınmıştır. Okula, ilkokul mezunu ve askerliğini

yapmış kişiler alınmıştır. Öğretim süresi bir yıldır. Okulun öğretim süresi daha sonraki yıllarda dört yıl olmuş ve okul ortaokul mezunlarını almıştır. Böylece Orman Muhafaza Okulu, Orman Muhafaza Tekniker Okulu ismini almıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 230; Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 13).

1.1.12.7.1.6.3. Ziraat ve Bahçıvanlık Okulları

Bu okulların ilki 1943 yılında açılmıştır. Bu okulların açılmasındaki amaç, köylü çocukları tarım ve toprak işlerinde yetiştirmektir. Okula, ilkokul mezunu, on altı yaşını doldurmamış, eğitimine çeşitli sebeplerden dolayı devam edemeyen, köylü kız ve erkek çocukları alınmıştır (Ziraat ve Bahçıvanlık Okulları Kanunu, 24 Temmuz 1943).

1.1.12.7.1.6.4. Hayvan Sağlık Okulu

Veteriner Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan bu okulun, öğretim süresi üç yıldır ve ortaokul mezunu almıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 13).

1.1.12.7.1.6.5. Meteoroloji Teknik Lisesi (Meteoroloji Meslek Okulu)

Bu okul, 1962 yılında Ankara'da kurulan, ortaokul mezunu alan ve meteoroloji alanında teknik elemanları yetiştirmek amacı taşıyan meslekî bir okuldur (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 249).

Meteoroloji Teknik Lisesi'nin sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 33):

1962-1963/1, 1963-1964/1, 1964-1965/1

Bölge Tarım, Teknik Tarım, Teknik Bahçıvanlık, Hayvan Sağlık ve Orman Muhafaza Tekniker okullarının sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 34):

1960-1961/12, 1961-1962/13, 1962-1963/13, 1963-1964/15, 1964-1965/15

1.1.12.7.1.7. Ulaştırma Bakanlığı'na Bağlı Okullar

1.1.12.7.1.7.1. Demiryolları Meslek Lisesi

Devlet demiryollarının personel ihtiyacını karşılamak için Ankara'da 1942 yılında kurulmuştur (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 196). Okul 1950 yılında çeşitli sebeplerden dolayı kapatılmış; ancak 1955 yılında Eskişehir'de tekrar açılmıştır. Okul; Yol, Hareket ve Muamelat olmak üzere üç alanda eğitim vermiştir. Bu okul, 1957 yılında yeniden Ankara'ya taşınmıştır. 1959-1960 eğitim ve öğretim yılının sonuna kadar okuldan üç yüz yirmi altı öğrenci mezun olmuştur. Aynı öğretim yılında okula Tesisler Bölümü eklenmiştir. 1961 yılında ise Liman Bölümü açılmıştır ve Muamelat Bölümü'nün ismi Muhasebe Bölümü olarak değiştirilmiştir. 1964 yılında okul kapatılmış ve okulun öğrencileri Ankara Yükseliş Koleji'ne gönderilmiştir (Demiryol Meslek Okulu. https://www.demok.org).

Demiryolları Meslek Lisesi'nin sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 33):

1960-1961/1, 1961-1962/1, 1962-1963/1

1.1.12.7.1.7.2. Yüksek Denizcilik Okulu

Cumhuriyet döneminde İstanbul'da devlet tarafından açılan Ticaret-i Bahriye Mekteb-i Âlisi, eğitim sistemini değiştirince Yüksek Deniz Ticaret Mektebi ismini almıştır. Okulun eğitimi 1946 yılından itibaren dört yıllık yüksek eğitim verecek hale getirilmiş ve okul, Yüksek Denizcilik Okulu ismini almıştır. Okul sadece iyi denizcileri değil aynı zamanda Türkiye için önemli olan işadamları ve yöneticileri de yetiştirmiştir (Karakaya vd., 2017: 137).

1.1.12.7.1.8. Maliye Bakanlığı'na Bağlı Okullar

1.1.12.7.1.8.1. Maliye Meslek Okulu

Maliye Meslek Okulu 1924 yılında Ankara'da açılmıştır (Maliye Okulu Mezunları Derneği. https://www.maliyeokulu.org.tr). Bu okul, 1949-1955 yılları arasında kapalı kalmış; ancak 1955-1956 eğitim ve öğretim yılında yeniden

açılmıştır. Okulun öğretim süresi üç yıldır ve ortaokul mezunlarını almıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 12).

Maliye Meslek Okulu'nun sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 33):

1960-1961/1, 1961-1962/1, 1962-1963/1, 1963-1964/1, 1964-1965/1

1.1.12.7.1.9. İmam Hatip Liseleri

1948 yılında okullarda din eğitiminin yeniden yapılmaya başlanması ile Din Bilgisi dersleri de büyük oranda ilgi görmeye başlamıştır. 1948 yılında daha güvenilir ve bilgili bir din görevlisi yetiştirmek amacı ile on aylık eğitim veren İmam Hatip kursları açılmıştır. Bu kurslar, 13 Ekim 1951 gün ve 601 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Müdürler Komisyonu kararı ile İmam Hatip okullarına dönüştürülmüştür. Dolayısıyla İmam Hatip okullarının sayısı da artmaya başlamıştır. Yedi ilde birer tane İmam Hatip okulları açılmıştır (İstanbul, Ankara, Adana, Konya, Kayseri, Isparta ve Kahraman Maraş). Bu okullar, 1958 yılına kadar Özel Okullar Müdürlüğü'ne bağlı kalmış, 1958 yılından 1961 yılına kadar ise Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'nün yönetimi altında kalmıştır (Karlık vd., 1999: 363-364; Öcal vd., 2015: 76; Çınar, 2018: 1244).

Din öğretiminin yaygınlaşması ile birlikte Din Eğitimi Müdürlüğü 29 Nisan 1964 tarihli 26540 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı kararı ile Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür (Karlık vd., 1999: 364).

İmam Hatip okulları ilk açıldığı zamanlar ilkokula dayalı dört yıllık ve ortaokul seviyeli bir okul olarak faaliyete başlamıştır. Okullar ilk mezunlarını verdikten sonra bu okulların, üç yıllık lise kısmı da açılmıştır. Böylece İmam Hatip okulları yedi yıllık bir ortaöğretim kurumu haline gelmiştir. Ders programı ise %40'ı meslekî, %60'ı ise kültür ve fen derslerinden oluşacak şekilde hazırlanmıştır (Öcal, 1998: 242; Çınar, 2018: 1244).

1960'lı yıllar İmam Hatip okullarının varlığının toplumsal kesimde artık kabul edildiği ve İmam Hatip kimliğinin oluşmaya başladığı bir dönem olmuştur (Gökaçtı, 2005: 201).

Yedinci Millî Eğitim Şurası'nda İmam Hatip okulları ile ilgili şu kararlar alınmıştır: İmam Hatip okulları mezunları için uygun yerlerde kurslar düzenlenecek ve bu kurslara giriş sınav ile olacaktır. Kursu başaranlar on ikinci derece ile memurluğa atanacaklar ve bir staja tabi tutulacaklardır. Köy ve kasaba imamları aynı zamanda gerekli sağlık ve kütüphane bilgilerine sahip olacaklardır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 209).

İmam Hatip Ortaokulları'nın sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32):

1960-1961/19, 1961-1962/19, 1962-1963/26, 1963-1964/26, 1964-1965/26

İmam Hatip Liseleri'nin sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 32):

1960-1961/17, 1961-1962/17, 1962-1963/19, 1963-1964/19, 1964-1965/19

1.1.12.7.2. Yaygın Eğitim Kurumları

Akşam Sanat Okulları ve Halk Eğitimi Meslek Kursları'ndan, Akşam Kız Sanat Okulları ve Sanat Ortaokulları'ndan, Akşam Erkek Sanat Okulları'ndan, Erkek Akşam Orta Terzilik Okulları'ndan, Köy Kadınları ve İlçe Kadınları Gezici Kursları'ndan, Köy Erkekleri ve İlçe Erkekleri Gezici Kursları'ndan, Yetiştirici ve Tamamlayıcı Kadın Meslek Sınıfları ve Kursları'ndan, Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitülerinden, Mektupla Öğretim Merkezi'nden, İş Okulları'ndan ve Çıraklık Eğitimi'nden oluşan meslekî ve teknik okullardır.

1.12.7.2.1. Sanat Okulları ve Halk Eğitimi Meslek Kursları

Halk eğitimi, örgün eğitim sisteminden çeşitli nedenlerden dolayı yararlanamamış ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden mezun olmuş bireylere; gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak amacı ile

örgün eğitim ile beraber ya da eğitimin dışında bireylerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini sağlayacak nitelikte, çeşitli sürelerde ve düzeylerde hayat boyu yapılan eğitim, öğretim, rehberlik ve uygulama faaliyetlerinin tümüdür (Türkoğlu ve Uça, 2011: 49). 1960 yılında halk eğitimi hizmetlerinin etki alanını genişletmek, dağınık olan etkinlikleri ülke genelinde tek bir çatı altında toplamak amacı ile Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kuruluş 1964 yılında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na bağlanmıştır (Kaya, 2015: 273).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda halk eğitimi ile ilgili şu kararlar alınmıştır: Halk eğitimi üzerinde çalışan komite tarafından halk eğitimi çeşitli yönleri ile ele alınmıştır. Fert, toplum, devlet güçlerini harekete geçirmenin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bunun için özel kurumlar ile işbirliğine gidilecektir. Kültür eğitiminin yanı sıra teknoloji eğitimi de verilecektir. Halk eğitiminde amaç bölge plancılığını sağlamaktır. Burada amaç her toplumu bir birim olarak görmek ve birimin kendi sorunlarını, bölge teknoloji merkezleri ve devlet teşkilatının yardımları ile çözmektir. 1961 yılı bütçesi ile Kurucu Meclis tarafından Millî Eğitim Bakanlığı'na halk eğitimi için üç milyon iki yüz bin lira verilmiş ve bu para ile altmış yedi halk eğitimi merkezi hizmete girmiştir. On iki bin sekiz yüz altmış Halk Dershanesi açılmış ve bu dershanelere üç yüz on iki bin altı yüz kişi eğitim görmeye gelmiştir. Bütçenin iki milyon lirası Halk Dershaneleri'ne, sekiz yüz kırk üç bin beş yüz lirası Halk Eğitimi Merkezleri'ne gönderilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 91-92). Kısa süreli her çeşit meslek kursları açılacaktır. Üç bine yakın kişinin devam ettiği Akşam Sanat Okulları on yıl içinde en az otuz bin kişiyi yetiştirecek kapasiteye ulaştırılacaktır. İlkokul öğrenimini tamamlamış; ancak üst kademede eğitimine devam edemeyen 12-14 yaş aralığındaki gençlerin İlköğretim ve Eğitim Kanunu gereğince çeşitli meslek kurslarına gitmeleri konusu ele alınmıştır. Bu konu, İlköğretim Dairesi ile işbirliği yapılarak Akşam Sanat Okulları sınırları içinde planlanacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 132).

Halk eğitimi, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın Toplumsal Kalkınma kısmında yer almıştır. Millî Eğitim Bakanlığı; tarımsal topluluklara hizmet götürmek,

çalışmaları desteklemek ve gerektiğinde toplumsal yapıda değişiklik yapmak için çaba göstermiştir. Aynı zamanda köylünün bilgisini artırmak, toplulukların ortaklaşa üretime katkıda bulunmaları için gerekli donanım ve bilgiyi sağlamak amacı ile kaynaklarını harekete geçirmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 102).

Halk eğitimi hizmetleri şu şekildedir (Kılıç, Şubat-Mart-Nisan-Mayıs1975: 40-41).

- Okuma yazma öğretimi ve temel eğitim
- Genel kültür kazandırma
- Öğretim kurumlarına hazırlama, akademi ve halk eğitimi
- Demokrasi eğitimi
- Aile idaresi, çevre ve iş ilişkilerini düzenleme
- Meslekî halk eğitimi
- Halk eğitimi kültür programları
- Toplum eğitimi
- Güzel sanatlar eğitimi
- Sosyal hizmetler eğitimi

Okuryazar olmayan kişilerin açılacak olan halk eğitimi çalışmalarına katılmaları mecburi olmuştur (Hürriyet, 5 Ekim 1962: 2).

Özellikle 1960'lardan sonra eğitimin yaşam boyu devam eden bir süreç olarak düşünülmesi bu tür eğitim etkinliklerinin önemini artırmıştır (Tekin, 1991: 36).

1.1.12.7.2.1.1. Akşam Kız Sanat Okulları

Türk kadınını; beslenme, çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili sorunların çözümünde ehil kişi haline getiren ve gerektiği zaman el sanatlarından biri ile geçimini kazanma olanağını sağlayan kurs niteliğinde okullardır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 129).

1928 yılında İstanbul'da Çapa Akşam Sanat Okulu faaliyete geçmiştir. Öğretim süresi iki yıldır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 170). 1936 yılında Konya'da şimdiki İsmet Paşa İlkokulu'nda Akşam Kız Sanat Okulu öğretime başlamıştır. 1944 yılında okulun ismi Konya Kız Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulu olarak değiştirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 188). 1957-1958 eğitim ve öğretim yılına gelindiğinde ise Türkiye genelinde altmış üç tane Akşam Kız Sanat Okulu vardır (Arığ, 2014: 201). Kız Enstitüleri bünyesinde olduğu gibi serbest Akşam Kız Sanat Okulları da vardır. Bu okullarda haftanın belirli günlerinde eğitim verildiği için bir öğrenci istediği birkaç kursa birden devam edebilirdi (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 170).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Akşam Kız Sanat Okulları ile ilgili şu kararlar alınmıştır: Akşam Kız Sanat Okulları içinde okuma yazma bilmeyenler için okuma yazma kursları açılacak ve öğrenciler kültür ve sanat yönünden geliştirilecektir. Kadın Meslek Okulları'na bağlı Pastacılık ve Ekmekçilik bölümleri açılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 184-185).

Akşam Kız Sanat Okulları'nın ve Akşam Kız Sanat Ortaokulları'nın sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 86):

1960-1961/182, 1961-1962/181, 1962-1963/190, 1963-1964/199, 1964-1965/211

1.1.12.7.2.1.2. Akşam Kız Sanat Ortaokulları

Kız Enstitüleri bünyesinde ya da bağımsız olarak faaliyet gösteren bu okulların ilki, 1958-1959 eğitim ve öğretim yılında ilkokula dayalı olarak açılmıştır ve öğretim süresi üç yıldır. Genel ortaokul programlarının yanı sıra haftada dokuz saat aile ve ev yönetimi bilgi ve becerilerini veren meslek derslerine de yer verilmiştir. İhtiyaç duyulan yerlerde bu okullara iki sınıf daha eklenerek okullar enstitü haline getirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 242).

1.1.12.7.2.1.3. Akşam Erkek Sanat Okulları

Bu okul, 1928 yılında Ankara'da açılmıştır. Fabrikalarda ve küçük sanatlarda çalışan işçilerin yeteneklerini daha da geliştirmek, mesleklerinde ilerlemelerini sağlayarak teknik yenilikleri öğretmek, ilkokuldan sonra üst öğrenim kademelerine gidemeyen öğrencileri çeşitli alanlarda düzenlenen kurslarla yetiştirmek amaçlanmıştır. Bu okullar Erkek Sanat Enstitüleri'nin; dershanelerinden, laboratuarlarından ve atölyelerinden faydalanarak eğitim vermişlerdir. Öğretim süreleri iki yıldır. Tesviyecilik, Elektrik, Ağaç İşleri, Demir, Model ve Radyo-Sanat bölümleri vardır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 172).

Akşam Erkek Sanat Okulları'nın 1961-1962 eğitim ve öğretim yılından itibaren okul sayısı ile ilgili bilgileri mevcut değildir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 86).

1.1.12.7.2.1.4. Erkek Akşam Orta Terzilik Okulu

Bu okul, 1928 yılında Terzilik ve Kürkçülük Okulu olarak İstanbul'da eğitim vermeye başlamıştır. 1936-1937 eğitim ve öğretim yılında kültür derslerinin eklenmesi ile Erkek Akşam Orta Terzilik Okulu ismini almış ve öğrenim kademesi olarak ortaokula dönüştürülmüştür (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 174).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda, on iki yaşındaki gençlere meslekî öğretim yaptırılmasının sakıncaları göz önünde tutularak terzilik okulunun üç yıllık ortaokula dayalı bir meslekî okul haline getirilmesine ve bu okul için *"Çırak, Kalfa ve Ustalar Hakkındaki Kanun Tasarısı"* kabul edildiği takdirde oluşacak duruma göre yeni bir program hazırlanmasına karar verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 187).

Erkek Akşam Orta Terzilik Okulu'nun sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 86):

1960-1961/1, 1961-1962/1, 1962-1963/1, 1963-1964/1, 1964-1965/1

1.1.12.7.2.1.5. İlçe Kadınları ve Köy Kadınları Gezici Kursları

1938 yılından itibaren bu okullar ilçelerde ve köylerde faaliyet göstermeye başlamıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 191). 1958-1959 eğitim ve öğretim yılında okul sayısı altı yüz otuz beştir (Çetin, 2003). Kurslara, ilkokulu bitiren kız çocukları ile öğrenim çağını geçiren kırk beş yaş altı kadınlar katılmıştır (Turan, 1992: 104). Köy kursları iki devreden oluşmuştur. Birinci devreli kurslar, Köy Kadınları Gezici Kursları ismi ile köylerde faaliyet göstermiş ve öğretim süreleri yedi sekiz ay arasında gerçekleşmiştir. İkinci devreli kurslar ise İlçe Kadınları Gezici Kursları ismi ile ilçelerde ve nüfusu elverişli olan bucaklarda kurulmuştur ve öğretim süresi iki yıldır. Kursun açılma ve kapanma zamanları bölgenin iklim şartlarına ve yaşayan halkın gündelik işlerine göre ayarlanmıştır. Kurslarda haftalık çalışma saati otuz altıdır. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda İlçe Kadınları ve Köy Kadınları Gezici Kursları ile ilgili şu kararlar alınmıştır: Bu kursların programları yeniden gözden geçirilecektir. Bu kurslar Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde de açılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 185).

1.1.12.7.2.1.6. İlçe Erkekleri ve Köy Erkekleri Gezici Kursları

Bu kurslar, 1938 yılından itibaren ilçelerde ve köylerde faaliyet göstermiştir. Kurslarda erkeklere, okuma yazma eğitimi, vatandaşlık ve toplum kalkınması ile ilgili bilgiler ile sağlık eğitimi verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 191). İlkokula dayalı, on üç yaş üstü erkekler bu kurslara katılmışlardır (Tezcan, 1982: 139).

1.1.12.7.2.1.7. Yetiştirici ve Tamamlayıcı Kadın Meslek Sınıfları ve Kursları

İlkokul eğitiminden sonra çeşitli sebeplerden dolayı örgün eğitim alamayan 12-15 yaş arasındaki genç kızlar için İlköğretim Dairesi ile işbirliği yapılarak iki yıllık Yetiştirici ve Tamamlayıcı Kadın Meslek Sınıfları ve Kursları açılmıştır. Bu sınıflar ve kurslar için özel yönetmelikler ve müfredat programları hazırlanacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 185).

1.1.12.7.2.1.8. Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüleri

Bu enstitüler, Kız Enstitüleri'ni veya Akşam Kız Sanat Okulları'nı bitiren öğrencilerin meslekî anlamda bilgi, beceri ve görgülerini artırmak, hayatlarını kazanabilecek şekilde yetişmelerini sağlamak amacı ile açılmıştır. Kız Enstitüleri'nin olgunlaşmasını sağlayan okulların açılması İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına denk gelir. Bu alandaki ilk okul, İstanbul'da 1946-1947 eğitim ve öğretim yılında İstanbul Beyoğlu Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüsü ismi ile açılmıştır. Yüz kırk dokuz öğrenci ile öğretime başlayan bu okul, mankenliğin meslek haline gelmesine ve Türkiye'nin bu anlamda yurtiçinde ve yurtdışında temsil edilmesine imkân sağlamıştır. 1958 yılında Ankara'da Olgunlaşma Enstitüsü açılmıştır. Daha sonraki yıllarda diğer illerde de bu enstitüler yaygınlaşmaya başlamıştır. Enstitülerin öğretim süresi iki yıldır. Olgunlaşma kelimesi, meslekte olgunlaşmayı ifade etmek için kullanılmıştır. Enstitüler aynı zamanda Türk el sanatlarının korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına öncülük eden bir kurum olmuştur (Arığ, 2014: 203-204).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüleri ile ilgili şu kararlar alınmıştır: Olgunlaşma Enstitüleri'nin döner sermaye ve idare yönetmelikleri düzenlenecektir. Mevcut enstitülerin bina yapımı, tesisatı ve döşenmesi ile ilgili giderleri karşılanacak ve bu kurumlar personel açısından desteklenecektir. On yıl içinde Adana'da ve Bursa'da birer Olgunlaşma Enstitüsü açılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 182-183).

Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüleri'nin sayısı şu şekildedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 87):

1960-1961/5, 1961-1962/5, 1962-1963/5, 1963-1964/5, 1964-1965/5

1.1.12.7.2.2. Mektupla Öğretim Merkezi

Mektupla Öğretim Merkezi, okula çeşitli sebeplerden dolayı devam edemeyen okul çağındaki çocukları, yetişkin kişilerden meslekî bilgi ve kültürünü artırmak isteyenleri, daha yüksek derecedeki meslekî ve teknik öğretim okullarının dışarıdan sınıf geçme ve bitirme sınavlarına girecek kişileri ders mektupları ile

yetiştirmek amacını taşır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 144; İşman, 1998: 43; Tuna, 1973: 139; Hürriyet, 13 Mayıs 1961: 2).

Türkiye'de ilk uzaktan eğitim uygulamaları 1950'li yıllarda başlamıştır. Bu yıllarda yükseköğretime gitme isteğinin fazla olması ve yükseköğretim kurumlarının bu isteklere yeterince cevap verememesi nedeni ile Millî Eğitim Bakanlığı mektup ile öğretim uygulaması çalışmalarını başlatmıştır. Bu çalışmalarda öncelikle eğitim konusunda ileri seviyedeki ülkelerin programları incelenmiştir. İlk Mektupla Öğretim Kursu 1958-1959 eğitim ve öğretim yılında Ankara dışında olan bankacılar için uygulanmıştır. 1960 yılında Millî Eğitim Bakanlığı ve Meslekî ve Teknik Eğitim Müsteşarlığı, bazı teknik konuları öğretmek ve orta dereceli meslek okulu mezunlarına yükseköğretim imkânını sunmak için girişimde bulunarak, İstatistik ve Yayım Müdürlüğü bünyesinde uzaktan eğitim yapmayı amaçlayan Mektupla Öğretim Merkezi kurumunu kurmuştur. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'ndan sonra Mektupla Öğretim Merkezi daha planlı bir şekilde çalışmaya başlamıştır (İşman, 1998: 42-44).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Mektupla Öğretim Merkezi ile ilgili şu kararlar alınmıştır: Mektupla Öğretim sistemi henüz başlangıç seviyesinde olduğu için bu teşkilatın kurulması ve masraflarının tespit edilmesi iki yıllık bir denemeden sonra yapılmalıdır. Öğretmenleri iş başında yetiştirme ile yetişkinler eğitimi konusunda Mektupla Öğretim yolundan yararlanılacaktır. Gelecek on yıl içinde; Elektrik Teknikerliği kursları, Teknik ve Meslekî Resim kursları, Makine Teknikerliği kursları, Yapı Teknikerliği kursları, Daktilo kursları, Matematik kursları, Ev Ekonomisi kursları gibi Çıraklık Kanunu yürürlüğe girdikten sonra açılması zorunlu olan teorik meslek dersleri ile ilgili kurslar, Mektupla Öğretim Merkezi tarafından faaliyete geçirilecektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 144-145). Kaliteli işçileri, ustaları, kalfaları, teknikerleri, mühendisleri ve yüksek mühendisleri memnun edecek bir iş baremi, ilgili kurumlar tarafından yapılıp uygulanacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 191).

1.1.12.7.2.3. İş Okulları

İş Okulları, çeşitli endüstri kuruluşlarının ve iş yerlerinin toplu bulunduğu yerlerde, bu kurumlar ile işbirliği yapılarak açılan okullardır. Amacı; çeşitli kurslar düzenleyerek iş yerlerinde çalışan kişilerin meslekî bilgilerini artırmak, herhangi bir meslek okulu mezunu olmayan kişileri kurslar ile sınavlara hazırlamak ve çeşitli konular üzerinde düzenlenen kurslar ile bölgenin zirai ve sosyal alanlarda gelişmesini sağlamaktır. İlk kez 1956 yılında Kırıkkale'de ve Karabük'te bu okullar açılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 238).

1.1.12.7.2.4. Çıraklık Eğitimi

1938 yılında çıkarılan 3457 sayılı kanun ile yüzden fazla işçi çalıştıran işletmelerde çırak, kalfa ve ustaların meslekî bilgilerinin artırılması amaçlanmıştır. Cumhuriyet döneminde ilk çırak okulları 1942 yılında Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü tarafından Eskişehir ve Sivas'ta açılmıştır. Sonraki süreçte Kırıkkale Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Kayseri Uçak Fabrikası, Karabük Demir Çelik Fabrikası ve İzmit Selüloz ve Kâğıt Fabrikası Çırak Okulları açılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 192).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Çıraklık Eğitimi ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Bakanlıklar arası bir komisyon tarafından hazırlanarak Başbakanlığa sunulmuş olan Çırak, Kalfa ve Ustalar Hakkındaki Kanun Tasarısı'nın kabul edilmesi ile uygulanmaya başlanacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 186).

1.1.12.7.3. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 1.37. 1961 Teknik Yükseköğretim Oranları (Bin)

Okul Çağındaki Nüfus	Toplam Öğrenci Sayısı	Öğrencilerin Okul Çağındaki Nüfusa Oranı %	Akademisyen Sayısı	Öğrenci Akademisyen Oranı
1816,0	10,0	1	1,3	8

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 448 19-22 yaş

Çizelge 1.38. Okul Çağındaki Nüfus ile Meslekî Liselerde Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (16-18 yaş)	Toplam Öğrenci	Nüfusa Oranı %
1963	1675	43	2,6
1964	1770	53	2,9
1965	1870	66	3,5

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 450

Çizelge 1.39. Okul Çağındaki Nüfus ile Lise Seviyesindeki Teknik Okullarda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (16-18 yaş)	Toplam Öğrenci	Nüfusa Oranı %
1963	1675	17	1,0
1964	1770	20	1,1
1965	1870	25	1,3

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 450

Çizelge 1.40. Okul Çağındaki Nüfus ile Teknik Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (19-22 yaş)	Toplam Öğrenci	Nüfusa Oranı %
1963	1880	11	0,6
1964	1940	13	0,7
1965	2040	15	0,7

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 450

Çizelge 1.41. Resmî Meslekî ve Teknik Okullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	Okul Sayısı	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1954-1955	387	4999	3216	1783	64.939	50.739	14.200	13.721	11.080	2641
1955-1956	415	5294	3431	1863	72.675	56.960	15.715	13.918	10.986	2932
1956-1957	432	5840	3864	1976	80.072	62.581	17.491	16.071	12.501	3570
1957-1958	454	6214	4120	2094	86.470	66.750	19.720	18.789	15.084	3705
1958-1959	473	6708	4513	2195	91.469	69.012	22.457	20.731	16.406	4325
1959-1960	503	7382	4978	2404	98.010	70.543	27.467	23.206	18.066	5140
1960-1961	530	8333	5770	2563	108.221	75.495	32.726	23.507	17.974	5533
1961-1962	664	8817	5905	2912	115.810	78.131	37.679	26.127	18.454	7673
1962-1963	709	9500	6331	3169	126.024	83.469	42.555	27.257	17.818	9439
1963-1964	738	10.220	6799	3421	149.148	100.086	49.062	30.735	19.433	11.302
1964-1965	777	10.464	6826	3638	162.592	109.486	53.106	33.608	24.247	9361

Resmî meslekî ve teknik ortaokulları ile meslekî ve teknik liseleri kapsar. Kadrolu öğretmenleri ve ücretli öğretmenleri kapsar. Sistem gereği diploma alan öğrenci sayısı bir yıl sonra verilmiştir.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 70

Çizelge 1.42. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1954-1955	168	13
1955-1956	175	14
1956-1957	185	14
1957-1958	190	14
1958-1959	193	14
1959-1960	195	13
1960-1961	204	13
1961-1962	174	13
1962-1963	178	13
1963-1964	202	15
1964-1965	209	16

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 74-77

Çizelge 1.43. Kız Sanat Ortaokulları'nda Öğrenci Sayısında Gelişme

Öğrenci	1963-1964	1964-1965
Toplam Öğrenci	21.087	22.030
İlk Kayıt	8606	9113
Mezun	3440	4160

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 750

Çizelge 1.44. Kız Enstitüleri'nde Öğrenci Sayısında Gelişme

Öğrenci	1963-1964	1964-1965
Toplam Öğrenci	9014	6694
İlk Kayıt	5221	2492
Mezun	3377	205

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 752

Çizelge 1.45. Ticaret Liseleri'nde Öğrenci Sayısında Gelişme

Öğrenci	1963-1964	1964-1965
Toplam Öğrenci	8936	9786
İlk Kayıt	4673	3988
Mezun	1223	1452

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 755

Çizelge 1.46. Türkiye'de Mühendis Başına Düşen Teknisyen Sayısı

Meslekler	1960	1965
İnşaat Teknisyeni/Mimar-Mühendis	1,5	1,0
Makine Teknisyeni/Makine Mühendisi	2,3	1,6
Elektrik Teknisyeni/ Elektrik Mühendisi	3,5	3,5
Maden Teknisyeni/Maden Mühendisi	0,3	0,4
Kimya Teknisyeni/Kimya Mühendisi	5,3	5,8

Kaynak: Koç, 1982: 29

Çizelge 1.47. 1960-1965 Yılları Arasında Doktor, Ebe, Hemşire ve Sağlık Memuru Sayısı

Yıllar	Doktor	Nüfus/Doktor	Ebe	Hemşire	Sağlık Memuru
1960	8214	3379	3126	2420	3550
1965	10.895	2860	4339	4592	4904

Kaynak: Eren ve Tanrıtanır, 1998: 19

Çizelge 1.48. Sanayide Çeşitli Kursları Bitirenler ve Dağılımı (Yetiştirilen Eleman Sayısı)

Yıllar	Usta	Kalfa	Çırak
1960	298	1068	966
1961	287	888	1071
1962	423	649	1096
1963	481	633	1203
1964	477	591	1221
1965	280	316	751

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 182

Çizelge 1.49. İl Dağılımına Göre Resmî Meslekî ve Teknik Okulları'nda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Ankara										
1954-1955	26	590	378	212	6018	4810	1208	1490	1254	236
1959-1960	36	946	620	326	8848	6558	2290	2892	2294	598
1964-1965	59	1195	717	478	12.673	8477	4196	2815	2117	698
Antalya										
1954-1955	6	64	41	23	1054	850	204	198	173	25
1959-1960	7	81	56	25	1335	1071	264	268	203	65
1964-1965	11	171	98	73	2019	1453	566	345	271	74
Denizli										
1954-1955	3	38	19	19	499	328	171	57	35	22
1959-1960	4	78	37	41	1141	478	663	225	123	102
1964-1965	8	111	75	36	2271	1001	1270	459	220	239
Erzurum										
1954-1955	13	114	78	36	1535	1236	299	405	315	90
1959-1960	14	169	126	43	2714	1978	736	740	461	279
1964-1965	16	222	165	57	3760	2808	952	931	690	241
Eskişehir										
1954-1955	6	125	86	39	2018	1785	233	455	403	52
1959-1960	9	161	121	40	3558	2686	872	704	539	165
1964-1965	14	262	185	77	4911	3710	201	965	677	288
İstanbul										
1954-1955	40	665	392	273	8866	5885	2981	2099	1480	619
1959-1960	51	1103	672	431	10.111	5756	4355	2475	1689	786
1964-1965	55	1079	610	469	12.768	7460	5308	2927	2012	915
İzmir										
1954-1955	19	277	159	118	3611	2511	1100	560	371	189
1959-1960	29	431	268	163	5180	3383	1797	1126	815	311
1964-1965	37	596	388	208	6620	4511	2109	1331	990	341
Konya										
1954-1955	13	165	120	45	2891	2446	445	615	518	97
1959-1960	19	233	177	56	3999	3217	782	939	757	182
1964-1965	24	322	225	97	6208	4573	1635	1475	1176	299
Ordu										
1954-1955	3	19	13	6	541	492	49	84	78	6
1959-1960	5	49	40	9	919	775	144	284	254	30
1964-1965	10	89	70	19	1932	1679	253	340	297	43
Mardin										
1954-1955	3	22	17	5	140	104	36	28	28	_
1959-1960	3	37	28	9	337	208	129	94	83	11
1964-1965	7	64	38	26	1087	390	697	144	75	69
Zonguldak										
1954-1955	6	78	53	25	958	708	250	188	146	42
1959-1960	7	86	58	28	1225	929	296	305	252	53
1964-1965	15	173	126	47	2580	1659	921	606	416	190

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 72-81

1.1.12.7.4. Meslekî ve Teknik Eğitim ile İlgili Değerlendirme

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ortaöğretim; liseler ve meslekî ve teknik okullardan oluşmuştur. Bu planda liselerin görevi üst okullara öğrencileri hazırlamaktır. Kalkınma Planı'nda ekonominin ihtiyaç duyduğu sayıda ve nitelikte insan gücünün yetiştirilmesi konusunun üzerinde özellikle durulmuştur. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda meslekî ve teknik eğitim alanında şu hususlar hedeflenmiştir: Teknik eğitim, çıraklıktan teknisyenliğe kadar tamamen sanayi ile bağlantılı, sanayinin imkânları ve genel ihtiyaçları ile uyumlu olan bir sistem ile kurulmalıdır. Eğitim ile hizmetin ayrılamayacağı bazı alanlar dışında meslek okulları Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanacaktır. Montör ve ustabaşı yetiştirmek amacı ile meslekî eğitim merkezleri kurulacaktır. Bunların donatılmasında devletin elinde bulunan ve kullanılmayan malzemelerden ve makinelerden yararlanılacaktır (Tural, 1988: 44; Devlet Planlama Teşkilatı, 1963: 457-462).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda meslekî ve teknik eğitim ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Bu okullar için yeni bir program çalışması yapılacaktır. Yapı, Motor, Kimya ve Mensucat alanlarına yönelik özel okullar açılacaktır. Kızlar için el sanatları başta olmak üzere meslekî eğitim verilmesi amacı ile Akşam Kız Sanat Okulları açılacaktır. Atölye ve meslek derslerine girecek öğretmenlerin Erkek Teknik Öğretmen ve Kız Teknik Öğretmen okullarından mezun olması kararlaştırılmıştır (Tosun, 2010: 44; Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 129-143).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 1961 yılına ait teknik yükseköğretim tablosunu incelediğimizde; bindelik oranda 19-22 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin sekiz yüz on altı, toplam öğrenci sayısının on ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının yüzde bir olduğunu görürüz (Bk. Çizelge 1.36.). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile meslekî liselerde okuması hedeflenen öğrencilerin oranını eğitim stratejisi planında incelediğimizde; bindelik oranda 1963 yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin altı yüz yetmiş beş, toplam öğrenci sayısının kırk üç ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %2,6 olarak, 1964 yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin yedi yüz yetmiş, toplam öğrenci sayısının elli üç ve öğrencilerin okul

çağındaki nüfusa oranının %2,9 olarak, 1965 yılında ise 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin sekiz yüz yetmiş, toplam öğrenci sayısının altmış altı ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %3,5 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 1.37.).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile lise seviyesindeki teknik okullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranını eğitim stratejisi planında incelediğimizde; bindelik oranda 1963 yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin altı yüz yetmiş beş, toplam öğrenci sayısının on yedi ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %1,0 olarak, 1964 yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin yedi yüz yetmiş, toplam öğrenci sayısının yirmi ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %1,1 olarak, 1965 yılında ise 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin sekiz yüz yetmiş, toplam öğrenci sayısının yirmi beş ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %1,3 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 1.38.).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile teknik yükseköğretim kurumlarında okuması hedeflenen öğrencilerin oranını eğitim stratejisi planında incelediğimizde; bindelik oranda 1963 yılında 19-22 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin sekiz yüz seksen, toplam öğrenci sayısının on bir ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %0,6 olarak, 1964 yılında 19-22 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun bin dokuz yüz kırk, toplam öğrenci sayısının on üç ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %0,7 olarak, 1965 yılında ise 19-22 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin kırk, toplam öğrenci sayısının on beş ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %0,7 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 1.39.).

1962-1963 eğitim ve öğretim yılında toplam öğrencilerin %59,4'ü genel liselere devam ederken, planlı dönem uygulamaları ile bu oran %50,1'e düşürülmüştür. Böylece meslekî ve teknik eğitimin niteliği artırılmıştır; ancak bu durum meslekî ve teknik okullarının gelişimi için yeterli değildir (Aytaç, t.y.: 250). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, meslekî ve teknik eğitimde okulların her türlü ihtiyacı devlet tarafından karşılanmaya çalışılmıştır. Ortaöğretim çağındaki

öğrencilerin önemli bir kısmı meslekî ve teknik eğitime yönlendirilmek istenmiştir. Çünkü bu sayede ekonominin ihtiyaç duyduğu ara nitelikli insan gücü yetiştirilecektir. Fakat bu hedef gerçekleşmemiştir. Genel liselere yığılma fazla olmuştur. Genel olarak bakıldığında, meslekî ve teknik okullarında nicelik olarak bir gelişme olmuştur; ancak meslekî ve teknik eğitime gerekli ağırlık verilmemiştir (Tural, 1988: 177-181).

Türkiye genelinde resmî meslekî ve teknik okullardaki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayısı tablosunu incelediğimizde; meslekî ve teknik okullara (ortaokulları ve liseleri kapsar) giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim yılı döneminde, meslekî ve teknik okullara giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1954-1955 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı üç yüz seksen yedi, öğretmen sayısı dört bin dokuz yüz doksan dokuz, öğrenci sayısı altmış dört bin dokuz yüz otuz dokuz, diploma alan öğrenci sayısı ise on üç bin yedi yüz yirmi birdir. Okul başına düşen öğrenci sayısı yüz altmış sekiz, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on üçtür. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı yedi yüz yetmiş yedi, öğretmen sayısı on bin dört yüz altmış dört, öğrenci sayısı yüz altmış iki bin beş yüz doksan iki, diploma alan öğrenci sayısı ise otuz üç bin altı yüz sekizdir. Okul başına düşen öğrenci sayısı iki yüz dokuz, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on altıdır (Bk. Çizelge 1.40.-1.41.).

Okul ve öğrenci sayısı artmasına rağmen, on yıllık süreçte, bir öğretmene düşen öğrenci oranında artışın fazla olmadığı görülmektedir. Bu da meslekî ve teknik eğitimde nicelik ve niteliksel olarak öğretmen sayısı ve verimli eğitim oranında artış olduğunu gösterir. Ancak hedeflenen eğitim seviyesine ulaşılamamıştır (Tural, 1988: 177-181). Meslekî ve teknik eğitimde ortaokul okullaşma oranı; 1963 yılında %3,5, 1964 yılında %3,7, 1965 yılında ise %3,4 olmuştur (Demirali, 1980: 254). Meslekî ve teknik eğitimde lise okullaşma oranı; 1963 yılında %4,5, 1964 yılında %4,6, 1965 yılında ise %5,4 olmuştur (Demirali, 1980: 257).

Kız Sanat Ortaokulları'nda öğrenci sayısındaki gelişmeleri incelediğimizde; 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında; toplam öğrenci sayısı yirmi bir bin seksen yedi,

ilk kayıt sayısı sekiz bin altı yüz altı, mezun sayısı ise üç bin dört yüz kırktır. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında; toplam öğrenci sayısı yirmi iki bin otuz, ilk kayıt sayısı dokuz bin yüz on üç, mezun sayısı ise dört bin yüz altmıştır (Bk. Çizelge 1.42.).

Kız Enstitüleri'nde öğrenci sayısındaki gelişmeleri incelediğimizde; 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında; toplam öğrenci sayısı dokuz bin on dört, ilk kayıt sayısı beş bin iki yüz yirmi bir, mezun sayısı ise üç bin üç yüz yetmiş yedidir. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında; toplam öğrenci sayısı altı bin altı yüz doksan dört, ilk kayıt sayısı iki bin dört yüz doksan iki, mezun sayısı ise iki yüz beştir (Bk. Çizelge 1.43.).

Ticaret Liseleri'nde öğrenci sayısındaki gelişmeleri incelediğimizde; 1963-1964 eğitim ve öğretim yılında; toplam öğrenci sayısı sekiz bin dokuz yüz otuz altı, ilk kayıt sayısı dört bin altı yüz yetmiş dört, mezun sayısı ise bin iki yüz yirmi üçtür. 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında; toplam öğrenci sayısı dokuz bin yedi yüz seksen altı, ilk kayıt sayısı üç bin dokuz yüz seksen sekiz, mezun sayısı ise bin dört yüz elli ikidir (Bk. Çizelge 1.44.).

Kız Sanat Ortaokulları'nda diğer meslek okullarına oranla sınırlı bir gelişme olmuştur. Buna rağmen yıldan yıla ilk kayıt ve mezun sayılarında artış görülmüştür (Bk. Çizelge 1.42.).

Kız Enstitüleri'ndeki öğretmenlerin nitelik açısından yetersizliği ve eğitim programlarının üretim sisteminin gerekleri ile ilişkili olmayışı, bu enstitülerdeki öğrencilerin nitelikli eğitim görmelerini sınırlandırmıştır. Toplam öğrenci, ilk kayıt ve mezun sayılarında yıldan yıla artışlar ve düşüşler görülmüştür. Yani Kız Enstitüleri'nde istikrarlı bir gelişim görülmemiştir (Bk. Çizelge 1.43.).

Ticaret Liseleri'nde yıldan yıla öğrenci sayısı artsa da, yeni kayıt sayısı düşüşe geçmiştir (Bk. Çizelge 1.44.).

1960-1965 yılları arasında nüfus sayısına düşen doktor sayısını incelediğimizde, doktor sayısının nüfusa oranla yeterli olmadığını görürüz (Bk. Çizelge 1.46.).

Kız teknik öğretim fonksiyonel eğitim veren bir nitelik kazanamamıştır ve mezunlarından fonksiyonel amaçla yararlanma yeterli oranda sağlanamamıştır. Mezunların %24'ü yükseköğretime devam etmiştir, %30'u herhangi bir işe girmiştir ve %41'i meslekî anlamda bir iş yapmamıştır. Okulların eğitim araçlarının yetersizliği okulların etkinliğini sınırlandırmıştır. Teknik okullardan mezun olan kişilerin sanayide iş bulmaları ve buldukları işten tatmin olmaları zorlaşmıştır. Bu dönemde Sanat Enstitüleri'nde çeşitli dallarda farklı verim oranları görülmektedir. Bu oranlar %30 ile %55 arasında değişiklik göstermiştir. Lise seviyesindeki meslek okullarında (tarım, sağlık vb.) eğitim ve öğretim faaliyetleri gelişme göstermiştir. Ancak Tarım Okulları mezunları genellikle memurluk mesleğini seçebildikleri için bu tür okullar tek amaca hizmet eden okullara dönüşmüştür. Tekniker Okulları'ndaki niteliksel göstergeler de eğitimde yeterli oranda gelişme olmadığını göstermektedir (Bk. Çizelge 1.45.) (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 161; Koç, 1982: 29).

Meslekî ve teknik okulları il dağılımına göre incelediğimizde; beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarına göre illerdeki resmî meslekî ve teknik okullarının, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayıları tespit edilmiştir. Türkiye'de Batı bölgesinde gelişimini gösteren meslekî ve teknik eğitim, İç Anadolu Bölgesi'nde ve hatta Doğu Anadolu Bölgesi'nde de aynı gelişimini sürdürmüştür. Sanayinin gelişmiş olduğu İstanbul, İzmir ve Ankara her yıl diğer illere göre daha fazla gelişme göstermiştir. Türkiye genelinde Batı'dan Doğu'ya doğru gidildikçe her ne kadar okul sayısında azalma görülse de bazı istisnalar da vardır. Örneğin; Erzurum'daki okul sayısı Eskişehir'den yüksektir. Bu durum açılan bölümlerin niteliğine göre değişmektedir. Mardin'de açılan okul sayısı ile Denizli'de açılan okul sayısı arasında bir fark yoktur. Cinsiyet açısından incelediğimizde; okulun niteliğine göre bölgesel öğrenci dağılımı gerçekleşmiştir. Ancak Batı ve Doğu bölgelerini karşılaştırdığımız zaman genel olarak kız öğrenci sayısının Doğu bölgesinde daha az olduğunu görürüz. Ancak il içinde de bazı istisnalar göze çarpmaktadır. Örneğin; Mardin'de

1964-1965 eğitim ve öğretim yılında kız öğrenci sayısı altı yüz doksan yedi, erkek öğrenci sayısı ise üç yüz doksandır (Bk. Çizelge 1.48.).

Çizelge 1.50. Cari Fiyatlarla Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımları (1000TL)

Yıllar	Toplam Yatırım	Eğitim Yatırımı	Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımı	Toplam Yatırım /Eğitim Yatırımı %	Eğitim Yatırımı/Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımı %
1963	6.075.376	642.419	165.102	10,6	26
1964	6.314.462	760.921	207.212	12,1	27
1965	7.305.494	803.500	248.685	11,0	31
1966	7.922.225	893.331	195.517	11,3	22
1967	8.523.358	1.010.000	287.249	11,8	28

Kaynak: Tural, 1988: 179 Meslekî ve teknik eğitim ödenekleri

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde; meslekî ve teknik eğitime yapılan yatırımlarda yıllar içinde bir dalgalanma olduğu görülmektedir. Ancak yüzdelik oranlarına baktığımız zaman yıllar içinde sayısal veriler arasında büyük bir farkın da olmadığını görürüz.

1.1.13. Özel Eğitim ile İlgili Gelişmeler

1955 yılında özel eğitime muhtaç çocukları incelemek amacı ile bugünkü adı ile ilk Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) kurulmuştur. 1957 yılında çıkarılan 6660 sayılı yasa ile güzel sanatlarda yaratıcı ve üstün yetenekli çocukların, devlet tarafından yurtdışı eğitiminden yararlanmaları sağlanmıştır. 1961 Anayasası'nda ilk kez özel eğitim ile ilgili hükümler konulmuş ve ilk kez *"Özel Eğitim Yönetmeliği"* çıkarılmıştır (Kulaksızoğlu vd., 2010: 355). Bu gelişmeyle birlikte Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 16 Eylül 1962 tarih 3918 sayılı kararı ile Ankara, Bursa, İstanbul ve Eskişehir'de 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında Üst Özel Sınıflar açılmıştır. Bu sınıflara grup ve bireysel zeka testleri sonucunda zeka seviyeleri 120 ve daha yukarı olan sekiz yaşındaki ikinci sınıfa geçen öğrenciler alınmıştır. Ancak 1968 yılında Millî Eğitim Bakanlığı hiçbir gerekçe göstermeden bu sınıfların faaliyetlerine son vermiştir (Çitil, 2018: 148).

1.1.14. Eğitim Vakıfları

1961-1965 yılları arasında kurulan eğitim vakıflarının isimleri şu şekildedir (Şenel ve Tuyan, 2009: 131-133):

- 1961 Ankara-Develi Cemal Nevzer Erciş Eğitim ve Yetiştirme Yurdu Tesisi
- 1962 İstanbul-İktisadi Araştırmalar Tesisi
- 1962 İstanbul-Prof. Dr. Refii Şükrü Suvla Tesisi
- 1963 İzmir-Süleyman Faik Özkan Tesisi
- 1963 İstanbul-Terakki Tesisi
- 1964 İstanbul-İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsü Tesisi
- 1964 İstanbul-Galatasaray Lisesi'ni Geliştirme Tesisi
- 1964 Ankara-Türkiye Sendikacılık Koleji
- 1965 Ankara-Manisa Yüksek Tahsil Öğrenci Yurdu
- 1965 İstanbul-İktisadi Kalkınma Tesisi
- 1965 İstanbul-Cemal Pekin Tesisi
- 1965 Ankara-Doktor Ali Mümtaz Gürsoy Okutma Tesisi
- 1965 İstanbul-İstanbul Rotary Kulübü Burs Fonu Tesisi

1.1.15. Mayıs 1960-Ekim 1965 Yılları Arasında Millî Eğitim Bakanlığı Görevini Üstlenmiş Kişiler

1.1.15.1. Fehmi Yavuz

Fehmi Yavuz, 1912 yılında Isparta'da dünyaya gelmiştir. 1937 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi Mali Şubesi'nden mezun olmuştur (Yavuz, 1981: 5-7). 1940'lı yılların sonlarına doğru Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarlığı görevini yapmıştır. 1951 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi Şehircilik dersi profesörlüğüne yükselmiştir (Yavuz, 1981: 73). Birinci Cemal Gürsel Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı görevini üstlenmiştir (Yavuz, 1981: 87). Daha çok ülke sorunları

ile ilgili yazdığı yazılar ile tanınır (Yavuz, 1981: 107). 1991 yılında Ankara'da vefat etmiştir (Fehmi Yavuz. https://biyografya.com).

1.1.15.2. Bedrettin Tuncel

Bedrettin Tuncel, 1910 yılında Giresun'da dünyaya gelmiştir. 1936 yılında Paris Lyon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olmuştur. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde asistanlık yapmıştır. 1943 yılında profesörlüğe yükselmiştir. Ankara Devlet Konservatuarı'nda on yıl Tiyatro Tarihi dersini vermiştir. Birinci Cemal Gürsel Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı görevini üstlenmiştir. 1966-1968 yılları arasında UNESCO Genel Konferansı'na başkanlık yapmıştır. Fransız Dili ve Edebiyatı'na çeşitli hizmetler vermesinden dolayı 1973 yılında Fransız Şairler Birliği Uluslararası Büyük Edebiyat Ödülü'nü almıştır. 1980 yılında Ankara'da vefat etmiştir (Bedrettin Tuncel. https://biyografya.com).

1.1.15.3. Turhan Feyzioğlu

Turhan Feyzioğlu, 1922 yılında Kayseri'de dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. 1957 yılında genel seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi'nden siyasete atılan Feyzioğlu, 1957 genel seçimlerinden sonra Cumhuriyet Halk Partisi Sivas milletvekili seçilmiştir. 1961 yılında Cumhuriyet Halk Partisi Kayseri milletvekili seçilmiştir. Aynı yıl ikinci Cemal Gürsel Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı ve dokuzuncu İsmet İnönü Hükümeti döneminde Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. 1965 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nden yeniden Kayseri milletvekili seçilmiştir. 1967 yılında arkadaşları ile birlikte Cumhuriyetçi Güven Partisi'ni kurmuştur. 1977 yılına kadar Kayseri milletvekilliği görevini yapmıştır. 1988 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Bozkır, 1996: 227-251).

1.1.15.4. Ahmet Tahtakılıç

Ahmet Tahtakılıç, 1909 yılında Uşak'ta dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. 1946 yılında Demokrat Parti Kütahya

milletvekili seçilerek siyasi hayata atılmıştır. Daha sonra Millet Partisi'ne geçmiştir. Millet Partisi kapatıldıktan sonra Cumhuriyetçi Millet Partisi'ni kurmuş ve Genel Başkanlığı görevini üstlenmiştir. 1961 yılında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ni temsilen Kurucu Meclis Uşak milletvekilliği, ikinci Cemal Gürsel Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı ve Çalışma Bakanlığı görevlerini üstlenmiştir. 1965-1969 yılları arasında bağımsız İstanbul milletvekilliği ve 1975-1980 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi Uşak Senatörlüğü görevlerinde bulunmuştur. 2000 yılında vefat etmiştir (Şimşek, 2008: 6-9).

1.1.15.5. Mehmet Hilmi İncesulu

Mehmet Hilmi İncesulu, 1917 yılında Çorum'da dünyaya gelmiştir. 1937 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1937-1940 yılları arasında Maiyet Memurluğu, 1940-1943 yılları arasında Kaymakamlık, 1950 yılında Mülkiye Müfettişliği, 1950-1960 yılları arasında Valilik, 1960 yılında İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı ve Müsteşar Vekilliği, 23 Eylül 1960-25 Ekim 1961 tarihleri arasında Başbakanlık Müsteşarlığı, 1961-1969 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi Çorum milletvekilliği, sekizinci İsmet İnönü Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı, daha sonraki yıllarda ise Akbank ve DESİYAB Yönetim Kurulu Üyeliği görevlerinde bulunmuştur. 1992 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Karaer vd., 2014: 109).

1.1.15.6. Şevket Raşit Hatipoğlu

Şevket Raşit Hatipoğlu, 1898 yılında İzmir'de dünyaya gelmiştir. Paris Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde ve Berlin Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde eğitim görmüştür. Felsefe alanında doktora yapmıştır. 7-8-12. yasama dönemlerinde Cumhuriyet Halk Partisi Manisa milletvekili seçilmiştir. 1942-1946 yılları arasında Ziraat Bakanlığı ve dokuzuncu İsmet İnönü Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1973 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Karakaş, 2014: 123-124).

1.1.15.7. İbrahim Öktem

İbrahim Öktem, 1904 yılında Karaman'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Darülfünun Mekteb-i Tıbbiye'de eğitim görmüştür. Uzmanlığını Lyon Üniversitesi'nde ve Paris'te Tıp Fakültesi'nde tamamlamıştır. Millî Türk Talebe Birliği'nin başkanlığını yapmıştır. 1954 yılında Demokrat Parti'den Bursa milletvekili olarak siyasi hayatına adım atmıştır. Dokuzuncu İsmet İnönü Hükümeti döneminde ve onuncu İsmet İnönü Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. İcraatlarının temelinde imam hatipler, teknik eğitim, üniversiteler, köylünün eğitimdeki yeri ve öğretmen yetiştirme politikaları vardır. 1982 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Alişoğlu, 2020: 1423).

1.1.15.8. Nevzat Cihat Bilgehan

Nevzat Cihat Bilgehan, 1923 yılında Kırklareli'de dünyaya gelmiştir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Çeşitli illerde hakimlik görevinde bulunmuştur. 1961 yılında Yeni Türkiye Partisi'nden Balıkesir milletvekili seçilmiştir. Daha sonra Adalet Partisi'ne geçmiştir. Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı ve diğer hükümetler döneminde çeşitli bakanlık görevlerinde bulunmuştur. 1981 yılında Balıkesir'de vefat etmiştir (Birinci vd., 2010: 781).

1.2. Hükümetlerin Kültür Programları ve İcraatları

Mayıs 1960-Ekim 1965 yılları arasında Türkiye'deki kültür faaliyetleri şu şekilde gelişme göstermiştir:

1960-1965 yılları arasında kültür faaliyetleri Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. 1965 yılında Millî Eğitim Bakanlığı içindeki kültür işlerini yürüten birimler Kültür Müsteşarlığı'nda toplanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://kvmgm.ktb.gov.tr).

1.2.1. I. Cemal Gürsel Hükümeti Dönemi

Hükümet programında, kültür konusunun millî eğitimin en temel konularından biri olduğu vurgulanmıştır. Kültür ile ilgili özel bir karar alınmamıştır (Ekinci, 1994: 13; Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 92).

1.2.2. II. Cemal Gürsel Hükümeti Dönemi

Hükümet herhangi bir kültür programı sunmamıştır (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 95).

1.2.3. VIII. İsmet İnönü Dönemi Hükümeti

Hükümet programında, kültür ve sanat faaliyetlerinin ülke genelinde sadece özel zümrelere değil herkese hitap edecek şekilde yapılması gerektiği belirtilmiştir. Güzel sanatlar alanında yapılan araştırmaların ve meydana getirilen eserlerin destekleneceği belirtilmiştir. Güzel sanatlar, müzeler, kütüphaneler ve yayım gibi alanlarda her çeşit kültür faaliyetlerinin ülke genelinde yayılması hedeflenmiştir (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 99; Ekinci, 1994: 14).

1.2.4. IX. İsmet İnönü Hükümeti Dönemi

Hükümet programında, millî eğitimin amacının her yaştaki vatandaşlara eşit eğitim imkânını sunmak, kabiliyetlerine ve yeteneklerine göre üstün seviyede yetiştirmek, ekonomik ve sosyal kalkınmada gerekli insan gücünü hazırlamak olduğu belirtilmiştir. Kültür ile ilgili özel bir karar alınmamıştır (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 103; Ekinci, 1994: 14).

1.2.5. X. İsmet İnönü Hükümeti Dönemi

Hükümet programında, kamu hizmetleri içinde kültürel ve sosyal kalkınmanın olduğu kadar iktisadi kalkınmanın da hem ortamı hem de aracı olarak millî eğitime öncelik verilmesi vurgulanmıştır. Millî eğitime, Atatürk ilkelerine ve

Batı uygarlığının temel ilkelerine dayalı bir sosyal düzeni ve millî-kültürel değerleri oluşturacak ve geliştirecek bir hüviyet kazandırılacaktır (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 108; Ekinci, 1994: 16).

1.2.6. Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti Dönemi

Kültür ile ilgili özel bir karar alınmamıştır. Programda, beden eğitimi üzerinde özellikle durulmuş ve sporun her dalının çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırılması hedeflenmiştir (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 112).

1.2.7. Türkiye Cumhuriyeti'nin Taraf Olduğu İkili ve Çok Taraflı Kültür Antlaşmaları

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Hollanda Kraliyet Hükümeti (29 Mart 1961) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 50), İran Hükümeti (27 Aralık 1963) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 52), Afganistan Krallığı (27 Aralık 1963) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 55), Pakistan ve İran Hükümetleri (21 Temmuz 1964) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 133) ile kültürel ilişkilerini geliştirmek, aralarındaki dostluk bağını kuvvetlendirmek, sosyal ve ekonomik kalkınmayı ve siyasi işbirliğini geliştirmek amacı ile eğitim, bilim ve kültür alanında antlaşmalar yapmıştır.

1.2.8. Türkiye'de Kültürel Ortamların ve Kültürel Unsurların Gelişim Süreci

1.2.8.1. Yayın ve Yayım Alanındaki Gelişmeler

1960-1965 yılları arasındaki yayın ve yayım alanındaki gelişmeleri üç gruba ayırırız: Birincisi millî kütüphane ve halk kütüphaneleridir. İkincisi radyo, gazete ve dergilerdir. Üçüncüsü ise edebiyat alanındaki gelişmelerdir.

1.2.8.1.1. Millî Kütüphane ve Halk Kütüphaneleri

1960 yılında kütüphaneler yeni kurulan Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. 1961 yılında kütüphaneler ile ilgili bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda, üniversite kütüphaneleri dışında kalan tüm devlet kütüphanelerinin durumları incelenmiş ve sorunlar ortaya konulmuştur (Atılgan, 1995: 12).

Kütüphanecilik eğitimini incelediğimizde; kalkınma planlarında, kütüphanelerin eğitimin ayrılmaz bir parçası olduğu ve bu nedenle de harcamaların eğitim harcamaları içinde yer alması gerektiği belirtilmiştir. Yine aynı kalkınma planlarında, kütüphanelerin geliştirilmesi için alınması gereken tedbirlerin de eğitim politikaları ve ihtiyaçlar doğrultusunda yürütüleceği ifade edilmiştir (Rukancı ve Anameriç, 2017: 76).

1.2.8.1.1.1. Millî Kütüphane

Millî kütüphane 15 Nisan 1946 tarihinde Ankara'da kurulmuştur. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda millî kütüphane için şu kararlar alınmıştır: Millî kütüphane, doğrudan Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı, ilmi ve idari bakımdan özerkliği ve tüzel kişiliği olan bir müdürlük olarak hizmet verecektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 293). Millî kütüphanede, bibliyografya ve diğer yayımlar için kullanılmak amacı ile bir matbaa kurulacaktır. Millî kütüphanede imkânlar ölçüsünde kitap, resim ve heykel koleksiyonları yapılacaktır. Yeni bina yapılıncaya kadar mevcut binalara eklenmek üzere bir buçuk milyon Türk lirasına mal olacak yeni bir bina yapılmasına karar verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 265).

1.2.8.1.1.2. Halk Kütüphaneleri

Halk kütüphaneleri; kadın ve erkek her yaşta, her düzeyde ve meslekten olan okuyucunun çeşitli eserlerden ücretsiz ve serbestçe yararlanmalarını sağlayan kurumlardır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 82).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda halk kütüphanesi ile ilgili şu kararlar alınmıştır: On üçü bölge ve elli ikisi il kütüphanesi olmak üzere on yıl içinde yeniden açılması planlanan dört yüz altmış yedi halk kütüphanesi binası için gereken ödenek

verilecektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 294). Beyazıt Kütüphanesi'nin devlet nüshalarını içine alan bir Devlet Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi yazmaları ve Şark-İslam kültürüne ait eserleri içeren bir kütüphane; Ragıp Paşa, Nuruosmaniye, Köprülü, Ayasofya ve Selim Ağa kütüphaneleri kataloglarındaki eserleri içeren Müze Kütüphaneleri, Millet, Hüsrev Paşa, Murat Molla ile Üsküdar'daki Şemsi Paşa Kütüphanesi'nin de halk kütüphaneleri haline getirilmesine karar verilmiştir. Kütüphaneler Komitesi tarafından teklif edilen *"Kütüphaneler Kanunu"* tasarısında; yazma ve kıymetli basma koleksiyonları ile yazma ilim ve sanat eserleri dışında kalan Türkçe ve yabancı dillerde basılı kitap ve periyodikler ile görevli olan kütüphane personelinin kıyafet kanunu hükümlerinden muaf tutulmasına, il ve ilçe halk kütüphanelerine gelir olarak özel idare ve belediye bütçelerinin yıllık gelirlerinden belirli bir yüzdenin ayrılmasına, kütüphaneler için satın alınacak kitaplarda bazı kanun hükümlerinin uygulanmamasına karar verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 265-266).

Çizelge 1.51. Halk Kütüphanelerinde Kütüphanelerden ve Kitaplardan Yararlananların Sayısı ve Değişim Oranları

Yıllar	Kütüphane Sayısı	Değişim Oranı %	Kitap Sayısı	Değişim Oranı %	Yararlanan Kişi Sayısı	Değişim Oranı %
1960	152	7,0	1.369.760	7,1	1.334.525	10,5
1961	165	8,6	1.539.497	12,4	1.712.270	28,3
1962	174	5,5	1.668.639	8,4	1.903.339	11,2
1963	191	9,8	1.804.661	8,2	2.091.615	9,9
1964	211	10,5	1.923.801	6,6	2.323.384	11,1
1965	226	7,1	2.025.037	5,3	2.338.823	0,7

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 87

1.2.8.1.2. Türkiye'deki Radyo, Gazete ve Dergi Sayısı

Çizelge 1.52. Türkiye'deki Radyo Alıcı Sayısı (Bin)

Yıllar	Toplam Radyo Sayısı	Bin Kişiye Düşen Radyo Sayısı
1960	1352	49

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 782

Çizelge 1.53. Yayımlanan Gazete ve Dergi Sayısı

Yıllar	Gazete ve Dergi Sayısı

1963	1922
1965	1890

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 782

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere; 1963-1965 yılları arasında yayımlanan gazete ve dergi sayılarında bir azalış görülmektedir. 1960 yılında bin kişiye düşen radyo sayısı kırk dokuzdur. Türkiye'de radyo alıcı sayısı bu yıllarda düşüktür.

1.2.8.1.3. Edebiyat Alanındaki Gelişmeler

1960 yılından itibaren Türkiye'deki siyasal, sosyal ve ekonomik değişimler ve bunların sonuçları, yazarların eserlerini kaleme alırken ön planda tuttukları konular olmuştur. Önceki kuşaklarda görülen köy konulu romancılığın ve öykücülüğün yerini; kahramanları şehirlerde olan, siyasal, sosyal ve ekonomik değişimleri yaşayan şehirli insanlar, köyden kente göç, işçiler, zenginler, sonradan görme insanlar, sosyal değişimlerden ötürü bocalayan insanlar gibi konuları anlatan eserler almıştır. Soğuk savaş 1960'lı yıllarda hızlanmış ve bu durum Türkiye siyasetinde ve sosyal hayatta çeşitli ideolojilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İlerleyen yıllarda yazılan eserlerde devrim ve devrim stratejisine dayalı konular işlenmeye başlamıştır (Önertoy, t.y. 124; Aslan, 2011: 178).

1.2.8.1.3.1. Hasan İzzettin Dinamo

Hasan İzzettin Dinamo, 1909 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. 1940 kuşağı şairlerinden biridir. Dinamo, dönemi içinde birçok sıkıntı ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yazdığı toplumsal temalı şiirlerden dolayı cezaevinde yatmış ve sürgüne gönderilmiştir. Şair, sürgün yıllarında yaşadığı yalnızlığı *"Sürgün Şiirleri"* isimli eserinde ele almıştır. Yalnızlığı doğaya sığınarak yenmeye çalışmış ve bu yüzden Sürgün Şiirleri, şairin doğa ile bütünleşmesini yansıtmıştır. Toplum içinde ötekileştirilmesine rağmen umutlarını, inancını, geleceğe dair düşüncelerini ve toplumsal mücadelesini eserlerine yansıtmaktan vazgeçmemiştir. Şiirlerinin ana konusunu; özgürlük, faşizm karşıtlığı, yoksulluk, özlem, yalnızlık, savaş ve barış oluşturur. Roman, öykü ve anı türünde de eserleri vardır. Şiirlerinin birçoğunu 1960

yılından sonra yayımlamaya başlamıştır. 1989 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Ertuş, 2016: 347; Akpınar vd., 2003: 340).

Hasan İzzettin Dinamo'nun eserlerinin isimleri şu şekildedir (Akpınar vd., 2003: 340-341):

Şiirleri: Deniz Feneri (1937), Karacaahmet Senfonisi (1960), Özgürlük Türküsü (1971), Sürgün Şiirleri (1975)…

Romanları: Kutsal İsyan (sekiz cilt, 1966-1967), Ateş Yılları (1968), Açlık (1982), Adalet Sıtması (1983)…

Öyküleri: Savaşta Çocuklar (1981)

Anıları: 6-7 Eylül Kasırgası (1971), 2. Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları (1984), TKP, Aydınlar ve Anılar (1989)

1.2.8.1.3.2. Mehmet Seyda

Mehmet Seyda, 15 Mayıs 1919 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Eserlerinde kullanmadığı soyadı Çeliker'dir. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında 1940 yılı sonrası dönemde, daha çok öyküleri ve romanları ile kendine özgü bir yer edinen yazarlardandır. Önce memurluk ve daha sonra askerlik görevlerinden dolayı Zonguldak'ta bulunduğu için *"Zonguldak Hikâyeleri"*ni yazmıştır. Bu eser Zonguldak ve çevresinde yaşayan insanların sosyal hayatını anlatır. Muhabirlik ve katran işçiliği yapmıştır. Eserleri genel olarak, kendi yaşamına dair izler taşımaktadır. 1986 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Demir, 2016: 209-210; Demiryürek, 2016: 248-249).

Mehmet Seyda'nın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Demiryürek, 2016: 249; Kuzucular, Mehmet Seyda Hayatı ve Şiirleri. https://edebiyatvesanatakademisi.com):

Romanları: Yaş Ağaç (1958), Cinsel Oyun (1964), Nemrut Mustafa (1970)…

Öyküleri: Beyaz Duvar (1962), Zonguldak Hikayeleri (1962), Oyuncakçı Dükkanı (1964)…

Çocuk Kitapları: Cumhuriyet Öncesi Yazarlarından Çocuk Hikayeleri (iki cilt, 1978), Düşleme Oyunu (1979)…

Denemeleri, İncelemeleri ve Eleştirileri: Bir Açıdan (1963)

1.2.8.1.3.3. Rıfat Ilgaz

Rıfat Ilgaz, 7 Mayıs 1911 tarihinde Kastamonu'nun Cide ilçesinde dünyaya gelmiştir (Küçük, 2002: 1). Muallim Mektebi'nde eğitim görmüştür (Küçük, 2002: 13). Şiirleri romantik şiirlerdir, toplumsal sorunlar ile ilgili şiirler yazmamıştır (Küçük, 2002: 16). 1950'li yıllardan sonra daha çok güldürü oyunları, romanları ve öyküleri ile tanınmıştır. Sosyalist mizahi öykü yazarlarının öncülerindendir (Küçük, 2002: 69). Yaşamı ve devlet sistemine karşı yazdıkları, Ilgaz'ı hep aranan ve izlenen biri haline getirmiştir. Eserlerinde de konuların ana teması halktır. Halkın sıkıntıları ve geçim derdi eserlerinin ana temasını oluşturur. Eserlerinde özellikle Türkçe kelimeler kullanmaya özen göstermiştir. En çok sevilen eseri toplumun ve eğitimin aksaklıklarını yansıttığı *"Hababam Sınıfı"*dır. Bu eserinde, güldürme öğeleri ile birlikte yermeyi de ihmal etmemiştir. Çünkü eğitim, üzerinde özellikle durulması gereken bir konudur. 7 Temmuz 1993 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Küçük, 2002: 96-97).

Rıfat Ilgaz'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Külek, 2016):

Şiirleri: Yarenlik (1943), Sınıf (1944), Soluk Soluğa (1962)…

Romanları: Hababam Sınıfı (1957), Karartma Geceleri (1974), Yıldız Karayel (1981)…

Öyküleri: Radarın Anahtarı (1957), Don Kişot İstanbul'da (1957), Şevket Usta'nın Kedisi (1965)…

Anıları: Yokuş Yukarı (1982)…

Çocuk Kitapları: Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Öksüz Civciv…

1.2.8.1.3.4. Yusuf Atılgan

Yusuf Atılgan, 1921 yılında Manisa'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunudur. Varlık dergisi ve A dergisi gibi yayın organlarında çalışmıştır. Modern romanın öncü isimlerinden olan Atılgan, Türkiye'nin hızlı kapitalistleşme sürecinin toplum içinde yol açtığı karmaşıklığı romanlarına ve öykülerine yansıtmıştır. Eserlerinde, iletişimsizlik sorunundan kaynaklanan yalnızlığı ve çevresine yabancılaşan insanların hayatlarından kesitler sunar. 1989 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Güngör, 2014: 1-9).

Yusuf Atılgan'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Akpınar vd., 2003: 147-148):

Şiirleri: Ölü Su (1987), Ayrılık (1980)

Romanları: Aylak Adam (1959), Anayurt Oteli (1973), Canistan (2000)

Öyküleri: Bodur Minareden Öte (1960), Eylemci (Bütün Öyküleri, 1992)

Çocuk Kitapları: Ekmek Elden Süt Memeden (2000)

1.2.8.1.3.5. Yaman Koray

Yaman Koray, 1934 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Fransız Lisesi mezunudur. Akşam ve Cumhuriyet gazetelerinde yazıları yayımlanmıştır. Adalarda yaşamını sürdürdüğü için eserlerinde ana tema genellikle deniz ve denizcilik konuları olmuştur. Marmara denizi kıyı köyleri, adaları, köylüleri, balıkçıları, onların hayatları ile gelenekleri romanlarının konusunu oluşturur. Eserlerinde kendi hayatından kesitler de sunmuştur. Romanları ile ön plana çıkmıştır. 2006 yılında Muğla'da vefat etmiştir (Gözaydın, 2020: 78-79).

Yaman Koray'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Gözaydın, 2020: 78-79):

Romanları: Gelin Taşı (1963), Sığırcıklar (1967), Mola (1970), Kuyudaki Adam (2005)…

1.2.8.1.3.6. Nezihe Meriç

Nezihe Meriç, 1924 yılında Bursa'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji ve Felsefe bölümlerinde eğitim görmüş; ancak sağlık durumundan dolayı iki bölümden de mezun olamamıştır. Müzik öğretmenliği yapmıştır (Hilmioğlu, 2004: 1-9). İstanbul ve Varlık dergilerinde öyküleri yayımlanmıştır (Hilmioğlu, 2004: 11-12). Öykülerinde ve romanlarında ana tema; aşk, evlilik, kadınlar ve erkeklerdir (Hilmioğlu, 2004: 23). 18 Ağustos 2009 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Nezihe Meriç Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri. https://www.turkedebiyati.org).

Nezihe Meriç'in eserlerinin isimleri şu şekildedir (Hilmioğlu, 2004: 230-232):

Romanları: Korsan Çıkmazı (1961)

Öyküleri: Boz Bulanık (1953), Topal Koşma (1956), Menekşeli Bilinç (1965)…

Çocuk Kitapları: Alagün Çocukları (1976), Dur Dünya Çocukları Bekle (1993)…

Oyunları: Sular Aydınlanıyordu (1970), Sevdican (1992)…

1.2.8.1.3.7. Emine Işınsu

17 Mayıs 1938 tarihinde Kars'ta dünyaya gelmiştir. Roman, öykü, tiyatro, şiir ve deneme alanlarında yazıları vardır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi İşletmecilik Bölümü'nü ve Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bazı sebeplerden dolayı yarıda bırakmıştır. 1962-1963 yılları arasında Yeni İstanbul gazetesinde *"Dedikodu"* isimli sütunda *"Mehlika"* takma ismi ile siyasi konularda günlük yazılar yazmıştır. Romanları ile ön plana çıkan bir yazardır. Romanlarında kişileri toplumsal ilişkiler içinde değerlendirir. Türkiye'nin yaşadığı siyasi ve sosyal çalkantılara da romanlarında yer vermiştir (Karakeçi, 2017: 1-8).

Emine Işınsu'nun eserlerinin isimleri şu şekildedir (Akpınar vd., 2003: 527):

Romanları: Küçük Dünya (1966), Azap Toprakları (1969), Tutsak (1975), Canbaz (1982), Cumhuriyet Türküsü (1994)…

Şiirleri: İki Nokta (1956)

Oyunları: Bir Yürek Satıldı (1966)…

1.2.8.1.3.8. Peride Celal

Peride Celal, 1916 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Saint Pulcherie Fransız Kız Lisesi'nde eğitim görmüş; ancak eğitimini bazı sebeplerden dolayı yarıda bırakmıştır. Yeni İstanbul, Milliyet ve Son Posta gazetelerinde yazarlık yapmıştır (Zorkul, 2006: 20-24). Pembe roman yazarı olarak tanımlanır. 1935 yılında ilk eseri yayımlanan Celal'in on yedi romanı, beş öykü kitabı ve tefrika olarak kalan roman ve öyküleri vardır (Çetindaş, 2019: 38). Demokrasiye ve özgürlüğe inanan bir birey olarak her türlü dayatmanın karşısında yer aldığını ve toplumun demokrasiyi tam anlamı ile sindiremediğini ve bu yüzden özgürlük alanının oluşturulamadığını eserlerinde vurgulamıştır. Hümanist bir kişiliğe sahiptir (Zorkul, 2006: 35-36).

Peride Celal'in eserlerinin isimleri şu şekildedir (Zorkul, 2006: 39-40):

Romanları: Sönen Alev (1938), Yaz Yağmuru (1940), Kızıl Vazo (1941), Güz Şarkısı (1966)…

Öyküleri: Jaguar (1978)…

1.2.8.1.3.9. Tarık Buğra

Tarık Buğra, 1918 yılında Akşehir'de dünyaya gelmiştir. Roman, öykü, tiyatro, fıkra ve deneme türlerinde eserler vermiştir. Eserlerinde özellikle siyasi meseleler ve Anadolu insanının yaşam tarzı üzerinde durmuştur. 1960, 1971 ve 1980 darbelerini yakından takip etmiş ve darbelerin toplumsal hayata olan etkilerini eserlerine yansıtmıştır. Türk düşünce hayatında kalıcı izler bırakmış bir yazardır. 26

Şubat 1994 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Aydın, 2016: 188; Ünüvar, 2020: 400).

Tarık Buğra'nın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Aydın, 2016: 188) :

Romanları: Firavun İmanı (1976), Küçük Ağa (1963), Yağmur Beklerken (1981), Dönemeç (1980)…

Denemeleri: Gençlik Türküsü (1964), Düşman Kazanmak Sanatı (1979), Bu Çağın Adı (1990)…

1.2.8.1.4. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Yayın ve Yayım ile İlgili Alınan Kararlar

Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı ile işbirliği yapılarak Türk kültürünü ve edebiyatını Batı'ya tanıtmak amacı ile bu alandaki eserlerin çeşitli yabancı dillerde tercümeleri yaptırılacak ve bu tercümeler oluşturulacak yeni bir seride yayımlanacaktır. Kitabın ana malzemesi olan kâğıt konusu kültür açısından ele alınarak Millî Eğitim Bakanlığı yayımlarına özel imkânlar sağlanacaktır. Masal, halk öyküleri, ninniler, maniler, türküler, ağıtlar ve halk şiirleri gibi zamanla ortadan kalkacak olan millî eserler yaşatılmalı ve yayımlanmalıdır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 282-283).

1.2.8.2. Tiyatro Alanındaki Gelişmeler

1913-1914 yılları arasında İstanbul Belediye Başkanı Cemil Topuzlu Paşa bir konservatuar kurulması için girişimde bulunmuştur. Böylece Tiyatro ve Musiki bölümleri eğitimlerine başlamıştır. Bir dönem kapanma tehlikesi ile karşı karşıya kaldıysa da dönemin Belediye Başkanı İsmet Canpolat'ın hazırladığı bir yönetmelik ile yeniden faaliyetlerine devam etmiştir. Bu yönetmelikte tiyatronun kuruluş amacı şöyle belirtilmiştir; sanatçı yetiştirmek, oyun yazarlarının yetişmesini desteklemek ve halkın tiyatro kültürünü artırmak. Dârülbedâyi'nin ilk oyunu Hüseyin Suat'a ait olan *"Çürük Temel"* isimli oyundur ve 1916 yılında oynanmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Dârülbedâyi dağılmaya başlamıştır. 1926 yılında Muhittin Üstündağ Belediye Başkanı olduktan sonra yeni bir yasa çıkarılmış ve bu yasa ile

Dârülbedâyi, İstanbul Belediyesi'ne bağlanmıştır. 1927-1928 döneminde Muhsin Ertuğrul Dârülbedâyi'nin başına getirilmiştir. 1930 yılında çıkarılan bir kanun ile Dârülbedâyi, belediyenin bütçesinden bir ödenek alma hakkı kazanmış ve 1931 yılında İstanbul Belediyesi'ne bağlı bir kurum statüsü elde etmiştir. 1932 yılında Dârülbedâyi *"Şehir Tiyatrosu"* ismini almıştır (Korad Birkiye, 2012: 80-81).

1931 yılında Dârülbedâyi'ye bağlı Tiyatro Meslek Okulu açılmıştır. Meslek okulunun öğretim süresi iki yıldır; ancak daha sonra öğretim süresi üç yıla çıkarılmıştır. Eğitim ve öğretim programı şu şekildedir (Konur, 1987: 310-311):

- Birinci yıl: Beden Eğitimi, Soluk Denetimi, Diksiyon, Mimik, Drama, Dans, Tiyatro Tarihi ve Şan
- İkinci yıl: Hareket, Temsil, Tiyatro Tarihi ve Giysi Tarihi
- Üçüncü yıl: Tiyatro Tarihi, Klasik Oyunların Laboratuar Çalışması ve Sahne Uygulaması

1940'lı yıllardan itibaren Ankara, İzmir ve Adana gibi gelişmiş şehirlerde tiyatrolar kurulmuştur (Ergün, 2010: 73). 21 Ekim 1949 tarihli 945/75 sayılı kanun ile İstanbul Belediyesi Genel Kurulu yeni bir yönetmelik hazırlamıştır. Yönetmeliğe göre Şehir Tiyatrosu İstanbul Belediyesi'ne bağlı katma bütçe ile yönetilen bir sanat kurumu haline gelmiştir. Şehir Tiyatrosu, yönetmeliğe göre Dram, Komedi ve Çocuk bölümlerine ayrılmıştır. 1952 yılında Max Meinecke Şehir Tiyatrosu'na başyönetmen olarak atanmıştır. Şehir Tiyatrosu, 1952 yılında biri Eminönü bölümü açılarak diğeri de eski bir sinema salonu iken tadilat yapılarak tiyatro salonuna dönüştürülen iki tiyatro salonuna kavuşturulmuştur. Tadilat yapılan tiyatro salonu 1955 yılında açılan Yeni Tiyatro'dur. 1955 yılında çıkarılan yönetmeliğe göre sanatçılar; kıdemli, kıdemli namzeti, birinci sınıf, ikinci sınıf, üçüncü sınıf, dördüncü sınıf, birinci namzet sınıfı, ikinci namzet sınıfı ve namzet sınıfı olmak üzere dokuz gruba ayrılmışlardır. Adaylar üç yıl sözleşmeli olarak çalışmıştır (Konur, 1987: 311-314).

1958 yılında Şehir Tiyatrosu çöküntü evresine girmiştir. Çöküntüden kurtulmanın tek çözüm yolu olarak, Devlet Tiyatroları'nın başında olan Muhsin

Ertuğrul'un Şehir Tiyatroları'nın başına yeniden getirilmesi görülmüştür. 1959 yılında Muhsin Ertuğrul Şehir Tiyatroları'nın başına getirilmiştir. 1959 yılından itibaren Şehir Tiyatroları'nın altın çağı dönemi başlamıştır (Akıncı vd. 2019: 134).

1923-1960 yılları arasında toplam olarak seksen tane özel tiyatro topluluğu kurulmuştur. İstanbul'daki Benliyan Operet Kumpanyası, Naşit'in Topluluğu, Yeni Sahne Topluluğu gibi tiyatro topluluklarını özel tiyatro topluluklarına örnek olarak verebiliriz (Ergün, 2010: 59-63).

1923-1960 yılları arasında öne çıkan tiyatro sanatçılarının isimleri şu şekildedir (Ergün, 2010: 63-72): Afife Jale, Faik Bey, Cemile Hanım, Muammer Şayeste, Renan Fosforoğlu, Hulusi Kentmen, Aliye Dilligil, Münir Özkul, Haldun Dormen, Sadri Alışık, Erol Günaydın, Nevra Serezli ve Metin Serezli…

1923-1960 yılları arasında öne çıkan tiyatro oyun yazarlarının isimleri şu şekildedir (Buttanrı vd., 2019: 117-119): Hüseyin Rahmi Gürpınar, Musahipzade Celal, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Nazım Hikmet, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek…

1.2.8.2.1. 1960-1965 Yılları Arasında Türk Tiyatrosunun Gösterdiği Gelişmeler

1960'lı yıllardan itibaren Türk oyun yazarlığı nicelik ve nitelik açısından olgunlaşma dönemine girmiştir. Ödenekli tiyatroların yerli oyunlara daha çok önem vermesi, özel tiyatroların sayısının artması ve 1961 Anayasası ile yazarlara daha özgür bir ortamın sunulması tiyatronun gelişiminin başlıca etkenleridir. Bu dönemin yazarları oyunlarında mithostan, tarihten, masaldan ve efsanelerden yararlanmışlardır (And, 1983: 542).

1958 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne bağlı olarak kurulan Tiyatro Enstitüsü 1964 yılında dört yıllık lisans eğitimi veren Tiyatro Kürsüsü haline getirilmiştir. Tiyatro sanatçıları bu dönemde toplumsal sorunlara duyarlı bir şekilde yaklaşmışlar ve bu yaklaşımı eserlerine de yansıtmışlardır (Belkıs vd., 2019: 153).

Dönemin genç kuşak oyun yazarlarından Güngör Dilmen Kalyoncu, mithosu ve tarihi en çok kullanan yazarlardan biri olmuştur. Frigya Kralı Midas üzerine tasarladığı üçüzlemenin ilk iki oyunu sergilenmiştir. Bu oyunlardan biri olan*"Midas'ın Kulakları"* üç kısma ayrılır: Birinci kısımda; önce Kral Midas'ın, azınlıkta olan mutlu insanların temsilcisi Apollon ile halkın temsilcisi Pan arasında yapılan bir müzik yarışmasında Pan'ı tuttuğu için ceza olarak başına eşekkulakları takılır. İkinci kısmında; Midas'ın bu sırrını öğrenen berber, bu sırrı söyleyip söylememe arasında kalır. Üçüncü kısımda ise Midas kulaklarının utanç vericiliğini yenmek için bunu saklamak yerine söylemeyi tercih eder. Üçüzlemenin ikinci oyunu *"Midas'ın Altınları"*nda ise Midas'ın altına olan düşkünlüğü ve paranın birey, toplum ve ahlak üzerindeki etkisi anlatılır (And, 1983: 542).

Oyun yazarları bu dönemde eserlerinde aile dramlarını ana tema olarak ele almışlardır. Dar gelirli, orta halli ailenin ekonomik sıkıntıları, aile üyeleri arasındaki uyumsuzluk ve kuşaklar arasındaki görüş farklılıkları gibi konular eserlerde işlenmiştir. Selçuk Kaskan'ın *"Dolap Beygiri"* (1964) isimli eseri; orta sınıfın aile yapısını, kültürüne yabancılaşmasını ve üç kuşaktan aile üyelerinin davranışlarını konu alır. Bütün ailenin yükü aile reisi Selami'nin üzerindedir. Bütün yükü o çekmesine rağmen eski kuşaktan olan kayınvalidesine ve yeni kuşaktan olan çocuklarına bir türlü yaranamamaktadır (And, 1983: 546).

Oyunların önemli bir kısmı köy hayatının gerçekleri üzerine kaleme alınmıştır. Köyün geri kalmışlığı, köylünün sömürülmesi, yoksulluk, topraksızlık, susuzluk, kadın sorunu, batıl inançlar vb. gibi konular eserlerin ana temasını oluşturur. Ağa bu konuların vazgeçilmez unsurudur. Yaşar Kemal'in *"Teneke"* (1955) isimli eseri; güçlü bir ağa karşısında, ağanın kötülüğü ile mücadele edecek olan genç kaymakamın ne kadar dürüst olursa olsun yanlış yetiştirildiği için yenilgiye uğramasını anlatır (And, 1983: 548).

1960'lı yıllar, tiyatronun epik ve absürd gibi yeni akımlar ile tanıştığı bir dönem olmuştur (Belkıs vd., 2019: 157).

1960-1965 yılları arasında öne çıkan tiyatro oyun yazarlarının isimleri şu şekildedir (Belkıs vd., 2019: 156; Katoğlu vd., 2000: 469; Erkoç, 2002: 16): Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Haldun Taner, Çetin Altan, Turgut Özakman, Güngör Dilmen, Turan Oflazoğlu, Adalet Ağaoğlu, Sermet Çağan, Erol Toy, Aziz Nesin, Cahit Atay, Necati Cumalı… Ionesco, Albee, Beckett, Jarry, Pinter…

Köylerde de 1960'lı yıllarda tiyatro faaliyetleri yapılmıştır. Örneğin; Eskişehirli gençler kanlarını satarak oda tiyatrosu kurmuşlar ve çeşitli oyunları sergilemişlerdir (Hürriyet, 14 Mayıs 1962: 9).

1.2.8.2.1.1. Devlet Tiyatroları

Devlet Tiyatroları'nın kuruluş amacı; halkın tiyatro ihtiyacını karşılamak ve tiyatro kültürünü artırmak, yerli ve yabancı tiyatro oyunlarını tanıtmak ve güzel sanatlara duyulan ilgiyi artırmaktır (Yılmaz, 2012: 60).

1936 yılında Devlet Tiyatroları'nın temelini oluşturan Ankara Devlet Konservatuarı kurulmuştur. 1940 yılında çıkarılan *"Devlet Konservatuarı Yasası"* ile 1948 yılında İstanbul'da Tatbikat Sahnesi açılmıştır. Konservatuar mezunları bu sahnede yıllarca tiyatro oyunlarını sergilemişlerdir. Tatbikat Sahnesi'nden Ankara Devlet Tiyatro ve Operası'na (1949 yılında faaliyete geçti.) geçebilmek için Ankara'da büyük bir tiyatro binası inşa edilmiştir (Katoğlu vd., 2000: 455; Alaner, 2000: 97). Aynı yıl Ankara Devlet Tiyatro ve Operası ismi altında Büyük Tiyatro ile Küçük Tiyatro faaliyete geçmiştir. 1956-1957 döneminde Bölge Tiyatroları'nın kurulması ve ülke geneline yayılması amaçlanmıştır. Adana, İzmir ve Bursa belediye tiyatroları Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. 1958 yılından itibaren Devlet Tiyatroları'nın başına Cüneyt Gökçer geçmiştir (Fuat, 2000: 244-245; Katoğlu vd., 2000: 465-466; Devlet Tiyatroları. https://ekitap.ktb.gov.tr).

27 Mayıs 1960 tarihli askeri darbeden sonra Cüneyt Gökçer görevine devam etmiş ve 1960'lı yıllar Devlet Tiyatroları için her anlamda olumlu gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Sanatçıların özlük haklarında gelişmeler olmuş ve sanatçılar devlet memuru kabul edilmişlerdir. Bu dönemde anti-kapitalist düşünce etrafında işçi tiyatrosunun kaynağını oluşturan tiyatro faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

Tiyatro sorunları artık ülke gündemine gelmeye başlamıştır (Ateş, 2019: 34; Özsoysal ve Pekman ve Firidinoğlu, 2008: 112-113).

Dönemin Devlet Tiyatrosu sanatçılarının isimleri şu şekildedir (Belkıs vd., 2019: 154): Melek Ökte, Asuman Korad, Şahap Akalın, Yıldırım Önal, Macide Tanır, Muazzez Lutas…

Dönemin oyun yazarlarının isimleri ve eserleri şu şekildedir: Cevat Fehmi Başkut (Hacıyatmaz-1960, Göç-1962) (And, 1983: 543), Turgut Özakman (Yukarı Sol Paramparça-1963) (And, 1983: 545), Henrik İbsen (Hortlaklar-1961, çeviren: Cahit Atay) (Başkaya, 2020), Albert Camus (Caligula-1961, çeviren: Yaman Koray) (Başkaya, 2020), Friedrich Dürrenmatt (Fizikçiler-1964, çeviren: Zahide Gökberk) (Başkaya, 2020).

Friedrich Dürrenmatt (Fizikçiler-1964, çeviren: Zahide Gökberk): Senatoryumda Ernesti tarafından bir hemşire öldürülmüştür. Bunun ardından Beutler de kimliğini saklamak için kendi hemşiresini öldürmüştür. Müfettiş ikinci cinayeti soruşturmak ve savcının isteğini yerine getirmek amacı ile gelmiştir. Hemşireler nedensizce öldürülmüştür. Konu, cinayet soruşturması etrafında geçmektedir (Tanyolu, 2009: 13).

1.2.8.2.1.2. Özel Tiyatrolar

1960'lı yıllar pek çok açıdan özel tiyatroların niceliksel ve niteliksel olarak gelişme gösterdiği bir dönem olmuştur (Belkıs vd., 2019: 155). Özel tiyatrolarda; gecekondu, köy, göç sorunları, değişen toplumsal, ekonomik ve siyasi yapı çerçevesinde ele alınmıştır (And, 1983: 554).

Bu dönemde Türkiye'nin kendi kültür öğelerini tiyatroya yansıtmak istediğini görmekteyiz. Ancak Batı kültürü ve sanatı da Türk tiyatrosuna yansımış ve bu durum uzun yıllar boyunca da kendisini göstermiştir. Batı'nın tiyatroya etkisi ile Geleneksel Türk Tiyatrosu yok olmaya başlamıştır. Özel tiyatroların önündeki en büyük engel maddi sıkıntılar olmuştur. Bunun yanı sıra yerli oyun bulamama, kadın oyuncu

eksikliği, tiyatro eğitiminin olmayışı, tiyatro binası eksikliği ve seyirciye ulaşamama gibi sorunlar da her dönem kendini göstermiştir (Ergün, 2010: 75-76).

Dönemin özel tiyatro topluluklarının isimleri şu şekildedir: 1958 yılından itibaren çalışmalarına başlayan topluluklar arasında Adana Şehir Tiyatrosu'nu ve Kent Oyuncuları'nı görürüz. 1958 yılında Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nden ayrılan Muhsin Ertuğrul'un, Yıldız Kenter'in ve Müşfik Kenter'in İstanbul'da bir araya gelerek oluşturdukları topluluktur Kent Oyuncuları Topluluğu (Katoğlu vd., 2000: 470). Önce İstanbul'daki Karaca Tiyatrosu ile anlaşılarak 1959-1960 döneminde Muhsin Ertuğrul yönetiminde oyunlar sergilenmiştir. Sonraki süreçte bu oyuncular, Karaca Topluluğu'nun oluşturduğu bir kadro ile Karaca Tiyatrosu'nda *"Birleşik Sanatçılar"* olarak çalışmışlardır. Kent Oyuncuları grubunun sanatçı kadrosunda şu isimler yer alır: Yıldız Kenter, Müşfik Kenter, Şükran Güngör, Nevin Akkaya, Sadri Alışık, Lale Oraloğlu, Kamran Yüce, Zihni Bora ve Muhsin Ertuğrul. İlk olarak sahneledikleri oyun, W. Gibson'un *"Salıncakta İki Kişi"* isimli oyunudur. Kent Oyuncuları çalışmalarını aynı isim ile 1962-1963 döneminden itibaren Site Karaca ve Dormen Tiyatroları'nda sürdürmüşlerdir. 1959-1960 döneminde İstanbul'da kurulan bir diğer tiyatro topluluğu ise Sahne 8'dir. Toplulukta yer alan sekiz sanatçının ismini taşır. Sanatçı kadrosunda şu isimler yer alır: Nur Sabuncu, Tolga Tiğin, Fikret Hakan, Esen Emekçi, Sanih Orkan, Can Kolukısa, Suphi Kaner ve Yılmaz Tüloz (Ergün, 2010: 74; And, 1983: 227).

Türk tiyatrosunda günümüze kadar varlığını sürdürmüş olan özel tiyatrolardan biri de 1957 yılında faaliyete geçen Dormen Tiyatrosu'dur. Dormen Tiyatrosu'nun sanatçı kadrosunda şu isimler yer alır: Erol Günaydın, Metin Serezli, Nevra Serezli, Erol Keskin… Dormen Tiyatrosu'nda 1961 yılında Türkiye'deki ilk Batılı anlamda müzikal olan *"Sokak Kızı İrma"* sahnelenmiştir (Ergün, 2010: 72).

1961 yılında Ankara'da kurulan Meydan Sahnesi Topluluğu'nun ismi daha sonra Ankara Meydan Sahnesi olmuştur. Ankara Meydan Sahnesi, Mahir Canova ve Adalet Ağaoğlu tarafından kurulmuştur. Sanatçı kadrosunda şu isimler yer alır (And, 1983: 228): Kartal Tibet, Çetin Köroğlu, Esin Avcı, Ülkü Ülkümen, Nur Sabuncu…

1962 yılında İstanbul Küçük Sahne'de Gülriz Sururi-Engin Cezzar Topluluğu kurulmuştur. Sanatçı kadrosunda şu isimler yer alır (And, 1983: 229): Gülriz Sururi, Engin Cezzar, Orhan Alkan, Celal Ersöz, Pekcan Koşar, Mine Cezzar…

Kabare; Haldun Taner ile özdeşleşen, sadece politik bir yergi değil aynı zamanda toplumsal değişimin var olduğunu savunan bir oyun türüdür. Genellikle şarkılar, skeçler ve monologlardan oluşur (Gürün, 2006: 10). Haldun Taner ilk Kabare Tiyatrosu denemesini 1962 yılında *"Bu Şehr-i İstanbul ki 62"* ile *"İstanbul Kulüp Gen-Ar"*da gerçekleştirmiştir. Bu oluşumu yıllar sonra şöyle anlatır (Gürün, 2006: 11-12): *"1962 yıllarında idik. O sırada Adalet Partisi yeni kurulmuştu. Rahmetli Gümüşpala durmadan beyanlar veriyordu. Louis'lerin sayısını şaşırıyordu. Çok muhterem ve sempatik bir zattı. Sonra biliyorsunuz 27 Mayıs ile birlikte acayip icraat sırasında bir 147'ler problemi ortaya çıkmıştı… O sırada Gen-Ar diye bir kulüp vardı. Birtakım açık oturumlar yapılıyordu o kulüpte. Ben o kulübün maaşlı kültür yöneticisiydim. Bundan istifade ederek Gen-Ar'da ilk Kabare Tiyatrosu denemesine giriştim."*

1963 yılında Dormen Tiyatrosu'nda sergilenen Refik Erduran'ın *"Ayı Masalı"*, *"Köprüyü Geçinceye Kadar Ayıya Dayı Derler"* atasözünün bir ortaoyunu tekniği ile açıklanmasıdır. Bu oyun bir toplum taşlamasına örnektir. Ayı Masalı'nda ortaya konulmak istenilen düşünce şudur: Görünüşte er kişiler bir çıkar uğruna köprüyü geçmek zorunda kalınca değişmek zorunda kalırlar. Gerçekleri inkar ederler. Çünkü bir kır kahvesinin az ilerisindeki köprünün ucunda ayı, ancak kendisine dayı denildiği zaman uysallaşır (Ayı Masalı. https://www.evvelcevap.com; And, 1983: 569).

Haldun Taner'in 1962 yılında yazdığı *"Keşanlı Ali Destanı"* isimli oyunu 1963-1964 döneminde Gülriz Sururi ve Engin Cezzar Tiyatrosu'nda büyük bir beğeni toplamıştır. On beş kısımdan oluşan bu müzikli güldürü, İstanbul'da Sineklidağ semtinde yaşanılan gecekondu sorununu ele alır. Keşanlı Ali Destanı'nın konusu şu şekildedir: Hapiste kaldığı sürece mahallede efsane bir figür haline gelen Ali genel aftan yararlanarak tahliye edilmiştir. Ali, kendisini Sineklidağ'ı kurtaracak

muhtar adayı ilan etmiştir. Ali ile Zilha arasındaki aşk ve Zilha odağında anlatılan sınıf atlama çabası da olay dizisinde yer almıştır (Belkıs vd., 2019: 161).

Dönemin ünlü oyun yazarlarından Necati Cumalı'nın 1962 yılında kaleme aldığı *"Nalınlar"* isimli oyununun konusu şu şekildedir: Seher ile Osman birbirlerini severler; ancak Seher'in abisi ile annesi onların kavuşmalarına izin vermezler. Mahallenin dul kadını Döndü Bacı aşıkların kavuşmasına yardımcı olur (Savaş, 2010: 46). Bu oyun, Kenterler Tiyatrosu'nda Kent oyuncuları tarafından iki perdelik oyun şeklinde sergilenmiştir (And, 1983: 558). Anadolu'da aynı köyden veya şehirden olan sevgililerin evlenme sorunlarını farklı açılardan ele alarak inceleyen Cumalı, Nalınlar'da kaçma ve kaçırma olgusunun üzerinde özellikle durmuştur (Aydıner, 2014: 89).

1.2.8.2.1.3. Şehir Tiyatroları

Muhsin Ertuğrul'un 1959 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun başına geçmesi ile 1960 yılından itibaren Şehir Tiyatroları altın çağını yaşamaya başlamıştır. Bu dönemin ilk oyunu hamlet, Muhsin Ertuğrul'un sanat yaşamı boyunca yedi kez sahnelediği oyundur. Rumelihisarı bu dönemde tiyatro sahnesine dönüştürülmüş ve bu tiyatroda klasik yapıtlar ile ilgili oyunlara yer verilmiştir. Açık Hava Tiyatrosu yaz aylarında opera faaliyetleri için kullanılmıştır. Çeşitli semt tiyatroları açılmış ve tiyatro biletleri oldukça ucuz fiyata satılmıştır. Kadıköy Tiyatrosu 1960 yılında, Üsküdar ve Fatih tiyatroları 1961 yılında, Rumelihisarı Yazlık Tiyatrosu 1962 yılında, Zeytinburnu Tiyatrosu 1965 yılında faaliyete geçmiştir. Şehir Tiyatrolarının sanatçı kadrosunda şu isimler yer alır (Konur, 1987: 314-315): Engin Cezzar, Ayla Algan, Ergun Köknar, Tunç Yalman, Genco Erkal, Şirin Devrim, Zihni Küçümen, Doğan Aksel…

Şehir Tiyatroları'nın oyun yazarlarının ve eserlerinin isimleri şu şekildedir (Konur, 1987: 314-315; And, 1983: 543): Nazım Hikmet (Yolcu-1963), Recep Bilginer (İsyancılar-1964), Cahit Atay (Ana Hanım Kız Hanım-1964), Muhsin Ertuğrul (Hamlet-1964), Cevat Fehmi Başkurt (Buzlar Çözülmeden-1964)…

Adana ve Ordu Şehir Tiyatroları'nda 1964 yılında sergilenen oyunlara örnek olarak; bir tarihi oyun olarak gösterilen *"İsyancılar'da"*, Recep Bilginer; topraksızlık, kıtlık, ağanın gücü, sömürücülük vb. konuların yanı sıra, yönetilenler ile yönetenlerin ilişkilerinde, özellikle muhtarın kişiliğinde aracılık yapmayı kötüye kullananlara karşı gerçekleşen iki olayda topraksızlıktan göç eden köylülerin anayasal hakları için direnen Mavula Kadın'ın ve yine topraksız kalan, bu yüzden mayın tarlasından geçmek zorunda kalarak kaçakçılık yapan Mustafa'nın dramını anlatır (And, 1983: 552).

1964 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda Cahit Atay tarafından yazılan ve Anadolu kadınının dramını anlatan *"Ana Hanım Kız Hanım"*da; kocasına ve kumasına boyun eğen bir kadının öyküsüne yer verilmiştir (And, 1983: 551).

1.2.8.2.1.4. Genel Gençlik Tiyatroları

1960'lı yıllara doğru İstanbul'da ve Ankara'da amatör tiyatro çalışmaları artmış ve gençler tiyatro toplulukları kurmaya başlamışlardır. Robert Koleji oyuncuları, Üniversiteliler Cep Tiyatrosu, Teknik Üniversite Tiyatrosu, Akademi Tiyatrosu, Genç Oyuncular gibi öğrenci toplulukları bu dönemde tiyatro faaliyetlerinde bulunmuşlardır (Fuat, 2000: 248).

1.2.8.2.1.5. Opera ve Bale

Opera ve bale, sahne ve gösteri sanatlarının birçok öğesini bünyesinde barındıran bir sanat dalıdır ve dram sanatının müzik ve dans ile birlikte farklı bir sunum şeklidir (Özhancı, 2009: 197).

Opera sanatı, Cumhuriyetin ilanına kadarki süreçte İstanbul ve İzmir'de geçici gruplar tarafından verilen temsiller ile sürdürülmüş ama yayılma imkânı bulamamıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte 1924 yılında Saray Orkestrası Ankara'ya getirilmiş ve bugünkü Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası kurulmuştur. Operaya Cumhuriyetin ilk yıllarında çok ilgi gösterilmemiştir. 1930 yılında Opera Cemiyeti kurulmuştur. 1934 yılında Büyük Opera Heyeti, *"La Travia"*yı sahnelemiştir. 1940 yılında Ankara Devlet Konservatuarı'nın kurulması ile

konservatuar bünyesinde Opera Bölümü açılmıştır. Böylece gerçek anlamda opera çalışmaları da başlamıştır. Opera çalışmalarını Profesör Carl Ebert yürütmüştür. 1949 yılında Ankara Devlet Tiyatrosu ve Operası'nın yönetiminde Muhsin Ertuğrul vardır. 1958 yılında Ankara Devlet Tiyatrosu ve Operası iki farklı müdürlük şeklinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Ankara Devlet Tiyatrosu'nun yönetimine Cüneyt Gökçer getirilmiştir (Özhancı, 2009: 201; Ayvazoğlu, 2012: 257; Ertekin, 2007: 67-68).

1960'lı yıllarda Aydın Gül tarafından İstanbul Operası kurulmuştur (Özhancı, 2009: 202).

Resmî ve akademik özelliğe sahip ilk bale okulu 6 Ocak 1948 tarihinde İstanbul'da açılmıştır. 1950 yılında ise Ankara'ya taşınarak Devlet Konservatuarı'na bağlanmıştır. İngiliz Kraliyet Balesi'nin kurucusu Dame Ninette de Valois'nın Türk balesinin gelişmesine büyük katkıları olmuştur. Ankara Devlet Konservatuarı Bale Bölümü'nün ilk gösterisi 1950 yılında gerçekleşmiştir. Temsilde Ulvi Cemal Erkin'in müziği üzerine Joy Newton'un koreografisini yaptığı *"Pastoral Suit"* ve *"Keloğlan"* eserleri sunulmuştur. 1960-1961 sezonunda *"El Amor Brujo"* ve *"Büyüleyen Aşk"* tek perdelik olarak *"Coppelia"* ise tümüyle sergilenmiştir. Ferit Tüzün'ün müziğini yaptığı ve Valois'nın Türk folkloru ve bale tekniğini harmanlayarak ortaya çıkardığı ilk özgün bale çalışması olan *"Çeşmebaşı"* 1964 yılında sergilenmiştir (Özhancı, 2009: 201).

Travis Kremp ve Molly Lake, Ankara Devlet Konservatuarı'nın hem yöneticiliğini hem de öğretmenliğini yapmışlardır ve Türk balesinin önde gelen isimlerinden olan Meriç Sümer, Sait Sökmen, Evinç Sunal, Jale Kazbek, Tanju Tüzer gibi birçok başarılı sanatçıyı yetiştirmişlerdir (Türkmut Dere, https://www.tiyatro hane.net).

1.2.8.2.1.5.1. Dünyaca Ünlü Türk Opera (Şan) Solistleri ve Bestecileri

1.2.8.2.1.5.1.1. Leyla Gencer

Batı ülkelerinde *"La Diva Turca"* ve *"La Gencer"* unvanları ile ünlenen Gencer'in opera repertuarı, otuz iki bestecinin yetmiş iki yapıtını içine alır. Opera

eserlerine örnek olarak *"Lucia", "Norma", "Lady Macbeth"*… verebiliriz (Ertekin, 2007: 69).

1.2.8.2.1.5.1.2. Ayhan Baran

Avrupa'daki kariyerine 1959 yılında Münih'te Bavyera Radyo Senfoni ve Hannover'de Niedersachsen Senfoni orkestraları eşliğinde verdiği konserler ile adım atmıştır. 1961 yılında Enescu ve 1963 yılında Verviers şan yarışmalarında ödül kazanmıştır. 1963 yılında Harriette Cohen altın madalyasını kazanmıştır (Ertekin, 2007: 70).

1.2.8.2.1.5.1.3. Cemal Reşit Rey

Ulusal müziği oluşturma yolunda öncü olmuş ve çalışmalarının hedefe ulaşmasında başarılı olan ilk bestecidir. Ulusal eserleri uluslararası alanda tanıtmak, bu eserlere uluslararası nitelik kazandırmak ve dünya müzik literatürünü yakından tanımak açısından, yeterli donanıma sahip ilk Türk bestecisi, orkestra şefi, eğitici kimliği olan kişidir. Cemal Reşit Rey'in örnek olarak şu eserlerini verebiliriz; opera eserlerine örnek olarak; *"Faire Sans Dire"*, *"Jean Marek"*, *"Sultan Cem", "Zeybek", "Çelebi"*… Piyano eserlerine örnek olarak; *"Sanat"*, sahne müziklerine örnek olarak; *"Kral Lear"*, marşlarına örnek olarak; *"Onuncu Yıl Marşı"*, konçertolarına örnek olarak; *"Keman Konçertosu*" (Ertekin, 2007: 71-72; Uslu, 2013: 10-12; Selanik, 1996: 302; Cumhuriyet, 1 Şubat 1972: 6).

1.2.8.2.1.5.1.4. Ahmet Adnan Saygun

Cumhuriyet döneminde müzik devrimi sürecinde en çok sahnede kalan müzisyenlerden biridir. Dört opera ve bir epik dram ile opera sanatına katkıda bulunmuştur. 1931 yılında Paris'ten Ankara'ya gelerek Musiki Muallim Mektebi'nde kontrpuan öğretmeni olarak görev yapmış ve 1931 yılından itibaren eserlerini vermeye başlamıştır. Müzik sanatının hemen hemen her alanında eser vermiştir. Ahmet Adnan Saygun'un örnek olarak şu eserlerini verebiliriz; opera eserlerine örnek olarak; *"Özsoy Destanı", "Taşbebek"*, *"Kerem"*, *"Gılgamış"* ve *"Köroğlu"*… (Ertekin, 2007: 72; Selanik, 1996: 302-304)

1.2.8.2.1.5.2. Dünyaca Ünlü Türk Bale Sanatçıları

1.2.8.2.1.5.2.1. Meriç Sümen

İstanbul'da dünyaya gelen Sümen, 1961 yılında Ankara Devlet Konservatuarı'nın Bale Bölümü'nden mezun olmuştur. Aynı yıl Ankara Devlet Balesi'nde çalışmaya başlamıştır. İleriki yıllarda ise baş balerin olmuştur. Ankara Devlet Balesi'nin yurtdışı turnelerinde yer almıştır. Meriç Sümen, bale kariyerinde baş dansçı olarak *"Kuğu Gölü", "Giselle", "Şımarık Kız"* gibi pek çok yapıtta dans etmiştir. Bale sanat dalında ilk ve tek Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sanatçısı unvanına sahiptir (Meriç Sümen Kimdir, Hayatı, Eserleri, Hakkında Bilgi. https://filozof.net).

1.2.8.2.1.5.2.2. Sait Sökmen

Sait Sökmen, Ankara Devlet Konservatuarı mezunudur. Dokuz yıllık Bale Bölümü'nü altı yılda bitirmiştir. Türkiye'deki ilk modern bale grubunu oluşturmuştur. *"Dünyanın Yaratılışı"* ve *"Giselle"* gibi pek çok yapıtta dans etmiştir (Çambel, 17 Ocak 1972: 2).

1.2.8.2.1.6. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Tiyatro, Opera ve Bale ile İlgili Alınan Kararlar

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda tiyatro, opera ve bale ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Tiyatro ve opera kendi içinde gelişim gösterdiği için Devlet Tiyatrosu ve Devlet Operası iki ayrı müdürlüğe ayrılacak ve ayrı binalarda çalışmaları için gerekli teknik donanım sağlanacaktır. Devlet Balesi, Devlet Operası bünyesinde kurulacaktır. Devlet Tiyatroları ve Devlet Operaları için iki ayrı kanun tasarısı hazırlanacaktır. Opera sanatçılarının ses tellerinden hastalanmaları durumunda meslekten uzaklaşmamaları için en az beş veya altı yataklı bir ihtisas hastanesi kurulacak ve doktor operaya bağlı bulundurulacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 291-292).

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Özel Tiyatrolar hakkında alınan kararlar şu şekildedir: Özel Tiyatrolarda çalışan sanatçıların, uzmanların ve teknisyenlerin;

hastalık, işsizlik, emeklilik ve ihtiyarlık sigortaları sağlanacaktır. En az beş yüz kişilik, sade, rahat ve güvenli olacak şekilde küçük tiyatrolar yaptırılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 261-262).

1.2.8.3. Müzik Alanındaki Gelişmeler

Bando, orkestra ve fasıl heyetinden oluşan Muzıka-i Hümayun, Osmanlı Devleti döneminde kurulan yerli ve yabancı öğretmenleri ile ünlü olan bir okuldur. Okul, 1924 yılında Ankara'ya taşınmış ve Riyaşet-i Cumhur Musiki Heyeti ismi ile Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmıştır. Yine aynı yıl Millî Eğitim Bakanı Vasıf Çınar, Osman Zeki Üngör ve arkadaşlarının çalışmaları ve Atatürk'ün desteği ile Musiki Muallim Mektebi açılmıştır. Okul yatılı eğitim vermiştir ve on iki erkek öğrencisi ile eğitim hayatına başlamıştır. Öğretim kadrosu bando ve orkestra üyelerinden oluşmuştur. İhsan Künçer, Necdet Remzi Atak, Ferhunde Erkin gibi ünlü müzisyenler Musiki Muallim Mektebi'nde ders vermişlerdir. 1934 yılında *"Millî Musiki ve Temsil Akademisi Kanun Tasarısı"* Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiştir. Bu tasarıya göre Akademi'nin bünyesinde bir müzik okulu, Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası ve bir Tiyatro Bölümü olacaktır. Temsil Bölümü; tiyatro, bale, opera ve koro dallarını kapsayacaktır. 1936 yılına kadar bu kanun tasarısı yürürlüğe konulmamıştır (Selanik, 1996: 293-294; Nutku, 3 Haziran 1977: 4).

6 Mayıs 1936 tarihinde Ankara'da Musiki Muallim Mektebi içinde Devlet Konservatuarı açılmıştır. Konservatuarın yaptığı sınav ile seksen altı öğrenci eğitim ve öğretime başlamıştır (Alaner, 2000: 97). 1938 yılında okul, Gazi Eğitim Enstitüsü'ne bağlanmıştır. Müzik Bölümü'nün şefliğine Eduard Zuckmayer getirilmiştir. Öğretim kadrosunda ise Necil Kazım Akses, Liko Amar, Necip Aşkın, Necati Orbay gibi ünlü müzisyenler vardır (Selanik, 1996: 296-297).

1949 yılında Ankara'da Askeri Mızıka Meslek Okulu açılmıştır. 1950 yılında İstanbul'da ilk müzik semineri yapılmıştır. 1952 yılında ilk kez bir müzik dersi öğretim programı lise müfredat programı içinde yer almıştır (Barış ve Ece, t.y., 114-115).

1.2.8.3.1. Türk Halk Müziği

Türk halk müziği; toplumun ortak duygu ve düşüncelerini, samimi ve coşkulu ezgiler ile anlatan bir müzik türüdür. Halk müziği; sosyal olayları, acı, sevgi, özlem, kahramanlık gibi konuları içine alır. Anonimdir, yöresel dil ve üslup özelliklerini taşır (Kınık, 2011: 141).

Batı dünyasındaki halkbilimi ve halk müziği çalışmalarından bir yüzyıl sonra Osmanlı Devleti'nde başlayan faaliyetler Cumhuriyet döneminden itibaren hız ve yoğunluk kazanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren müziğin ülke genelinde gelişmesine yönelik düşüncelerin oluşumu ve uygulanması sonucunda müzik ile ilgili eğitim ve sanat kurumları kurulmaya başlanmıştır. Türkçülük fikirlerinin ve Batılılaşma düşüncelerinin yoğunlaştığı dönemde Millî Musiki oluşturulmak istenmiş ve bu musikide halk müziği ezgilerinin derlenmesi esas alınmıştır. Bu doğrultuda Ahmet Adnan Saygun, Necil Kazım Akses gibi başarılı müzisyenler yurtdışına eğitime gönderilmiştir. Yurtdışından da Türkiye'ye Marx, Hindemith ve Bartok gelerek araştırmalar yapmışlardır ve bu araştırmalar doğrultusunda raporlar hazırlamışlardır. Konservatuarlarda yapılan derlemeler 1937 yılından 1952 yılına kadar sürmüş ve derlenen ezgiler ile millî repertuar oluşturulmuştur. Sekiz bin ile dokuz bin arasında halk ezgisi toplanarak notaya alınmış, canlı radyo yayınlarında ve plak kayıtlarında değerlendirilmiştir. Ancak derlenen ezgilerin ait olduğu yörenin müzik kültürü vb. noktaları incelenmemiştir. 1940'lı yıllarda radyonun kurulması ile ilk canlı yayınlar başlamış ve ilk Yurttan Sesler Topluluğu kurulmuştur. 1940'lı yıllarda Köy Enstitüleri müzik alanında ilk uygulamaları yapmıştır (Coşkun Elçi, 2008: 52).

1955 yılında Ankara'da Türk Halk Sanatları ve Ananeleri Tetkik Cemiyeti açılmış ve 1959 yılında bu cemiyetin ismi Türk Etnografya ve Folklor Derneği olmuştur. Aynı yıl Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü kurulmuştur. Bu kulüp, halk müziği ve halk oyunlarına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. 1961 yılında Ankara'da Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü kurulmuş ve bu enstitü önemli bilimsel çalışmalar yapmıştır. 1964 yılında bir grup öğrencinin girişimi ile Yüksek

Tahsil Gençliği Türk Folklor Enstitüsü Kurma Derneği kurulmuştur (Coşkun Elçi, 2008: 51).

Radyoda yayınlanan programlara baktığımızda; 1962 yılında Neriman Altındağ Tüfekçi tarafından Kadınlar Korosu ve Nida Tüfekçi tarafından Erkekler Topluluğu ile Dört Ses Dört Saz Topluluğu kurulmuştur (Coşkun Elçi, 2008: 50).

Halk müziğinin önde gelen sanatçılarının isimleri şu şekildedir (Angı, 2013: 78): Ali Ekber Çiçek, Arif Sağ, Musa Eroğlu, Erdal Erzincan, Neşet Ertaş, Gülşen Kutlu, Belkıs Akkale…

1.2.8.3.2. Klasik Türk Müziği ve Türk Sanat Müziği

Klasik Türk müziği; Batı klasik müziği ve Hint müziği ile beraber dünyada süreklilik ve gelenek oluşturma bakımından var olan üç klasik müzik türünden birisi olarak kabul edilir. Türk sanat müziği ise Batı müziği terminolojisinden alınmış ve daha çok klasik müziğin Cumhuriyet döneminde uğradığı modernizmi ifade eder. Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren çağdaş dönem müziği, klasik müzik olarak adlandırılır. Önemli temsilcilerinin isimleri ise şu şekildedir: Münir Nurettin Selçuk, Fehmi Tokay, Zeki Arif Ataergin, Ahmet Avni Konuk ve Hacı Arif Bey'dir. Çağdaşlaşma döneminde beste, ağır, yürük semai gibi formlar daha az kullanılmaya başlanmış, modern müzik anlayışına uygun kısa süreli, kısa güfteli, hareketli ve fantezi formları Türk sanat müziğine hakim olmaya başlamıştır. Koro ve konser gibi uygulamalar revaçta olurken, keman, piyano ve klarnet gibi çalgıların da kullanımı yaygınlaşmıştır. Nota üzerinden eser öğretimine başlanmıştır. Hüseyin Saadettin Arel tarafından dört yüz doksan sekiz adet Türk müziği makamı belirlenmiştir (Kuloğlu ve Gülmemed, 2009: 13-14).

1.2.8.3.3. Türk Beşler

Ankara Devlet Konservatuarı'nın temelleri atıldıktan sonra Alman müzisyen Paul Hindemith'in, müzik eğitimi mevzuatında, icra sanat kurumlarının yeniden yapılandırılmasında ve yeni çağdaşlaşma algısının ülke genelinde yaygınlaştırılmasında büyük katkıları olmuştur. Bu nedenle Türk müziği yeni bir

şekil almış, Türk halk ve geleneksel sanat müziklerinin melodik, makamsal ve ritmik yapısı *"Beşler"* olarak adlandırılan genç kuşak bestecileri tarafından oluşturulmuştur. Türk Beşleri'nin ortaya çıkardığı eserler 1939 yılında Halkevi'nin Yedinci Kuruluş Yıldönümü'nde gerçekleşen bir dinletide sergilenmiş ve böylece Türk Beşler oluşturulmuştur (İşkodralı, 2019: 23).

Türk Beşleri'ni oluşturan sanatçıların isimleri şu şekildedir: Cemal Reşit Rey, Hasan Ferid Alnar, Ulvi Cemal Erkin, Ahmet Adnan Saygun ve Necil Kazım Akses

1.2.8.3.3.1. Hasan Ferid Alnar

Hasan Ferid Alnar, 1906 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda kanun çalarak müzik hayatına atılmıştır. 1927 yılında Viyana'ya giderek, Devlet Müzik Akademisi'nde Joseph Marx'ın Kompozisyon sınıfına girerek, 1929 yılında diploma almıştır. 1932 yılında İstanbul Belediye Konservatuarı'nda öğretmen, Şehir Tiyatrosu Orkestrası'na yönetici, 1936 yılında Devlet Konservatuarı'na korepeditör, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na şef yardımcısı olarak atanmıştır. 1978 yılında Ankara'da vefat etmiştir. Hasan Ferid Alnar'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir: "*Prelude ve İki Dans"*, "*Viyolonsel Konçertosu"*, "*Gothe'nin Faust'u İçin Sahne Müziği"*… (Selanik, 1996: 299)

1.2.8.3.3.2. Ulvi Cemal Erkin

Ulvi Cemal Erkin, 1906 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1925 yılında kazandığı devlet bursu ile Paris'e gitmiştir. Paris Konservatuarı'nda ve Ecole Normale de Musique'de; Jean ve Noel Gallon, Isidor Philippe, Nadia Boulanger gibi başarılı müzisyenler ile çalışmıştır. 1930 yılında Ecole Normale de Musique'den diploma almıştır. Ankara Musiki Muallim Mektebi'ne Armoni ve Piyano öğretmeni olarak atanmıştır. 1949 yılında Ankara Devlet Konservatuarı'nın müdürü olmuş ve 1951 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. 1972 yılına kadar Ankara Devlet Konservatuarı'nın Piyano Bölüm Şefliği görevini yürütmüştür. 1972 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Ulvi Cemal Erkin'in eserlerinin isimleri şu şekildedir: "*Birinci Senfoni"*, "*İkinci Senfoni"*, "*Konçertant Senfoni"*… (Selanik, 1996: 300)

1.2.8.3.3.3. Necil Kazım Akses

Necil Kazım Akses, 1908 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1922 yılında Mes'ud Cemil'in Viyolonsel öğrencisi olmuştur. Cemal Reşit Rey'den Armoni dersi almıştır. 1926 yılında Viyana'ya gitmiştir. Devlet Müzik Akademisi'nde Kleinecke ile Viyolonsel, Joseph Marx'la Armoni, Kontrpuan ve Kompozisyon çalışarak 1931 yılında Kompozisyon Bölümü'nden diploma almıştır. 1936-1948 yılları arasında Ankara Devlet Konservatuarı Kompozisyon öğretmenliği ve 1948 yılında konservatuarın müdürlüğünü yapmıştır. 1949 yılında Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, 1954 yılında Bonn Kültür Ataşesi, 1958 yılında Ankara Devlet Operası Genel Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. 1963 yılında İtalyan Cumhuriyeti Hizmet Nişanı'nı almıştır. 1999 yılında Ankara'da vefat etmiştir. Necil Kazım Akses'in eserlerinin isimleri şu şekildedir: *"Ankara Kalesi Senfonik Şiiri", "Keman Konçertosu", "Viyola Konçertosu"*… (Selanik, 1996: 298)

1.2.8.3.4. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Müzik ile İlgili Alınan Kararlar

Devlet Müzik ve Temsil Akademisi ile Konservatuarları için Güzel Sanatlar Komitesi ile Opera ve Tiyatro Komitesi tarafından hazırlanan iki ayrı kanun tasarısının hükümleri Şûra Komitesi tarafından incelenmiş, bu kurumlara özerklik ve tüzel kişilik tanınması ve öğretim personellerine üniversite unvanlarının verilmesi uygun görülmemiştir. Ancak unvanlar ile kurumlara ve öğretim personellerine sağlanmak istenilen imkânların kanun ile korunması kabul edilmiştir. Devlet Müzik ve Temsil Akademisi ile Konservatuarları Kanun Tasarısı'nda şu hükümlere yer verilmiştir: Ankara Devlet Konservatuarı; yüksek ihtisas eğitimi ve öğretimi yapacak, bilimsel araştırmalara olanak sağlayacak, kabiliyetleri ile birlikte eğitimin ve öğretimin gerektirdiği bilgi ve tecrübeyi sağlayacak, sanat kültürünün ülke genelinde yayılmasına ve gelişmesine yardımcı olacaktır. İzmir Konservatuarı'ndan başka İstanbul Belediye Konservatuarı da Devlet Konservatuarı haline getirilecek ve gerektiği zaman diğer şehirlerde de Devlet Konservatuarları açılacaktır. Müzik, tiyatro, opera ve bale gibi sanat kolları için birer bölüm kurulacak, her bölümün başında yetkileri yönetmelik ile belirlenen birer bölüm şefi olacak ve bu şefler okul

müdürüne bağlı olacaktır. Konservatuarlarda çalışan maaşlı veya ücretli öğretmenlere ve öğretmen yardımcılarına maaşlarından veya ücretlerinden ayrı olarak aylık ihtisas ödeneği verilecektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 251-253).

1.2.8.4. Resim ve Heykel Alanındaki Gelişmeler

Cumhuriyet döneminde toplumda sanat bilincini oluşturmak için sanat ile ilgili her türlü çalışma desteklenmiştir. Atatürk'e göre ulusal sanat görüşü ve bilinci güzel sanatları sevmekle ve onunla yükselmekle oluşacaktır. Atatürk 1 Kasım 1936 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi oturumunda yaptığı konuşmada: *"Sanat ve teknik mekteplere olan rağbet artmıştır. Bunu sevinçle söylerken her türlü teşvikin artırılmasının lazım geldiğini ilave etmek isterim… Güzel sanatlara da alakanızı yeniden canlandırmak isterim. Güzel sanatların her şubesi için komutayın göstereceği alaka ve emek milletin insani ve medeni hayatı ve çalışkanlık verimini artırması için çok tesirlidir."* Sözleri ile güzel sanatlar eğitiminin önemini vurgulamıştır (Erbay, 1997: 138-140; T.C. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 1 Kasım 1936: 4).

1920'li yılların başında Türk sanatı, ulusal özelliklere kavuşmuş, Doğu sanatı ve millî ruhu oluşturan eserler modern Türk toplum sanatının temelini oluşturmuştur. Ressamlar bir araya gelerek çeşitli sanatsal birlikler oluşturmuşlardır. Bu amaç doğrultusunda 1921 yılında Türk Ressamlar Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyetin sanatçıları Devlet tarafından görsel dünyalarını ve görsel eğitimlerini geliştirmek amacı ile Paris ve Münih gibi sanat merkezlerine burslu olarak gönderilmişlerdir (Erbay, 1997: 140-141). Yurtdışına giden ressamların isimleri şu şekildedir: Mahmut Cuda, Refik Epikman, Muhittin Sebati, Cevat Dereli ve Ali Karsan. Bu sanatçılar 1924 yılında Yeni Ressamlar Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Ancak bu cemiyet yeni bir sanat anlayışı getiremediği için ve sanatçıların da yurtdışına gitmelerinden dolayı dağılmışlardır. Yurtdışındaki eğitimlerinden yeni bir sanat anlayışı ile dönen bazı genç sanatçılar Ankara Etnografya Müzesi'nde, Birinci Genç Ressamlar Sergisi'ni açmışlardır. Bu serginin ardından Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği ismi altında etkinliklerini sürdürmüşlerdir (Keskin, 2014: 92-93).

1927 yılına kadar eğitim veren Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi, 1928 yılında Sanayi-i Nefise Akademisi'ne, 1929 yılında ise İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne dönüşmüştür (Zeytinoğlu vd. 2003: 16).

1930'lardan itibaren Türk ressamı çağdaş bir devlet modeline uygun eserler vermeye başlamıştır. Resimler Batı resim tarzında yapılmaya başlanmıştır. 1933 yılında Hitler iktidara gelince Almanya'dan kaçan birçok heykeltıraş Türkiye'ye gelmiştir. 1937 yılında İstanbul'da Resim ve Heykel Müzesi kurulmuştur. 1939 yılından itibaren Devlet Resim ve Heykel Sergileri Yönetmeliği yürürlüğe konulmuştur. Bu sergiler sayesinde sanatçılar bir araya gelerek yapıtlarını sergilemişler ve resmî kurumlara eserlerini satabilmişlerdir. 1940 yılında yapılan sergilerden alınan resimler ile İş Bankası koleksiyonunun temelleri atılmıştır. 1948 yılında Türkiye Yüksek Heykeltıraşlar Cemiyeti kurulmuştur (Keskin, 2014: 98-99; Berk ve Gezer, 1973: 80; Okay Atılgan, 2009: 104; Ödekan vd., 2000: 562).

1950 yılında Ressamlar Derneği ve özel sanat galerilerinde ilk resim sergileri açılmıştır. 1955 yılında İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu açılmıştır. 1959 yılında ise Ankara'da Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi gerçekleştirilmiştir (Okay Atılgan, 2009: 104; Ödekan vd. 2000: 572).

Başka ülkelerden Türkiye'ye sergi açmak için gelen heykeltıraşlar da olmuştur. 1955 yılında Norbert Kricke demir heykellerinden oluşan sergisini Türkiye'de açmıştır. Bu sergi Türkiye'de açılan ilk yabancı sergi olma özelliğine sahiptir (Ödekan vd. 2000: 578).

Ünlü heykeltıraş sanatçıları Hadi Bora, Zühtü Müridoğlu ve İlhan Koman, Devlet tarafından eğitim almaları için yurtdışına gönderilmişlerdir. 1940'lı yıllarda Türkiye'ye dönen heykeltıraşlar, özellikle heykeltıraşta soyut dışavurumcuları ve sanat tartışmalarını izleyerek etkisi altında kalmışlar ve bu düşünceleri kendi ülkelerine de taşımışlardır. 1950'li yıllarda soyut sanat anlayışı ön plana çıkmıştır. İlk soyut heykel çalışmasını geometrik soyutlama çalışması ile Hüseyin Gezer (Efe'nin Aşkı-1951) yapmıştır. Heykeltıraş Kuzgun Acar, soyut heykel çalışmalarında malzemede değişiklikler yapmıştır. Ağaç, maden, tel örgü ve çivi ile

gündelik araç ve gereçleri kullanarak yeni bir çalışma ortaya çıkarmıştır (Ödekan vd., 2000: 577-578). Heykel sanatının Türkiye'deki gelişimi resim sanatına kıyasla bir hayli yavaş olmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk yarısında genellikle anıt-heykel türünde eserler verilmiştir (Okay Atılgan, 2009: 101-102).

1.2.8.4.1. 1960-1965 Yılları Arasında Resim ve Heykelcilik

1960'lı yıllara doğru Türkiye'deki ressamları ve çalışmalarını dört gruba ayırabiliriz (Berk ve Gezer, 1973: 80):

1. Boğaziçi Manzaraları geleneğini sürdürenler

2. Bir dereceye kadar doğaya bağlı kalıp nesneleri Batılı sanat anlayışına göre soyutlayanlar ve bu yoldan giderek sonunda ortak bir şemacılıkta birleşenler

3. Doğayı kendilerine göre yorumlayanlar ve kişisel üslup ile eser verenler

4. Soyut sanat akımı

1960'lı yıllara gelindiğinde, resim sanatı ile uğraşan kişi sayısı artış göstermiş ve sanatçılarda da düşünsel anlamda bir alt yapı oluşmuştur. Türk resim sanatında figürlerin ve konuların oluşumunda toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimler etkili olmuştur. Yeni açılımlar; köylü-işçi sınıflarının yaşamı ve bireysel etkinlikler sayesinde daha etkili bir anlam bulmuştur. 1960 yılından önce sanat halk ile bütünleşirken, 1960 yılından sonra sanat halktan uzaklaşmış, seçkin ve zengin sınıfın ilgisini çekmeye başlamıştır. 1960'ların getirdiği özgürlük düşüncesi resim sanatında da kendine yer bulmuştur (Arslan, 2018: 38-42).

1960'lı yıllarla birlikte eleştiren ve sorgulayan sanatçı kimliği ortaya çıkmış ve sanatçılar eserlerini genellikle bu anlayış doğrultusunda yapmışlardır. Sanatçı artık doğal olanı aramaya ve sunmaya yönelmiştir (Omak, 2012: 32-34). Bu dönemde ressamlar genel olarak soyut anlamda çalışmalar yapmış olsalar da toplumsal gerçekçilik anlayışını eserlerine yansıtan ressamları da görürüz. Özellikle kırsal kesimde yaşayan insanların yaşamları resimlere konu olmuştur. Haşmet Akal ve Neşet Günal toplumsal gerçekçilik alanında önemli eserler ortaya koymuşlardır. Toplumsal gerçekçilik anlayışı doğrultusunda eser veren diğer sanatçıların isimleri şu

şekildedir: Cihat Burak, Nuri İyem, Mümtaz Yener, Orhan Peker, Leyla Gamsız… Soyut resim anlayışı doğrultusunda eser veren sanatçıların isimleri şu şekildedir: Orhan Peker, Cemal Bingöl, Selim Turan, Ömer Uluç, İsmail Altunok, Hasan Kavruk… (Ödekan vd. 2000: 574; Kaya ve Yeğin ve Kaya, 2015: 98)

1961 yılında İstanbul Sanat Festivali başlamıştır. İstanbul'da Siyah Kalem Grubu ve Ankara'da Türk Kültürü'nü Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. 1963 yılında Mavi Grup kurulmuştur. 1964 yılında ilk banka sanat galerisi (Galatasaray Yapı Kredi Sanat Galerisi) açılmıştır (Okay Atılgan, 2009: 105). Yine aynı yıl İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Ankara Ressamları isimli bir grup sergi açmıştır. Bu grubun içinde Orhan Peker, Osman Oral, Fethi Arda, Cemal Bingöl gibi ünlü ressamlar vardır. Soyut resim sanatı bu sanatçılar ile yeni bir boyut kazanmıştır (Berk ve Gezer, 1973: 84; Tansuğ, 1995: 52).

Heykeltıraşlar, 1960 yılından itibaren fikirlerini anti-form olarak anlatmaya başlamışlardır. Artık mermer yontarak değil, zihinlerindeki kavramları en hızlı şekilde sunabilecekleri ve fikirlerini yansıtabilecekleri yeni malzemeler, teknik ve yöntemler ile eserlerini oluşturmuşlardır. Sanatçı eserlerini oluştururken geleneksel bir endişe taşımamıştır (Omak, 2012: 36). Bu dönemde heykeller plastik ile yeni bir sanat eserine dönüşmeye başlamıştır. Yapılan çalışmalar plastik anıt türünde çalışmalardır. Şadi Çalık (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Atatürk Anıtı) ve Hüseyin Gezer (Hacettepe Atatürk Anıtı) plastik anıt türünde yapılan çalışmalara birer örnektir. Atatürk heykelleri, açık sergiler sayesinde halk kitlelerine sunulmuştur. Böylece halkın heykel sanatına olumlu yaklaşması ve sanata karşı ilgisinin artması amaçlanmıştır (Gezer, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1976: 35).

1.2.8.4.1.1. Resim Sanatçıları

1.2.8.4.1.1.1. Nurullah Berk

Nurullah Berk, 1906 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Çağdaş plastik sanat beğenisini ve süslemeci dekoratif anlayışını resimlerine yansıtmıştır. Lhote ve Leger atölyelerinde çalışmıştır. 1982 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Kaya ve Yeğin ve Kaya, 2015: 83). Nurullah Berk'in eserlerinin isimleri şu şekildedir

(Kuzucular, Nurullah Berk Hayatı ve Resim Sanatı. https://edebiyatvesanatakademisi.com): "*İskambil Kâğıtlı Natürmort"*, "*Ütü Yapan Kadın"*, "*Çömlekçi"*, "*Odalık"*, "*Dikenler",* "*Kuşlar"*…

1.2.8.4.1.1.2. Bedri Rahmi Eyüboğlu

Bedri Rahmi Eyüboğlu, 1911 yılında Giresun'da dünyaya gelmiştir. Ressam, şair, yazar ve eğitimcidir. Geleneksel Türk öğelerini resimlerinde sıklıkla kullanmıştır. Nazmi Ziya ve İbrahim Çallı atölyelerinde çalışmıştır. 1960'lı yıllarda resim çalışmalarının yanı sıra yurtiçinde ve yurtdışında birçok mozaik pano çalışması yapmıştır. 1975 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Kaya ve Yeğin ve Kaya, 2015: 87; Akpınar vd., 2003: 423).

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun eserlerinin isimleri şu şekildedir (Akpınar vd., 2003: 424): "*Paris"*, "*Karadut Satıcısı"*, "*Eren"*, "*Yazılı Natürmort"*, "*Düşünen Adam"*…

1.2.8.4.1.1.3. Neşet Günal

Neşet Günal, 1923 yılında Nevşehir'de dünyaya gelmiştir. Türk resim sanatında toplumsal gerçekçi akımının önemli temsilcilerinden birisidir. Eserlerinde genellikle kadın figürlerine yer vermiştir. Kadın kimi zaman anne kimi zaman tarım işçisi olarak resimlere konu olmuştur. Kadının cinsel kimliği ön planda değildir. Eserlerinde yoksul kadınları, kendi ortamlarında renk, çizgi, leke ve kompozisyon bütünlüğü ile yansıtmıştır. 2002 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Aksu, 2020: 147-148).

Neşet Günal'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Aksu, 2020: 140-142): "*Tarla Dönüşü"*, "*Çocuklar"*, "*Başakçı Kadın II"*…

1.2.8.4.1.1.4. Orhan Peker

Orhan Peker, 1927 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Halk sanatı kültürünü ve Batı sanatı unsurlarını kendine özgü tarzı ve özgürlükçü düşüncesi ile birleştirerek resim sanatında farklı bir yer edinmiştir. Başlangıçta siyah ve gri

tonlarının ağırlıkta olduğu resimler yapsa da sonraki yıllarda daha renkli çalışmalar yapmıştır (Halıcı, 2017: 67; Özsezgin, 5 Haziran 1978: 18).

Orhan Peker'in eserlerinin isimleri şu şekildedir (Halıcı, 2017: 61-64): "*Mandalar"*, "*Yeşil Güvercin Başı"*, "*El Greco Çizelge Kopyası", "Tulumbacılar", "Kedili Özden"*…

1.2.8.4.1.2. Heykel Sanatçıları

1.2.8.4.1.2.1. Zühtü Müridoğlu

Zühtü Müridoğlu, 1906 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1928 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi Resim Bölümü'nden mezun olmuştur. Belirli bir dönem öğretmenlik yapmıştır. 1932 yılında Türkiye'deki ilk kişisel heykel sergisini açmıştır. 1940 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümü'ne atanmıştır. Dekoratif Sanatlar Bölümü'nde Marie Louis Sue'nin yanında Modelaj dersi vermiştir. 1930-1947 yılları arasında figüratif eserler vermiştir. 1948 yılından itibaren soyut heykel çalışmaları yapmıştır. 1950 yılında Ali Hadi Bara ile birlikte Heykel Bölümü atölye sorumlusu olarak göreve başlamıştır. 1955 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nde Ağaç Uygulama Atölyesi'ni açmıştır. 1969 yılında profesör olmuştur. 1992 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Şen, 2014: 93-95; Bulat vd. 2014: 368).

Zühtü Müridoğlu'nun eserlerinin isimleri şu şekildedir (Şen, 2014: 95): "*Osman Hamdi Bey'in Büstü"*, "*Mürşide'nin Başı Büstü"*…

1.2.8.4.1.2.2. Sabiha Ziya Bengütaş

Sabiha Ziya Bengütaş, 1904 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlk Türk kadın heykeltıraştır. Sanayi-i Nefise Mektebi Heykel Bölümü'ne kayıt olan ilk kadın öğrenci ve yurtdışına heykel eğitimi için giden ilk kadın heykeltıraştır. 1930 yılından itibaren anıt heykel çalışmalarına ağırlık vermiştir. Realizm akımını benimsemiştir. 1920-1940 yılları arası heykel alanında aktif olarak çalıştığı bir dönem olmuştur. 1992 yılında Ankara'da vefat etmiştir (Özyiğit, 2014: 860).

Sabiha Ziya Bengütaş'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Özyiğit, 2014: 857): "*Dr. Akil Muhtar Özden'in Büstü", "Ressam Hikmet Onat'ın Büstü"…*

1.2.8.4.1.2.3. Ali Hadi Bara

Ali Hadi Bara, 1906 yılında İran'da dünyaya gelmiştir. 1925 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1927 yılında burslu olarak heykeltıraş eğitimi için Paris'e gönderilmiştir. Modern Türk Heykel sanatının öncü sanatçılarındandır (Bulat vd., 2014: 365-366). 1950 yılından itibaren Heykel Bölümü'nün eğitim anlayışında büyük bir değişim sürecini başlatmıştır. Çağdaş eğilimlere yönelen bir sanatçıdır. Soyut heykel alanında çalışmaları vardır. 1971 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Bulat vd. 2014: 366).

Ali Hadi Bara'nın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Kuzucular, Ali Hadi Bara Hayatı ve Heykeltıraşlık Detayı. https://edebiyatvesanatakademisi.com): "*Atatürk Büstü", "Tevfik Fikret'in Büstü", "Adana Anıtı"…*

1.2.8.4.1.2.4. Ali Nijad Sirel

Ali Nijad Sirel, 1898 yılında Amasya'da dünyaya gelmiştir. Cumhuriyet dönemi heykel sanatının öncü sanatçılarındandır. İlk Türk heykeltıraşları yetiştirmiştir. Eserlerinde doğaya bağlı ve gelenekçidir. Özellikle önemli kişilerin büst çalışmalarını yapmıştır. İlk anıt-heykel örneklerini veren sanatçılardan biridir. Önemli çalışmaları arasında *"Moltke Monument and a Fountain"* ve *"Chicago"* sayılabilir. 1915 yılında heykel eğitimi için Almanya'ya gitmiştir. Münih Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim görmüştür. 1959 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Uzun Aydın, 2013: 7-8).

1.2.8.4.1.3. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Güzel Sanatlar ile İlgili Alınan Kararlar

Devletin bir sanat politikası oluşturulacaktır. Bu yolda gerçekleştirilecek faaliyetler şu şekildedir: Halkın sanat eğitimi, okullarda sanat eğitimi ve sanatkârların yetişmesi ve geleceği ile ilgili çalışmalar yapılacaktır. Devletin sanat politikası dahilinde halk sanat eğitiminin yayılması için sergiler, müzeler, konserler,

konferanslar, basın-yayın, radyolar, televizyonlar, sinemalar ve tiyatrolar artırılacaktır. Okullarda güzel sanatlar eğitiminin geliştirilmesi için resim, heykel, tiyatro, müzik, ritmik jimnastik plastik ve fonetik sanatların her biri için öğretmenlere yaz kursu açılacaktır. Bu kurslarda başarılı olamayan öğretmenler bu dersleri veremeyeceklerdir. Her üniversitede Güzel Sanatlar Akademisi ve birer konservatuar açılacaktır. Sanatçının yetiştirilmesi için; eserlerinin derlenmesi, yayılması ve geçim sıkıntısı yaşamamaları ve sadece sanata odaklanmaları için yurtiçinde ve yurtdışında eğitim görmeleri, sergiler açmaları ve konferanslar vermeleri için bir teşkilat kurulacaktır ve sanatçılara sanat bursları verilecektir. Ülkenin sanat ve ilim adamlarından oluşacak bir Türk Akademisi kurulacaktır ve başarı gösteren sanatçılar ödüllendirilecektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 286-287).

1.2.8.5. Sinema Alanındaki Gelişmeler

Cumhuriyetin ilanından itibaren sinemada tiyatrocular dönemi başlamıştır. İlk özel film şirketi olan Kemal Film'in kuruluşu ile Türk sineması farklı bir döneme girmiştir. Muhsin Ertuğrul'un film şirketi adına yönettiği ilk film, 1922 yılında çekilen *"İstanbul'da Bir Facia-i Aşk"*tır. Bu film Türk sinemasında tiyatrocular dönemini başlatan ilk film olmuştur. Muhsin Ertuğrul Cumhuriyetin ilk yıllarında Kemal Film ve İpek Film şirketleri adına yapımcılık ve yönetmenlik yapmış ve aynı zamanda filmlere senaryolar yazmış, tiyatro uyarlamaları yapmış ve tiyatrosunda çalışan oyuncuları bu filmlerde oynatmıştır. 1922-1939 yılları arasında sadece Muhsin Ertuğrul tarafından filmler çekildiği için bu dönem *"Tiyatrocular Dönemi"* ya da *"Muhsin Ertuğrul Dönemi"* olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde genellikle romanlar filmlere konu olmuştur. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *"Nur Baba"* isimli romanı filme uyarlanan ilk romanlar arasındadır (1922). Halide Edip Adıvar'ın Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen *"Ateşten Gömlek"* isimli romanı Kurtuluş Savaşı'nı anlatan ilk film özelliğini taşır (1923). Muhsin Ertuğrul, ilk sesli filmi olan *"İstanbul Sokaklarında"*yı 1931 yılında çekmiştir. Şarkılı bir melodram olan bu film, Türkiye'de, Mısır'da ve Yunanistan'da çekilmiş ve filmde bu ülkelerin oyuncuları oynamıştır (Sim, t.y. 13-17).

1930'lu yılların sonuna kadar Muhsin Ertuğrul, yeni yönetmenlerin yetişmesine müsaade etmemiştir. Sinemacılar ve sinema yazarları Ertuğrul'u; sinema sanatını piyasa olarak tek elinde tutması, sinemayı ikinci uğraş olarak görmesi ve sinemanın tiyatrodan bağımsız bir alan olduğunu görmemesi gerekçesi ile eleştirmişlerdir. 1939 yılından itibaren sinemada geçiş dönemi başlamıştır. Artık tiyatrocular döneminden sinemacılar dönemine doğru geçildiği için bu döneme geçiş dönemi denilmiştir. Bu dönemde doğrudan sinemacı olarak işe başlayan yönetmen sayısı sekizdir. Yönetmenlerin bazılarının isimleri şu şekildedir: Baha Gelenbevi, Faruk Kenç, Orhon Murat Arıburnu… Bu dönemde erkeklerde Ayhan Işık, kadınlarda ise Cahide Sonku döneme damgasını vuran oyuncuların başında gelirler (Gökatalay, 2019: 153). İkinci Dünya Savaşı yıllarında Mısır'dan alınan filmlerin Türkçeye uyarlanması seyircinin sinemaya olan ilgisini artırmıştır. Özellikle savaşlar hakkında seyirciye bilgi veren haber filmleri o dönemde oldukça rağbet görmüştür. 1950'li yılların başından itibaren Ömer Lütfü Akad'ın başlattığı *"Sinemacılar Kuşağı"* ile geçiş dönemi sona ermiştir (Bozal, 2018: 13-14). Geçiş döneminde çekilen filmlere örnek olarak şu filmleri verebiliriz (Sim, t.y.: 21-22): Faruk Kenç (Taş Parçası-1939), Muhsin Ertuğrul (Yayla Kartalı-1945)…

1950'li yıllardan itibaren halkın beğeneceği, kolay anlaşılan, aile ve aşk filmleri yaygın bir şekilde üretilmiştir. Uzun dua ve ezan sahneleri, uzun göbek dansları ve platonik aşk sahneleri gibi filmler üretilmiştir. Artık sinema tarihinde Yeşilçam kral ve kraliçeleri seçilmeye başlanmıştır. Tüketimi özendiren hizmetçili, lüks otomobilli, büyük konaklar ya da lüks apartmanlar, güzel ve yakışıklı karakterler üzerinden anlatılan filmler bu dönemde oldukça popüler olmuştur (Sim, t.y.: 32-33). Dönemin filmlerine örnek olarak; Muhsin Ertuğrul, 1953 yılında ilk renkli Türk filmi olan *"Halıcı Kız"*ı ve 1957 yılında Kızılırmak-Karakoyun filmini çekmiştir (Sim, t.y.: 22).

1.2.8.5.1. Ünlü Türk Yönetmenlerinin Yayınladıkları Filmler (1960-1965)

1960'lı yıllar Türkiye'de hükümete karşı yapılan 27 Mayıs ihtilali ile başlamıştır. 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlük ortamı ve yeni düzenlemeler sinema alanında da etkisini göstermiştir. 1960'lı yıllarla birlikte Türkiye'de sinema

üzerine yeni düşünce yapıları oluşmaya başlamıştır. Bu çerçevede, sinemanın neyi nasıl anlatması gerektiği soruları ve Türk sinemasının özgünlük anlayışı gibi tartışmalar doğrultusunda Ulusal, Millî ve Türk Yeni Gerçekçi (Devrimci) gibi oluşumların ortaya çıktığını görürüz. Bu yıllarda halk ile sinema arasındaki ilişki zirveye ulaşmıştır. Ticari anlayış doğrultusunda Yeşilçam sineması üretimini her geçen yıl artırmıştır. Türk sineması bu yıllarda altın çağını yaşamıştır (Sivas Gülçur, t.y.: 2; Dorsay, 1989: 12).

1960'lı yıllarda, zamanın toplumsal yapısını olabildiğince objektif şekilde ele alan, iktidarı ve düzeni eleştiren, işçi sınıfının yaşadığı zorlukları göz önüne seren, kadının toplumsal hayattaki yerini sorgulayan, göç ve gecekondu konularına değinen filmler çekilmiştir (Kasım ve Atayeter, 2012: 20).

Türk Yeni Gerçekçi akımı; 27 Mayıs darbesi sonrasında sinema ortamında filizlenen genç yönetmen kuşağının hem ulusal sinema dilini oluşturmak hem de Batı'nın estetik kavramlarından yararlanmak için verdiği mücadeleyi yansıtır. Türk Yeni Gerçekçi filmlerinin ilki Metin Erksan tarafından 1960 yılında çekilen *"Gecelerin Ötesi"*dir. 1960-1965 yılları arasındaki yeni-ilerici orta sınıfın hayatının sinemaya yansımasını sağlayan bu hareket, modernlik ve geleneksellik kavramları üzerinde kurulan ulusal bir kimlik arayışını yansıtır. Daha önce tabu olarak kabul edilen konular bu dönemde oldukça cesur bir şekilde dillendirilmiştir. Sinema dergileri, kulüpler ve festivaller daha da canlanmış, Türk filmleri Berlin, Edinbourg, Locarno ve Moskova gibi festivallere katılmaya ve ödüller kazanmaya başlamıştır. Dünya edebiyatının klasikleri Türkçeye çevrilmeye başlanmıştır (Kasım ve Atayeter, 2012: 22-23; Kayalı, Şubat-Mart-Nisan 2015: 17). Türk sinemasında bölgesel ilk festival 1964 yılında Antalya'da düzenlenmiştir. Antalya Film Festivali'nin ödül alan filmi ve oyuncularının isimleri şu şekildedir: Halit Refiğ'in yönetmenliğinde 1964 yılında çekilen *"Gurbet Kuşları"*, 1962 yılında çekilen *"Acı Hayat"* filminin, başrol oyuncusu Türkan Şoray, 1964 yılında çekilen *"Ağaçlar Ayakta Ölür"* filminin başrol oyuncusu İzzet Günay (Özgüç, 1990: 85).

Ulusal sinema ile Anadolu insanının bin küsur yıllık kültürünün oluşturduğu tavrı ortaya konulmak istenmiştir. Millî sinema ile Türklerin Orta Asya'dan

Anadolu'ya göç etmelerinden itibaren, Türk insanının Türk-İslam kültürü içindeki kişilik yapısını ve Batılılaşmanın Türk toplumunu yozlaştırdığı düşüncesini ortaya koyan bir sinema anlayışı getirilmek istenmiştir (Onaran, 1994: 104).

1960'lı yıllarda Türk sinemasının meseleleri gündeme getirilmeye başlanmıştır. Türk sineması sanayi mensupları, isteklerinin yerine getirilmemesinden dolayı 1963 yılında *"Türk Sinema Filmlerini Kalkındırma Kanunu"* ismi ile bir kanun metni hazırlayarak İstanbul milletvekili Suphi Baykam aracılığı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunmuşlardır. Bu kanun teklifinde; Millî Filmcilik Fonu'nun kurulması ve mali kaynaklarının belirtilmesi, Film Kontrol Komisyonları'nın sanayilerden, üniversitelerden ve basından alınacak temsilciler ile yarı resmî hale getirilmesi, yeni yapılacak olan sinemaların korunması ve yerli filmlerin her sinemada belirli bir süre zorunlu olarak gösterilmesi gibi konular ele alınmıştır. Ancak bu kanun teklifi, üzerinde oldukça tartışılmasına rağmen kabul edilmemiştir (Onaran, 1994: 105-106).

Çizelge 1.54. Türk Sinemasında Film Sayısı, Siyah/Beyaz ve Renkli Filmler

Yıllar	Film Sayısı	Siyah/Beyaz	Renkli
1960	68	68	_
1961	116	116	_
1962	127	127	_
1963	125	124	1
1964	178	177	1
1965	214	212	2

Kaynak: Scognamillo, 1998: 191; Özgüç, 1990: 89; Dorsay, 1989: 13

Türk filmlerini satın almak için yurtdışından bazı talepler gelmiştir. Ticaret Odası verilerine göre; 1 Ocak 1962 yılından itibaren Yunanistan'a, İsrail'e, Kıbrıs'a, Suudi Arabistan'a ve Pakistan'a üç yüz altmış bir bin dokuz yüz lira tutarında yerli film ihraç edilmiştir. Bu dönemde yerli filmlerin Uzakdoğu'ya ve Afrika'ya satılması için Ticaret Ataşelikleri ile ilişkiler kurulmuştur (Hürriyet, 20 Kasım 1962: 2).

1960-1965 yılları arasında çıkarılan popüler sinema dergilerinin isimleri şöyledir: 1962 yılında Ankara Filmciler Derneği'nin çıkardığı *"Film Dünyası"*

dergisi ve 1963 yılında İsmet Şirin tarafından çıkarılan *"Kulis"* gazetesi (Mungan Yavuztürk, 2013: 88).

1.2.8.5.1.1. 1960 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1960 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 195-196; Özön, 1968: 144): Metin Erksan (Gecelerin Ötesi, Şoför Nebahat), Memduh Ün (Kırık Çanaklar), Osman Seden (Namus Uğruna, Cilalı İbo Yıldızlar Arasında), Atıf Yılmaz (Suçlu), Orhan Elmas (Kanlı Firar), Lütfi Akad (Yangın Var), Memduh Ün-Atıf Yılmaz (Ayşecik)…

1960 yılına ait filmlerde öne çıkan oyuncuların isimleri şu şekildedir (Özön, 1968: 146-147): Fatma Girik, Hüseyin Peyda, Göksel Arsoy, Leyla Sayar, Zeynep Değirmencioğlu, Efkan Efekan, Muhterem Nur, Hayati Hamzaoğlu, Necdet Tosun, Erol Taş, Ekrem Bora, Türkan Şoray…

1.2.8.5.1.2. 1961 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1961 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 196-197): Halit Refiğ (Yasak Aşk, Seviştiğimiz Günler), Memduh Ün (Avare Mustafa, Güneş Doğmasın), Osman Seden (Aşkdan da Üstün, İki Aşk Arasında), Atıf Yılmaz (Allah Cezanı Versin Osman Bey, Dolandırıcılar Şahı), Muazzez Tahsin (Küçük Hanımefendi), Ernst Von Theumer (Silahlar Konuşuyor-ilk Türk-Alman ortak yapımı)…

1961 yılına ait filmlerde öne çıkan oyuncuların isimleri şu şekildedir (Özön, 1968: 146-152): Fatma Girik, Hüseyin Peyda, Göksel Arsoy, Leyla Sayar, Zeynep Değirmencioğlu, Efkan Efekan, Muhterem Nur, Hayati Hamzaoğlu, Necdet Tosun, Erol Taş, Ekrem Bora, Türkan Şoray, Öztürk Serengil, Nilüfer Aydan…

1.2.8.5.1.3. 1962 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1962 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 197-198): Halit Refiğ (Gençlik Hülyaları, Şehirdeki Yabancı), Memduh Ün (Akasyalar Açarken, Belalı Torun, Kısmetin En Güzeli), Osman Seden (Ayşecik

Yavru Melek, Cilalı İbo Rüyalar Aleminde, Sokak Kızı), Atıf Yılmaz (Battı Balık, Bir Gecelik Gelin, Cengiz Han'ın Hazineleri), Metin Erksan (Çifte Kumrular, Sahte Nikah Acı Hayat, Yılanların Öcü), Lütfi Akad (Üç Tekerlekli Bisiklet)…

İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde Sami Şekeroğlu ve Selahattin Gerçek, Türkiye'nin ilk sinema kulübünü *"Kulüp Sinema 7"* yi kurmuşlardır (Scognamillo, 1998: 198).

1962 yılına ait filmlerde öne çıkan oyuncuların isimleri şu şekildedir (Özön, 1968: 146-157): Fatma Girik, Hüseyin Peyda, Göksel Arsoy, Leyla Sayar, Zeynep Değirmencioğlu, Efkan Efekan, Muhterem Nur, Hayati Hamzaoğlu, Necdet Tosun, Erol Taş, Ekrem Bora, Türkan Şoray, Öztürk Serengil, Nilüfer Aydan, Sadri Alışık, Eşref Kolçak…

1.2.8.5.1.4. 1963 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1963 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 198-199): Halit Refiğ (Şafak Bekçileri), Osman Seden (Badem Şekeri, Beni Osman Öldürdü, Aşk Hırsızı, Bana Annemi Anlat), Metin Erksan (Susuz Yaz- Berlin Sinema Şenliği'nde Türk sinemasına ilk uluslararası Altın Ayı ödülünü kazandırdı), Nevzat Pesen (Kötü Tohum), Ülkü Erakalın (Çalışan Aşk), Hulki Saner (Helal Olsun Ali Abi), İlhan Engin (Üç Öfkeli Genç), Ferit Ceylan (İkisi de Cesurdu), Turgut Demirağ (Yabancı Kız)…

1963 yılına ait filmlerde öne çıkan oyuncuların isimleri şu şekildedir (Özön, 1968: 162): Nebahat Çehre, İzzet Günay, Hülya Koçyiğit, Tanju Gürsu, Ajda Pekkan…

1.2.8.5.1.5. 1964 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1964 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 199-201): Feyzi Tuna (Aşka Susayanlar), Tunç Başaran (Hayat Kavgası), Atilla Tokatlı (Gel Barışalım), Aram Gülyüz (Abidik Gubidik), Hulki Saner (Turist Ömer), Memduh Ün (Kanun Karşısında, Ağaçlar Ayakta Ölür), Osman Seden (Affetmeyen Kadın, Anadolu Çocuğu, Beş Şeker Kız), Nevzat Pesen (Ahtapotun Kolları), Orhan

Elmas (Duvarların Ötesi), Ertem Göreç-Vedat Türkali (Karanlıkta Uyananlar-Türk sinemasına ilk kez emekçi ve grev sorunlarını gündeme getiren bir filmdir.), Atıf Yılmaz (Keşanlı Ali Destanı, Erkek Ali), Halit Refiğ (Gurbet Kuşları, İstanbul'un Kızları, Şehrazat), Metin Erksan (İstanbul Kaldırımları, Suçlular Aramızda), Orhan Aksoy (Vurun Kahpeye), Ümit Utku (Fabrikanın Şoförü)…

1964 yılına ait filmlerde öne çıkan oyuncuların isimleri şu şekildedir (Özön, 1968: 170): Nebahat Çehre, Hulusi Kentmen, Sevda Ferdağ, Cüneyt Arkın, Neriman Köksal, Belgin Doruk…

1.2.8.5.1.6. 1965 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1965 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 201-202): Feyzi Tuna (Yasak Sokaklar), Tunç Başaran (Murtaza), Erdoğan Tokatlı (Son Kuşlar), Vedat Türkali (Sokakta Kan Vardı), Atıf Yılmaz (Muradın Türküsü, Sayılı Dakikalar), Halit Refiğ (Haremde Dört Kadın, Kırık Hayatlar), Metin Erksan (Sevmek Zamanı), Memduh Ün (Namusum İçin, Yıldıztepe), İlhan Engin (Artık Düşman Değiliz), Haldun Dormen (Bozuk Düzen, Güzel Bir Gün İçin), Duygu Sağıroğlu (Bitmeyen Yol-Sansürlendi), Mehmet Dinler (Cennet Fedaileri), Muharrem Gürses (Hak Yolunda Hazreti Yahya), Hüseyin Peyda (Veysel Karani)…

1965 yılına ait filmlerde öne çıkan oyuncuların isimleri şu şekildedir (Özön, 1968: 181): Semra Sar, Kartal Tibet, Selma Güneri, Selda Alkor, Süleyman Turan, Ayla Algan, Ediz Hun, Fikret Hakan, Müşfik Kenter…

1.2.8.5.2. Dönemin Ünlü Yönetmenleri

1.2.8.5.2.1. Lütfi Ömer Akad

Lütfi Ömer Akad, 1916 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Fransız Sainte Jeanne d'Arc Okulu'ndan, Galatasaray Lisesi'nden ve İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Maliye Bölümü'nden mezun olmuştur. Yazın hayatının başlangıcında tiyatro ve sinema yazıları yazmıştır. "*Dişi Kurt"*, "*Sessiz Harp"*, "*Üç Tekerlekli Bisiklet"* ve "*Tanrı'nın Bağışı Orman"* öne çıkan filmleridir. 2011 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Makal, 2011: 85).

1963 yılından başlayarak sunduğu her türlü çalışması ile ön plana çıkan bir yönetmen olmuştur. Akad, eserleri ile her kesimden insana hitap etmiştir. Diğer yönetmenler gibi siyaset ile ilişki içinde olmamıştır. Köy ve kent konularını aynı seviyede filmlerine yansıtmıştır. Tanrı'nın Bağışı Orman isimli (1964) eserinin konusu şöyledir: Bu eser, Yeni Gerçekçi akımının sinemaya uyarlanmış halidir ve belgesel bir filmdir. Film boyunca Akad, ağacın ve ormanın insan hayatındaki önemini her yönü ile anlatmıştır. Ayrıca bir zamanlar ormanla kaplı olan Türkiye'nin neden ve nasıl bu zenginliği kaybettiğini vurgulamıştır eserlerinde. Örnek olarak Kızılcahamam'ın Bakır köyünü göstermiştir. Belgesel; Bolu, Kızılcahamam, Belgrad ve Düzce ormanlarında, Konya, Karapınar, Osmaniye ve İskenderun bölgelerinde çekildiğini belirten bir jenerik ile başlar (Güngör, 2012: 5; Onaran, 1994: 106-107; Kayalı, Şubat-Mart-Nisan 2015: 20).

1.2.8.5.2.2. Metin Erksan

Metin Erksan, 1929 yılında Çanakkale'de dünyaya gelmiştir. Pertevniyal Lisesi'nden ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun olmuştur. Eleştirmenlik ve sinema yazarlığı ile sinema dünyasına adım atmıştır. Yönetmenlik koltuğuna oturduğu ilk film, 1952 yılında çekilen "*Karanlık Dünya/Aşık Veysel'in Hayatı*"dır. 2012 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Kılınç, 2019: 44-45).

1960 yılında Toplumsal Gerçekçi filmlerin ilki olarak nitelendirilen *"Gecelerin Ötesi"*ni çekmiştir. 1963 yılında çekilen "*Susuz Yaz"* filmini başarılı kılan Erksan'ın filmdeki toprak ve su mülkiyeti meselelerine kendi dünyası içinde doğru bir şekilde yaklaşmayı başarmasıdır. Bu film Hülya Koçyiğit'e de şöhret yolunu açmıştır. Erksan, 1964 yılında Susuz Yaz filmi ile Berlin Film Şenliği'nde Altın Ayı ödülünü kazanmıştır. 1964 yılında çekilen "*Suçlular Aramızda"* filminde mekan olarak yalıların ve gecekonduların bulunduğu semtler seçilmiştir. Filmin başrol oyuncuları; Tamer Yiğit, Belgin Doruk, Atıf Kaptan ve Ekrem Bora'dır. Filmin konusu şöyledir: Bir armatör gelinine düğün hediyesi olarak gerdanlık vermiştir. Gerdanlık çalınmış ve çalındıktan sonra da sahte olduğu anlaşılmıştır.

Hırsız, gerdanlığı çalınan gelin, armatör ve oğlu etrafında gelişen psikolojik inceleme niteliğinde bir filmdir (Onaran, 1994: 112; Kayalı, Şubat-Mart-Nisan 2015: 16-17).

1.2.8.5.2.3. Atıf Yılmaz Batıbeki

Atıf Yılmaz Batıbeki, 1926 yılında Mersin'de dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden ve İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olmuştur. Yönetmenin tek başına yönettiği ilk film, 1952 yılında çekilen "*Kanlı Feryat*"tır. 1961 yılında oyuncu Orhan Günşıray ile Yerli Film Şirketi'ni kurmuştur. Toplumsal Gerçekçilik ve Ulusal sinema akımlarını benimsemiş ve bu düşüncelerini filmlerine de yansıtmıştır. 2006 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Kılınç, 2019: 44).

Batıbeki, oldukça üretken bir yönetmendir. 1964 yılında "*Erkek Ali"* filmini çekmiştir. Bu film, köy hayatını esas alır. Bir kaçakçının öyküsünü anlatır. Batıbeki, Yöresel gelenekleri ve folklorik motifleri bir araya getirerek bu filmi yapmıştır. Filmin başrol oyuncuları; Eşref Kolçak, Sevda Ferdağ ve Parla Şenol'dur (Onaran, 1994: 116).

Batıbeki, 1964 yılında Haldun Taner'in tiyatro oyunu olan "*Keşanlı Ali Destanı*"nı sinemaya uyarlamıştır. Filmin başrol oyuncuları; Fikret Hakan ve Fatma Girik'tir (Onaran, 1994: 117).

1.2.8.5.2.4. Osman Fahir Seden

Osman Fahir Seden, 1922 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İki kardeş olan Şakir Seden ve Kemal Seden'in kurduğu Kemal Film Stüdyosu Osman Seden'in sinema ile tanışmasına vesile olmuştur (Ertem, 2014). Genellikle melodram türünde filmler çevirmiş ve filmlerinde halktan her kesime hitap etmiştir. Seden, 1961 yılında çektiği *"Mahalleye Gelen Gelin"* filminde; bir roman malzemesi toplamak için dayısının fabrikasında işçi olarak çalışmayı göze alan Belgin ile fabrikanın kamyon şoförü Orhan arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin sebep olduğu garip durumları Fatma Girik ve Ayhan Işık ile anlatmıştır. Yine aynı yıl *"Cilalı İbo Zoraki Baba"* filmi ile sinemaseverlerin karşısına çıkmıştır. Filmdeki Cilalı İbo karakteri; peltek dilli,

telaşlı, iyilik yapmayı seven; ancak iyilik yapayım derken başına türlü işler alan akıllı bir güldürü tipidir. 1998 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Onaran, 1994: 122-124).

1.2.8.5.2.5. Memduh Ün

Memduh Ün, 1920 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni kazanmıştır. Ancak okulu yarıda bırakmış ve iki yıl boyunca Beşiktaş takımında oynamıştır. 1947 yılında *"Damga"* filmi ile oyuncu olarak sinema hayatına atılmıştır (Gürbüz Şatıroğlu, 2009: 4-18).

Memduh Ün, 1964 yılında çektiği *"Ağaçlar Ayakta Ölür"* filmi ile yönetmen olarak sinema hayatına adım atmıştır. Bu film, İspanyol tiyatro yazarı Alejandro Casona'nın *"Los arboles se mueren de Pie"* isimli eserinden uyarlanmıştır. İnsan sevgisi konusu üzerine kurulu olan filmde Yıldız Kenter, Semra Sar ve İzzet Günay başrol olarak yer almışlardır (Onaran, 1994: 125).

1.2.8.5.3. Türk Sinemasında Sansür

Türkiye'de, 1960'lı yıllarda filmlere karşı sansür uygulama oldukça yaygındı. Metin Erksan, Türk sinemasında sansür problemi ile karşılaşan yönetmenlerin başında gelir. 1962 yılında yayınladığı *"Yılanların Öcü"* filmi sansür baskısına karşı ilk kez toplu dayanışmayı oluşturan bir film olmuştur. Dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, tepkilere yol açan bu filmi Çankaya Köşkü'nde izlemiştir. Gürsel, filmi beğendiyse de yurtiçinde ve yurtdışında yasaklanmasına engel olamamıştır (Dorsay, 1989: 73).

1.2.8.6. Müzecilik Alanındaki Gelişmeler

Osmanlı Devleti zamanında Osman Hamdi Bey'in döneminden beri devam eden eski eser ve müzecilik politikası Cumhuriyet döneminde de uygulanmıştır. Türkiye'de müzeciliğin gelişimi Atatürk döneminden itibaren başlamıştır. Atatürk, ülke içindeki eserlerin korunup ve tanıtılmasını istemiştir. Cumhuriyet dönemine kadar İstanbul'da devlet müzesi olarak arkeolojik eserlerin yer aldığı Müze-i Hümayun bugünkü adı ile İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde şubeleri vardır. İslam eserlerinin toplanması amacı ile 1914 yılında

İstanbul'da Evkaf Müzesi kurulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında müzelerin bağlı olduğu bir bakanlık yoktur ve müzelerle ilgili işler Maarif Vekâleti tarafından yürütülmüştür. 1924 yılı hükümet programında, bazı şehirlerde müzelerin açılmasına karar verilmiştir (Antalya, Bursa, Edirne, Samsun vd.). Cumhuriyet döneminin ilk müzesi 1924 yılında açılan Topkapı Sarayı'dır. Ancak sarayın müze olarak halka açılması 1933 yılında gerçekleşmiştir. Kurtuluş Savaşı esnasında Ankara'da kurulan Hars Dairesi'nin ismi 1925 yılında Müzeler Müdürlüğü olmuştur. Müdürlüğün kurulmasının amacı; Asar-ı Atika'yı ve kütüphaneleri korumak, tarihi eserleri tespit etmek ve Türk etnografyasına ait belgeleri toplamaktır. 1925 yılında Tekke ve Zaviyelerin kapatılması ile buradaki eşyaların yöresel müzelerde sergilenmesine karar verilmiştir (Omay Koca, 2012: 147-149; Katoğlu vd., 2000: 484).

18 Ocak 1925 tarihinde Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı ve Beylerbeyi Sarayı, *"Milli Saraylar"* ismi ile yeni kurulan Müzeler Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Bu müdürlüğün ismi 1946 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü olmuştur (Omay Koca, 2012: 149).

Türkiye'deki müzelerde genellikle Anadolu'daki çeşitli uygarlıklara ait eserler bulunmaktadır. Bu eserlerin büyük çoğunluğu arkeolojik kazılardan çıkartılmıştır, diğer bölümü ise çeşitli tarihi yapılardan toplanmıştır. Arkeolojik kazıların çoğunluğunu tarih öncesi devirlere ait eserler ve antikçağ eserleri oluşturur. Çeşitli tarihi yapılardan toplanan eserler ise Doğu sanatı ve Türk-İslam devirlerinden kalma eserlerdir. Türkiye'nin bütün illerinden toplanan Şer'iye Sicil Defterleri de müzelerde yer alır. Müzelerin dışında çok sayıda eski yerleşimler ve antik kentler açık hava müzeleri olarak düzenlenmiştir. Boğazköy, Efes, Bergama, Aspendos, Perge ve Side bu türdeki müzelere örnek olarak verilebilir. Türkiye'deki müzelerin bir başka grubu Anıt Müzeler ve Müze Konakları'dır. Trabzon'daki Ayasofya Müzesi, Amasya'daki Hazeranlar Konağı, Safranbolu'daki Kaymakam Evi, Diyarbakır'daki Ziya Gökalp Evi bu tür müzelere örnek olarak verilebilir. Müzelerin bir kısmı modern yapıdadır, bazıları ise eski tarihi binaların değerlendirilmesi ile kurulmuştur. Konya'daki müzelerin bazıları, Tokat, Amasya, Kütahya, Sivas, Kayseri, Ankara illerinde kurulan müzeler ve daha birçoğu eski yapıların

değerlendirilmesi ile kurulmuştur. Ankara Etnografya Müzesi, Antalya, Efes (Selçuk), Bergama gibi yerleşim yerlerindeki müzeler ise müze amacı ile inşa edilmiştir (Katoğlu vd., 2000: 482-483).

Müzelerin birçoğu kişilerin yani özel idarelerin denetimi altındadır. 1957 yılında çıkarılan 7044 sayılı kanun ile aslı vakıf olan eserler Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlanmış ve böylece bütün Türk mimari anıtlarının bakım ve onarım işleri Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir (Katoğlu vd., 2000: 484).

1960'lı yıllar Türkiye'de müzecilik çalışmalarının gelişme gösterdiği yıllardır. Özellikle müze binaları açısından yeni bir dönem başlamıştır. Çok sayıda yeni müzeler kurulmuş ve bu müzelerden bir kısmı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlatılan müze projesine göre inşa edilmiştir. Bakanlık bünyesinde çalışan Yüksek Mimar İhsan Kıygı tarafından bir müze projesi hazırlanmıştır. Bu proje Türkiye'nin çeşitli illerinde uygulanmıştır ve Türk müzecilik tarihinde önemli bir yeri olan projedir (Özkasım ve Ögel, 2005: 101).

1960 yılından itibaren müze eğitimi çalışmaları; Millî Eğitim Bakanlığı'nın etkisi, sivil-toplum kuruluşlarının katkısı ve üniversitelerde yapılan çalışmalar sayesinde ilerleme göstermiştir. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'na sunulan Eski Eserler ve Müzeler Komitesi raporunda; müzelerin eğitim merkezi haline getirilmesi amacı ile müzeciliğin bir meslek olarak kabul edilmesi, müzelerde çalışacak personelin üniversite mezunları arasından seçilmesi ve müzecilik alanında öğrenim görmesi gerektiği vurgulanmıştır (Karadeniz ve Okvuran, 2018: 104).

1.2.8.6.1. Kurulan Müzeler

1.2.8.6.1.1. Mudanya Mütareke Müzesi

Müze, Bursa ilinin Mudanya ilçesinde yer alır. Bu müze, 1960 yılında Mudanya Mütarekesi'nin yapıldığı köşkte açılmıştır. Köşk iki katlıdır. Birinci katta, Türkiye baş delegesi ve İtilaf Devletleri'nin çalışma odaları, mütarekenin imzalandığı salon, gazetecilere ve dinleyicilere ait odalar vardır. Köşkün duvarlarında mütareke ile ilgili fotoğraflar ve belgeler asılıdır. İkinci katında ise

İsmet İnönü ve General Asım Gündüz ile birlikte yaverlerin yatak odaları ve çalışma salonları vardır (Önder, 1999: 119).

1.2.8.6.1.2. Konya Mezar Anıtları Müzesi

Müze, Konya'daki Selçuklu dönemi eski eserlerinden olan Sırçalı Medrese'de, 1960 yılında açılmıştır. Bu müzede; Selçuklular, Beylikler ve Osmanlı dönemine ait mezar taşları sergilenmiştir. Mezar taşları; şekil, motif ve yazı karakterleri göz önüne alınarak değerlendirilmiş ve kronolojik sıraya konulmuştur (Önder, 1999: 301).

1.2.8.6.1.3. Harput Müzesi

Müze, Elazığ ilinin Harput ilçesinde 1960 yılında Alacalı Mescit'te kurulmuştur. Eserler arasında; Bağın Kalesi'nde bulunan Urartu Krallığı'na ait çivi yazılı kitabe, Roma dönemine ait stel ve kitabeler, koç şeklinde İslami mezar taşları, kitabeler ve etnografik eserler vardır (Önder, 1999: 145).

1.2.8.6.1.4. Çanakkale Müzesi

Müze, 1961 yılında Çanakkale'de açılmıştır. Bozcaada Nekropolü'nde bulunan bu müzede; M.Ö. 7-M.S. 2. yüzyıllar arasında yer alan eserler, mermer heykel parçaları, fildişi iğneleri, kemik tarak ve ağızlıklar, batık gemilerden geriye kalan mermer kitabeler ve Perseus heykeli sergilenir (Önder, 1999: 123).

1.2.8.6.1.5. Akşehir Taş Eserler Müzesi

Müze, Konya ilinin Akşehir ilçesinde Taş Medrese olarak adlandırılan Sahip Ata Medresesi'nde 1961 yılında ziyarete açılmıştır. Medrese, 1250 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin baş vezirlerinden Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından avlulu medreseler şeklinde yaptırılmıştır. Medrese avlusunda ve tonoz kubbeli medrese odalarında Akşehir ve çevresinden toplanan Roma ve Bizans dönemlerine ait kitabeler, mezar stelleri, mimari parçalar; Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait kitabeler, mezar taşları ve mimari parçalar sergilenmektedir. Müze bahçesinde Akşehir mezar taşları yer almaktadır (Önder, 1999: 309).

1.2.8.6.1.6. İstanbul Deniz Müzesi

İstanbul'da ilk deniz müzesi 1897 yılında Kasımpaşa'daki bir binada ziyarete açılmıştır. 1949 yılında Dolmabahçe Camisi'ne taşınan eserler, 1961 yılında Beşiktaş'taki eski maliye binasına taşınmış ve burada sergilenmiştir. Sergilenen eserler arasında; Türk donanmasının gemilerinin modelleri ve maketleri, Türk denizcilerinin kıyafetleri, Türk denizcilik tarihi ile ilgili tablolar, gravürler, haritalar, belgeler ve müzelik eserler sergilenmektedir (Önder, 1999: 221).

1.2.8.6.1.7. Kahramanmaraş Müzesi

Müze, 1948 yılında Kahramanmaraş'ta yer alan Taş Medrese'de kurulmuştur. 1961 yılında Kahramanmaraş Kalesi üzerinde yer alan binanın Millî Eğitim Bakanlığı tarafından müze olarak kullanılması uygun görülünce müze bu binaya taşınmıştır. Maraş ve çevresi tarihi eser açısından zengin bir bölgedir (Önder, 1999: 259).

1.2.8.6.1.8. Ziya Gökalp Müzesi

1924 yılında vefat eden tanınmış Türk filozofu ve düşünürü Ziya Gökalp'in Diyarbakır'da doğduğu ev, 1962 yılında Ziya Gökalp Müzesi olarak düzenlenmiş ve ziyarete açılmıştır. Bu müzede; Gökalp'in kitapları, el yazıları, bazı eşyaları, yayımlanan dergileri, makalelerinin olduğu gazeteler, ailesine ve kendisine ait olan fotoğraflar ve belgeler sergilenmektedir (Önder, 1999: 137).

1.2.8.6.1.9. Efes Arkeoloji Müzesi

Müze, ilk olarak İzmir'in yetmiş kilometre yakınındaki Selçuk ilçesinde ve Efes harabeleri yolu üzerinde kurulmuştur. Efes'te 1897 yılından itibaren devam eden kazılar ve bu kazılardan çıkarılan eserlerin fazlalığı dolayısıyla yeni bir müzeye ihtiyaç duyulmuştur. Müze, 1964 yılında yeni binasında ziyarete açılmıştır. Eserler bir büyük salon, bir küçük salon, hol ve revaklı avluda sergilenir (Önder, 1999: 247).

1.2.8.6.1.10. Hacıbektaş Dergâhı Müzesi

Nevşehir ilinin Hacıbektaş ilçesinde Hacıbektaş Dergâhı Külliyesi'nde (Pir Evi) 1964 yılında ziyarete açılmıştır. Müze batıdan doğuya doğru üç sıralı avludan oluşur. Müzeye batı tarafındaki birinci avluya açılan Cümle Kapısı'ndan girilir (Önder, 1999: 337).

1.2.8.6.1.11. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Müze, 1965 yılında geçici bir binada açılmış ve daha sonra yeni binasına taşınmıştır. İlk salonda; Prehistorik dönemlerden Bizans dönemine kadar Elazığ ve çevresinden toplanan pişmiş topraktan çanak-çömlekler, idoller, figürler, mermer heykeller, mezar stelleri, küpler, madeni süs takıları ve sikkeler vardır. İkinci salonda ise etnografik eserler vardır. Elazığ yöresine ait kilim ve dokumalar, el işleri, bakır mutfak eşyaları, kadın giyim ve süs takıları etnografik eserlerin belli başlıcalarıdır (Önder, 1999: 145).

1.2.8.6.2. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda Müzecilik ile İlgili Alınan Kararlar

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda müzecilik ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Eski eserlere ve müzelere ve bu konular ile ilgili ilmi araştırmalara ait eser, rehber, broşür, katalog ve fotoğraf gibi yayımlara ön planda yer verilecek ve en önemli yayımlar yabancı dile çevrilerek ayrıca yayımlanacak ve bu yayım işleri için bir döner sermaye kurulacaktır. Açık hava halk müze siteleri, ilim ve fen teknik müzeleri, tabiat tarih müzeleri, pedagoji müzeleri, spor müzeleri, ziraat müzeleri, basım müzeleri, tiyatro müzeleri, tarihi ve millî kostüm ve kıyafet müzeleri isimleri altında kurulması gerekli olan müzeler kurulacaktır. Anıtların bugünkü durumlarını gösteren bir ilmi katalog hazırlanarak yayımlanacaktır. Ülkenin yer altı ve yerüstü arkeolojik değerlerinin güvenilir bir sicili oluşturulacaktır. İlk ve ortaöğretimde öğretimi desteklemek amacı ile öğrencilere eski eserleri ve müzeleri gezip görme bakımından eğitim verilecek ve bu konuda okullar ile müzelerin işbirliği yapması sağlanacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1991: 263-265).

İKİNCİ BÖLÜM

SÜLEYMAN DEMİREL HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNDEN MİLLİYETÇİ CEPHE HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNE KADAR EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ (KASIM 1965-MART 1975)

Adalet Partisi, 10 Ekim 1965 tarihinde yapılan genel seçimlerde oyların büyük çoğunluğunu ve meclisteki sandalyelerin çoğunluğunu alarak iktidarın başına gelmiştir. Süleyman Demirel dönemi, Türkiye'nin refah seviyesinin yüksek olduğu bir dönem olmuştur. Bu dönemde ekonomik büyüme yüksek bir rakama ulaşmış ve 1963-1969 yılları arasında %20 oranında artış göstermiştir. Demirel döneminde ordu ve yönetim arasında uzlaşma sağlanmak istenmiştir. Silahlı Kuvvetlere özerklik tanınmıştır. Ancak Demirel Hükümeti içinde ideolojik olarak farklılıklar vardır ve bu farklılıklar zaman zaman hükümeti zor durumda bırakmıştır. Ordu ve yönetim her ne kadar uzlaştırılmaya çalışılsa da siyaset üzerinde ordunun baskısı devam etmiştir. Bunun en bariz örneği 1966 yılında gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimleridir. Adalet Partisi, ordunun siyasete müdahalesini engellemek için cumhurbaşkanı adayı olarak ordu içinden bir ismi tercih etmiş ve eski Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay cumhurbaşkanı seçilmiştir. Devlet Radyo ve Televizyonu özerk olduğu için hükümeti bazı konularda eleştirmiştir. Üniversitelerin özerkliği ise Demirel'i üniversiteler ile karşı karşıya getirmiştir. Demirel, en büyük desteği kırsal kesimden almıştır. Bu dönem ülke genelinde büyük toplumsal hareketliliğin yaşandığı ve aynı zamanda ideolojik kutuplaşmanın had safhada olduğu bir dönem olmuştur (Zürcher, 1993: 364-367; Acar vd., 2018: 469).

Demirel döneminde yaşanılan ideolojik kutuplaşma öğrenci olaylarının artış göstermesine neden olmuştur. Öğrenci olaylarının geçmişi 1961 yılına kadar uzanmaktadır; ancak 1960'lı yılların ortalarından itibaren ülke genelinde artış göstermeye başlamıştır. 1961 yılında Yön dergisi ve daha sonra Devrim gazetesi etrafında toplanan bir grup, siyasetteki gelişmeler karşısında Türkiye'nin gelişiminin

parlamenter sistem içinde olamayacağını savunmuştur. Çünkü bu gruba göre halk yaşanılan olumsuzluklara rağmen sağ görüşlü partileri meclise taşımıştır. Bu yüzden sosyal ve ekonomik kalkınma için parlamento dışındaki kuvvetlerin bu olumsuz duruma müdahale etmesi gerekmektedir. 1966 yılında ilk kez Yön dergisinde Mihri Belli tarafından *"Millî Demokratik Devrim"* görüşü dile getirilmiştir (Koçak, 2017: 167). Bu devrim Türkiye'yi sosyalizme taşıyacak bir askeri darbe niteliğindedir. Millî Demokratik Devrimcilerin bir kolu olan ve Mahir Çayan'ın önderlik ettiği Proleter Devrimciler, demokratik devrim düşüncesine egemen olmaya başlamışlardır. Silahlı Kuvvetler içindeki bazı genç subaylar da bu devrim hareketine destek olmuşlardır (Özçelik vd., 2011: 158-159).

Öğrenciler özellikle Mayıs 1968 yılında Paris'te gerçekleşen öğrenci ayaklanmalarından etkilenerek ülke genelinde örgütlenmeye başlamışlardır. Türkiye'deki öğrencilerin şikâyetçi olduğu konuların başında, eğitim sisteminin verimsiz ve çağ dışı olması gelmektedir. Öğrenciler, toprak mülkiyeti sisteminin düzeltilmesini ve Batı dünyası ile olan ilişkilerin Türkiye'nin özgürlüğünü kısıtladığı gerekçesi ile Batı dünyası ile ittifak yapılmamasını istemişlerdir. Türkiye ile ABD'nin ilişkilerinin olumlu gelişmesi ve bu olumluluğun Kıbrıs konusunda sürtüşmeye dönüşmesi hükümeti öğrenciler karşısında çaresiz bırakmıştır. Öğrencilerin Altıncı Filo'nun ziyaretine karşı gösterilere başlamaları, hükümet ile olan gerilimi daha da artırmıştır. Aynı yıllarda sağ görüşlü gruplar da örgütlenmişlerdir. Demirel Hükümeti ideolojisi gereği sağ görüşlü gruplara daha ılımlı davranmıştır (Çavdar, 2004: 157; Ahmad, 1996: 199-200).

Ülke içinde ideolojik kutuplaşmalar yaşanırken hükümet bir yandan da yerel seçimlere hazırlanmıştır. 2 Haziran 1968 tarihinde yerel seçimler yapılmıştır. Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Güven Partisi, Millet Partisi ve Türkiye İşçi Partisi seçimlere katılmıştır. *"Nisbi Temsil"* seçim sistemi ile yerel seçimler yapılmıştır. Seçimler sonucunda Adalet Partisi otuz sekiz, Cumhuriyet Halk Partisi on üç, Millet Partisi bir ve Güven Partisi bir senatörlük elde etmiştir. Seçmen sayısı, beş milyon dört yüz on altı bin yüz elli üç, oy kullanan kişi sayısı, üç milyon beş yüz doksan altı bin beş yüz doksan dört, katılma oranı %66,40

ve geçerli oy sayısı, üç milyon üç yüz yirmi beş bin yüz on sekizdir. Adalet Partisi, bir milyon altı yüz elli yedi bin beş yüz otuz üç ve Cumhuriyet Halk Partisi, sekiz yüz doksan dokuz bin iki yüz yetmiş iki oy almıştır (Cumhuriyet, 4 Haziran 1968: 1; Armağan, 1974: 156-157).

Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki tartışmaların temelini, Adalet Partisi'nin seçim propagandalarını din merkezli yapması oluşturmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi'ni dini politikaya alet etmekle, Adalet Partisi ise Cumhuriyet Halk Partisi'ni din düşmanlığı ile suçlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi, halkın refah seviyesini yükselteceğini ve yabancı sermayeye karşı olduğunu seçim propagandalarında sıklıkla dile getirmiştir. 12 Ekim 1969 tarihinde genel seçimler yapılmıştır. *"D'Hondt"* seçim sistemine göre genel seçimler yapılmıştır. Seçmen sayısı, on dört milyon yedi yüz seksen dokuz bin üç yüz elli altı, oy kullanan kişi sayısı, dokuz milyon beş yüz on altı bin altmış iki, katılma oranı %64.35 ve geçerli oy sayısı dokuz milyon seksen altı bin iki yüz doksan altıdır. Adalet Partisi, dört milyon iki yüz yirmi dokuz bin yedi yüz on iki ve Cumhuriyet Halk Partisi, iki milyon dört yüz seksen yedi bin altı oy almıştır. Adalet Partisi iki yüz elli altı milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi yüz kırk üç milletvekili, Güven Partisi on beş milletvekili, Bağımsızlar on üç milletvekili, Birlik Partisi sekiz milletvekili, Millet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi altışar milletvekili, Türkiye İşçi Partisi iki milletvekili ve Milliyetçi Hareket Partisi (1969 yılında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin ismi Milliyetçi Hareket Partisi olmuştur.) (Hale, 1996: 156) bir milletvekili çıkarmıştır. Böylece Adalet Partisi tek başına iktidarda kalma sürecini güçlendirmiştir (Armağan, 1974: 158-161).

İktidarda kalma sürecini güçlendiren Demirel'in kurduğu yeni hükümet, beraberinde birçok sorunu da meydana getirmiştir. 1969 yılında Türkiye'de küçük çaplı bir ekonomik kriz meydana gelmiştir. Kriz, IMF ile anlaşılarak ve Türk parasının küçük oranda devalüe edilmesi ile atlatılmıştır (Özçelik vd., 2011: 158). 15-16 Haziran 1970 tarihleri arasında İstanbul ve çevresinde başlayan işçi hareketi büyük bir protesto gösterisine dönüşmüştür. Askeri birlikler ve işçiler arasında çıkan çatışmada birçok sivil ölmüş ve yaralanmıştır. Bu olayın sorumlusu olarak DİSK

görülmüş ve DİSK'in yöneticileri halkı hükümet aleyhine kışkırtmak gerekçesi ile yargılanmışlardır (Yalçın vd., 2004: 607; Cumhuriyet, 15 Haziran 1970: 1).

Ülke genelinde anarşi olaylarının artış göstermesinden dolayı 9 Mart 1971 tarihinde Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri komutanları tarafından hükümete karşı darbe girişiminde bulunulmak istenmiştir. Ancak Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri komutanlarının bazı konulardaki tereddütleri ve Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın inisiyatifi ele alması ile darbe 12 Mart Muhtırası'na dönüşmüştür. Muhtırayı, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Celal Eyiceoğlu imzalamıştır (Özçelik vd., 2011: 159; Ahmad, 1996: 206).

12 Mart Muhtırası'ndan sonra Süleyman Demirel, İsmet İnönü ve Bülent Ecevit askeri müdahaleyi protesto ederek bir süreliğine siyasetten uzak durmuşlardır (Örs, 1996: 162). Süleyman Demirel Hükümeti düşürülmüş ve hükümetin başına 26 Mart 1971 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa ettirilerek bağımsız milletvekili olan Nihat Erim getirilmiştir. Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi bu yeni kurulan hükümeti desteklemiştir. Bülent Ecevit, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği görevinden istifa etmiştir. Türk ordusu içinde tasfiye hareketi başlamıştır. On bir ilde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Türkiye İşçi Partisi, Dev-Genç dahil çeşitli dernekler ve Necmettin Erbakan'ın lideri olduğu Millî Nizam Partisi kapatılmıştır (Özçelik vd., 2011: 159; Koçak, 2017: 192). Gazetelere kısa süreli kapatma cezası verilmiş, grev ve lokavt yasağı getirilmiş, sendikaların ve işçilerin muhalefeti engellenmiştir. Aşırı uç propaganda yapan dergi ve mecmualar kapatılmıştır (Yalçın vd., 2004: 612).

Nihat Erim, yapmış olduğu icraatları ile parlamentodan gerekli desteği göremediği için istifa etmiştir. Ancak Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın ikna etmesi ile 11 Aralık 1971 tarihinde yeniden hükümetin başına geçmiştir. Ancak bu dönemde sıkıyönetim komutanları ve mahkemelerin uygulamaları ile verilen idam cezaları ve yapılan icraatların yeterli olmayışı nedeni ile Nihat Erim yeniden istifasını istemiştir.

Başbakanlık görevine yeni kişi seçilinceye kadar Ferit Melen vekalet etmiştir (22 Mayıs 1972-15 Nisan 1973) (Acar vd., 2018: 476-477).

Bu dönemde gündemi meşgul eden diğer sorunlardan biri de cumhurbaşkanı seçimleri olmuştur. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin dolması üzerine yeni seçilecek olan cumhurbaşkanı adayları oldukça büyük tartışmalara neden olmuştur. Ordu içinde gösterilen aday Genelkurmay Başkanı Orgeneral Faruk Gürler'dir. 12 Mart Muhtırası ile görevinden uzaklaştırılan Demirel, Faruk Gürler'e tepki göstermiş ve adayın meclis dışından olmaması gerektiğini söylemiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'nde ise Genel Başkan Bülent Ecevit, Faruk Gürler'in başkanlığına mesafeli durmuştur. Adalet Partisi, Gürler'in önünü kesmek için Cumhuriyet Senatosu Başkanı Emekli Orgeneral Tekin Arıburun'u, Demokrat Parti ise Genel Başkanları Ferruh Bozbeyli'yi aday göstermiştir. Yapılan oylamalarda cumhurbaşkanlığı için gerekli olan oy sağlanamamıştır. Adalet Partisi çözüm olarak cumhurbaşkanını halkın seçmesini önermiştir; ancak bu öneri diğer partiler tarafından kabul edilmemiştir. Sonunda Demirel ve Ecevit, Kontenjan Senatörü Emekli Oramiral Fahri Korutürk üzerinde uzlaşmışlardır. 6 Nisan 1973 tarihinde yapılan cumhurbaşkanı seçiminde üç yüz altmış beş oy alan Fahri Korutürk cumhurbaşkanı olmuştur (Ertem, 2018: 664-668).

Ferit Melen, Fahri Korutürk'e istifasını sunmuş ve 15 Nisan 1973 tarihinde partilerin üzerinde anlaştığı Naim Talu Hükümeti kurulmuştur (Özçelik vd., 2011: 161).

Türkiye, 14 Ekim 1973 tarihinde genel seçimlere gitmiştir. Seçime; Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi, Türkiye Birlik Partisi, Demokrat Parti, Millî Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi katılmıştır. Seçim öncesi partilerin propagandalarında ve mitinglerinde en çok üzerinde durdukları konular; ülke genelinde yaşanılan kaos, ekonomik sorunlar ve demokrasi ortamının yeterince sağlanamaması olmuştur (Ertem, 2018: 668-669).

Seçmen sayısı, altı milyon yedi yüz altmış bir bin yüz elli yedi, oy kullanan kişi sayısı, dört milyon dört yüz on iki bin yedi yüz yirmi yedi, katılma oranı %65,26

ve geçerli oy sayısı, dört milyon iki yüz bir bin beş yüz elli yedidir. Adalet Partisi, bir milyon üç yüz bin sekiz yüz bir oy, Cumhuriyet Halk Partisi ise bir milyon dört yüz on iki bin elli bir oy almıştır (Armağan, 1974: 174). Cumhuriyet Halk Partisi yüz seksen beş milletvekili, Adalet Partisi yüz kırk dokuz milletvekili, Millî Selamet Partisi kırk sekiz milletvekili, Demokrat Parti kırk beş milletvekili, Cumhuriyetçi Güven Partisi on üç milletvekili, Bağımsızlar altı milletvekili, Milliyetçi Hareket Partisi üç milletvekili ve Türkiye Birlik Partisi bir milletvekili çıkarmıştır (Gülbay, 2019: 335).

Seçim sonuçlarına göre Cumhuriyet Halk Partisi'nin aldığı oylar Bülent Ecevit'in tek başına hükümeti kurması için yeterli olmamıştır. Bu yüzden Türkiye bir kez daha koalisyon hükümetine şahitlik etmiştir. 25 Ocak 1974 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi ve Millî Selamet Partisi arasında koalisyon hükümeti kurulmuştur. Hükümetin programında; genel af, seçmen yaşının on sekize indirilmesi, adil bir vergi sistemi, teknik eğitime önem vermek, üniversiteye giriş sınavlarını kaldırmak ve haşhaş üretimini düzenlemek gibi maddeler vardır. Dini söyleme ağırlık veren bir parti ile ortanın solu ve halkçılık ilkesi üzerine politikasını oluşturan bir partinin bir araya gelmesi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Af Kanunu 14 Mayıs 1974 tarihinde meclis tarafından onaylanmış ve Amerika'nın muhalefetine rağmen haşhaş üretimine Türkiye'de izin verilmiştir. Millî Selamet Partisi, Başbakan Bülent Ecevit'in ülke yönetiminde olan etkinliğinden rahatsızlık duyduğu için koalisyonu bozacak nitelikte icraatlar yapmaya başlamıştır. Ancak Kıbrıs meselesi koalisyonun devam etmesini zorunlu kılmıştır (Yalçın vd., 2004: 618-619; Ahmad, 1996: 323-324).

Kıbrıs meselesi, o dönemde Türkiye'nin karşısına çıkan en büyük dış politika sorunu olmuştur. Yunan Cuntası ile EOKA-B taraftarları birlikte hareket ederek 15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'a karşı hükümet darbesi yapmışlar ve adada Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Makarios, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde yaptığı konuşmada Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve bütünlüğünün ortadan kaldırılmak istendiğini söylemiştir. Ancak Yunanistan, adadaki silahlı saldırıların Kıbrıslı Rumların iç meselesi olduğunu söylemiştir. Bu

gelişmeler sonucunda Türk ordusu, 20 Temmuz 1974 tarihinde adaya müdahale etmiştir. Bu müdahale Rumlar tarafından da olumlu karşılanmıştır. Rum yetkililer, Türk müdahalesinin Rum katliamlarını da engellediğini belirtmişlerdir. Bölgede düzenin tam anlamı ile sağlanması için Türkiye, 14 Ağustos 1974 tarihinde Kıbrıs'a ikinci kez müdahale etmiş, adanın kuzey kısmı Türklerin kontrolü altına alınmış ve 16 Ağustos 1974 tarihinde ateşkes ilan edilmiştir. Bu müdahalenin amacı, Kıbrıs'ın bağımsızlığını korumak ve bölgedeki barış ortamının kalıcı olmasını sağlamaktır (Yılmaz, 2017: 92-93; Gürkan vd., 2001: 274-278).

Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesinin ABD'nin çıkarlarına ters düşmesi ve Türkiye'nin haşhaş üretimini yeniden yapmaya başlaması ABD'nin Türkiye'ye ambargo koymasına neden olmuştur (Yılmaz, 2017: 94; Cumhuriyet, 16 Ağustos 1974: 7).

Kıbrıs Barış Harekâtı, Bülent Ecevit'i halkın gözünde millî bir kahraman ilan etmiş ve bu durumu değerlendirmek isteyen Ecevit, koalisyon hükümetinden istifa ederek erken seçim yapılmasını istemiştir. Yeni hükümeti kurması için Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Sadi Irmak'ı görevlendirmiştir. Yeni kurulan hükümet meclisten güvenoyu alamamasına rağmen Milliyetçi Cephe Hükümetleri kuruluncaya kadar iktidarda kalmıştır (Dursun, 2018: 428).

2.1. Hükümetlerin Eğitim Programları ve İcraatları

Kasım 1965- Mart 1975 yılları arasında Türkiye'deki eğitim faaliyetleri şu şekilde gelişme göstermiştir:

2.1.1. I. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Birinci Süleyman Demirel Hükümeti 27 Ekim 1965-3 Kasım 1969 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanları Orhan Dengiz (1 Nisan 1965-27 Ekim 1967) ve İlhami Ertem (27 Ekim 1967-3 Şubat 1969) dir. Millî eğitim programında, milli eğitim politikasının amacı; vatandaşın kalkınabilmesine, maddi ve manevi hayatını oluşturmaya ve millî bir ruh ile yetişmesine yardım etmek olarak belirtilmiştir. Temel eğitim sorunun çözüme kavuşturulması ve okuryazar oranının

yükseltilmesi millî eğitim politikasının önceliği olacaktır. Özellikle teknik eğitim üzerinde durularak sayılarının artırılması hedeflenmiştir. Yükseköğretimin geliştirilmesine önem verilecektir. Üniversitelerin modern anlamda eğitim verebilmeleri için gerekli olan laboratuarlar, dershaneler, deneme çiftlikleri sağlanacaktır. İlim adamlarından ülke sorunlarının çözülmesinde yararlanılacaktır. Ülke genelinde bütün köylerin okula kavuşturulması ve her türlü eğitim kademesi için öğretmen yetiştirilmesi amacı ile gerekli tedbirler alınacaktır. Programda yetişkin eğitimi üzerinde de durulmuştur. Öğretmenlerin yaşam şartları düzeltilecek ve kabiliyetli; ancak maddi durumu iyi olmayan öğrenciler için parasız yatılı bursluluk sistemi geliştirilecektir. Sanayi ve iş hayatı ile meslekî ve teknik eğitimin işbirliği yapmaları gerekliliği millî eğitim programında özellikle vurgulanmıştır. Bu işbirliği sayesinde ülkenin ihtiyaç duyduğu elektrik-elektronik, teknik matbaa, petrol kimyası gibi alanlarda elemanlar yetiştirilecektir (Ekinci, 1994: 17-18).

Din eğitimi yaygınlaştırılarak, imam hatip okullarının sayısı artırılacak ve imam hatip okullarından mezun olan öğrencilerin üniversitelere girmeleri kolaylaştırılacaktır. Meslekî orta ve teknik okul mezunlarına da üniversitelerin kapılarının açılması için imkân tanınacaktır (Kaplan, 1999: 234).

2.1.2. II. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

İkinci Süleyman Demirel Hükümeti 3 Kasım 1969-6 Mart 1970 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Orhan Oğuz (3 Şubat 1969-6 Mart 1970) dur. Üniversiteleri günün ihtiyaçlarına uygun bir hale getirebilmek için eğitim usullerinde gerekli olan ıslahatların yapılması gerekliliği millî eğitim programında vurgulanmıştır. Hükümet, üniversitelerin muhtariyetlerine zarar vermeden bir *"Üniversiteler Arası Yüksek Kurulu"*nun kurulmasını gerekli görmüştür. Bu kurulun yapısında, çoğunlukla üniversiteler tarafından seçilen hocalar ve hükümetin yetkili elemanları yer alacaktır. Bu kurulda, eğitim ile ilgili çeşitli ıslahat tedbirleri ele alınacaktır. Her Türk öğrencinin kabiliyetine göre eğitim imkânı sağlamak için yeni eğitim kurumları açılacaktır. Eğitim programları yeniden düzenlenecektir. Yükseköğretim öğrencilerinin sosyal ve ekonomik ihtiyaçları ele alınarak düzenlenecek, parasız yatılı ve burslu öğrenci sayıları artırılacak ve öncelikli olarak

köylü, işçi, dar gelirli ve esnaf çocuklarının eğitim ihtiyaçları karşılanacaktır. Vakıf sosyal hizmetlerinin, öğrenci yurtlarının ve imarethanelerin sayılarının artırılması kararlaştırılmıştır. En küçük kasabalarda bile ortaokullar açılacaktır. Gezici Kadın Kursları ülkenin her bölgesinde açılacaktır. Öğretmen yetiştiren kurumların geliştirilmesi çalışmalarına ve öğretmenlerin mesleklerinde ilerlemeleri için gerekli olan eğitim programlarının uygulanmasına öncelik verilecektir. Temel eğitim %100 gerçekleştirilecektir. Üniversitelerde gece öğretiminin yapılması ve var olan üniversitelere yeni fakültelerin ve yüksekokulların eklenmesi gibi konular ile ilgili çıkarılan kanunlara yenileri eklenecektir. Özel yüksekokulların devlet okulları ile aynı seviyeye gelmesi ile ilgili devletin denetim ve gözetimi devam edecektir. Okulöncesi eğitimin geliştirilmesine önem verilecektir. Kimsesiz çocukların tamamını yetiştirme yurtlarına almak için çalışılacaktır. Mektupla öğretim yolu ile okullar arası seviye farklılığı giderilmeye çalışılacaktır. Meslek okullarında ortaöğretim eğitimini tamamlayan öğrencilerin üniversitelere devam edebilmeleri için gerekli tedbirler alınacak ve meslek yüksekokullarının eğitim programları geliştirilecektir. Millî eğitim programında, Kültür Bakanlığı'nın kurulması gündeme getirilmiştir (Ekinci, 1994: 19-21).

Hükümet, her ne kadar üniversitelerin muhtariyetleri konusunda hassas davransa da bu durumu eleştirmiştir. Çünkü bu muhtariyet, sosyal ve liberal düşüncelerin yayılmasına ve dolayısıyla öğrenci hareketinin güçlenmesine neden olmuştur (Kaplan, 1999: 235).

2.1.3. III. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Üçüncü Süleyman Demirel Hükümeti 6 Mart 1970-12 Mart 1971 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz (6 Mart 1970-14 Mart 1971) dur. Eğitim imkânları herkes için eşit koşullarda sağlanacaktır. Millî eğitim programında öncelikli olarak istihdam ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Okul içinde ve okul dışında, eğitim programları ile gençlik ve spor hizmetleri sınırları içinde Türk gençliğinin maddi ve manevi gelişim ihtiyaçları karşılanacaktır. Eğitim sisteminde amaç bugünün ve yarının ihtiyaçlarına cevap vermek, millî ve tarihi değerleri gelecek nesillere aktarmaktır. Millî eğitim

programında, Kültür Bakanlığı'nın kurulması gündeme getirilmiştir. Fakirliği ortadan kaldırmak ve maddi durumu iyi olmayan insanları refah seviyesine ulaştırmak için gerekli tedbirler alınacaktır (Ekinci, 1994: 21-22). Sağlık ve eğitim imkânları ülkenin dört bir yanına eşit seviyede ulaştırılacaktır (Kaplan, 1999: 236-237).

2.1.4. I. Nihat Erim Hükümeti Dönemi

Birinci Nihat Erim Hükümeti 26 Mart 1971-11 Aralık 1971 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel (14 Mart 1971-13 Aralık 1971) dir. Atatürk'ün eğitimde birlik ilkesine aykırı olan bütün uygulamalara son verilmesi kararlaştırılmıştır. Din işlerinin yönetimi, siyasal ve kişisel çıkarların üstünde tutulacak ve laik devlet esaslarına göre ele alınacaktır. Din görevlilerinin meslek içi ve meslek dışı eğitimleri bu ilkeler doğrultusunda düzenlenecektir. İmam Hatip okulları ortaöğretim sistemine uygun bir şekilde düzenlenecektir. Üniversiteler ve yüksekokullar reformu konusunda yapılmış çalışmalar ve *"Devlet Memuru Kanunu"* kapsamı dışında bırakılmış bulunan üniversite öğretim elemanlarının yaşadığı sıkıntılar, üniversitelerin görüşleri ve 1961 Anayasası'nın ilkeleri çerçevesinde çözüme kavuşturulacaktır. Özel yüksekokullar meselesi çözüme kavuşturulacaktır. Ortaöğretimde yedinci ve sekizinci millî eğitim şûralarında yapılması kararlaştırılan çalışmalar tamamlanarak uygulamaya konulacaktır. Teknik öğretimin geliştirilmesine öncelik verilecektir. Sekiz yıllık okulların deneme amaçlı kurulmaları için gerekli olan hazırlıklar yapılmaya başlanacaktır. İlk ve ortaöğretimde tek kitap düzeni uygulanacaktır. Yükseköğretim ders kitaplarının öğrenciye uygun fiyatlar ile satılması için gerekli tedbirler alınacaktır. Öğrenci artışını karşılayacak sayıda ve nitelikte Atatürk'ün ilkelerine bağlı olarak öğretim üyesi ve öğretmen yetiştirilmesi sağlanacak ve bu mesleklerin daha fazla talep görmesi için çözümü beklenen sorunlar ele alınacaktır. Bilimsel ve teknolojik araştırmalara önem verilecek, araştırmaların ülke kalkınmasına katkıda bulunacak şekilde planlanmasına çalışılacaktır. TRT'nin, 1961 Anayasası'nın öngördüğü özerklik görevi anlayışı içinde güçlenmesine yardımcı olunacaktır. Televizyonun ülke genelinde yayılması için gerekli hazırlıklar ve yatırımlar yapılacaktır. Millî

eğitim programında, Kültür Bakanlığı'nın kurulması gündeme getirilmiştir (Ekinci, 1994: 23-24; Kaplan, 1999: 237-239).

2.1.5. II. Nihat Erim Hükümeti Dönemi

İkinci Nihat Erim Hükümeti 11 Aralık 1971-22 Mayıs 1972 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı İsmail Hakkı Arar (13 Aralık 1971-22 Mayıs 1972) dır. Birinci Nihat Erim Hükümeti döneminde yer alan millî eğitim programının maddeleri bu dönem için de geçerli kabul edilmiştir (Ekinci, 1994: 24). Türk milletini bölmek isteyen, ülkede anarşiyi destekleyen, hukuk devletini yıkmaya çalışan anarşistlerin, 1961 Anayasası'nın getirdiği hak ve özgürlükleri kötüye kullanmalarını engelleyecek anayasa değişiklikleri bu dönemde gerçekleştirilmiştir (Kaplan, 1999: 240).

2.1.6. Ferit Melen Hükümeti Dönemi

Ferit Melen Hükümeti 22 Mayıs 1972-15 Nisan 1973 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Sebahattin Özbek (22 Mayıs 1972-15 Nisan 1973) tir. Eğitim sistemi, Türk milletinin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması için gerekli olan insan gücü ihtiyacını sağlayacak bir rasyonel çalışma düzenine ve çağın gereklerine uygun bir yapıya kavuşturulacaktır. Hazırlanacak olan Millî Eğitim Temel Kanunu tasarısında, okul öğrencisinden yükseköğretim kurumlarına kadar teknik okullar, çağın modern eğitim sistemleri açısından ele alınacak ve Türk eğitim sistemi yeni bir yapıya kavuşturulacaktır. İlkokulu bitiren öğrencilerin üst okullara devam etme oranı oldukça düşüktür. Bu nedenle öğrencilerin kabiliyetlerine göre bir üst okullara devam edebilmeleri için temel eğitimin sekiz yıla çıkarılması çalışmalarına ağırlık verilecektir. Bütün eğitim kademelerindeki eğitim programları, Atatürk ilkelerine, laik ve sosyal devlet anlayışına ve millî bir ruha uygun vatandaşlar yetiştirilecek şekilde düzenlenecektir. Her derecedeki okullara öğretmen yetiştiren kurumlar çağın gereklerine uygun şekilde düzenlenecektir. Atatürk ilkelerini bilimsel açıdan incelemek ve bu alanda gerekli araştırmaları ve yayınları yapmak amacı ile kurulması öngörülen Atatürk Akademisi Kanunu tasarısının

kanunlaşması için çalışılacaktır. Radyo ve televizyonun ülke genelinde yayılması için gerekli çalışmalara devam edilecektir (Ekinci, 1994: 25-26).

Komünizm ve her türlü bölücü faaliyetlerin engellenmesi öncelikle üzerinde durulacak olan konular arasında yer almaktadır. Eğitimi yıkıcı ve bölücü unsurlardan kurtarmak için gerekli her türlü tedbir alınacaktır (Kaplan, 1999: 241).

2.1.7. Naim Talu Hükümeti Dönemi

Naim Talu Hükümeti 15 Nisan 1973-26 Ocak 1974 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz (15 Nisan 1973-25 Ocak 1974) dir. Millî eğitim politikası; hem Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın öngördüğü hedeflere göre iktisadi ve sosyal kalkınmanın dayandığı insan gücü ve teknoloji ihtiyaçlarına cevap verecek hem de Cumhuriyet'e, hak ve hürriyetlere, Türk milliyetçiliğine, demokratik, laik, sosyal ve hukuk devleti anlayışına uygun olarak Atatürk inkılâplarının koruyucusu olan gençliği yetiştirme amacına uygun olarak oluşturulacaktır. Millî Eğitim Temel Kanunu tasarısı ve Üniversiteler Kanunu tasarısı bu hedefleri gerçekleştirmek için kanunlaştırılacaktır (Ekinci, 1994: 26; Kaplan, 1999: 243).

2.1.8. I. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi

Birinci Bülent Ecevit Hükümeti 26 Ocak 1974-17 Kasım 1974 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ (26 Ocak 1974-17 Kasım 1974) dır. Ortaöğretim kurumlarında özellikle teknik konulara yönelmeyi hızlandırıcı tedbirler alınacaktır. Gençlere; örf, adet, gelenek ve töre gibi millî duygu ve ahlak anlayışını benimsetmek amacı ile ilk ve ortaöğretim kurumlarına mecburi ahlak dersi konulacaktır. Bütün meslek ve sanat dallarında eğitim ilkokula dayalı olacak, ortaokullarda meslek ve sanat eğitimi veren çeşitli bölümler ve programlar açılacaktır. Ortaokuldan sonra öğretim dalını değiştirmek isteyen öğrencilere çeşitli imkânlar sunulacaktır. Ortaokulda meslekî öğretim gören öğrenciler gerekli koşulları yerine getirmek şartı ile liselerin yükseköğrenime hazırlayan bölümüne geçebileceklerdir. Üniversitelere ve yüksekokullara giriş, yükseköğretime ait programlarda yer alan öğrenciler için sınavsız olacaktır. Yükseköğretime girmek

isteyen öğrencilerin açıkta kalmamaları sağlanmaya çalışılacaktır. Bu sistem işler duruma gelinceye kadar, meslek okullarının orta kısımları öncelikli olarak açılacak ve ortaöğretimdeki meslek okullarının ikinci dönem mezunlarının üniversitelere ve yüksekokullara giriş sınavlarına girmeleri sağlanacaktır. Yükseköğrenim parasız olacak ve yükseköğretim kurumlarında öğrenim görecek öğrenci sayısı, bu öğrencilerin fakültelere ve bölümlere göre dağılımı kalkınma planlarında öngörülen yetişmiş insan gücü hedeflerine göre tespit edilecektir. Yaygın eğitim faaliyetlerine önem verilecektir. Eğitim kurumları modern araç gereçler ve laboratuarlar ile donatılacak, öğretim programları taklitçilikten uzak olarak millî değerlere uygun hale getirilecektir. Kitaba ve ezbere dayanan eğitim sistemi yerine, deneye ve gözlem ile uluslararası alanda geçerliliği olan metot ve tekniğe dayanan, kişisel düşüncelerin ön plana çıkarılmasını sağlayacak, işe ve üretime yönelmiş bir eğitime ağırlık verilecektir. Eğitimin bütün kademelerinde sosyal adalet ve eşit eğitim imkanları sağlanacaktır. Özellikle dar gelirli ailelerin çocukları için geniş oranda yatılı, burslu ve kredi sistemi oluşturulacak, eğitim yatırımları ülke geneline eşit oranda dağıtılacaktır. Yüksek İslam Enstitüleri, Eğitim Enstitüleri ve benzeri diğer yüksekokullara geniş oranda bilimsel araştırma yapma olanakları sağlanacaktır. Bilimsel ve teknik araştırmalar teşvik edilecektir. Çocukları zararlı yayınlardan korumak amacı ile eğitici ve öğretici, millî ve insani duyguları geliştirici yeni bir yayın programı geliştirilecektir (Ekinci, 1994: 26-28; Kaplan, 1999: 244-245).

2.1.9. Sadi Irmak Hükümeti Dönemi

Sadi Irmak Hükümeti 17 Kasım 1974-31 Mart 1975 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Safa Reisoğlu (17 Kasım 1974-31 Mart 1975) dur. Eğitim sisteminin ve yapısının; çağdaş bilim anlayışına uygun olarak geliştirilmesi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine hatta toplumun yetişmiş insan gücü ihtiyacına göre yükseköğretime ve iş alanlarına yöneltilmesi çalışmalarına ağırlık verilecektir. Meslekî ve teknik eğitim üzerinde özellikle durulacaktır. Yeni neslin; Atatürk ilke ve inkılâplarını benimseyen, çağdaş uygarlık bilincine sahip ve üstün yetenekli insanlar olarak yetiştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Öğretmen yetiştiren kurumların geliştirilmesi çalışmalarına ve öğretmenlerin mesleklerinde ilerlemeleri için gerekli

olan eğitim programlarının uygulanmasına öncelik verilecektir. İlköğretimde okullaşmanın yüz yüze gerçekleştirilmesi için gerekli yatırımlar yapılmaya devam edilecek ve yatılı bölge okulları açılacaktır. Özellikle ortaöğretim kurumlarının araç gereç ve laboratuar ihtiyaçları karşılanacaktır. Ortaöğretimde öğretmen açığını kapatmak ve yükseköğretime istenilen seviyede yetiştirilemeyen öğrencilerin öğrenime devam etmelerini sağlamak amacı ile meslekî ve teknik yüksek öğretmen okulları ile eğitim enstitülerinde uygulanmaya başlanan mektupla öğretim sisteminin başarı ile yürütülebilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Bunun için gerekli olan kitapların bilimsel olarak hazırlaması için üniversiteler ve diğer yükseköğretim kuruluşları ile işbirliği yapılacaktır. 1975 yılında yapılacak olan merkezi seçme ve yerleştirme sınavlarından önce üniversiteye hazırlık kursları açılacaktır. Bu kurslarda büyük şehirlerden gönderilecek olan öğretmenler görev alacaklardır. Bütün üniversitelerin özerk kuruluşlar haline getirilmesi, yasalarda var olan üniversite özerkliği ile bağdaşmayan hükümlerin kaldırılması, üniversitelerin ve diğer yükseköğretim kuruluşlarının çalışmalarında karşılaştıkları çeşitli zorlukların çözümlenmesi için gerekli çalışmalara başlanacaktır. Beden Eğitimi ve Spor Hizmetleri'nin düzenlenmesi ve desteklenmesi için gereken her türlü çalışma yapılacaktır. Beden Eğitimi ve Spor Hizmetleri'nin çalışmalarını daha düzenli yapabilmesi için *"Gençlik ve Spor Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Kanunu"*nun çıkarılması için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Gençlik ve Spor Akademisi'nin kurulması sağlanacak, Akademi, mevcut spor tesislerinin imkânlarından yararlanılarak deneme amacı ile başlamak üzere faaliyete geçirilecektir. *"Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu"*nda günün ihtiyaçlarına göre gerekli düzenlemeler yapılacaktır (Ekinci, 1994: 28-30; Kaplan, 1999: 246-247).

2.1.10. İlkokul Programı

1968-1969 eğitim ve öğretim yılında uzun bir deneme sürecinden sonra yapılan değerlendirmeler ile ilkokul programı yürürlüğe girmiştir. Bu programın daha önceki eğitim programlarından farkı, Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda belirlenen Türk millî eğitiminin hedeflerinin yanı sıra ilkokul eğitiminin hedeflerine ve ilkokulun eğitim ve öğretim ilkelerine ayrı ayrı yer vermesidir. Daha önceki

ilkokul programlarında birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar için sağlanmış olan toplu dersler anlayışının ilkokulun dördüncü ve beşinci sınıflarına da uygulanmasıdır. Bu anlayış doğrultusunda 1948 yılına ait ilkokul programında yer alan; Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri, *"Sosyal Bilgiler"*; Tabiat Bilgisi ve Tarım dersleri *"Fen ve Tabiat Bilgileri"* başlığı altında toplanmıştır. Bu dersin ismi daha sonra *"Fen Bilgisi"* olarak değiştirilmiştir. 1968 yılına ait ilkokul programı, uygulamaya konulduğu günden beri sürekli geliştirilmeye çalışılmış ve uygulamada meydana gelen problemler üzerinde çalışılarak gerekli önlemler alınmıştır (Arslan, 2000). 1962 yılına ait ilkokul programında yer alan Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin ismi 1968 yılına ait ilkokul programında *"Sosyal Bilgiler"* olmuştur. 1968 yılına ait ilkokul programı, 1962 yılına ait ilkokul programı taslağı ile denendiği için programlarda belirtilen Türk millî eğitiminin amaçları ile ilkokul eğitiminin amaçları birbirinin aynısıdır (Keskin ve Coşkun Keskin, 2014: 82).

2.1.11. Millî Eğitim Temel Kanunu

"Millî Eğitim Temel Kanunu", 1739 sayılı kanun ile 14 Haziran 1973 tarihinde kabul edilmiş ve 24 Haziran 1973 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Toplam altmış dört maddeden ve yedi kısımdan oluşmaktadır (Millî Eğitim Temel Kanunu, 24 Haziran 1973: 5101-5112). Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk millî eğitiminin amacı; Türk milletinin bütün fertlerini; Atatürk ilkeleri ve inkılâplarına, manevi ve kültürel değerlere, insan haklarına ve ülkesine bağlı vatandaşlar olarak yetiştirmek, ilgi ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, becerileri ve davranışları kazandırmaktır. Kanun, millî eğitimin temel ilkelerini şu şekilde belirtmiştir: Genellik ve eşitlik, ferdin ve toplumun ihtiyaçları, yöneltme, eğitim hakkı, fırsat ve imkân eşitliği, süreklilik, Atatürk inkılâpları ve Türk milliyetçiliği, demokrasi eğitimi, laiklik, bilimsellik, planlılık, karma eğitim, okul ile ailenin işbirliği ve her yerde eğitim (Akyüz, 1982: 208-210; Develioğlu, Mart 1974: 9-31; T.C. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 12 Haziran 1973: 12-16).

2.1.12. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (Birinci Perspektif Plan)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi 1968-1972 yılları arasını kapsar. Birinci Perspektif Plan ise on beş yıllık bir zaman dilimini içine alır (1963-1977). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Birinci Perspektif Plan'a göre hazırlanmıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitimin amacı; vatandaşlara çevrelerini tanıtarak toplumsal değişimlere ayak uydurabilmelerini sağlamak, bilgi ve becerileri ile kendisinin ve çevresinin mutluluğunu artırmak ve kabiliyetlerinin gelişmesini sağlayan sosyal bir hizmet olarak belirtilmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, kabiliyetli öğrencilerin bir üst kademeye yükselmesini sağlayan bir sistem ile yeterli sayıda burs ve yatılı okuma imkânlarının geliştirileceği yönünde kararlar alınmış; ancak bu alınan kararlar istenilen oranda gerçekleştirilememiştir (Gönülaçar, 2014: 21; Tural, 1988: 51).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yapılması öngörülen eğitim hizmetlerinden yeterli sonucun alınabilmesi için; vatandaşların ilkokul eğitiminden sonra devlet tarafından sağlanan eğitim olanaklarından yararlanabilmeleri fırsat eşitliği ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilecektir. Bunun için geniş bir burs ve yatılı eğitim sistemi ile yetenekli öğrencilerin, ekonomik durumları ve yaşadıkları coğrafya dikkate alınmadan eğitimin en üst kademesine kadar öğrenim görmeleri sağlanacaktır. Ekonomik durumu iyi olan öğrencilerden kendileri için yapılan eğitim harcamalarına katılmaları istenilecektir (Gönülaçar, 2014: 21).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda üzerinde durulan diğer konular ise özel eğitim ve yaygın eğitim kurumlarıdır. Planda, eğitimin çevre ve iş hayatı ile ilişkisinin sınırlı olması, öğretmen sayısının eksikliği, öğrenci ve öğretmen oranlarının yüksek oluşu ve bu durumun eğitimdeki verimliliği düşürmesi konuları üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Yükseköğretimde öğretim üyesi sorunu da planda gündeme getirilmiştir. Öğretim üyesi sorunu yeni üniversitelerin açılmasını sınırlandırmıştır. Öğretim üyesi yetiştirmek için yurtdışına doktora öğrencisi gönderme çalışmalarına devam edileceği planda vurgulanmıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, örgün ve yaygın eğitim sistemleri ayrı şekilde ele alınmıştır (Çoruk, 2019: 301-302).

2.1.12.1. Temel Eğitim (Okul Öncesi ve İlkokul Eğitimi)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda temel eğitim; okul öncesi eğitim ile ilkokul eğitimini içine almaktadır. Temel eğitim; kişilerin içinde bulundukları toplumun sorunlarını kavrayabilmek, çevrelerini tanıyabilmek ve yaşamları için gerekli olan kabiliyetleri kazanmak amacı ile verilen eğitim olarak tanımlanmıştır. Planda, okul öncesi eğitim ancak anne eğitiminden yoksun kalan çocukların eğitimi için ele alınmıştır. Bağımsız anaokulları ve ilkokullara bağlı ana sınıflarının kurulması ve geliştirilmesi hedeflenmiştir. Planda, Kız Enstitüleri'nde öğretim programının ve okul öncesi eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi için çocuk yuvalarının açılmasına karar verilmiştir (Çoruk, 2019: 302; Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 163-164; Tural, 1988: 52).

İlkokul programları temel eğitimin amaçlarına uygun olarak geliştirilecek, programlarda el işlerinin ağırlığı artırılacak, kitaplardan yapılan öğretimin yerine oyunlardan yararlanılan, gözlem ve deneye dayalı programlar oluşturulacaktır. Bütün ilkokullarda sınıfların yanı sıra birer işlik kurulacaktır. İlkokullar, yaygın eğitim niteliğinde öğretim yapan kurumlar olarak geliştirilecektir. Yatılı bölge okullarının ise nüfusu bir ilkokul yapılabilecek kadar büyüklükte olan çevre köylerin okul ihtiyacını karşılamak amacı ile kurulmasına devam edilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 164).

2.1.12.2. Ortaöğretim (Ortaokul ve Lise Eğitimi)

Genel ortaokul ders programları, öğrencilerin devam edeceği bir üst okulu ve edineceği mesleği seçmelerinde gözlem ve deney metotlarına dayalı bir şekilde geliştirilecektir. Bunun için gezici laboratuarlar kullanılacaktır. İş Eğitimi ve Beden Eğitimi dersleri yaygın eğitim düzeyinde kişilerin kabiliyetlerinden yararlanılarak iş gücü oluşturma amacı ile verilecektir. Ortaokullara yatılı öğrenciler de alınmaya başlanacaktır. Ortaokul seviyesindeki meslek okulları ise ebe yetiştiren Köy Ebe Okulları'nı, İmam Hatip Okulları'nın ilk devreleri dışında ortaokul seviyesindeki bütün meslekî okulları içine alacak şekilde düzenlenecektir. Bu yüzden 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında bu okulların ilk sınıflarına öğrenci alınmayacaktır.

İlköğretmen Okulları'nın ilk devresi ortaokul seviyesindeki okullar içinde yatılı okullar haline getirilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 165; Tural, 1988: 52-53).

Liselerde verilen eğitimin niteliğini artırmak amacı ile öğretmen sayısı, öğretmenlerin hizmet içi eğitiminden ve eğitim araçlarından yararlanmaları artırılacak, sınıflarda öğrenci sayısı azaltılacak, liselerin kültür ve spor çalışmalarını artırıcı programlar düzenlenecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 166). İlkokul programlarında yer alan oyun, el işi ve gözlem metotlarını uygulayan öğretmenler yetiştirmek amacı ile İlköğretmen Okulları'nın ders programları geliştirilecektir. Yetiştirilen öğretmenler yaygın eğitim kurumlarında gereğine uygun eğitim yapacaklardır. Altı sınıflı İlköğretmen Okulları'nın birinci devresi İlköğretmen Okulu bünyesinde genel ortaokul şeklinde olacaktır. Yükseköğretime temel oluşturan bu okulların müfredat programları yeniden düzenlenecektir. Lise seviyeli Tarım Okulları açılacaktır. Kız Teknik Öğretim Okulları'nın programları yeniden düzenlenecektir. Öğrencilerin okul sürecinde üretime katılabilmeleri için döner sermaye iyileştirilecek, Kız Enstitüleri'ne yaz ve bitime stajları konulacak, Kız Enstitüleri'nde anneleri çalışan ve anne eğitiminden yoksun kalan çocuklar için bakım imkânı sağlanacaktır. Ticaret Liseleri, genel lise eğitiminin yanı sıra meslek eğitimi vererek yükseköğretime devam edemeyen mezunların çalışma hayatında yer almalarını sağladığı için sayıları artırılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 166-169; Tural, 1988: 55). Belirli bir alanda insan gücüne ihtiyaç duyulmadığı zaman o alanda yeni okullar ve eğitim bölümleri açılmayacaktır. Bir üst eğitim kurumuna geçiş, sosyal ve ekonomik gelişimin ihtiyacı doğrultusunda insan gücü yetiştirmek olarak değerlendirilecektir. Lise seviyesindeki meslekî ve teknik okul mezunlarının eksikliklerini ve yetersizliklerini kapatıcı bir şekilde yüksekokullara özel bir seçim sistemi ile alınmaları sağlanacaktır (Tural, 1988: 55; Özalp vd., 1999: 6). Lise seviyeli teknik okullar sanatkâr yetiştiren okullardır. Bu okulların eğitim niteliği yükseltilecek ve öğrenim süreleri artan teknisyen ihtiyacını karşılamak için dört yıla çıkarılacaktır. Bu okullardan mezun olan öğrencilerin kendi ihtisas dallarında yükseköğrenime devam etme imkânı sağlanacaktır. Okulların öğretim programları teknik dersler ile desteklenecektir. Ortaöğretim üstü meslekî ve teknik okullar;

Yüksek Tekniker Okulları, Kadın Meslek Öğretmen Okulu ve Sekreterlik Okulları'ndan oluşmaktadır. Teknisyen seviyesinde eleman yetiştirmek amacı ile ortaokul üzerine üç yıllık sanat enstitüsü öğrenimi dört yıla çıkarılacağı için ek bir eğitim verilmeyecektir. Bu yüzden Tekniker Okulları ve Yüksek Tekniker Okulları 1968-1969 eğitim ve öğretim yılından itibaren öğrenci kabul etmeyecek ve 1971 yılında kapatılacaktır. Kadın Meslek Öğretmen Okulları ve Sekreterlik Okulları kız teknik öğretimin ilkeleri çerçevesinde geliştirilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 169-170; Tural, 1988: 55-56).

2.1.12.3. Yükseköğretim

Yükseköğretim, insan gücü ihtiyacını karşılamak için geliştirilecektir. Yüksekokulların niteliğinin artırılması için üniversitelere bağlı yüksekokulların açılması sağlanacaktır. Yükseköğretim imkânlarının ülke genelinde dağılımında yüksekokullardan yararlanılacak ve öğretim üyesi ihtiyacı karşılanarak yeni üniversiteler kurulacaktır. Her üniversite açma konusu ayrı bir proje olarak değerlendirilecek ve gerekli hazırlıklar yapılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 170).

2.1.13. Sekizinci Millî Eğitim Şûrası

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası, 28 Eylül 1970-3 Ekim 1970 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleşmiştir. Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz Şûra'nın açılış konuşmasında millî eğitim ile ilgili şu konulara değinmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 10; Sakaoğlu, 2003: 274; Cumhuriyet, 29 Eylül 1970: 7): *"...Sayın Şûra Üyeleri! Bugün toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına uygun, amaçlarına yönelmiş bir eğitim sistemini kurmak mecburiyetini her zamandan daha çok hissediyoruz. Çünkü uygulamakta olduğumuz sistem, fertlerin istidat ve kabiliyetlerini dikkate almadan, daha çok üniversitelerin önüne öğrenci yığan bir şekilde çalışmaktadır. Hâlbuki Türkiye'de fertlerin eğitim isteklerine ve toplumun ihtiyaçlarına cevap veren bir sistemin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu itibarla eğitim sistemimizi fertlerin istidat ve kabiliyetleri istikametinde yetişmelerine imkân verecek şekilde yeniden düzenlemek gerekmektedir..."*

Şûra Gündemi

1. Ortaöğretim Sisteminin Kuruluşu

2. Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 10)

Şûra'da; yöneltme (yönlendirme) sınıfından sonra öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre; Edebiyat, Fen ve İş meslek kolları ile Teknisyen Liseleri ve Öğretmen Liseleri'ne yönlendirilmesi, ortaöğretimin ilkokula dayalı olarak 12-17 yaşlar arasındaki öğrencilerin genel, meslekî ve teknik gibi her türlü eğitimlerini kapsayacak şekilde kararlar alınmıştır. Ortaöğretimin görevi öğrencilere, kişisel ve toplumsal hayatın gerektirdiği şekilde ortak bir genel kültür ve vatandaşlık eğitimini kazandırmak, öğrencileri ilgi alanlarına ve yeteneklerine göre herhangi bir işe, mesleklere veya yükseköğrenime hazırlamak olarak belirlenmiş ve bu amacı gerçekleştirmek için ortaöğretim kademesinin iki kısımdan oluştuğuna dair bir hükme yer verilmiştir (Özalp vd., 1999: 11).

2.1.13.1. Temel Eğitim (Okul Öncesi ve İlkokul Eğitimi)

Temel eğitim, 5 Ocak 1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre düzenlenmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 130). 1962 yılında hazırlanıp altı yıl denendikten sonra 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında ülke genelinde uygulanmasına başlanan ilkokul programı Şûra üyelerine sunulmuş ve 1968 yılına ait ilkokul programı üzerinde Şûra üyeleri bazı değerlendirmeler yapmışlardır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 18; Büyükboyacı, 2015: 25).

2.1.13.2. Ortaöğretim (Ortaokul ve Lise Eğitimi)

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda ortaöğretim iki kısımda değerlendirilmiştir: Birinci devre ortaöğretim ve ikinci devre ortaöğretim. Birinci devre ortaöğretim, 12-14 yaş aralığındaki öğrencilere verilen ortaokul eğitimini kapsar. Yanlış ve erken yapılan bir alan seçimini önlemek ve bu yüzden normal öğrenim süresini uzatmaya sebep olacak bir zaman kaybına neden olmamak için bu devrede öğretim ihtisaslaşmamıştır. Şûra'da seçmeli dersler aracılığı ile öğrencilerin ilgi ve

yeteneklerini anlamaları için ya lisenin çeşitli programlarına yönelmeleri ya da hayata hazırlanmaları açısından yardım edileceği belirtilmiştir. Liselerin çeşitli programlarına yöneltme zorlayıcı şekilde değil yol gösterici nitelikte olacaktır. Bu nedenle ortaokul ders programları bütün lise programlarının temelini oluşturacak şekilde hazırlanacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 131; Büyükboyacı, 2015: 27; Özalp vd., 1999: 11-12). İkinci devre ortaöğretim ise 15-17 yaş aralığındaki öğrencilere verilen eğitimi kapsar. Şûra'da, liselerin bütün öğrencileri, ilgi ve yeteneklerine göre yönelebilecekleri çeşitli programlar ile yükseköğretime veya hayatta mutlu olabilecekleri bir işe veya mesleğe hazırlayan bir kurum olduğu belirtilmiştir. Liseler, öğrencilerin isteyerek yönelebilecekleri çeşitli programlar için geniş bir seçim imkanı hazırlar ve yönelmede öğrencilerin yanılgılarını ve muhtemel zaman kaybını önlemek için öğrencilere yatay ve dikey geçiş imkanı tanır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 132; Büyükboyacı, 2015: 28; Özalp vd., 1999: 12). Liselerin üç temel görevi vardır: Yükseköğretime hazırlamak, hem mesleğe hem yükseköğretime hazırlamak ve hayata veya mesleğe hazırlamak (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 132).

2.1.13.3. Yükseköğretim

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda liselerin öğrencileri yükseköğretime hazırlama görevi olduğu ve liselerin ders programlarının bu görev doğrultusunda hazırlandığı belirtilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 133-135).

2.1.14. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (İkinci Perspektif Plan)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi 1973-1977 yılları arasını kapsar. İkinci Perspektif Plan ise yirmi iki yıllık bir zaman dilimini içine alır (1973-1995). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı İkinci Perspektif Plan'a göre hazırlanmıştır (Tural, 1988: 71). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ilk kısmı bir önceki kalkınma planının eleştirisi ile başlamıştır. Planda; eğitim kurumlarının, öğretmen sayısının ve eğitim araç ve gereçlerinin ülke genelinde dengesiz bir şekilde dağılması ve fırsat eşitliğinin yaratılamaması eleştirilmiştir. Planda, yeterli oranda kredi, burs ve yatılı okul imkânının gerçekleşememesi üzerinde durulmuştur. Eğitim

hizmetlerinden beklenilen sonucun alınabilmesi için eğitimde; sosyal adalet ve fırsat eşitliği, nüfusunun az olması sebebi ile ilkokul açılamayan yerlere yatılı bölge okullarının açılması, yükseköğretim kurumlarının ülke genelinde dengeli dağılması, yetenekli ama dar gelirli olan öğrencilere kredi, burs ve yatılı okul imkânlarının tanınması ve köyde yaşayan öğrencilerin toplam öğrenci sayısındaki oranının artırılması hedeflenmiştir (Gönülaçar, 2014: 22).

2.1.14.1. Okul Öncesi Eğitim

Okul öncesi eğitimde 1995 yılına kadar Millî Eğitim Bakanlığı ve ilgili diğer kurumların çalışmaları bir model geliştirme ölçeğinde olacak ve bu model doğrultusunda okul öncesi eğitimde özel sektör teşvik edilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 718).

2.1.14.2. Temel Eğitim (İlkokul ve Ortaokul Eğitimi)

Planda, 7-14 yaş aralığını kapsayan ilk beş yılını zorunlu ilkokul ve son üç yılını ortaokul eğitiminin oluşturduğu temel eğitim uygulamasına geçilmesine karar verilmiştir. Okuma yazma ile vatandaşlık eğitiminin yanı sıra okulu bitiren kişilerin üretim sürecinde yararlanacakları ve gerekli meslekî ve teknik bilgilere sahip olacakları programlar hazırlanacaktır. Eğitimde rehberlik hizmetleri geliştirilecektir. Millî Eğitim Bakanlığı ve diğer kuruluşlar tarafından açılacak olan çocuk yuvaları ve anaokulları uygulaması geliştirilecektir (Tural, 1988: 76-77; Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 722).

2.1.14.3. Ortaöğretim (Lise Eğitimi)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ortaöğretim; genel, meslekî ve teknik liselerden oluşmaktadır. Eğitim sistemi, meslekî ve teknik eğitime ağırlık verilmemesi konusunda eleştirilmiş, orta düzeyde meslek elemanı yetiştirme görevinin bu plan döneminde yapılmasına karar verilmiştir. Üniversitelere ve yüksekokullara öğrenci yetiştiren genel liseler nicelik ve nitelik açısından amaçlarına uygun hale getirileceklerdir. Genel liselerde öğrencilerin öğretim giderlerine katılma yolları tespit edilecektir. Meslekî ve teknik lise mezunlarının kendi alanlarında

çalışmalarını sağlamak amacı ile piyasa ile ilişki kurularak eğitim programlarında gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Tüm meslekî liselerin öğretim süreleri üç yıl olacak ve öğretim programları buna göre düzenlenecektir. Meslekî ve teknik liselerde okulu yarıda bırakma sorununa çözüm üretilecektir. Meslekî ve teknik lise mezunlarına alanları ile ilgili alanlarda yükseköğretime geçiş hakkı tanınacaktır. Bazı meslek alanlarında hızlı bir şekilde yetiştirilmesi gereken insan gücü ihtiyacı için ortaöğretim ve yükseköğretim arasında çeşitli kurslar açılacaktır (Tural, 1988: 78-79; Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 722; Özalp vd., 1999: 6).

2.1.14.4. Yükseköğretim

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yükseköğretim; bir yandan ihtiyaç duyulan insan gücünü diğer yandan bilimsel araştırma alanları için araştırıcı ve eğitici yetiştiren bir eğitim kademesi olarak ve kalkınmanın çeşitli aşamalarındaki ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde düzenlenecektir. Ortaöğretimden yükseköğretime geçerken, bir sınav barajı olacak; ancak meslekî ve teknik eğitim gören üstün yetenekli öğrencilerin de kendi alanlarında yükseköğretime devam etmesini sağlamak için mevcut sınav sistemi yeniden düzenlenecektir. Yükseköğretim kademesinde bir ya da iki yıllık mesleklere uygulayıcı eleman yetiştiren bölümler kurulacaktır. Ülke genelinde bir yükseköğretim politikası uygulanacak ve bu yüzden yükseköğretim kademesinde örgütsel bir düzenleme yapılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 723).

2.1.15. Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası, 24 Haziran 1974-4 Temmuz 1974 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleşmiştir. Millî Eğitim Bakanı ve aynı zamanda Şûra Başkanı olan Mustafa Üstündağ, Şûra'nın açılış konuşmasında millî eğitim ile ilgili şu konulara değinmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 3-4; Cumhuriyet, 24 Haziran 1974: 1): *"Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda, genel olarak millî eğitim sisteminin bütünlüğü içinde programlar ve öğrenci akışını düzenleyen kurallar üzerinde hazırlanan öneriler incelenecektir…""Mevcut eğitim sistemimiz ciddi sorunlar ile karşı karşıyadır. Millî eğitim sistemimizin en yüksek düzeyde bilimsel kuruluşu olan*

millî eğitim şûralarının her yıl toplanarak toplumumuzun ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde eğitim sistemimizi geliştirme çalışmalarını yapmasının gerekliliğine inanıyorum…"

Şûra Gündemi

1. Ders programlarının düzenlenmesi

2. Öğrencilerin akış düzeni (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 45)

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası kararları, Sekizinci Millî Eğitim Şûrası ve Millî Eğitim Temel Kanunu hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır. Bu kararların sınırları içinde *"ders programları"* ve *"öğrencilerin akış düzeni"* aynı sistem bütünlüğü içinde ele alınmış; bunların millî eğitimin genel amaçları ve temel ilkeleri ile her öğretim kademesindeki örgün ve yaygın eğitim türleri için belirlenen özel amaçları gerçekleştirecek şekilde yeniden ele alınarak düzenlenmesine karar verilmiştir. Böylece okulöncesi eğitimden yükseköğretime kadar her öğretim kademesini ve kademeler arası ilişkileri oluşturan esasları bir bütünlük içinde inceleme imkânı sağlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 45).

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda üzerinde en çok durulan konu *"yöneltme"* olmuştur. Öğrenciler, eğitimleri süresince ilgi ve yeteneklerine göre çeşitli programlara ya da okullara yöneltilerek yerleştirilirler. Yöneltmede ve başarının ölçülmesinde, rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden yararlanılır (Özalp vd., 1999: 13).

2.1.15.1. Okul Öncesi Eğitim

Millî Eğitim Temel Kanunu'nun on dokuzuncu maddesine göre okul öncesi eğitim isteğe bağlıdır. Okul öncesi eğitimin amaçları ve görevleri millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, Millî Eğitim Temel Kanunu'nun yirminci maddesine göre; çocukların beden, zihin ve duygu gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak, onları temel eğitime hazırlamak, imkânları yeterli olmayan çocuklar için ortak bir yetişme ortamı sağlamak ve çocukların Türkçeyi doğru şekilde ve güzel konuşmalarını sağlamaktır. Millî Eğitim Temel

Kanunu'nun yirmi birinci maddesine göre; okul öncesi eğitim kurumları bağımsız anaokulları şeklinde kurulacağı gibi gerekli görülen yerlerdeki temel eğitim kurumlarının birinci devresine bağlı anasınıfları halinde ya da ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulamalı sınıflar olarak da açılabilir. Okul öncesi eğitim kurumlarının nerelerde ve hangi önceliklere göre açılacağı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yönetmelikler ile düzenlenir. İş Kanunu'na bağlı iş yerlerinin hangi şartlar ile okul öncesi eğitim kurumunu kurmaları gerektiği, Millî Eğitim Bakanlığı ve Çalışma Bakanlığı tarafından beraber düzenlenecek olan bir tüzükte belirtilir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 277-278).

2.1.15.2. Temel Eğitim (İlkokul ve Ortaokul Eğitimi)

Temel eğitimin birinci kademesi olan ilkokul ile ilgili yönetmelik yeniden düzenlenmiş ve 2 Ağustos 1972 tarih ve 304 sayılı karar ile kabul edilmiştir. Bu yönetmelik, 1972-1973 eğitim ve öğretim yılından itibaren bütün ilkokullarda uygulanmaya başlanmıştır. Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda ise yönetmelik, ortaokul ile ilgili kararlar gereğince incelenecek ve değerlendirilecektir. Temel eğitimin amaçları ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, Millî Eğitim Temel Kanunu'nun yirmi üçüncü maddesine göre; her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olabilmeleri için gerekli olan bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak, onu millî ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek ve çocukları ilgi ve kabiliyetlerine göre yetiştirerek hayata ve üst kademe öğrenimine hazırlamaktır. Millî Eğitim Temel Kanunu'nun yirmi dördüncü maddesine göre; temel eğitim okulları, beş yıllık zorunlu olan birinci kademe ve üç yıllık olan ikinci kademe eğitim kurumlarından oluşur. İkinci kademe sonunda ortaokul diploması verilir. Millî Eğitim Temel Kanunu'nun yirmi beşinci maddesine göre; nüfusu az ve dağınık olan yerleşim yerlerinde köyler gruplar haline getirilerek, merkezi konumda olan köylerde temel eğitim bölge okulları ve bu okullara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerlerde temel eğitim yatılı bölge okulları kurulur (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 278-279).

2.1.15.3. Ortaöğretim (Lise Eğitimi)

Ortaöğretim, en az üç yıllık eğitim veren genel, meslekî ve teknik liseleri kapsar. Ortaöğretimin amaçları ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, Millî Eğitim Temel Kanunu'nun yirmi sekizinci maddesine göre; bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde ortak bir genel kültür vermek amacı ile öğrencilere; kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları bulmak ve ülkenin iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına destek olmak bilincini kazandırmaktır. Liselerin görevi; öğrencileri, çeşitli programlar ve okullar ile ilgili kabiliyetleri ölçüsünde yükseköğretime, hem mesleğe hem yükseköğretime veya hayata ya da iş alanlarına hazırlamaktır. Millî Eğitim Temel Kanunu'nun yirmi dokuzuncu maddesine göre; belirli bir programa ağırlık veren okullara lise, teknik lise, tarım meslek lisesi vb. isimler verilir. Nüfusu az ve dağınık olan ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerekli görülen yerlerde, ortaöğretimin genel, meslekî ve teknik öğretim programlarını tek tek yönetim altında uygulayan çok programlı liseler kurulabilir. Ortaöğretim kurumlarının öğretim süreleri uygulanan programın özelliğine göre Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenir. Ortaöğretimin amaçlarını ve görevlerini yerine getirebilmesi için ortaöğretim kurumlarında; yükseköğretime hazırlayan programlar, hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan programlar ile hayata ve iş alanına hazırlayan programlar düzenlenir. Ortaöğretim kurumlarında çeşitli programların ortak dersleri şu şekildedir: Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik, Tarih, Coğrafya, Fizikî Bilimlere Giriş, Ahlak, Yabancı Dil, Beden Eğitimi, Millî Güvenlik ve Kompozisyon (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 287-289). Ortaöğretimde ders geçme ve kredi sisteminin uygulanmasına ve öğrenci akışında ölçme ve değerlendirme işlemlerinin belirli şartlara bağlanmasına karar verilmiştir (Sakaoğlu, 2003: 274).

2.1.15.4. Yükseköğretim

Millî Eğitim Temel Kanunu'nun otuz birinci maddesine göre; ortaöğretimde öğrencilere, istedikleri alanda verilen eğitim sonrasında yetiştirildikleri alanda üniversitelere, akademilere ve yüksekokullara girmek için aday olma hakkı tanınır. Hangi fakülteye, akademiye ve yüksekokula, hangi programları bitiren öğrencilerin

ne şekilde girecekleri ilgili kurumlar tarafından belirlenir. Giriş şartlarının belirlenmesinde ve uygulanmasında Millî Eğitim Bakanlığı ile ilgili kurumlar arasında iş birliği yapılır. Üniversitelere giriş; ya sadece diplomadaki derecelere ve notlara göre ya da merkezi müsabaka sınavları sistemi ile ya da her kurumun kendisinin yapacağı sınavlara göre düzenlenecektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 298).

2.1.16. Öğretmen Yetiştirme Politikası

Eğitimin her döneminde olduğu gibi bu dönemde de öğretmen yetiştirmeye önem verilmiş, var olan okulların kapasiteleri artırılmaya çalışılmış ve öğretmen yetiştirmeye yönelik şûralarda ve kalkınma planlarında kararlar alınmıştır. Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ öğretmen okullarının kuruluşunun yüz yirmi altıncı yıldönümünde yaptığı konuşmada öğretmenlik mesleğinin ve yetiştirilen öğretmenlerin önemini şu sözleri ile vurgulamıştır (Üstündağ, Nisan 1974: 3): *"Kalkınmanın gerçekleşmesinde ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmada eğitimin önemli rolü bugün herkesçe kabul edilmiştir. Eğitim sisteminin en önemli ve vazgeçilmez öğesi ise öğretmendir. Öğretmenin eğitim sistemi içerisinde yerini hiçbir şey tutamaz, onu hiçbir araçla değiştirmeye olanak yoktur. Bu nedenle bütün çalışmalarımızda amacımız, eğitim sistemimizi bütünüyle fonksiyonel hale getirmek ve yarının sorumlularını biçimlendirecek öğretmenlerimizin en etkili ve yararlı bir biçimde yetiştirilmesi için tüm olanakları hazırlamaktır."*

2.1.16.1. Öğretmen Yetiştiren Kurumlar

Öğretmen yetiştiren kurumlar şu şekildedir: okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen yetiştiren okullar, İlköğretmen Okulları, Eğitim Enstitüleri, Yüksek Öğretmen Okulları ve uzaktan eğitim yolu ile öğretmen yetiştirilmesi.

2.1.16.1.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Öğretmen Yetiştirme

1963-1964 eğitim ve öğretim yılında tüm Kız Enstitüleri'nde Çocuk Gelişimi ve Eğitimi meslek dalına yer verilmiştir. Talim ve Terbiye Dairesi'nin 11 Nisan 1967 tarihli ve 120 sayılı kararı ile Çocuk Gelişimi ve Eğitimi meslek dalı, anaokulu

öğretmeni yetiştiren bir bölüm haline getirilmiştir. Bölümün programına öğretmenlik formasyon dersleri de eklenmiştir. Ancak bu uygulama 1973 tarihli Millî Eğitim Temel Kanunu ile sona ermiştir. Bu kanun bütün öğretmen adaylarına yükseköğrenim görme zorunluluğu getirmiştir (Başer vd., 1995: 7).

Ankara'da 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında açılan Kadın Meslek Öğretmen Okulu'nun ismi 1973 yılında Kız Sanat Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiş ve bu okul 3 Mayıs 1976 tarihinde yükseköğretim kapsamı içine alınmıştır. Aynı tarihte Ankara'da ve Konya'da iki Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulu faaliyete geçmiştir. Pratik Kız Sanat Okulları'nda 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında meslek kursları açılmıştır. Bu kursların içinde ilkokul mezunları için çocuk bakıcılığı kursları, ortaokul mezunları için çocuk eğitmenliği kursları yer almıştır. İlköğretmen Okulları'nın dört yıla çıkarılması ile eğitim programlarında bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden birisi de okul öncesi eğitim dersinin programda ikinci, üçüncü ve dördüncü yarıyıllarda yer almasıdır. Böylece ilkokul öğretmeni olarak mezun olan kişiler gerektiği zaman anaokullarında da öğretmenlik yapabileceklerdir. Okulöncesi eğitime öğretmen yetiştirme görevi Millî Eğitim Temel Kanunu ile yükseköğretim kurumlarına devredilmiştir. 1971 yılında okulöncesi alanda öğretmen yetiştirmek için Hacettepe Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu ve bu okulda beş yıllık öğretim yapacak olan Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü açılmıştır (Başer vd., 1995: 8-9). İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde 1977 yılında bir okul öncesi şubesi açılmıştır (Abazaoğlu ve Yıldırım ve Yıldızhan, 2016: 147).

2.1.16.1.2. İlköğretmen Okulları

1969 yılında İlköğretmen Okulları'nın süresi ilkokul üzeri yedi, ortaokul üzeri ise dört yıla çıkarılmıştır. Pedagojik formasyon derslerinin sayısı ve içeriği genişletilmiştir. Böylece öğrencilerin her türlü yüksekokullara ve üniversitelere girmeleri sağlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 1970). İlkokul öğretmeni ihtiyacının karşılanmasında yedek subay öğretmen ve geçici öğretmen uygulamalarının yanı sıra lise ve Ticaret Lisesi gibi ortaöğretim kurumları mezunlarından İlköğretmen Okulları'nda fark sınavlarını vererek, uygulama

çalışmalarını da tamamlayan öğrenciler ilkokul öğretmeni olarak atanmışlardır. Daha sonraki yıllarda öğretmen ihtiyacının azalması ile bu tedbirler kaldırılmıştır. Millî Eğitim Temel Kanunu'nun kırk üçüncü maddesine göre, öğretmenlik mesleğine hazırlık; lisans öncesi, lisans ve lisansüstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere imkan verecek şekilde düzenlenecektir. Öğretmenlik mesleğinin kazanılabilmesi için genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyonun alınması zorunludur. Bu bilgiler yükseköğretim kurumları sayesinde kazandırılacaktır. Öğretmen yetiştiren kurumları açma ve yönetme yetkisi Millî Eğitim Bakanlığı'na aittir (Başer vd., 1995: 17; Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007), 2007: 28; Yılman, 2006: 74). Bunu sağlamak amacı ile 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında İlköğretmen Okulları, tamamen lise görevini yerine getirmek amacı ile öğretmen liselerine dönüştürülmüştür (Çubukçu, 1997: 164; Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007), 2007: 28).

2.1.16.1.3. Eğitim Enstitüleri

Eğitim Enstitüleri, 1967-1968 eğitim ve öğretim yılına kadar Fen ve Edebiyat bölümleri olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak bu uygulama beklenilen sonucu vermemiştir. Bu yüzden 1967-1968 eğitim ve öğretim yılından itibaren Fen Bölümü; Matematik ve Fen ve Tabiat Bilgisi, Edebiyat Bölümü ise Türkçe ve Sosyal Bilgiler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu yıllardan itibaren Eğitim Enstitüleri uzun süre şu bölümlerden oluşan kurumlar olarak etkinliklerini sürdürmüşlerdir: İngilizce, Fransızca, Almanca, Beden Eğitimi, Müzik ve Tarım. 1968-1969 eğitim ve öğretim yılından itibaren ortaokullara öğretmen yetiştirmek amacı ile kurulan Eğitim Enstitüleri'nin öğretim süresi üç yıla çıkarılmıştır (Başer vd., 1995: 30-31; Türk, 1999: 36; Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007), 2007: 32; Öztürk vd., 2010: 300). 1974 yılında ilkokullara öğretmen yetiştirmek amacı ile lise ve dengi okul mezunlarını kabul eden iki yıllık Eğitim Enstitüleri açılmıştır (Türk, 1999: 35; Çubukçu, 1997: 164; Öztürk vd., 2010: 300). Aynı yıl Eğitim Enstitüleri gece öğretimine de başlamıştır (Cumhuriyet, 16 Şubat 1974: 1-7). 1976 yılında Eğitim Enstitüleri'nin sayısı elli civarında olmuştur (Çubukçu, 1997: 164).

2.1.16.1.4. Yüksek Öğretmen Okulları

Yüksek Öğretmen Okulları'nın yönetmelik ve programlarında önceki yıllarda bazı değişiklikler yapılmış ve öğrenci kontenjanlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ancak bütün bu çalışmalar liselerin öğretmen açığını kapatmak için yeterli olmamıştır. 1973-1974 eğitim ve öğretim yılından sonra Yüksek Öğretmen Okulları'nın öğrenci sayılarında önemli oranda azalma olmuştur (Başer vd., 1995: 32-33).

2.1.16.1.4.1. Deneme Yüksek Öğretmen Okulu

1974 yılında Ankara Yüksek Öğretmen Okulu'ndan kalan binalarda Deneme Yüksek Öğretmen Okulu ismi ile bir eğitim kurumu açılmıştır. Kurumun amacı; ortaöğretim kurumlarına Fizik, Kimya, Biyoloji ve Matematik alanlarında lisans düzeyinde öğretmen yetiştirmektir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öngörülen alanlarda deneme niteliğinde ve teknolojiye dayalı eğitim programları geliştirip uygulamak ve uygulama sonuçlarının sistemin bütünlüğü içinde yaygınlaştırılmasına yardımcı olmaktır. Ancak okul, istenilen başarıyı gösterememiş ve 1975 yılında kapatılmıştır (Başer vd., 1995: 33; Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007), 2007: 33).

Çizelge 2.1. Yüksek Öğretmen Okulları'nın Gelişme Durumu

Yıllar	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Mezun Sayısı
1965-1966	3	121	1550	154
1966-1967	3	73	1943	156
1967-1968	3	62	2178	202
1968-1969	3	60	2314	281
1969-1970	3	64	2246	273
1970-1971	3	49	1772	424
1971-1972	3	61	1484	326
1972-1973	3	49	1196	317
1973-1974	3	35	1315	296
1974-1975	3	25	995	203

Kaynak: Gelişli, 2009

2.1.16.1.5. Uzaktan Eğitim Yolu ile Öğretmen Yetiştirme

Türkiye'de 1968 yılında yayına giren TRT, yayına başladığı günden beri eğitsel yayınlara da yer vermiştir. Bu eğitim yayını, Türk televizyonundaki ilk eğitim yayınıdır ve Millî Eğitim Bakanlığı Film-Radyo-Televizyon ile Eğitim Merkezi tarafından hazırlanmıştır. Bu eğitim programları, 1970 yılında *"Okul Televizyonu"* ismi altında haftada on beşer dakikalık olmak üzere iki program şeklinde geliştirilerek yayınlanmıştır. 1973 yılından itibaren FRTEM yine Okul Televizyonu ismi ile ilkokul, ortaokul ve liseler için değişik türde ders programları yayınlamıştır. 1975 yılında kurulan YAYKUR, belirli bir eğitim almış öğrencilere, toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda, eğitim teknolojisinin bütün imkânlarından yararlanmak amacı ile merkeze televizyonu koyarak çok araçlı bir öğretim uygulamayı planlamıştır. Üniversitelerde yığılmayı önlemek amacı ile ön lisans programları ile ara insan gücü yetiştirmek hedeflenmiştir (İşman, 1998: 50).

1974 yılında üniversitelere giremeyen çok sayıda lise ve dengi okul mezunlarına, uzaktan öğretim ya da yaygın kullanımı ile mektupla öğretim yöntemi ile çeşitli alanlarda yükseköğrenim görme imkânı tanınmıştır. Ancak üniversiteler ve akademiler bu yöntem ile eğitim vermek istememişlerdir. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında kırk bin öğrenci Eğitim Enstitüleri'ne kayıt yaptırmıştır. Bu uygulama için öğrencilerin yazıldıkları programlara göre öğretim materyalleri hazırlanmış; haberleşme, izleme, sınav ve değerlendirme ile ilgili yeni yöntem ve ölçütler belirlenmiştir. Belirli derslerden başarılı olan öğrenciler için çeşitli öğretmen okullarında yaz kursları ve uygulama çalışmaları düzenlenmiştir. Ancak yoğun uğraşlara rağmen gerek meslek çevrelerinde gerekse kamuoyunda bu uygulama eleştirilere yol açmıştır. Bu yüzden mevcut öğrenciler, 1975-1976 eğitim ve öğretim yılından itibaren Eğitim Enstitüleri'nin devamlı öğrencisi konumuna getirilmişlerdir (Başer vd., 1995: 36-37).

2.1.16.2. Sekizinci ve Dokuzuncu Millî Eğitim Şûralarında ve İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Öğretmen Yetiştirme ile İlgili Alınan Kararlar

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda, ortaöğretim ile ilgili konular gündeme getirildiği için öğretmen yetiştirme konusu da ortaöğretim temel alınarak değerlendirilmiştir. Öğretmen yetiştiren kurumlar gerekli nitelikte öğretmen yetiştirmekten uzaktır. Millî eğitimde istihdam politikasını düzenleyen mevzuatın durumu ve yeterlilik derecesi incelenerek geliştirilecektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 82-83; Cumhuriyet, 3 Ocak 1970: 5).

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda öğretmen yetiştiren kurumlar ile ilgili özel alan eğitimi gündeme getirilmiştir. Özel alan eğitimi lisans öncesi ve lisans olmak üzere iki aşamada verilecektir. Lisans öncesi özel alan eğitiminin iki amacı vardır: Birincisi, temel eğitim öğretmenliği için asil ve yardımcı alanda gerekli formasyonu vermek; ikincisi ise öğrencinin öğrenimi için ilk iki yılda alınması gerekli olan formasyonu vermek. Ortaöğretimin, yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan programlarını bitiren öğrenciler öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına belirli şartlar ile girebileceklerdir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 145). Öğretmen yetiştiren İlköğretmen Okulu, Eğitim Enstitüsü ve Yüksek Öğretmen Okulu *"Yüksek Öğretmen Okulu"* ismi altında birleştirilecektir. Verilecek olan diplomalarda temel eğitim ya da ortaöğretim öğretmenliği olarak ihtisas alanları ve dalları belirtilecektir. Lisans öncesi ve lisans eğitimi verecek Yüksek Öğretmen Okulları'na lisansüstü seviyede öğretim üyesi yetiştirilmesi bir plana bağlanacaktır. İlk olarak lisansüstü öğretim için seçilecek olan üniversite, akademi ve yüksekokul mezunlarına burs verilecek, ayrıca lisansüstü öğretime giriş şartlarını yerine getiren öğretmenlerin aylıklı izinli sayılmaları sağlanacaktır. Yaygın eğitim kurumlarına öğretmen ve usta öğretici yetiştiren programlar düzenlenecektir. Bu esaslar Millî Eğitim Temel Kanunu'na ve Yüksekokullar Kanun tasarısına göre hazırlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 146-147).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, öğretmen yetiştiren kurumların bina, teçhizat ve öğretim kadrolarının istenilen niteliğe ulaştırılması için gerekli

çalışmaların yapılacağı özellikle vurgulanmıştır. Öğretmenlerin diğer çalışma alanlarına yönelmelerini engelleyici, bölgesel dağılımını dengeleyici, mevcut sayıda olan öğretmenlerden yararlanmayı sağlayıcı bir politika takip edilecektir. Öğretmenlerin ve öğretim üyelerinin insan gücü açığı fazla fakat insan gücü talebi az olan dallarda yetiştirilmesi için özel programlar hazırlanacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 176).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, temel eğitime ve yaygın eğitim kurumlarına öğretmen yetiştiren okullar arasında birliği sağlamak amacı ile ikinci perspektif dönemi içinde yükseköğretime dönüştürülecek olan İlköğretmen Okulları, sınıf öğretmeni yetiştirmeye devam edecektir. Temel eğitime alan öğretmenlerini yetiştirmek için Millî Eğitim Bakanlığı özel programlar düzenleyecektir. Mevcut ilkokul öğretmenlerine kısa süreli eğitim ile verilecek formasyon sonucu temel eğitim için sınıf öğretmeni ihtiyacı karşılanmış olacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 761).

2.1.17. Rehberlik Yönlendirme Hizmetleri

Belirli bir plan ve programa bağlı olarak okullarda rehberlik uygulamalarının başlatılması 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında gerçekleşmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Sekizinci Millî Eğitim Şûrası kararları ile 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından *"Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Servislerinin Kuruluş ve Görevleri ile İlgili Esaslar"* geliştirilerek yirmi dört ortaöğretim kurumunda uygulanmaya başlanmıştır. Uygulamaya giren okulların sayısı 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında elliye, 1972-1973 eğitim ve öğretim yılında altmış dörde, 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında ise doksan bire çıkmıştır. Uygulama başlangıçta hizmet içi eğitim görmüş öğretmenler ile yapılmıştır (Özalp vd., 1999: 37-38).

1967 yılında rehberlik alanında lisansüstü akademik programlar açılmaya başlanmıştır. Aynı yıl Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü, Rehberlik ve Danışma alanında lisansüstü öğrenci yetiştirmeye başlamıştır. 1968 yılında *"Rehberlik Araştırma Merkezleri Yönetmeliği"* ile merkezlerin rehberlik çalışmaları organize

edilmiştir. 13 Mayıs 1969 tarihli ve 13197 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *"Milli Eğitim Bakanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı'ndaki Eğitim ile İlgili Uzmanlıklara Atanacaklar Hakkındaki Yönetmelik"*te atanacak kişilerin görev yerleri ve bu kişileri yetiştirecek olan fakülteler ve yüksekokullar belirlenmiştir. Bu yönetmelikte yer verilen uzmanlık dalları; rehberlik, okul psikologluğu, eğitim planlaması, ölçme ve değerlendirme, program geliştirme ve halk eğitimidir. 1974 yılında Rehberlik ve Danışma bağımsız bir bölüm haline gelmiştir (Aydın vd., 2010: 366; Tural, 1988: 64-65; Kuzgun vd., 1999: 270).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, rehberlik faaliyetlerinden mesleğe yöneltme faaliyetleri olarak bahsedilmiş ve eğitimin bu duruma göre örgütlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Poyraz, 2006: 195).

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda, Rehberlik Servisi'nin kurulmasına karar verilmiştir. Bu Rehberlik Servisi, lise birinci sınıfta yani yöneltme yılında öğrencinin isteğini, kabiliyetini ve ilgisini ve sınıf öğretmeninin görüşünü inceleyerek öğrencinin yönelebileceği programı seçme konusunda ve öğrenci velisine yapılacak olan tavsiyede Sınıf Öğretmenler Kurulu'na yardımcı olur (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 133-134).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, rehberlik faaliyetleri meslekî ve teknik eğitime öğrencilerin yönlendirilmesi olarak bahsedilmiştir (Poyraz, 2006: 195).

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda, her okulda rehberlik çalışmalarına yardımcı olmak amacı ile Rehberlik Danışma Kurulu'nun kurulmasına karar verilmiştir. Bu kurul, okul müdürlüğünün başkanlığında danışman rehber, grup rehberleri, sınıf öğretmenleri temsilcisi, eğitsel kol öğretmenleri temsilcisi, okul-aile birliği temsilcisi, okul koruma derneği temsilcisi ve eğer varsa okul doktorundan oluşur. Rehberlik Danışma Kurulu; öğretim yılı başında, ortasında ve sonunda olmak üzere en az üç kere toplanır. Toplantılarda, yıllık çalışma programı kontrol edilerek işbirliği esasları belirtilir ve rehberlik görevlileri tarafından değerlendirilen program uygulama çalışmaları dikkate alınarak gerekli tavsiyelerde bulunulur. Rehber

öğretmeni, her eğitim ve öğretim yılının sonunda o yılki yaptığı çalışmalarını ve gelecek yıla ait tekliflerini rapor halinde okul müdürüne sunar (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 115-117).

2.1.18. Öğretim Kademelerindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi

2.1.18.1. Okul Öncesi Eğitim

1973 tarihli Millî Eğitim Temel Kanunu, okul öncesi eğitimi mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların isteğine bağlı bir eğitim olarak tanımlamıştır. Okul öncesi eğitimin amaçları ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, Millî Eğitim Temel Kanunu'nun yirminci maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: Çocukların beden, zihin, duygu gelişimini ve iyi alışkanlıkları kazanmasını sağlamak, onları temel eğitime hazırlamak, maddi durumu iyi olmayan öğrenciler için ortak bir yetişme ortamı oluşturmak ve çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak (Akyüz, 1982: 212).

2.1.18.1.1. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 2.2. Resmî ve Özel Anaokulları Sayısı

Yıllar	Okul Sayısı		Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı	
	Sayı	Artış Oranı %	Sayı	Artış Oranı %	Sayı	Artış Oranı %
1970-1971	413	182,8	10.714	124,8	743	312,8

Kaynak: Taner Derman ve Başal, 2010: 563

2.1.18.1.2. Okul Öncesi Eğitim ile İlgili Değerlendirme

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, okul öncesi eğitim 3-6 yaş aralığındaki çocukların almış olduğu eğitim olarak kabul edilmiştir. Bu eğitim ancak anne eğitiminden yoksun kalan çocuklar için verilecektir. 1968-1972 yılları arasında okul öncesi eğitim hizmetleri; bağımsız anaokulları ve ilkokullara bağlı anasınıfları kurularak geliştirilecektir. Bütün Kız Enstitüleri'nde çocuk yuvaları açılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 163-164; Tural, 1988: 52; Oktay vd., 1983: 17).

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda, okul öncesi eğitim kurumları isteğe bağlı okullar olarak ilköğretim (temel eğitim) başlığı içinde yer almıştır. Şûra'da üzerinde durulan asıl konu ortaöğretim kurumları olmuştur (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 17).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, okul öncesi eğitim, uzun dönem ikinci perspektif plan dahilinde kaynakların sınırlılığı nedeni ile bir model geliştirme ölçeğinde olacak ve bu model doğrultusunda okul öncesi eğitimde özel sektör teşvik edilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 718).

Dokuzuncu Millî Eğitim Şurası'nda, okul öncesi eğitim isteğe bağlı eğitim olarak kabul edilmiştir. Şûra'da, okul öncesi eğitim kurumlarının amacı şu şekilde belirtilmiştir: Millî Eğitim Temel Kanunu'nun yirmi birinci maddesine göre; okul öncesi eğitim kurumları bağımsız anaokulları şeklinde kurulacağı gibi gerekli görülen yerlerdeki temel eğitim kurumlarının birinci devresine bağlı anasınıfları halinde ya da ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulamalı sınıflar olarak da açılabilir. Okul öncesi eğitim kurumlarının nerelerde ve hangi önceliklere göre açılacağı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yönetmelikler ile düzenlenir. İş Kanunu'na bağlı iş yerlerinin hangi şartlar ile okul öncesi eğitim kurumunu kurmaları gerektiği, Millî Eğitim Bakanlığı ve Çalışma Bakanlığı tarafından beraber düzenlenecek olan bir tüzükte belirtilir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 277-278).

Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, 1960'lı yıllardan itibaren planlı döneme geçiş ile birlikte önceki yıllara oranla daha çok gündeme getirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın, üniversitelerin ve belediyelerin kendi açtıkları okul öncesi eğitim kurumları vardır. Bu dönemde okul öncesi eğitim kurumları sanayinin gelişmiş olduğu yerleşim yerlerinde açılmıştır (Oktay vd., 2010: 64-65; Oktay vd., 1983: 17).

Çizelgede görüldüğü üzere, planlı dönem içinde okul öncesi eğitimde; okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında oldukça büyük bir gelişme olmuştur (Bk. Çizelge 2.2.).

2.1.18.2. İlkokul Eğitimi

İlkokul eğitiminin gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir:

2.1.18.2.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi

İlkokullarda not sistemi şu şekilde gerçekleşmiştir, not sistemi aynı şekilde devam etmiştir (Hürriyet, 1 Şubat 1962: 2):

Boş (0), Zayıf (1), Geçer (2), Orta (3), İyi (4), Pekiyi (5)

İlkokullarda okutulan dersler şu şekildedir (Özalp vd., 1999: 22-24):

1. **Türkçe:** Yazı dersi 1968 yılında Türkçe dersi içinde yer almıştır. Türkçe dersi 1968 yılında birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar, haftada toplam otuz ders saatine çıkarılmıştır. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise iki yılın toplamı olarak 1948 yılından itibaren haftada on iki ders saati gösterilmiştir.

2. **Hayat Bilgisi:** Birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar okutulan ders,1968 yılından 1975 yılına kadar haftada toplam on iki ders saati okutulmuştur. 1975 yılından itibaren haftada toplam on beş ders saatine çıkarılmıştır.

3. **Matematik:** Matematik dersi birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar 1968 yılından itibaren haftada on beş ders saati okutulmuştur. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise iki yılın toplamı olarak 1948 yılından itibaren haftada sekiz ders saati okutulmuştur.

4. **Fen Bilgisi:** Dördüncü ve beşinci sınıflarda okutulan ders, 1968 yılında *"Fen ve Tabiat Bilgisi"* ismini almıştır. 1968 yılından itibaren haftada toplam sekiz ders saati okutulmuştur.

5. **Sosyal Bilgiler:** Dördüncü ve beşinci sınıflarda okutulan ders, 1968 yılında *"Sosyal Bilgiler"* ismini almıştır. 1968 yılından itibaren haftada toplam altı ders saati okutulmuştur.

6. **Resim:** Resim II dersi birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar 1968 yılından itibaren haftada toplam üç ders saati okutulmuştur. Dördüncü ve beşinci

sınıflarda ise 1926 yılından 1997 yılına kadar haftada toplam dört ders saati okutulmuştur.

7. Müzik: Müzik dersi, birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar 1968 yılından itibaren haftada toplam beş ders saati okutulmuştur. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise 1926 yılından itibaren haftada toplam iki ders saati okutulmuştur.

8. Beden Eğitimi: Birinci sınıftan beşinci sınıfın sonuna kadar 1968 yılından 1975 yılına kadar haftada toplam on beş ders saati okutulmuştur.

9. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi: İlkokulların üçüncü sınıfından beşinci sınıfının sonuna kadar gösterilen Din Kültürü dersi, 1950 yılından itibaren ders programı içine alınarak bir ders saati okutulmuştur. 1974 yılında Din Kültürü dersine ilaveten haftada bir ders saati *"Ahlâk"* dersi konulmuştur.

10. Aile Bilgisi dersi, 1968 yılında ders programından çıkarılmıştır.

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda, ilkokullar ile ilgili özel bir karar alınmamıştır.

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda ilkokullarda ders programı ile ilgili şu kararlar alınmıştır: İlkokul Türkçe dersi ile dilbilgisi programı temel eğitimin amaçlarına uygun olarak düzenlenecektir. İlkokul matematik ders programları incelenerek modern kavramların programda yer alması yönündeki çalışmalara devam edilecektir. İlkokulların dördüncü ve beşinci sınıflarına ait Sosyal Bilgiler ders programı ile ortaokulların Sosyal Bilgiler ders programı temel eğitimin amaçlarına uygun olarak bütünleştirilecektir. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıflara ait Fen ve Tabiat Bilgisi ders programı ile ortaokulların Fen Bilgisi ders programı temel eğitimin amaçlarına uygun olarak Fen Bilgisi ismi altında bütünleştirilecektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 310-311).

2.1.18.2.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 2.3. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile İlkokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (7-12 yaş)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1968-1969	5520	4950	90

1969-1970	5650	5230	92
1970-1971	5720	5400	94
1971-1972	5780	5780	100
1972-1973	5840	5840	100

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1968:164

Çizelge 2.4. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile İlkokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (7-12 yaş)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1973-1974	5770,2	5193,1	90,0
1974-1975	5873,9	5408,5	92,0

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973:725

Çizelge 2.5. Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	Okul Sayısı	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1965-1966	30.863	89.105	65.095	24.010	3.933.251	2.377.666	1.555.585	510.663	329.770	180.893
1966-1967	32.399	97.220	70.004	27.216	4.216.930	2.528.188	1.688.742	541.135	345.954	195.181
1967-1968	34.002	105.841	74.862	30.979	4.450.353	2645.824	1.804.529	564.541	357.491	207.050
1968-1969	35.932	116.004	80.512	35.492	4.686.572	2.761.604	1.924.968	633.384	397.618	235.766
1969-1970	37.171	123.172	83.289	39.883	4.906.995	2.858.992	2.048.003	722.458	445.935	276.523
1970-1971	38.234	132.721	87.469	45.252	5.013.408	2.892.654	2.120.754	773.018	474.488	298.530
1971-1972	39.268	141.363	91.980	49.383	5.101.196	2.911.101	2.190.095	735.041	442.627	292.414
1972-1973	40.005	155.299	99.142	56.157	5.244.131	2.963.745	2.280.386	728.979	434.548	294.431
1973-1974	40.327	157.435	99.165	58.270	5.324.034	2.984.655	2.339.379	818.260	483.338	334.922
1974-1975	41.191	160.271	99.909	60.362	5.377.708	2.993.176	2.384.532	875.232	510.097	365.135

Resmî ve özel ilkokulları kapsar. Üç yıllık eğitmenli okullardan diploma alanlar tabloya ilave edilmemiştir. 6-11 yaş

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 64

Çizelge 2.6. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1965-1966	127	44
1966-1967	130	43
1967-1968	131	42
1968-1969	130	40
1969-1970	132	40
1970-1971	131	38
1971-1972	130	36
1972-1973	131	34
1973-1974	132	34
1974-1975	131	34

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 74-78 6-11 yaş

Çizelge 2.7. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Öğretmen Sayısı					**Öğrenci Sayısı**			**Diploma Alan Öğrenci Sayısı**		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Adana										
1969-1970	933	4267	2215	2052	170.178	97.820	72.358	23.757	14.173	9584
1972-1973	963	4722	2459	2263	177.818	97.569	80.249	_	_	_
Ankara										
1969-1970	1372	7299	3875	3424	284.024	153.028	130.996	44.018	24.861	19.157
1972-1973	1440	8778	4052	4726	317.097	166.770	150.327	_	_	_
Bursa										
1969-1970	790	3145	2216	929	112.765	60.265	52.500	19.275	10.713	8562
1972-1973	803	3490	2361	1129	114.331	60.141	54.190	_	_	_
Eskişehir										
1969-1970	490	1981	1212	769	64.633	33.588	31.045	11.700	6146	5554
1972-1973	501	2225	1334	891	64.722	33.373	31.349	_	_	_
Gaziantep										
1969-1970	497	1680	918	762	73.719	47.927	25.792	10.093	7201	2892
1972-1973	554	2349	1303	1046	91.615	57.252	34.363	_	_	_
Hatay										
1969-1970	451	2319	1482	837	94.204	59.719	34.485	12.946	9008	3938
1972-1973	498	2894	1605	1289	106.525	63.333	43.192	_	_	_
İstanbul										
1969-1970	781	8878	3834	5044	340.063	180.132	159.931	55.896	30.266	25.630
1972-1973	840	10.944	4988	5956	385.414	201.692	183.722	_	_	_
İzmir										
1969-1970	868	4684	2878	1806	178.993	95.255	83.738	28.876	15.653	13.223
1972-1973	914	5210	3113	2097	182.586	95.806	86.780	_	_	_

Çizelge 2.8. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı (Devam)

Kayseri										
1969-1970	596	2300	1567	733	93.787	54.386	39.401	12.804	8225	4579
1972-1973	601	3298	1970	1328	103.167	57.179	45.988	_	_	_
Mardin										
1969-1970	459	1007	805	202	44.632	33.234	11.398	5651	4634	1017
1972-1973	512	1467	1229	238	51.719	38.022	13.697	_	_	_
Trabzon										
1969-1970	620	2660	2046	614	102.592	64.843	37.749	14.192	9991	4201
1972-1973	686	3646	2533	1113	107.652	62.769	44.883	_	_	_
Zonguldak										
1969-1970	864	2395	1551	844	107.210	63.549	43.661	16.385	10.407	5978
1972-1973	984	3184	1806	1378	115.918	64.440	51.478	_	_	_

İllere ait bilgiler nüfus sayımına göre verilmiştir. Son durumu göstermek için 1972-1973 bilgileri de verilmiştir. 1971-1973 yılları arasında mezuniyet sayısı kesin olmadığı için diploma alan kişi sayısı verilmemiştir.

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 18-35

2.1.18.2.3. İlkokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile ilkokullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranını incelediğimizde; bindelik oranda 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun beş bin beş yüz yirmi, toplam öğrenci sayısının dört bin dokuz yüz elli ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %90 olarak, 1969-1970 eğitim ve öğretim yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun beş bin altı yüz elli, toplam öğrenci sayısının beş bin iki yüz otuz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %92 olarak, 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun beş bin yedi yüz yirmi, toplam öğrenci sayısının beş bin dört yüz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %94 olarak, 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun beş bin yedi yüz seksen, toplam öğrenci sayısının beş bin yedi yüz seksen ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %100 olarak, 1972-1973 eğitim ve öğretim yılında ise 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun beş bin sekiz yüz kırk, toplam öğrenci sayısının beş bin sekiz yüz kırk ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %100 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 2.3.).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ilkokul eğitimi ile ilgili şu kararlar alınmıştır: İlkokul ders programları temel eğitimin amaçlarına göre geliştirilecektir. Programda, el işi dersinin ağırlığı artırılarak kitaptan yapılan öğretim yerine deney ve gözleme dayanan ve oyunlardan yararlanılan bir ders programı hazırlanacaktır. Bütün okullarda, dersliklerin yanında birer işlik de kurulacaktır. Bütün ilkokullar; okuma yazma seferberliğinin gerçekleştirildiği, tarım ve kamu kuruluşlarının çeşitli eğitim ve kültür faaliyetlerinin çeşitli eğitim ve kültür faaliyetlerinden yararlandığı yaygın eğitim merkezleri olarak geliştirilecektir. Yatılı bölge okullarının kurulmasına devam edilecektir. Yatılı bölge okulları, halk eğitiminin ve çeşitli kurumların yürüttüğü yaygın eğitim çalışmalarının merkezi olacaktır. Bu okullarda, köylerde ihtiyaç duyulan küçük sanat ve hizmetler ile ilgili elemanların yetiştirilmesi için özel yaygın eğitim programları düzenlenecektir. Bu okulların kapasiteleri en az beş yüz kişilik olacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 164-165).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, okullaşma oranları istenilen seviyede gerçekleşmemiştir. Her geçen yıl okullaşma oranındaki hedefe ulaşmak zorlaşmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 712-713; Develioğlu, Aralık 1974-Ocak 1975: 32). Bu dönemde, nicel hedeflere ulaşma çabaları sonuç vermesine rağmen, ilkokul eğitimini nitelik olarak geliştirebilecek çalışmalara yeterince zaman ayrılmamıştır. Nitelik açısından gelişimin yeterli olmamasının sebepleri olarak; okul ve derslik sayılarının yetersizliği ve bu yüzden ikili ve üçlü öğretimin artması, öğretmenlerin bölgeler arasında dengeli olarak dağılım göstermemesi, ders programlarının amaçlarına uygun olarak düzenlenmemesi ve ders araç gereçlerinin yetersizliği gösterilebilir. 1965-1966 eğitim ve öğretim yılında ilkokulda sınıf geçme oranı şehirde %92,9, kırsal bölgede ise %93,0 iken bu oran 1969-1970 eğitim ve öğretim yılında şehirde %82,6, kırsal bölgede ise %75,5 olmuştur. Bu durum öğrencilerin başarı seviyesinde genel olarak bir düşüşün olduğunu göstermektedir. 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında otuz altı bin üç yüz yetmiş köyün, dört bin altı yüz altmış ikisinde okul yoktur ve bu köylere yatılı bölge okulları ve pansiyonlar ulaştırılamamıştır (Tural, 1988: 183-184).

Çizelge 2.9. İlkokul Yatırımları (1965 Yılı Fiyatları ile Milyon TL.)

Yıllar	Plan Hedefi	Program Toplamı	Fark
1968	537,6	321,5	-216,1
1969	472,5	185,5	-287,0
1970	361,0	134,8	-226,2
1971	602,0	210,1	-391,9
1972	226,9	201,4	-25,5

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973:733

İlkokul yatırımlarını incelediğimizde; yatırımların hedefin oldukça altında kaldığını görürüz. İlkokul inşası konusunda her yıl program ile belirlenen sınıf sayısının maliyetinin plan standartlarını aşmış olması, sosyal hizmet giderlerinin yatırım ödeneğinden karşılanması, özel idarelerden ayrılan eğitim ödeneklerinin yetersiz olması gibi nedenlerden dolayı ilkokullarda bu dönemde okullaşma hedefine ulaşılamamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 732-733).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile ilkokullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranını incelediğimizde; bindelik oranda 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun beş bin yedi yüz yetmiş, toplam öğrenci sayısının beş bin yüz doksan üç ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %90,0 olarak, 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun beş bin sekiz yüz yetmiş üç, toplam öğrenci sayısının beş bin dört yüz sekiz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %92,0 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 2.4.).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ilkokul eğitimi ile ilgili şu kararlar alınmıştır: Sekiz yıllık temel eğitim uygulamasına (ilkokul ve ortaokul eğitimi) 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında geçilecektir. Öğretmen yetiştirmek için gerekli olan programlar geliştirilecektir. Çevre şartlarına göre teknik, sanat ve tarım okullarına ağırlık verilerek, bu okulların programları öğrencilerin bir üst öğretime ve mesleğe hazırlanacağı şekilde düzenlenecektir. Nüfusu iki yüz elli kişiden az olan, okulu olmayan köylerin ve nüfusu okul yapılması için yeterli ancak okula, sınıfa ve öğretmene sahip olmayan köylerin sorunları kurulacak olan merkezi okullar ile çözüme kavuşturulacaktır. Bu okullar sekiz yıl eğitim verecek şekilde, gündüz eğitim

veren, yatılı, pansiyonlu şekilde ve uygun büyüklükte kurulacaktır (Tural, 1988: 76-77; Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 722; Küçüker, 2008: 91).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda 1975 eğitim ve öğretim yılında okullaşma oranı %92,0, plan döneminin geneli için yani 1978 eğitim ve öğretim yılında okullaşma oranı %95,0 olarak hedeflenmesine rağmen okullaşma oranı %87,1 oranında gerçekleşmiştir. Her ne kadar nicel olarak bu rakam yüksek olsa da istenilen okullaşma seviyesine ulaşılamamıştır. Bu durumun sebepleri olarak; ilkokullarda yeni sınıfların açılmaması, okul, sınıf, ders araç gereçlerin yetersizliği ve öğretmen dağılımındaki dengesizlik gösterilebilir (Tural, 1988: 199). Bu plan döneminde de temel eğitim için ayrılan bütçe ilkokulların ihtiyaçları için yeterli olmamıştır. Hedeflenen yatırımlar zamanında yapılamamıştır (Tural, 1988: 201).

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda, genellikle ortaöğretim konusu üzerinde durulduğu için ve ilkokul eğitimi İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre düzenlendiği için bir nevi Yedinci Millî Eğitim Şurası'nda ilkokul eğitimi ile ilgili alınan kararlar yeniden kabul edilmiştir. Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda ilkokul ile ilgili yönetmelik yeniden düzenlenmiş ve ilkokul eğitiminin, ilkokullar ile ilgili çıkarılan kanunlar ve yönetmelikler ile birlikte kalitesi artırılmak istenmiştir. Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası ile yatılı bölge okulları ve pansiyonlar konusu yeniden gündeme getirilmiş; ancak istenilen oranda yatılı okullar ve pansiyonlar açılamamıştır. Binlerce köy okulsuz ve öğretmensiz kalmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 130; Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 279; Deniz, 2001: 54-55). İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre hazırlanan *"Gezici Okul ve Gezici Öğretmenlikler Yönetmeliği"*, yılın belirli mevsimlerinde yaylacılık ve göçebecilik gibi nedenlerden dolayı yer değiştiren kişilerin çocuklarını yetiştirmeye yönelik ilköğretim kurumlarına ait hükümleri kapsar (Tural, 1988: 46).

Türkiye genelinde resmî ve özel ilkokullardaki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci tablosunu incelediğimizde; ilkokula giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zamanher eğitim ve öğretim döneminde, ilkokula giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1965-1966 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı

otuz bin sekiz yüz altmış üç, öğretmen sayısı seksen dokuz bin yüz beş, öğrenci sayısı üç milyon dokuz yüz otuz üç bin iki yüz elli bir, diploma alan öğrenci sayısı ise beş yüz on bin altı yüz altmış üçtür. Okul başına düşen öğrenci sayısı yüz yirmi yedi, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı kırk dörttür. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı kırk bir bin yüz doksan bir, öğretmen sayısı yüz altmış bin iki yüz yetmiş bir, öğrenci sayısı beş milyon üç yüz yetmiş yedi bin yedi yüz sekiz, diploma alan öğrenci sayısı ise sekiz yüz yetmiş beş bin iki yüz otuz ikidir. Okul başına düşen öğrenci sayısı yüz otuz bir, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı otuz dörttür. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısının eğitim ve öğretim yılları içinde düştüğünü görmekteyiz (Bk. Çizelge 2.5.-2.6.).

Okuma yazma oranlarında yıllar içinde artış gözlemlenmiştir. On yıllık süreçte yaklaşık olarak sekiz milyona yakın kişi okuma yazma öğrenmiştir (Özer, 1995: 2).

İlkokulları il dağılımına göre incelediğimizde; beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarına göre illerdeki resmî ve özel ilkokulların, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayıları tespit edilmiştir. Türkiye'de her dönem Batı bölgesinde gelişimini gösteren ilkokul eğitimi bu dönem diğer bölgelerde de gözle görülür şekilde gelişme göstermiştir. Sanayinin gelişmiş olduğu İstanbul, İzmir ve Ankara her yıl diğer illere göre daha fazla gelişme göstermiştir. Karadeniz Bölgesi'ni incelediğimizde, Batı Karadeniz Bölümü'nden Doğu Karadeniz Bölümü'ne gidildikçe eğitim oranındaki gelişimin yavaşladığını görürüz. Buna rağmen bölümler arasındaki fark çok değildir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde okul sayısında gelişme görülmüştür. Eskişehir ile Gaziantep ve Mardin illerindeki okul sayısını incelediğimizde aradaki farkın az olduğunu görürüz. Öğrenci sayısında iller arasındaki dağılım her ne kadar o ilin nüfusuna bağlı olsa da, Batı'dan Doğu'ya doğru gidildikçe, Eskişehir, Bursa ile Kayseri, Gaziantep ve Mardin illerindeki öğrenci sayılarını karşılaştırdığımız zaman aradaki farkın önceki yıllara oranla azaldığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimizde, sanayileşmenin yoğun olduğu gelişmiş bölgelerde kız ile erkek öğrenci sayısı arasındaki farkın, sanayileşmenin az olduğu gelişmemiş bölgelere oranla daha az olduğunu görürüz (Bk. Çizelge 2.7.).

2.1.18.3. Ortaokul Eğitimi

Ortaokul eğitiminin gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir:

2.1.18.3.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi

Ortaokullarda, 1973 yılında bütünleme sınavı sonucunda başarısız olduğu dersi bire düşüren öğrencilerin, üç dersten iki kanaat notu ortalaması dört ve bütün notlarının ortalaması altı olanların sınıfı geçmelerine karar verilmiştir. 1974 yılında kabul edilen yönetmelik ile bütünleme sınavları kaldırılmış yerine tamamlama kursları ve sınavları konulmuştur. Öğrenciler sene sonunda başarısız oldukları derslerden tamamlama kurslarına alınmış ve bu kursların sonunda ayrıca sınavlara da girmişlerdir (Özbay, 2006: 25).

Ortaokullarda not sistemi şu şekilde gerçekleşmiştir (Not Dönüşüm Tablosu Notların 10'luk Sistemden 5'lik Sisteme Dönüşümü. https://aoihl.meb.gov.tr):

Boş (0), Zayıf (1-4), Orta (5-6), İyi (7-8), Pekiyi (9-10)

Ortaokullarda okutulan dersler şu şekildedir (Özalp vd., 1999: 24-27; Sağdıç, 2020: 402; Dursunoğlu, 2006: 10; Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 411-412):

1. Türkçe: 1949 yılında Dördüncü Millî Eğitim Şûrası tarafından hazırlanan ortaokul programına göre Türkçe dersihaftada toplam, ortaokul birinci sınıfta altı, ikinci ve üçüncü sınıflarda ise dörder ders saati okutulacaktır. 1987 yılına kadar bu ders programı uygulanmıştır.

2. Yabancı Dil: 1924 yılından 1947 yılına kadar ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftalık toplam ders saati on üç ve on beş iken, 1948 yılında dokuz ders saatine inmiş ve 1988 yılına kadar bu ders programı uygulanmıştır.

3. **Sosyal Bilgiler:** 1968 ilkokul programı ile Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi *"Sosyal Bilgiler"* ismini almıştır. 1975 yılına kadar Sosyal Bilgiler dersi program içinde yer almasına rağmen Tarih ve Coğrafya dersleri de bağımsız birer

ders olarak okutulmuştur. Sosyal Bilgiler dersi, altıncı ve yedinci sınıflarda haftada toplam beşer ders saati, sekizinci sınıfta dört ders saati okutulmuştur.

4. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi: 1924 yılında ders programında yer alan *"Din Bilgisi*" dersi 1933 yılından itibaren ders programından kaldırılmıştır. 1956-1957 eğitim ve öğretim yılından itibaren ise yeniden isteğe bağlı olarak ders programı içinde yer almış ve 1982 yılına kadar ders programında kalmaya devam etmiştir.

5. Fen Bilgisi: 1924 yılından 1936 yılına kadar *"Hayvanat, Fizyoloji, Nebatât, Arziyât, Fizik, Kimya ve Laboratuar"* isimleri altında okutulan dersler 1936 yılından itibaren *"Fen Bilgisi ve Kimya, Biyoloji ve Hıfzıssıha, Tabiî İlimler"* isimleri ile okutulmuştur. 1948 ders programında, *"Fizik, Kimya ve Tabiat Bilgisi"* ismi altında haftada toplam üç derse indirilmiştir. 1962 yılından 1997 yılına kadar bu dersler *"Fen Bilgisi"* ismi altında tek bir ders olarak program içinde yer almış ve haftada toplam on iki ders saati okutulmuştur.

6. Matematik: Önceden ismi *"Riyaziyat"* olan *"Matematik"* dersinin haftalık ders saati programda, ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar toplam on iki ders saati olarak okutulmuştur.

7. Resim ve Müzik: Ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftada toplam üçer ders saati okutulmuştur.

8. Beden Eğitimi: 1976 yılı ders programına kadar ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftada toplam üç ders saati okutulmuştur.

9. 1924 ve 1947 yılları arasındaki ortaokul ders programlarında yer alan *"Ev İdaresi, Çocuk Bakımı, Atölye ve Askerlik"* dersleri 1948 yılından sonra ders programından kaldırılmıştır. 1948 yılı ders programından itibaren bu derslerin konularının büyük bir kısmı *"İş Bilgisi"* dersi altında toplanmıştır.

10. 1974 yılından itibaren ortaokul ders programına ilk kez seçmeli dersler konulmuştur: *İş ve Teknik Eğitimi*, *Mahallî El Sanatları*, *Ev Ekonomisi ve Uygulaması*, *Uygulamalı Tarım*, *İşletmecilik*, *Güzel Sanatlar*, *Fotoğrafçılık*, *Sağlık*, *Kütüphane*, *Kampçılık* ve *Trafik*

2.1.18.3.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 2.10. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Ortaokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (13-15 yaş)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1968-1969	2447	730,1	29,8
1969-1970	2554	891,2	34,9
1970-1971	2606	1105,9	42,4
1971-1972	2658	1258,4	47,3
1972-1973	2714	1381,9	50,9

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 175

Çizelge 2.11. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Ortaokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (13-15 yaş)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %	İlk Kayıt
1973-1974	2642,2	1170,5	44,3	356
1974-1975	2692,3	1208,3	44,9	376

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 742; Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 438

Çizelge 2.12. Hedeflenen Okullaşma Oranının Gerçekleşme Durumu (Bin)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (13-15 yaş)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %	İlk Kayıt	İlk Kayıt Gerçekleşme Farkı
1973-1974	2642,2	893,9	33,8	289,1	-66,9
1974-1975	2692,3	899,1	33,4	315,1	-60,9

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 438

Çizelge 2.13. Resmî ve Özel Genel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Öğretmen Sayısı					Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
1965-1966	943	15.084	9684	5400	412.453	299.673	112.780	79.607	57.521	22.086
1966-1967	1064	16.813	10.721	6092	492.950	359.914	133.036	85.214	61.423	23.791
1967-1968	1231	18.753	12.030	6723	569.397	415.678	153.719	107.503	77.239	30.264
1968-1969	1405	21.335	13.511	7824	639.841	468.367	171.474	124.349	89.522	34.827
1969-1970	1629	22.612	14.287	8325	700.950	511.098	189.852	137.186	98.463	38.723
1970-1971	1848	22.301	14.190	8111	810.983	593.415	217.568	146.479	104.782	41.697
1971-1972	1923	24.114	15.489	8625	895.107	652.428	242.679	167.611	119.382	48.229
1972-1973	2040	25.572	16.738	8834	930.337	672.191	258.146	181.524	127.775	53.749
1973-1974	2299	26.849	17.499	9350	926.887	663.702	263.185	196.336	136.065	60.271
1974-1975	2476	25.267	16.504	8763	945.569	668.090	277.479	224.163	150.617	73.546

Resmî ve özel ortaokulları kapsar. Lise bünyesindeki ortaokul öğretmenleri lise bilgileri içinde gösterilmiştir. Kadrolu öğretmenleri ve ücretli öğretmenleri kapsar. 12-14 yaş

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 67

Çizelge 2.14. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1965-1966	437	27
1966-1967	463	29
1967-1968	463	30
1968-1969	455	30
1969-1970	430	31
1970-1971	439	36
1971-1972	465	40
1972-1973	456	36
1973-1974	403	35
1974-1975	382	37

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 74-78 12-14 yaş

Çizelge 2.15. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Ankara										
1969-1970	107	2631	1407	1224	69.787	46.496	23.291	14.601	9549	5052
1972-1973	122	2841	1439	1402	92.966	61.779	31.187	_	_	_
Antalya										
1969-1970	18	280	198	82	8355	6192	2163	1619	1177	442
1972-1973	24	338	240	98	11.810	8514	3296	_	_	_
Bursa										
1969-1970	33	404	224	180	13.907	9878	4029	2529	1714	815
1972-1973	36	577	353	224	19.010	13.752	5258	_	_	_
Eskişehir										
1969-1970	25	421	263	158	13.574	9406	4168	2630	1744	886
1972-1973	32	490	287	203	18.537	12.837	5700	_	_	_
Gaziantep										
1969-1970	16	238	173	65	9477	7363	2114	2021	1594	427
1972-1973	24	299	234	65	12.707	9784	2923	_	_	_
İçel										
1969-1970	26	430	282	148	15.241	10.588	4653	3020	2027	993
1972-1973	24	520	370	150	18.792	12.593	6199	_	_	_
İstanbul										
1969-1970	170	3369	1536	1833	91.012	56.637	34.375	16.552	10.180	6372
1972-1973	197	4028	1965	2063	119.464	73.426	46.038	_	_	_
İzmir										
1969-1970	79	1343	688	655	37.060	22.965	14.095	6845	4047	2798
1972-1973	86	1463	708	755	46.233	29.013	17.220	_	_	_
Konya										
1969-1970	72	692	493	199	22.083	17.617	4466	4408	3431	977
1972-1973	89	719	548	171	28.788	23.149	5639	_	_	_
Malatya										
1969-1970	24	357	270	87	10.789	8489	2300	2055	1607	448
1972-1973	35	418	346	72	16.277	12.440	3837	_	_	_
Samsun										
1969-1970	23	391	235	156	14.242	10.379	3863	2448	1747	701
1972-1973	40	535	363	172	19.617	14.071	5546	_	_	_
Zonguldak										
1969-1970	34	395	226	169	14.612	10.729	3883	2749	1939	810
1972-1973	37	478	334	144	19.692	14.499	5193	_	_	_

İllere ait bilgiler nüfus sayımına göre verilmiştir. Son durumu göstermek için 1972-1973 bilgileri de verilmiştir. 1971-1973 yılları arasında mezuniyet sayısı kesin olmadığı için diploma alan kişi sayısı verilmemiştir.

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 41-54

2.1.18.3.3. Ortaokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile ortaokullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranını incelediğimizde; bindelik oranda 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin dört yüz kırk yedi, toplam öğrenci sayısının yedi yüz otuz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %29,8 olarak, 1969-1970 eğitim ve öğretim yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin beş yüz elli dört, toplam öğrenci sayısının sekiz yüz doksan bir ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %34,9 olarak, 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin altı yüz altı, toplam öğrenci sayısının bin yüz beş ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %42,4 olarak, 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin altı yüz elli sekiz, toplam öğrenci sayısının bin iki yüz elli sekiz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %47,3 olarak, 1972-1973 eğitim ve öğretim yılında ise 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin yedi yüz on dört, toplam öğrenci sayısının bin üç yüz seksen bir ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %50,9 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 2.9.).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ortaokul, ortaöğretimin birinci devresi kabul edilmiştir. Ortaokullar ile ilgili İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda özellikle üzerinde durulan konu, açılacak olan okullara yatılı öğrencilerin de alınmasıdır. Buradaki amaç, ortaokulların öğretmenlerden en üst derecede yararlanmasını sağlamak ve kırsal kesimde ilkokulu bitirdikten sonra bir üst öğrenim kurumuna devam edemeyen öğrencilere eğitim ve öğretim hizmetini götürmektir. Ortaokulların kapasitesi, üst öğretim kademelerinin belirli oranda kapasitelerinin artırılması için gereken ortaokul mezununu sağlayacak ölçüde artırılacaktır (Tural, 1988: 53; Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 165).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranı %42,4 olarak hedeflenmesine rağmen bu

oran %30,4 olarak gerçekleşmiş ve istenilen okullaşma hedefine ulaşılamamıştır. Bu dönemde okul açma politikasında düzenli bir program uygulanmamıştır. Bu nedenle bazı bölgelerde okullar, kapasite artışını karşılayamamış ve zorunlu olarak çift öğretime geçmiştir. Ortaokullarda öğretmen sorunu nicelik, nitelik ve bölgesel dağılım bakımından çözüme kavuşturulamamıştır. Kırsal bölgelerde öğretmen ihtiyacı karşılanamamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 735-738). Çift öğretim yapan okul sayısı 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında altı yüz elliye çıkmıştır (Önsoy, 1991: 10). 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında ortaokullar içinde yatılı bölge okullarının sayısı dört olmuştur. Kız ve erkek öğrenciler ortaokul eğitiminden eşit şekilde yararlanamamışlardır. Ortaokul eğitiminde bölgeler arası dengeli dağılım sağlanamamıştır. Eğitim sisteminin çeşitli türleri ve düzeyleri arasında sistem bütünlüğü içinde başarılı bir planlama yapılamamıştır (Tural, 1988: 184-186).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile ortaokullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranını incelediğimizde; bindelik oranda 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin altı yüz kırk iki, toplam öğrenci sayısının bin yüz yetmiş ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %44,3 olarak, 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin altı yüz doksan iki, toplam öğrenci sayısının bin iki yüz sekiz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %44,9 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 2.10.).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ilk beş yılını zorunlu ilkokul ve son üç yılını ortaokul eğitiminin oluşturduğu temel eğitim uygulamasına geçilmesine karar verilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 722).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranı %44,3 olarak hedeflenmesine rağmen bu oran %33,8 olarak gerçekleşmiştir. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %44,9 olarak hedeflenmesine rağmen bu oran %33,4 olarak gerçekleşmiştir. Tablolarda görüldüğü üzere ilk kayıt hedefi ile gerçekleşme farkı arasında oldukça büyük fark vardır (Bk. Çizelge 2.10.-2.11.). Ortaokullarda okullaşma oranı istenilen seviyede gerçekleşmemiştir. Sürdürülen dengesiz ve

düzensiz okul açma politikasından dolayı bazı bölgelerde çift öğretim artmış ve özellikle bir veya iki öğretmen ile açılan ortaokullarda atıl kapasite yaratılarak eğitimin niteliği düşürülmüştür. Öğretmen sorunu çözüme kavuşturulamamıştır. Özellikle çok az sayıda öğrencisi bulunan ortaokullarda lise kısımlarının açılması öğretimin niteliğini düşürmüştür. Bölgeler arasında öğretmen dağılımı dengesiz bir şekilde gerçekleşmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 436-437; Develioğlu, Aralık 1974-Ocak 1975: 32).

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda ortaokul, ortaöğretimin birinci devresi olarak kabul edilmiştir. Ortaokul ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Öğrencilerin genel eğitimleri, yaş ve zekâ seviyelerine göre sağlanacaktır. Çevrenin ekonomik özellikleri de göz önünde bulundurularak öğrencilerin ilgi ve kabiliyetleri geliştirilecektir. Öğrencilere lise eğitimi programlarını takip etmeleri için gerekli bilgi ve beceriler kazandırılacaktır. Ortaokulda dersler mecburi ve seçmeli dersler olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 131-132).

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda ortaokul, temel eğitimin ikinci devresi kabul edilmiştir. Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda ilkokullar ile ilgili yeniden düzenlenmiş olan yönetmelik, ortaokul ile ilgili kararlar gereğince incelenecek ve değerlendirilecektir. Temel eğitimin ikinci devresinin sonunda ortaokul diploması verilir. Millî Eğitim Temel Kanunu'nun yirmi beşinci maddesine göre; nüfusu az ve dağınık olan yerleşim yerlerinde köyler gruplar haline getirilerek, merkezi konumda olan köylerde temel eğitim bölge okulları ve bu okullara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerlerde ise temel eğitim yatılı bölge okulları kurulur (Bk. Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası Temel Eğitim kısmı) (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 278-279).

Türkiye genelinde resmî ve özel genel ortaokullardaki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci tablosunu incelediğimizde; ortaokula giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zamanher eğitim ve öğretim döneminde, ortaokula giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1965-1966 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı dokuz yüz kırk üç, öğretmen sayısı on beş bin seksen dört, öğrenci

sayısı dört yüz on iki bin dört yüz elli üç, diploma alan öğrenci sayısı ise yetmiş dokuz bin altı yüz yedir. Okul başına düşen öğrenci sayısı dört yüz otuz yedi, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yirmi yedidir. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı iki bin dört yüz yetmiş altı, öğretmen sayısı yirmi beş bin iki yüz altmış yedi, öğrenci sayısı dokuz yüz kırk beş bin beş yüz altmış dokuz, diploma alan öğrenci sayısı ise iki yüz yirmi dört bin yüz altmış üçtür. Okul başına düşen öğrenci sayısı üç yüz seksen iki, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı otuz yedidir. Okul başına düşen öğrenci sayısı ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı eğitim ve öğretim yılları içinde değişiklik göstermiştir (Bk. Çizelge 2.12.-2.13.).

Ortaokulları il dağılımına göre incelediğimizde; beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarına göre illerdeki resmî ve özel ortaokulların, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayıları tespit edilmiştir. Batı'dan Doğu'ya doğru gidildikçe okul sayısının düştüğü görülmektedir. Bu durumla doğru orantılı olarak ortaokul eğitimi alan öğrenci sayısı da Batı'dan Doğu'ya doğru gidildikçe azalma göstermiştir. Cinsiyet açısından incelediğimizde; İstanbul, Ankara, İzmir gibi gelişmiş şehirlerde erkek ve kız öğrenci sayısı arasındaki farkın Konya, Zonguldak, Malatya gibi daha küçük şehirlerdeki erkek ve kız öğrenci sayısı arasındaki farktan daha az olduğunu görürüz. Konya ve Mersin gibi az gelişmiş olan illerdeki ortaokul sayısının gelişmiş illerdeki ortaokul sayısına yaklaştığını görmekteyiz (Bk. Çizelge 2.14.).

Çizelge 2.16. Genel Ortaöğretim Yatırımları (Ortaokul-Lise)

Yıllar	Plan Hedefi	Program Tahsis	Fark
1968	313,4	214,8	-99,4
1969	413,8	185,0	-228,8
1970	563,8	180,5	-383,3
1971	517,8	157,4	-360,4
1972	510,8	157,4	-353,4
Toplam	**2319,6**	**894,3**	**-1425,3**

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973:737

Çizelgede görüldüğü üzere, ortaöğretim yatırımlarında plan hedefi ile programda tahsis edilen fiyatlar arasındaki fark her geçen yıl daha da artmıştır. Ortaöğretim yatırımlarında hedeflenen sayısal oranlara ulaşılamamıştır.

2.1.18.4. Lise Eğitimi

Lise eğitiminin gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir:

2.1.18.4.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi

Liselerde, 1973 yılında bütünleme sınavı sonucunda başarısız olduğu dersi bire düşüren öğrencilerin, dört dersten iki kanaat notu ortalaması dört ve bütün notlarının ortalaması altı olanların sınıfı geçmelerine karar verilmiştir. 1974 yılında kabul edilen yönetmelik ile bütünleme sınavları kaldırılmış yerine tamamlama kursları ve sınavları konulmuştur. Öğrenciler sene sonunda başarısız oldukları derslerden tamamlama kurslarına alınmış ve bu kursların sonunda sınavlara da girmişlerdir (Özbay, 2006: 25; Özalp vd., 1999: 34-35).

Liselerde not sistemi şu şekilde gerçekleşmiştir (Not Dönüşüm Tablosu Notların 10'luk Sistemden 5'lik Sisteme Dönüşümü. https://aoihl.meb.gov.tr):

Boş (0), Zayıf (1-4), Orta (5-6), İyi (7-8), Pekiyi (9-10)

Liselerde okutulan dersler şu şekildedir (Özalp vd., 1999: 28-33):

1. Türk Dili ve Edebiyatı: 1924 yılı ders programında *"Türkçe ve Edebiyat"* olarak okutulan dersin 1937 yılından itibaren *"Edebiyat"* ismi altında okutulduğu görülür. 1952 yılından günümüze kadar bu ders, *"Türk Dili ve Edebiyatı"* ismi ile ders programındaki yerini almıştır. Haftalık toplam ders saati Fen Bölümü'nde sekiz ile on beş, Edebiyat Bölümü'nde ise on bir ile on dokuz saat arasında değişiklik göstermiştir.

2. Yabancı Dil: 1924 yılından günümüze kadar ders programlarında yer alan yabancı dil dersleri birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftada toplam on beş ders saati ile on iki ders saati arasında değişim göstermiştir.

3. Tarih: 1981 yılına kadar haftada toplam Fen Bölümü'nde beş ile yedi ders saatleri arasında, Edebiyat Bölümü'nde ise yedi ile sekiz ders saatleri arasında okutulmuştur. Tarih dersi programı içinde İnkılâp Tarihi konularına da yer verilmiştir.

4. Coğrafya: 1924-1936 yılları arasında haftada toplam üç saat okutulan Coğrafya dersinin, sonraki yıllarda ders saatinin beş ile altı saat arasında değişiklik gösterdiği görülür.

5. Biyoloji: 1924 yılında adı *"Tâbiiyat"* olan ders, sonraki yıllarda *"Tabiî İlimler, Tabiat Bilgisi, Biyoloji"* isimleri altında ders programında yer almıştır. Biyoloji dersi haftalık toplam ders saati olarak 1937 yılından itibaren önemli bir değişiklik göstermemiştir. Biyoloji dersi, haftada toplam Fen Bölümü'nde yedi ders saati, Edebiyat Bölümü'nün dokuzuncu ve onuncu sınıflarında seçmeli ders olarak, on birinci sınıfında ise üç ders saati okutulmuştur.

6. Matematik, Fizik ve Kimya: 1924 yılı ders programında ayrı bir ders olarak gösterilen *"Laboratuar"* dersi 1937 yılından sonra ilgili derslerin haftalık toplam ders saatleri içinde yer almıştır. Bu duruma göre, Matematik dersi haftada toplam Fen Bölümü'nde on dört, Edebiyat Bölümü'nde sekiz; Fizik dersi haftada toplam Fen Bölümü'nde on, Edebiyat Bölümü'nde üç saat, Kimya dersi ise Fen Bölümü'nde dokuz, Edebiyat Bölümü'nde ise iki saat olarak okutulmuştur.

7. Beden Eğitimi: 1930'lu yıllardan itibaren haftada toplam üç saat ders programında yer almıştır.

8. Felsefe: Dersin ismi zaman zaman değişmiş ve duruma göre tekli, ikili ve üçlü gruplar halinde okutulmuştur. *"Psikoloji, Felsefe, Sosyoloji ve Mantık"* dersleri ders programlarında haftada toplam Edebiyat Bölümü'nde sekiz ders saati, Fen Bölümü'nde ise beş ders saati olarak okutulmuştur.

9. Millî Güvenlik: 1930'lu yıllardan itibaren ders programında yer alan Millî Güvenlik dersi İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği yıllarda daha fazla oranda, sonraki yıllarda ise haftalık ders saatleri daha da azaltılarak okutulmuştur.

10. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi: Liselerde *"Din Bilgisi"* dersine 1967-1968 eğitim ve öğretim yılından itibaren yer verilmiştir. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılından itibaren *"Ahlak"* dersleri de ders programında yer almaya başlamıştır.

11. Resim, Müzik ve Sanat Tarihi: 1950 yılına kadar lise ders programlarında Resim, Müzik ve Sanat Tarihi dersleri bulunmamaktadır. 1952

yılından itibaren ders programında bu dersler ikinci yabancı dil alternatifi ile birlikte seçmeli dersler olarak yer almışlardır. Seçmeli dersler haftada toplam dört saat olarak okutulmuştur.

2.1.18.4.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 2.17. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Liselerde Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (16-18 yaş)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1968-1969	2138	296,2	13,9
1969-1970	2255	339,6	15,1
1970-1971	2338	399,8	17,1
1971-1972	2423	481,3	19,9
1972-1973	2511	578,4	23,0

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1968:175

Çizelge 2.18. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Liselerde Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (16-18 yaş)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1973-1974	2471,9	326,2	13,2
1974-1975	2525,7	338,4	13,4

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 742; Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 439

Çizelge 2.19. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Genel Liselerde Hedeflenen Okullaşma Oranının Gerçekleşme Durumu (Bin)

Yıllar	Gerçekleşen Okullaşma Oranı %
1968	14,7
1969	15,6
1970	16,7
1971	17,9
1972	19,0

Kaynak: Demirali, 1980: 259

Çizelge 2.20. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Genel Liselerde Hedeflenen Okullaşma Oranının Gerçekleşme Durumu (Bin)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (16-18 yaş)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1973-1974	2471,9	277,0	11,2
1974-1975	2525,7	310,6	12,3

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 439

Çizelge 2.21. Lise Öğretmenlerinin Dallara Göre Dağılımı

Dallar	1967-1968	1971-1972
Edebiyat	440	759
Felsefe	168	271
Tarih	539	653
Coğrafya	756	779
Matematik	320	754
Biyoloji	311	535
Fizik	124	342
Kimya	120	140

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 739

Çizelge 2.22. Resmî ve Özel Genel Liselerde Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Öğretmen Sayısı					Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	Okul Sayısı	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1965-1966	240	5994	3288	2706	111.181	81.497	29.684	24.868	18.257	6611
1966-1967	290	6619	3554	3065	132.801	96.807	35.994	25.907	18.842	7065
1967-1968	309	7509	4361	3148	151.864	109.589	42.275	29.984	21.869	8115
1968-1969	388	8034	4590	3444	187.019	135.057	51.962	34.406	24.582	9824
1969-1970	448	8633	5081	3552	214.950	154.028	60.922	40.808	29.083	11.725
1970-1971	518	10.136	6127	4009	253.742	180.940	72.802	45.678	31.860	13.818
1971-1972	542	11.111	6883	4228	271.900	192.330	79.570	52.050	36.326	15.724
1972-1973	607	12.364	7872	4492	293.278	203.347	89.931	57.627	40.126	17.501
1973-1974	718	13.438	8613	4825	304.371	207.966	96.405	71.200	47.954	23.246
1974-1975	768	25.546	17.275	8271	339.240	228.100	111.140	81.746	53.420	28.326

Resmî ve özel okulları kapsar. Lise bünyesindeki ortaokul öğretmenleri lise bilgileri içinde gösterilmiştir. Kadrolu öğretmenleri ve ücretli öğretmenleri kapsar. 15-17 yaş

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 68-69

Çizelge 2.23. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1965-1966	463	19
1966-1967	458	20
1967-1968	491	20
1968-1969	482	23
1969-1970	480	25
1970-1971	490	25
1971-1972	502	24
1972-1973	483	24
1973-1974	424	23

1974-1975	442	13

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 74-78 15-17 yaş

Çizelge 2.24. İl Dağılımına Göre Resmî ve Özel Liselerde Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Öğretmen Sayısı					**Öğrenci Sayısı**			**Diploma Alan Öğrenci Sayısı**		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Adana										
1969-1970	15	305	213	92	10.840	7656	3184	2163	1533	630
1972-1973	17	533	396	137	13.670	9118	4552	_	_	_
Ankara										
1969-1970	36	1233	562	671	28.443	18.138	10.305	5533	3419	2114
1972-1973	47	1698	859	839	40.864	25.776	15.088	_	_	_
Bursa										
1969-1970	14	192	118	74	4446	2927	1519	824	536	288
1972-1973	15	241	157	84	5674	3576	2098	_	_	_
Eskişehir										
1969-1970	5	123	72	51	3467	2308	1159	529	319	210
1972-1973	8	200	118	82	4999	3297	1702	_	_	_
Gaziantep										
1969-1970	8	139	103	36	3480	2756	724	607	488	119
1972-1973	9	193	151	42	4598	3502	1096	_	_	_
Hakkari										
1969-1970	1	8	6	2	79	70	9	10	10	_
1972-1973	1	17	14	3	158	147	11	_	_	_
İstanbul										
1969-1970	89	2064	938	1126	36.912	22.323	14.589	7577	4566	3011
1972-1973	104	2722	1304	1418	50.109	30.050	20.059	_	_	_
İzmir										
1969-1970	30	645	293	352	14.567	8181	6386	2823	1512	1311
1972-1973	30	935	503	432	18.770	9939	8831	_	_	_
Konya										
1969-1970	16	232	160	72	6690	5173	1517	1491	1198	293
1972-1973	21	322	244	78	7851	5849	2002	_	_	_
Ordu										
1969-1970	3	61	46	15	2341	1872	469	351	271	80
1972-1973	4	90	69	21	2768	2118	650	_	_	_
Tunceli										
1969-1970	1	14	12	2	386	371	15	109	102	7
1972-1973	3	25	22	3	986	918	68	_	_	_
Zonguldak										
1969-1970	11	157	101	56	3961	2727	1234	685	450	235
1972-1973	14	254	173	81	5057	3402	1655	_	_	_

İllere ait bilgiler nüfus sayımına göre verilmiştir. Son durumu göstermek için 1972-73 bilgileri de verilmiştir. 1971-1973 yılları arasında mezuniyet sayısı kesin olmadığı için diploma alan kişi sayısı verilmemiştir.

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 56-67

2.1.18.4.3. Lise Eğitimi ile İlgili Değerlendirme

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile genel liselerde okuması hedeflenen öğrencilerin oranını incelediğimizde; bindelik oranda 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin yüz otuz sekiz, toplam öğrenci sayısının iki yüz doksan altı ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %13,9 olarak, 1969-1970 eğitim ve öğretim yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin iki yüz elli beş, toplam öğrenci sayısının üç yüz otuz dokuz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %15,1 olarak, 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin üç yüz otuz sekiz, toplam öğrenci sayısının üç yüz doksan dokuz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %17,1 olarak, 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin dört yüz yirmi üç, toplam öğrenci sayısının dört yüz seksen bir ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %19,9 olarak, 1972-1973 eğitim ve öğretim yılında ise 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin beş yüz on bir, toplam öğrenci sayısının beş yüz yetmiş sekiz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %23,0 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 2.16.).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, liseler, ortaöğretimin ikinci devresi kabul edilmiştir. Verilen eğitimin niteliğini artırmak amacı ile öğretmen sayısı, öğretmenlerin hizmet içi eğitimi ve eğitim araçlarından yararlanmaları artırılacak, sınıflarda öğrenci yoğunluğu azaltılacaktır. Liselerin kültür ve spor çalışmalarını artırıcı programlar düzenlenecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 166).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, 1971-1972 ve 1972-1973 eğitim ve öğretim yıllarında öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranı %19,9 ve %23,0 olarak hedeflenmesine rağmen bu oran en fazla %19,0 olarak gerçekleşmiştir (Bk. Çizelge 2.16.-2.18.). İstenilen okullaşma hedefine ulaşılamasa da bu oranlar okul çağındaki

nüfusun büyük çoğunluğunun eğitime kazandırıldığını gösterir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, kalkınmanın gerekli kıldığı orta seviyeli insan gücünün yetiştirilmesi esas alınmıştır; ancak genel liselerde bir yığılma olmuştur. Liselerin eğitim amacı yükseköğretim kurumuna geçişte öğrenciler için gerekli olan bilgileri kazandırmak olarak belirtilmiştir; ancak genel liselerde verilen bilgiler yükseköğretim kurumlarındaki eğitim için yeterli olmamıştır. 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında öğrencilerin %4'ünün yatılılık ve bursluluk imkanlarından yararlanması hedeflenmiştir. Bu oran yaklaşık kırk beş bin öğrenciye tekabül etmektedir. Ancak aynı yıl sadece yirmi bin öğrenci yatılılık ve bursluluk imkanlarından yararlanabilmiştir. Öğrencilerin de eğitim masraflarına katılmaları hedeflenirken ortaöğretimin finansmanı devlet tarafından karşılanmıştır (Tural, 1988: 188-190; Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 1; Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 714; Büyükboyacı, 2015: 31-33). Genel liselerde bir yığılma söz konusu olduğu için okul ve sınıf ihtiyacı karşılanamamış ve bu yüzden ikili öğretim artmıştır. 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında üç yüz dört lisede, yüz doksan dokuz takım Fizik, yüz seksen sekiz takım Kimya ders aracı tespit edilmiş ve işlik sayısında bir artış olmamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 740). Gereğinden fazla lise açıldığı için bu durum yükseköğretim talebini de olumsuz anlamda etkilemiştir (Develioğlu, Aralık 1974-Ocak 1975: 32).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile genel liselerde okuması hedeflenen öğrencilerin oranını incelediğimizde; bindelik oranda 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin dört yüz yetmiş bir, toplam öğrenci sayısının üç yüz yirmi altı ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %13,2olarak, 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin beş yüz yirmi beş, toplam öğrenci sayısının üç yüz otuz sekiz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %13,4 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 2.17.).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda gerçekleştirilmek istenilen hedefler şu şekildedir: Üniversitelere ve yüksekokullara öğrenci yetiştiren genel liseler nicelik ve nitelik açısından uygun hale getirilecektir. Genel liselerde öğrencilerin öğretim

giderlerine katılma yolları araştırılacaktır. Öğrencilerin ders programlarında kültür konularına da yer verilecektir. Gözlem ve deneye dayalı olarak hazırlanacak olan ders programları için gerekli ders araçlarının yapımı ve temini sağlanacaktır. Bağımlı ortaokulların okul kapasitesi, bağlı oldukları liselere aktarılacak ve bunun dışında gerekli olan okul ve sınıf ihtiyacı karşılanacaktır. Merkezi okulların yatılı kısımları ve yatılı bölge okullarının yatılılık kapasitesi ile parasız yatılılık kapasitesi artırılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 744).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranı %13,2 olarak hedeflenmesine rağmen bu oran %11,2 olarak gerçekleşmiştir. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranı %13,4 olarak hedeflenmesine rağmen bu oran %12,3 olarak gerçekleşmiştir. Genel liselerde okullaşma oranı istenilen seviyede gerçekleşmese de bu oranlar okul çağındaki nüfusun büyük çoğunluğunun eğitime kazandırıldığını gösterir (Bk. Çizelge 2.19.). Genel liselerin önemli bir kısmının kapasitelerinin üzerinde öğrenci ile öğrenim yapmalarından dolayı öğretimin niteliği olumsuz yönde etkilenmiştir. Birkaç öğretmenli ortaokullarda lise açma uygulaması yaygınlaşmaya başlamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 437). Yeni okulların açılması ile bölgeler arasındaki öğretmen dağılımının dengesizliği daha da artmıştır. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki ve Kuzeydoğu Anadolu Bölümü'ndeki okullarda öğretmen sayısı oldukça azdır. Genel liselerde bir yığılma söz konusu olduğu için okul ve sınıf ihtiyacı karşılanamamış ve bu yüzden ikili öğretim artmıştır. Liselerde verilen eğitim yükseköğretim kurumlarına yerleşmek için yeterli olmamıştır. Lise mezunları arasında yükseköğretime geçiş oranında; bölgelerin coğrafi konumu ve yerleşme yerleri, cinsiyet, gelir düzeyi, baba mesleği vb. nedenler etkili olmuştur. Bu nedenler bölgeler arasındaki var olan fırsat eşitsizliğini daha da artırmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 439; Tural, 1988: 205).

Öğretmenlerin dallara göre dağılımını incelediğimizde; Edebiyat, Matematik gibi temel dallarda öğretmen dağılımı normal seyrindeyken, Kimya dalında ise öğretmen sayısı oldukça yetersiz kalmıştır (Bk. Çizelge 2.20.).

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda, liseler, ortaöğretimin ikinci devresini oluşturur ve 15-17 yaş aralığındaki öğrencilere verilen eğitimi kapsar. Şûra'da liselerin; bütün öğrencileri, ilgi ve yeteneklerine göre yönelebilecekleri çeşitli programlar ile yükseköğretime veya hayatta mutlu olabilecekleri bir işe veya mesleğe hazırlayan bir kurum olduğu belirtilmiştir. Liseler, öğrencilerin isteyerek yönelebilecekleri çeşitli programlar için geniş bir seçim imkanı hazırlar ve yönelmede öğrencilerin yanılgılarını ve muhtemel zaman kaybını önlemek için öğrencilere yatay ve dikey geçiş imkanı tanır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 132; Büyükboyacı, 2015: 28; Özalp vd., 1999: 12).

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda, ortaöğretim, en az üç yıllık eğitim veren genel, meslekî ve teknik liseleri kapsar. Ortaöğretimin amaçları ve görevleri; millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, Millî Eğitim Temel Kanunu'nun yirmi sekizinci maddesine göre; bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde ortak bir genel kültür vermek amacı ile öğrencilere; kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları bulmak ve ülkenin iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına destek olmak bilincini kazandırmaktır. Liselerin görevi; öğrencileri, çeşitli programlar ve okullar ile ilgili kabiliyetleri ölçüsünde yükseköğretime, hem mesleğe hem yükseköğretime veya hayata ya da iş alanlarına hazırlamaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 287; Sakaoğlu, 2003: 274). Dokuzuncu sınıf yöneltme sınıfı olarak kabul edilmiştir. Ancak bu yöneltme görevini yerine getirecek rehberlik servisleri kurulamamıştır. Ortaöğretimde, ders geçme ve kredi sistemine geçilmesine karar verilmiştir. Ancak bu uygulama deneme okulları dışında kendisine yer bulamamıştır (Deniz, 2001: 54).

Millî eğitim şuraları, iktidarda bulunan hükümetlerin eğitim sorunlarını çözmek amacı ile bilimsel çözüm önerileri sunmuşlardır. Ancak Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda ve Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda alınan kararların büyük çoğunluğu uygulamaya konulmamıştır (Deniz, 2001: 48).

Türkiye genelinde resmî ve özel genel liselerdeki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci tablosunu incelediğimizde; liseye giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve

öğretim döneminde, liseye giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1965-1966 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı iki yüz kırk, öğretmen sayısı beş bin dokuz yüz doksan dört, öğrenci sayısı yüz on bir bin yüz seksen bir, diploma alan öğrenci sayısı ise yirmi dört bin sekiz yüz altmış sekizdir. Okul başına düşen öğrenci sayısı dört yüz altmış üç, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on dokuzdur. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı yedi yüz altmış sekiz, öğretmen sayısı yirmi beş bin beş yüz kırk altı, öğrenci sayısı üç yüz otuz dokuz bin iki yüz kırk, diploma alan öğrenci sayısı ise seksen bir bin yedi yüz kırk altıdır. Okul başına düşen öğrenci sayısı dört yüz kırk iki, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on üçtür. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısında azalma söz konusudur. Bu durum lise eğitiminde niteliğin artmaya başladığını göstermektedir (Bk. Çizelge 2.21.-2.22.).

Liseleri il dağılımına göre incelediğimizde; beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarına göre illerdeki resmî ve özel liselerin, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayıları tespit edilmiştir. Batı'dan Doğu'ya doğru okul sayısı azalış göstermiştir. Ancak bölgeler arasında bazı istisnalar vardır. Konya'daki ve Adana'daki okul sayıları Bursa'daki ve Eskişehir'deki okul sayılarından daha yüksektir. Doğu Anadolu ve özellikle Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki okul sayısı çok düşüktür. Öğretmenlerin dağılımında da bölgeler arası dengesizlik vardır. Gelişmiş bölgelerdeki okullarda kız ve erkek öğrenci sayısı arasındaki fark gelişmemiş bölgelerdeki okullara oranla daha azdır. Ancak her öğretim döneminde olduğu gibi erkek öğrenci sayısı kız öğrenci sayısından fazladır (Bk. Çizelge 2.23.).

2.1.18.5. Yükseköğretim

1965-1975 yılları arasında Türkiye'de yükseköğretim faaliyetleri oldukça gelişme göstermiştir. Yeni üniversiteler, fakülteler ve yüksekokullar eğitime kazandırılmıştır.

20 Haziran 1973 tarihinde 1750 sayılı *"Üniversiteler Kanunu"* yayımlanmıştır. Üniversitelerin görevleri Üniversiteler Kanunu ile ayrıntısıyla düzenlenmiştir. Bu kanun ile gerçekleştirilen düzenlemeler şu şekildedir: Çeşitli

eğitim kademelerinde bilimsel öğretim yapmak, öğrencileri; bilim anlayışı kuvvetli, örf, adet ve geleneklerine bağlı, millî şuura sahip ve sağlam karakterli vatandaşlar olarak yetiştirmek, çağdaş bilim ve teknoloji ile Devlet Kalkınma Planları'nın hedefleri doğrultusunda kendi insan gücü ve maddi kaynaklarını en akıllı, etkili ve verimli şekilde kullanmak, yapılacak olan bilimsel ve tekniksel çalışmalarda gerektiği zaman yabancı bilim uzmanları ile işbirliği yapmak, resmî makamlar ile işbirliği yapılarak ülkenin gelişimine katkıda bulunmaktır. Yükseköğretim bir bütün olarak ele alınsa da sadece üniversiteler bu kanuna tabi tutulmuştur. Yükseköğretime yön vermek amacı ile *"YÖK"* kurulmuştur. Ancak Anayasa Mahkemesi YÖK'ün işleyişi, görevi ve yetkileri ile ilgili maddeleri iptal ettiği için bu kurum faaliyete geçememiştir. Devletin üniversiteler üzerinde daha iyi gözetim ve denetim yapabilmesi için *"Üniversite Denetleme Kurulu"* kurulmuştur. Üniversiteler arasında akademik koordinasyonu sağlamak amacı ile *"Üniversitelerarası Kurul"* kurulmuştur. Asistanlığa girişte doktora şartı getirilmiş; ancak 1975 yılında bu uygulama Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Her fakültenin öğretim süresi genellikle dört, Tıp Fakülteleri'nin ise altı yıl olarak kabul edilmiştir. Öğrencilerden öğretimleri için ücret ve harç alınması hükmü getirilmiş; ancak hüküm Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir… (Akyüz, 1982: 227-229; Üniversiteler Kanunu, 7 Temmuz 1973: 1-3; T.C. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 19 Haziran 1973: 1-14)

2.1.18.5.1. Mevcut ve Yeni Kurulan Üniversiteler, Fakülteler ve Yüksekokullar

Üniversitelerin, fakültelerin, akademilerin ve yüksekokulların 1965-1975 yılları arasındaki gelişimleri şu şekilde olmuştur (Kılıç, 1999: 300; Gürüz, 2003-2004: 301-302; Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 14-15; Akyüz, 1982: 227; Çukurova Üniversitesi. https://www.cu.edu.tr; Cumhuriyet Üniversitesi. https://www.cumhu riyet.edu.tr):

Hacettepe Üniversitesi: 8 Temmuz 1967 tarihinde 892 sayılı kanun ile Ankara'da kurulmuştur. Bu üniversite, Fen ve Sosyal Bilimler Fakülteleri ile öğretime başlamıştır. 1969 yılında ise Devlet Mimarlık Mühendislik Akademileri ile

ülkenin birçok yerinde eğitim faaliyetine devam etmiştir. Daha sonraki yıllarda Eczacılık, Diş Hekimliği, İktisadi Bilimler ve Kayseri Gevher Nesibe Tıp ve Sağlık Bilimleri ile öğretimini sürdürmüştür.

Boğaziçi Üniversitesi: 1971 yılında 1478 sayılı kanun ile İstanbul'da Robert Koleji'nin yerine kurulmuştur. Üniversite; 1971-1972 eğitim ve öğretim yılından itibaren Mühendislik Fakültesi, Fen Fakültesi, Yabancı Diller, İş İdaresi ve İktisat bölümleri ile eğitim ve öğretim hayatına başlamıştır.

Çukurova Üniversitesi: 1973 yılında Adana'da kurulmuştur. Daha önceden Ankara Üniversitesi'ne bağlı olan Adana Ziraat Fakültesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi'ne bağlı olan Çukurova Tıp Fakültesi ile eğitim hayatına başlamıştır.

Cumhuriyet Üniversitesi: 9 Şubat 1974 tarihinde 1788 sayılı kanun ile Sivas'ta kurulmuştur. Tıp Fakültesi ile eğitim hayatına başlamıştır.

1966-1967 eğitim ve öğretim yılında Diyarbakır Tıp Fakültesi, 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında Elazığ Veteriner Fakültesi ve Adana Ziraat Fakültesi Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak eğitime başlamışlardır. İstanbul Üniversitesi; 1966-1967 eğitim ve öğretim yılında açılan Kimya Fakültesi, 1967-1968 eğitim ve öğretim yılında açılan Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında açılan İşletme Fakültesi, 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında açılan Bursa Tıp Fakültesi, 1972-1973 eğitim ve öğretim yılında açılan Veteriner Fakültesi ile toplam on üç fakülteli bir üniversite haline gelmiştir. 1968-1969 eğitim ve öğretim yılına kadar İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlı olan Teknik Okul, bu tarihten itibaren Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi ismi altında İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlı fakülte haline getirilmiştir. 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında Gemi İnşaat Fakültesi, 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında Temel Bilimler Fakültesi İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlı fakülte haline getirilmişlerdir. Ege Üniversitesi; 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında açılan Mühendislik Bilimleri Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi ve İzmir İktisat ve Ticari Bilimler Fakültesi ile altı fakülteli üniversite olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. Atatürk Üniversitesi, 1965-1966 eğitim ve öğretim yılında açılan Tıp Fakültesi, 1967-1968

eğitim ve öğretim yılında açılan İşletme Fakültesi, 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında açılan İslami İlimler Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi ve Adana Çukurova Tıp Fakültesi ile sekiz fakülteli üniversite olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. Daha sonraki yıllarda Fen-Edebiyat Fakültesi Fen ve Edebiyat Fakülteleri olarak ikiye ayrılmıştır. Karadeniz Teknik Üniversitesi; İnşaat ve Mimarlık Fakültesi, 1969-1970 eğitim ve öğretim yılında açılan Makine-Elektrik Fakültesi, Yer Bilimleri Fakültesi ve 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında açılan Orman Fakültesi ile beş fakülteli üniversite olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. 1973 yılında Diyarbakır Üniversitesi ve 1975 yılında İnönü Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Bursa Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi kurulmuştur (Kılıç, 1999: 300-301; Gürüz, 2003-2004: 301-302; Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 14-15; Akyüz, 1982: 227).

2.1.18.5.1.1. Okul, Akademisyen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 2.25. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (19-22 yaş)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1968-1969	2366	125,9	5,3
1969-1970	2482	125,9	5,3
1970-1971	2606	149,2	5,7
1971-1972	2739	164,5	6,0
1972-1973	2880	182,4	6,3

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 175

Çizelge 2.26. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)

Yıllar	Okul Çağındaki Nüfus (19-22 yaş)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1973-1974	2935,0	206,0	7,1
1974-1975	3053,4	232,0	7,6

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 725

Çizelge 2.27. Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Sayısındaki Gelişme, Öğrencilerin Dallar Arasında Dağılımı ve Yüzdeleri

Dallar	1965-1966	1966-1967	1967-1968	1968-1969	1969-1970

Fen ve Mühendislik (Genel)	19.618	21.142	23.575	25.787	26.797
Yükseköğretim %	22,3	22,6	24,2	25,0	25,3
Tarım (Genel)	3966	3760	3739	3651	3612
Yükseköğretim %	4,6	4,1	3,9	3,5	3,5
Sağlık (Genel)	8890	9115	9465	10.598	10.749
Yükseköğretim %	10,1	9,7	9,8	10,3	10,1
Edebiyat ve Sosyal Bilimler (Genel)	55.208	59.579	60.474	63.142	64.391
Yükseköğretim %	63,0	63,6	62,1	61,2	61,1

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 766

Çizelge 2.28. Yükseköğretim Kurumlarında Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Akademisyen Sayısı					**Öğrenci Sayısı**			**Diploma Alan Öğrenci Sayısı**		
Yıllar	**Fakülte ve Yüksekokul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
1965-1966	96	5806	4438	1368	97.309	76.918	20.391	10.611	8127	2484
1966-1967	106	6200	4834	1366	108.632	86.254	22.378	12.727	9898	2829
1967-1968	120	6786	5224	1562	123.683	100.180	23.503	14.768	11.645	3123
1968-1969	142	7489	5776	1713	140.000	113.330	26.670	16.237	13.219	3018
1969-1970	146	8295	6265	2030	147.175	119.721	27.454	20.191	16.554	3637
1970-1971	150	9031	6949	2082	169.793	137.759	32.034	22.856	18.440	4416
1971-1972	161	11.152	8434	2718	169.672	137.061	32.611	22.177	17.678	4499
1972-1973	158	11.170	8461	2709	168.818	136.016	32.802	23.760	18.707	5053
1973-1974	166	11.773	8778	2995	177.281	141.661	35.620	25.302	20.006	5296
1974-1975	212	12.654	9450	3204	262.302	204.883	57.419	28.296	21.809	6487

Fakülte ve yüksekokul sayısıdır. Sistem gereği diploma alan öğrenci sayıları bir öğretim yılı sonra verilmektedir.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 73

Çizelge 2.29. Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen ve Öğrenci Sayısı Oranı

Yıllar	**Fakülte ve Yüksekokul Başına Düşen Öğrenci Sayısı**	**Akademisyen Başına Düşen Öğrenci Sayısı**
1965-1966	1014	17
1966-1967	1025	18
1967-1968	1031	18
1968-1969	986	19
1969-1970	1008	18
1970-1971	1132	19
1971-1972	1054	15
1972-1973	1068	15

1973-1974	1068	15
1974-1975	1237	21

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 75-78

Çizelge 2.30. İl Dağılımına Göre Yükseköğretim Kurumlarında Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Akademisyen Sayısı					**Öğrenci Sayısı**			**Diploma Alan Öğrenci Sayısı**		
Yıllar	**Fakülte ve Yüksekokul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Adana										
1969-1970	3	42	39	3	3425	3213	212	_	_	_
1972-1973	4	154	134	20	5837	5242	595	_	_	_
Ankara										
1969-1970	50	3827	2813	1014	51.697	41.309	10.388	8392	6782	1610
1972-1973	48	4698	3396	1302	55.461	43.158	12.303	_	_	_
Balıkesir										
1969-1970	1	3	3	_	431	395	36	120	109	11
1972-1973	1	32	27	5	499	448	51	_	_	_
Diyarbakır										
1969-1970	1	22	19	3	645	567	78	116	94	22
1972-1973	2	180	155	25	884	802	82	_	_	_
Edirne										
1969-1970	1	7	5	2	117	68	49	_	_	_
1972-1973	1	16	12	4	356	245	111	_	_	_
Elazığ										
1969-1970	1	40	36	4	367	364	3	_	_	_
1972-1973	2	80	71	9	810	793	17	_	_	_
Eskişehir										
1969-1970	3	38	21	17	4414	3836	578	244	232	12
1972-1973	5	136	112	24	4869	4183	686	_	_	_
İstanbul										
1969-1970	47	2999	2304	695	66.888	54.982	11.906	8780	7422	1358
1972-1973	50	3596	2706	890	72.849	59.657	13.192	_	_	_
İzmir										
1969-1970	20	756	553	203	12.611	9743	2868	1462	1016	446
1972-1973	17	1119	852	267	15.255	11.227	4028	_	_	_
Konya										
1969-1970	2	25	22	3	818	784	34	151	146	5
1972-1973	3	95	84	11	1519	1377	142	_	_	_
Samsun										
1969-1970	1	1	_	1	347	_	347	92	_	92
1972-1973	1	39	27	12	551	_	551	_	_	_
Trabzon										
1969-1970	6	106	96	10	1470	1385	85	197	186	11
1972-1973	7	247	223	24	2338	2187	151	_	_	_

İllere ait bilgiler nüfus sayımına göre verilmiştir. Son durumu göstermek için 1972-1973 bilgileri de verilmiştir. 1971-1973 yılları arasında mezuniyet sayısı kesin olmadığı için diploma alan kişi sayısı verilmemiştir. Adana, Edirne, Elazığ illerinde diploma alan kişi sayısı derlenmemiştir.

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 86-87

2.1.18.5.1.2. Yükseköğretim ile İlgili Değerlendirme

1960'lı yılların ortasına kadar açılan üniversitelerin ve yüksekokulların öğretim üyesi sorunu ve öğretim üyesi yetiştirmek için gösterilen çabalardaki başarısızlık ilerleyen yıllarda yeni üniversitelerin ve yüksekokulların açılmasını zorlaştırmıştır. Bu yüzden İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre var olan üniversitelerin genişletilmesine, yüksekokullarda ek kapasitenin yaratılmasına ve yüksekokulların niteliğinin artırılması için üniversitelere bağlı yüksekokulların kurulmasına karar verilmiştir. Yükseköğretim imkanlarının ülke genelinde dağıtılmasında yüksekokullardan yararlanılacak ve öğretim üyesi ihtiyacı uzun süreli programlar ile karşılandıktan sonra üniversite kurma imkanları artacaktır. 1968-1972 yılları arasında yurtdışına üç bin öğrencinin doktora eğitimi için gönderilmesi sağlanacaktır. Üniversiteler arası işbirliğinin sağlanması ve ilgili çalışmaların daha kolay bir şekilde yapılması için üniversiteler arası bir kuruluşun kurulması teşvik edilecektir. Üniversitelerin eğitim ve araştırmaları için belirli bir kaynak sağlanacaktır. Lise ve lise seviyesindeki teknik ve meslek okullarından mezun olan ve gördüğü eğitim yükseköğretim için yeterli olmayan öğrencileri yetiştirmek için üniversitelere bağlı hazırlık sınıfları kurulacaktır. Üniversitelerin lisansüstü öğretim kademeleri kurmaları, özel programlar ile öğretim üyesi yetiştirilmesi, üniversite dışında doktora programlarının açılması, yoğun dil eğitimi programları ve yayım faaliyetleri teşvik edilecektir. İnsan gücü ihtiyacı yakın alanlardan karşılanan sanayi, nükleer, enerji, elektronik, tekstil, sıhhi tesisat mühendisliği ve işletme iktisadı dallarında eğitim kapasitesi sağlanacaktır. Temel bilim dallarında araştırıcı ve öğretici insan gücü sıkıntısı yaşandığı için bu alanlarda eleman yetiştirmek amacı ile 1968-1972 yılları arasında yurtiçinde iki bin kişiye burs verilecektir. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu bu konuda üniversiteler ile işbirliği yaparak bursların ne amaçla ve nasıl kullanıldığını takip edecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 170-172; Tuna, 2003).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, yükseköğretim kademesinde gerekli kapasite artışını sağlamak için mevcut yükseköğretim kurumlarının geliştirilmesi ve

yenilerinin açılması öngörülmüştür. Ancak gerçekleşen kapasite gelişim oranları hedeflenen oranın altında kalmıştır. Bunun en önemli sebebi, yükseköğretim kurumlarında insan gücü ihtiyaçlarına göre oluşturulması gereken kapasite için fiziksel gelişmeyi sağlayacak, kurumlar arası koordinasyonu, standart saptamasını ve planlamayı yapacak sorumlu bir yürütme biriminin bulunmamasıdır. Üniversiteler arası işbirliğinin sağlanması ve ilgili çalışmaların daha kolay bir şekilde yapılması için üniversiteler arası bir kuruluşun kurulması öngörülmesine rağmen gerçekleştirilememiştir. Bu yüzden yükseköğretimde istenilen verim sağlanamamıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, yükseköğretim için belirlenen öğrenci sayısı hedefine ulaşılmıştır. Ancak öğrenci sayısı insan gücü için gerekli olan alanlarda değil de genel eğitim veren, mali açıdan sorun yaratmayan ve kapasite olarak yararlanması kolay olan alanlarda gerçekleşmiştir. Yoğunluk özellikle Edebiyat ve Sosyal Bilimler alanında olmuştur. Fen ve Mühendislik alanı ile özellikle Sağlık alanına yönelim oldukça azdır (Bk. Çizelge 2.26.) (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 764-766; Hoşgörür ve Hoşgörür, 2011: 114).

1971 yılında kamu yüksekokulları haline getirilen özel yüksekokullardan Ankara, İstanbul, Adana ve Eskişehir illerinde bulunanlar bu illerdeki İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri'ne bağlanmıştır. İzmir'de bulunan okullar ise Ege Üniversitesi'ne bağlanmış ve ücretli öğretime devam etmişlerdir. Öğretim üyesi sağlamaktaki güçlükler, mevzuat ve kadro yetersizlikleri nedeni ile yükseköğretimde istenilen seviyede gelişme gerçekleşememiştir (Hoşgörür ve Hoşgörür, 2011: 115; Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 767).

Birçok yükseköğretim kuruluşu, meslekî ve teknik okul mezunlarına yeterli derecede eğitim verecek duruma gelememiştir. 1960-1961 ve 1970-1971 yılları arasında yapılan bir araştırmaya göre yükseköğretimde başarı oranı kurumlar arasında farklılık göstermiştir. En düşük verim İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri'nde İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi dışında %30, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dışında Edebiyat ve Hukuk Fakülteleri'nde %35'tir. Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri'nde %60, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde %71, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde %74, Tıp Fakülteleri'nde

%78, Eğitim Enstitüleri ve diğer yükseköğretim kurumlarında %80, Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nde %84, Atatürk Üniversitesi'nde %86'dır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 768-769).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde de yükseköğretime olan talep artmıştır. Yükseköğretim kurumlarının bu talebi karşılayamamaları nedeni ile ortaöğretim mezunlarının büyük bir bölümü yükseköğretim kurumlarına yerleşememiştir. Yükseköğretime geçişte; paralı eğitim görme, kurslara katılma, baba mesleği ve geliri başarıyı sağlayan etmenler olmuştur. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda hedeflenen yükseköğretimde kapasiteyi geliştirme konusu istenilen seviyede olmamıştır. Yükseköğretim kurumları, nitelik açısından yetersiz kalmış ve sosyal, ekonomik ve kültürel amaçlara uygun bir yapıya kavuşturulamamıştır. YAYKUR uygulamaları yeni sorunları beraberinde getirmiş ve yükseköğretimde istenilen verimin sağlanmasında yetersiz kalmıştır. Yükseköğretimde, öğretim üyesi sayısında olumlu gelişmeler olmuştur; ancak artan öğrenci sayısı ve yeni açılan yükseköğretim kurumlarından dolayı öğretim üyesi temin etmekte bazı sıkıntılar yaşanmıştır. Bu durumda; doktorasını bitirmiş asistanların düzenli şekilde kullanılamaması ve yurtdışına öğretim üyesi yetiştirmek için gönderilen öğrencilerin Türkiye'ye dönünce uygun kadrolara yerleştirilememeleri etkili olmuştur (Tuna, 2003; Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 449-452; Hoşgörür ve Hoşgörür, 2011: 117).

Yükseköğretimde okullaşma oranı istenilen seviyede gerçekleşmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 452).

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda yükseköğretim ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Yükseköğretim kurumlarına gitmek isteyen öğrenciler, seçecekleri programın özelliklerine göre belirlenecek olan derslerden bitirme sınavlarını, o programın uygulandığı bir okulda vermek ile sorumludurlar. Hangi fakülte, akademi ve yüksekokula hangi programı bitiren öğrencinin nasıl gireceğini ilgili kurumlar karar verir. Üniversitelere giriş şu şekilde yapılabilir: Ya sadece diplomadaki derslere ve notlara göre, ya merkezi müsabaka sınavları ile ya da her kurum tarafından yapılan ayrı ayrı sınavlar ile (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 138-139).

Sonuç olarak üniversitelere giriş için merkezi bir sınavın yapılmasına karar verilmiştir. 1974 yılında ÜSYM (Üniversiteler Arası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi) kurulmuştur. Amacı; üniversiteye giriş sınavını hazırlamak, düzenlemek ve yönetmektir (Gürüz, 2003-2004: 303).

Dokuzuncu Millî Eğitim Şurası'nda, *"Yüksekokullar Kanunu"*nun çıkarılmasına karar verilmiştir. Yükseköğretim kurumlarına geçiş hakkını kazanmış her öğrenciye yükseköğrenim imkânının sağlanmasına çalışılacaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 321).

Türkiye genelinde fakülte ve yüksekokul, akademisyen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayısı tablosunu incelediğimizde; yükseköğretim kurumlarına giden öğrenci sayısının (19-22 yaş aralığı) belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim yılı döneminde, yükseköğretim kurumlarına giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından oldukça yüksek olduğunu görürüz. 1965-1966 eğitim ve öğretim yılında toplam fakülte ve yüksekokul sayısı doksan altı, akademisyen sayısı beş bin sekiz yüz altı, öğrenci sayısı doksan yedi bin üç yüz dokuz, diploma alan öğrenci sayısı ise on bin altı yüz on birdir. Fakülte ve yüksekokul başına düşen öğrenci sayısı bin on dört, akademisyen başına düşen öğrenci sayısı on yedidir. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında toplam fakülte ve yüksekokul sayısı iki yüz on iki, akademisyen sayısı on iki bin altı yüz elli dört, öğrenci sayısı iki yüz altmış iki bin üç yüz iki, diploma alan öğrenci sayısı ise yirmi sekiz bin iki yüz doksan altıdır. Fakülte ve yüksekokul başına düşen öğrenci sayısı bin iki yüz otuz yedi, akademisyen başına düşen öğrenci sayısı yirmi birdir (Bk. Çizelge 2.27.-2.28.).

Yükseköğretim kurumlarını il dağılımına göre incelediğimizde; beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarına göre yapılan tespitlerde, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmiş olan şehirlerde üniversite ve yüksekokul sayısının diğer illere oranla oldukça büyük gelişme gösterdiğini görmekteyiz. Samsun, Edirne, Balıkesir gibi gelişmiş şehirlere yakın olan illerdeki yükseköğretim kurumu sayısı Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yer alan Elazığ ve Diyarbakır illerindeki yükseköğretim kurumu sayısından daha

düşüktür. Erkek öğrenci sayısı her eğitim ve öğretim döneminde olduğu gibi kız öğrenci sayısından daha yüksektir (Bk. Çizelge 2.29.).

Bu dönemde İlahiyat Fakülteleri ile ilgili gelişmeler şu şekilde olmuştur: 12 Şubat 1971 tarihinde Atatürk Üniversitesi'ne bağlı olarak İslami İlimler Fakültesi ismi ile Erzurum'da bir fakülte açılması, Atatürk Üniversitesi Senatosu tarafından kararlaştırılmıştır. 22 Ağustos 1971 tarihinde fakültenin kuruluşu ile ilgili yönetmelik yayımlanmıştır. Fakültenin öğretim süresi beş yıldır. Fakülteye genel lise mezunlarının yanı sıra İmam Hatip Lisesi mezunları da alınmıştır. 1973 yılında meslek okullarının meslek liselerine dönüştürülmeleri ile İslami İlimler Fakültesi de bütün orta dereceli okul mezunlarını kabul etmeye başlamıştır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ilk kurulduğu zaman öğrenim süresi dört yıldır ve sadece genel lise mezunu öğrencileri kabul etmiştir. 1973 yılında yürürlüğe giren 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile orta dereceli meslek okullarının da birer meslek liselerine dönüştürülmeleri ile Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi; genel lise, meslek lisesi ve İmam Hatip Lisesi mezunlarını da kabul etmeye başlamıştır. Ayrıca fakültenin öğretim süresi de beş yıla çıkmıştır. Yüksek İslam Enstitüleri'nin sayısı da her geçen yıl artış göstermiştir. 1966 yılında İzmir'de, 1969 yılında Erzurum'da, 1975 yılında ise Bursa'da Yüksek İslam Enstitüleri açılmıştır (Öcal, 1998: 251-253; Gündüz, 1998: 551-552; Karlık vd., 1999: 369).

Spor faaliyetleri ile ilgili de bazı çalışmalar yapılmıştır. Türkiye'de Beden Eğitimi öğretmeni yetiştirmek amacı ile birçok okul açılmış; ancak bu okullarda verilen eğitim yetersiz kalmıştır. Bu okulların bazılarının kapatılmasından sonra 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk sporuna bilimsellik kazandırmak ve ihtiyaç duyulan beden eğitimi ve spor teknik elemanlarını yetiştirmek amacı ile dört yıllık eğitim veren okullar açılmıştır. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında Ankara'da Ankara 19 Mayıs Gençlik ve Spor Akademisi, 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında İstanbul'da Anadoluhisarı Gençlik ve Spor Akademisi, yine aynı yıl Manisa'da Manisa Gençlik ve Spor Akademisi ismi ile Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı olarak okullar açılmışlardır. Gençlik ve Spor Akademileri yedi yıl faaliyette bulunmuştur. Amacı; Beden Terbiyesi Kanunu'nun öngördüğü monitör,

antrenör, gençlik lideri, yönetici ve uzman yetiştirmek, spor ile ilgili her türlü yaygın eğitim programını düzenlemek, gençlik sorunlarını çözüme kavuşturmak, beden eğitimi ve sporun bütün alanlarında ve spor sağlığı konularında bilimsel araştırma yaparak bu doğrultuda planlama çalışmaları yapmaktır. Gençlik ve Spor Akademileri, yükseköğretim yapısı içinde statüsü belirlenemediği için kapatılmıştır (Güven, 1996: 79).

Çizelge 2.31. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Yükseköğretim Yatırımları Hedefi (Milyon TL.)

1969-1970	48,1	88,5	19,9	13,0	32,8
1970-1971	38,3	107,5	58,5	15,7	33,5
1971-1972	38,9	134,3	52,8	16,9	32,0
1972-1973	50,0	165,3	60,5	19,0	34,4

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 178

Çizelgede görüldüğü üzere, en fazla yatırım Teknik ve Fen alanına yapılmak istenmiştir. Ancak İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörülen mali yatırımlar istenilen seviyede olmamıştır. Bunun en büyük sebebi, özellikle yatırımlar ile cari harcamalar arasındaki paralelliğin kurulamamış olmasıdır. Birçok tamamlanmış yükseköğretim kurumu cari gider yetersizliğinden açılamamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 716).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yükseköğretim kurumlarında, kısa sürede çok sayıda teknik ve meslekî eleman yetiştirilmesi için bu alanda eğitim veren okullara ayrılan ödenek yüksek tutulmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 728).

2.1.18.5.2. Üniversitelerdeki Siyasi Meseleler ve Öğrenci Olayları

1960'lı yılların ortalarına gelindiğinde, sosyalizm düşüncesi özellikle gençler arasında yayılmaya başlamıştır. Sosyalizm temelli gençlik hareketleri 1965 yılında Fikir Kulüpleri Federasyonu öncülüğünde başlamıştır. 1968 yılında Paris'te başlayan öğrenci olayları Türkiye'yi de dolaylı yoldan etkilemiştir. Türkiye'de de gençlik hareketleri yoğun olarak 1968 yılından itibaren görülmeye başlamıştır. 1968 yılında sağ kesimden gençler de üniversite eylemleri içinde etkili olmaya başlamışlar ve bu gençler kendilerini ülkücü olarak tanıtmışlardır. Türk Ocakları, Türkiye Millî Talebe

Federasyonu, Milliyetçiler Birliği gibi kuruluşlar ülkücülerin teşkilatlandığı kuruluşların başında gelir. Amaçları, gençleri Turancılık ilkesi doğrultusunda yetiştirmektir. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin gençler üzerindeki teşkilatlanma çalışmaları üniversite olaylarında oldukça etkisini göstermiştir. Gençlik hareketleri, 1969 yılında Türkiye İşçi Partisi ve destekçileri olan öğrenciler tarafından kurulan Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç) ile pekişmiştir. Dev-Genç, devrimci gençliğin Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun üniversitelerde ve yüksekokullarda örgütlenmiş halidir. Türkiye'deki öğrenci hareketlerinin üniversite reformu isteği etrafında şekillendiğini görürüz. İlk olarak *"Demokratik Üniversite"* sloganı ile mücadeleye başlayan öğrenciler zamanla söylemlerini siyasallaştırmışlardır ve sloganları, *"Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye"* sloganına dönüşmüştür (Zürcher, 1993: 372-373; Koca, 2018: 92-93; Çavdar, 2004: 184-185).

Bu dönemde öğrenci olaylarının ülke genelinde daha da yayılmasına öncülük eden örgütler; Marksist örgütlerin başında gelen ve liderliğini Deniz Gezmiş'in yaptığı Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) ve Mahir Çayan'ın liderliğini üstlendiği Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP-C) dir. Bu kuruluşlara göre Türkiye'de uygulanan parlamenter sistem, Türkiye'yi ABD'nin kölesi haline getirmiştir (Zürcher, 1993: 373; Hale, 1996: 155-156).

Üniversite olayları, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde başlamış ve diğer üniversitelere de yayılmıştır. Öğrencilerin protesto gösterileri yapmalarının başlangıçtaki nedeni, eğitim sisteminde ve mezuniyet sonrasında karşılaşılan problemlerdir. Üniversite ve eğitim reformu isteyen öğrenciler, okul bittikten sonra iş bulamamaktan ötürü şikayetçilerdir. Öğrencilerin yaşadıkları sosyal ve ekonomik sorunlar; yurt, burs, kredi, harç, ders araçları temini ve öğretim üyeleri ile ilgili yaşadıkları sorunlardır. Bu yüzden büyükşehirlerdeki üniversitelerin hastanelerinin kurulması, daha çok öğrenciye daha yüksek miktarlarda burs verilmesi, üniversite yönetiminde öğrencilerin de temsil edilmesi, mezunlara daha çok iş imkânı gibi konular öğrenciler tarafından protesto gösterilerinde her zaman gündeme getirilmiştir. Başörtüsü takmakta ısrar ettiği için bir bayan öğrencinin

okuldan atılmak istendiği zannedilmiş ve bu yüzden Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri boykota başlamışlardır. Okul yöneticilerinin müdahale etmesi ile bu gösteriler daha büyük eylemlere dönüşmüştür. Hükümet ile öğrenciler arasında yaşanılan gerginlik ileriki yıllarda sağ-sol çatışmasına dönüşmüştür (Yalçın vd., 2004: 592-593; Alkaya vd., 1969: 191-204; Cevizoğlu, 1997: 19-20).

Üniversite gösterilerinin eğitim boyutundan siyasi boyuta ulaşması *"Altıncı Filo"* olayı ile gerçekleşmiştir. 1969 yılında Türkiye'ye gelen Amerikan Altıncı Filo'su İstanbul'da ABD karşıtı örgüt üyeleri tarafından taşlanmıştır. Bu olay polis ile örgüt üyelerini ve örgütlerin destekçisi olan halkı ilk kez karşı karşıya getirmiştir. Polis halkı tahrik eden kişilerin örgüt üyesi olduğunu düşündüğü için İstanbul Teknik Üniversitesi'ne ait öğrenci yurduna baskın düzenlemiştir (Yalçın vd., 2004: 593).

12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra kapatılan örgütler yeniden faaliyete geçmiştir (Koçak, 2017: 192). Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) ve Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP-C) silahlı mücadele yapmaya karar vermişlerdir. Silahlı mücadele üzerine Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) örgütü üyelerinden Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan Askeri Mahkeme tarafından idam cezasına çarptırılmışlardır. İdam kararını engellemek için THKP-C örgütü 17 Mayıs 1971 tarihinde İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom'u kaçırmıştır. Örgüt, bir bildiri ile Türk Hükümeti'nden isteklerini sıralamıştır. Ancak hükümet örgütün isteklerini yerine getirmediği için Efraim Elrom örgüt tarafından öldürülmüştür. 30 Kasım 1971 tarihinde THKP-C örgütünün lideri Mahir Çayan ve örgüt içinde yer alan arkadaşları Maltepe Askeri Cezaevi'nden kaçmışlardır. Yapılan operasyonda örgüt üyesi Ulaş Bardakçı öldürülmüştür. İdam kararını engellemek için son kez şanslarını denemek isteyen THKP-C örgütü lideri Mahir Çayan ve arkadaşları Ünye'de NATO dinlenme üssünde görevli İngiliz teknisyenleri rehin almışlardır. Rehineler ile birlikte Ordu'nun Kızıldere Köyü'ne gitmişlerdir. Jandarma ile çıkan çatışmada Mahir Çayan öldürülmüştür. Bu yüzden THKP-C örgüt üyeleri de İngiliz teknisyenleri öldürmüşlerdir. Bu olaylar üzerine Askeri Mahkeme kararı doğrultusunda Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan, 6 Mayıs 1972 tarihinde

Ankara'da bulundukları cezaevinde idam edilmişlerdir (Çavdar, 2004: 201-204; Hale, 1996: 171).

2.1.18.6. Yabancı Devletlere ve Azınlıklara Ait Okullar

2.1.18.6.1. Yabancı Devletlere Ait Okullar

Yabancı devletlere ait okulların gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir:

2.1.18.6.1.1. Amerikan Okulları

● **Robert Koleji:** 1971 yılında Dr. Everton, Robert Koleji'nin üzerine bağımsız bir üniversitenin kurulması için Türk Hükümeti'ni teşvik eden önergenin, 26 Ocak 1971 tarihinde yönetim kurulu tarafından kabul edildiğini açıklamıştır. Binaları, kütüphaneleri, laboratuarları ve personelleri ile yüz on sekiz dönümlük araziye kurulmuş olan Güney Kampüsü, 10 Eylül 1971 tarihinde tamamen Türk Hükümeti'nin kullanımına sunulmuştur. Böylece Boğaziçi Üniversitesi Robert Koleji'nin kampüsü olan alanda resmî olarak kurulmuştur. Robert Koleji mezunu olan Prof. Dr. Aptullah Kuran üniversitenin ilk rektörü olmuştur (1971-1979). Robert Koleji, 1971 yılında Arnavutköy Amerikan Kız Koleji ile birlikte Amerikan Kız Lisesi'nin kurulmuş olduğu kampüste birleşerek Türk vatandaşlarına karma, gündüzlü ve yatılı eğitim imkânlarını sunmaya başlamıştır (Nasuhbeyoğlu, 2007: 3-4; Columbia University Library, 2007: 5).

● **Özel Tarsus Amerikan Okulu:** 1979 yılına kadar sadece erkek öğrenciler ile eğitimine devam etmiştir (Nasuhbeyoğlu, 2007: 5).

● **Gaziantep Amerikan Hastanesi ve Vehbi Koç Vakfı Amerikan Hastanesi:** Eğitimine 1970'li yıllarda da devam etmiştir (Nasuhbeyoğlu, 2007: 6).

2.1.18.6.1.2. Fransız Okulları

● **Saint Benoit Okulu:** Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı yönetmelikleri çerçevesinde Türkiye-Fransa arasındaki ilişkilerin devamı için eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür (Nasuhbeyoğlu, 2007: 7).

● **Kadıköy Notre Dame De Sion Fransız İlkokulu:** İlkokul bölümü 1971 yılına kadar, ilkokulun yatılı kısmı 1972 yılına kadar eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür (Nasuhbeyoğlu, 2007: 7).

● **Kadıköy St. Joseph Koleji:** Eğitimine 1970'li yıllarda da devam etmiştir. 1972 yılında kurulan St. Joseph'liler Derneği ile okul her açıdan daha da güçlendirilmiştir (Nasuhbeyoğlu, 2007: 8).

● **Galatasaray Lisesi:** Eğitimine 1970'li yıllarda da devam etmiştir. Kuruluşunun yüzüncü yılı nedeni ile PTT idaresinin üç kıymette pul bastırdığı (1968) ilk okuldur. Yelkenli ile dünya turu yapan (1968) ilk Türk Galatasaray Lisesi mezunudur (Aras, 2017: 34).

● **Saint Michel Lisesi:** 1956 yılında çeşitli sebeplerden dolayı kapatılmış ve 1970 yılında yeniden açılmıştır. Artık kız öğrenciler de bu okulda eğitim görmeye başlamışlardır. İstanbul'da karma eğitim yapan ilk Fransız lisesidir (Nasuhbeyoğlu, 2007: 10).

2.1.18.6.1.3. İngiliz Okulları

● **English High School:** Eğitimine 1970'li yıllarda da devam etmiştir (Büyükkarcı, 1999: 196).

● **İngiliz Kız Ortaokulu:** Eğitimine 1970'li yıllarda da devam etmiştir (Büyükkarcı, 1999: 186).

2.1.18.6.1.4. İtalyan Okulları

Özel Beyoğlu İtalyan Lisesi'nde İtalyan, Türk ve diğer yabancı uyruklu kız öğrenciler eğitim görmüştür (Nasuhbeyoğlu, 2007: 10).

2.1.18.6.1.5. Avusturya Okulları

Sankt Georg Koleji, eğitimine 1970'li yıllarda da devam etmiştir (Eren, 1994: 47).

2.1.18.6.1.6. Alman Okulları

Alman Lisesi, eğitimine 1970'li yıllarda da devam etmiştir (Nasuhbeyoğlu, 2007: 11).

2.1.18.6.2. Azınlıklara Ait Okullar

Millî Eğitim Bakanlığı'nın, 11 Aralık 1971 tarihli 15931 sayılı genelgesi uyarınca Rum, Ermeni ve Musevi azınlık okullarına Keldanî, Arap vb. uluslardan Hıristiyan olsalar bile öğrencinin kaydının yaptırılamayacağı kararı alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan gayrimüslim çocukların resmî okullara, kendi azınlık okullarına ve özel yabancı okullara devam etmeleri mümkündür. Ancak azınlık okullarına başka dinden ve Müslüman kesimden çocuklar kayıt olamazlar (Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2010: 41).

Çizelge 2.32. Türkiye'deki Azınlık Okullarının ve Yabancı Okulların Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

	İlkokul			Ortaokul			Lise		
Yıllar	**Okul**	**Öğretmen**	**Öğrenci**	**Okul**	**Öğretmen**	**Öğrenci**	**Okul**	**Öğretmen**	**Öğrenci**
1964-1965	162	1475	25.807	100	1553	19.471	69	2034	12.219
1969-1970	173	1608	26.038	108	1436	24.413	95	1582	18.009
1972-1973	155	1227	23.742	103	1700	23.938	87	2101	18.153

Kaynak: Eren, 1994: 110

Çizelgede görüldüğü üzere, 1972-1973 eğitim ve öğretim yılından itibaren bir düşüş yaşanmıştır. Bu durumun sebebi, Millî Eğitim Bakanlığı'nın, 11 Aralık 1971 tarihli 15931 sayılı genelgesi uyarınca Rum, Ermeni ve Musevi azınlık okullarına Keldanî, Arap vb. uluslardan Hıristiyan olsalar bile öğrencinin kaydının yaptırılamayacağı kararıdır (Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2010: 41).

1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Türk eğitim sisteminin bütünlüğünde tüm okulları bağlayıcı hükümler getirmiştir. Özel olarak kurulan azınlık okulları ve yabancı okullar; öğretim düzeyleri, okul aşamaları, programlar, temel ilkeler, amaçlar vb. hususlar açısından resmî Türk okulları ile eşit seviyededirler. Azınlık okulları kendi özel amaçlarını gerçekleştirmek, ana dillerini

ve kültürlerini yaşatmak için ancak Millî Eğitim Temel Kanunu'nun belirlediği genel amaçlar doğrultusunda hareket edebileceklerdir. Bu genel amaçlar ise eşitlik, eğitim hakkı, yöneltme, karma eğitim vs… (Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2010: 41; Millî Eğitim Temel Kanunu, 24 Haziran 1973: 5101-5103)

1970'li yıllarda karşılıklı anlaşma olduğu halde Yunanistan'daki Batı Trakya Türk azınlığı eğitim konusunda bazı sıkıntılar yaşamıştır. Yunanistan'da zorunlu temel eğitim süresi dokuz yıl olmasına rağmen, azınlık okullarında zorunlu temel eğitimin süresi altı yıldır. Yunanistan, azınlık ilkokullarında Türkiye'deki öğretmen okullarından mezun olan Türk öğretmenlerinin görevlendirilmesi uygulamasına 1973 yılında son vermiştir. Yunanistan'da, 1973 yılından itibaren azınlık ilkokullarına, akademik formasyonları açısından yetersiz Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunlarının tayin edilmeye başlanması ile azınlık ilkokullarındaki eğitim seviyesi düşmüştür (Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2010: 41).

2.1.18.7. Meslekî ve Teknik Eğitim

2.1.18.7.1. Örgün Eğitim Kurumları

Örgün eğitim kurumları; Erkek ve Kız Teknik Öğretim okullarından, Ticaret ve Turizm okullarından, İçişleri, Sağlık ve Sosyal Yardım, Ziraat ve Ulaştırma Bakanlıklarına bağlı okullardan, İmam Hatip okullarından ve diğer meslekî ve teknik okullarından oluşmaktadır.

2.1.18.7.1.1. Erkek Teknik Öğretim Okulları

2.1.18.7.1.1.1. Erkek Orta Sanat Okulları

1965-1966 eğitim ve öğretim yılından itibaren Erkek Orta Sanat Okulları'na yeni kayıt yapılmamıştır. Bu okullardaki eğitimine devam eden öğrenciler mezun oldukça da bu okullar kapatılmıştır (Koç, 1982: 37).

2.1.18.7.1.1.2. Erkek Sanat Enstitüleri (Erkek Sanat Liseleri, Endüstri Meslek Liseleri)

Erkek Sanat Lisesi mezunlarının yükseköğretime devam edebilmeleri için birinci Süleyman Demirel Hükümeti döneminde planlanan eğitim programında; İmam Hatip Liseleri, meslekî orta ve teknik okul mezunlarına yükseköğretim imkânlarının sunularak, öğrencilerin kabiliyetlerini geliştirmelerine yönelik çalışmalar yapılacağı ifade edilmiştir (Ekinci, 1994: 18).

1966-1967 eğitim ve öğretim yılından itibaren Erkek Sanat Liseleri'nin öğretim süresi iki yıldan üç yıla çıkarılmıştır (Koç, 1982: 37). Erkek Sanat Liseleri'nin öğretim programları, ülkenin endüstrisinin ihtiyaçlarına ve gerçeklerine cevap verebilecek nitelikte teknik insan gücünün eğitim ve öğretimini vermek için ve teknolojinin sınır tanımadığı da göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Bu doğrultuda 1969-1970 eğitim ve öğretim yılında birinci sınıfların ders programları yeniden düzenlenmiştir. Programa göre, Erkek Sanat Liseleri'nin ve Teknisyen Okulları'nın birinci sınıfları; genel kültür, fen bilimleri, meslekî ve teknik dersler yönünden ortak bir sınıf haline getirilmiştir. Erkek Sanat Liseleri'nin ikinci ve üçüncü sınıflarında ders programları, daha çok beceri ve meslekî yeterliliğe yönelik olarak ve ülkenin endüstri ihtiyaçlarına göre 1970 yılında geliştirilmiştir (Tuna, 1973: 106).

Erkek Sanat Liseleri, 1974-1975 eğitim ve öğretim yılından itibaren *"Endüstri Meslek Lisesi"* ismini almıştır. Bu liselerde öğrencilere, ortaöğretim düzeyinde ortak genel kültür edindirerek toplum sorunlarına duyarlı, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini kazandırmak için çeşitli meslek dallarında endüstrinin ihtiyacı doğrultusunda meslekî formasyon verilmek şartı ile öğrenciyi hayata, iş alanlarına ve yükseköğretime hazırlayan programlar uygulanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 262; Kayahan, 2018: 23). Endüstri Meslek Lisesi, ortaokula dayalı öğretim süresi üç yıl olan teknik okullardır. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılından itibaren meslek liselerindeki sanat dalları da artış göstermiştir (elektrik, elektronik, döküm, yapı, mobilya...) (Turan, 1996: 140).

1970'li yıllarda meslekî ve teknik eğitimde okul-endüstri ilişkilerine ağırlık verilmiştir. Bursa, Bolu, İzmir, Konya-Seydişehir, İstanbul-Alibeyköyü, Malatya, Aydın-Nazilli, Urfa ve Edirne'de karşılıklı işbirliği esasına dayanılarak eğitim ve endüstri arasında sıkı ilişkiler kurulmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 18).

2.1.18.7.1.1.2.1. Yapı Orta Sanat ve Yapı Enstitüleri (Yapı Meslek Liseleri)

Yapı Enstitüleri'nin öğretim süresi 1966 yılında üç yıla çıkarılmıştır. Yapı Orta Sanat Okulları kapatılmıştır. İleriki yıllarda Yapı Enstitüleri'nin ismi *"Yapı Meslek Lisesi"* olarak değiştirilmiştir (Koç, 1982: 39).

2.1.18.7.1.1.2.2. Kimya Sanat Enstitüsü (Kimya Sanat Lisesi)

1980 yılına kadar Ankara'da açılmış olan Kimya Sanat Lisesi faaliyet göstermiştir. 1967-1979 yılları arasında Kimya Sanat Lisesi'nden bin üç yüz elli sekiz öğrenci mezun olmuştur (Koç, 1982: 39).

2.1.18.7.1.1.2.3. Mensucat (Dokuma) Sanat Enstitüsü (Tekstil Sanat Enstitüsü, Tekstil Meslek Lisesi)

Mensucat Sanat Enstitüsü'nün öğretim süresi 1966-1967 eğitim ve öğretim yılında üç yıla çıkarılmıştır. 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında Mensucat Sanat Enstitüsü'nün ismi *"Tekstil Meslek Lisesi"* olmuştur. 1980 yılına kadar İstanbul'da açılmış olan Tekstil Meslek Lisesi faaliyet göstermiştir (Koç, 1982: 40).

2.1.18.7.1.1.2.4. Matbaa Sanat Enstitüsü (Matbaa Meslek Lisesi)

1967-1968 eğitim ve öğretim yılında Matbaacılık Okulu'nun ismi *"Matbaa Sanat Enstitüsü*" olmuştur. İleriki yıllarda ismi *"Matbaa Meslek Lisesi"* olmuştur. 1970'li yıllarda sadece bir tane Matbaa Meslek Lisesi vardır (Koç, 1982: 40).

2.1.18.7.1.1.2.5. Motor Sanat Enstitüleri (Motor Sanat Liseleri, Motor Meslek Liseleri)

Motor Sanat Enstitüleri, 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında *"Motor Meslek Lisesi"* ismini almıştır. İstanbul Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezi'nin ismi ise 1969-1970 eğitim ve öğretim yılında *"İstanbul Motor Teknisyen Okulu"* ve 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında *"Motor Teknik Lisesi"* olarak değiştirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 244).

2.1.18.7.1.1.2.6. Marangoz Sanat Enstitüsü (Ağaç İşleri Olgunlaşma Enstitüsü, Ağaç ve Metal İşleri Meslek Lisesi)

1962 yılında Ankara'da faaliyete geçen Marangoz Sanat Enstitüsü'nün 1966-1967 eğitim ve öğretim yılında öğretim süresi üç yıla çıkarılmıştır. Okulun ismi ileriki yıllarda *"Ağaç ve Metal İşleri Meslek Lisesi"* olarak değiştirilmiştir. 1980 yılına kadar bu alanda tek öğrenim kurumu olarak kalmıştır (Koç, 1982: 39; Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 250).

2.1.18.7.1.1.3. Pratik Sanat Okulları

1969-1970 eğitim ve öğretim yılında bağımlı ve bağımsız Pratik Sanat Okulları öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Aynı eğitim ve öğretim yılında altı bağımsız Pratik Sanat Okulu faaliyete geçmiştir. 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında sayıları on beşe çıkmıştır. Bağımlı olan Pratik Sanat Okulları daha çok endüstri merkezlerinde gece ve gündüz öğretim yapmışlardır. İstek ve ihtiyaçlara göre ders programı hazırlama ve uygulama esnekliğine sahip olan Pratik Sanat Okulları ve uygulamada olan mevcut ders programları, bazı Alman firmaları tarafından incelenmiş ve beğenilmiştir. Böylece bu firmalar ile Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü arasında; Kaynak, Torna, Freze, Çelik Yapı, Tesviye ve Bobinaj gibi sanat dallarında işçi eğitimi anlaşması yapılmıştır. İşçi eğitimine alınan işçiler, Pratik Sanat Okulu kayıt kabul şartlarına uygun olarak seçilmiş ve eğitimin sonunda başarılı olan işçilere, yabancı ülkelere gidebilecekleri dikkate alınmadan ülke içinde geçerli olan Pratik Sanat Okulu sertifikası verilmiştir (Tuna, 1973: 104-105; Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 248).

2.1.18.7.1.1.4. Yükseköğretim Düzeyinde Tekniker (Teknisyen) Okulları

Teknikerlik meslek bölümlerinin açılmasında mühendislik meslek alanları temel ilke olarak kabul edilmiştir. 1969-1970 eğitim ve öğretim yılında yirmi iki ilde ve otuz iki Sanat Enstitüsü bünyesinde Makine, Elektrik, İnşaat ve Kimya bölümlerini de içine alan kırk tekniker meslek şubesi, Tekniker Okulları ikinci sınıfları olarak öğretime başlamıştır. 1969-1970 eğitim ve öğretim yılında tekniker yetiştirmek amacı ile genel lise mezunları da Tekniker Okulları'na alınmıştır. Tekniker Okulları, yükseköğretim düzeyinde olsalar da bir yükseköğretim kurumu değildir, ortaöğretim kurumudur. 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında dört Motor Sanat Enstitüsü'nde dört Motor Tekniker Meslek Şubesi açılmıştır. Teknikerler isterlerse yükseköğretim kurumlarına da devam edebileceklerdir. Tekniker okullarının açıldığı yerler; ülkenin coğrafi özellikleri, endüstrinin yoğunluğu, atölye ve diğer öğretim araçları imkanları düşünülerek belirlenmiştir (Tuna, 1973: 109-111). 1974 yılında Teknisyen Okulları'nın ismi *"Teknik Lise"* olmuştur (Turan, 1996: 91).

2.1.18.7.1.1.4.1. Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 8 Ekim 1966 tarihli ve 238 sayılı kararı ile kabul ettiği 24 Ekim 1966 tarihli ve 1425 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Yönetmeliği, Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nun amacını şöyle tanımlamaktadır: *"Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, orta dereceli erkek teknik öğretim okullarına atölye ve meslek dersleri öğretmeni yetiştiren dört yıllık yüksek dereceli bir meslek okuludur."* Aynı yönetmelik, okulun Tesviye, Demir İşleri, Döküm, Model, Motor, Elektrik, Elektronik, Ağaç İşleri ve Yapı bölümlerinden oluştuğunu, ihtiyaç durumunda başka bölümlerin de açılabileceğini belirtmiştir. Okula; Erkek Sanat, Motor Sanat ve Yapı Enstitüleri öğrencileri, eleme ve giriş sınavları ile alınmıştır. Eleme sınavlarına katılmak isteyen öğrencilerin mezun oldukları okulların öğretmenler kurulu tarafından öğretmenliğe aday gösterilmeleri gerekmektedir (Duman, 2014: 79-80).

2.1.18.7.1.2. Kız Teknik Öğretim Okulları

2.1.18.7.1.2.1. Kız Enstitüleri (Kız Meslek Liseleri, Kız Sanat Liseleri)

1974-1975 eğitim ve öğretim yılından itibaren Kız Enstitüleri *"Kız Meslek Liseleri"*ne dönüştürülmüştür (İleri, 2019: 210). Kız Meslek Liseleri'nin amacı, iş alanlarına orta düzeyde meslek elemanı yetiştirmektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 264).

2.1.18.7.1.2.2. Kız Meslek Öğretmen Okulu (Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu)

1962 yılında Kız Meslek Öğretmen Okulu, *"Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu"* olduktan sonra okulun ders programları üzerinde çalışmalar yapılarak bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu konudaki ilk çalışma, yabancı uzmanlardan yararlanılarak kurulan Program Geliştirme Komisyonu'nun yaptığı ders programı çalışması olmuştur. Bu ders programı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 7 Kasım 1968 tarihli 302 sayılı kararı ile kabul edilerek 1968-1969 eğitim ve öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Bu programda, öğretmenlik bilgisi dersleri, çeşit ve sayı bakımından önemli miktarda artış göstermiştir. 1969-1970 eğitim ve öğretim yılında ders programı son halini almış ve alan derslerinin sayısı azalarak, öğretmenlik bilgisi ve genel bilgi derslerinin ağırlıklarında %3 ile %4 arasında bir artış olmuştur. Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nun ihtisas kolları şu şekildedir: Giyim, El Sanatları ve Çiçek, Resim, Nakış, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Aile Ekonomisi ve Beslenme (Duman, 2014: 69-70).

2.1.18.7.1.3. Ticaret ve Turizm Okulları

2.1.18.7.1.3.1. Ticaret Okulları (Ticaret Meslek Liseleri)

Orta Ticaret Okulları, 1965-1966 eğitim ve öğretim yılında öğrenci almamış ve okumaya devam eden öğrencileri mezun ettikten sonra kapatılmıştır. Ticaret Meslek Liseleri'nde 1963 yılından itibaren teknolojik ve sektörel gelişmeler doğrultusunda öğretim programları geliştirilmiş ve yeni programlar açılmıştır. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında Ticaret Dalı, Kooperatifçilik Dalı ve Muhasebecilik

Dalı olmak üzere üç program Ticaret Liseleri'nde uygulanmaya başlamıştır (Erol ve Atmaca, 2015: 85-86; Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 24).

2.1.18.7.1.3.2. Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu

1965 yılında turizmin Türkiye ekonomisi üzerindeki önemi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından anlaşılınca okulun ismi *"Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu"* olarak değiştirilmiş ve okulun öğretim süresi dört yıla çıkarılmıştır. Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu'nun; İşletme ve Muhasebe, Büro İdaresi ve Sekreterlik, Turizm öğretmenlik şubeleri vardır. Bu okul; ticaret ve turizm alanında ders verecek öğretmenleri ve turizm işletmeciliği konusunda işletme idarecilerini yetiştirir (Duman, 2014: 83).

2.1.18.7.1.3.3. Turizm ve Otelcilik Okulları (Turizm ve Otelcilik Liseleri)

1967-1968 eğitim ve öğretim yılında İstanbul'da Otelcilik Okulu, 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında ise Aydın-Kuşadası'nda birçok Otelcilik Okulu açılmıştır. Bu okulların ismi 1975 yılında *"Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi"* olarak değiştirilmiştir (Somuncu, 2019: 211; Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 246).

2.1.18.7.1.3.4. Sekreterlik Okulları (Sekreterlik Meslek Liseleri)

1970'li yılların başlarında İzmir, Bursa, Adana, Erzurum, Malatya, Eskişehir, Samsun illerinde iki yıllık Sekreterlik Okulları açılmıştır (Ceylan, 2021: 4).

2.1.18.7.1.4. İçişleri Bakanlığı'na Bağlı Okullar

2.1.18.7.1.4.1. Polis Okulları (Polis Enstitüleri, Polis Kolejleri)

Polis okulları bu dönemde kapasite ve eğitim kalitesi olarak ihtiyacı karşılayabilecek bir düzeyde değildir. Sadece Ankara, İstanbul ve İzmir'de faaliyet gösteren dört polis okulu ve bir de polis eğitim merkezi vardır (Polis Koleji hariç). Bu okulların toplam kapasitesi bin beş yüz civarındadır ve bu okullar yılda toplam üç bin polis memuru yetiştirmiştir. Bu dönemde yıllık polis ihtiyacı on bin civarındadır (Dikici, 2017: 96).

2.1.18.7.1.5. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na Bağlı Okullar

Ebe ve Hemşire Yardımcısı okulları 1967 yılından itibaren Sağlık Meslek Liseleri olarak kabul edilmiştir (Tepecik, 2006: 55-56).

2.1.18.7.1.6. Tarım Bakanlığı'na Bağlı Okullar

2.1.18.7.1.6.1. Ziraat ve Bahçıvanlık Okulları (Ziraat Meslek ve Ev Ekonomisi Meslek Okulları)

1967 yılından itibaren Ziraat ve Bahçıvanlık Okulları'nın ismi *"Ziraat Meslek ve Ev Ekonomisi Meslek Okulları"* olarak değiştirilmiştir. Bu okulların amacı, ilkokul mezunu köy çocuklarına teknik ziraat ve bahçıvanlık yöntemlerini öğretmektir. Bu okullar devlet çiftlikleri içinde kurulmuştur ve okulların öğretim süreleri üç yıldır. Eğitim ve öğretim teorik ve pratik olarak yapılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 252; Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 13).

2.1.18.7.1.6.2. Orman Muhafaza Okulu (Orman Muhafaza Memuru Eğitim Merkezi)

1965-1966 eğitim ve öğretim yılında Trabzon'da Orman Tekniker Okulu açılmıştır. Ancak okul, 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında kapanmıştır. 1972-1973 eğitim ve öğretim yılında ise Bolu-Düzce Orman Tekniker Okulu kapanmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 13). 1973 yılından itibaren Orman Muhafaza Okulu, *"Orman Muhafaza Memuru Eğitim Merkezi"*ne dönüştürülmüştür (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 230).

2.1.18.7.1.6.3. Meteoroloji Meslek Okulu (Meteoroloji Teknik Lisesi)

1962 yılında Ankara'da kurulan Meteoroloji Meslek Okulu'nun öğretim süresi 1975 yılından itibaren dört yıla çıkarılmış ve ismi *"Meteoroloji Teknik Lisesi"* olarak değiştirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 249).

2.1.18.7.1.7. Ulaştırma Bakanlığı'na Bağlı Okullar

2.1.18.7.1.7.1. Devlet Demiryolları Meslek Lisesi

Devlet Demiryolları Meslek Lisesi, 1974-1975 eğitim ve öğretim yılından itibaren Eskişehir'de Devlet Demiryolları Meslek Lisesi olarak yeniden açılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019: 196).

2.1.18.7.1.8. İmam Hatip Liseleri

1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren Adalet Partisi'nin tek başına iktidara gelmesi ile toplumsal yapıda daha belirgin bir hale gelen muhafazakâr düşünceler farklı şekillerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu gelişmenin en belirgin özelliği ise İmam Hatip Lisesi mezunu kişilerin idari kurumlara yerleşmeleri olmuştur. Türkiye genelinde İmam Hatip Liseleri'nin sayısı 1966 yılında yirmi altıya, 1969 yılında ise yetmiş bire çıkmıştır (Gökaçtı, 2005: 210-211).

2.1.18.7.2. Yaygın Eğitim Kurumları

Akşam Sanat Okulları ve Halk Eğitimi Meslek Kursları'ndan, Akşam Kız Sanat Okulları ve Sanat Ortaokulları'ndan, Akşam Erkek Sanat Okulları'ndan, Erkek Akşam Orta Terzilik Okulları'ndan, Köy Kadınları ve İlçe Kadınları Gezici Kursları'ndan, Köy Erkekleri ve İlçe Erkekleri Gezici Kursları'ndan, Yetiştirici ve Tamamlayıcı Kadın Meslek Sınıfları ve Kursları'ndan, Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitülerinden, Mektupla Öğretim Merkezi'nden, İş Okulları'ndan ve Çıraklık Eğitimi'nden oluşan meslekî ve teknik okullardır.

2.1.18.7.2.1. Sanat Okulları ve Halk Eğitimi Meslek Kursları

1964 yılında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na bağlanan Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü, 1967 yılında yeniden Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (Kaya, 2015: 273). Halk Eğitimi çalışmalarının planlanması ve uygulanması işlemlerinin bir arada yürütülmesini sağlamak amacı ile halk eğitimini belirli esaslara bağlamak için bir kanun tasarısı hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulması hedeflenmiştir (1971 Halk Eğitimi Programı). Halk Eğitimi programına göre halk

eğitimi kapsamında yer alan konular şu şekildedir: Okuma yazma ve temel bilgiler eğitimi, meslekî eğitim, toplumsal eğitim ve kültür eğitimi (Tuna, 1973: 119-120).

2.1.18.7.2.1.1. Akşam Kız Sanat Okulları

1971-1972 eğitim ve öğretim yılında Akşam Kız Sanat Okulu sayısı üç yüz seksen, öğretmen sayısı beş yüz elli sekiz ve öğrenci sayısı doksan bir bin yirmidir (Tuna, 1973: 115).

2.1.18.7.2.1.2. Akşam Kız Sanat Ortaokulları

1971-1972 eğitim ve öğretim yılında Türkiye genelinde yirmi yedi Akşam Kız Sanat Ortaokulu vardır (Tuna, 1973: 115).

2.1.18.7.2.1.3. Pratik Kız Sanat Okulları

1968-1969 eğitim ve öğretim yılında kurs sistemine göre Pratik Kız Sanat Okulları için ders programları geliştirilmiştir. Pratik Kız Sanat Okulları; Giyim, El Sanatları, Resim, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Beslenme, Ev ve Aile Yönetimi ve Nakış dallarında çeşitli yaş gruplarına hizmet vermeyi amaçlamıştır. 1965-1966 eğitim ve öğretim yılında okul sayısı iki yüz yirmi yedi iken 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında bu sayı dört yüz on üçe çıkmıştır (Doğan, 1974: 318-319; Alkan ve Doğan ve Sezgin, 2001: 110; Şahinkesen, 1983: 477).

2.1.18.7.2.1.4. İlçe Kadınları ve Köy Kadınları Gezici Kursları

1965 yılında İlçe Kadınları ve Köy Kadınları Gezici Kursları'nın ders programları genişletilmiştir. Ders programlarına; Genel Eğitim, Sağlık Bilgileri, Beslenme Bilgileri, Toplum Kalkınması, Giyim, El ve Ev Sanatları gibi dersler eklenmiştir. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında açılan kurs sayısı iki bin yüz yetmiş sekizdir (Tezcan, 1982: 132).

2.1.18.7.2.1.5. İlçe Erkekleri ve Köy Erkekleri Gezici Kursları

1965-1966 eğitim ve öğretim yılında dört yüz elli altı kurs köylerde etkinlik göstermiştir. Dört bin üç yüz altmış bir yetişkin köylü Köy Erkekleri Gezici Kursları'ndan mezun olmuştur (Tezcan, 1982: 139).

2.1.18.7.2.2. Mektup ile Öğretim Merkezi (Mektupla Yükseköğretim Merkezi)

1966 yılında Mektup ile Öğretim Merkezi genel müdürlük olarak örgütlenmiş ve mektup ile öğretimi örgün ve yaygın eğitimde başarı ile uygulamıştır. Bu uygulama ile teknik alanda; Radyo, Otelcilik, Beslenme, Daktilografi, Teknik Resim, Kooperatifçilik ve Elektrik Tesisatçılığı ve Tekniker okullarını bitirme, sınavlara hazırlık olarak da; İlkokul Öğretmenliği ve lise Edebiyat bölümlerini bitirme amaçlı öğretim yapılmıştır. Bu uygulama, on altı Eğitim Enstitüsü ile Erkek ve Kız Teknik Okulları'nda, Ticaret ve Turizm Okulları ile Yüksek Öğretmen Okulları'nda faaliyete geçmiştir. 1974 yılında Mektupla Yükseköğretim Merkezi kurulmuştur. Yine aynı tarihte Deneme Yüksek Öğretmen Okulu eğitime başlamıştır (İşman, 1998: 43-44; Yıldız, Şubat-Mart-Nisan-Mayıs 1975: 30-31).

2.1.18.7.2.3. İş Okulları

1968-1969 eğitim ve öğretim yılında İş Okulları'nda eğitilen kişi sayısı seksen ikidir (Tuna, 1973: 135).

2.1.18.7.2.4. Çıraklık Eğitimi

Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi Eğitimi ismi altında *"Pilot Bölge Seçilen İllerde Küçük Esnaf ve Sanatkârların Eğitimi"* ismi ile çıraklık eğitimi vermiştir. 1970 yılında çıraklık eğitimi alan kişi sayısı bin ondur (Tuna, 1973: 130).

2.1.18.7.3. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 2.33. Sanat Enstitüleri'nde Bulunan Meslek Kollarına Devam Eden Öğrencilerin % Oranı

Yıllar	Motorculuk	Kimya	Yapı	Marangozluk
1968-1969	9,4	1,3	8,3	12,4

Kaynak: Tuna, 1973: 107

Çizelge 2.34. Endüstri Meslek Liseleri'nde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayısında Gelişme Durumu

Yıllar	Okul Sayısı	İlk Kayıt	Toplam Öğrenci	Mezun	Öğretmen Sayısı
1973-1974	141	26.759	68.658	17.542	3556
1974-1975	145	28.627	73.000	19.792	3777

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 443

Çizelge 2.35. Teknisyen Okulları'nda Gelişme

	Toplam Öğrenci			İlk Kayıt		
Yıllar	Plan Hedefi	Gerçekleşen	Fark	Plan Hedefi	Gerçekleşen	Fark
1969-1970	26.850	1547	-25.303	10.450	1547	-8903
1970-1971	36.250	3142	-33.108	13.500	1757	-11.743
1971-1972	47.550	4365	-43.185	17.050	1634	-15.416

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 746

Çizelge 2.36. Resmî Meslekî ve Teknik Okullar'da Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	Okul Sayısı	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1965-1966	786	11.104	7140	3964	177.783	118.608	59.175	34.395	19.999	14.396
1966-1967	824	11.611	7305	4306	191.082	129.197	61.885	44.915	30.165	14.750
1967-1968	892	13.575	8949	4626	200.037	134.465	65.572	53.381	36.244	17.137
1968-1969	889	13.567	8810	4757	207.774	137.964	69.810	49.172	32.811	16.361
1969-1970	887	14.179	9235	4944	217.332	142.206	75.126	51.450	33.168	18.282
1970-1971	917	15.039	9782	5257	244.144	161.328	82.816	53.152	34.292	18.860
1971-1972	936	15.490	10.150	5340	263.184	173.754	89.430	57.085	35.806	21.279
1972-1973	968	15.814	10.425	5389	266.144	173.554	92.590	39.516	25.534	13.982
1973-1974	974	16.868	11.075	5793	285.439	182.922	102.517	59.686	38.010	21.676
1974-1975	1078	19.117	13.405	5712	313.431	206.598	106.833	75.142	47.303	27.839

Resmî meslekî ve teknik ortaokulları ve meslekî ve teknik liseleri kapsar. Kadrolu öğretmenleri ve ücretli öğretmenleri kapsar. Sistem gereği diploma alan öğrenci sayısı bir yıl sonra verilmiştir.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 71

Çizelge 2.37. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1965-1966	226	16
1966-1967	232	16
1967-1968	224	15
1968-1969	234	15
1969-1970	245	15
1970-1971	266	16
1971-1972	281	17
1972-1973	275	17
1973-1974	293	17
1974-1975	291	16

Kaynak:

Çizelge 2.38. Kız Sanat Ortaokulları'nda Öğrenci Sayısında Gelişme

Yıllar	Toplam Öğrenci	İlk Kayıt	Mezun
1965-1966	19.847	7504	4502
1966-1967	20.114	7008	4881
1967-1968	19.448	7504	4502
1968-1969	20.476	7701	4243
1969-1970	20.977	8205	4442
1970-1971	22.042	8903	4538
1971-1972	23.784	9733	_

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 750

Çizelge 2.39. Kız Enstitüleri'nde Öğrenci Sayısında Gelişme

Yıllar	Toplam Öğrenci	İlk Kayıt	Mezun
1965-1966	10.080	3944	3582
1966-1967	9213	3224	2435
1967-1968	9686	3410	3382
1968-1969	9432	3477	2828
1969-1970	10.299	4154	2939
1970-1971	11.216	4396	3057
1971-1972	13.830	6047	_

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 752

Çizelge 2.40. Kız Meslek Liseleri'nde Okul ve Öğrenci Sayısında Gelişme

	İlk Kayıt				Toplam Öğrenci			
Yıllar	Okul Sayısı	Plan Hedefi	Gerçekleşme	Fark	Okul Sayısı	Plan Hedefi	Gerçekleşme	Fark
1973-1974	163	7250	8074	+824	163	18.600	19.174	+574
1974-1975	170	8250	8906	+656	170	20.750	22.081	+1331

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 444

Çizelge 2.41. Ticaret Meslek Liseleri'nde Öğrenci Sayısında Gelişme (%)

Yıllar	Yeni Kayıt Hedefi	Gerçekleşme	Fark
1968-1969	5,0	7,8	+23
1969-1970	7,8	8,8	+1,0
1970-1971	9,8	11,4	+1,6
1971-1972	12,0	12,9	+0,9

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 712-713

Çizelge 2.42. Ticaret Meslek Liseleri'nde Okul ve Öğrenci Sayısında Gelişme

		İlk Kayıt			Toplam Öğrenci			
Yıllar	Okul Sayısı	Plan Hedefi	Gerçekleşme	Fark	Plan Hedefi	Gerçekleşme	Fark	Öğretmen Sayısı
1973-1974	72	17.500	19.037	+1537	38.000	42.017	+4017	1475
1974-1975	78	21.000	21.074	+74	48.000	49.810	+1810	1310

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 446

Çizelge 2.43. 1970-1975 Yılları Arasında Doktor, Ebe, Hemşire ve Sağlık Memuru Sayısı

Yıllar	Doktor	Nüfus/Doktor	Ebe	Hemşire	Sağlık Memuru
1970	13.843	2550	11.321	8796	9954
1975	21.714	1845	12.975	14.806	10.961

Kaynak: Eren ve Tanrıtanır, 1998: 19

Çizelge 2.44. Sanayide Çeşitli Kursları Bitirenler ve Dağılımı (Yetiştirilen Eleman Sayısı)

Yıllar	Mezun
1968	
Usta	534
Kalfa	819
1969	
Usta	206
Kalfa	716
1970	
Usta	973
Kalfa	1051

Kaynak: Tuna, 1973: 135

Çizelge 2.45. Sağlık Okulları'nda Birinci Devre Gelişme

Yıllar	Okul Sayısı	İlk Kayıt	Toplam Öğrenci
1973-1974	28	1716	4935
1974-1975	28	1704	4980

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 449

Çizelge 2.46. Sağlık Okulları'nda İkinci Devre Gelişme

Toplam Öğrenci				İlk Kayıt			Mezun		
Yıllar	**Plan Hedefi**	**Gerçekleşme**	**Fark**	**Plan Hedefi**	**Gerçekleşme**	**Fark**	**Plan Hedefi**	**Gerçekleşme**	**Fark**
1968-1969	4350	4200	-150	2000	1370	-630	650	844	-194
1969-1970	6600	4790	-1510	3000	1572	-1428	900	905	+5
1970-1971	10100	5489	-4611	4700	1749	-2951	1200	1119	-1
1971-1972	14850	6247	-8603	6000	1924	-4076	1750	_	_

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 756

Çizelge 2.47. Sağlık Meslek Liseleri'nde (Sağlık Kolejleri'nde) Gelişme

Yıllar	Okul Sayısı	İlk Kayıt	Toplam Öğrenci
1973-1974	35	1728	6809
1974-1975	36	1468	6627

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 450

Çizelge 2.48. Tarım Okulları'nda Gelişme

Okul Sayısı			İlk Kayıt		Toplam Öğrenci		
Yıllar	**Birinci Devre**	**İkinci Devre**	**Birinci Devre**	**İkinci Devre**	**Birinci Devre**	**İkinci Devre**	**Öğretmen Sayısı**
1973-1974	_	50	_	1333	_	3559	364
1974-1975	20	19	620	691	620	2948	425

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 450

Çizelge 2.49. Meslekî ve Teknik Öğretimin İkinci Devresinde Gelişme (Hedeflenen Plan ve Gerçekleşme) (Bin Kişi)

Plan Hedefi				Gerçekleşme		
Yıllar	**Çağ Nüfusu (16-18 yaş)**	**Toplam Öğrenci**	**Okullaşma Oranı (%)**	**Çağ Nüfusu (16-18 yaş)**	**Toplam Öğrenci**	**Okullaşma Oranı (%)**
1973-1974	2471,9	171,8	7,0	2471,9	222,3	9,0
1974-1975	2525,7	191,9	7,6	2525,7	233,8	9,2

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 442

Çizelge 2.50. İl Dağılımına Göre Resmî Meslekî ve Teknik Okulları'nda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Adana										
1969-1970	22	510	338	172	7792	5707	2085	2417	1623	794
1972-1973	24	514	400	114	9562	7158	2404	_	_	_
Ağrı										
1969-1970	4	45	23	22	724	138	586	222	116	106
1972-1973	5	62	34	28	1055	142	913	_	_	_
Ankara										
1969-1970	62	1734	965	769	16.301	10.513	5788	3818	2249	1569
1972-1973	67	1527	767	760	20.629	12.987	7642	_	_	_
Artvin										
1969-1970	4	57	44	13	1383	1210	173	453	409	44
1972-1973	4	61	41	20	1202	988	214	_	_	_
Çanakkale										
1969-1970	13	158	110	48	2414	1992	422	494	418	76
1972-1973	14	188	129	59	3271	2427	844	_	_	_
Elazığ										
1969-1970	9	127	82	45	2793	1414	1379	750	379	371
1972-1973	10	182	129	53	3580	2032	1548	_	_	_
İstanbul										
1969-1970	57	1407	814	593	14.772	8895	5877	3736	2377	1359
1972-1973	60	1352	755	597	19.212	11.818	7394	_	_	_
İzmir										
1969-1970	39	707	407	300	7544	4505	3039	2093	1379	714
1972-1973	39	761	433	328	11.106	6861	4245	_	_	_
Konya										
1969-1970	27	471	355	116	8723	6852	1871	1990	1387	603
1972-1973	30	537	430	107	9815	7590	2225	_	_	_
Rize										
1969-1970	9	80	66	14	1392	1145	247	376	317	59
1972-1973	10	105	78	27	1537	1174	363	_	_	_
Van										
1969-1970	10	120	90	30	3243	1613	1630	664	570	94
1972-1973	10	130	96	34	2927	1857	1070	_	_	_
Zonguldak										
1969-1970	19	319	206	113	3606	2616	990	920	696	224
1972-1973	19	325	214	111	4509	3012	1497	_	_	_

İllere ait bilgiler nüfus sayımına göre verilmiştir. Son durumu göstermek için 1972-1973 bilgileri de verilmiştir. 1971-1973 yılları arasında mezuniyet sayısı kesin olmadığı için diploma alan kişi sayısı verilmemiştir.

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973: 72-81

2.1.18.7.4. Meslekî ve Teknik Eğitim ile İlgili Değerlendirme

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda meslekî ve teknik eğitim ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Köy Ebe Okulları ile İmam Hatip Liseleri'nin ilk devreleri dışında ortaokul seviyesindeki bütün meslekî okullar genel ortaokul seviyesine getirilecektir (Gökaçtı, 2005: 205). Bu yüzden 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında bu okullar birinci sınıflarına öğrenci almayacaklardır. İlkokul ders programları içinde yer alan oyun, el işi ve gözlem metotlarını uygulayacak öğretmenler yetiştirmek için İlköğretmen Okulları'nın ders programları geliştirilecektir (Dursunoğlu, 2003). Modern tarım bilgisinde, ormancılık ve hayvancılık eğitiminde bir gelişme sağlamak için lise seviyeli tarım okulları açılacaktır. Kız Sanat Enstitüleri ve teknik öğretim programları kadın işgücünü, ekonominin talep ettiği yönde yetiştirmek amacı ile geliştirilecektir. Bu okullar, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde çevrelerinde yaygın eğitim veren ve sosyal faaliyetler gerçekleştiren kurumlar haline getirileceklerdir. Öğrencilerin eğitimlerine devam ederken bir yandan da üretime katılabilmeleri için döner sermaye gücü artırılacaktır. Kız Enstitüleri'ne yaz ve bitirme stajı konulacaktır. Ticaret Okulları'nın, hizmet sektöründe gelişen ihtisas alanları göz önünde bulundurularak 1968-1972 yılları arasında kapasiteleri artırılacaktır. Teknisyen ihtiyacını karşılamak için Teknisyen Okulları'nın öğretim süresi dört yıla çıkarılmıştır. Teknisyen Okulları'ndan mezun olan öğrencilerin kendi ihtisas dallarında yükseköğretime devam etmeleri için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Teknik öğretimdeki aksamaları çözüme kavuşturmak için Teknisyen Okulları'nda üretim faaliyetlerini geliştirmek, öğrencilerin iş hayatına uyum sağlamasını öğretimleri esnasında sağlamak, uygulama çalışmalarının sanayi kuruluşlarında yapılmasını sağlamak, mezun olan öğrencilerin okul sonrası çalışmaları ile ilgili programların düzenlenmesi ile gerçekleştirilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 165-170; Tural, 1988: 55-56; Develioğlu, Aralık 1974-Ocak 1975: 32).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, meslekî ve teknik eğitime ağırlık verilmek istense de genel lise eğitiminde öğrenci yoğunluğu daha fazla olmuştur. Eğitimin çevre ve iş hayatı ile ilişkisinin kurulması istenilse de alınan

tedbirler işlevsel bir meslekî ve teknik eğitimi sağlamada sınırlı kalmıştır. Kamu ve özel sektör kuruluşlarının işbirliği gerçekleşmemiştir. Erkek Sanat Enstitüsü ve Tekniker Okulu mezunlarının istihdam sorunları ele alınmış; ancak çözüme kavuşturulamamıştır. Nicelik ve nitelik olarak teknik öğretimi geliştirme çabaları yetersiz kalmıştır. Teknik öğretimin üretime dönük olması ve kalkınma için gerekli olan insan gücünün yetiştirilmesi hedeflenmiş; ancak yeterli oranda gerçekleştirilememiştir. Sanat Enstitüsü mezunlarının çalıştıkları iş yerlerinde ücretleri usta-ustabaşı ücretlerinden daha düşük olmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 745-747).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Teknisyen Okulları'nda hedeflenen öğrenci oranları ile gerçekleşen öğrenci oranları arasında oldukça büyük fark vardır. 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında toplam öğrenci sayısında hedeflenen oran otuz altı bin iki yüz elli, gerçekleşen oran ise üç bin yüz kırk ikidir. Yine aynı yıl ilk kayıt hedefi on üç bin beş yüz, gerçekleşen oran ise bin yedi yüz elli yedidir (Bk. Çizelge 2.34.).

Kız Orta Sanat Okulları, planlı dönemde diğer meslek okullarına oranla sınırlı bir gelişme göstermiştir. 1960'lı yılların ortasından itibaren 1972 yılına kadar ilk kayıt artışı %13,1 ve toplam öğrenci sayısı artışı %12,7 olmuştur (Bk. Çizelge 2.37.). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Kız Enstitüleri'nin öğretim programlarına üretim sistemi ihtiyaçlarını karşılayacak yön kazandırma çalışmaları başlatılmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 19). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da bu çalışmalar devam etmiş ve sınırlı ölçüde başarı sağlanmıştır. Kız Enstitüleri'ndeki öğretmenlerin nitelik açısından yetersizliği ve eğitim programlarının üretim sisteminin ihtiyaçları ile bağ kuramaması Kız Enstitüsü öğrencilerinin daha işlevsel bir eğitim görmelerini sınırlandırmıştır. Örneğin; Giyim dalında öğrenciler başarı göstermiştir; ancak Konfeksiyon dalında gerekli başarı sağlanamamıştır. 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında Kız Enstitüleri'nin okul sayısı yüz kırk sekizdir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 12). Kız Enstitüleri'nde toplam öğrenci, ilk kayıt ve mezun sayılarında yıldan yıla artış ve düşüşler yaşanmıştır (Bk. Çizelge 2.38.).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, Ticaret Liseleri nicelik açısından oldukça büyük gelişme göstermiştir. 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında yeni kayıt hedefi yüzdelik olarak beş iken gerçekleşen kayıt oranı sekize yakındır (Bk. Çizelge 2.40.). Ancak Ticaret Liseleri aynı başarıyı nitelik olarak gösterememiştir. Çünkü Ticaret Lisesi, mezunlarına piyasanın ihtiyaç duyduğu bilgiyi kazandıracak bir eğitim verememiştir. Sanat Enstitüsü'ne, Ticaret Lisesi'ne ve Kız Enstitüleri'ne yapılan ilk kayıtların önemli bir çoğunluğu lise ve dengi okullardan atılan tasdiknameli öğrencilerden oluşmuştur. Bu durum toplumda, genel liselerde başarılı olamayan öğrencilerin devam ettikleri düşük seviyeli okullar olarak algılanmıştır. Ticaret Liseleri'nde terk oranı %34'tür. Terklerin çok olması nedeni ile öğrencilere ayrılan kaynaklar da büyük ölçüde israf olmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 755-757).

Sağlık Okulları'nda ikinci devre öğretimde toplam öğrenci sayısındaki plan hedefi ve ilk kayıt hedefi ile gerçekleşen toplam öğrenci sayısı ve ilk kayıt sayısı arasında her geçen yıl fark daha da artmıştır. 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında toplam öğrenci sayısındaki hedef, on bin yüz iken gerçekleşen oran beş bin dört yüz seksen dokuzdur (Bk. Çizelge 2.45.). 1970-1975 yılları arasında doktor, ebe, hemşire ve sağlık memuru sayısında artış olmasına rağmen nüfus oranına göre doktor sayısı azalma göstermiştir (Bk. Çizelge 2.42.).

Genel ortaokula dönüştürülmeyen İmam Hatip Okulları planlı dönemde meslekî ve teknik ortaokulları içinde en çok başarı gösteren okullar olmuştur. 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında toplam öğrenci sayısı kırk iki bin altı yüzdür (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 749). 1971 yılında İmam Hatip Liseleri'nin okul sayısı ise yetmiş ikidir. İmam Hatip Liseleri 1973 yılından itibaren meslekî ve teknik liseleri içinde en başarılı olan okullar arasında yer almıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 755; Toker ve Özcan, 2017: 42).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yaygın eğitimde üzerinde en çok durulan konu, okuma yazma eğitimi olmuştur. Kalkınma planı okuma yazma öğretmeyi hedef aldığı için yaygın eğitim çalışmaları bu konu etrafında şekillenmiş ve üretime yönelik bir işlevselliğe sahip olamamıştır. Sanayi içi eğitim programları

nitelik ve nicelik yönünden işgücü piyasasının taleplerini karşılayamamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 773-774; Kılıç, 1974 Aralık-1975 Ocak: 14). 1968-1970 yılları arasında yetiştirilen usta ve kalfa sayılarında dengesizlik olduğunu görürüz (Bk. Çizelge 2.43.).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ortaokul seviyeli meslekî ve teknik okullarında okullaşma oranı 1966 yılında %3,3, 1970 yılında %3,2 ve 1972 yılında ise %2,2 olmuştur (Demirali, 1980: 254). Görüldüğü üzere, orta seviyeli meslekî ve teknik okullarda okullaşma oranı düşmüştür. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri, kapatılan ortaokul seviyesindeki okullardır (Örneğin, Erkek Orta Sanat Okulları gibi) (Koç, 1982: 37). Lise seviyeli meslekî ve teknik okullarında okullaşma oranı 1966 yılında %5,9, 1970 yılında %6,4 ve 1972 yılında %7,9 olmuştur (Demirali, 1980: 257). Lise seviyeli meslekî ve teknik okullarda okullaşma oranı artmıştır. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri, lise seviyesindeki Tarım Okulları'nın ve İmam Hatip Liseleri'nin okullaşma oranlarının fazla olmasıdır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 12).

Meslekî ve Teknik Okulları ile ilgili Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bazı yönetmelikler çıkarılmıştır. 28 Mart 1969 tarihli ve 13160 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *"Orta Dereceli Teknik ve Meslek Okullarını Bitirenler İçin Lise Bitirme İmtihanları Hakkındaki Yönetmelik"*e göre, meslekî ve teknik okul mezunu öğrenciler eğer lise diploması almak isterlerse belirli derslerden sınava tabi tutulacaklardır (Orta Dereceli Teknik ve Meslek Okullarını Bitirenler İçin Lise Bitirme İmtihanları Hakkındaki Yönetmelik, 28 Mart 1969; Kayahan, 2018: 22). 22 Kasım 1969 tarihli ve 13358 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *"Teknisyen Okulları Geçici Yönetmeliği"*ne göre, bazı Sanat Enstitüleri dört yıllık Teknisyen Okulları haline getirilerek, bu okullardan mezun olan öğrencilere üniversiteye girişte genel lise mezunları gibi aday olma hakkı tanınmıştır (Teknisyen Okulları Geçici Yönetmeliği, 22 Kasım 1969; Teknisyen Okulları Geçici Yönetmeliği,11 Haziran 1973: 267).

Çizelge 2.51. Cari Fiyatlarla Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımları (1000TL)

Yıllar	Toplam Yatırım	Eğitim Yatırımı	Meslekî ve	Eğitim Yatırımı/

			Teknik Eğitim Yatırımı	Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımı %
1968	10.115.378	1.257.000	246.565	20,0
1969	11.850.288	1.268.613	316.568	25,0
1970	12.833.346	1.307.553	298.195	23,0
1971	14.995.000	1.423.021	289.316	20,0
1972	20.699.995	1.529.690	334.442	22,0

Meslekî ve teknik eğitim ödenekleri

Kaynak: Tural, 1988: 191

Çizelgede görüldüğü üzere, meslekî ve teknik eğitim yatırımlarında yıllar içinde dalgalanmalar olmuş; ancak yatırımlar arasındaki fark az sayıda olmuştur. Toplam yatırım içinde eğitim yatırımı düşüktür. Ancak eğitim yatırımı ile meslekî ve teknik eğitim yatırımını karşılaştırdığımız zaman yatırım miktarının düşük olmadığını görürüz.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda alınan kararlar şu şekildedir: Meslekî ve teknik lise öğrencilerine kendi alanlarında yükseköğretime geçme imkânını sağlamak amacı ile çok yönlü üniversiteye giriş sınavları geliştirilecektir. Teknik öğretim kurumlarının tamamen üretime dönük olması için teknik öğretim sisteminde değişikliğe gidilecektir. Bu amaç doğrultusunda teknik liseler açılarak modern teknolojinin gerektirdiği teknisyenlerin yetiştirilmesine önem verilecektir. Tüm Teknisyen Okulları'nın ve Sanat Enstitüleri'nin 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında Teknik Liselere dönüştürülmesi sağlanacaktır. Öğretim süreleri dört yıl olan Teknik Liseler; Motor, Makine, Elektrik-Elektronik, Maden, Kimya, Teknik Resim, Yapı Tesisat, Harita-Kadastro, Dokuma ve Matbaa alanlarında öğretim yapacaklardır. Eğitim programları ilgili kuruluşlar tarafından geliştirilecek, pedagojik ve genel dersler yönünden Millî Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği ile eğitimde birlik ve denetim sağlanacaktır. Tüm meslekî liselerin öğretim süreleri üç yıl olacak ve öğretim programları da buna göre düzenlenecektir. Genel liselerden meslekî ve teknik liselere başarısız olan öğrencilerin geçişi önlenecektir. Teknik Liselere dönüştürülemeyen Sanat Enstitüleri'nde, yaygın eğitim içinde Pratik Sanat Okulları'na dayalı bir sistem uygulanacaktır. Bu okullar, temel eğitim ara kademelerinde de öğrenci alabilecekler ve dalların özelliğine göre farklı süreli eğitim programları uygulayacaklardır. Tarım Meslek Liseleri'nde sayısal gelişme hedefi özellikle hayvan sağlık teknisyeni ile su

ürünleri teknisyeni yetiştirilmesinde sağlanacaktır. Mevcut Sekreterlik Okulları kapatılacak, bu okulların mevcut öğretim kadrosu ve fiziki imkânları Ticaret Meslek Liseleri'ndeki Sekreterlik Bölümleri'ne kaydırılacaktır. Mevcut okullarda fazla kapasite yaratıldığı için yeni İmam Hatip Okulları açılmayacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 758-763; Korkmaz, 2018: 41-43).

Pratik Sanat Okulları'nın kapasitesi artırılacaktır. Bu okullar, Teknik Lise'de öğretimi yapılan ana teknisyenlik dallarının bütün dallarında, ayrı modüller halinde eğitim yapacaklardır. Ebe ve Hemşire yardımcısı yetiştiren Sağlık Okulları 1973-1974 eğitim ve öğretim yılından itibaren ilk kayıtlarını Pratik Sanat Okulları'na dönüştürülmüş olarak yapacaklardır. Pratik Tarım Okulları uygulamasına 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında başlanacak ve uygulama geliştirilecektir. Meslekî Teknik Yaygın Eğitim Kurumu kurulacaktır. Kurum Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olacaktır. Yaygın eğitim okullarının faaliyetlerinin nicelik ve nitelik olarak gelişimi, Meslekî Teknik Yaygın Eğitim Kurumu'nun araştırmalarına ve çalışmalarına göre sağlanacaktır. Gezici Köy Kadın ve Erkek Kursları'nın çalışmalarını Pratik Tarım Okulları ve Kız Sanat Okulları ile uyumlu şekilde sürdürmeleri sağlanacaktır. Pratik Kız Sanat Okulları, kadınlara yönelik yapılacak olan tüm eğitim faaliyetlerinin toplanacağı merkezler olarak geliştirilecektir. İnsan Gücü Eğitimi ve Mektupla Öğretim Genel Müdürlükleri, Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü ile birleşerek tek bir Genel Müdürlük olarak yaygın eğitim çalışmalarını yürütecektir. Yaygın eğitim çalışmalarının geniş kitlelere yayılması için TRT ile eğitim kurumları arasında işbirliği yapılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 777-780).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; tüm Teknisyen Okulları ile Sanat Enstitüleri'nin 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında ilk kayıt yapacak şekilde Teknik Liselere dönüştürülmesi hedeflenmesine rağmen bu hedef Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi içinde gerçekleşememiştir. Uygulama, Teknik Liseler ve Endüstri Meslek Liseleri şeklinde olmuştur. Teknik Liselerin gelişimi sınırlı tutulmuş bu yüzden Endüstri Meslek Liseleri'nde yoğunlaşma olmuştur. 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında Teknik Liselerde öğrenci sayısı dört bin üç yüz kırk dört iken 1974-

1975 eğitim ve öğretim yılında bu sayı dört bin iki yüz doksana düşmüştür (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 442).

Endüstri Meslek Liseleri'nde 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında öğrenci sayısı altmış sekiz bin altı yüz elli sekiz iken 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında bu sayı yetmiş üç bine çıkmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Endüstri Meslek Liseleri gelişme göstermiştir (Bk. Çizelge 2.33.). Endüstri Meslek Liseleri'nde hızlı talep artışından dolayı öğrencilere gereken eğitim olanakları mevcut okulların kapasitelerinin zorlanması ile sağlanmıştır. Nicelik ve nitelik açıdan göz önünde bulundurulmadan yapılan kapasite zorlaması eğitimin niteliğini düşürmüştür. Öğretmenlerin endüstri alanında daha iyi imkânlara sahip olmalarından ötürü Endüstri Meslek Liseleri'nde öğretmen yetersizliği ortaya çıkmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 443).

Kız Meslek Liseleri 1973-1975 yılları arasında oldukça büyük gelişme göstermiştir. Öğrenci sayısı plan hedefinin çok üstünde olmuştur. 1973-1974 eğitim ve öğretim yılında hedeflenen öğrenci sayısı on sekiz bin altı yüz iken gerçekleşen öğrenci sayısı on dokuz bin yüz yetmiş dörttür (Bk. Çizelge 2.39.). Üretime dönük ders programları hazırlanmış ve bazı okullarda uygulamaya konulmuştur; ancak öğretmen sayısının ve araç gereçlerin azlığı nedeni ile programların uygulanmasında bazı sorunlar yaşanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 445).

Ticaret Meslek Liseleri planlı dönemde oldukça büyük gelişme göstermiştir. Tabloyu incelediğimizde; 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında kırk sekiz bin iken gerçekleşen öğrenci sayısı kırk dokuz bin sekiz yüz on olmuştur (Bk. Çizelge 2.41.). Ticaret Meslek Liseleri'nde eğitim araç gereçlerine ihtiyacın az olması ve okul açmak için gerekli olan yatırımın düşük olması Ticaret Meslek Liseleri'nin sayısal olarak gelişmesine neden olmuştur. Ayrıca Ticaret Meslek Liseleri'nden mezun olan öğrencilere bu dönemde talep oldukça fazla olmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 445-447).

Birinci devre Sağlık Okulları ve Sağlık Meslek Liseleri, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde gelişme gösterememiştir. Bu okullar ülkenin ihtiyaç

duyduğu sayıda ve nitelikte personel yetiştirmede yetersiz kalmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 447).

1973-1974 eğitim ve öğretim yılında Ziraat Meslek Okulları, Tarım Meslek Liseleri, Teknik Ziraat Ortaokulları ve Makinist Ortaokulları'na dönüştürülmüştür. Tarım Meslek Liseleri dışında Ev Ekonomisi Meslek Liseleri ve Hayvan Sağlık Memurları Okulları öğretimlerine devam etmişlerdir. Tarım Okulları'ndan mezun olan kişiler tarım işletmelerinde değil devlet dairelerinde çalışmak zorunda kalmışlardır. Lise düzeyindeki bazı Tarım Okulları ortaokul düzeyine indirilerek bu okullarda yetişen öğrencilerin statüsü tanımlanmamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 447-449).

Meslekî ve teknik öğretimin ikinci devresinde okullaşma oranı nicel olarak hedeflenen oranın üzerinde gerçekleşmiştir. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında okullaşma oranı %7,6 olarak hedeflenirken, bu oran %9,2 olarak gerçekleşmiştir; (Bk. Çizelge 2.48.) ancak nitelik açısından gelişme gözlemlenmemiştir.

İmam Hatip Liseleri 1973 yılından itibaren gelişme dönemine girmiştir. 1974 yılında bu liseler ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. İmam Hatip Lisesi mezunlarına ilahiyat dışında başka bölümleri kazanabilmelerinin yolu kısmen açılmıştır (Toker ve Özcan, 2017: 42). İmam Hatip Lisesi mezunlarının istihdam edilmesinde belirli bir doygunluğa ulaşılmıştır. Sayısal gelişme hızlı olmuş ve plan hedefleri oldukça aşılmıştır. Eğitim araç gereçlerine ihtiyacın az olması ve okul açmak için gerekli olan yatırımın düşük olması bu sayısal gelişmeyi hızlandıran nedenler olmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 12). 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında toplam öğrenci sayısı on iki bin beş yüz olarak hedeflenmiş iken bu sayı yirmi dört bin sekiz yüz dokuz olarak gerçekleşmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 448).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, yaygın eğitime bir bütünlük kazandırılmak istenmiş; ancak çeşitli yaygın eğitim etkinliklerinde bulunan kurumlar arasında beklenilen işbirliği sağlanamamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 453).

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası'nda meslekî ve teknik eğitim ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Genel ortaokul programı, ikinci devre genel ortaokul ile meslekî ve teknik okulların birinci devresinde uygulanır. Liselerde yöneltme sınıfı; genel, meslekî ve teknik liselerin birinci yılıdır. Birinci sınıfta; ortaokuldan gelen öğrenciler arasındaki seviye farkları giderilmeye çalışılır. Öğrenciler ileriki yıllarda yönelecekleri programlar için hazırlanırlar (Millî Eğitim Bakanlığı, 1971: 132-133; Paksoy, 2011: 6). Şûra'da yaygın eğitim, hayata ve iş alanlarına hazırlayan programlar içinde yer almıştır. Çırak-Kalfa-Usta Kanun tasarısının hızlı bir şekilde çıkarılması ve yaygın eğitim kurumlarının geliştirilmesi ile ilgili çalışmaların takip edilmesi hususunda kararlar alınmıştır (Eriş, 2006: 105).

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nda meslekî ve teknik eğitim ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Genel liselerdeki ortak dersler bütün meslekî ve teknik okulların birinci sınıflarında da aynen uygulanacaktır. Pratik öğretimin etkinliğini ve sürekliliğini artırmak için haftalık, aylık ya da yıllık ders programlarının, amaçlarına ve içeriklerine zarar vermemek şartı ile ders programlarında yer alan dersler blok haline getirilebilir. Pratik öğretimde öğrencilerin çalışması okul müdürü tarafından görevlendirilecek bir öğretmen tarafından izlenir. Pratik öğretim okul atölyelerinde yapılır. Ancak okul-sanayi ilişkilerini geliştirmek ve öğrencileri iş hayatına hazırlamak amacı ile bu çalışmalar sanayi ve iş yerlerinde de yapılabilir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 290-296; Paksoy, 2011: 6).

Çizelge 2.52. Cari Fiyatlarla Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımları (1000TL)

Yıllar	Toplam Yatırım	Eğitim Yatırımı	Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımı	Eğitim Yatırımı/ Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımı %
1973	25.999.995	2.310.600	559.645	24
1974	39.008.460	3.482.600	911.430	26
1975	54.044.121	4.543.361	1.250.326	26

Kaynak: Tural, 1988: 207 Meslekî ve teknik eğitim ödenekleri

Çizelgede görüldüğü üzere, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda toplam yatırım miktarı artmasına rağmen eğitime yapılan yatırım İkinci Beş Yıllık Kalkınma

Planı dönemindeki meslekî ve teknik eğitime yapılan yatırımdan daha düşük oranda olmuştur.

Türkiye genelinde resmî meslekî ve teknik okullardaki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayısı tablosunu incelediğimizde; meslekî ve teknik okullara (ortaokulları ve liseleri kapsar) giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim yılı döneminde, meslekî ve teknik okullara giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1965-1966 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı yedi yüz seksen altı, öğretmen sayısı on bir bin yüz dört, öğrenci sayısı yüz yetmiş yedi bin yedi yüz seksen üç, diploma alan öğrenci sayısı ise otuz dört bin üç yüz doksan beştir. Okul başına düşen öğrenci sayısı iki yüz yirmi altı, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on altıdır. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı bin yetmiş sekiz, öğretmen sayısı on dokuz bin yüz on yedi, öğrenci sayısı üç yüz on üç bin dört yüz otuz bir, diploma alan öğrenci sayısı ise yetmiş beş bin yüz kırk ikidir. Okul başına düşen öğrenci sayısı iki yüz doksan bir, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on altıdır. Öğretmen ve öğrenci sayısı artmasına rağmen öğretmen başına düşen öğrenci sayısında bir değişiklik yaşanmamıştır (Bk. Çizelge 2.35.-2.36.).

Meslekî ve teknik okulları il dağılımına göre incelediğimizde; beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarına göre illerdeki resmî meslekî ve teknik okullarının, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayıları tespit edilmiştir. Batı'dan Doğu'ya doğru gidildikçe okul sayısının düştüğünü görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimizde; okulun niteliğine göre bölgesel öğrenci dağılımı gerçekleşmiştir (Bk. Çizelge 2.49.).

2.1.19. Özel Eğitim ile İlgili Gelişmeler

Özel eğitim kurumlarının, çeşitli öğretim kademelerinde kamu sektörüne ilaveten kapasiteler yaratmaları, belirli bir gelir grubunda yer alan öğrencilere eğitim imkânı sağlamaları, kamu eğitim kurumlarının üzerindeki yükü azaltması açısından faydalı olmaktadır. Ancak özel eğitim kurumları nitelik açısından çok gelişme

gösterememiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 159). Öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilere yönelik özel eğitim verilmesi konusu ilk kez İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ele alınmıştır (Doğan vd., 2019: 447).

1970'li yıllar, çok sayıda engelli öğrencinin ilkokul düzeyinde eğitim aldığı yıllar olmuştur. 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun sekizinci maddesinde; özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukların yetiştirilmesi için özel tedbirlerin alınacağı belirtilmiştir. Bu madde, özel eğitim hizmetlerinin genel eğitim sistemi içinde yer aldığının göstergesidir (Orhan ve Gökmen, 2015: 123). 16 Şubat 1975 tarihli 15115 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *"Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Hakkında Yönetmelik"*, ortaöğretim düzeyi yaş grubunda olup, normal eğitim hizmetlerinden yararlanamayan çocuklar için çıkarılmıştır (Tural, 1988: 89-90).

2.1.20. Eğitim Vakıfları

Türkiye'nin ilk özel vakfı Vehbi Koç Vakfı'dır. Vehbi Koç Vakfı, 17 Ocak 1969 tarihinde kurulmuştur. Vakıf; eğitim, kültür ve sağlık alanında faaliyet göstermiştir (Vehbi Koç Vakfı. https://vkv.org.tr). 1974 yılında Hacı Ömer Sabancı tarafından kurulan Sabancı Vakfı, 1974 yılından beri faaliyetlerine devam etmekte ve binlerce öğrenciye burs vermektedir. Sabancı Vakfı, Türkiye'nin en büyük vakıflarından biridir (Hacı Ömer Sabancı Vakfı. https://sabancivakfı.org).

2.1.21. Kasım 1965-Mart 1975 Yılları Arasında Millî Eğitim Bakanlığı Görevini Üstlenmiş Kişiler

2.1.21.1. Orhan Dengiz

Orhan Dengiz, 1918 yılında Uşak'ta dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi Yüksek Öğretmen Okulu Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nden mezun olmuştur. 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinde Demokrat Parti'den aday olmuş ve Uşak milletvekili seçilmiştir. 12 Ekim 1969 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinde Adalet Partisi'nden Uşak Milletvekili seçilmiş ve bu görevini 14 Ekim 1973 tarihine kadar sürdürmüştür. 14 Ekim 1973

tarihinde yapılan milletvekili genel seçimleri ile yeniden Uşak milletvekili olmuştur. Birinci Süleyman Demirel Hükümeti ve birinci Naim Talu Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı yapmıştır. 11 Ocak 1985 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir (Tufan, 2019: 4-7).

2.1.21.2. İlhami Ertem

İlhami Ertem, 1918 yılında Edirne'de dünyaya gelmiştir. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmuştur. Çeşitli ilçelerde ve illerde kaymakamlık ve valilik görevlerinde bulunmuştur. 1961 yılında Adalet Partisi'nden Edirne milletvekili seçilmiştir. 1965, 1969 ve 1973 yıllarında gerçekleşen milletvekili genel seçimlerinde de aynı ilden seçilerek milletvekili olmuştur. Birinci Süleyman Demirel Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı, ikinci ve üçüncü Süleyman Demirel Hükümetleri döneminde Tarım Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. 4 Nisan 1978 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (İlhami Ertem. https://www.tbmm.gov.tr).

2.1.21.3. Orhan Oğuz

Orhan Oğuz, 1923 yılında Eskişehir'de dünyaya gelmiştir. İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'nde eğitim görmüştür. Paris Üniversitesi'nde Hukuk alanında doktorasını yapmıştır. 1958 yılında profesör olarak Eskişehir'in ilk üniversitesinin kurulması görevini üstlenmiştir. 1965 milletvekili genel seçimlerinde Adalet Partisi'nden Eskişehir milletvekili seçilerek parlamentoya girmiştir. 1969 milletvekili genel seçimlerinde yine Adalet Partisi'nden Eskişehir milletvekili seçilmiştir. İkinci ve üçüncü Süleyman Demirel Hükümetleri döneminde Millî Eğitim Bakanlığı yapmıştır (Birinci vd., 2010: 921).

2.1.21.4. Şinasi Orel

Şinasi Orel, 1936 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Harp Okulu ile Harp Akademisi'ni bitirmiş ve kurmay subay olmuştur. 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra 1961 yılında Millî Birlik Komitesi'nin verdiği yetki ile Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurucusu ve müsteşarlığı görevini üstlenmiştir. Bazı ülkelerde

büyükelçilik görevini üstlenmiştir. Birinci Nihat Erim Hükümeti döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi dışından Millî Eğitim Bakanı olmuştur. 5 Ekim 2004 tarihinde Washington'da vefat etmiştir (Şinasi Orel .https://www.biyografya.com).

2.1.21.5. İsmail Arar

İsmail Arar, 1921 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1965 seçimlerinde Kocaeli'nden, 1969 seçimlerinde ise İstanbul'dan milletvekili seçilmiştir. İkinci Nihat Erim Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı görevini üstlenmiştir. 20 Mart 1993 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Birinci vd., 2010: 926).

2.1.21.6. Sabahattin Özbek

Sabahattin Özbek, 1915 yılında Erzincan'da dünyaya gelmiştir. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1959 yılında Atatürk Üniversitesi kurucu rektörlüğü görevine getirilmiştir. Ferit Melen Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Çeşitli dönemlerde Ulaştırma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ve Orman Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. 29 Ağustos 2001 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir (Sabahattin Özbek. https://www.biyografya.com).

2.1.21.7. Mustafa Üstündağ

Mustafa Üstündağ, 1933 yılında Konya'da dünyaya gelmiştir. İvriz Köy Enstitüsü'nden mezun olmuştur. 1960 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirmiştir. 1969, 1973 ve 1977 yıllarında yapılan milletvekili genel seçimlerinde Konya'dan Cumhuriyet Halk Partisi'nden milletvekili seçilmiştir. Birinci Bülent Ecevit Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı görevini yapmıştır. 30 Haziran 1983 tarihinde Konya'da vefat etmiştir (Başar, 2018: 89-90).

2.1.21.8. Safa Reisoğlu

Safa Reisoğlu, 1929 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1951 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. İsviçre Lausanne Hukuk

Fakültesi'nde doktorasını tamamlamıştır. 1968 yılında profesör olmuştur. Sadi Irmak Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı yapmıştır (Safa Reisoğlu Kimdir? Hayatı, Eserleri Hakkında Bilgi. https://sosyolojisi.com).

2.2. Hükümetlerin Kültür Programları ve İcraatları

Kasım 1965-Mart 1975 yılları arasında Türkiye'deki kültür faaliyetleri şu şekilde gelişme göstermiştir:

Bu dönemde Kültür Bakanlığı'nın kurulması gereksiz görev tekrarlarına ve personel israfına yol açmıştır. Kültür Bakanlığı'nın görevlerini daha iyi yerine getirebilmesi için masraflı binalar kiralanmış, yeniden yönetici ve memur kadroları açılmıştır. Aynı zamanda eğitimde karışıklığa da sebep olmuştur. Örneğin; okullara müzik öğretmeni yetiştiren Gazi Eğitim Enstitüsü Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlıyken, yine müzik öğretmeni yetiştiren Devlet Konservatuarları Kültür Bakanlığı'na bağlanmıştır (Eriç, 15 Temmuz 1977: 29).

Dönemin aydınları 1960'lı yılların ortasından itibaren Türkiye'nin yaşadığı kültürel değişimleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

Dönemin ünlü düşünce adamlarından Cemil Meriç, ideoloji kavramına önem verir ve insanların ideolojileri sayesinde geniş düşüncelere sahip olabileceklerini vurgular (Meriç, 1986: 50-51; Meriç, 1996: 271). Meriç, Türk insanının Batılıların kuşatmasından sıyrılıp, Müslüman-Türk görüşünü benimsemesi gerekliliğini vurgular. Meriç, Doğu kültürüne daha yakınlık duymuştur. Millîlik ve yerellik kavramları kültür konusu içinde Meriç için olmazsa olmaz kavramlardır. Meriç, Batı emperyalizminin Doğu kültürünü tamamen ortadan kaldırmak istediğini savunur. Bu yüzden Batı kültürünün tamamen reddedilmemesini, Batı'nın düşünceleri dahil diğer bütün düşüncelerin kademeli olarak Türk kültürüne uyum sağlayacak şekilde benimsenmesi gerektiğini ifade eder (Büyükbaş ve Kurtbaş, 2016: 20).

Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de millî kimliğin oluşturulmasına yönelik belirli çalışmaları olan bir düşünürdür. Doğu-Batı, fizik-metafizik, modern-geleneksel gibi

ikililiklerin yeni bir form içerisinde birlikte var olabileceklerini iddia etmiştir (Ergüç, 2019: 40-41).

Dönemin kültür alanında ileri gelen düşünürlerinden Nurettin Topçu kültürü şöyle tanımlar: *"Bir milletin kültürü, onun bütün fertlerinin sahip olduğu hadiseleri karşılayan duyuş şekilleri ile bütün tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümleridir."* Bu değer hükümlerinin bilim, felsefe, sanat ve din tarafından yaşatıldığını dile getiren Topçu, bu unsurları milletin kendi düşünceleri ve yetenekleri ile geliştirdiğini ifade eder (Topçu, 2004: 16). Topçu eğitimde Avrupa'nın körü körüne taklit edildiğini, Avrupa'nın bilim ve tekniğinin dünyayı hızla makineleşmeye doğru götürdüğünü ve insanı özünden uzaklaştırdığını söyler. Topçu'ya göre Türk eğitim kurumları, Avrupa'nın eğitim yapısına göre şekillendirilmek istense de ne tam Avrupa'ya ayak uydurabilmiştir ne de Türk kültürüne (Topçu, 2004: 15-16; Erverdi ve Kara, 1960/1970: 76-78).

Erol Güngör, Türk aydınlarının Batı'ya yöneliş amaçlarının amacından saptığını iddia eder. Başlangıçta aydınlar Batı'nın ilim ve tekniğinden yararlanmak istemişlerdir ancak değişen sosyal, siyasal ve ekonomik düzen Batı'nın kültürünün İslam dünyasına yanlış bir şekilde transfer olmasına neden olmuştur. Batı kültürünün özellikle eğitim ve öğretim yolu ile İslam dünyasına etki etmesi nedeni ile idareci ve aydın kesim geleneksel düşünce ve yaşam tarzını bir kenara bırakarak Batı dünyasının üstünlüğünü kabul etmiştir. Bu durum Türk kültürünün yozlaşmasına neden olmuştur (Akgül, 1998: 124).

Şerif Mardin'e göre, öğrenci gruplarının fiilen birbirleri ile çatışması farklı ideolojik görüşlere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Öğrenciler arasındaki farklı ideolojik görüşler, öğrenciler arasında 1950 yılından sonra sağ-sol kutuplaşmasının oluşmasına neden olmuştur. 1950'li yıllarda toplumsal zeminde yaşanılan sosyal hareketlilik, özellikle kırsal kesimde yaşayan taşralı gençlerin gelişmiş şehirlere göç etmeye başlamaları Kemalizm düşüncesinin gençleri eskisi kadar etkisi altına alamadığını göstermiştir (Mardin, 1991: 255-256). 1960'lı yıllarda etkisini artıran öğrenci olayları toplum içerisinde birtakım fiziksel değişimlerin de yaşanmasına neden olmuştur. Mardin, kültürel yozlaşmayı semboller ile ifade etmeyi

tercih etmiştir. Örneğin, öğrencilerin 1960'lı yıllarda tercih ettikleri saç, bıyık ve sakal şekilleri onların hangi ideolojik görüşü benimsediklerini gösteriyordu. Mardin'e göre bu durum kültürel yozlaşmanın bir sonucudur (Mardin, 1991: 261-262).

Mümtaz Turhan, kültürü farklı bir açıdan değerlendirmiştir. Turhan'a göre iki farklı kültüre ait insanların birlikte yaşamaları her zaman birbirlerini etkileyecekleri anlamına gelmez. *"Hakikatte iki kültür veya cemiyet bir arada çalışabilecek şekilde birbirine intibak ettikten sonra karışmadan asırlarca yan yana yaşayabilmektedir. Mesela Rusya'da 18. asırdan itibaren Ruslarla yan yana yaşadıkları halde adetlerini, şekillerini muhafaza eden İsveç ve Alman gruplar vardır."* (Turhan, 2002: 120)

2.2.1. I. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Kültür programında, bölge tiyatrolarının faaliyete geçmesi için gerekli tedbirlerin alınacağı üzerinde durulmuştur (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 114-117).

2.2.2. II. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Tarih ve kültür hazinelerinin değerlendirilmesi ve gelecek nesillere tanıtılması için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Türk dilinin kendi kurallarına uygun ilmi ve doğal yollar ile gelişimi ve zenginleşmesi bir araştırma konusu yapılacaktır. Dilin gelişigüzel kullanımını ve birtakım kelimeler ile bozulmasını engellemek için Dil Akademisi kurulacaktır. Yurtdışında bulunan Türklerin, Türk kültür ve varlığının korunması ve geliştirilmesi için yapılan çalışmalara devam edilecektir. Türk kültür ve sanat eserleri ile dünya yazarlarının insanlığa mal olmuş eserlerinden oluşan *"Bin Temel Eser"* isimli yayım programı ileriki dönemlerde tamamlanacaktır. Örf, adet ve gelenekler, müzik ve folklor eserleri ortaya çıkarılarak ilmi inceleme konusu yapılacak ve her alanda sanatçılar desteklenecektir. Devlet Tiyatrosu, Devlet Opera ve Balesi'nin daha da gelişim göstermesi ve ülke genelinde daha geniş halk kitlelerine hitap etmesi sağlanacak ve bu amaç ile bölge tiyatroları kurulacaktır. Hayır, kurumlarının gelişmesi çalışmalarına devam edilecektir. Müzecilik ile ilgili

çalışmalara devam edilecektir (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 120-124).

2.2.3. III. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Spor ve kültür faaliyetleri ile Türk gençliğinin maddi ve manevi ihtiyaçlarına cevap verilmeye çalışılacaktır. Millî kültürün ve tarihi değerlerin korunması ve yaşayan nesillere tanıtılması, kültür ve sanat alanında yaratıcı faaliyetlerin teşvik edilmesi hükümetin önem verdiği konular arasındadır. Ayrı bir Kültür Bakanlığı'nın kurulması öngörülmektedir (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 128-130).

2.2.4. I. Nihat Erim Hükümeti Dönemi

Kültürel kalkınmanın daha etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için eğitim ve kültür işlerinin birbirinden ayrılarak bir Kültür Bakanlığı'nın kurulmasına karar verilmiştir. Talat Halman, Kültür Bakanlığı görevine getirilmiştir (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 132-134).

2.2.5. II. Nihat Erim Hükümeti Dönemi

Gençlere sağlıklı hayat şartları, geniş bir dünya görüşü ve köklü kültür imkânları sağlamak kültür politikasının başlıca amacıdır. 1972 yılının sonunda on sekiz milyon vatandaşın televizyondan faydalanabilmesi için ilk adımlar atılmıştır. İleriki yıllarda ülkenin genelinde televizyon şebekesinin kurulması sağlanacaktır. Televizyon hizmeti başlıca haberleşme, eğitim, kalkınma ve millî kültür hizmeti olarak yürütülecektir (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 136-138). Kültür Bakanlığı alınan yeni bir karar ile yeniden müsteşarlık haline getirilmiş ve Başbakanlığa bağlanmıştır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Tarihçesi. https://kvmgm.ktb.gov.tr).

2.2.6. Ferit Melen Hükümeti Dönemi

Radyo ve televizyonun ülkenin her bir köşesine yayılması için yapılan çalışmalar hızlandırılacaktır. Radyo ve televizyon programlarının millî duyguları

koruyucu, yüceltici ve öğretici olmasına özellikle dikkat edilecektir (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 143-145).

2.2.7. Naim Talu Hükümeti Dönemi

Kültürel kalkınma, özgür demokratik sistem içinde sosyal adalet ilkelerine uygun olarak istikrarlı ve dengeli bir şekilde yürütülecektir. Ülke içinde bölgeler arasında kültürel açıdan dengeli şekilde kalkınmayı sağlayacak tedbirler alınacaktır. Yurtdışında yaşayan Türklerin mevcut antlaşmalar ya da uluslararası sözleşmelerden doğan haklarına uyulması, tabi hakları olan kültür varlıklarının korunması konularında gerekli çalışmalar yapılacaktır (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 147-149).

2.2.8. I. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi

Kültür ve sanat kuruluşlarının daha verimli hale getirilmesi, sanatın halka yönelik ve herkesin eşit şekilde faydalanabileceği bir şekilde gelişmesi ve bu faaliyetlerin ülkenin en uzak bölgelerine kadar yayılmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır. Çocuklar zararlı yayınlardan korunacak, eğitici, okuma yazmayı özendirici, millî ve insani duyguları güçlendirici yeni bir yayın programı geliştirilecektir. Yurtdışındaki Türklerin, bulundukları ülkedeki ülke halkına tanınan her türlü haklardan eşit olarak yararlanabilmeleri için her türlü tedbir alınacaktır. Yurtdışında Türk kültür ve sanatının gereğince tanıtılması için antlaşmalar ve değişim programları çerçevesinde gerekli çalışmalar yapılacaktır (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 151-154).

2.2.9. Sadi Irmak Hükümeti Dönemi

Kültürel kalkınmada alt yapı önemli olduğu için bu alanda yapılan yatırımlar da hükümet tarafından önemsenmektedir. Kültür Bakanlığı, Türkiye'nin millî kültürünü, sanatını, değerlerini korumak ve geliştirmek amacını taşır. Bu bakanlığın görevleri arasında ülkenin kültürel değerlerini yurtiçinde ve yurtdışında tanıtmak da olacaktır. Türkiye'nin kültürel değerlerini yurtdışında tanıtmak için ilgili ülkelerin kültür bakanlıkları ile işbirliği yapılarak gerekli faaliyetler yürütülecektir. Kültür

Bakanlığı'nın Kuruluş Kanunu tasarısı hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulacaktır. Nermin Neftçi, Kültür Bakanlığı görevine getirilmiştir (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 156-158). 1974 yılında Kültür Bakanlığı'nın kurulması ile Kültür Müsteşarlığı'nın görevleri de yeni kurulan bu bakanlığa verilmiştir (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Tarihçesi. https://kvmgm.ktb.gov.tr).

2.2.10. Türkiye Cumhuriyeti'nin Taraf Olduğu İkili ve Çok Taraflı Kültür Antlaşmaları

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Tunus Cumhuriyeti Hükümeti (14 Şubat 1967) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 57), Lübnan Cumhuriyeti Hükümeti (26 Temmuz 1967) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 60), Fas Krallığı (26 Temmuz 1967) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 63), Arjantin Cumhuriyeti Hükümeti (14 Aralık 1967) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 66), Haşimi Ürdün Krallığı (27 Mart 1969) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 68; T.C. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 27 Mart 1969: 1), Senegal Cumhuriyeti Hükümeti (27 Mart 1969) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 71; T.C. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 27 Mart 1969: 1), Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti (7 Ocak 1970) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 73), Birleşik Arap Hükümetleri (8 Haziran 1971) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 77), Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti (8 Haziran 1971) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 80) ve Kore Cumhuriyeti Hükümeti (25 Haziran 1973) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 83) ile edebi, ilmi, sanat ve teknik alanlarında bilimsel ve kültürel ilişkilerini geliştirmek, aralarındaki dostluk bağını kuvvetlendirmek amacı ile kültür antlaşmaları yapmıştır.

2.2.11. Türkiye'de Kültürel Ortamların ve Kültürel Unsurların Gelişim Süreci

2.2.11.1. Yayın ve Yayım Alanındaki Gelişmeler

1965-1975 yılları arasındaki yayın ve yayım alanındaki gelişmeleri üç gruba ayırırız: Birincisi çocuk kütüphaneleri, halk kütüphaneleri ve millî kütüphanedir. İkincisi radyo, televizyon, gazete ve dergilerdir. Üçüncüsü ise edebiyat alanındaki gelişmelerdir.

2.2.11.1.1. Çocuk Kütüphaneleri, Halk Kütüphaneleri ve Millî Kütüphane

1966 yılında yüz yetmiş dokuz çocuk kütüphanesi, iki yüz sekiz halk kütüphanesi, yüz altmış evlere ödünç kitap verme servisi ve otuz sekiz gezici kitaplık ile kütüphaneler hizmet vermiştir. Bu dönemde özellikle çocuk ve halk kütüphanelerinden yararlanan kişi sayısında artış vardır. Ancak kütüphane binaları nicelik ve nitelik yönünden yetersizdir. Çocuk kütüphaneleri ve Millî kütüphane için bina ihtiyacı vardır. Şehirleşmenin yoğun olduğu yerlerde ek kapasite yaratılması gerekmektedir. Özellikle üniversitelerin kütüphaneleri okuyucular için oldukça iyi imkânlar sunmaktadır. Kütüphanecilikte bu dönemde insan gücü sıkıntısı vardır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 188; Cumhuriyet, 5 Ocak 1967: 2).

Çizelge 2.53. Halk Kütüphanelerinde Kütüphanelerden ve Kitaplardan Yararlananların Sayısı ve Değişim Oranları

Yıllar	Kütüphane Sayısı	Değişim Oranı %	Kitap Sayısı	Değişim Oranı %	Yararlanan Kişi Sayısı	Değişim Oranı %
1966	232	2,7	2.216.557	9,5	2.480.448	6,1
1967	244	5,2	2.551.292	15,1	2.641.537	6,5
1968	266	9,0	2.712.752	6,3	2.678.213	1,4
1969	307	15,4	2.882.660	6,3	3.840.620	43,4
1970	327	6,5	3.034.387	5,3	4.192.324	9,2
1971	328	0,3	3.152.270	3,9	4.457.615	6,3
1972	343	4,6	3.250.831	3,1	4.792.075	7,5
1973	355	3,5	3.367.349	3,6	5.123.857	6,9
1974	365	2,8	3.521.282	4,6	5.583.918	9,0
1975	379	3,8	3.822.033	8,5	5.967.825	6,9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 87

Çizelgede görüldüğü üzere, kütüphane, kitap ve kitaplardan yararlanan kişi sayılarında artış gözlemlense de yıllar içinde bazı dalgalanmalar söz konusudur. Bu durum özellikle kütüphanelerden yararlanan kişi sayısındaki değişim oranında kendini göstermektedir.

2.2.11.1.2. Türkiye'deki Televizyon, Radyo, Gazete ve Dergi Sayısı

Türkiye'nin alan olarak %79,3'ü, nüfusun %87,5'i, ulusal radyo şebekesinden, yine Türkiye'nin alan olarak %95,3'ü, nüfusun %98,4'ü, bölge radyo şebekesinden yararlanacak duruma getirilmiştir. Radyo yayın saati 1967 yılında altmış yedi bin sekiz yüz beş saate, 1972 yılında ise doksan altı bin on saate çıkarılmıştır. Televizyon şebekesinin kurulumu ile ilgili çalışmalar İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın sonlarından itibaren yoğunluk kazanmıştır. Radyolink tesislerinin yapılması ile birlikte Ankara televizyonu, yayınları Eskişehir, İstanbul, İzmir, Edirne, Balıkesir ve Kütahya'ya iletmiştir. Bu istasyonların yanı sıra Bursa, Samsun, Trabzon, Erzurum, Kars, Van, Diyarbakır, Adana ve Gaziantep istasyonları da 1973 yılı yatırım programında yer almıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 612). Televizyon istasyonlarının sayısının artması sonucu televizyon alıcı sayısında da büyük artışlar olmuştur. 1972 yılında bin kişiye düşen televizyon sayısı %2,7'ye yükselmiştir. Televizyon seyredilen iller nüfusuna göre her bin kişiye yirmi üç alıcı düşmüştür (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 782).

Çizelge 2.54. Gazete ve Dergi Sayısı

Yıllar	Gazete ve Dergi Sayısı
1965	1890
1967	2222
1969	2453
1970	2470
1971	2376

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 782

Çizelgede görüldüğü üzere, 1971 yılından itibaren gazete ve dergi sayısında bir düşüş yaşanmıştır.

2.2.11.1.3. Edebiyat Alanındaki Gelişmeler

1960'lı yılların sonlarına doğru ve 1970'li yıllardan itibaren Türkiye'de edebiyat alanında büyük gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle romanlarda ele alınan konularda çeşitlilik artmış ve yazarların toplum sorunlarına eğilimleri artmıştır. Bir yandan köy ve köylü sorunları eserlere yansımaya devam ederken diğer yandan Türkiye'de gerçekleşen askeri darbelerin toplumda yarattığı sıkıntılar da edebi eserlerin konuları olmuştur. Politik hayatın toplumsal yapıda belirleyici olması özelikle ideolojik çatışmaların günlük hayatı etkilemesi edebiyatçıların ideolojilerini eserlerine yansıtmalarına sebep olmuştur. Bu dönemde Türkiye'den Almanya'ya yoğun bir göç yaşandığı için Almanya'da Türklerin yaşadığı sıkıntılar da edebi eserlere yansımıştır (Önertoy, t.y.: 126; Aslan, 2011: 178-179).

2.2.11.1.3.1. Nail Abbas Sayar

Nail Abbas Sayar, 21 Mart 1923 tarihinde Yozgat'ta dünyaya gelmiştir. Sayar, yazmaya şiir türünde başlamıştır. Şiirlerinin ana temasını insan sevgisi, doğa tutkusu ve toplumsal duyarlılıklar oluşturur. 1950'li yıllarda roman türünde eserler vermeye başlamıştır. Eserlerinin çoğu köy edebiyatı kategorisinde değerlendirilmiştir. Eserlerinde, yerel dil özelliklerini kullanmıştır. 12 Ağustos 1999 tarihinde İzmir'de vefat etmiştir (Tomur, 2002: 1-3).

Nail Abbas Sayar'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Tomur, 2002: 1-3):

Romanları: Yılkı Atı (1970), Çelo (1972), Can Şenliği (1974)…

Şiirleri: Gönül Sandalı (1946), Sereserpe (1953), Neco'ya Mektuplar (1957), Gibi (1960), Şey (1966) ve Esinti (1969) isimlerini taşıyan altı şiir kitabı vardır. Daha sonra bu altı şiir, Boşluğa Takılan Ses (1991) isimli kitapta toplu olarak yayımlanmıştır.

Öyküleri: Yorganımı Sıkı Sar (1976)…

2.2.11.1.3.2. Erol Toy

Erol Toy, 1 Ekim 1936 tarihinde Manisa'da dünyaya gelmiştir. Toy, genellikle belgelere dayalı olarak tarih ile ilgili eserler vermiştir. Tarih konuları dışında Türkiye'deki işçi hareketlerini, köy toplumunun sosyal yapısını, darbe sonrası toplumsal ve siyasal bunalımı anlattığı eserleri de mevcuttur. 13 Mart 2021 tarihinde Bodrum'da vefat etmiştir (Önertoy, t.y.: 127).

Erol Toy'un eserlerinin isimleri şu şekildedir (Akpınar vd., 2003: 1034):

Romanları: Toprak Acıkınca (1968), İmparator (1973), Azap Ortakları (1973), Son Seçim (1977), Kuzgunlar ve Leşler (1978-1979), Yitik Ülkü (1995)…

2.2.11.1.3.3. Oğuz Atay

Oğuz Atay, 12 Ekim 1934 tarihinde Kastamonu'da dünyaya gelmiştir. 1970'li yıllardan itibaren Türk edebiyatında adından söz ettiren önemli yazarlardan biri olmuştur. Türk edebiyatında ilk post-modern roman olarak bilinen *"Tutunamayanlar"* eserini yayımlamıştır. Roman, tiyatro, öykü ve günlük alanlarında eserler vermiştir. Bilim, edebiyat, sanat, dil, felsefe ve psikoloji alanlarına ilgi duymuştur. Eserlerinin temelini de bu alanlar üzerine kurmuştur. Özgürlük düşüncesini eserlerinde vurgulamıştır. Batı ve Doğu uygarlıkları arasında kalmış, kimlik arayışı içinde olan Cumhuriyet dönemi aydınlarının fikri ve ruhi düzlemdeki sorunlarını eserlerinde dile getirmiştir. 13 Aralık 1977 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Kapukaya, 2020: 552-553).

Oğuz Atay'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Kapukaya, 2020: 553):

Romanları: Tutunamayanlar (1971-1972), Tehlikeli Oyunlar (1973), Bir Bilim Adamının Romanı (1975)…

Öyküleri: Korkuyu Beklerken (1975)…

Oyunları: Yaşayanlar (1985)…

2.2.11.1.3.4. Melih Cevdet Anday

Melih Cevdet Anday, 13 Mart 1915 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Anday, yazdığı şiirler ile ön plana çıkmış bir yazardır. Garip şiir akımının öncülerindendir. Eserlerinde gündelik olaylara sıklıkla yer vermiştir. Felsefeye yönelik, yoğun ve derin türlerde şiirler yazmıştır. Anday, aynı zamanda başarılı bir deneme yazarıdır. 28 Kasım 2002 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Armağan, 2003: 1-2; Akpınar vd., 2003: 105-108).

Melih Cevdet Anday'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Akpınar vd., 2003: 108-109):

Şiirleri: Garip (1941), Telgrafhane (1952), Göçebe Denizin Üstünde (1970)…

Romanları: Aylaklar (1965), Buz Sarayı (1973), Babalar ve Oğullar (1983)…

Denemeleri: Doğu, Batı (1961), Sovyet Rusya (1965)…

Oyunları: İçerdekiler (1965), Müfettişler (1972)…

2.2.11.1.3.5. Çetin Altan

Çetin Altan, 22 Haziran 1927 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1946 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenim görmeye başlamıştır. Dünyanın en çok köşe yazısı olan yazarlarındandır. Fıkra yazarlığı ile toplumsal ve eleştirel düşünceyi halk arasında yaymaya çalışmıştır. Edebiyat hayatına şiir ile başlamıştır. Altan; gezi yazısı, anı, şiir, inceleme, deneme, roman, öykü, tiyatro, polisiye ve biyografi olmak üzere birçok türde eserler vermiştir. 22 Ekim 2015 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Uğurel, 2019: 2-6; Özlü, 1 Temmuz 1977: 13).

Çetin Altan'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Uğurel, 2019: 6-7):

Şiirleri: Üçüncü Mevki (1946)…

Romanları: Büyük Gözaltı (1972), Bir Avuç Gökyüzü (1974), Viski (1975)…

Fıkra ve Denemeleri: Taş (1964), Kopuk Kopuk (1970), Nar Çiçekleri (1976)…

Oyunları: Beybaba (1960-1961), Çemberler (1964), Islıkçı (1977)…

İnceleme Yazıları: Atatürk'ün Sosyal Görüşleri (1965), Öldürülmüş Şehzadeler ve Devrilmiş Padişahlar (1991)…

2.2.11.1.3.6. Oktay Rifat Horozcu

Oktay Rifat Horozcu, Orhan Veli Kanık ve Melih Cevdet Anday ile Garip isimli şiir kitabını 1941 yılında çıkarmıştır. Kafiye, uyak ve edebi sanatlardan arındırılmış, küçük insanların gündelik hayatlarını anlatan şiir anlayışını benimsemiştir (Koşar, 2020: 18). Oktay Rifat, 10 Haziran 1914 tarihinde Trabzon'da dünyaya gelmiştir. 1937 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. İlk şiirini (Eza), 1936 yılında Varlık dergisinde yayımlamıştır. Şiirlerinde, şehirlerde yaşayan insanların günlük yaşamlarını ana tema olarak işlemiştir. Daha sonraki yıllarda toplumsal sorunları konu alan şiirlere ağırlık vermiştir. 18 Nisan 1988 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Akpınar vd., 2003: 867-869).

Oktay Rifat Horozcu'nun eserlerinin isimleri şu şekildedir (Akpınar vd., 2003: 870):

Şiirleri: Garip (1941), Karga ile Tilki (1954), Yeni Şiirler (1973)…

Romanları: Bir Kadının Penceresinden (1976), BayLear (1982)…

Oyunları: Birtakım İnsanlar(1961), Kadınlar Arasında (1966)…

2.2.11.1.3.7. Sevgi Soysal

Sevgi Soysal, 30 Eylül 1936 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1956 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Filoloji Bölümü'nden mezun

olmuştur. Eserlerinde esas olarak toplumsal konuları ve kadınları anlatmıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda eserlerinde varoluşçu-nihilist akımın etkisi vardır. Siyasal dönemin psikolojik sorunları ile ilgilenmiş ve eserlerinde; gençlik ve öğrenci hareketlerini, devrimci hayallerini, solcu aydınların hapis ve sürgün deneyimlerini konu edinmiştir. 25 Kasım 1976 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Somuncuoğlu, 2002: 2-7; Milliyet Sanat Dergisi, 3 Aralık 1976: 3).

Sevgi Soysal'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Akpınar vd., 2003: 926-927):

Anıları: Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu (1976)…

Romanları: Yürümek (1970), Şafak (1975)…

Öyküleri: Tutkulu Perçem (1962), Tante Rosa (1968)…

2.2.11.1.3.8. Adalet Ağaoğlu

Adalet Ağaoğlu, 13 Ekim 1929 tarihinde Ankara'da dünyaya gelmiştir. 1960'lı yılların sonuna kadar tiyatro ve şiir türünde eserler vermişken, 1970'li yıllardan itibaren ise öykü ve roman ağırlıklı çalışmalar yapmıştır. Eserlerinde; bireylerin kendi aralarındaki çatışmalar, toplumsal hayattaki değişimlerin insanlar üzerinde bıraktığı etkiler, siyaset ve siyasetçilerin insanların hayatını nasıl etkilediği konuları üzerinde durmuştur. 14 Temmuz 2020 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Uzun, 2008: 1-3; Akpınar vd., 2003: 19-20).

Adalet Ağaoğlu'nun eserlerinin isimleri şu şekildedir (Akpınar vd., 2003: 22):

Anıları: Göç Temizliği (1985)…

Romanları: Ölmeye Yatmak (1973), Fikrimin İnce Gülü (1976), Bir Düğün Gecesi (1979)…

Öyküleri: Yüksek Gerilim (1974), Sessizliğin İlk Sesi (1978)…

Oyunları: Evcilik Oyunu (1964), Sınırlarda (1970)…

Denemeleri: Adalet Ağaoğlu Seçmeler (1993), Karşılaşmalar (1993)…

2.2.11.1.3.9. Kemal Tahir

Kemal Tahir, 1910 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Yazım hayatına şiir ile başlamıştır. Galatasaray Lisesi'nden ikinci sınıftayken ayrılmıştır. İçtihat, Geçit, Yedigün dergilerinde takma isim kullanarak çeşitli konularda köşeyazıları yazmıştır. Kemal Tahir, Anadolu insanının hayatını Marksist bir anlayış ile yorumlamıştır. Köy hayatı yaşamamasına rağmen köy hayatı ile ilgili romanlar yazması bazı Edebiyat çevreleri tarafından eleştirilmiştir. Sosyalizmin yorumlanarak Türk toplumunda uygulanması gerektiğini düşünür. Çünkü Kemal Tahir'e göre sosyalizm Batı dünyasının düşünce kalıplarına uygun bir yapıda olduğu için direkt olarak Türk toplumuna uygulanamaz. Kemal Tahir, Cumhuriyet dönemi Türk romanında önemli bir yeri olan yazardır. 21 Nisan 1973 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Aktaş, 1998: 37-38; Dinler Köksal, 2017: 26-40).

Kemal Tahir'in eserlerinin isimleri şu şekildedir (Özlük, 2012: 297-300; Kemal Tahir Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri. https://www.turkedebiyati.org):

Romanları: Karılar Koğuşu (1974), Bir Mülkiyet Kalesi (1946), Esir Şehrin İnsanları (1956), Devlet Ana (1967), Kurt Kanunu (1969)…

Öyküleri: Göl İnsanları (1955)

2.2.11.2. Tiyatro Alanındaki Gelişmeler

1960'lı yılların sonlarına doğru Türk tiyatrosu sanat hayatına yeni yazarlar kazandırmış ve bu yıllarda hem nicelik hem de nitelik açısından önemli oyunlar yazılıp sahneye konulmuştur. Bu dönemde özellikle Kurtuluş Savaşı konulu oyunlar yazılmıştır. Erol Toy'un *"Parti Pehlivanı"* (1970) isimli oyununda; İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilince Salihli'de bulunan Çerkez Ethem'in yanına gelen Makedonyalı dürüst, temiz ve yiğit olan Parti Pehlivan ve iki arkadaşı Topal Murat

ve Halil ile beraber cepheye giderler. Yeşil Ordu ismi ile kurulan örgütün içindeki bölünmeler ve Çerkez Ethem'in davranışları karşısında davaya inanmış Parti Pehlivan'ın ayrılışı anlatılmıştır. Bazı oyunlar, tek kişinin hayatından yola çıkılarak bu tür hayatların toplumsal düzende yarattığı bozuklukları anlatmıştır. Vasıf Öngören'in *"Asiye Nasıl Kurtulur"* (1969) isimli oyunu bu tür oyunlara örnektir. Tek kişilik oyun türüne bir başka örnek ise Aziz Nesin'in *"Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz"* (1974) isimli oyunudur. Oyunun kahramanı Yaşar bürokrasi karşısında ezilen bir kişidir. Yaşar, nüfus kayıtlarına ölü geçirildiği için okula gidemeyen, işe giremeyen, babasından kalan mirası alamayan buna rağmen vatandaş olmanın yükümlülüğünü fazlası ile taşıyan bir vatandaştır. Bu dönemde aile dramları üzerine de oyunlar yazılmıştır. Kuşaklar arasındaki çatışmalar, ekonomik sıkıntılar, sorunların aile içinde yarattığı tedirginlik vb. konular üzerinde oyunlar yazılmıştır. Ruhsal problemler ve cinsel sorunlar da bu dönem yazarlarının oyun konularının ana temalarını oluşturmuştur (And, 1983: 576-587).

1960'lı ve 1970'li yıllar oyun yazarlığı ve güncel politikanın iç içe olduğu dönemlerdir. Özellikle 1970'li yıllarda emek-sermaye çatışmasının, sömürünün, haksızlığın egemen olduğu, değerlerin kaybolduğu, köyden kente göç ve gecekondu hayatı üzerine eserler yazılmıştır (Çelenk vd., 2019: 176-177).

1960'lı yılların sonlarına doğru, Türk oyun yazarları Çağdaş Batı Tiyatrosu'nun yazarları ile tanışarak kendi geleneksel gösteri sanatlarındaki estetik ile çağdaş tiyatro estetiğini birleştirmek istemişlerdir. Bu bağlamda dünya tiyatrosunda öne çıkan bir isim olarak Bertolt Brecht ismi ve onun tiyatrosu olarak epik tiyatro öne çıkmıştır (Çelenk vd., 2019: 174).

1965-1975 yılları arasında tiyatro oyun yazarı olarak öne çıkan isimler şu şekildedir (Çelenk vd., 2019: 174): İsmet Küntay, Vasıf Öngören, Melih Cevdet Anday, Oğuz Atay, Necati Cumalı, Recep Bilginer, Aziz Nesin, Erol Toy, Uğur Mumcu, Vedat Türkali…

2.2.11.2.1. Devlet Tiyatroları

İstanbul'da şehir tiyatrolarının yoğun olması sebebi ile ancak 1970'li yıllarda yerleşik sahne açılabilmiştir. 1970 yılında çıkarılan kanunlar ile Devlet Tiyatroları ve Operası birbirinden ayrılmıştır (Katoğlu vd., 2000: 465). 12 Mart 1971 askeri muhtırası Türkiye'nin toplumsal, siyasal ve kültürel yaşamında bir kırılma noktası olmuştur. Bu kırılma tiyatroda da kendini göstermiştir. Devlet Tiyatroları'nın yönetim kademesinde bir değişiklik olmamış ve Cüneyt Gökçer Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü görevine devam etmiştir. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, 1971 yılında yeni kurulan Kültür Bakanlığı'na bağlanmıştır (Ateş, 2019: 37).

Devlet Tiyatroları'nda oynanan tiyatro oyunlarına örnek olarak; Necati Cumalı'nın *"Susuz Yaz"* isimli oyununda; köydeki yaşam kavgası sulama sorunu, cinsellik, aşk sorunları ve kardeşler arasındaki ilişkiler anlatılmıştır (And, 1983: 551). Sedat Veyis Örnek'in *"Pirinçler Yeşerecek"* isimli oyununda; Kore Savaşı'nda dul kalan Songca'nın bedenini satarak çocuğuna bakması anlatılmıştır (Oh, 2015: 324).

Devlet Tiyatroları'nda dönemin öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Belkıs vd., 2019: 154): Tunç Yalman, Şirin Devrim, Engin Cezzar, Genco Erkal, Ayla Algan, Güngör Dilmen, Duygu Sağıroğlu, Zihni Küçümen…

Çizelge 2.55. Devlet Tiyatroları'nda Oynanan Oyun, Seans ve İzleyici Sayısı

Oynanan Oyun Sayısı				Seans Sayısı			İzleyici Sayısı		
Yıllar	**Telif**	**Çeviri**	**Toplam**	**Telif**	**Çeviri**	**Toplam**	**Telif**	**Çeviri**	**Toplam**
1971-1972	13	18	31	939	651	1590	265.683	167.910	433.593
1972-1973	12	21	33	774	613	1387	203.879	155.887	359.766
1973-1974	18	13	31	1077	455	1532	265.127	108.479	373.606
1974-1975	12	22	34	540	936	1476	123.315	187.626	310.941

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979:153

2.2.11.2.2. Özel Tiyatrolar

Bu dönemde özel tiyatroların gelişimi şu şekilde olmuştur: Avni Dilligil, 1966 yılında Ankara'da Halk Tiyatrosu'nu kurmuştur. Halk Tiyatrosu kadrosunda

yer alan sanatçıların isimleri şöyledir: Avni Dilligil, Belkıs Dilligil, Celile Toyon, Ali Özgentürk… Yine aynı yıl Ankara'da Başkent Tiyatrosu kurulmuştur. Bu tiyatroda ayrıca Çocuk Tiyatrosu gösterileri de yapılmıştır. Başkent Tiyatrosu kadrosunda yer alan sanatçıların isimleri şöyledir: Gülsen Çidamlı, Şahap Sayılgan, Emel Göksu, Deniz Soley… (And, 1983: 236)

Haldun Taner, Metin Akpınar, Zeki Alasya ve Ahmet Gülhan 1967 yılında İstanbul'da Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nu kurmuşlardır. Tiyatroda ilk sergilenen oyun Haldun Taner'in yazdığı *"Vatan Kurtaran Şaban"*dır. Arif Erkin'in yaptığı müzik ile sergilenen oyunda, Kadastro Müdürü iken Kültür Müsteşarı olan ancak kültür ile ilgisi olmayan Şaban'ın ekseninden toplumun çeşitli kesimleri yerilmiştir. Vatan Kurtaran Şaban oyununun oyuncularının isimleri şöyledir: Metin Akpınar, Zeki Alasya, Halit Akçatepe, Meral Küçükerol, Oya Mella, Yalçın Gülhan ve Hüseyin Şentürk'tür (Gürün, 2006: 12-13; And, 1983: 570).

Güner Sümer tarafından 1970 yılında İstanbul'da Azak Tiyatrosu'nda İstanbul Sanat Tiyatrosu kurulmuştur. İstanbul Sanat Tiyatrosu kadrosunda yer alan sanatçıların isimleri şöyledir: Alev Koral, Orhan Sağman, Ergun Özcan, Ahmet Mekin… Ancak İstanbul Sanat Tiyatrosu'nun faaliyetleri uzun sürmemiş ve grup dağılmıştır (And, 1983: 232).

Tiyatrocu Erkan Yücel ve arkadaşları 1975 yılında Devrimci Ankara Sanat Tiyatrosu'nu kurmuşlardır. Tiyatro, Anadolu'da birçok yerde gösteriler yapmıştır (Erkoç, 2002: 12; And, 1983: 250).

Bu dönemde Bulvar Komedisi türünde eserler sahneleyen çok sayıda tiyatro topluluğu kurulmuştur. Dormen Tiyatrosu, Nisa Serezli Tiyatrosu ve II. Arena Tiyatrosu bu grup içinde yer almıştır. Meddah-Tuluat türünde; Gönül Ülkü-Gazanfer Özcan Tiyatro Topluluğu, Nejat Uygur Tiyatro Topluluğu ve Münir Özkul Tiyatro Topluluğu yer almıştır (Erkoç, 2002: 13).

2.2.11.2.3. Şehir Tiyatroları

Bu dönemde Samsun Şehir Tiyatrosu, Eskişehir Belediye Tiyatrosu, Ordu Belediyesi Karadeniz Tiyatrosu ve Gaziantep Oda Tiyatrosu isimleri ile yeni şehir tiyatroları açılmıştır. Ancak Diyarbakır Şehir Tiyatrosu, 1968 yılında kapanmıştır. 1966 yılında Muhsin Ertuğrul siyasi nedenlerden dolayı Şehir Tiyatroları'nın genel yönetiminden uzaklaştırılmıştır. Şehir Tiyatroları'nda yer alan sanatçıların isimleri şöyledir: Orhan Erçin, Meriç Başaran, Ayten Erman, Halit Akçatepe, Şemsi İnkaya… 1967-1974 yılları arasında Şehir Tiyatroları'nın genel yönetimine Vasfi Rıza Zobu getirilmiştir. Bu dönemde yerli oyunların oynanmasına ve genç yazarların eserlerinin desteklenmesine izin verilmemiştir. 1974 yılında Vasfi Rıza istifa etmiş ve yerine Şehir Tiyatroları'nın genel yönetimine Muhsin Ertuğrul getirilmiştir (Katoğlu vd., 2000: 464; Erkoç, 2002: 14; And, 1983: 231-232; Işık, 2010: 70-73).

Şehir Tiyatroları'nda oynanan tiyatro oyunlarına örnek olarak; Reşat Nuri Güntekin'in *"Balıkesir Muhasebecisi"* (1971), isimli oyununda; büyükşehirlerde çoğalmaya başlayan şirketlerin, ekonomik ve toplumsal yaşama ağırlığını koyduğu, böyle bir ortamda merhamet, dayanışma ve ahlak duygularının yok olmaya başladığı ve toplumun yeni değer unsurlarının para, şöhret vb. kavramlarının olduğu anlatılmıştır. Turan Oflazoğlu'nun *"Keziban"* (1970), isimli oyununda; kan davası etrafında şekillenen yaşamlardan bir kesit anlatılmış ve yazar, kan davasının hiçbir soruna çözüm getirmeyeceğine vurgu yapmıştır (Işık, 2010: 92-93).

2.2.11.2.4. Opera ve Bale

1965 yılından itibaren İstanbul'da bir opera hazırlığına başlanılmıştır. Bu hazırlığı Devlet Operası'nın önde gelen isimlerinden C. Ebert'in öğrencisi Aydın Gün yönetmiştir. 1971 yılından itibaren İstanbul Sahnesi, Devlet Opera ve Bale bünyesinde yer almıştır (Katoğlu vd., 2000: 470-473).

1972 yılında kurulan İstanbul Devlet Konservatuarı'nda bale eğitimi, İngiliz bale ekolü ile yetişmiş öğrenciler tarafından verilmiştir. 1974 yılından sonra ise konservatuarlarda ve operalarda Sovyet bale eğitmenleri yer almıştır. Bu dönemde bale eğitiminin kurumsal yapısında da değişiklikler olmuştur. 14 Haziran 1973 tarihli

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun otuz üçüncü ve elli sekizinci maddelerine dayanılarak hazırlanan yeni düzenlemede küçük yaşlardan itibaren yetiştirmek amacı ile üniversiteler bünyesinde Devlet Konservatuarları'na bağlı olarak açılan Müzik ve Bale İlköğretim Okulları ile Müzik ve Sahne Sanatları Liseleri'nin eğitim ve öğretimi ile ilgili usul ve esaslar yeniden düzenlenmiştir. Bir bale öğrencisi sınıf tekrarı yapmadığı ve sınıf atlamadığı sürece yirmi bir yaşında mezun olmaktadır (Ayvazoğlu, 2012: 77-78).

1970'li yıllarda Geyvan McMillan, Oytun Turfanda, Altan Tekin, Güloya Aruoba, Aydın Teker, Aysun Aslan gibi başarılı koreografiler ile Çetin Işıközlü, Bülent Tarcan, Nevit Kodallı, Kemal Çağlar gibi başarılı bestecilerin bale müzikleri sergilenmiştir (Türkmut Dere, https://www.tiyatrohane.net).

Devlet Operası'nda sahneye konulan eserlerin isimleri şöyledir (Katoğlu vd., 2000: 472): 1965-1966 sezonunda; *Norma* (Vincenzo Bellini), *Şen Dul* (Franz Lehar), *Yarasa* (Johann Strauss)… 1967-1968 sezonunda; *Martha* (Friedrich von Flotow), *Anna Bolena* (Gaetano Donizetti)… 1970-1971 sezonunda; *Lüksemburg Kontu* (Franz Lehar), *Köylü Namusu* (Cavalleria Rusticana)…

Çizelge 2.56. Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ile İlgili Sayılar

Sezon	Sahne Sayısı	Temsil Edilen Opera-Operet ve Bale Sayısı	Temsil Sayısı	Seyirci Sayısı
1972-1973	2	28	320	99.077
1973-1974	2	23	259	73.347
1974-1975	2	28	265	74.841

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979:154

2.2.11.2.4.1. Dünyaca Ünlü Türk Opera (Şan) Solistleri ve Bestecileri

2.2.11.2.4.1.1. Suna Korat

Suna Korat, Paris'te National Opera'da sahneye çıkan ilk Türk solisttir. Dünyanın birçok opera evinde sanatını icra etmiş bir sanatçıdır. Çeşitli operalarda La Scala solistleri ile yer almıştır. Devlet Sanatçısı unvanını almıştır (Ertekin, 2007: 70).

2.2.11.2.4.1.2. Yelda Kodallı

1988 yılında Avusturya radyosunda Sihirli Flüt ve Hoffman'ın Masalları operalarında önemli başarılar kazanmıştır (Ertekin, 2007: 70).

2.2.11.2.4.1.3. Ferit Tüzün

Yirminci yüzyıl Çağdaş Türk Müziği bestecisi Ferit Tüzün, eserlerinde korno (üflemeli bir çalgı) ve melodi çizgisini ön planda tutmuştur (Çokamay, 2017: 48). Tüzün, Ankara Devlet Konservatuarı'nın Piyano Bölümü'nde eğitimine başlamış iki sınıf atlayarak Kompozisyon Bölümü'ne geçmiştir. Yüksek Piyano Bölümü'nden mezun olmuştur. Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. Müzik sanatının hemen her alanında eserler vermiştir (Ertekin, 2007: 74).

Ferit Tüzün, müzikal sahne sanatı alanında şu eseri bestelemiştir (Ertekin, 2007: 74): *Midas'ın Kulakları* (opera, iki perde, 1969)

2.2.11.2.4.2. Dünyaca Ünlü Türk Bale Sanatçıları

2.2.11.2.4.2.1.Tenasüp Önad

Tenasüp Önad, Türkiye'nin ilk bale sanatçılarından birisidir. 1954-1956 yılları arasında Londra'da Kraliyet Bale Okulu'nda eğitim görmüş ve mezun olmuş ilk Türk Kadın Dansçı unvanını almıştır. Türkiye'ye döndüğü zaman Devlet Bale Topluluğu'nun ilk bale öğretmeni olarak çalışmış ve bale başöğretmeni olmuştur. Solist olarak dans ettiği baleler arasında Coppelia (Şafak Dansı), Kuğu Gölü, Uyuyan Güzel gibi baleler vardır (Çıkıgil, 2018).

2.2.11.2.4.2.2. Rezzan Ürey-Ümran Ürey

Rezzan ve Ümran kardeşler, Türk Halk Oyunları Federasyonu'nun kurucu üyeleri ve faal dansçıları arasında yer alırlar. İlk Türk balesi olan Çeşmebaşı Balesi'nin yaratılmasında iki kız kardeşin emeği vardır (Güçer, 2016: 54-55).

2.2.11.2.5. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Tiyatro, Opera ve Bale ile İlgili Alınan Kararlar

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, tiyatrolar ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Devlet Tiyatroları'nın faaliyetlerini merkez dışına kaydırma hizmetlerinden; yoğun olarak tiyatroların kurulu olduğu bölgeler dışındaki diğer bölgeler halkının da tiyatro faaliyetlerinden yararlanması için bölge tiyatroları kurulacaktır. Çevre illerde tiyatronun gelişimi için düzenli programlar uygulanacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 190). Ancak İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde kurulması hedeflenen bölge tiyatroları kurulamamıştır. Bu dönemde Özel Tiyatrolarda da duraklama başlamıştır. Devlet Tiyatroları yaz aylarında düzenlediği turne faaliyetlerini kış aylarında da yapmaya başlamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 784).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, Bölge Tiyatroları Kanun tasarısının ve ilgili mevzuatın yeniden incelenerek kanunlaştırılması hedeflenmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 788).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, Devlet Opera, Bale ve Orkestraları'ndan geniş halk kitlesinin yararlanabilmesi için bölgelerarası sanatsal iletişim artırılarak bölge tiyatrolarının yanı sıra bölge orkestralarının da kurulmasının hazırlıkları yapılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 190).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, Devlet Opera ve Bale çalışmalarının büyük şehirler dışındaki diğer bölgelerde de yapılması için gerekli çalışmalar yapılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 784).

2.2.11.3. Müzik Alanındaki Gelişmeler

1970'li yıllardan itibaren müzik eğitimine blok flütün girmesi ile Yedinci Millî Eğitim Şurası'nda alınan karar ile lise müfredat programlarının yeniden düzenlenmesi gerektiği ve 1971 yılına ait Orta Dereceli Okullar Müzik Programı'na uygun olarak bir müzik kitabının yayımlanması kararlaştırılmıştır. İlköğretmen Okulları'nda blok flüt eğitimi konusuna önem verilmesi gerektiği Güzel Sanatlar

Komisyonu tarafından üzerinde durulmuş ve Millî Eğitim Bakanlığı Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Televizyonun yaygınlaşmaya başlaması ile halkı etkisi altına alan Arabesk müzik kültürünü önlemek amacı ile 1971 yılına ait Orta Dereceli Okullar Müzik Programı'nın Çalgı Çalışmaları ve Çalgı Toplulukları Bölümü'nde, Arabesk müziğin insanların müzik kültürünü olumsuz etkilemesine izin verilmemesi gerektiği ve Arabesk müziğin eğitici nitelikten uzak olduğu belirtilmiştir. Önlem niteliğinde Arabesk müzikten uzak durulması ile ilgili karar alınmıştır. 1970 yılında üniversitelerin bazı bölümlerinde seçmeli ders olarak müzik dersine yer verilmiştir. 1974 yılından itibaren uygulanan Ortaokul Müfredat Programı'nda, zorunlu müzik dersine ilaveten ilk kez Koro, Çalgı ve Çalgı Toplulukları ismi ile seçmeli derslere yer verilmeye başlanmıştır (Akgül Barış ve Ece, t.y.: 115-116).

TRT, 1970'lerin başlarında Müzik Denetleme Kurulu'nu kurmuştur. Yayınlanacak olan tüm müzikler bu kuruldan onay almak zorundadır (Karşıcı, 2010: 172). 1975 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde ilk Türk Musikisi Devlet Konservatuarı kurulmuştur (Coşkun Elçi, 2008: 52).

2.2.11.3.1. Türk Halk Müziği

Halk müziğine büyük ilgi gösterilmesi, 1970'li yılların başlarından itibaren radyoda Halk müziği programlarına daha çok yer verilmesi ile olmuştur. Bu dönemde; Ali Ekber Çiçek, Arif Sağ, Belkıs Akkale, Musa Eroğlu, Neşet Ertaş gibi başarılı isimler Halk müziği alanında ön plana çıkan isimler olmuştur (Angı, 2013: 78).

2.2.11.3.1.1. Arabesk Müzik

Arabesk müzik, Türkiye'ye özgü bir halk müziği türüdür. Yalnızlık, umutsuz aşklar, karamsarlık, ölüm gibi temaları konu alan bir müzik türüdür. Arabesk müzik, 1960'lı yıllarda belirginleşmeye başlamış, 1970'li yıllarda ise popülaritesini artırmaya başlamıştır. 1970'li yıllarda, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile sinema filmlerinde arabesk şarkılar söyleyen sanatçılar da rol almaya başlamış ve aynı filmlerde arabesk şarkılar da oldukça kullanılmıştır. Orhan Gencebay, Gülden

Karaböcek, Ferdi Tayfur ve Müslüm Gürses Arabesk müziğin önde gelen sanatçılarındandır (Angı, 2013: 63-65).

2.2.11.3.2. Anadolu Pop Müziği

1960'lı yıllar, Türkiye'nin siyasal tarih açısından darbelerin yaşandığı, toplumsal, ekonomik ve siyasi anlamda olumsuz gelişmelerin ve düşünce alanında kısıtlamaların yaşandığı bir dönem olmuştur. Ancak 1961 Anayasası ile kültürel anlamda daha özgür bir dışavurumun yolu açılmıştır. 1960'lı yılların başından itibaren Rock'n Roll müziğinin benimsendiğini görmekteyiz. Türkiye'de bu şarkılar ilk çıktığı zaman İngilizce söylenmiştir. Çünkü müzik şirketleri yerli şarkılara yeterli teşvik verememiştir. 1960'lı yıllarda ciddi satış rekorlarına ulaşarak müzik piyasasına damga vurmuş müzisyenler; Berkant, Hümeyra, Ajda Pekkan, Cem Karaca gibi isimlerdir. Batı müziği çalgıları ile millî pop müziği yaratmak, Türk halk müziğini ve Türk sanat müziğini çok sesli hale getirmek için Hürriyet gazetesi desteği ile Altın Mikrofon Şarkı Yarışması düzenlenmiştir. 1965-1968 yılları arasında bu yarışma hep yapılmış, 1972 ve 1979 yıllarında ise birer kez daha yapılmıştır. Cem Karaca, Erkin Koray ve Moğollar, Fikret Kızılok gibi isimler bu yarışmanın müzik dünyasına kazandırdığı sanatçılardır (Eren, 2018: 139-145).

Anadolu pop müziği alanında dönemin başarılı sanatçılarından biri de Cem Karaca'dır. Karaca, 1945 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1963 yılında Dinamitler isimli grup ile müzik dünyasına adım atmıştır. Daha sonraki yıllarda Jaguarlar ve Apaşlar isimli gruplar ile çalışmıştır. İlk profesyonel çalışması Pir Sultan Abdal'ın Hudey türküsü olmuştur. Sol siyasi düşünceyi desteklediğini söyleyerek Kardaşlar grubunu kurmuştur. Moğollar grubu ile Namus Belası plağını yayımlamıştır. Daha sonra Moğollar grubundan ayrılarak Dervişan grubunu kurmuştur. *"Resimdeki Gözyaşları"*, *"Bindik Bir Alamete"* gibi birçok başarılı albümler çıkarmıştır (Gürses, 2017: 335-336).

2.2.11.3.3. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Müzik ile İlgili Alınan Kararlar

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, müzik ile ilgili alınan kararlar şu şekildedir: Her türlü müzik aletinin yurtiçinde yapılması imkânları değerlendirilecektir. Halk müziğinin devamı, korunması ve geliştirilmesi için konservatuarlarda Halk Müziği bölümleri kurularak, Türk Folklor Enstitüsü'nün ve gönüllü kuruluşların bu alandaki çalışmaları teşvik edilecektir. Kamu ve gönüllü kuruluşların Klasik Türk müziği ve Batı müziği çalışmaları desteklenecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 190-191).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, müzik alanında konservatuarların ilgili bölümlerin ve bağımsız çalışan sanatçılar ile ilgili yürütülen çalışmaların sınırlı olduğu ve TRT dışında müzik alanında köklü araştırmaların yapılamadığı vurgulanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 784).

2.2.11.4. Resim ve Heykel Alanındaki Gelişmeler

1969 yılında İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi kısmen de olsa üniversite statüsüne kavuşmuştur. 1970 yılında Adile Sultan Sarayı akademiye dahil edilmiştir. Önceden özel okul statüsünde olan Mimarlık Yüksekokulu ve Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksekokulu 1971 yılında çıkarılan bir kanun ile akademiye bağlanmıştır. 1975 yılından itibaren akademide eğitsel ve bilimsel araştırma amaçlı enstitülerin kuruluşları gerçekleşmiştir; Sinema Televizyon Enstitüsü, Fotoğraf Enstitüsü gibi… (Zeytinoğlu vd., 2003: 17-18)

Toplumsal gerçekçilik anlayışı bu dönemde nesnel yorumlamadan eleştirel yorumlamaya dönüşmüştür. Cihat Burak, Mehmet Güleryüz ve İbrahim Örs bu tarzda resim yapan sanatçılar arasında yer alırlar. 1950'li yılların soyut akımı 1970'li yıllardan itibaren kavramsal bir içerik kazanmaya başlamıştır. Resim sanatı bazı denemelerde tuval sınırlarından çıkıp çevre ile bütünleşerek çevresel sanat niteliği kazanmıştır. Resim sanatında bu dönemde suluboya resim türüne olan ilgi artmıştır. Suluboya resim tekniğinin üstadı Celal Esad Arseven'dir. Celal Esad'ı; Cafer Bater, Kazım Arısan, Numan Pura, Nüzhet İslimyeli gibi isimler takip etmiştir. Sanatçı

sayısının giderek artması ve suluboya tekniğine olan ilginin artması sonucu 1970 yılında Suluboya Ressamları Derneği kurulmuştur. 1975 yılından itibaren sanatçılar zengin malzeme ve ileri teknik olanakları ile sürekli bir arayış içinde olmuşlardır. Bu durum, insanların resimlere olan ilgisini daha da artırmıştır (Ödekan vd., 2000: 575-576).

1970'li yıllarda Türk ressamlar, resim ile ilgili çeşitli kongreler ve sergiler de düzenlemişlerdir. Fransa'nın Aix-en Provence şehrinde 10-15 Eylül 1971 tarihleri arasında IV. Uluslar Arası Türk Sanatları Kongresi gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede Çağdaş Türk Resimleri Sergisi de açılmıştır. Sergide, Türk resminin Cumhuriyetin kuruluşundan 1970'li yılların başına kadar süren oluşum süreci eserler ile gösterilmiştir. Bu sergide; Şeref Akdik, Nurullah Berk, Cemal Bingöl, Cevat Dereli, Müşerref Köktürk gibi ünlü ressamların resimleri sergilenmiştir. Yaşar Holding tarafından 1967 yılında düzenlenmeye başlanan resim sergileri, önceleri sadece Ege Bölgesi'nde gerçekleştirilirken 1973 yılında ellinci yıl anısına Türkiye genelinde tüm sanatçıları kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Bek, 2007: 125-127). Yine aynı yıl, dönemin hükümetleri devletin kültür değerlerini korumak, geliştirmek ve sanatı desteklemek amacı ile sistemli bir politika takip etmişlerdir (Atalay, 1994: 29).

1970'li yılların başlarından itibaren heykel sergilerinde pop art türünde yapıtlar görülmeye başlanmıştır. Nü heykel çalışmaları da bu dönemde sergilenmeye başlanmıştır (Atalay, 1994: 32). 31 Mart-15 Nisan 1967 tarihleri arasında, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde İngilizler tarafından Henry Moore Sergisi açılmıştır. 1970'li yıllar heykel sergilerinin de yoğun olarak açıldığı bir dönem olmuştur. 1970 yılında önce Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde sonra İstanbul Kültür Sarayı'nda Amerikan Modern Heykel Sergisi açılmıştır. Ancak kültür sarayında çıkan yangın nedeni ile sergi sadece üç gün sürmüştür. Bu sergide, heykelde üç boyutu çok boyuta götüren uygulamalar sergilenmiştir. 16 Ekim-5 Kasım 1972 tarihleri arasında İstanbul Resim-Heykel Müzesi'nde açılan Amerikan Küçük Heykel Sergisi'nde yeni malzemeler ile elektronik ve mekanik imkânların heykel sanatına kattığı boyutlar ile ilgili uygulamalara yer verilmiştir (Berk ve Gezer, 1973: 25).

2.2.11.4.1. Resim Sanatçıları

2.2.11.4.1.1. Müşerref Rasim Köktürk

Müşerref Rasim Köktürk, 1928 yılında Bartın'da dünyaya gelmiştir. 1959 yılında resim çalışmalarına başlamıştır. 1963-1964 yılları arasında Paris'te sanatsal araştırmalarda ve incelemelerde bulunmuştur. İlk kişisel sergisini 1965 yılında Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde açmıştır. 1984 yılında kırk beşincisi düzenlenen Devlet Resim ve Heykel Sergisi ödülünü almıştır (Müşerref Rasim Köktürk (1928-2020) Sanatçı Bilgileri. https://arhm.ktb.gov.tr).

Müşerref Rasim Köktürk'ün eserlerinin isimleri şu şekildedir (Müşerref Rasim Köktürk (1928-2020) Sanatçı Bilgileri. https://arhm.ktb.gov.tr): *Portre* (1962), *Büyük Dereden Boğaziçi* (1983)…

2.2.11.4.1.2. Cevat Dereli

Cevat Dereli, 1900 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1915 yılında Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi'nde eğitim görmeye başlamıştır. 1922-1923 yılları arasında bir grup arkadaşı ile Yeni Resim Cemiyeti'ni kurmuştur. 1932-1939 yılları arasında İstanbul Tıp Fakültesi'nde desinatörlük görevini yapmıştır. 1963-1964 yılları arasında Paris, Brüksel, Berlin, Viyana, Münih vb. Avrupa'nın önemli şehirlerinde açılan Çağdaş Türk Sanatı Sergisi'ne katılmış ve eserleri büyük ilgi görmüştür. Sanat tarihi boyunca ulusal ve uluslararası pek çok sergiye eserleri ile katılmıştır. 1989 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Gültekin, 1999: 108-112).

Cevat Dereli'nin eserlerinin isimleri şu şekildedir (Gültekin, 1999: 110-112): *Balıkçı* (1957), *Mevleviler* (1977)…

2.2.11.4.1.3. Celal Esad Arseven

Celal Esad Arseven, 1876 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Mekteb-i Harbiye'de eğitim görmüştür. Mimarlık, belediyecilik, şehircilik ve kütüphaneler üzerine eserler yazmıştır. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanat Tarihi Enstitüsü'nün kurucu isimlerindendir. Dârülbedâyi-i Osmanî'de idari

görevlerinin yanı sıra kostüm, sahne, dekor düzenleri ile de ilgilenmiştir. 1971 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Miraç Ümit, 2014: 185-186).

Celal Esad Arseven'nin eserlerinin isimleri şu şekildedir (Miraç Ümit, 2014: 187): *Selim-i Salis* (1909), *Bay Turgan* (1913)…

2.2.11.4.2. Heykel Sanatçıları

2.2.11.4.2.1. Füsun Onur

Füsun Onur, 1938 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1957 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümü'ne girmiştir. Heykel çalışmalarını stilize ve soyut figürler üzerine temellendirmiştir. 1972 yılında heykelde büyük ve küçük alçı ile metal formları bir arada kullanmıştır (Atalay, 1994: 32-34).

Füsun Onur'un eserlerinin isimleri şu şekildedir (Atalay, 1994: 32-34): *Dıştan İçe İçten Dışa, Mekanik Yontu*…

2.2.11.4.2.2. Seyhun Topuz

Seyhun Topuz, 1942 yılında Balıkesir'de dünyaya gelmiştir. 1962-1963 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümü'ne girmiştir. Sanatının başından itibaren heykel çalışmalarında soyut tarzı benimsemiştir. Mezun olunca İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Temel Sanat Eğitim Bölümü'nde görev almıştır. Nü alanında çalışmaları vardır (Atalay, 1994: 35).

2.2.11.4.2.3. İlhan Koman

İlhan Koman, 1921 yılında Edirne'de dünyaya gelmiştir. 1940 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'ne girmiştir. Ancak bir yıl sonra Heykel Bölümü'ne geçerek Prof. Dr. Rudolph Belling'in öğrencisi olmuştur. İlk kişisel sergisini Paris'te açmıştır. İlk demir heykellerini 1951-1958 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde asistanlık yaptığı yıllarda

üretmiştir. Yenilikçi malzeme ve yöntem doğrultusunda eserler vermiştir. 1986 yılında Stockholm'da vefat etmiştir (Arıcı, https://www.academia.edu).

İlhan Koman'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Arıcı, https://www.academia.edu): *Anıtkabir Rölyefleri, Akdeniz Heykeli*, *Moderna Museet*…

2.2.11.4.3. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Güzel Sanatlar ile İlgili Alınan Kararlar

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda doğrudan bir karar alınmamıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda; plastik sanatların özendirilmesi, tanıtılması ve geliştirilmesi için Devlet Güzel Sanatlar Galerileri kurulmuş, yetişkin ve genç sanatçıların özendirilmesi amacı ile çeşitli sergiler düzenlenmiş, yurtdışındaki sanatsal faaliyetlere sınırlı da olsa katılma ve izleme imkânları sağlanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 784).

2.2.11.5. Sinema Alanındaki Gelişmeler

1960-1975 yılları arası Türk sinemasının film üretimi açısından en parlak ve verimli dönemi olmuştur. 1960'lı yıllarda, Türk toplumunda modernliğin yarattığı korkunun ve arzunun Yeşilçam filmlerine konu olduğunu söyleyebiliriz. 1970'li yıllar özellikle Türk sinema tarihinin kalıcı filmlerinin çekildiği bir dönem olmuş ve Türk sinemasının dışa açılma süreci başlamıştır. Yılmaz Güney'inve Şerif Gören'in 1970 yılında yönettiği *"Umut"* filmi Cannes'a gönderilmiştir. 1972 yılında Türk sinemasında film rekoru kırılmıştır. Bu yıl toplam iki yüz doksan sekiz film çekilmiş ve Türk sineması bir daha bu rakama ulaşamamıştır. Yine aynı yıl, seks içerikli filmler de çekilmeye başlanmıştır. 1975 yılında ise artık beyazperdede renksiz film dönemi sona ermiş, televizyonun sayısının artması ve seks filmlerinden dolayı aileler artık sinema salonlarından uzaklaşmaya başlamışlardır (Karaca, https://www.atlantikmedya.com; Dorsay, 1989: 22). Türk sineması, 1970'li yıllar boyunca sansür ile uğraşmıştır. Bu duruma rağmen seks filmleri artarak devam etmiştir (Dorsay, 1989: 22).

1965 yılından itibaren *"Hazretli Filmler"* ön plana çıkmış ve bu temada filmler çekilmeye başlamıştır. Bu tarz filmler Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde gişe rekorları kırmıştır. Nuri Akıncı'nın yönettiği Yusuf Sezgin'in başrol oynadığı *"Hazreti Yusuf'un Hayatı"* filmi gişe rekorları kırmıştır. İlk sinemaskop film 1966 yılında çekilmiştir. *"Sırat Köprüsü"* filmi bu türün ilk örneğidir. Başrolde, Orhan Günşiray ve Sezer Sezin vardır. Yeni bir sinema türü olmasına rağmen film o dönemde başarılı bir gişe yapmıştır. 1970'li yıllar ile birlikte muhalif ve masal türünde filmler de çekilmeye başlamıştır. Masal filmlerinin en başarılı örneklerinden biri, *"Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler"* filmidir. Ertem Göreç'in yönettiği filmin başrolünde, Zeynep Değirmencioğlu ve Belgin Doruk vardır. 1970'li yıllar devrimci sinema ile millî sinema akımlarının ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Yılmaz Güney ve Şerif Gören tarafından 1970 yılında yönetilen, *"Umut"* filmi dönemin başarılı devrimci filmlerinden biridir. Türk toplumunun tarihi, ekonomik ve kültürel yapısının Batı'dan farklı olduğu ve bu farklılığın sinemada da vurgulanması gerektiği düşüncesi ile millî sinemaya özellikle bu dönemde yer verilmiştir. Bu tarz filmlerde Doğu-Batı ikilemi vurgulanmıştır. Yücel Çakmaklı'nın yönettiği *"Birleşen Yollar"* filmi millî sinema akımının ilk örneklerindendir. Başrolde ise Türkan Şoray ve İzzet Günay vardır. 1970'li yıllarda seks filmlerinin artış göstermesi ile Zerrin Doğan'ın ve Zerrin Egeliler'in ünü de artmaya başlamıştır. 1979 yılında Zerrin Egeliler otuz yedi seks filminin başrolünde oynamıştır (Özgüç, 1990: 85-92; Çilingir ve Can, 2020: 1503; Kasım ve Atayeter, 2012: 25; Kaymal, 2020: 388).

1970'li yıllardan itibaren Sinema-TV okulları Türkiye genelinde artış göstermeye başlamıştır. 1975 yılında Devlet (Türk) Film Arşivi bir Sinema/TV Yüksekokulu'na dönüşmüştür. Eskişehir Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde bir Sinema/TV Enstitüsü kurulmuştur (Dorsay, 1989: 22).

1970'li yıllarda Türkiye'de yayımlanan sanat dergilerinin sayısı da artış göstermiştir. Yayımlanan sanat dergileri içinde popüler olan sanat dergilerinin isimleri şöyledir (Bek, 2007: 117-121; Çamuroğlu, 2006: 70-71):

- **Ankara Sanat (1966):** Ankara sanat ortamından haberler vermek amacı ile yayımlanmıştır.

● **Film 70 (1970):** Dergide birçok yönetmenin filmler hakkındaki düşünceleri yer almıştır. Ayrıca derginin her sayısında bir yönetmen tanıtılmıştır.

● **Türkiye'miz (1970):** Çıkarılma amacı; arkeolojik, turistik ve tarihi kültür varlıkları ile sanat eserlerinin, sanatçıların ve kurumların tanıtılmasıdır.

● **Sanat: Aylık Güzel Sanatlar Gazetesi (1971):** Türkiye'den ve dünyadan sanat haberlerinin yayımlandığı, sanat akımları ve sanatçılar hakkında bilgi veren bir gazetedir.

● **Milliyet "Sanat Dergisi" (1972):** Çağdaş Türk sanatını temsil eden sanatçılar, sanatsal oluşumlar, açık hava sergileri, devlet-sanat ilişkileri, sansür, evrensellik ve ulusallık gibi gündemdeki sorunları ele alan yazılar yayımlanmıştır.

● **Kültür ve Sanat (1973):** Sanatçıların tarihi eserler ile ilgili yazıları yayımlanmıştır.

● **Yedinci Sanat (1973):** Derginin ilk sayısı 1973 yılının Mart ayında yayımlanmıştır. Dergide ünlü sinemacıların film eleştirilerine yer verilmiştir.

● **Gerçek Sinema (1973):** Derginin ilk sayısı 1973 yılının Ekim ayında yayımlanmıştır. Dergide, ünlü sinemacıların film eleştirilerine yer verilmiştir.

● **Sanat Dünyamız (1974):** Yapı Kredi Bankası tarafından ulusal değerlere sahip çıkmak, kültür-sanat varlıklarını ve uluslararası alanda Türkiye'yi tanıtmak amacı ile yayımlanmıştır.

Çizelge 2.57. 1966-1975 Yılları Arasında Türkiye'de Çekilen Siyah/Beyaz ve Renkli Film Sayısı

Yıllar	Film Sayısı	Siyah/Beyaz	Renkli
1966	238	238	_
1967	206	199	7
1968	177	153	24
1969	229	173	56
1970	225	147	78
1971	266	128	138
1972	298	142	156
1973	208	30	178
1974	188	6	182

1975	225	_	225

Kaynak: Scognamillo, 1998: 191

2.2.11.5.1. Ünlü Türk Yönetmenlerinin Yayınladıkları Filmler (1966-1975)

2.2.11.5.1.1. 1966 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1966 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 202-203): Lütfi Akad (Hudutların Kanunu), Metin Erksan (Yılanların Öcü, Sevmek Zamanı), Alp Zeki Heper (Soğuk Gecenin Aşk Hikâyeleri), Atıf Yılmaz (Toprağın Kanı, Pembe Kadın, Ölüm Tarlası), Osman Seden (Çalıkuşu), Ertem Eğilmez (Ben Bir Sokak Kadınıyım), Süreyya Duru (Malkoçoğlu)…

1966 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 202-204; Çelik, 2021: 12-15): Yılmaz Güney, Hülya Koçyiğit, Tarık Akan, Kartal Tibet, Cüneyt Arkın, Selma Güneri, Fatma Girik, Mürüvvet Sim, Suzan Avcı, Filiz Akın, Hüseyin Zan, Sadri Alışık, Yusuf Sezgin, Ediz Hun, Zeki Müren…

2.2.11.5.1.2. 1967 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1967 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 204): Sinemanın duraklama yılıdır. Bu yıl az sayıda film çekilmiştir. Lütfi Akad (Kızılırmak-Karakoyun), Memduh Ün (Zilli Nazife), Orhan Aksoy (Samanyolu), Atıf Yılmaz (Kozanoğlu), Halit Refiğ (Kız Kolunda Damga Var)…

1967 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 202-204; Çelik, 2021: 12-15): Yılmaz Güney, Hülya Koçyiğit, Tarık Akan, Kartal Tibet, Cüneyt Arkın, Selma Güneri, Fatma Girik, Mürüvvet Sim, Suzan Avcı, Filiz Akın, Hüseyin Zan, Sadri Alışık, Yusuf Sezgin, Ediz Hun, Zeki Müren…

2.2.11.5.1.3. 1968 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1968 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 205-206): Sinemada konu sıkıntısı çözüme kavuşamasa da yapım sayısı azalma

göstermemiştir. Süreyya Duru (Dağları Bekleyen Kız), Orhan Elmas (Ezo Gelin), Memduh Ün (İlk ve Son), Ülkü Erakalın (Kadın Severse), Atıf Yılmaz (Köroğlu), Aram Gülyüz (Kanun Namına), Ertem Eğilmez (Nilgün), Lütfi Akad (Vesikalı Yarim), Metin Erksan (Kuyu)…

1968 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 202-206; Çelik, 2021: 12-15): Yılmaz Güney, Hülya Koçyiğit, Tarık Akan, Kartal Tibet, Cüneyt Arkın, Selma Güneri, Fatma Girik, Mürüvvet Sim, Suzan Avcı, Filiz Akın, Hüseyin Zan, Sadri Alışık, Yusuf Sezgin, Ediz Hun, Zeki Müren, Süleyman Turan, Sema Özcan…

2.2.11.5.1.4. 1969 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1969 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 206-207; Yıldıran Önk, 2011: 3872): Halit Refiğ (Bir Türk'e Gönül Verdim), Metin Erksan (Yılın Kadını Değil), Lütfi Akad (Seninle Ölmek İstiyorum), Safa Önal (Cingöz Recai), Feyzi Tuna (Fato), Nejat Saydam (Fosforlu Cevriye), Atıf Yılmaz (Kızıl Vazo), Hüseyin Peyda (Mezarımı Taştan Oyun), Tunç Başaran (Tarkan)…

1969 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 202-206; Çelik, 2021: 12-15): Yılmaz Güney, Hülya Koçyiğit, Tarık Akan, Kartal Tibet, Cüneyt Arkın, Selma Güneri, Fatma Girik, Mürüvvet Sim, Suzan Avcı, Filiz Akın, Hüseyin Zan, Sadri Alışık, Yusuf Sezgin, Ediz Hun, Zeki Müren, Süleyman Turan, Sema Özcan…

2.2.11.5.1.5. 1970 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1970 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 207-208): Halit Refiğ (Adsız Cengaver), Atıf Yılmaz (Aşktan da Üstün, Zeyno), Ertem Göreç (Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler), Orhan Aksoy (Kezban Roma'da), Yılmaz Güney (Umut)…

1970 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Çelik, 2021: 16; Yıldıran Önk, 2011: 3870): Engin Çağlar, Kadir İnanır, Murat Soydan, Serdar Gökhan, Mahmut Cevher, Berkant, Hülya Darcan…

2.2.11.5.1.6. 1971 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1971 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 209-210): 1971 yılı Yılmaz Güney'in yılıdır. Yılmaz Güney (Acı, Ağıt, Baba, Umutsuzlar, Vurguncular), Lütfi Akad (Anneler ve Kızları), Atıf Yılmaz (Yedi Kocalı Hürmüz), Orhan Elmas (Kerem ile Aslı), Fikret Hakan (Sürgünden Geliyorum), Sırrı Gültekin (Keloğlan Aramızda), Süreyya Duru (Sinderella Külkedisi)…

1971 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Çelik, 2021: 16; Yıldıran Önk, 2011: 3870; Scognamillo, 1998: 202-206): Yılmaz Güney, Hülya Koçyiğit, Tarık Akan, Kartal Tibet, Cüneyt Arkın, Selma Güneri, Fatma Girik, Suzan Avcı, Filiz Akın, Sadri Alışık, Ediz Hun, Zeki Müren, Süleyman Turan, Sema Özcan, Engin Çağlar, Kadir İnanır, Murat Soydan, Serdar Gökhan, Mahmut Cevher, Berkant, Hülya Darcan…

2.2.11.5.1.7. 1972 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1972 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 210-211; Yıldıran Önk, 2011: 3872): Bu yıl çekilen film sayısında artış olmuş ve toplam iki yüz doksan sekiz film çekilmiştir. Türkan Şoray (Dönüş), Ertem Eğilmez (Sev Kardeşim), Nejat Saydam (Vukuat Var), Duygu Sağıroğlu (Leyla ile Mecnun), Atıf Yılmaz (Cemo, Köle, Zulüm), Halit Refiğ (Çöl Kartalı, Fatma Bacı), Lale Oraloğlu (Hızlı Hızır), Natuk Baytan (Kara Murat filmleri)…

1972 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Çelik, 2021: 16; Yıldıran Önk, 2011: 3870; Scognamillo, 1998: 202-206): Yılmaz Güney, Hülya Koçyiğit, Tarık Akan, Kartal Tibet, Cüneyt Arkın, Selma Güneri, Fatma Girik, Suzan Avcı, Filiz Akın, Sadri Alışık, Ediz Hun, Zeki Müren, Süleyman Turan, Sema Özcan, Engin Çağlar, Kadir İnanır, Murat Soydan, Serdar Gökhan, Mahmut Cevher, Berkant, Hülya Darcan…

2.2.11.5.1.8. 1973 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1973 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 211): Lütfi Akad (Gelin, Düğün), Memduh Ün (Toprak Ana), Ertem Eğilmez (Yalancı Yarim, Canım Kardeşim), Fevzi Tuna (Kızgın Toprak)…

1973 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Çelik, 2021: 16; Yıldıran Önk, 2011: 3870; Scognamillo, 1998: 202-206): Yılmaz Güney, Hülya Koçyiğit, Tarık Akan, Kartal Tibet, Cüneyt Arkın, Selma Güneri, Fatma Girik, Suzan Avcı, Filiz Akın, Sadri Alışık, Ediz Hun, Zeki Müren, Süleyman Turan, Sema Özcan, Engin Çağlar, Kadir İnanır, Murat Soydan, Serdar Gökhan, Mahmut Cevher, Berkant, Hülya Darcan…

2.2.11.5.1.9. 1974 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1974 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Yıldıran Önk, 2011: 3871-3872; Scognamillo, 1998: 211): Yılmaz Güney (Arkadaş), Atıf Yılmaz (Zavallılar), Ertem Eğilmez (Oh Olsun), Ertem Eğilmez-Kartal Tibet (Şaban filmleri), Nazmi Özer (Ah Deme Oh De), Hulki Saner (Turist Ömer)…

1974 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Yıldıran Önk, 2011: 3871-3872): Aydemir Akbaş, Bülent Kayabaş, Seyyal Taner, Zerrin Egeliler, Öztürk Serengil, Salih Kırmızı, Kazım Kartal, Ünsal Emre, Meral Zeren, Feri Cansel, Müjdat Gezen, Kemal Sunal, Halit Akçatepe, Tarık Akan, Perran Kutman, Münir Özkul, Ayşen Gruda, Adile Naşit, İlyas Salman, Şener Şen, Metin Akpınar, Zeki Alasya, Nejat Uygur…

2.2.11.5.1.10. 1975 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1975 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Yıldıran Önk, 2011: 3872; Scognamillo, 1998: 212; Doğan, 2017: 158): Memduh Ün (Ağrı Dağı Efsanesi), Atıf Yılmaz (Deli Yusuf, İşte Hayat), Naki Yurter (Ah Mualla Oh Ne Ala), Ertem Eğilmez (Hababam Sınıfı), Natuk Baytan (Kara Murat ve Battal Gazi filmleri)…

1975 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Yıldıran Önk, 2011: 3871-3872): Aydemir Akbaş, Bülent Kayabaş, Seyyal Taner, Zerrin Egeliler, Öztürk Serengil, Salih Kırmızı, Kazım Kartal, Ünsal Emre, Meral Zeren, Feri Cansel, Müjdat Gezen, Kemal Sunal, Halit Akçatepe, Tarık Akan, Perran Kutman, Münir Özkul, Ayşen Gruda, Adile Naşit, İlyas Salman, Şener Şen, Metin Akpınar, Zeki Alasya, Nejat Uygur…

2.2.11.5.2. Dönemin Ünlü Yönetmenleri

2.2.11.5.2.1. Yılmaz Güney (Pütün)

Yılmaz Güney, 1927 yılında Adana'da dünyaya gelmiştir. Yoksul bir ailenin çocuğudur. Ortaöğretim eğitiminden sonra ırgatlık, bağ bekçiliği, sinema işçiliği gibi görevler yaptıktan sonra edebiyat ile ilgilenmeye başlamıştır. Rol aldığı filmlerde ve yazdığı senaryolarda daha çok ezilmiş bir insanın profilini çizer. Devrimci sinemanın önde gelen isimlerindendir. Atıf Yılmaz ile yönettiği *"Alageyik"* (1958), Murat Arıburnu ile yönettiği *"Tütün Zamanı"* (1959), Ümit Utku ile yönettiği *"Koçero"* (1964), Yılmaz Atadeniz ile yönettiği *"Çirkin Kral"* (1966)… Bu filmlerdeki yarattığı tipleme ile kendisine Çirkin Kral unvanı verilmiştir. Senaryosunu yazarak yönettiği ve oynadığı bir filme örnek verecek olursak; *"Seyyit Han"* (Toprağın Gelini) (1968): Seyyid Han (Yılmaz Güney), komşu köydeki sevdiği Keje (Nebahat Çehre) yi başının belada olup öldürüleceği düşüncesi ile abisi Mürşit (Nihat Ziyalan), Seyyit Han'a kız kardeşini vermez. Seyyit Han düşmanları ile mücadele etmek zorundadır. Ancak ölmediği halde Seyyit Han'ın ölüm haberi Keje'ye ulaşır. Keje abisinin zorlaması ile Haydar Bey (Hayati Hamzaoğlu) ile evlenmeye zorlanır. Daha sonra Seyyit Han'ın yaşadığını duyan Keje kaçmak ister ama kocası izin vermez. Haydar Bey, Seyyit Han'a bir teklifte bulunur. Haydar Bey'in toprağa gömdüğü bir sepete takılı papatyayı Seyyit Han sarısından vurursa eğer Keje'ye kavuşacaktır. İlk kurşunu Seyyit Han atar, başarılı olur; ancak sepeti kaldırınca Keje'yi de vurduğunu görür ve Haydar Bey ile adamlarını oracıkta öldürür kendisi de ağır yaralanmıştır ancak sonra o da ölür (Onaran, 1994: 133-136). 1970 yılında çektiği *"Umut"* filmi yoğun şekilde devletin sistemini eleştirdiği için filmin hakkında soruşturma

başlatılmıştır (Öztürk, 2017: 188). Yılmaz Güney 1984 yılında Fransa'da vefat etmiştir.

2.2.11.5.2.2. Halit Refiğ

Halit Refiğ, 1938 yılında İzmir'de dünyaya gelmiştir. Ortaöğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Robert College'in Mühendislik Bölümü'ne iki yıl devam etmiş; ancak okulu yarıda bırakarak İngiltere'ye sinema öğrenimi için gitmiştir. Ancak İngiltere'deki eğitimini de yarıda bırakarak bir süre boyunca Akis dergisinde ve Yeni Sabah gazetesinde sinema eleştirmenliği yapmıştır. Daha sonra ünlü senaristler ile senaryo yazarlığı yapmıştır. 1960'lı yıllarda *"Yasak Aşk"* filmi ile film yönetmenliğine başlamıştır. Halit Refiğ, 1963 yılında *"Şehirdeki Yabancı"*, 1965 yılında *"Gurbet Kuşları"* ve *"Haremde Dört Kadın"*, 1972 yılında *"Fatma Bacı"*, 1973 yılında *"Vurun Kahpeye"*, 1975 yılında ise *"Aşk-ı Memnu"* gibi yönettiği filmlerinde; sosyal meseleleri, tarihsel gerçekleri ve kadın sorunlarını ele almış, bu konuları işlerken de genellikle olayları bir aşk üçgeni ile anlatmaya çalışmıştır. Ulusal sinema düşüncesine yatkın filmler çevirmiştir. Yönettiği bir filme örnek verecek olursak; *"Haremdeki Dört Kadın"* (1965): İktidarsız Paşa iktidarsız devleti, sevici kadınlar kendi kendine yatan halkı, filmde adı geçen ama kendisi görülmeyen Nizamettin Paşa işbirlikçiyi, namuslu ama yanlışlara yönelen genç yeğeni Cemal, devrimciyi sembolleştirir. Tarihsel gerçeklerden yola çıkılarak kurgulanan bu filmde olaylar, Türkiye'nin o günkü şartlarını kişiler üzerinden yansıtmıştır (Onaran, 1994: 140-141; Çilingir ve Can, 2020: 1503). Halit Refiğ 2009 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

2.2.11.5.2.3. Duygu Sağıroğlu

Duygu Sağıroğlu, 1932 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Mimarlık Fakültesi'nde öğrenim görmüştür. Cep Tiyatrosu'nun ve Tiyatrocular Derneği'nin kurucuları arasında yer alır. 1965 yılında *"Bitmeyen Yol"* filmi ile yönetmenliğe başlamıştır. Ulusal sinema anlayışı doğrultusunda filmler yönetmiştir. Diğer filmleri; Ben Öldükçe Yaşarım (1965), Nuh'un Gemisi (1966), Vatan ve Namık Kemal (1969), Leyla ile Mecnun (1972)…

Aynı zamanda senaryosunu yazdığı ünlü filmi *"Bitmeyen Yol"*da; İstanbul'a Anadolu'dan çalışmaya gelen kişilerin karşılaştıkları sorunlar, barınma, cinsel doyum sorunlarının nasıl çözümlendiği, dayanışmanın yok olduğu ve aşk öyküsünün intiharla nasıl sona erdiği anlatılır (Onaran, 1994: 143-144).

2.2.11.5.2.4. Süreyya Duru

Süreyya Duru, 1930 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Galatasaray Lisesi mezunudur. 1960 yılında *"İstanbul'da Aşk Başkadır"* filmi ile ilk yönetmenlik deneyimini yaşamıştır. Bekir Yıldız'ın öykülerinden sinemaya uyarladığı *"Bedrana"* (1974) ve *Kara Çarşaflı Gelin* (1975) filmleri ile toplumsal sorunlara ağırlık vererek çalışmalarını sürdürmüştür. *"Güneşli Bataklık"* (1977) ve *"Derya Gülü"* (1979) diğer yönettiği filmler arasındadır. 1974 yılında çekilen *"Bedrana"* filminin konusu şöyledir: Başrollerinde; Aytaç Arman, Perihan Savaş ve İhsan Yüce vardır. Doğu Anadolu insanının namus anlayışını konu alan drama türünde bir filmdir. Bedrana'nın kocası Davut sınır boylarında kaçakçılık yapmaktadır. Bedrana, kocası yokken kendisine göz koyan biri tarafından dağa kaçırılır. Ama namusunu da korumasını bilir. Kocası geri döndüğü zaman kuşkuları devam ettiği için karısını öldürmek ister; ancak yapamaz. Kocasının telkinleri sonucunda Bedrana kendisini ambarda asarak öldürür (Onaran, 1994: 145). Süreyya Duru, 1988 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

2.2.11.5.2.5. Zeki Ökten

Zeki Ökten, 1941 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1963 yılında ilk filmi *"Ölü Pazarı"* ile yönetmenlik serüvenine başlamıştır. Yönettiği *"Sürü"* (1978) ve *"Düşman"* (1979) filmleri ile uluslararası alanda başarı sağlamıştır. *"Bir Demet Menekşe"* (1973), *"Boşver Arkadaş"* (1974), *"Kapıcılar Kralı"* (1976), *"Çöpçüler Kralı"* (1977) filmleri diğer yönettiği başarılı filmler arasındadır. 1973 yılında yönettiği *"Bir Demet Menekşe"* filminin konusu şöyledir: Başrollerinde Kartal Tibet ve Hale Soygazi'nin oynadığı filmde, bir sanayici ile mütevazi bir hayat süren kızın aşkları anlatılır (Onaran, 1994: 152). Zeki Ökten, 2009 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

2.2.11.5.3. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Sinema ile İlgili Alınan Kararlar

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sinema ile ilgili alınan karalar şöyledir: Dokümanter filmlere ihtiyacı olan kuruluşlara istedikleri filmlerin yapılması ya da sağlanması için Millî Eğitim Bakanlığı Film-Radyo Grafik Merkezi faaliyetlerini artıracaktır. Kültür ve sanat değeri yüksek filmleri desteklemek için kredi imkânları sağlanacak ve film başına ödül konulacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 190).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sinema ile ilgili alınan karalar şöyledir: Türkiye'de çok fazla sayıda film çevrilmesine rağmen filmlerin büyük çoğunluğunun eğitime, kültüre ve sanata katkısı sınırlı olmuştur. Sinema sanatı ile ilgili yerli ve yabancı sanat çalışmalarını bir araya getirmek, korumak ve bu alanda araştırma yapmak, sanat ve kültür değerlerini filmler vasıtası ile göstermek, özendirmek ve yaymak amacı ile İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde 1962 yılında film arşivi çalışmalarına başlanmış ve çalışmalar 1969 yılında Devlet (Türk) Film Arşivi olarak örgütlenmiştir. Türk film çalışmalarının geliştirilmesi için ve özel film şirketlerinin, sanat yönü kuvvetli, kültür ve eğitime katkıda bulunacak filmlerin yapımına yönelmelerini sağlamak amacı ile bir özendirme ve ödüllendirme sistemi kurulacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 785-787).

2.2.11.6. Müzecilik Alanındaki Gelişmeler

Müzeler, 1971 yılından beri hükümetlerin istekleri doğrultusunda bazen Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bazen de Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak yönetilmiştir (Özkasım ve Ögel, 2005: 98). 1970'li yıllarda Kültür Bakanlığı'na bağlı tarih, sanat, etnografya ve arkeoloji müzeleri, Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı askeri müzeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı müzeler ve bazı kuruluşlara bağlı müzeler olmak üzere çok sayıda müze bulunmaktadır. Bu dönemde müzeler ile ilgili bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Yetersiz kanun ve yönetmeliklerden dolayı yeterince ödenek oluşturulamamış ve eğitim imkânları kısıtlı olduğu için yeterli sayıda uzman yetiştirilememiştir. Ancak 1970'lerin ortalarından itibaren müzeler ile ilgili olumlu gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde bulunan müzeler,

hem bina anlayışı hem de teknik donanım açısından çağdaş müzecilik anlayışına uygun hale getirilmiştir. Geçici açılan sergiler ve yapılan konferanslar ile müzeler desteklenmeye çalışılmıştır. Ankara'da müze alanında uzman yetiştirilmesi için kurslar açılmaya başlamıştır. 1970'li yıllardan itibaren İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesi sanatseverlerin gündeminde ağırlıklı olarak yer almıştır. 1973 yılında müzeye dönüştürülen İzmir Devlet Resim ve Heykel Müzesi çoğu zaman bir galeri işlevi görmüştür (Bek, 2007: 74-75).

Çizelge 2.58. Müzelerde Mevcut Yapıt ve Ziyaretçi Sayısı

Yıllar	Müze Sayısı	Eser Sayısı	Ziyaretçi (Bin Kişi)	Hasılat (Milyon TL.)
1973	87	1.563.785	5.399,2	15,9
1974	90	1.628.620	4.939,3	19,9
1975	90	1.776.969	4.884,2	22,8

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 154

2.2.11.6.1. Kurulan Müzeler

2.2.11.6.1.1. Tekirdağ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Tekirdağ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, 1968 yılında Tekirdağ Deniz Kulübü salonunda açılmıştır. Daha sonra Tekirdağ eski valilik konağı müze olarak düzenlenmiştir. Arkeolojik ve etnografik eserler ayrı bölümlerde sergilenmektedir. Etnografik eserlerde; elişleri, kilimler, dokumalar vs. vardır. Arkeolojik eserlerde ise Tekirdağ ve çevresine ait Prehistorik devre ait seramik kaplar özellikle Roma devri stelleri, sunaklar, heykeller, cam eserler yer alır (Önder, 1999: 365).

2.2.11.6.1.2. Samsun Atatürk Müzesi

Samsun Atatürk Müzesi, Samsun Fuarı alanı içinde 19 Mayıs Galerisi olarak yapılmış olan müze, 1 Temmuz 1968 tarihinde açılmıştır. Atatürk'e ait yüz beş eser bu müzede sergilenmektedir. Müzede; Atatürk'ün çeşitli kitapları, Atatürk'ün Samsun'a geldiği zaman çekindiği fotoğrafları, Atatürk'e armağan edilen yöresel kıyafetler sergilenmektedir (Önder, 1999: 354-355).

2.2.11.6.1.3. Erzurum Müzesi

Erzurum Müzesi, 1942 yılında önce Selçuklu zamanı eserlerinden Yakutiye Medresesi'nde, sonra 1947 yılında Çifte Minareli Medrese'de kurulmuş ve 1967 yılına kadar bu medresede kalmıştır. Yeni müze binasının inşası 1967 yılında tamamlanınca eserler buraya taşınmış ve müze 1968 yılında ziyarete açılmıştır (Önder, 1999: 147).

2.2.11.6.1.4. Eskişehir Atatürk ve Kültür Müzesi

Eskişehir Atatürk ve Kültür Müzesi, Eskişehir'de Eski Temyiz Mahkemesi ve Adalet İlkokulu'nun bulunduğu binada 1970 yılında ziyarete açılmıştır. Atatürk'ün kıyafetleri, bastonları, sofra takımları ve Eskişehir gezisi ile ilgili çekindiği fotoğrafları bu müzede sergilenmektedir (Önder, 1999: 157).

2.2.11.6.1.5. Malatya Müzesi

Malatya Müzesi, 1969 yılında Malatya'da Millet Parkı içindeki bir binada açılmıştır. Müzenin asıl açılışı 1971 yılında gerçekleşmiştir. Kalkolitik, Eski Tunç, Asur Ticaret Kolonileri, Hitit, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait eserler bu müzede sergilenmiştir (Önder, 1999: 315).

2.2.11.6.1.6. Çanakkale Şehitler Anıtı ve Harp Hatıraları Müzesi

Çanakkale Şehitler Anıtı ve Harp Hatıraları Müzesi, Çanakkale Savaşları esnasında şehit düşen Türk askerleri adına 1954 yılında inşa edilmeye başlanmış ve 1958 yılında inşası tamamlanmıştır. Anıtın alt katındaki galeri 1972 yılında müze olarak düzenlenmiştir. Müzede; Gelibolu Yarımadası'nın haritası, savaş krokileri ve fotoğrafları, Türk, Fransız ve İngiliz askerlerine ait mataralar, kurşunlar, şarapnel parçaları, makineli tüfekler vs. sergilenmektedir (Önder, 1999: 125).

2.2.11.6.1.7. İzmir Resim ve Heykel Müzesi

İzmir Resim ve Heykel Müzesi, İzmir'in Konak ilçesinde 1974 yılında yeni binasında ziyarete açılmıştır. Müzede, geçmişten günümüze kadar Türk

sanatçılarının resim ve heykel çalışmalarından örnekler sergilenmiştir. Müzede yer alan üç yüz Çizelge arasında; Şeker Ahmet Paşa, Hoca Ali Rıza, Eşref Üren, Elif Naci, Eren Eyüboğlu gibi ünlü ressamlara ait resimler ve Zühtü Müridoğlu, Kuzgun Acar gibi ünlü heykel sanatçılarına ait heykeller bulunmaktadır. Ayrıca müzede eğitici nitelikte resim ve heykel çalışmaları da yapılmaktadır (Önder, 1999: 245).

2.2.11.6.1.8. Hatay Arkeoloji Müzesi

1934 yılında Hatay'da Fransız Arkeolog M. Prost'un tavsiyesi üzerine bina yaptırılmaya başlanmış ve bu bina ancak 1938 yılında tamamlanmıştır. 1939 yılında Hatay, Türkiye'ye katıldığı için müze de Türkiye'ye devredilmiş ve tadilat yapılarak 1948 yılında açılmıştır. Müzenin ek binası 1975 yılında tamamlanmıştır. Müze zengin bir mozaik koleksiyonuna sahiptir. Eserler buluntu yerlerine göre gruplar halinde sergilenmektedir. Hatay, Çatalhöyük, Mina, Tainat, Açana, Dehep gibi yörelerden çıkarılan eserler müzede sergilenmektedir (Önder, 1999: 165).

2.2.11.6.2. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Müzecilik ile İlgili Alınan Kararlar

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, eski eserlerin daha iyi korunabilmesi için mevzuatlar çıkarılmasına ve yurtdışına kaçırılmalarını engellemek için gerekli tedbirlerin alınmasına karar verilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968: 190).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, müzecilik ile ilgili alınan kararlar şöyledir: Tarihi anıtlar, sanat eserleri, harabeler gibi kültürel kalıntıların zarar görmemesi, yurt dışına kaçırılmaması için gerekli tedbirler alınacaktır. Müzeler sadece ziyaret edilmek için değil aynı zamanda araştırma ve inceleme yapılmasına olanak sağlayacak bilimsel bir yapıya kavuşturulacaktır. Ankara'da bir Millî Müze kurulması için gerekli çalışmalar yapılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 786).

2.2.11.7. Kasım 1965-Mart 1975 Yılları Arasında Kültür Bakanlığı Görevini Üstlenmiş Kişiler

2.2.11.7.1. Talat Halman

Talat Halman, 7 Temmuz 1931 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Türkiye'nin ilk Kültür Bakanı'dır. Birinci Nihat Erim Hükümeti döneminde Kültür Bakanlığı görevinde bulunmuştur. Özellikle Shakespeare çevirileri ile tanınmış bir edebiyatçıdır. Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölüm Başkanlığı yapmıştır. 1986 yılından sonra New York Üniversitesi'nde görev yapmıştır. 5 Aralık 2014 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir (Talat Sait Halman Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri. https://www.turkedebiyati.org).

2.2.11.7.1. Nermin Neftçi

Nermin Neftçi, 1924 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. 1965 genel seçimlerinde Muş'tan seçilen ilk kadın milletvekili olmuştur. Sadi Irmak Hükümeti döneminde Kültür Bakanlığı görevinde bulunmuştur. 20 Ağustos 2003 tarihinde Bodrum'da vefat etmiştir (Erdoğan, 2015: 14-15).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİYETÇİ CEPHE HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNDEN 12 EYLÜL 1980 ASKERİ DARBE DÖNEMİNE KADAR EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ (NİSAN 1975-EYLÜL 1980)

20 Temmuz 1974 tarihli Kıbrıs çıkarmasının ardından bu çıkarmanın Bülent Ecevit'e kazandırdığı prestij Millî Selamet Partisi-Cumhuriyet Halk Partisi koalisyonunda Ecevit'in daha fazla söz sahibi olduğu iddialarını beraberinde getirmiştir. Ecevit, harekatta gösterdiği başarıyı bir nevi oya dönüştürmek istemiştir. Ecevit, 18 Eylül 1974 tarihinde istifa etmiştir; ancak yeni hükümet kurulamamıştır. Türkiye yeni bir hükümet krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Profesör Sadi Irmak'ı hükümeti kurmak ile görevlendirmiştir. Meclisteki siyasi partiler hükümete güvenoyu vermedikleri için Sadi Irmak Hükümeti istifa etmiştir (Yalçın vd., 2004: 619-621).

Hükümet buhranı devam ederken sağ görüşlü partiler Milliyetçi Cephe Hükümeti'ni kurmaya karar vermişlerdir. Adalet Partisi, Millî Selamet Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi aralarında 28 Mart 1975 tarihinde birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti'ni kurmuşlardır. Hükümette; Adalet Partisi-15, Millî Selamet Partisi-8, Cumhuriyetçi Güven Partisi-4, Milliyetçi Hareket Partisi-2 bakan bulundurmuştur (Çavdar, 2004: 242-243).

Koalisyonun kurulmasının en büyük nedeni, erken seçimi önlemektir. Koalisyon partilerinin her biri hükümeti kendi çıkarları için kullanmak istediğinden ve her biri kendilerine verilen bakanlıklarda kadrolaşmaya gittikleri için bu dönemde toplumsal huzursuzluk artış göstermiştir. Şiddet gittikçe yön değiştirmiş, THKP-C, TİKKO gibi örgütler ile ülkücüler arasında ideolojik, mezhepsel ve etnik ayrılıklar yaratmaya devam etmiştir. 1975 senato seçimleri gerilimi daha da artırmıştır. 1975 senato seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi %40 oy oranı ile birinci olmuş, Adalet

Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi oylarını bir önceki seçimde olduğu gibi korumuş ve aşağı yukarı aynı oyları almışlardır. Ancak Cumhuriyetçi Güven Partisi ve Millî Selamet Partisi oy kaybına uğramıştır. 1 Mayıs 1977 tarihinde DİSK'in düzenlediği kanlı 1 Mayıs mitingi erken seçimi kaçınılmaz hale getirmiştir. 5 Haziran 1977 tarihinde genel seçimler yapılmıştır (Özçelik vd., 2011: 164-165).

Genel seçimlere, yirmi bir milyon seçmeni olan Türkiye'de on beş milyon seçmen katılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi %41,38 oy ile iki yüz on üç milletvekili, Adalet Partisi %36,87 oy ile yüz seksen dokuz milletvekili, Millî Selamet Partisi %8,56 oy ile yirmi dört milletvekili, Milliyetçi Hareket Partisi %6,41 oy ile on altı milletvekili, Bağımsızlar %2,49 oy ile dört milletvekili, Cumhuriyetçi Güven Partisi %1,87 oy ile üç milletvekili ve Demokrat Parti %1,85 oy ile bir milletvekili çıkarmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi tek başına iktidar olamadığı için koalisyon kaçınılmaz olmuştur; ancak Bülent Ecevit, güvenoyu alamamış ve bu yüzden Cumhuriyet Halk Partisi-Adalet Partisi koalisyonu gerçekleşmemiştir (Sevdi, https://www.akademikkaynak.com; Özçelik vd., 2011: 165).

Koalisyonun gerçekleşmemesi, ikinci Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu hükümet içinde; Adalet Partisi'nden on yedi, Millî Selamet Partisi'nden sekiz ve Milliyetçi Hareket Partisi'nden beş bakan vardır. Hükümet, 1 Ağustos 1977 tarihinde meclisten iki yüz on dokuz oya karşı, iki yüz yirmi dokuz oy ile güvenoyu almıştır (Hale, 1996: 198).

11 Aralık 1977 tarihinde yapılan yerel seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi %42 oy almış ve en çok oyu alan parti olmuştur. Adalet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi oy oranlarını bir miktar artırmış, Millî Selamet Partisi ise oy kaybetmiştir. Hükümet içindeki anlaşmazlıkların ve siyasi terör çatışmalarının daha da artması hükümeti zor duruma düşürdüğü için 31 Aralık 1977 tarihinde ikinci Milliyetçi Cephe Hükümeti mecliste yapılan oylamada iki yüz yirmi sekiz ret oyu ile düşürülmüştür. Türk siyasi hayatında ilk kez bir hükümet gensoru ile düşürülmüştür. Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi'ni ikna ederek çoğunluğu sağlamış ve böylece Ecevit Hükümeti yeniden kurulmuştur (Kaya ve Şahin, 2018b: 532-533).

Bülent Ecevit Hükümeti, ülke içinde birçok sorun ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. 1977-1980 yılları arasında ülkede toplumsal ve özellikle ekonomik alanda sorunlar artış göstermiştir. Enflasyon oranı 1978 yılında %44'e, 1979 yılında %68'e ve 1980 yılında %107'ye tırmanmıştır. 1977 yılından sonra siyasi şiddet olayları artış göstermiştir. Mezhepsel bölünmeler de bu dönemde had safhaya ulaşmıştır (Hale, 1996: 192-194). 1978 yılında Sivas, Malatya, Bingöl ve Kahraman Maraş'ta mezhepsel çatışmalar ve terör olayları yaşanmıştır. Bu olaylar yaşanırken bir yandan da Türkiye yeniden seçime gitmiştir. 14 Ekim 1979 tarihinde yapılan senato ve ara seçimlerde Adalet Partisi %54, Cumhuriyet Halk Partisi %29 oy almıştır. Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi'nden düşük oy aldığı için Başbakan Bülent Ecevit istifa etmiştir. Meclisteki bütün sağ partilerin desteğini alan Süleyman Demirel 12 Kasım 1979 tarihinde yeniden Başbakan olmuştur (Yalçın vd., 2004: 625-626).

Suikastlar, Cavit Orhan Tütengil'in, Kemal Türkler'in, Gün Sazak'ın, Nihat Erim'in, Abdi İpekçi'nin faili meçhul cinayetler yüzünden öldürülmesi, ülkenin yaşadığı ekonomik kriz ve 24 Ocak 1980 kararları ve Türk parasının devalüe edilmesi, ülkede yaşanılan terör olaylarının had safhaya ulaşması, askerin *"Sıkı Yönetim Kanunu"* çerçevesinde kendine verilen geniş yetkilere rağmen terörü sonlandıramaması, darbe öncesinde bazı milletvekilleri ve senatörlerin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'e ülkenin sorunlarını çözmek için darbeden başka bir yolun kalmadığını ima etmeleri, İran'da İslam devriminin yaşanması, SSCB'nin Afganistan'ı işgali ve bu işgalin Türkiye'nin Batı nezdinde güvenlik açısından kıymetini artırması, Amerika'nın Türkiye'den haşhaş üretimini yasaklamasını istemesi; ancak Türkiye'nin bu isteği yerine getirmemesi, İsrail'in Kudüs'ü ebedi başkenti ilan etmesi üzerine Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen aleyhine Millî Selamet Partisi tarafından gensoru önergesinin verilmesi ve Erkmen'in bakanlıktan alınması, 6 Eylül 1980 tarihinde Konya'da Millî Selamet Partisi tarafından düzenlenen Kudüs'ü Kurtarma Mitingi esnasında açılan bazı pankartlar ve sloganlar ile bir grubun İstiklal Marşı okunurken ayağa kalkmaması (Rejim aleyhine yapılan bir tehdit olarak algılanmıştır.) gibi birçok nedenden dolayı yeni bir darbe hazırlığı başlamıştır (Uyar, 2020: 87; Akıncı, 2013: 43-44).

Türk ordusu uzun zamandır hazırladığı darbeyi gerçekleştirmek için zamanın geldiğini düşünerek Türk Silahlı Kuvvetleri, *"İç Hizmet Kanunu"*nun otuz beşinci maddesinde geçen *"Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni, kollamak ve korumaktır."* ibaresini gerekçe göstererek tarih 12 Eylül'ü gösterirken, TRT, PTT, Emniyet Genel Müdürlüğü başta olmak üzere belirlenen yerlere direniş hareketi ile karşılaşmadan el koymuştur. Ordunun Bayrak Harekatı Planı'nın *"Yollar Açık"* parolası sıkıyönetim komutanları tarafından askerlere ulaştırılmış ve önemli siyasi kişiler göz altına alınmıştır. Darbe halka Ankara Radyosu ile duyurulmuştur. Darbenin lideri olarak Genelkurmay Başkanı Kenan Evren TRT'ye çıkarak halka darbenin neden yapıldığına dair bir konuşma yapmıştır. Kenan Evren'in Genelkurmay Başkanı ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı unvanları ile imzasını taşıyan yazısı siyasetçilere ulaştırılmıştır. Ülkeyi anarşiden kurtarmak amacı ile darbenin yapıldığını ifade eden yazıda; ordunun yönetime el koyduğu, parlamentonun ve hükümetin feshedildiği ve parti liderlerinin bir süreliğine Hamzaköy'de ve Uzunada'da misafir edilecekleri belirtilmiştir (Keskin ve Akın, 2020: 704-705).

3.1. Hükümetlerin Eğitim Programları ve İcraatları

Nisan 1975-Eylül 1980 yılları arasında kurulan hükümetlerin eğitim faaliyetleri şu şekilde gelişme göstermiştir:

3.1.1. IV. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Dördüncü Süleyman Demirel Hükümeti 31 Mart 1975-21 Haziran 1977 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem (31 Mart 1975-21 Haziran 1977) dir. Millî eğitimin amacı; fertlerini millî, ahlaki ve kültürel değerlerini bilen, ailesini, vatanını ve milletini seven, Atatürk ilkelerine ve inkılâplarına bağlı olan, devletine karşı sorumluluklarını bilen bireyler yetiştirmektir. Öğretimin her kademesinde fırsat ve imkân eşitliği göz önünde bulundurularak bireylere eşit eğitim imkânlarının sağlanması için gerekli tedbirler alınacaktır. Üniversiteye giriş sınavlarından önce üniversite hazırlık kursları açılacaktır. Meslekî ve teknik eğitime ağırlık verilecek ve lise seviyesindeki meslek okullarından mezun

olan öğrencilerin üniversite sınavlarına katılmaları ve genel lise mezunu öğrenciler gibi bütün üniversitelere ve yüksekokullara girmeleri sağlanacaktır. Yurtdışına gönderilen araştırmacıların ülkeye dönmeleri sağlanacak, bilimsel ve teknik araştırmalar teşvik edilecektir. Öğretmenlik mesleği cazip hale getirilecektir. Öğretmenlerin meslek içi eğitim almalarında kolaylık sağlanacaktır. Dar gelirli ailelere ders araç gereç temini konusunda yardım edilecektir. Eğitimde radyo, televizyon ve eğitim laboratuarlarından büyük ölçüde yararlanılacaktır. Öğretim üyelerinin az olduğu üniversitelerde ve yüksekokullarda kapalı devre televizyonları ile eğitim verme imkânlarından yararlanılacaktır. İlk ve ortaöğretimde ahlak derslerini öncelikle İlahiyat Fakültesi, İslami Bilimler Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İmam Hatip Lisesi mezunları okutacaktır. Okul içi spor faaliyetleri teşvik edilecektir (Ekinci, 1994: 30-32).

3.1.2. II. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi

İkinci Bülent Ecevit Hükümeti 21 Haziran 1977-21 Temmuz 1977 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ (21 Haziran 1977-21 Temmuz 1977) dır. Öncelikle öğrencilerin can güvenliği ve öğrenim özgürlüğü sağlanacaktır. Üniversitelerde, bazı sebeplerden dolayı okula gidemeyen öğrencilere yitirdikleri ders yılı hızlandırılmış programlar ile yeniden kazandırılacaktır. Öğrenciler arasında siyasal düşünce farklılığına dair bir ortamın yaratılması engellenecektir. Özgür düşünceli, Atatürk ilkelerini ve milliyetçiliği benimseyen gençler yetiştirilecektir. Dar gelirli ailelerin çocuklarının yatılı, kredili ve burslu öğrenim imkânlarından yararlanmaları sağlanacaktır. Okuryazarlık sorunu en kısa sürede çözülecektir. İlkokul öğrencilerinin kitap ihtiyaçları devlet tarafından karşılanacaktır. Meslekî ve teknik eğitime ağırlık verilecektir. Okullarda yaparak-yaşayarak eğitim kuralı uygulanacaktır. Üniversitelerin ülke genelinde eşit dağılımı sağlanacaktır. On sekiz yaşından itibaren gençlere oy kullanma hakkı tanınacaktır. Kooperatifçilik eğitimi ve iş başında eğitim yaygınlaştırılacaktır. Öğretmenlik mesleği cazip hale getirilecektir. Yurtdışındaki Türk çocuklarının kültür ve eğitimi ile devlet yakından ilgilenecektir (Ekinci, 1994: 32-33).

3.1.3. V. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Beşinci Süleyman Demirel Hükümeti 21 Temmuz 1977-5 Ocak 1978 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe (21 Temmuz 1977-5 Ocak 1978) dir. Türk ilim, dil ve sanat akademileri kurulacaktır. Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri'nde ülke ihtiyaçları göz önünde bulundurularak kapasiteleri artırılacaktır. Öğretim elemanlarının yurtdışında yetiştirilmelerine öncelik verilecektir. İslam Enstitüleri akademi haline getirilecek, okul ve öğrenci sayıları artırılacaktır. Akademi mezunlarının liselerde Felsefe, Ahlak, Sosyoloji ve Psikoloji öğretmeni olarak görev yapmaları sağlanacaktır. İlim, kültür, sanat ve spor alanlarında üstün başarı gösteren yetenekli kişiler maddi ve manevi açıdan teşvik edileceklerdir. Üniversitelere giriş sınavı yeniden düzenlenecektir. Yaygın eğitim faaliyetlerine ağırlık verilecek, endüstri bölgelerinde, organize sanayi bölgelerinde ve sanayi sitelerinde meslekî eğitim merkezleri açılacaktır (Ekinci, 1994: 34-36).

3.1.4. III. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi

Üçüncü Bülent Ecevit Hükümeti 5 Ocak 1978-12 Kasım 1979tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur (5 Ocak 1978-12 Kasım 1979) dur. Yaygınlaşan çağdışı ve ulusal birliğe zarar veren ders kitapları yasaklanacaktır. Yüksek İslam Enstitüleri'nin akademiye dönüştürülerek bilimsel olarak nitelikleri artırılacaktır (Ekinci, 1994: 36-38). Genel itibariyle ikinci Bülent Ecevit Hükümeti millî eğitim programının aynısıdır.

3.1.5.VI. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Altıncı Süleyman Demirel Hükümeti 12 Kasım 1979-12 Eylül 1980 tarihleri arasını kapsar. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Orhan Cemal Fersoy (12 Kasım 1979-12 Eylül 1980) dur. Millî eğitim, uluslararası ve Marksist olumsuz etkileşimlerden kurtarılarak, ders programlarından idareye kadar kültürel yayımlarda eğitimin millîliği temel ilke olarak korunacaktır. Özerk yükseköğretim kurumları, Türkiye'nin demokratik rejimine ve hayat felsefesine uygun öğrenciler yetiştirmekten sorumludurlar ve bunun için gerekli tedbirler alınacaktır (Ekinci, 1994: 38-39).

Genel itibariyle dördüncü ve beşinci Süleyman Demirel Hükümeti millî eğitim programının aynısıdır.

3.1.6. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (İkinci Perspektif Plan)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi 1979-1983 yılları arasını kapsar. Eğitim sistemi diğer sistemler ile bir bütün halinde ele alınarak, teknolojik ve ekonomik yapı ile tutarlı bir kurumsal yapıya kavuşturulacaktır. Bunun için şehir ve kır yerleşim yerlerinin nüfus, ekonomik ve kültürel özellikleri eğitim sisteminin geliştirilmesinde dikkate alınacaktır. Örgün ve yaygın eğitim birbirini tamamlayacak şekilde geliştirilecek, eğitim sistemi içindeki kademeler arasındaki bağlantısızlık giderilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 455).

3.1.6.1. Okul Öncesi Eğitim

En çok şehirleşmenin yoğun olduğu yerlerden başlayarak gecekonduda yaşayan ve işçi çocukları başta olmak üzere dar gelirli kesimler için okul öncesi eğitimi pilot uygulamaları ele alınacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 456).

3.1.6.2. Temel Eğitim (İlkokul ve Ortaokul Eğitimi)

İlkokullar; şehir, kırsal, cinsiyet ve bölgeler arası dengesizliğin neden olduğu farklılıkları ortadan kaldıracak bir yapıya kavuşacaktır. Okulsuz köylerin okula kavuşturulması sağlanacaktır. Ortaokul kademesinde dördüncü plan dönemi sonunda çağ nüfusunun %60'ının ortaokul eğitimi almaları için okul inşa etme faaliyetleri devam edecek, eğitimin daha işlevsel hale getirilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 456).

3.1.6.3. Ortaöğretim (Lise Eğitimi)

Meslekî ve teknik eğitime ağırlık verilecek, öğrencilerin üretim sürecine katılmaları daha etkin hale getirilecektir. Öğretmenlerin eğitim sürecine daha verimli bir şekilde katılmaları sağlanacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 457-458).

3.1.6.4. Yükseköğretim

Üniversiteler ile yüksekokullar bir bütünlük içinde ele alınarak düzenlenecektir. Yükseköğretimin çağdaş özerklik anlayışı içinde planlı bir şekilde geliştirilmesi sağlanacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 458).

3.1.7. Öğretmen Yetiştirme Politikası

3.1.7.1. Öğretmen Yetiştiren Kurumlar

Bu dönem öğretmen yetiştiren kurumlar içinde en çok Eğitim Enstitüleri üzerinde durulduğu için bölüm içinde Eğitim Enstitüleri konusuna yer verilmiştir.

3.1.7.1.1. Eğitim Enstitüleri (Yüksek Öğretmen Okulları)

Gazi Üniversitesi Meslekî Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Öğretmenliği Bölümü 1978-1979 eğitim ve öğretim yılında açılmıştır. Temel eğitim birinci kademe (ilkokullar) için öğretmen yetiştirmek amacı ile 1974 yılında iki yıllık Eğitim Enstitüleri açılmıştır. 1975 yılından itibaren üniversiteye giriş sınavı sonuçlarına göre ön kayıt ile öğrenci kabul eden iki yıllık Eğitim Enstitüleri üniversite sınavlarında düşük puan alan öğrencilerin tercih ettiği okullar arasında yer almıştır. Daha sonra iki yıllık Eğitim Enstitüleri'nden otuz tanesi kapatılmıştır (Akyüz, 1982: 244; Başer vd., 1995: 8-17; Türk, 1999: 35; Güçlü, 2013: 90).

Ortaokulun öğretmen ihtiyacını karşılayan Gazi Terbiye Enstitüsü, tüm ortaokulların ihtiyacını karşılayamadığı için Eğitim Enstitüleri'nin sayısı artırılmak istenmiştir. 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında Eğitim Enstitüleri'nin sayısı on sekize çıkmıştır. Yine aynı dönem öğrenci sayısı altmış dokuz bin üç yüz on üç olmuştur. 1978-1979 eğitim ve öğretim yılından itibaren üç yıllık Ankara-Gazi, İzmir-Buca, Balıkesir-Necatibey, Diyarbakır, Konya-Selçuk, Trabzon-Fatih, Samsun, Edirne ve Erzurum-Kazım Karabekir Eğitim Enstitüleri'nin öğretim süresi dört yıla çıkarılmıştır (Başer vd., 1995: 31-33; Güçlü, 2013: 89).

1980-1981 eğitim ve öğretim yılından itibaren Eğitim Enstitüleri'nin ismi Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiştir (Başer vd., 1995: 31).

3.1.7.2. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Öğretmen Yetiştirme ile İlgili Alınan Kararlar

Tüm öğretmenlerin yükseköğretim kurumlarında eğitim alması esas amaç olmuştur. Ancak öğretmen yetiştiren yüksekokulların asıl kaynağı öğretmen liseleridir. Öğretmen Lisesi'ni bitiren öğrenciler doğrudan iki yıl daha eğitim alarak ilkokul öğretmeni olacaktır. Öğretmen Lisesi mezunları başka yükseköğretim kurumlarından da tercih yapabileceklerdir. Eğitim Enstitüleri'nde oluşturulan kapasite göz önünde bulundurularak farklı eğitim kademelerinin öğretmen ihtiyacını karşılayabilecek esnek bir öğretmen yetiştirme sistemi geliştirilecek ve fazla öğrenci kapasitesinin diğer eğitim amaçlarına uygun olarak kullanımı sağlanacaktır. Meslekî ve teknik öğretimdeki öğretmen eksikliğini gidermek amaçlı bu alanda öğretmen yetiştiren kurum sayısı artırılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 458).

3.1.8. Rehberlik Yönlendirme Hizmetleri

Rehberlik çalışmaları içinde, eğitimin teknolojik ve ekonomik yapı ile tutarlı olması gerektiği vurgulanmıştır (Poyraz, 2006: 195). Rehberlik Araştırma Merkezleri'nin sayısı 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında on altıya çıkmıştır. On altı merkezde, on altı yönetici, yüz yetmiş beş eğitim uzmanı ve otuz rehber öğretmen görev yapmıştır (Tural, 1988: 201).

3.1.9. Öğretim Kademelerindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi

3.1.9.1. Okul Öncesi Eğitim

Okul öncesi eğitimin gelişmesi gerek kaynak sınırlılığı gerekse bu eğitim alanına yeterli oranda önem verilmemesi nedeni ile yeterli düzeyde olmamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 434).

3.1.9.1.1. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 3.1. Resmî ve Özel Anaokulları Sayısı

Yıllar	Okul Sayısı		Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı	
	Sayı	Artış Oranı %	Sayı	Artış Oranı %	Sayı	Artış Oranı %
1978-1979	1371	231,9	26.559	147,9	1572	111,5

Kaynak: Taner Derman ve Başal, 2010: 563

3.1.9.1.2. Okul Öncesi Eğitim ile İlgili Değerlendirme

Bu dönemde okul öncesi eğitime gerekli önem verilmese de çizelgede görüldüğü üzere okul öncesi eğitimde bir gelişme görülmektedir. Okul, öğretmen ve öğrenci sayısında artış söz konusudur (Bk. Çizelge 3.1.).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, özellikle gecekonduda yaşayan ve işçi çocuklarını hedef alarak okul öncesi eğitim geliştirilmek istenmiştir ve bu uygulama için pilot okullar seçilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 456).

3.1.9.2. İlkokul Eğitimi

İlkokul eğitiminin gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir:

3.1.9.2.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi

İlkokullarda not sistemi şu şekilde gerçekleşmiştir: Not sistemi aynı şekilde devam etmiştir (Hürriyet, 1 Şubat 1962: 2).

Boş (0), Zayıf (1), Geçer (2), Orta (3), İyi (4), Pekiyi (5)

İlkokullarda okutulan dersler şu şekildedir (Özalp vd., 1999: 22-24):

1. Türkçe: Yazı dersi 1968 yılında Türkçe dersi içinde yer almıştır. Türkçe dersi 1968 yılında birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar, haftada toplam otuz ders saatine çıkarılmıştır. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise iki yılın toplamı olarak 1948 yılından itibaren haftada on iki ders saati gösterilmiştir.

2. Hayat Bilgisi: Birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar okutulan ders, 1968 yılından 1975 yılına kadar haftada toplam on iki ders saati okutulmuştur. 1975 yılından itibaren haftada toplam on beş ders saatine çıkarılmıştır.

3. Matematik: Matematik dersi birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar 1968 yılından itibaren haftada toplam on beş ders saati okutulmuştur. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise iki yılın toplamı olarak 1948 yılından itibaren haftada toplam sekiz ders saati okutulmuştur.

4. Fen Bilgisi: Dördüncü ve beşinci sınıflarda okutulan ders, 1968 yılında *"Fen ve Tabiat Bilgisi"* ismini almıştır. 1968 yılından itibaren haftada toplam sekiz ders saati okutulmuştur.

5. Sosyal Bilgiler: Dördüncü ve beşinci sınıflarda okutulan ders, 1968 yılında *"Sosyal Bilgiler"* ismini almıştır. 1968 yılından itibaren haftada toplam altı ders saati okutulmuştur.

6. Resim: Resim II dersi birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar 1968 yılından itibaren haftada toplam üç ders saati okutulmuştur. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise 1926 yılından 1997 yılına kadar haftada toplam dört ders saati okutulmuştur.

7. Müzik: Müzik dersi, birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar 1968 yılından itibaren haftada toplam beş ders saati okutulmuştur. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise 1926 yılından itibaren haftada toplam iki ders saati okutulmuştur.

8. Beden Eğitimi: Birinci sınıftan beşinci sınıfın sonuna kadar 1975 yılından 1986 yılına kadar haftada toplam beş ders saati okutulmuştur.

9. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi: İlkokulların üçüncü sınıfından beşinci sınıfının sonuna kadar gösterilen Din Kültürü dersi, 1950 yılından itibaren ders programı içine alınarak bir ders saati okutulmuştur. 1974 yılında Din Kültürü dersine ilaveten haftada bir ders saati *"Ahlâk"* dersi konulmuştur.

3.1.9.2.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 3.2. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ve İlkokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)

	Plan Hedefi			Gerçekleşme		
Yıllar	**Çağ Nüfusu (7-12)**	**Toplam Öğrenci**	**Okullaşma Oranı (%)**	**Çağ Nüfusu (7-12)**	**Toplam Öğrenci**	**Okullaşma Oranı (%)**
1975-1976	5988	5689	94-97	6109	5320	87,1
1977-1978	6242	6242	100	6147	5384	87,5

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 434

Çizelge 3.3. Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

		Öğretmen Sayısı			Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
1975-1976	41.981	171.032	104.207	66.825	5.463.684	3.028.684	2.435.000	938.792	538.998	399.794
1976-1977	42.848	182.314	108.645	73.669	5.499.456	3.038.764	2.460.692	989.222	559.605	429.617
1977-1978	43.221	184.129	108.284	75.845	5.454.566	3.000.757	2.453.809	894.034	502.997	391.037
1978-1979	43.957	187.363	109.136	78.227	5.570.935	3.057.827	2.513.108	912.154	511.201	400.953
1979-1980	44.281	198.857	117.156	81.701	5.618.697	3.078.341	2.540.356	943.875	530.204	413.671
1980-1981	45.660	215.459	127.663	87.796	5.694.860	3.109.061	2.585.799	951.833	529.362	422.471

3 yıllık eğitmenli okullardan diploma alanlar tabloya ilave edilmemiştir. 6-11 yaş

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 65

Çizelge 3.4. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	**Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı**	**Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı**
1975-1976	130	32
1976-1977	128	30
1977-1978	126	30
1978-1979	127	30
1979-1980	127	28
1980-1981	125	26

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 75-78 6-11 yaş

3.1.9.2.3. İlkokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile ilkokullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranını incelediğimizde, bindelik oranda 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun beş bin dokuzyüz seksen sekiz, toplam öğrenci sayısının beş bin altı yüz seksen dokuz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %94-97 olarak, 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun altı bin iki yüz kırk iki, toplam öğrenci sayısının altı bin iki yüz kırk iki ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %100 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 3.2.).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile ilkokullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranının gerçekleşme durumu şu şekilde olmuştur; bindelik oranda 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun altı bin yüz dokuz, toplam öğrenci sayısının beş bin üç yüz yirmi ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %87,1 olarak, 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında 7-12 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun altı bin yüz kırk yedi, toplam öğrenci sayısının beş bin üç yüz seksen dört ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %87,5 olarak gerçekleştiğini görürüz (Bk. Çizelge 3.2.).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi sonunda ilkokul eğitiminde öngörülen okullaşma oranına ulaşılamamıştır. 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında okullaşma oranı %87,5 olarak gerçekleşmiştir (Bk. Çizelge 3.2.).

Türkiye genelinde resmî ve özel ilkokullardaki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci tablosunu incelediğimizde; ilkokula giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim döneminde, ilkokula giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı kırk bir bin dokuz yüz seksen bir, öğretmen sayısı yüz yetmiş bir bin otuz iki, öğrenci sayısı beş milyon dört yüz altmış üç bin altı yüz seksen dört, diploma alan öğrenci sayısı ise dokuz yüz otuz sekiz bin yedi yüz doksan ikidir. Okul başına düşen öğrenci

sayısı yüz otuz, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı otuz ikidir. 1980-1981 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı kırk beş bin altı yüz altmış, öğretmen sayısı iki yüz on beş bin dört yüz elli dokuz, öğrenci sayısı beş milyon altı yüz doksan dört bin sekiz yüz altmış, diploma alan öğrenci sayısı ise dokuz yüz elli bir bin sekiz yüz otuz üçtür. Okul başına düşen öğrenci sayısı yüz yirmi beş, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yirmi altıdır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısının eğitim ve öğretim yılları içinde düştüğünü görmekteyiz (Bk. Çizelge 3.3.-3.4.).

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kırsal kesimde altyapı yetersizliğinden ve köylerin dağınık yerleşimler şeklinde kurulmasından dolayı okullaşma hızında öngörülen artış sağlanamamıştır. İlkokullar ile ilgili gerekli yatırımların yeterince yapılamaması ve özel idare ödeneklerinin az olmasından dolayı kırsal kesimde kentsel kesime oranla ikili ve üçlü öğretim artış göstermiştir. Öğretmenlerin bölgeler arası dağılımı dengesiz şekilde olmuştur. Ancak bu duruma rağmen üçüncü plan dönemi boyunca ilkokullarda büyük oranda öğretmen sorunu çözüme kavuşturulmuştur. Ancak ilkokullarda, nicel oranda olumlu gelişmeler olmasına rağmen nitelik açısından istenilen oranda bir gelişme olmamıştır. Bölgeler arası dengesizlik, ihtiyaç oranında maddi imkânsızlıklardan dolayı okul inşasının yapılamaması, ders araç gereç eksikliği, ilkokul programlarının temel eğitimin amaçlarına uygun şekilde geliştirilememesi başlıca sebepler arasındadır. 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında mevcut sınıf sayısı yüz yirmi dört bin yedi yüz on beştir. Sınıfların yüz on sekiz bin altı yüz sekseni planlı, altı bin kırk beşi ise geçici binalarda bulunmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 435-436; Tural, 1988: 199-201; Altundemir, 2012: 102).

10 Kasım 1976 tarihli ve 15759 sayılı Resmî Gazete'de *"İlkokul Yönetmeliği"* yayımlanmıştır. İlkokulların; yönetim, eğitim ve öğretim işleri bu yönetmeliğe uygun şekilde yürütülmüştür (Tural, 1988: 88).

Çizelge 3.5. Okul Öncesi Eğitim ve Temel Eğitim Yatırımları Cari Fiyatlarla (1000 TL.)

Yıllar	Toplam Yatırım	Eğitim Yatırımı	Temel Eğitim Yatırımı	Toplam Yatırım/Eğitim Yatırımı %	Eğitim Yatırımı/Temel Eğitim Yatırımı %
1976	81.305.011	6.553.030	1.748.245	8,0	26,7

1977	126.025.390	9.441.683	2.081.290	7,5	22,0
1978	145.128.950	8.508.955	1.649.905	5,6	19,4

Kaynak: Tural, 1988: 202

Çizelgede görüldüğü üzere okul öncesi ve temel eğitimde, eğitim yatırımları oranı her geçen yıl düşmüştür.

Üçüncü plan döneminde; birinci devre ilkokul, ikinci devre ortaokul olmak üzere sekiz yıllık temel eğitim denemesi yapılmak istenmiştir. 1971 yılından 1974 yılına kadar yapılan çalışmalar 1975 yılında duraklamaya başlamış, 1978 yılında yeniden çalışmalara başlanmıştır (Tural, 1988: 202-203; Altundemir, 2012: 102).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ilkokullar ile ilgili alınan kararlar şöyledir: İlkokullar temel eğitimin birinci kademesi olarak kabul edilmiştir. İlkokul eğitimi, bölgeler arası eğitim dengesizliğini ortadan kaldıracak şekilde yeniden planlanacaktır. Sınıf-öğretmen-öğrenci-ders araç-gereçleri oranında niceliksel ve niteliksel gelişme sağlanacaktır. Üçlü eğitimin ikili eğitime dönüştürülmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Okulsuz köylerin okula kavuşturulması için gerekli önlemler alınacaktır. İlkokul binalarının inşası için gerekli ödenek ayrılacaktır. İlkokul kitaplarının masrafları devlet tarafından karşılanacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 456).

23.1.9.3. Ortaokul Eğitimi

Ortaokul eğitiminin gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir:

3.1.9.3. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi

Ortaokullarda not sistemi şu şekilde gerçekleşmiştir: Not sistemi aynı şekilde devam etmiştir (Not Dönüşüm Tablosu Notların 10'luk Sistemden 5'lik Sisteme Dönüşümü. https://aoihl.meb.gov.tr).

Boş (0), Zayıf (1-4), Orta (5-6), İyi (7-8), Pekiyi (9-10)

Ortaokullarda okutulan dersler şu şekildedir (Özalp vd., 1999: 24-27; Sağdıç, 2020: 402; Dursunoğlu, 2006: 10;Millî Eğitim Bakanlığı, 1975: 411-412):

1. Türkçe: 1949 yılında Dördüncü Millî Eğitim Şurası tarafından hazırlanan ortaokul programına göre Türkçe dersi, ortaokul birinci sınıfta altı, ikinci ve üçüncü sınıflarda ise dörder ders saati okutulacaktır. 1987 yılına kadar bu ders programı uygulanmıştır.

2. Yabancı Dil: 1924 yılından 1947 yılına kadar ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftalık toplam ders saati on üç ve on beş iken, 1948 yılında dokuz ders saatine inmiş ve 1988 yılına kadar bu ders programı uygulanmıştır.

3. **Sosyal Bilgiler:** 1968 ilkokul programı ile Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi *"Sosyal Bilgiler"* ismini almıştır. 1975 yılına kadar Sosyal Bilgiler program içinde yer almasına rağmen Tarih ve Coğrafya dersleri de bağımsız birer ders olarak okutulmuştur. Sosyal Bilgiler dersi, altıncı ve yedinci sınıflarda haftada beşer ders saati, sekizinci sınıfta dörder ders saati okutulmuştur.

4. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi: 1924 yılında ders programında yer alan *"Din Bilgisi*" dersi 1933 yılından itibaren ders programından kaldırılmıştır. 1956-1957 eğitim ve öğretim yılından itibaren yeniden isteğe bağlı olarak ders programı içinde yer almıştır. 1982 yılına kadar ders programında kalmaya devam etmiştir.

5. Fen Bilgisi: 1924 yılından 1936 yılına kadar *"Hayvanat, Fizyoloji, Nebatât, Arziyât, Fizik, Kimya ve Laboratuar"* isimleri altında okutulan dersler 1936 yılından itibaren *"Fen Bilgisi ve Kimya, Biyoloji ve Hıfzıssıha, Tabiî İlimler"* isimleri ile okutulmuştur. 1948 ders programında, *"Fizik, Kimya ve Tabiat Bilgisi"* ismi altında üç derse indirilmiştir. 1962 yılından 1997 yılına kadar bu dersler *"Fen Bilgisi"* ismi altında tek bir ders olarak program içinde yer almış ve haftada toplam on iki ders saati okutulmuştur.

6. Matematik: Önceden ismi *"Riyaziyat"* olan *"Matematik"* dersinin haftalık ders saati programda, ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar toplam on iki ders saati okutulmuştur.

7. Resim ve Müzik: Ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftada toplam üçer ders saati okutulmuştur.

8. Beden Eğitimi: 1976 yılı ders programına kadar ortaokul birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftada toplam üç ders saati okutulmuştur.

3.1.9.3. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 3.6. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ve Ortaokulda Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)

	Plan Hedefi			Gerçekleşme		
Yıllar	**Çağ Nüfusu (13-15)**	**Toplam Öğrenci**	**Okullaşma Oranı (%)**	**Çağ Nüfusu (13-15)**	**Toplam Öğrenci**	**Okullaşma Oranı (%)**
1975-1976	2.743,3	1.261,9	46,0	2.910,0	996,0	34,2
1977-1978	2.843,0	1.441,4	50,7	3.034,0	1.057,7	34,9

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 438

Çizelge 3.7. Resmî ve Özel Ortaokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
1975-1976	2789	27.814	18.073	9741	1.038.844	733.941	304.903	249.477	171.641	77.836
1976-1977	3067	29.963	20.329	9634	1.074.289	739.559	334.730	269.135	183.704	85.431
1977-1978	3317	32.056	21.642	10.414	1.107.455	752.791	354.664	277.289	186.054	91.235
1978-1979	3600	31.213	20.736	10.477	1.109.948	745.084	364.864	289.293	191.416	97.877
1979-1980	4103	30.930	20.355	10.575	1.180.233	786.550	393.683	310.871	204.178	106.693
1980-1981	4320	35.913	23.607	12.306	1.147.512	753.523	393.989	243.088	151.875	91.213

Resmî ve özel okulları kapsar. Lise bünyesindeki ortaokul öğretmenleri lise bilgileri içinde gösterilmiştir. Kadrolu öğretmenleri ve ücretli öğretmenleri kapsar. 12-14 yaş

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 67

Çizelge 3.8. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	**Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı**	**Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı**
1975-1976	372	37
1976-1977	350	36
1977-1978	334	35
1978-1979	308	36
1979-1980	287	38
1980-1981	266	32

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 75-78 12-14 yaş

3.1.9.3. Ortaokul Eğitimi ile İlgili Değerlendirme

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile ortaokullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranını incelediğimizde, bindelik oranda 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin yedi yüz kırk üç, toplam öğrenci sayısının bin iki yüz altmış bir ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %46,0 olarak, 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin sekiz yüz kırk üç, toplam öğrenci sayısının bin dört yüz kırk bir ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %50,7 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 3.6.).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile ortaokullarda okuması hedeflenen öğrencilerin oranının gerçekleşme durumu şu şekilde olmuştur; bindelik oranda 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında 13-15 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin dokuz yüz on, toplam öğrenci sayısının dokuz yüz doksan altı ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %34,2 olarak, 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında 13-15 yaş aralığındaki okul çağındaki nüfusun üç bin otuz dört, toplam öğrenci sayısının bin elli yedi ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %34,9 olarak gerçekleştiğini görürüz (Bk. Çizelge 3.6.).

Türkiye genelinde resmî ve özel genel ortaokullardaki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci tablosunu incelediğimizde; ortaokula giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim döneminde, ortaokula giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı iki bin yedi yüz seksen dokuz, öğretmen sayısı yirmi yedi bin sekiz yüz on dört, öğrenci sayısı bir milyon otuz sekiz bin sekiz yüz kırk dört, diploma alan öğrenci sayısı ise iki yüz kırk dokuz bin dört yüz yetmiş yedidir. Okul başına düşen öğrenci sayısı üç yüz yetmiş iki, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı otuz yedidir. 1980-1981 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı dört bin üç yüz yirmi, öğretmen sayısı otuz beş bin dokuz yüz on üç, öğrenci sayısı bir milyon yüz kırk yedi bin beş yüz on iki, diploma alan öğrenci sayısı ise iki yüz kırk üç bin seksen sekizdir. Okul başına düşen öğrenci sayısı iki yüz altmış altı, öğretmen başına

düşen öğrenci sayısı otuz ikidir. Okul başına düşen öğrenci sayısı ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı eğitim ve öğretim yılları içinde değişiklik göstermiştir (Bk. Çizelge 3.7.-3.8.).

Bu plan döneminde de dengesiz ve düzensiz bir şekilde okul açma politikası sürdürülmüştür. Bazı bölgelerde ikili öğretim artarken, özellikle kırsal bölgelerde bir ya da iki öğretmen ile açılan ortaokullarda atıl kapasite yaratılarak eğitimin niteliği düşürülmüştür. Öğretmen sorunu nicelik ve nitelik açısından istenilen şekilde çözümlenememiştir. Dengesiz öğretmen dağılımı, programsız açılan ortaokullar, okulların fiziki kapasitelerinin yeterli düzeyde olmayışı ve bölgeler arası öğretmenlerin dağılımındaki dengesizlikler eğitimin kalitesini düşürmüştür. Üçüncü plan dönemi sonunda ortaokul düzeyinde eğitim veren altmış üç yatılı bölge okulu vardır. İlkokulları ve ortaokulları birleştirme çalışmaları bazı denemeler dışında uygulamada başarılı olamamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 436-437; Tural, 1988: 200-202; Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 2).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ortaokullar ile ilgili alınan kararlar şöyledir: Ortaokullar temel eğitimin ikinci kademesi olarak kabul edilmiştir. Dördüncü plan dönemi sonunda çağ nüfusunun %60'ını içine alacak şekilde okul sayısının belirlenmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Ortaokul öğretim programlarının içerik düzenlemesi yapılacaktır. Ortaokul eğitiminden sonra liseye devam edemeyen öğrencileri istihdam ettirmek amacı ile özellikle kırsal kesimdeki ortaokulların ders programlarında tarım, hayvancılık ve kooperatifçilik gibi konuların işlenmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Yatılı bölge okullarının özellikle kalkınma planında da üzerinde durulan öncelikli yerlerde yapılması için gerekli çalışmalar yapılacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 456-457; Tural, 1988: 98).

3.1.9.4. Lise Eğitimi

Lise eğitiminin gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir:

3.1.9.4.1. Dersler ve Sınıf Geçme Sistemi

Liselerde not sistemi şu şekilde gerçekleşmiştir: Not sistemi aynı şekilde devam etmiştir (Not Dönüşüm Tablosu Notların 10'luk Sistemden 5'lik Sisteme Dönüşümü. https://aoihl.meb.gov.tr).

Boş (0), Zayıf (1-4), Orta (5-6), İyi (7-8), Pekiyi (9-10)

Liselerde okutulan dersler şu şekildedir (Özalp vd., 1999: 28-33):

1. Türk Dili ve Edebiyatı: 1924 yılı ders programında *"Türkçe ve Edebiyat"* ismi ile okutulan dersin 1937 yılından itibaren *"Edebiyat"* ismi altında okutulduğu görülür. 1952 yılından günümüze kadar bu ders, *"Türk Dili ve Edebiyatı"* ismi ile ders programındaki yerini almıştır. Haftalık toplam ders saati Fen Bölümü'nde sekiz ile on beş, Edebiyat Bölümü'nde ise ders saati on bir ile on dokuz saat arasında değişiklik göstermiştir.

2. Yabancı Dil: 1924 yılından günümüze kadar ders programlarında yer alan yabancı dil dersleri birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar haftada toplam on beş ders saati ile on iki ders saati arasında değişim göstermiştir.

3. Tarih: 1981 yılına kadar haftada toplam Fen Bölümü'nde beş ile yedi ders saatleri arasında, Edebiyat Bölümü'nde ise yedi ile sekiz ders saatleri arasında okutulmuştur. Tarih dersi programı içinde İnkılâp Tarihi konularına da yer verilmiştir.

4. Coğrafya: 1924-1936 yılları arasında haftada toplam üç saat okutulan Coğrafya dersinin, sonraki yıllarda ders saatinin beş ile altı saat arasında değişiklik gösterdiği görülür.

5. Biyoloji: 1924 yılında ismi *"Tâbiiyat"* olan ders, sonraki yıllarda *"Tabiî İlimler, Tabiat Bilgisi, Biyoloji"* isimleri altında ders programlarında yer almıştır. Biyoloji dersi haftalık toplam ders saati olarak 1937 yılından itibaren önemli bir değişiklik göstermemiştir. Biyoloji dersi, haftada toplam Fen Bölümü'nde yedi ders saati, Edebiyat Bölümü'nün dokuzuncu ve onuncu sınıflarında seçmeli ders olarak, on birinci sınıfında ise üç ders saati okutulmuştur.

6. Matematik, Fizik ve Kimya: 1924 yılı ders programında ayrı bir ders olarak gösterilen *"Laboratuar"* dersi 1937 yılından sonra ilgili derslerin haftalık toplam ders saatleri içinde yer almıştır. Bu duruma göre, Matematik dersi haftada toplam Fen Bölümü'nde on dört, Edebiyat Bölümü'nde sekiz; Fizik dersi haftada toplam Fen Bölümü'nde on, Edebiyat Bölümü'nde üç saat, Kimya dersi ise Fen Bölümü'nde dokuz, Edebiyat Bölümü'nde iki saat olarak okutulmuştur.

7. Beden Eğitimi: 1930'lu yıllardan itibaren haftada toplam üç saat ders programında yer almıştır.

8. Felsefe: Dersin ismi zaman zaman değişmiş ve duruma göre tekli, ikili ve üçlü gruplar halinde okutulmuştur. *"Psikoloji, Felsefe, Sosyoloji ve Mantık"* dersleri ders programlarında haftada toplam Edebiyat Bölümü'nde sekiz ders saati, Fen Bölümü'nde ise beş ders saati olarak okutulmuştur.

9. Millî Güvenlik: 1930'lu yıllardan itibaren ders programında yer alan Millî Güvenlik dersi İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği yıllarda daha fazla sayıda, sonraki yıllarda ise haftalık ders saatleri daha da azaltılarak okutulmuştur.

10. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi: Liselerde *"Din Bilgisi"* dersine 1967-1968 eğitim ve öğretim yılından itibaren yer verilmiştir. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılından itibaren *"Ahlak"* dersleri de ders programında yer almaya başlamıştır.

11. Resim, Müzik ve Sanat Tarihi: 1950 yılına kadar lise ders programlarında Resim, Müzik ve Sanat Tarihi dersleri bulunmamaktadır. 1952 yılından itibaren ders programında bu dersler ikinci yabancı dil alternatifi ile birlikte seçmeli dersler olarak yer almışlardır. Seçmeli dersler haftada toplam dört saat olarak okutulmuştur.

12. Turizm: Turizm dersi, lise son sınıfların ders programlarına 1979 yılında dahil edilmiştir.

1976 yılından itibaren genel liselerde ders çeşidi on sekiz ile on dokuz arasında değişmiştir (Özalp vd., 1999: 28). Yine aynı yıl liselerde, bütünlemeye kalma konusunda ders sayısı sınırı kalkmıştır (Özalp vd., 1999: 35).

3.1.9.4.2. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 3.9. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ve Liselerde Okuyan Öğrencilerin Oranı (Hedeflenen Oran) (Bin)

	Plan Hedefi			Gerçekleşme		
Yıllar	**Çağ Nüfusu (16-18)**	**Toplam Öğrenci**	**Okullaşma Oranı (%)**	**Çağ Nüfusu (16-18)**	**Toplam Öğrenci**	**Okullaşma Oranı (%)**
1975-1976	2.579,0	345,0	13,4	2.713,0	353,3	12,5
1977-1978	2.681,8	359,4	13,4	2.902,0	425,1	14,6

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 439

Çizelge 3.10. Resmî ve Özel Genel Liselerde Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

	Öğretmen Sayısı				Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	**Okul Sayısı**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
1975-1976	873	26.984	17.659	9325	385.688	258.456	127.232	88.649	57.911	30.738
1976-1977	927	29.213	18.619	10.594	428.696	282.589	146.107	109.991	71.559	38.432
1977-1978	984	30.941	19.668	11.273	456.661	299.536	157.125	113.104	74.009	39.095
1978-1979	1044	33.301	20.906	12.395	482.232	312.967	169.265	126.175	80.686	45.489
1979-1980	1108	36.198	22.438	13.760	531.760	341.969	189.791	137.784	87.425	50.359
1980-1981	1167	41.334	25.847	15.487	534.605	338.515	196.090	109.130	64.335	44.795

Resmî ve özel okulları kapsar. Lise bünyesindeki ortaokul öğretmenleri lise bilgileri içinde gösterilmiştir. Kadrolu öğretmenleri ve ücretli öğretmenleri kapsar. 15-17 yaş

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 69

Çizelge 3.11. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1975-1976	442	14
1976-1977	462	15
1977-1978	464	15
1978-1979	462	14
1979-1980	480	15
1980-1981	458	13

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 75-78 15-17 yaş

3.1.9.4.3. Lise Eğitimi ile İlgili Değerlendirme

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile genel liselerde okuması hedeflenen öğrencilerin oranını incelediğimizde, bindelik oranda 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin beş yüz yetmiş dokuz, toplam öğrenci sayısının üç yüz kırk beş ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %13,4 olarak, 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin altı yüz seksen bir, toplam öğrenci sayısının üç yüz elli dokuz ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %13,4 olarak hedeflendiğini görürüz (Bk. Çizelge 3.9.).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre okul çağındaki nüfus ile liselerde okuması hedeflenen öğrencilerin oranının gerçekleşme durumu şu şekilde olmuştur; bindelik oranda 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin yedi yüz on üç, toplam öğrenci sayısının üç yüz elli üç ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %12,5 olarak, 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında 16-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfusun iki bin dokuz yüz iki, toplam öğrenci sayısının dört yüz yirmi beş ve öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranının %14,6 olarak gerçekleştiğini görürüz. Genel liselerde okullaşma oranı hedeflenen orandan yüksek olmuştur (Bk. Çizelge 3.9.).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, genel liselerin büyük bir bölümü kapasitelerinin üzerinde öğrenci ile öğretim yaptıkları için öğretimin niteliği olumsuz yönde etkilenmiştir. Birkaç öğretmenli ortaokullarda lise açma uygulaması giderek artmıştır. Öğrenciler, en küçük yerleşim birimine kadar genel lise açıldığı için genellikle genel liseleri tercih etmişlerdir. Bu durumun diğer bir sebebi, genel lise mezunları bütün fakülteleri ve yüksekokulları seçebilme hakkına sahiptirler. Yeni açılan okulların öğretmen ihtiyacı yeterli oranda karşılanamamıştır. Zaten var olan bölgeler arası dengesiz öğretmen dağılımı daha geniş boyutlara ulaşmış, özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve Kuzeydoğu Anadolu Bölümü'nde bulunan illerdeki öğretmen açığı artmıştır. Liselerde verilen eğitim yükseköğretim için yeterli olmamış, artan öğrenci sayısına rağmen yeterli sayıda okul inşa edilememiştir. Lise mezunları arasında yükseköğretime geçişte bölge ve yerleşme yerleri, baba mesleği,

cinsiyet, gelir düzeyi açısından var olan fırsat eşitsizliği daha da artmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 437-439; Tural, 1988: 205; Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 26).

Türkiye genelinde resmî ve özel genel liselerdeki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci tablosunu incelediğimizde; liseye giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim döneminde, liseye giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı sekiz yüz yetmiş üç, öğretmen sayısı yirmi altı bin dokuz yüz seksen dört, öğrenci sayısı üç yüz seksen beş bin altı yüz seksen sekiz, diploma alan öğrenci sayısı ise seksen sekiz bin altı yüz kırk dokuzdur. Okul başına düşen öğrenci sayısı dört yüz kırk iki, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on dörttür. 1980-1981 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı bin yüz altmış yedi, öğretmen sayısı kırk bir bin üç yüz otuz dört, öğrenci sayısı beş yüz otuz dört bin altı yüz beş, diploma alan öğrenci sayısı ise yüz dokuz bin yüz otuzdur. Okul başına düşen öğrenci sayısı dört yüz elli sekiz, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on üçtür. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısında çok değişiklik olmamıştır (Bk. Çizelge 3.10.-3.11.).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde genel liseler ile ilgili özel bir karar alınmamıştır.

Çizelge 3.12. Ortaöğretim Yatırımları Cari Fiyatlarla (1000 TL.)

Yıllar	Toplam Yatırım	Eğitim Yatırımı	Toplam Yatırım/Eğitim Yatırımı %	Genel Lise Yatırımı	Eğitim Yatırımı/Genel Lise Yatırımı %
1976	81.305.011	6.553.030	8,0	352.715	4,6
1977	126.025.390	9.441.683	7,5	434.925	4,3

Kaynak: Tural, 1988: 207

Genel lise öğrencilerinin eğitim harcamalarına katılmalarının sağlanması hedeflenmiş; ancak genel liselerde eğitim hizmeti devlet tarafından yapılmıştır. Çizelgede görüldüğü üzere toplam yatırımlar içinde eğitim yatırımları düştüğü için dolayısıyla genel lise yatırımları da düşmüştür (Tural, 1988: 205-206).

3.1.9.5. Yükseköğretim

Yükseköğretime olan talep üçüncü plan döneminin sonuna doğru oldukça artış göstermiştir. Yükseköğretim kurumları bu talebi karşılayacak kadar gelişim göstermediği için ortaöğretim mezunlarının büyük bir kısmı yükseköğretim kurumlarından yararlanamamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 449).

3.1.9.5.1. Mevcut ve Yeni Kurulan Üniversiteler, Fakülteler ve Yüksekokullar

Üniversitelerin, fakültelerin, akademilerin ve yüksekokulların 1976-1980 yılları arasındaki gelişimleri şu şekilde olmuştur:

Erciyes Üniversitesi: 18 Kasım 1978 tarihli ve 2175 sayılı kanun ile Kayseri'de kurulmuştur. Erciyes Üniversitesi; Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı Gevher Nesibe Tıp Fakültesi'ni, Kayseri İşletme Fakültesi'ni, Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'nü (İlahiyat Fakültesi) ve 1977 yılında kurulan Kayseri Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'ni, Mühendislik Fakültesi olarak bünyesine alarak kurulmuştur (Erciyes Üniversitesi. https://www.erciyes.edu.tr; Sargın, 2007: 139).

1976 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Eskişehir Yabancı Diller Yüksekokulu ve Eskişehir Tıp Fakültesi ve Uludağ Üniversitesi Makine Fakültesi açılmıştır. Aynı yıl, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü hizmete girmiştir. 1976-1977 eğitim ve öğretim yılında İnönü Üniversitesi Temel Bilimler Fakültesi açılmıştır. 1978 yılında Uludağ Üniversitesi Elektrik Fakültesi ve Veteriner Fakültesi açılmıştır. 1979 yılında Yozgat'ta Yüksek İslam Enstitüsü açılmıştır. 1980 yılının sonlarına doğru yapılan düzenlemeler ile İslam Enstitüleri İlahiyat Fakültesi'ne dönüştürülmüştür (Yalçın vd., 2004: 165-168; Karlık vd., 1999: 369-370).

3.1.9.5.1.1. Okul, Akademisyen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 3.13. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na Göre Okul Çağındaki Nüfus ile Genel Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Oranı (Bin) (Hedeflenen Plan)

Yıllar	Okul Çağındaki	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %

	Nüfus (19-22 yaş)		
1975-1976	3149,0	252,0	8,0
1977-1978	3306,3	298,0	9,0

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 725

Çizelge 3.14. Yükseköğretim Kurumlarında Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Öğretmen Sayısı					Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	Okul Sayısı	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1975-1976	288	14.445	10.833	3612	321.568	213.292	64.847	30.858	23.069	7789
1976-1977	334	15.930	12.072	3858	344.305	241.619	73.342	44.565	33.603	10.568
1977-1978	349	17.465	13.267	4198	346.476	247.145	79.538	71.107	53.270	17.837
1978-1979	361	20.244	15.481	4763	333.312	246.808	79.878	65.006	48.449	16.557
1979-1980	347	20.699	15.579	5120	270.278	203.500	66.778	71.126	52.542	15.915
1980-1981	321	20.917	15.605	5312	237.369	175.558	61.811	31.841	23.319	8522

Fakülte ve yüksekokul sayısıdır. Sistem gereği diploma alan öğrenci sayıları bir öğretim yılı sonra verilmektedir.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 73

Çizelge 3.15. Fakülte ve Yüksekokul, Akademisyen ve Öğrenci Sayısı Oranı

Yıllar	Fakülte ve Yüksekokul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Akademisyen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1975-1976	1117	22
1976-1977	1031	22
1977-1978	993	20
1978-1979	923	16
1979-1980	779	13
1980-1981	739	11

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 75-78

3.1.9.5.1.2. Yükseköğretim ile İlgili Değerlendirme

Yükseköğretime geçişte her öğrencinin maddi durumu aynı olmadığı için üniversiteye hazırlık kurslarına giden ve gidemeyen öğrenciler eşit seviyede kabul edilerek ÜSYM sınavına girmek zorunda bırakılmışlardır. Bu durum eğitimde sosyal adaletsizliğe sebep olmuştur. Yükseköğretim kurumlarında okul kapasitesinin gelişimi sağlanamamıştır. Özerk yükseköğretim kuruluşları kapasitelerinin altında çalışmışlardır. Yükseköğretim kurumları sosyal, ekonomik ve kültürel amaçlarına

uygun bir yapıda geliştirilememiştir. Yeterince hazırlık yapılmadan uygulanmaya başlanan YAYKUR çalışmaları önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 449-451).

Çizelge 3.16. ÜSYM Sınavına Başvuran ve Yükseköğretime Yeni Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı

Yıllar	ÜSYM Sınavına Başvuran Öğrenci Sayısı	Yükseköğretime Yeni Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı
1975-1976	281.273	57.197
1976-1977	316.341	58.292
1977-1978	357.511	36.546
1978-1979	373.864	37.000

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 451

1977-1978 eğitim ve öğretim yılında okullaşma oranı %9,0 olarak hedeflenmesine rağmen %10,2 olarak gerçekleşmiş ve yükseköğretimde Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefi aşılmıştır. Yeni açılan fakülte, akademi ve yüksekokullarda akademisyen sayısı oldukça düşüktür. Doktora yapmış asistanların düzenli bir şekilde kullanılmaması ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak yurtdışına eğitime gönderilen öğrencilerin Türkiye'ye döndükleri zaman herhangi bir yükseköğretim kurumuna yerleştirilememeleri akademisyen sorununu olumsuz yönde etkilemiştir. Üniversitelerde bölüm sistemine tamamen geçilememiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 725; Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 452).

Türkiye genelinde fakülte ve yüksekokul, akademisyen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayısı tablosunu incelediğimizde; yükseköğretim kurumlarına giden öğrenci sayısının (19-22 yaş aralığı) belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim yılı döneminde, yükseköğretim kurumlarına giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından oldukça yüksek olduğunu görürüz. 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında toplam fakülte ve yüksekokul sayısı iki yüz seksen sekiz, akademisyen sayısı on dört bin dört yüz kırk beş, öğrenci sayısı üç yüz yirmi bir bin beş yüz altmış sekiz, diploma alan öğrenci sayısı ise otuz bin sekiz yüz elli sekizdir. Fakülte ve yüksekokul başına düşen öğrenci sayısı bin yüz on yedi, akademisyen başına düşen öğrenci sayısı yirmi ikidir. 1980-1981 eğitim ve öğretim yılında toplam fakülte ve yüksekokul sayısı üç yüz

yirmi bir, akademisyen sayısı yirmi bin dokuz yüz on yedi, öğrenci sayısı iki yüz otuz yedi bin üç yüz altmış dokuz, diploma alan öğrenci sayısı ise otuz bir bin sekiz yüz kırk birdir. Fakülte ve yüksekokul başına düşen öğrenci sayısı yedi yüz otuz dokuz, akademisyen başına düşen öğrenci sayısı on birdir (Bk. Çizelge 3.14.-3.15.).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yükseköğretim ile ilgili alınan kararlar şöyledir: Üniversitelerden ve yüksekokullardan oluşacak yükseköğretimin tüm özellikleri ile bir bütün olarak düzenlenmesi amaçlanmıştır. Yükseköğretim kurumları, kaynak israfını önleyecek şekilde üniversite içinde bölüm sistemine dayalı olarak kuramsal niteliklerine göre yeniden düzenlenecektir. Öğretim elemanları yeterli oranda temin edilmediği surette yeni yükseköğretim kurumları açılmayacaktır. Ortaöğretimde yeni düzenlemeler yapılarak yükseköğretime girişte ortaöğretim programlarını ön planda tutan ve ders kredi sistemine dayalı yeni bir yöntemin geliştirilmesi gerçekleştirilecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 458-459).

Çizelge 3.17. Yükseköğretim Kurumlarında Öğrencilere Sağlanan Kredi Miktarı (TL.)

Yıllar	Ödenen Kredi Tutarı	Artış %	Kredi Alan Öğrenci Sayısı	Aylık Kredi
1975	287.065.000	7,275	24.548	500
1980	1.740.190.000	44,100	30.225	1500

Kaynak: Akyol, 1987: 46

Çizelgede görüldüğü üzere, yükseköğretim kurumlarında öğrencilere sağlanan kredi imkânı beş yıl içinde % 7,275'ten %44,100'e çıkmıştır.

3.1.9.5.2. Üniversitelerdeki Siyasi Meseleler ve Öğrenci Olayları

1976 yılı ile birlikte daha önceki yıllarda yaşanılan siyasi olaylarda saldırıya uğrayan ülkücülerin eylemleri gündeme gelmeye başlamıştır. 3 Ocak 1976 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde sınava girecek olan öğrencileri taşıyan otobüsler ülkücüler tarafından durdurulmuş, çatışma çıkmış ve yaralanan öğrenciler olmuştur. Hacettepe Üniversitesi'nde Şükrü Bulut isimli öğrenci fakültenin önünde tabanca ile yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. Cenaze töreninde Şükrü Bulut'un ölümünden Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin sorumlu olduğu iddia edilmiş ve Hacettepe Üniversitesi'nde dersler boykot edilmiştir (Keskin, 2019: 254-255).

1977 yılında üniversite olayları daha da şiddetli hale gelmiştir. 16 Ocak 1977 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencisi Aytekin Taşçı, 25 Ocak 1977 tarihinde ise Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde öğrenim gören bir öğrenci öldürülmüştür (Keskin, 2019: 255). 1 Mayıs 1977 tarihi Türkiye'de en şiddetli terör olaylarından birinin yaşandığı tarih olarak kayıtlara geçmiştir. DİSK'in Taksim'de düzenlediği 1 Mayıs gösterilerine silahlı kişilerin müdahalesi sonucu otuz dört kişi hayatını kaybetmiştir (Yalçın vd., 2004: 624).

1978 yılında yeni hükümet, Cumhuriyet Halk Partisi'nden ve Adalet Partisi'nden istifa eden bağımsız milletvekillerinin koalisyonu sonucu kurulmuştur. Yeni hükümetin kuruluşu da sağ-sol çatışmalarına engel olamamıştır. 1978 yılının Ocak ayında otuz kişi siyasi çatışmalar sonucu hayatını kaybetmiştir. Bu süreçte terörün hedefi, gazeteciler ve öğretim üyeleri olmuştur. Malatya'da, Kahramanmaraş'ta, Sivas'ta ve Bingöl'de yaşanan siyasi çatışmalar sonucunda yüzden fazla kişi hayatını kaybetmiş, bin civarında kişi ise yaralanmıştır. Başbakan Bülent Ecevit, 25 Aralık 1978 tarihinde on üç ilde sıkıyönetim ilan etmiştir. Ancak sıkıyönetim de sağ-sol çatışmalarını engelleyememiştir (Yalçın vd., 2004: 625).

Gazeteci Abdi İpekçi 1 Şubat 1979 tarihinde bir suikast sonucu öldürülmüştür. Sıkıyönetim uygulaması da ölümleri engelleyememiştir. 12 Eylül sürecine kadar üniversite olayları da olmak üzere siyasi çatışmalar devam etmiştir (Özçelik vd., 2011: 166-167).

3.1.9.6. Yabancı Devletlere ve Azınlıklara Ait Okullar

3.1.9.6.1. Yabancı Devletlere Ait Okullar

Bu bölümde, ikinci bölümde yer alan okullardan örnek olarak bazılarının gelişim süreci hakkında bilgi verilmiştir. Yabancı devletlere ait okulların gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir:

3.1.9.6.1.1. Amerikan Okulları

- **Robert Koleji:** Türkiye'de özel okullar arasında yer almış ve eğitim alanında liderliğini 1970'li yıllarda da sürdürmüştür (Nasuhbeyoğlu, 2007: 4).

● **Özel Tarsus Amerikan Okulu:** 1979 yılında okul karma öğretime geçmiştir. Beş yüz altı erkek öğrencinin yanı sıra otuz beş kız öğrenci de bu okulda eğitim görmeye başlamıştır (Nasuhbeyoğlu, 2007: 5).

3.1.9.6.1.2. Fransız Okulları

● **Saint Benoit Okulu:** Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı yönetmelikleri çerçevesinde Türkiye-Fransa arasındaki ilişkilerin devamı için eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür (Nasuhbeyoğlu, 2007: 7).

● **Saint Joseph İstanbul:** 1976-1977 eğitim ve öğretim yılından itibaren sadece gündüz eğitim vermeye başlamıştır (Eren, 1994: 107).

3.1.9.6.1.3. İngiliz Okulları

● **English High School:** 1979 yılında mali sebeplerden dolayı Türk Hükümeti'ne devredilmiş ve ismi Nişantaşı Anadolu Lisesi olmuştur (Nasuhbeyoğlu, 2007: 10).

3.1.9.6.1.4. İtalyan Okulları

Galilei Lisesi 1970'li yıllarda da eğitimine devam etmiştir (Nasuhbeyoğlu, 2007: 10).

3.1.9.6.1.5. Avusturya Okulları

George Avusturya Lisesi 1970'li yıllarda da eğitimine devam etmiştir (Nasuhbeyoğlu, 2007: 11).

3.1.9.6.1.6. Alman Okulları

Alman Lisesi, eğitimine 1970'li yıllarda da devam etmiştir (Nasuhbeyoğlu, 2007: 11).

3.1.9.6.2. Azınlıklara Ait Okullar

Azınlıklara ait okulların gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir:

3.1.9.6.2.1. Rum Okulları

Fener Rum Erkek Lisesi, Heybeliada Rum Erkek Lisesi, Zoğrafyon Rum Erkek Lisesi, Zapyon Rum Kız Lisesi ve Yoakimyon Rum Kız Lisesi 1970'li yıllarda da eğitimine devam etmiştir (Dere, 2008: 38-44).

3.1.9.6.2.2. Ermeni Okulları

Pangaltı Ermeni Lisesi, Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi, Getronagan Ermeni Lisesi, Esayan Ermeni Lisesi ve Surp Haç Ermeni Lisesi 1970'li yıllarda da eğitimine devam etmiştir (Dere, 2008: 47-54).

3.1.9.6.2.3. Yahudi (Musevi) Okulları

Ulus Özel Musevi Lisesi 1970'li yıllarda da eğitimine devam etmiştir (Dere, 2008: 58-60).

3.1.9.7. Meslekî ve Teknik Eğitim

3.1.9.7.1. Örgün Eğitim Kurumları

Örgün eğitim kurumları; Erkek ve Kız Teknik Öğretim okullarından, Ticaret ve Turizm okullarından, İçişleri, Sağlık ve Sosyal Yardım, Ziraat ve Ulaştırma Bakanlıklarına bağlı okullardan, İmam Hatip okullarından ve diğer meslekî ve teknik okullarından oluşmaktadır.

3.1.9.7.1.1. Erkek Teknik Öğretim Okulları

3.1.9.7.1.1.1. Erkek Sanat Enstitüleri (Erkek Sanat Liseleri, Endüstri Meslek Liseleri)

1977-1978 eğitim ve öğretim yılında Endüstri Meslek Liseleri'ne başvuran öğrencilerin %33,3'ü, 1978-1979 eğitim ve öğretim yılında %48,1'i ve 1979-1980 eğitim ve öğretim yılında %50,1'si alınmıştır. Bu yıllarda Endüstri Meslek Liseleri'ne başvuran öğrenci sayısı oldukça fazladır (Şahinkesen, 1983: 474).

1975-1976 eğitim ve öğretim yılında on Akşam Endüstri Meslek Lisesi açılmıştır. 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında bu okulların sayısı otuz dokuza çıkmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 443).

1978-1979 eğitim ve öğretim yılında dört Endüstri Meslek Lisesi'nde okul ve sanayi ortaklaşa (OSANOR) eğitimi programları uygulamaya konulmuştur. Bu eğitimin amacı, iş hayatının ihtiyacı olan insan gücünü yetiştirmektir (Turan, 1996: 92; Akyüz, 1982: 238).

3.1.9.7.1.1.1.1. Yapı Orta Sanat ve Yapı Enstitüleri (Yapı Meslek Liseleri)

1967-1979 yılları arasında Yapı Meslek Liseleri'nden on bir bin sekiz yüz öğrenci mezun olmuştur. 1979-1980 eğitim ve öğretim yılında altı Yapı Meslek Lisesi ve bu okullarda eğitim gören üç bin iki yüz öğrenci vardır (Koç, 1982: 39).

3.1.9.7.1.1.1.2. Kimya Sanat Enstitüsü (Kimya Sanat Lisesi)

1980 yılına kadar sadece Ankara'da açılmış olan Kimya Sanat Lisesi faaliyet göstermiştir. 1979 yılında Kimya Sanat Lisesi'nde okuyan öğrenci sayısı altı yüz yirmi dörttür. 1967-1979 yılları arasında Kimya Sanat Lisesi'nden bin üç yüz elli sekiz öğrenci mezun olmuştur (Koç, 1982: 39).

3.1.9.7.1.1.1.3. Mensucat (Dokuma) Sanat Enstitüsü (Tekstil Sanat Enstitüsü, Tekstil Meslek Lisesi)

1980 yılına kadar sadece İstanbul'da açılmış olan Tekstil Meslek Lisesi faaliyet göstermiştir. 1967-1979 yılları arasında Tekstil Meslek Lisesi'nden bin beş yüz otuz öğrenci mezun olmuştur. 1980 yılında Tekstil Meslek Lisesi'nde altı yüz otuz üç öğrenci eğitim görmüştür (Koç, 1982: 40).

3.1.9.7.1.1.1.4. Matbaa Sanat Enstitüsü (Matbaa Meslek Lisesi)

1970'li yıllarda sadece bir tane Matbaa Meslek Lisesi vardır. 1967-1979 yılları arasında Matbaa Meslek Lisesi'nden beş yüz yetmiş öğrenci mezun olmuştur.

1980 yılında Matbaa Meslek Lisesi'nde iki yüz on iki öğrenci eğitim görmüştür (Koç, 1982: 40).

3.1.9.7.1.1.1.5. Motor Sanat Enstitüleri (Motor Sanat Liseleri, Motor Meslek Liseleri)

1967-1979 yılları arasında Motor Meslek Lisesi'nden yedi bin yedi yüz elli dokuz öğrenci mezun olmuştur. 1979-1980 eğitim ve öğretim yılında Motor Meslek Lisesi'nde üç bin iki yüz öğrenci eğitim görmüştür (Koç, 1982: 39).

3.1.9.7.1.1.1.6. Marangoz Sanat Enstitüsü (Ağaç İşleri Olgunlaşma Enstitüsü, Ağaç ve Metal İşleri Meslek Lisesi)

Ağaç ve Metal İşleri Meslek Lisesi, 1980 yılına kadar bu alanda tek öğrenim kurumu olarak kalmıştır. 1967-1979 yılları arasında Ağaç ve Metal İşleri Meslek Lisesi'nden yedi yüz otuz öğrenci mezun olmuştur. 1979-1980 eğitim ve öğretim yılında Ağaç ve Metal İşleri Meslek Lisesi'nde dört yüz otuz dört öğrenci eğitim görmüştür (Koç, 1982: 39).

3.1.9.7.1.1.2. Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu (Yüksek Teknik Öğretmen Okulu)

1963 yılında kapatılan İstanbul Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, 1976-1977 eğitim ve öğretim yılında İstanbul Teknik Yüksek Öğretmen Okulu ismi ile yeniden açılmıştır. Okulun bünyesinde; Tesviye, Metal İşleri, Elektrik, Elektronik, Tekstil ve Matbaa bölümleri vardır (Duman, 2014: 81).

3.1.9.7.1.2. Ticaret ve Turizm Okulları

3.1.9.7.1.2.1. Turizm ve Otelcilik Okulları (Turizm ve Otelcilik Liseleri)

1976 yılında Balıkesir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, 1979 yılında Mersin Turizm İşletme ve Otelcilik Okulu eğitim ve öğretime başlamıştır (Unur ve Köşker, 2015: 54).

3.1.9.7.1.2.2. Sekreterlik Okulları (Sekreterlik Meslek Liseleri)

1970'li yılların başlarında açılan İzmir, Bursa, Adana, Erzurum, Malatya, Eskişehir, Samsun illerindeki iki yıllık Sekreterlik Okulları yükseköğretim kategorisinde kabul edilmediği için bu okullara talep az olmuştur. Bu yüzden bu okullar 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında kapatılmıştır (Ceylan, 2021: 4).

3.1.9.7.1.3. İçişleri Bakanlığı'na Bağlı Okullar

3.1.9.7.1.3.1. Polis Okulları (Polis Enstitüleri, Polis Kolejleri)

1977 yılında kırk iki bin yüz yirmi olan polis sayısı 1980 yılında kırk dört bin yedi yüz kişiye çıkmıştır. Her polis okulu kendi imkanları doğrultusunda eğitim vermiştir (Dikici, 2017: 96).

3.1.9.7.1.4. Ulaştırma Bakanlığı'na Bağlı Okullar

3.1.9.7.1.4.1. Yüksek Denizcilik Okulu

1975-1976 eğitim ve öğretim yılında Ulaştırma-İşletme Bölümü açılmıştır. Bu dönemde okul, Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarlığı'ndaki müsteşar yardımcılarından birine bağlı olan Liman ve Deniz İşleri Daire Başkanlığı altındaki birimler arasında yer almıştır (Karakaya vd., 2017: 132).

3.1.9.7.1.5. İmam Hatip Liseleri

1976 yılından itibaren kız öğrenciler de İmam Hatip Lisesi'nde eğitim görmeye başlamışlardır. 1976-1980 yılları arasında birçok İmam Hatip Lisesi açılmıştır. 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında okul sayısı yüz üçtür (Öcal vd., 2015: 85-86; Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 448).

3.1.9.7.2. Yaygın Eğitim Kurumları

Akşam Sanat Okulları ve Halk Eğitimi Meslek Kursları'ndan, Akşam Kız Sanat Okulları ve Sanat Ortaokulları'ndan, Akşam Erkek Sanat Okulları'ndan, Erkek Akşam Orta Terzilik Okulları'ndan, Köy Kadınları ve İlçe Kadınları Gezici

Kursları'ndan, Köy Erkekleri ve İlçe Erkekleri Gezici Kursları'ndan, Yetiştirici ve Tamamlayıcı Kadın Meslek Sınıfları ve Kursları'ndan, Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitülerinden, Mektupla Öğretim Merkezi'nden, İş Okulları'ndan ve Çıraklık Eğitimi'nden oluşan meslekî ve teknik okullardır.

3.1.9.7.2.1. Sanat Okulları ve Halk Eğitimi Meslek Kursları

5 Eylül 1977 tarihli ve 24755 sayılı kanun ile Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü, İnsangücü Eğitimi Genel Müdürlüğü ile birleşerek Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü olmuştur (Türk, 1999: 159).

3.1.9.7.2.1.1. Pratik Kız Sanat Okulları

Pratik Kız Sanat Okulları bu dönemde yaygın eğitimde, Türkiye'nin en yaygın okul türü olmuştur. 1979-1980 eğitim ve öğretim yılında Pratik Kız Sanat Okulları'nda, dört yüz kırk bir okulda yetmiş iki bin iki yüz yirmi dört öğrenci eğitim görmüştür (Şahinkesen, 1983: 477).

3.1.9.7.2.2. Mektup ile Öğretim Merkezi (Mektupla Yükseköğretim Merkezi)

1976 yılından itibaren televizyondan gençlere, işçilere ve belirli meslek gruplarından kişilere hitap eden düzenli yayınlar yapılmıştır. Eğitsel nitelikli bu yayınlara 1976-1977 eğitim ve öğretim yılında YAYKUR uygulamasının televizyon ile öğretimi de eklenmiş, böylece ilk kez üniversiteye giremeyen lise mezunu öğrencilere üniversite eğitiminde televizyon yardımcı bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Televizyon yayını yalnızca bir kitle haberleşme kanalı olarak kullanılmış ve bu yayında YAYKUR programları Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır (Bozkurt, 2017: 98).

3.1.9.7.2.3. Çıraklık Eğitimi

İşyerlerinde üretimin artmasını ve kalifiye insangücü yetiştirilmesini amaçlayan 2089 sayılı *"Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu"* 1977 yılında kabul edilmiştir. Çıraklık eğitimini düzenlemek ve yürütmek amacı ile 1978 yılında

Çıraklık Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Çıraklık Eğitimi Genel Müdürlüğü kapsamında on dokuz ustalık alanında çıraklar ve kalfalar için öğretim programları hazırlanmıştır. Bu programlar, Esnaf Birlikleri ve Sanayi Odaları işbirliği ile hazırlanmış ve pilot iller olarak seçilen Ankara, Konya, Denizli, Kayseri, Eskişehir ve Tekirdağ'da uygulanmaya başlanmıştır (Akyüz, 1982: 238; Türk, 1999: 159; Çıraklık Dünü, Bugünü, Yarını Arama Konferansı, 2017: 38-39).

3.1.9.7.3. Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

Çizelge 3.18.. Endüstri Meslek Liseleri'nde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayısında Gelişme Durumu

Yıllar	Okul Sayısı	İlk Kayıt	Toplam Öğrenci	Mezun	Öğretmen Sayısı
1975-1976	152	38.955	90.849	22.795	4093
1977-1978	178	35.419	99.388	_	4579

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 443

Çizelge 3.19. Resmî Meslekî ve Teknik Okullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Öğretmen Sayısı					Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
Yıllar	Okul Sayısı	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1975-1976	1237	21.079	14.717	6362	387.748	269.049	118.699	88.414	53.949	34.465
1976-1977	1399	23.233	15.817	7416	435.726	315.495	120.231	92.417	62.058	30.359
1977-1978	1558	24.683	16.986	7697	469.430	340.775	128.655	108.379	74.695	33.684
1978-1979	1601	25.851	17.603	8248	482.839	348.584	134.255	111.821	80.283	31.538
1979-1980	1719	28.599	18.991	9608	514.923	370.701	144.222	115.266	79.738	35.528
1980-1981	1864	33.969	22.575	11.394	520.332	370.064	150.268	101.240	69.027	32.213

Resmî meslekî ve teknik ortaokulları ve meslekî ve teknik liseleri kapsar. Kadrolu öğretmenleri ve ücretli öğretmenleri kapsar. Sistem gereği diploma alan öğrenci sayısı bir yıl sonra verilmiştir.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 71

Çizelge 3.20. Okul, Öğretmen ve Öğrenci Oranları

Yıllar	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1975-1976	313	18
1976-1977	311	19
1977-1978	301	19
1978-1979	302	19
1979-1980	300	18
1980-1981	279	15

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 75-78

Çizelge 3.21. Kız Sanat Ortaokulları'nda Öğrenci Sayısında Gelişme

Yıllar	Okul Sayısı	İlk Kayıt	Toplam Öğrenci
1975-1976	197	9796	25.610
1976-1977	199	9674	26.676
1977-1978	203	9709	26.965

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 443

Çizelge 3.22. Kız Meslek Liseleri'nde Okul ve Öğrenci Sayısında Gelişme

	İlk Kayıt				Toplam Öğrenci			
Yıllar	Okul Sayısı	Plan Hedefi	Gerçekleşme	Fark	Okul Sayısı	Plan Hedefi	Gerçekleşme	Fark
1975-1976	183	9500	10.297	+797	183	23.500	26.155	+2655
1977-1978	211	12.500	12.034	-466	211	31.150	32.097	+947

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979:444; Turan, 1996: 94-95

Çizelge 3.23. Ticaret Meslek Liseleri'nde Okul ve Öğrenci Sayısında Gelişme

	İlk Kayıt				Toplam Öğrenci			
Yıllar	Okul Sayısı	Plan Hedefi	Gerçekleşme	Fark	Plan Hedefi	Gerçekleşme	Fark	Öğretmen Sayısı
1975-1976	96	25.000	29.709	+4709	58.500	68.721	+10.221	2260
1977-1978	139	35.000	_	_	85.000	80.489	-4151	3466

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979:446; Turan, 1996: 95

Çizelge 3.24. 1980 Yılı Doktor, Ebe, Hemşire ve Sağlık Memuru Sayısı

Yıllar	Doktor	Nüfus/Doktor	Ebe	Hemşire	Sağlık Memuru
1980	27.241	1630	15.880	26.880	11.664

Kaynak: Eren ve Tanrıtanır, 1998: 19

Çizelge 3.25. Sağlık Okulları'nda Birinci Devre Gelişme

Yıllar	Okul Sayısı	İlk Kayıt	Toplam Öğrenci
1975-1976	28	1664	5034
1977-1978	19	992	4275

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 449

Çizelge 3.26. Sağlık Okulları'nda İkinci Devre Gelişme

Toplam Öğrenci				İlk Kayıt			Mezun		
Yıllar	**Plan Hedefi**	**Gerçekleşme**	**Fark**	**Plan Hedefi**	**Gerçekleşme**	**Fark**	**Plan Hedefi**	**Gerçekleşme**	**Fark**
1975-1976	13.600	7034	-6566	4500	2176	-2324	2700	1756	-944
1977-1978	20.000	15.746	-4264	6750	3675	-3075	4000	1401	-2599

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 450

Çizelge 3.27. Tarım Okulları'nda Gelişme (Birinci ve İkinci Devre)

Okul Sayısı			İlk Kayıt		Toplam Öğrenci		
Yıllar	**Birinci Devre**	**İkinci Devre**	**Birinci Devre**	**İkinci Devre**	**Birinci Devre**	**İkinci Devre**	**Öğretmen Sayısı**
1975-1976	32	19	916	735	1727	2621	360
1977-1978	35	19	1259	990	3069	2446	122

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 450

Çizelge 3.28. İmam Hatip Okulları'nda Birinci Devre Gelişme

Yıllar	Okul Sayısı	İlk Kayıt	Toplam Öğrenci
1975-1976	171	33.318	51.724
1977-1978	334	45.999	108.345

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 447

Çizelge 3.29. İmam Hatip Okulları'nda İkinci Devre Gelişme

Toplam Öğrenci				İlk Kayıt		
Yıllar	**Plan Hedefi**	**Gerçekleşme**	**Fark**	**Plan Hedefi**	**Gerçekleşme**	**Fark**
1975-1976	13.500	25.770	+12.270	3500	6782	+3282
1977-1978	14.500	26.169	+11.669	3500	9167	+5667

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 448

Çizelge 3.30. Gezici Köy Kadınları Kursları Gelişimi

Yıllar	Açılan Kurs Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1975-1976	2378	2696	47.230
1976-1977	2528	3173	45.635
1977-1978	2728	3173	51.485
1978-1979	2928	3400	54.055
1979-1980	3299	3057	60.000

Kaynak: Tezcan, 1969: 132

Çizelge 3.31. Meslekî ve Teknik Öğretimin İkinci Devresinde Gelişme (Hedeflenen Plan ve Gerçekleşme) (Bin Kişi)

Plan Hedefi				Gerçekleşme		
Yıllar	**Çağ Nüfusu (16-18 yaş)**	**Toplam Öğrenci**	**Okullaşma Oranı (%)**	**Çağ Nüfusu (16-18 yaş)**	**Toplam Öğrenci**	**Okullaşma Oranı (%)**
1975-1976	2579,0	229,5	8,9	2718,0	272,1	10,0
1977-1978	2681,8	308,4	11,5	2902,0	291,3	10,0

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 442

3.1.9.7.4. Meslekî ve Teknik Eğitim ile İlgili Değerlendirme

Teknik liselerin gelişimi sınırlı tutulmuş ve gelişme daha çok Endüstri Meslek Liseleri'nde olmuştur. Öğretim süreleri dört yıl olan ve üçüncü plan dönemi sonunda yüz on bin öğrenci kapasitesine kavuşturulması hedeflenen teknik liselerde dönem sonu okul sayısı elli altı, toplam öğrenci sayısı altı bin beş yüz elli olmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 441). Endüstri Meslek Liseleri'ne talep fazla olduğu için öğrencilere gereken eğitim imkanları istenilen seviyede sağlanamamıştır. Öğretim kadrosu ve okulların donanımında istenilen seviyede nicelik ve nitelik gelişmesi sağlanamamıştır. Endüstri Meslek Liseleri'nde her meslek dersi öğretmenine düşen öğrenci sayılarında bir artış olduğu için bu durum eğitimde niteliği düşürmüştür (Bk. Çizelge 3.18.) (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 443; Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 16).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, meslekî ve teknik öğretimin ikinci devresinde; 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında okullaşma oranı %8,9 olarak hedeflenmiş ve bu oran %10,0 olarak gerçekleşmiştir. Yani meslekî ve teknik eğitimde okullaşma oranında plan hedefi aşılmıştır. Ancak 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında okullaşma oranı %11,5 olarak hedeflenmiş ve bu oran %10,0 olarak gerçekleşmiştir. Bu sayısal gelişme meslekî ve teknik eğitimde hedeflenen okullaşma oranının gerisinde kalındığını gösterir. Meslekî ve teknik eğitimde nicelik olarak bir gelişme olsa da nitelik olarak bir gelişme sağlanamamıştır (Bk. Çizelge 3.31.).

Üçüncü plan döneminde Kız Orta Sanat Okulları ve Kız Meslek Liseleri gelişme göstermiştir. Kız Meslek Liseleri'nde toplam öğrenci sayısında üçüncü plan döneminde hedeflenen oran aşılmıştır (Bk. Çizelge 3.21.-3.22.). Kız Meslek

Liseleri'nde uygulanan ders çizelgesi yeniden düzenlenmiştir. Öğrencilere birinci sınıfın başında meslek bölümlerini seçmelerine izin verilmiştir. Yeniden düzenlenen seçmeli dersler ile öğrencilerin yükseköğretime hazırlanmalarına fırsat tanınmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 20). Özellikle büyükşehirlerdeki Kız Meslek Liseleri'nde fiziki donanım diğer türdeki liselere oranla daha iyi olduğu için bu okullarda verilen eğitim daha iyi olmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 17).

Planlı eğitim döneminde Ticaret Liseleri'ne başvuru sayısı fazla olmuştur. 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında her ne kadar öğrenci sayısı belirlenen hedefin altında kalsa da yine de diğer türdeki liselere oranla Ticaret Liseleri'ne başvuru sayısı fazla olmuştur (Bk. Çizelge 3.23.). Bu yüzden Ticaret Liseleri'nin en büyük sorunu bina sorunu olmuştur. Ticaret Liseleri'ne öğretmen yetiştiren Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu bu okullara yeterli sayıda öğretmen yetiştirdiği için ayrıca İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi mezunlarına öğretmen ihtiyacına göre öğretmenlik hakkı tanınması bu okullarda öğretmen sorunu yaratmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 17; Turan, 1996: 95).

Sağlık okullarının birinci devresinde 1975-1976 eğitim ve öğretim yılından itibaren okul sayısında azalma olmuş ve bu azalma ile paralel olarak ilk kayıt ve toplam öğrenci sayısı azalmıştır (Bk. Çizelge 3.25.). Sağlık okullarının ikinci devresinde öğrenci sayısında hedeflenen oranın çok altında kalınmıştır (Bk. Çizelge 3.26.). Sağlık okulları bu dönemde ders araç gereçleri açısından ihtiyaca cevap verecek durumdadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 21).

Tarım okullarında 1975-1978 yılları arasında birinci devre okullarda öğrenci sayısı artarken ikinci devre okullarda öğrenci sayısı azalmıştır ve öğretmen sayısında da azalma görülmektedir (Bk. Çizelge 3.27.).

İmam Hatip Okulları'nın tablosunu incelediğimizde; okul ve öğrenci sayısının arttığını görürüz (Bk. Çizelge 3.28.-3.29.). Bu okullarda öğrenci sayısının artışı hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Öğrenci oranında belirlenen hedefler oldukça aşılmıştır. İmam Hatip Okulları'nın araç gereç ihtiyacı az olduğu için ve okul inşası diğer tür okullara göre daha kolay olduğu için öğrenciler çoğunlukla bu okulları

tercih etmiştir. 1977-1978 eğitim ve öğretim yılında, İmam Hatip Okulları'nın birinci ve ikinci devresinde öğrenci ve öğretmen oranı %35,3 olmuştur. İmam ve Hatiplik meslekleri için ihtiyaç duyulan elemanları daha kolay temin etmek amacı ile 1975-1976 eğitim ve öğretim yılından itibaren son sınıf öğrencilerinin ders müfredatına uygulama çalışmaları da konulmuş ve bu uygulama çalışmaları zorunlu hale getirilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 447; Devlet Planlama Teşkilatı, 1977: 23; Turan, 1996: 96).

Türkiye genelinde resmî meslekî ve teknik okullardaki okul, öğretmen, öğrenci ve diploma alan öğrenci sayısı tablosunu incelediğimizde; meslekî ve teknik okullara (ortaokulları ve liseleri kapsar) giden öğrenci sayısının belirli oranlarda arttığını görürüz. Cinsiyet açısından incelediğimiz zaman her eğitim ve öğretim yılı döneminde, meslekî ve teknik okullara giden erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından yüksek olduğunu görürüz. 1975-1976 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı bin iki yüz otuz yedi, öğretmen sayısı yirmi bir bin yetmiş dokuz, öğrenci sayısı üç yüz seksen yedi bin yedi yüz kırk sekiz, diploma alan öğrenci sayısı ise seksen sekiz bin dört yüz on dörttür. Okul başına düşen öğrenci sayısı üç yüz on üç, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on sekizdir. 1980-1981 eğitim ve öğretim yılında toplam okul sayısı bin sekiz yüz altmış dört, öğretmen sayısı otuz üç bin dokuz yüz altmış dokuz, öğrenci sayısı beş yüz yirmi bin üç yüz otuz iki, diploma alan öğrenci sayısı ise yüz bir bin iki yüz kırktır. Okul başına düşen öğrenci sayısı iki yüz yetmiş dokuz, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı on beştir. Öğretmen ve öğrenci sayısı artmasına rağmen öğretmen başına düşen öğrenci sayısında bir değişiklik yaşanmamıştır (Bk. Çizelge 3.19.-3.20.).

5 Kasım 1976 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı Meslekî ve Teknik Öğretim Danışma Kurulları kurulmuştur. Görevi; meslekî ve teknik eğitim politikasının belirlenmesinde rol oynayacak teklifleri ve tedbirleri Türkiye'nin bütün illeri esas alacak şekilde belirlemektir (Turan, 1996: 91).

Çizelge 3.32. Cari Fiyatlarla Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımları (1000TL)

Yıllar	Toplam Yatırım	Eğitim Yatırımı	Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımı	Eğitim Yatırımı/ Meslekî ve Teknik Eğitim Yatırımı %

1976	81.305.011	6.553.030	1.612.657	25
1977	126.029.390	9.441.683	2.270.906	24

Kaynak: Tural, 1988: 207

Çizelgede görüldüğü üzere, yıllar içinde eğitim yatırımı içinde meslekî ve teknik eğitim yatırımına ayrılan miktarda büyük bir değişiklik olmamıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, yaygın eğitime bir sistem bütünlüğü kazandırılmak istenmiş; ancak yaygın eğitim kurumları arasında iş birliği sağlanamadığı için istenilen nicel ve nitel başarı gösterilememiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 453).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda meslekî ve teknik eğitim ile ilgili alınan kararlar şöyledir: Ortaöğretimde, meslekî ve teknik eğitime ağırlık kazandırılacak. Ticaret Meslek Liseleri ayrı bir okul türü olmaktan çıkarılarak genel liseler çerçevesinde değerlendirilecek. Teknik liseler üretimin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirmeyi hedefleyecek. Kız Meslek Liseleri'nde uygulanan geleneksel programların yaygın eğitim programları çerçevesinde ele alınması sağlanacak. Burs sistemi geliştirilecek. Sağlık Meslek Liseleri'nin sayıları ve kapasiteleri artırılacak. Tarım Okulları'nda öğretim programları, modern tarım yöntemlerine göre düzenlenecektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 457-458).

3.1.10. Özel Eğitim ile İlgili Gelişmeler

1955-1979 yılları arasında özel eğitim okullarında ve sınıflarında, özel eğitim konusunda iki veya üç haftalık hizmetiçi eğitimde seminere tabi tutulan ya da bu alanda herhangi bir eğitimi olmayan sınıf ve branş öğretmenleri görevlendirilmiştir. 1978-1979 eğitim ve öğretim yılında Özel Eğitim Öğretmenliği Sertifika Programı açılarak altı yüz yirmi beş sınıf öğretmenine bu alanda eğitim verilmiştir. Bu program, 1982 yılında yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasına kadar devam etmiştir (Doğan vd., 2019: 448-449).

3.1.11. Nisan 1975-Eylül 1980 Yılları Arasında Millî Eğitim Bakanlığı Görevini Üstlenmiş Kişiler

3.1.11.1. Ali Naili Erdem

Ali Naili Erdem**,** 17 Şubat 1927 tarihinde İzmir'de dünyaya gelmiştir. 1947 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde eğitim görmeye başlamıştır. Belirli bir süre İzmir'de büro kurarak avukatlık yapmıştır. 1961 yılında gerçekleşen genel seçimler sonrasında Adalet Partisi'nden İzmir milletvekili seçilmiştir. 1965 yılında gerçekleşen genel seçimler sonrasında Süleyman Demirel Hükümeti döneminde Çalışma Bakanlığı görevine getirilmiştir. Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı görevine getirilmiştir. 1975 yılında kurulan Türk Müziği Konservatuarı'nın çalışmalarına öncülük etmiştir (Fartlı, 2018: 9-27).

3.1.11.2. Nahit Menteşe

Nahit Menteşe, 1932 yılında Muğla'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Bir süre avukatlık yapmıştır. 1965 yılında gerçekleşen genel seçimler sonrasında Adalet Partisi'nden Aydın milletvekili seçilmiştir. 1968-1969 Süleyman Demirel Hükümeti döneminde Gümrük ve Tekel Bakanlığı, 1969-1970 Süleyman Demirel Hükümeti döneminde Ulaştırma Bakanlığı ve yine 1970-1971 Süleyman Demirel Hükümeti döneminde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1973-1977 yılları arasında yapılan genel seçimlerde yeniden Adalet Partisi'nden Aydın milletvekili seçilmiştir. Menteşe, Adalet Partisi Genel Sekreterliği görevine getirilmiş ve bu görevini 12 Eylül 1980 darbesine kadar sürdürmüştür. 1977-1978 yılları arasında Süleyman Demirel Hükümeti döneminde Millî Eğitim Bakanlığı görevine getirilmiştir (Birinci vd., 2010: 909).

3.1.11.3. Mustafa Necdet Uğur

Mustafa Necdet Uğur, 1923 yılında Çorum'da dünyaya gelmiştir. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmuştur. İzmir'de ve İstanbul'da Emniyet Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. 1969-1980 yılları arasında

Cumhuriyet Halk Partisi'nden İstanbul milletvekili seçilmiştir. Bülent Ecevit Hükümeti döneminde İçişleri Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. 27 Eylül 2004 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Birinci vd., 2010: 929).

3.1.11.4. Orhan Cemal Fersoy

Orhan Cemal Fersoy, 1923 yılında Bursa'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Belirli bir süre avukatlık yapmıştır. Türkiye Millî Talebe Federasyonu kurucu üyesi ve başkanı olarak görev yapmıştır. 1969 yılında gerçekleşen genel seçimlerde Adalet Partisi'nden İstanbul milletvekili seçilmiştir (Birinci vd., 2010: 927).

3.2. Hükümetlerin Kültür Programları ve İcraatları

Nisan 1975-Eylül 1980 yılları arasında kurulan hükümetlerin kültür faaliyetleri şu şekilde gelişme göstermiştir:

3.2.1. IV. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Dönemin Kültür Bakanı Rıfkı Danışman'dır. Müfredat programlarının Türk millî kültürüne uymayan kısımları değiştirilecek ve millî bir kültür siyaseti takip edilecektir. Türk kültürünün gelişmesi, yeni nesillere aktarılması, Türk kültürün yurtiçinde ve yurtdışında tanıtılması, yurtdışındaki Türklerin kültürel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli tedbirler alınacaktır. Temel eserlerin yazılması ödüllendirme yöntemi ile teşvik edilecektir. Millî bir dil politikası izlenecektir. Türkçenin iki ayrı dil haline gelmesine neden olan aşırılıklardan ve ilim dışı zorlamalardan kaçınılacaktır. Devlet sahnelerinde ve yayımlarda Türk yazarlarının eserlerine ağırlık verilmesi, millî bütünlüğe ve genel ahlaka zarar veren eserlere yer verilmemesi sağlanacaktır (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 160-163).

3.2.2. II. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi

Dönemin Kültür Bakanı Mustafa Üstündağ'dır. Yurtdışındaki Türk çocuklarının kültür ve eğitimi ile devlet özellikle ilgilenecektir. Yazarların ve sanatçıların telif hakları güvence altına alınacak ve toplumsal güvenlikleri sağlanacaktır. Sanat ve düşünce hayatına katkı sağlayan kişilere özel vergi imkanları tanınacaktır. Konservatuarlar ve sanat okulları yaygınlaştırılacaktır. Türk film sanat ve sanayisinin gelişmesine devlet destek olacaktır. Başka ülkelerde yaşayan Türklerin ana dillerini ve kültürlerini yaşatmalarına ve geliştirmelerine o ülkeler ile dostça ilişki kurularak katkıda bulunulacaktır (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 165-169).

3.2.3. V. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Dönemin Kültür Bakanı Avni Akyol'dur. Türk millî kültürünü korumak, yaşatmak, geliştirmek ve nesillere aktarmak hükümetin başlıca görevidir. Gençlerin boş zamanlarında sosyal, kültürel ve sportif faaliyetleri değerlendirmeleri için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Türk kültürün yurtiçinde ve yurtdışında tanıtılması, yurtdışındaki Türklerin kültürel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli tedbirler alınacaktır (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 172-176).

3.2.4. III. Bülent Ecevit Hükümeti Dönemi

Dönemin Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'dır. İkinci Bülent Ecevit Hükümeti döneminde kültür ile ilgili alınan kararlar bu dönemde de geçerliliğini korumuştur. Türk ulusunun kültür birikimini değerlendirecek bir Devlet Kültür Merkezi ve Milli Müze, toplumun maddi ve manevi değerlerini bilimsel yöntemler ile araştırıp, derleyip, yayacak bir Türk Kültürü Araştırma ve Derleme Kurumu ve bilimsel çalışmaları iyi düzenlenmiş bir Devlet Arşivi kurulacaktır. Devletin yayınevlerinden ve bilgisayarlarından verimli ve ekonomik şekilde yararlanılması sağlanacaktır (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 178-181).

3.2.5. VI. Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi

Dönemin Kültür Bakanı Tevfik Koraltan'dır. Fikir ve sanat hayatı teşvik edilecek, telif haklarında vergi muafiyetinin sınırı makul bir seviyeye çıkarılacaktır. Türk basınının kâğıt, malzeme ve dağıtım zorluklarına çözüm bulunacak, sanatkarların emekliliği kurumsallaştırılacaktır (Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1990: 194).

3.2.6. Türkiye Cumhuriyeti'nin Taraf Olduğu İkili ve Çok Taraflı Kültür Antlaşmaları

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kuveyt Hükümeti (1 Mart 1977) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 87), Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti (1 Mart 1977) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 89), Suudi Arabistan Krallığı Hükümeti (1 Mart 1977) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 92) ve Finlandiya Cumhuriyeti Hükümeti (23 Mart 1979) (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı, 1984: 95) ile edebi, ilmi, sanat ve teknik alanlarında bilimsel ve kültürel ilişkilerini geliştirmek, aralarındaki dostluk bağını kuvvetlendirmek amacı ile kültür antlaşmaları yapmıştır.

3.2.7. Türkiye'de Kültürel Ortamların ve Kültürel Unsurların Gelişim Süreci

3.2.7.1. Yayın ve Yayım Alanındaki Gelişmeler

1976-1980 yılları arasındaki yayın ve yayım alanındaki gelişmeleri üç gruba ayırırız: Birincisi çocuk kütüphaneleri, halk kütüphaneleri ve millî kütüphanedir. İkincisi radyo, televizyon, gazete ve dergilerdir. Üçüncüsü ise edebiyat alanındaki gelişmelerdir.

3.2.7.1.1. Çocuk Kütüphaneleri, Halk Kütüphaneleri ve Millî Kütüphane

1978 yılında millî kütüphane, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü içinde yer almış, iki kuruluş 1980 yılında ayrılmıştır (Rukancı ve Anameriç, 2017: 82). 1979

yılında çocuk kütüphane sayısı iki yüz doksan altıya çıkmıştır (Demircan, 2006: 179).

Çizelge 3.33. Halk Kütüphanelerinde Kütüphanelerden ve Kitaplardan Yararlananların Sayısı ve Değişim Oranları

Yıllar	Kütüphane Sayısı	Değişim Oranı %	Kitap Sayısı	Değişim Oranı %	Yararlanan Kişi Sayısı	Değişim Oranı %
1976	399	5,3	3.948.814	3,3	6.140.753	2,9
1977	410	2,8	4.201.606	6,4	7.071.357	15,2
1978	483	17,8	4.409.513	4,9	8.460.904	19,7
1979	512	6,0	4.562.944	3,5	8.211.911	-2,9
1980	517	1,0	4.666.156	2,3	8.944.172	8,9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 87, Rukancı ve Anameriç, 2017: 83

Çizelgede görüldüğü üzere, kütüphane, kitap ve kitaplardan yararlanan kişi sayılarında artış gözlemlense de yıllar içinde bazı dalgalanmalar olmuştur. Bu durum özellikle kütüphanelerden yararlanan kişi sayısındaki değişim oranında kendini göstermektedir.

3.2.7.1.2. Türkiye'deki Televizyon, Radyo, Gazete ve Dergi Sayısı

1977 yılında radyo verici sayısı yirmiye yükselmiştir. Türkiye'nin Sesi Radyosu aracılığı ile dört verici de yurtdışına yayın yapmıştır. Televizyon verici sayısı 1976 yılı sonunda yirmi altı, yardımcı verici sayısı ise otuz yediye yükselmiştir. 1976 yılında Samsun, Gaziantep, Diyarbakır, Amasya, Trabzon, Kars ve Yozgat'ta televizyon vericileri kurulmuştur. 1977 yılında ortalama on kişiye bir televizyon alıcısı düşmüştür (Yalçın vd., 2004: 241-243).

Dönemin basınında yer alan gazetelerin isimleri şöyledir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2011: 62): Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Tan, Güneş, Günaydın, Tercüman, Dünya ve Son Havadis

3.2.7.1.3. Edebiyat Alanındaki Gelişmeler

12 Eylül 1980 darbesi ile birlikte siyasetten arındırılmış yeni bir toplum düzeni oluşturulmaya çalışılmıştır. Ekonomik ve sosyal değişimler sonucunda; köy ve köylüyü, işçi sorunlarını ve gelir dağılımının eşitsizliğini vurgulayan eserler yerini

erotik, pornografik, tarihsel olaylar, özel yaşam ve homoseksüellik öğeleri temel alan eserlere bırakmıştır. İdeolojilere olan inanç azalmaya başlamıştır (Balık, 2009: 2381-2382).

3.2.7.1.3.1. İnci Aral

İnci Aral, 27 Kasım 1944 tarihinde Denizli'de dünyaya gelmiştir. Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü mezunudur. Belirli bir süre öğretmenlik yapmıştır. Varlık, Türk Dili, Soyut ve Dönemeç dergilerinde yazıları yayımlanmıştır. Edebi hayatına şiir ile başlamıştır. Elli dokuz öyküye ve sekiz romana sahiptir. Eserlerinde kadın teması ön plandadır (Baykal, 2011: 1-7).

İnci Aral'ın eserlerinin isimleri şu şekildedir (Baykal, 2011: 5-9):

Romanları: Ölü Erkek Kuşlar (1991), Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm (1997), Mor (2004)…

Öyküleri: Ağda Zamanı (1979), Uykusuzlar (1984)…

3.2.7.1.3.2. Vedat Türkali

Vedat Türkali'nin asıl ismi Abdulkadir Pirhasan'dır. 13 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'da dünyaya gelmiştir. Senaryolarını Vedat Türkali ismi ile yazmıştır. 1942 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olmuştur. Belirli bir süre öğretmenlik yapmıştır. Siyasi eylemlere katılma sebebi ile hapis cezasına çarptırılmıştır. Rıfat Ilgaz ile birlikte Gar Yayınları isimli yayınevini kurmuştur. Eserlerinde toplumsal sorunları ele almıştır (Akpınar vd., 2003: 1046). 29 Ağustos 2016 tarihinde Yalova'da vefat etmiştir (Vedat Türkali. https:// www.biyografi.info).

Vedat Türkali'nin eserlerinin isimleri şu şekildedir (Akpınar vd., 2003: 1046-1047):

Romanları: Bir Gün Tek Başına (1975), Mavi Karanlık (1983), Tek Kişilik Ölüm (1990)…

Senaryoları: Kara Çarşaflı Gelin (1979), Güneşli Bataklık (1979)…

3.2.7.1.3.3. Selim İleri

Selim İleri, 30 Nisan 1949 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Hukuk Fakültesi eğitimini yarıda bırakmıştır. Milliyet, Cumhuriyet, Dünya gibi ulusal gazetelerde köşe yazarlığı yapmıştır. Eserlerinin ana konusunu; yalnızlık, yabancılaşma, cinsellik, aşk ve aydınlardan etkileşimi oluşturur (Harmancı, 2006: 9-12; Mengi, 2012: 129-132).

Selim İleri'nin eserlerinin isimleri şu şekildedir (Harmancı, 2006: 12-14):

Romanları: Destan Gönüller (1973), Her Gece Bodrum (1976), Kafes (1987)…

Öyküleri: Cumartesi Yalnızlığı (1968), Pastırma Yazı (1971)…

Anıları: Annem İçin (1983)…

Denemeleri: Seni Çok Özledim (1986)…

Şiirleri: Kitap Halinde Ayışığı (1986)…

3.2.7.2. Tiyatro Alanındaki Gelişmeler

1970'li yılların sonlarına doğru ülkede yaşanılan sosyal ve ekonomik sıkıntılar tiyatroda da kendini göstermiştir. Tiyatro sanatçıları da bu dönemde ekonomik olarak oldukça sıkıntı yaşamışlardır. Bu yüzden ek iş olarak seslendirme, televizyon oyunculuğu ve şarkıcılık gibi mesleklere yönelmişlerdir. Bu dönemde televizyonların yaygınlaşması halkın tiyatroya olan ilgisini azaltmış ve tiyatroya sadece küçük burjuva sınıfı ilgi göstermeye başlamıştır. Bu dönemde daha çok siyasi amaç taşımayan eğlenceye yönelik bulvar komedileri ve kaba güldürüler sergileyen özel tiyatrolar ön plana çıkmıştır. Aynı zamanda bina, seyirci, oyuncu ve eğitim açısından sorunlar yaşandığı için bu durum tiyatronun da niteliğini düşürmüştür. Bu dönemde yaşanılan siyasi sorunlar yüzünden tiyatro sanatçıları üzerinde de bir baskı oluşmuştur (Çelenk vd., 2019: 173; Oral, 26 Aralık 1977: 23).

Bu dönemde tiyatro eğitimi ile ilgili gelişmeler de olmuştur. 1976 yılında Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Tiyatro Bölümü (Çelenk vd., 2019: 173),

1978 yılında İstanbul Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümü açılmıştır (Katoğlu vd., 2000: 459).

3.2.7.2.1. Devlet Tiyatroları

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne 1978 yılında Ergin Orbay, 1979 yılında ise Cüneyt Gökçer getirilmiştir. 12 Eylül 1980 darbesi sonrası Devlet Tiyatroları'nda sergilenen oyunlar, halktan ve halkın sorunlarından kopuk, eleştirel düşünceden yoksun hale gelmiştir (Ateş, 2019: 37-38).

Turan Oflazoğlu'nun 1980 yılında Devlet Tiyatroları'nda sergilenen *"Genç Osman"* oyununda; Osmanlı Devleti'nin duraklama döneminde, devletin düşünce yapısı tartılmadan yenilikçi düşünce yapısı ile devlet içindeki kurumlarda yenileşmeye gidilmesinin ortaya çıkardığı çelişkili durum anlatılmıştır (And, 1983: 582).

3.2.7.2.2. Özel Tiyatrolar

1976 yılında Halk Sahnesi oyuncuları ve Birlik Sahnesi oyuncuları sahnelerde boy göstermiştir. Tiyatro topluluklarının kadrosunda; Ayfer Feray, Ayten Güvenç, Hakkı Şen, Hüseyin Kaşif vardır. Eski İstanbul Tiyatrosu, İstanbul Halk Tiyatrosu ismi altında çeşitli yerlerde sahneye çıkmıştır. İstanbul Halk Tiyatrosu kadrosunda; Alev Sururi, Ali Sururi, Şemsi İnkaya, Renan Fosforoğlu, Tekin Siper, Ufuk Aydın ve Osman Çağlar vardır. Güneydoğu turnesinde tutuklanan ve hapis cezası alan Lale Oraloğlu berat ettikten sonra 1977 yılında tiyatrosunu yeniden kurmuştur. 1977 yılında Nejat Uygur Tiyatrosu kadrosunda; Bahri Beyat, Nejat Uygur, Nejla Uygur, Orhan Güleç vardır. Yine aynı yıl Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nun kapanacağı söylentileri çıkmıştır. Daha sonra tiyatronun kurucusu Haldun Taner ve ortağı Ahmet Gülhan sanat anlayışındaki farklılıktan dolayı ayrılmışlardır. 1978 yılında Gönül Ülkü-Gazanfer Özcan tiyatro topluluğunun kadrosunda; Gazanfer Özcan, Gönül Ülkü, Orhan Erçin, Selma Sonat, Fulya Özcan, Selim Naşit Özcan vardır. 1980 yılında Ali Poyrazoğlu-Korhan Abay Tiyatrosu kadrosunda; Ali Poyrazoğlu, Selim Naşit Özcan, Korhan Abay, Bülent Kayabaş, Oya Başar vardır. Yine aynı yıl Ankara Sanat Tiyatrosu'nun oyuncu kadrosunda; Meral

Taygun, Rutkay Aziz, Meral Niron, Altan Erkekli, Ali Erkazan, Uğur Polat vardır (And, 1983: 251-253).

3.2.7.2.3. Şehir Tiyatroları

1976 yılında Şehir Tiyatroları'nda yeni bir yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Elli yedi maddeden oluşan yönetmeliğe göre, İstanbul Şehir Tiyatroları beş bölüme ayrılmıştır. Her bölümün başına bir sanat yönetmeni atanmıştır. Bu dönemde genel sanat yönetmenlerinin yetkileri azaltılmıştır. Muhsin Ertuğrul bu sebeple görevden ayrılmış ve yerine geçici olarak Hamit Akınlı getirilmiştir. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra İstanbul Şehir Meclisi'nin 17 Ekim 1980 gün ve 60 sayılı kararı ile *"İstanbul Şehir Tiyatroları Geçici Yönetmeliği"* yürürlüğe konulmuştur. 23 Ekim 1980 tarihinde Vasfi Rıza Zobu İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun başına getirilmiştir. Darbeden sonra pek çok tiyatro sanatçısının işine son verilmiştir (And, 1983: 249; Konur, 1987: 316-318).

Ülker Köksal'ın 1979 yılında İstanbul Şehir Tiyatroları'nda sergilenen *"Yollar Tükendi"* oyununda; köyden şehre göç eden bir aile yaşantısı ele alınmıştır. Anne bir yolunu bulup köye tekrar dönmek ister. Ama çocukları dönmek istemez. Köy ve şehir hayatı geleneklerinin ve yaşam şekillerinin çatışması oyunun ana temasını oluşturur (And, 1983: 589-590).

3.2.7.2.4. Opera ve Bale

1979 yılında hazırlıklarına başlanan İzmir Devlet Opera ve Balesi 1982 yılında faaliyete geçmiştir (Katoğlu vd., 2000: 473).

Çizelge 3.34. Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ile İlgili Sayılar

Sezon	Sahne Sayısı	Temsil Edilen Opera-Operet ve Bale Sayısı	Temsil Sayısı	Seyirci Sayısı
1975-1976	2	22	245	74.326
1976-1977	2	18	175	59.011

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 154

Tabloyu incelediğimizde; 1975-1977 yılları arasında Devlet Opera ve Balesi ile ilgili sayısal verilerin düştüğünü görürüz.

3.2.7.3. Müzik Alanındaki Gelişmeler

1975-1980 yılları arasında Türkiye'de arabesk müzik varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Müzik yapımcıları teknolojinin imkanlarından yararlanmaya başlayarak arabesk müziği daha geniş kitlelere duyurmayı başarmışlardır (Angı, 2013: 64-65). Müzik alanında hem eğitim veren hem de müzik ile ilgili araştırma yapmak ile görevli Devlet Konservatuarları ülkenin sanatçı ihtiyacını karşılamakta nicelik ve nitelik açısından yetersiz kalmıştır. Ulusal ve evrensel halk ve sanat müziği eğitimi; araştırılması, icrası, örgütlenmesi ve kurumsal gelişimi açısından yetersiz kalmıştır. Bu alanda çözüm üretebilecek bir kurum ya da kuruluş oluşturulamamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 152-154).

3.2.7.3.1. Türk Halk Müziği

1970'li yıların başından itibaren halk müziği etkisini artırmaya başlamış ve bu etki uzun yıllar varlığını sürdürmüştür (Angı, 2013: 78).

Türk halk müziği alanında dönemin başarılı sanatçılarından biri de Belkıs Akkale'dir. Belkıs Akkale, 17 Mayıs 1954 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlkokul eğitiminden sonra yedi yıl Türk halk müziği eğitimi almıştır. 1972 yılında Türk halk müziği sanatçısı İzzet Altınmeşe ile tanışmıştır. 1974 yılından 1980 yılına kadar TRT'de geçici olarak çalışmıştır. 1980 yılında TRT'de kadrolu sanatçı olarak görev yapmaya başlamıştır. 1982 yılında TRT'den ayrılarak ilk albümünü çıkarmıştır. Dokuz sinema filminde oynamıştır. 1990 yılından itibaren Kültür Bakanlığı'nda Devlet Solist Sanatçısı olarak çalışmıştır. 1996 yılında kendisine verilen Devlet Sanatçısı unvanını reddetmiştir. Gam Elinden, Ayrılığı Türkülere Sor/Yemen Yolu çıkardığı albümlerden sadece birkaçıdır (Belkıs Akkale Kimdir?. https://www.biyografi.info).

3.2.7.3.1.1. Arabesk Müzik

1970'li yılların ortalarından itibaren devletin, arabesk müzik üzerindeki baskısı azalmaya başlamıştır. Özel günlerde TRT'de yayınlanan programlara birçok arabesk sanatçısı konuk olmuştur (Kaymal, 2017: 1514).

Arabesk müzik alanında dönemin başarılı sanatçılarından biri de Orhan Gencebay'dır. Orhan Gencebay, 4 Ağustos 1944 tarihinde Samsun'da dünyaya gelmiştir. Liseyi, Samsun Erkek Sanat Enstitüsü ve Ondokuz Mayıs Lisesi'nde okumuştur. Askerlik sonrasında İstanbul Radyosu'nda işe başlamıştır. Daha sonra kendi besteleri ile sanat dünyasına adım atmıştır. Başa Gelen Çekilirmiş ve Derdim Dünyadan Büyük isimli plaklarını çıkarmıştır. Bir Teselli Ver, Yarabbim isimli plakları yurtiçinde ve yurtdışında satış rekorları kırmıştır. Bine yakın bestesi vardır. Otuz beş Yeşilçam filminde oynamıştır. Yaşar Kekeva ile Kervan Plak Şirketi'ni kurmuştur (Aral vd., 2013: 401-408).

3.2.7.3.2. Pop Müzik

1970'li yıllarda pop müzik etkisini devam ettirmiş ve ülkenin siyasi durumu pop müziğini de etkilemiştir. Bu dönemde özellikle sol siyasi düşüncelerin pop müziğine yansıdığını görürüz (Angı, 2013: 71-72).

3.2.7.4. Resim ve Heykel Alanındaki Gelişmeler

1977 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi kapsamında Güzel Sanatlar Vakfı kurulmuştur. Vakfın kuruluş amacı, güzel sanatların çeşitli dallarında inceleme ve araştırma yapılmasını sağlayacak her türlü imkanı yaratmak ve Türk toplumunun sanat ve kültür anlayışını artıracak her türlü çalışmayı yapmaktır. Akademi, 1977-1979 yılları arasında Mimarlık, Resim, Heykel, Endüstri Sanatları, Görüntü Sanatları, Temel Sanat ve Bilimler, Yapı Üretim ve Çevre Düzenlemesi'nden oluşan yedi fakülte ile eğitimini devam ettirmiştir. Ankara Devlet Güzel Sanatlar Akademisi ve Bursa Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümü'nün kuruluşları ve eğitime başlamaları da 1977-1979 yılları arasında olmuştur. Bu kurumlar daha sonra tamamen İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne bağlanmışlardır (Zeytinoğlu vd., 2003: 18-19).

3.2.7.5. Sinema Alanındaki Gelişmeler

1976 yılına gelindiğinde Türk sinemasının bunalımlı yıllar içine girdiğini görürüz. Çünkü bu yıldan itibaren hem yapımsal hem de konu açısından sorunlar

artış göstermiştir. 1977 yılında filmlerde başlıca konu seks olmuştur. Bir yandan sansür diğer yandan sinema salonlarına yapılan baskınlar 1979 yılından itibaren Türk sinemasını arabesk furyasına sürüklemiştir. Ancak bu olumsuz durumlara rağmen Türk sineması bu yıllarda az da olsa toplumsal ve gerçekçi eserleri sinemaya kazandırmıştır (Karaca, https://www.atlantikmedya.com; Evren, 26 Aralık 1977: 26).

Televizyonun yaygınlaşması ile sinema sanatı bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Halkın sinemaya olan ilgisi azalmaya başlamıştır. Bu ilgisizlik yapımcıları daha nitelikli filmler yapmaya yöneltmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 152).

1977 yılında Kültür Bakanlığı'nın bünyesinde Sinema Dairesi Başkanlığı kurulmuş ve oyuncular için *"Sosyal Güvence Yasası"* çıkarılmıştır (Özgüç, 1990: 142). Sinema Dairesi Başkanlığı'nın kurulmasının sebebi; sinema alanında yasal düzenlemeler hazırlamak, yurtdışında Türk film haftaları düzenlemek ve yurtdışındaki festivallere katılacak Türk filmlerinin altyazı kopyalarını üretmektir (Lüleci, 2020: 511).

Türkiye'de çeşitli film festivalleri düzenlenmiştir. Bu festivaller içinde Antalya Film Festivali uzun yıllar devam eden festivaller içinde yer almıştır. Antalya Belediyesi'nin girişimi ile 1964 yılında Antalya Film Festivali başlamıştır. 1975 yılında festivalin ismi Antalya Festivali olmuştur. 1976 yılında festival, Antalya Uluslar Arası Film ve Sanat Festivali ismini almıştır. Sinematek tarafından düzenlenen Uluslar Arası Film Haftası ve sanatçıların girişimi ile gerçekleştirilen Uluslar Arası Resim ve Heykel Sempozyumu ile festivalin etkinlik alanı daha da genişlemiştir. 1978 yılında 15. Antalya Uluslar Arası Sanat Şenliği ismini alan festival, Türkiye'de yaşanılan olumsuz gelişmeler ve siyasi kutuplaşmalar nedeni ile *"Barışa Çağrı"* sloganı ile gerçekleşmiştir. 1979 yılında festivalde aynı etkinlikler devam etmiştir. 1980 yılında 12 Eylül darbesi gerekçesi ile festival yapılmamıştır (Bek, 2007: 139-140).

Çizelge 3.35. 1976-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Çekilen Siyah/Beyaz ve Renkli Film Sayısı

Yıllar	Film Sayısı	Siyah/Beyaz	Renkli
1976	164	_	164

1977	124	_	124
1978	128	_	128
1979	195	_	195
1980	68	_	68

Kaynak: Scognamillo, 1998: 191; Özgüç, 1990: 139-145

3.2.7.5.1. Ünlü Türk Yönetmenlerinin Yayınladıkları Filmler (1976-1980)

3.2.7.5.1.1. 1976 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1976 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 213): Metin Erksan (İntikam Meleği ve Kadın), Atıf Yılmaz (Mağlup Edilemeyenler), Şerif Gören (İki Arkadaş, Deprem), Türkan Şoray (Bodrum Hakimi), Orhan Aksoy (Aile Şerefi), Ertem Eğilmez (Hababam Sınıfı Uyanıyor), Kartal Tibet (Tosun Paşa), Cüneyt Arkın (Şahin, Tek Başına)…

1976 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Özgüç, 1990: 139): Ali Poyrazoğlu, Aydemir Akbaş, Mete İnselel, Hadi Çaman, Alev Sezer, Rüştü Asyalı…

3.2.7.5.1.2. 1977 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1977 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 213-214; Özgüç, 1990: 141): Metin Erksan (Sensiz Yaşayamam), Atıf Yılmaz (Acı Hatıralar, Baskın, Selvi Boylum Al Yazmalım, Gülşah ile İbo, Yangın), Ertem Eğilmez (Hababam Sınıfı Tatilde), Zeki Alasya (Aslan Bacanaklar)…

1977 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Saydam, 2020: 416): Kadir İnanır, Türkan Şoray, Kemal Sunal, Adile Naşit, Tarık Akan, Şener Şen, Ayşen Gruda, Metin Akpınar, Zeki Alasya, Halit Akçatepe, İlyas Salman, Münir Özkul…

3.2.7.5.1.3. 1978 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1978 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 214): Halit Refiğ (Yaşam Kavgası), Atıf Yılmaz (Kibar Feyzo), Kartal Tibet (Sultan), Orhan Aksoy (Altın Şehir), Zeki Ökten (Sürü)…

1978 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Özgüç, 1990: 142): Bulut Aras, Türkan Şoray, Hale Soygazi, Ferdi Tayfur, Tarık Akan, Şener Şen, Orhan Gencebay, İbrahim Tatlıses, Meral Orhansoy…

3.2.7.5.1.4. 1979 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1979 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 215-216): Naki Yurter (Öyle Bir Kadın ki), Atıf Yılmaz (Adak), Şerif Gören (Almanya Acı Vatan), Süreyya Duru (Derya Gülü), Cüneyt Arkın (Vatandaş Rıza), Ali Özgentürk (Hazal), Zeki Ökten (Düşman)…

1979 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Özgüç, 1990: 144): Aytaç Arman, Melike Demirağ…

3.2.7.5.1.5.1980 Yılına Ait Türk Filmleri, Yönetmenleri ve Oyuncuları

1980 yılının öne çıkan filmlerinin isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 216): Ertem Eğilmez (Banker Bilo), Memduh Ün (Devlet Kuşu), Sinan Çetin (Bir Günün Hikâyesi), Şahin Gök (Kurban Olduğum)…

1980 yılının öne çıkan oyuncularının isimleri şu şekildedir (Scognamillo, 1998: 216-217; Saydam, 2020: 416): İlyas Salman, Şener Şen, Orhan Gencebay, Nur Sürer, İbrahim Tatlıses, Ferdi Tayfur, Fikret Hakan…

3.2.7.5.2. Dönemin Ünlü Yönetmenleri

3.2.7.5.2.1. Ülkü Erakalın

Ülkü Erakalın, 9 Haziran 1934 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Konservatuar'da müzik eğitimi almış; ancak o sinemaya yönelmeyi tercih etmiştir. Özellikle aile yaşamını konu alan filmleri ile adından söz ettirmiştir. Filiz Akın'ın başrolde olduğu*"Aşk Merdiveni"* (1962), Türkan Şoray'ın başrolde olduğu *"Lekeli Kadın"* (1962), *"Bütün Suçumuz Sevmek"*(1963) ve *"Yedi Kocalı Hürmüz"* (1971), Hülya Koçyiğit'in başrolde olduğu *"Sevgili Öğretmenim"* (1965), *"Hepimiz Kardeşiz"* (1965), *"Uzakta Kal Sevgilim"* (1965), Fatma Girik'in başrolde olduğu

"Köye Giden Gelin" (1964), *"Erkek Fatma"*(1969) filmlerini çekmiştir. Birçok ünlü sanatçı ile film çevirmiştir. 6 Nisan 2016 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Onaran, 1995: 98).

Hülya Koçyiğit'in başrolde olduğu 1965 yılında çekilen *"Sevgili Öğretmenim"* filminde; özel bir kolejde çalışan Hülya öğretmen ile okulda eğitim gören zengin çocukları arasındaki ilişkiyi anlatır. Öğrenci Metin (Ediz Hun), okula yeni atanan Hülya öğretmene (Hülya Koçyiğit) karşı kötü davranışlar sergilemektedir. Hülya öğretmen ise okula yeni atanmış, maddi durumu iyi olmayan ve ailesine bakmak zorunda kalan bir öğretmendir (Sümer, 2019: 49).

3.2.7.5.2.2. Hulki Saner

Hulki Saner, 1921 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Amerika'da Kimya ve Müzik öğrenimi görmüş daha sonra İstanbul'a dönerek önce film müzikleri yapmış ve daha sonra yapımcı ve yönetmen olarak film çevirmeye başlamıştır. 1958 yılında ilk filmi *"Sevmek Günah mı?"*yı çekmiştir. Daha çok güldürü konulu filmler çekmiştir. Nejat Uygur ile *"Cafer Bey Çocuk Hırsızı"* (1962), Zeynep Değirmencioğlu ile *"Ayşecik Cimcime Hanım"* (1964), Sadri Alışık ile *"Turist Ömer"* (1964), Muammer Karaca ile *"Cibali Karakolu"* (1966) filmlerini çekmiştir. Birçok ünlü sanatçı ile film çevirmiştir. 1975 yılından sonra sinemadaki ekonomik krizden dolayı film çevirmeye bir süre ara vermiştir. 20 Temmuz 2005 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Onaran, 1995: 99-100).

Sadri Alışık'ın başrolde olduğu 1964 yılında çekilen *"Turist Ömer"* filminde; Avare gezen, hiçbir işte tutunamayan bir kişinin hayatı anlatılır. Ömer bir bankanın reklam paralarını dağıtmak için iş alır. Reklamda kullanılacak olan sahte paraları almak için bankaya gider. Ancak yanlışlıkla bankayı soymaya gelen soyguncuların çaldığı paralar ile dolu olan bavulu alır. Yolda giderken kör olan Mine'nin intihara kalkıştığını görür ve ona yardım etmek ister ve o esnada paranın gerçek olduğunu anlar. Mine'ye Avrupa'da ameliyat olup gözlerini açtırması için bir miktar para verir. Geri kalan parayı da Bedia'nın evini kurtarmak için verir. Ancak soyguncular Turist Ömer'i bulur (Alptekin, 2017: 30).

3.2.7.5.2.3. Aram Gülyüz

Aram Gülyüz, 13 Nisan 1931 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1960 yılında ilk filmi *"Sensiz Yıllar"*ı çevirmiştir. Orhan Günşiray ile *"Kadın ve Tabanca"* (1962), Ajda Pekkan ve Tanju Gürsu ile *"Kaynana Zırıltısı"* (1964), Öztürk Serengil ile *"Abidik Gubidik"* (1964), Sadri Alışık ile *"Tatlım"* (1973) filmlerini çekmiştir. Birçok ünlü sanatçı ile film çevirmiştir. 1 Eylül 2018 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Onaran, 1995: 109).

3.2.7.5.2.4. Natuk Baytan

Natuk Baytan, 5 Temmuz 1925 tarihinde Manisa'da dünyaya gelmiştir. 1970'li yıllarda Cüneyt Arkın ile Kara Murat serisini çevirmeye başlamıştır. Cüneyt Arkın ile *"Kara Murat"* (1972), *"Kara Murat Fatih'in Fedaisi"* (1973), *"Kara Murat Kara Şövalyeye Karşı"* (1976), Kemal Sunal ile *"Gerzek Şaban"* (1980), *"Yedi Bela Hüsnü"* (1982) filmlerini çekmiştir. Halkçı sinemanın önde gelen simalarından biridir. Birçok ünlü sanatçı ile film çevirmiştir. 5 Aralık 1986 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Onaran, 1995: 106).

Cüneyt Arkın'ın başrolde olduğu 1973 yılında çekilen *"Kara Murat Fatih'in Fedaisi"* filminde; Kara Murat, Fatih Sultan Mehmet'in fedaisidir ve padişahın verdiği ferman ile gizli bir düşmanı takip eder. Kara Murat, Fatih'e baş kaldıran Şeyh Gaffar ile korsanlara esir düşen Kaptan-ı Derya Yunus Paşa'yı kurtarır ve bu yüzden idam fermanı ile zindana atılır. Bizans İmparatorluğu'na ve Araplara karşı verilen mücadelede ön saflarda yer alır. Devletin adamıdır; ancak devlete tam olarak bağlı değildir. Aldığı emirleri yerine getirirken kendi inisiyatifini de kullanır (Akbaş, 2018: 193).

3.2.7.5.2.5. Türker İnanoğlu

Türker İnanoğlu, 18 Mayıs 1936 tarihinde Karabük'te dünyaya gelmiştir. 1960 yılında senaryosunu kendi yazdığı *"İçimizden Biri"* filmi ile sinemaya adım atmıştır. İlk eşi Filiz Akın ile *"Bekarlık Sultanlıktır"* (1963), *"Babasına Bak Oğlunu Al"* (1965), *"Arkadaşımın Aşkısın"* (1968), oğlu İlker İnanoğlu ile *"Yumurcak"*

(1969), ikinci eşi Gülşen Bubikoğlu ile *"Bizim Kız"* (1977) filmlerini çekmiştir. 1977 yılından sonra bir süre film çekmeye ara vermiştir. Günümüzde birçok film ve dizinin yapımcılığını üstlenmiştir (Onaran, 1995: 112).

3.2.7.6. Müzecilik Alanındaki Gelişmeler

Bu dönemde tarihi anıtlar, çeşitli sanat yapıtları, ören ve diğer kültürel kalıntıların yıkılmasının ve yurtdışına kaçırılmasının önlenmesi ve eserlerin korunmasına dair alınacak olan önlemler sınırlı olmuştur. Bunun nedenlerinden biri bu hizmetleri yürüten kuruluşların eşgüdüm halinde çalışamamalarıdır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 152).

Çizelge 3.36. Müzelerde Mevcut Yapıt ve Ziyaretçi Sayısı

Yıllar	Müze Sayısı	Eser Sayısı	Ziyaretçi (Bin Kişi)	Hasılat (Milyon TL.)
1976	93	1.818.887	5.156,1	24,9
1977	94	_	5.718,8	26,7

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1979: 154

3.2.7.6.1. Kurulan Müzeler

3.2.7.6.1.1. Kars Müzesi

Kars ve çevresinden toplanan eserler 1959 yılında Kars Valiliği'nin bir odasına konulmuştur. Daha sonra eşyalar Kümbet Camisi'ne taşınmıştır. Eşyalar 1964 yılında bu camide sergilenmiştir. Eser sayısı arttığı için 1971 yılında yeni bir müze binası yapımına başlanmış ve bu bina 1978 yılında tamamlanarak 1981 yılında hizmete açılmıştır. Arkeolojik eserler bölümünde; kitabeler, sunaklar ve heykeller vardır. Etnografik eserler bölümünde ise Kars ve çevresinden toplanan bakır işleri, halı ve kilim dokumaları, takılar, kadın giysileri, yazma eserler ve silahlar vardır (Önder, 1999: 265).

3.2.7.7. Nisan 1975-Eylül 1980 Yılları Arasında Kültür Bakanlığı Görevini Üstlenmiş Kişiler

3.2.7.7.1. Avni Akyol

Avni Akyol, 1931 yılında Düzce'de dünyaya gelmiştir. Mesleğe Öğretmen Lisesi mezunu bir sınıf öğretmeni olarak başlamış, İlköğretim Müfettişliği, Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı'nda uzman ve yöneticilik görevlerinde bulunmuştur. Siyasete 1977 genel seçimlerinde Adalet Partisi'nden Bolu milletvekili seçilerek adım atan Akyol, beşinci Süleyman Demirel Hükümeti döneminde Kültür Bakanlığı görevine getirilmiştir. 12 Eylül darbesinden sonra Anavatan Partisi'nden dört dönem milletvekili seçilmiştir. 30 Eylül 1999 tarihinde Bolu'da vefat etmiştir (Turan, 2012: 109).

3.2.7.7.2. Ahmet Taner Kışlalı

Ahmet Taner Kışlalı, 10 Temmuz 1939 tarihinde Tokat'ın Zile ilçesinde dünyaya gelmiştir. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmuştur. Paris Hukuk Fakültesi'nde doktora yapmıştır. Bazı gazetelerde ve dergilerde köşe yazarlığı yapmıştır. 1977 genel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden İzmir milletvekili seçilerek siyasete adım atmıştır. Üçüncü Bülent Ecevit Hükümeti döneminde Kültür Bakanlığı görevine getirilmiştir. 21 Ekim 1999 tarihinde uğradığı bombalı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir (Birinci vd., 2010: 1060).

3.2.7.7.3. Tevfik Koraltan

Tevfik Koraltan, 1930 yılında Sivas'ta dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Belirli bir dönem serbest avukatlık yapmıştır. 1965 genel seçimlerinde Adalet Partisi'nden Sivas milletvekili seçilerek siyasete adım atmıştır. Altıncı Süleyman Demirel Hükümeti döneminde Kültür Bakanlığı görevine getirilmiştir. Millet Meclisi Başkanlık Divanı Katip Üyesi olmuştur. 12 Ekim 1995 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir (Birinci vd., 2010: 886).

3.2.7.7.4. Rıfkı Danışman

Rıfkı Danışman, 1924 yılında Erzurum'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'ndan mezun olmuştur. Türkiye ve Ortadoğu Amme Enstitüsü'nde yüksek lisans yapmıştır. 1969-1973-1977 genel seçimlerinde Adalet Partisi'nden Erzurum milletvekili seçilmiş ve Ulaştırma Bakanlığı görevinde bulunmuştur. Dördüncü Süleyman Demirel Hükümeti döneminde Kültür Bakanlığı görevine getirilmiştir. Kültür Bakanlığı kurumunun Türkiye genelinde ilk teşkilatlanmasında önemli katkıları vardır (Birinci vd., 2010: 1048).

SONUÇ

1960-1980 yılları arasında kurulan hükümetlerin eğitim programlarında öncelikli hedef; eğitim imkanlarının ülke geneline eşit oranda ulaştırılması, Cumhuriyet'e, hak ve hürriyetlere, Türk milliyetçiliğine, demokratik, laik, sosyal ve hukuk devleti anlayışına uygun olarak Atatürk inkılâplarının koruyucusu olan gençliği yetiştirmek olmuştur.

Cemal Gürsel Hükümeti döneminde millî eğitim programında üzerinde durulan konu özellikle din eğitimidir. Din eğitiminin okullarda öğretim programlarında yeri ve önemi artırılmak istenmiştir.

İsmet İnönü Hükümeti döneminde okuma yazma seferberliğinin artırılması, her öğretim kademesi için nitelikli öğretmen yetiştirmek, meslekî ve teknik eğitimi ülke genelinde geliştirmek millî eğitim programının öncelikli hedefi olmuştur. Amaç, ülkenin ihtiyaçlarına cevap verebilecek gerekli insan gücünü yetiştirmektir.

Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti döneminde millî eğitim programında üzerinde durulan konu meslekî ve teknik eğitimi ülke genelinde geliştirmektir.

Süleyman Demirel Hükümeti döneminde millî eğitim programında; meslekî ve teknik eğitimin geliştirilmesi, yatılı burslu öğrenci sayısının artırılması, yükseköğretimin geliştirilmesi, okuma yazma seferberliğinin artırılması ve her öğretim kademesi için nitelikli öğretmen yetiştirmek millî eğitim programının öncelikli hedefi olmuştur.

Nihat Erim Hükümeti döneminde millî eğitim programında üzerinde durulan konular; üniversiteler ve yüksekokullar reformu, din eğitiminin geliştirilmesi, meslekî ve teknik eğitimin geliştirilmesi, yükseköğretimin geliştirilmesi, okuma yazma seferberliğinin artırılması ve televizyonun yaygınlaştırılmasıdır.

Ferit Melen Hükümeti döneminde sekiz yıllık zorunlu eğitim, meslekî ve teknik eğitimin geliştirilmesi, yükseköğretimin geliştirilmesi, radyo ve televizyonun yaygınlaştırılması millî eğitimde öncelikli hedef olmuştur.

Naim Talu Hükümeti döneminde millî eğitim programında üzerinde durulan konular; Millî Eğitim Temel Kanunu tasarısı ve Üniversiteler Kanunu tasarısıdır.

Bülent Ecevit Hükümeti döneminde ahlak eğitiminin geliştirilmesi, Yüksek İslam Enstitüleri'nin akademi haline getirilmesi, meslekî ve teknik eğitimin geliştirilmesi, yükseköğretimin geliştirilmesi ve yatılı burslu öğrenci sayısının artırılması millî eğitimde başlıca hedef olmuştur.

Sadi Irmak Hükümeti döneminde millî eğitim programında üzerinde durulan konular; beden eğitiminin ve spor faaliyetlerinin geliştirilmesi, meslekî ve teknik eğitimin geliştirilmesi ve her öğretim kademesi için nitelikli öğretmen yetiştirmek olarak görülmektedir.

Cemal Gürsel Hükümeti döneminde kültür konusu ile ilgili bir program hazırlanmamıştır.

İsmet İnönü Hükümeti döneminde kültür programında; güzel sanatlar, müzeler, kütüphaneler ve yayım alanlarında ülke genelinde faaliyetlerin artırılması, Atatürk ilkelerine ve Batı uygarlığının temel ilkelerine dayalı bir sosyal düzenin sağlanması üzerinde durulan konular olmuştur.

Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti döneminde kültür programında üzerinde durulan konu beden eğitimi ve sporun bütün dallarının geliştirilmesi olmuştur.

Süleyman Demirel Hükümeti döneminde kültür programında üzerinde durulan konular; yurtdışındaki Türklerin kültür ve mirasının korunması, dil ile ilgili çalışmaların yapılması, millî bir dil politikasının takip edilmesi, Türk kültürünün yurtiçinde ve yurtdışında tanıtılması, Türk basınının desteklenmesi, Devlet Tiyatro, Opera ve Balesi'nin geliştirilmesi ve daha geniş halk kitlelerine ulaştırılması ve spor faaliyetlerinin geliştirilmesi olarak öne çıkmıştır.

Nihat Erim ve Ferit Melen Hükümetleri döneminde radyo ve televizyonun daha geniş halk kitlelerine ulaştırılması hedeflenmiştir.

Naim Talu Hükümeti döneminde kültür programında üzerinde durulan konu; yurtdışındaki Türklerin kültür ve mirasının korunması olmuştur.

Bülent Ecevit Hükümeti döneminde kültür programında üzerinde durulan konular ise yurtdışındaki Türklerin Türk kültür ve mirasının korunması, dil ile ilgili çalışmaların yapılması, konservatuarların ve sanat okullarının yaygınlaştırılması ve Türk film sanayisinin desteklenmesi olmuştur.

Sadi Irmak Hükümeti döneminde yurtdışındaki Türklerin kültür ve mirasının korunması, dil ile ilgili çalışmaların yapılması hedeflenmiştir.

Eğitim ve öğretim hayatında yıllar içinde niceliksel ve niteliksel gelişmeler olmuştur. Okuma yazma oranı artmış ve gençlerin eğitim ve öğretim hayatına kazandırılmaları için gerekli olan her türlü çaba hükümetler tarafından gösterilmiştir. Ancak bu gelişmeler şûralarda ve kalkınma planlarında hedeflenen seviyede olmamıştır. Öğretim programlarının yetersizliği, öğretmen sayısının öğrenci sayısına oranla düşük kalması, ders araç gereçlerinin eksikliği, okul yapımı için ayrılan bütçenin yetersizliği, burs ve kredi imkanlarının sınırlı olması, eğitim imkanlarının bölgeler arasında eşit seviyede dağılmaması, kız ve erkek öğrencilerin eğitim imkanlarından eşit şekilde yararlanamaması, özellikle kırsal kesimde kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, maddi yoksunluk ve ulaşım sorunları gibi nedenlerden dolayı öğretim kademelerinde okullaşma oranı istenilen seviyede olmamıştır. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde alt yapı yetersizliği ve köylerin dağınık yerleşimler şeklinde kurulması bu bölgelerde okullaşma oranının düşük olmasında başlıca etken olmuştur.

Öğretmen yetiştiren kurumlarda gelişimi sağlamak için gerekli çalışmalar yapılmasına rağmen istenilen sayıda ve nitelikte öğretmen yetiştirilememiştir. Eğitim programlarında görüldüğü üzere meslekî ve teknik eğitim geliştirilmek istenmiş; ancak genel liselerde bir yığılma olmuştur. Çünkü genel liselerde eğitim masrafı meslekî ve teknik okullara göre daha azdır ve genel lise mezunu öğrenciler

yükseköğretimde istedikleri alanda tercih yapma hakkına sahiptirler. Lise mezunu kişilerin sayısı her geçen yıl arttığı ve yükseköğretim kurumlarının sayısı sınırlı olduğu için yükseköğretim kurumlarına öğrenci alımı çeşitli sınavlar ile olmuştur. Yükseköğretim kurumlarında akademisyen sorunu çözüme kavuşturulamamıştır.

Siyasi, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı gerçekleşen öğrenci olayları eğitimi aksattığı gibi ülke genelinde başlayan terör olaylarının da en büyük sebeplerinden birisi olmuştur. Eğitimin kalitesinin artırılması ve eğitim sorunlarının daha kolay çözüme kavuşturulması için çeşitli kanunlar ve yönetmelikler çıkarılmıştır. Ancak bu kanunlar ve yönetmelikler eğitimdeki sorunları çözmekte yetersiz kalmıştır.

Türkiye, eğitim ve kültür kurumlarını geliştirmek, bu gelişimi hem uluslararası alanda göstermek hem de ortak çıkarlar doğrultusunda anlaşmalar yaparak kurumlarını daha etkin hale getirmek istemiştir. Darbeler, beraberinde siyasi, sosyal ve ekonomik değişimleri de getirmiştir. Bu değişimlerin ülke içinde yarattığı etkiler özellikle edebiyat, tiyatro ve sinema alanlarını oldukça etkilemiştir. 1960-1980 yılları arasında yazılan eserlerde, darbelerin olumsuz etkileri yoğunlukla görülmüştür. Ancak darbelerin yarattığı hoşnutsuzluğa rağmen kültür alanında başarılı icraatlar gerçekleştirilmiştir. Ülkenin kültürel yapısı uluslararası alanda tanıtılmış ve Türkiye'de başarılı Türk müzisyenler, sinemacılar, heykeltıraşlar, ressamlar, edebiyatçılar ve tiyatrocular yetişmiştir. 1970'li yıllarda Kültür Bakanlığı kurulmuş ama daha sonra kaldırılmıştır. Yine 1970'li yıllarda Türk sineması rekor kırmış ve çeşitli konularda filmler çevrilmiştir. Ülke genelinde kütüphane sayısının artırılması ve geniş halk kitlelerinin daha fazla sayıda kitaplardan yararlanması hedeflenmiştir. Ancak hedeflenen sayıda kütüphane açılamamıştır. Radyo ve televizyon sayısının artması ile halk daha çok bilinçlenmeye başlamış ve eğitim çalışmaları televizyon vasıtası ile geniş halk kitlelerine ulaştırılmaya çalışılmıştır.

1960-1980 yılları arasında Türkiye'de eğitim ve kültür kurumlarının bazı faaliyetlerinde istikrarsızlıkların yaşandığı görülmektedir. Meslekî ve teknik liselerde imam hatip okullarının ve ticaret okullarının sayısı artırılmak istenirken daha sonra bu okullara öğrenci alımının kısıtlandığını görüyoruz. Ancak daha sonra yeniden bu

okullara alınan öğrenci sayısı artış göstermiştir. Aynı durum Maliye Okulu'na öğrenci alımında da gerçekleşmiştir. Meslekî ve Teknik eğitimin geliştirilmek istenmesi millî eğitim programlarında ve şûralarında, beş yıllık kalkınma planlarında devamlı gündeme getirilmesine rağmen genel liselerin öğrenci kapasitesinin eğitimde hedeflenen orandan daha yüksek olması karşısında da bir önlem alınamamıştır.

Yirmi yıllık süreçte ders araç gereçlerinin temini, okul sayısının yeterli olmayışı, Doğu bölgelerinde kız çocuklarının eğitimden yeterince yararlanamaması eğitim politikalarının oluşturulurken ülke gerçeklerinin göz önünde bulundurulmadığını göstermektedir.

Öğretmen yetiştiren okulların sayısı artırılmak istenmiş ancak geçerli bir sebep gösterilmeksizin eğitim enstitülerinin sayısı azaltılmıştır.

Ülke genelinde üniversitelerde terör olaylarının artması hükümetlerin eğitim kurumlarında gerekli güvenlik tedbirlerini almadığını göstermektedir.

1970'li yıllarda Kültür Bakanlığı'nın kurulması, kurulmasından birkaç yıl sonra yeniden Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Müsteşarlığa bağlanması ve daha sonra yeniden kurulması ve kaldırılması kültür hayatında istikrarlı bir kültür programının uygulanamamasına neden olmuştur.

1960'lı yıllardan itibaren sinema alanında başarı gösterilmesine rağmen sinema eğitimi üniversitelerde ancak 1970'li yılların ortalarından itibaren verilmeye başlanmıştır. Türk filmlerinin cumhurbaşkanı tarafından izlenip beğenilmesine rağmen devlet sistemini eleştirmelerinden dolayı sansüre uğramaları kültür politikalarındaki gelişim hedeflerinin sözde kaldığını göstermektedir.

1960-1980 yılları arasında Türkiye; siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda sıkıntılar yaşamış olsa da eğitim ve kültür alanlarında gerekli çalışmaları yapmaya gayret göstermiştir. Ancak gerek ekonomik sorunlar gerekse siyasi meseleler yapılan çalışmalardan istenilen verimin alınmasına engel olmuştur. Gerek millî eğitim şûraları gerekse kalkınma planları Türkiye'nin eğitim ve kültür hayatını, ülkenin

gereksinimleri doğrultusunda şekillendirmek istese de yapılan plan ve programlarda belirtilen öneriler ülkenin kalkınması için yeterli olmamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BCA, Yer Bilgisi: 91-574-2, Belge Tarihi: 12.04.1967, Dosya Ek: E 17.

BCA, Yer Bilgisi: 91-571-2, Belge Tarihi: 07.04.1966, Dosya Ek: E 17.

BCA, Yer Bilgisi: 193-17-18, Belge Tarihi: 14.03.1966, Dosya Ek: 107.

BCA, Yer Bilgisi: 200-78-15, Belge Tarihi: 11.11.1966, Dosya Ek: 88.

BCA, Yer Bilgisi: 203-13-20, Belge Tarihi: 14.02.1967, Dosya Ek: 107.

BCA, Yer Bilgisi: 225-73-4, Belge Tarihi: 25.09.1968, Dosya Ek: 107-22.

Resmî Yayınlar

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı. (1984). **Türkiye Cumhuriyeti'nin Taraf Olduğu İkili ve Çok Taraflı Kültür Anlaşmaları ve Kültürel Değişim Programları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1967). **Millî Eğitim Hareketleri (1927-1966)**, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973). **Millî Eğitimde 50 Yıl (1923-1973)**, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1963). **Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıllık) 1963-1967**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1968). **Kalkınma Planı (İkinci Beş Yıllık) 1968-1972**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1973). **Kalkınma Planı (Üçüncü Beş Yıllık) 1973-1977**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1977). **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Eğitim**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1979). **Kalkınma Planı (Dördüncü Beş Yıllık) 1979-1983**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

"İlköğretim ve Eğitim Kanunu", (1961). **T.C. Resmî Gazete**, 10705, 12 Ocak 1961.

"İlkokul Yönetmeliği", (1972). **T.C. Resmî Gazete**, 14291, 29 Ağustos 1972.

Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı. (1990). **1920-1989 T.C. Hükümet Programlarında Kültür Politikası**, Ankara: Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

"Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği", (1964). **Tebliğler Dergisi**, 1333, 7 Aralık 1964.

"Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun", (1933). **T.C. Resmî Gazete**, 2434, 22 Haziran 1933.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1971). **Sekizinci Millî Eğitim Şûrası, Çalışma Esasları, Raporları ve Kararları (28 Eylül-3 Ekim 1970)**, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1973). **Cumhuriyetin 50. Yılında Rakam ve Grafiklerle Millî Eğitimimiz**, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1975). **Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası, Önerileri, Çalışma Esasları, Raporları ve Kararları (24 Haziran-4 Temmuz 1974)**, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1991). **Yedinci Millî Eğitim Şûrası, Çalışma Esasları, Konular ve Kararları (5-15 Şubat 1962)**, Tıpkı Basım, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). **Geçmişten Günümüze Fotoğraflarla Meslekî ve Teknik Eğitim (11. Yy.-21. Yy.)**, Ed.: Selvinaz Aydın-Ülkü Özdemir, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2011). **Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi**, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, (1964). 7 Aralık 1964. *27* (1333).

Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, (1970). 20 Nisan 1970. *33* (1603).

Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. (2010). **Yabancı Okullar, Azınlık Okulları ve Uluslararası Okullar Denetim Rehberi**, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı.

"Millî Eğitim Temel Kanunu", (1973). **T.C. Resmî Gazete**, 14574, 24 Haziran 1973.

"Orta Dereceli Teknik ve Meslek Okullarını Bitirenler İçin Lise Bitirme İmtihanları Hakkındaki Yönetmelik", (1969). **T.C. Resmî Gazete**, 13160, 28 Mart 1969.

Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007) (Öğretmenin Üniversitede Yetiştirilmesinin Değerlendirilmesi). (2007). Ed.: Yüksel Kavak-Ayhan Aydın-Sadegül Akbaba Altun, Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayını.

"Özel Öğretim Kurumları Kanunu", (1965). **T.C. Resmî Gazete**, 12026, 18 Haziran 1965.

Robert College Records. (1858-1986). (2007). ABD.

"Sanat Enstitülerinin Teknisyen Okullarına Dönüştürülmesine Dair Yönetmelik", (1969). **T.C. Resmî Gazete**, 13358, 22 Kasım 1969.

T.C. Millî Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, C.II, 28. Birleşim, 26 Ekim 1960.

T.C. Millî Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, C.V, 69. Birleşim, 3 Ocak 1961.

T.C. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C.I, 17. Birleşim, 13 Şubat 1961.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIV, 61. Birleşim, 10 Haziran 1946.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIV, 62. Birleşim, 11 Haziran 1946.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XLI, 124. Birleşim, 8 Haziran 1965.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.XIII, 1. Birleşim, 1 Kasım 1936.

TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C.XII, 72. Birleşim, 12 Haziran 1973.

TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C.XII, 74. Birleşim, 19 Haziran 1973.

TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C.LII, 45. Birleşim, 27 Mart 1969.

"Teknisyen Okulları Geçici Yönetmeliği", (1969). **T.C. Resmî Gazete**, 13358, 22 Kasım 1969.

"Teknisyen Okulları Geçici Yönetmeliği", (1973). **Tebliğler Dergisi**, 1748, 11 Haziran 1973.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). **İstatistik Göstergeler 1923-2011**, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

"Üniversiteler Kanunu", (1973). **T.C. Resmî Gazete**, 14587, 7 Temmuz 1973.

"Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bazılarının Vazifelerinden Affına ve Bazılarının Diğer Fakülte ve Yüksekokullara Nakline Dair Kanun", (1960). **T.C. Resmî Gazete**, 10641, 28 Ekim 1960.

"Ziraat ve Bahçıvanlık Okulları Kanunu", (1943). **T.C. Resmî Gazete**, 5464, 24 Temmuz 1943.

"1961 Anayasası'nın Üniversiteler ile İlgili 120. Maddesi", (1961). **T.C. Resmî Gazete**, 10816, 31 Mayıs 1961.

Kitaplar

ACAR, Hasan (2018). "Türk Siyasal Hayatında Anti-Demokratik Bir Müdahale Örneği Olarak 12 Mart 1971 Muhtırası", **Osmanlı Modernleşmesinden Günümüze Türk Siyasal Hayatı**, 1. Baskı, Ed.: Hasan Acar, Ankara: Nobel Yayıncılık, 463-485.

AÇIKGÖZ, Abdullah ve Ercan, Türk ve Orhan, Ergün (2001). **En Son Değişiklikleriyle Millî Eğitim Mevzuatı**, Ankara: Nobel Yayıncılık.

AHMAD, Feroz (1996). **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, 2. Baskı, Çev.: Ahmet Fethi, İstanbul: Hil Yayınları.

AKGÜL, Mehmet (1998). "Türk Modernleşmesi ve Erol Güngör", **Prof. Dr. Erol Güngör'ün Anısına Armağan**, Ed.: Ahmet Sevgi, Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 121-129.

AKINCI, Uğur (2019). "Cumhuriyet Dönemi, 1946-1960 Dönemi Tiyatromuz", **Türk Tiyatrosu**, Ed.: Hasan Erkek-Müzeyyen Buttanrı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, 131-144.

AKPINAR, Ertekin vd. (2003). **Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, 2. Baskı, Ed.: Murat Yalçın, 1-2, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

AKŞİN, Sina (2007). **Kısa Türkiye Tarihi**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

AKYOL, Avni (1987). **Önce ve Sonra Eğitim**, İstanbul: Ofset Basımevi.

AKYÜZ, Yahya (1982). **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1982'ye)**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksekokulu Basımevi.

AKYÜZ, Yahya (1996). "Eğitim Tarihimizden Bugün İçin Çıkarılması Gereken Bazı Dersler ve Düşünceler", **Eğitimimize Bakışlar**, 1.Baskı, İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları, 1-14.

ALANER, A. Bülent (2000). **Tarihsel Süreçte Müzik**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuarı Yayınları.

ALBAYRAK, Mustafa (2004). **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Ankara: Phoenix Yayınevi.

ALKAN, Cevat ve Hıfzı, Doğan ve İlhan, Sezgin (1980). **Meslekî ve Teknik Eğitim Prensipleri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

ALKAN, Cevat ve Hıfzı, Doğan ve İlhan, Sezgin (2001). **Meslekî ve Teknik Eğitimin Esasları**, Ankara: Nobel Yayınları.

ALKAYA, Özer (1969). "Memleketimizde Öğrenci Boykotları", **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de) Sempozyumu (25-27 Kasım 1968)**, Ankara: Başnur Matbaası, 207-217.

AND, Metin (1983). **Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu**, 3. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ARAL, Ayşegül (2013). "Müzikologlar Gözüyle Orhan Gencebay", **Samsun Araştırmaları Mimari ve Kültürel Miras, Efsane, Dil, Sanat, Edebiyat ve Siyaset**, 3.Baskı, Ed.: Cevdet Yılmaz, Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, 401-415.

ARAS, Oktay (2017). **Kitaplığımdaki Galatasaray Lisesi Yıllıklar-Albümler**, 1.Baskı, 10, İstanbul: Zinde Yayıncılık.

ATEŞ, Toktamış (1994). **68'li Olmak**, 2. Baskı, Ankara: Ümit Yayıncılık.

AYDIN, Betül (2010). "Türk Eğitim Tarihi İçerisinde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Yaklaşımı", **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu (07-09 Aralık 2005)**, Ed.: Murat Alper Parlak, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 359-369.

AYDIN, Suavi ve Yüksel, Taşkın (2014). **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**, 1. Baskı, Ed.: Kerem Ünüvar, İstanbul: İletişim Yayınları.

BAŞER, Nurettin ve Fikri, Kırcı ve Cezmi, Tezcan vd. (1995). **Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme (1848-1995)**, Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü.

BELKIS, Özlem (2019). "Cumhuriyet Dönemi, 1960-1970 Dönemi Tiyatromuz", **Türk Tiyatrosu**, Ed.: Hasan Erkek-Müzeyyen Buttanrı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, 150-167.

BERK, Nurullah ve Hüseyin, Gezer (1973). **50 Yılın Türk Resim ve Heykeli**, 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

BETTON, Gerard (1986). **Sinema Tarihi (Başlangıcından 1986'ya Kadar)**, Çev.: Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları.

BİLA, Hikmet (1999). **CHP 1919-1999**, İstanbul: Doğan Yayınları.

BİRİNCİ, Ali vd. (2010). **TBMM Albümü 1920-2010 (1950-1980)**, Ed.: Sema Yıldırım-Behçet Kemal Zeynel, 2, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.

BUTTANRI, Müzeyyen (2019). "Cumhuriyet Dönemi, 1923-1946 Dönemi Tiyatromuz", Ed.: Hasan Erkek-Müzeyyen Buttanrı, **Türk Tiyatrosu**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, 105-124.

BÜYÜKBAŞ, Hakkı ve İhsan, Kurtbaş (2016): "Cemil Meriç'in Medeniyet Telakkisi", **Doğumunun 100. Yılında Cemil Meriç Sempozyumu Bildiriler Kitabı (05-06 Mayıs 2016)**, Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 17-27.

CEVİZOĞLU, Hulki (1997). **Dünü Bugünü ile 68'liler**, Ankara.

CEYLAN, Fikret (2021). **Sekreterlik Teknikleri**, Bursa.

COŞKUN, Süleyman (1995). **Türkiye'de Politika (1920-1995)**, İstanbul: Cem Yayınları.

ÇAVDAR, Tevfik (2004). **1950'den Günümüze Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

ÇAVUŞOĞLU, Hüseyin (2018). "27 Mayıs 1960 Darbesinin Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Tartışma", **Osmanlı Modernleşmesinden Günümüze Türk Siyasal Hayatı**, 1. Baskı, Ed.: Hasan Acar, Ankara: Nobel Yayıncılık, 333-366.

ÇELENK, Semih (2019). "Cumhuriyet Dönemi, 1970-1980 Dönemi Tiyatromuz", **Türk Tiyatrosu**, Ed.: Hasan Erkek-Müzeyyen Buttanrı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, 168-185.

Çıraklık Dünü, Bugünü, Yarını Arama Konferansı, (2017). Ed.: Ece Kuzulu Kanaslan, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

DEMİRYÜREK, Meral (2016). "İhtiyar Gençlik'te Çorum İzleri", **Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu (28-30 Nisan 2016)**, Ed.: Zekeriya Işık, Ankara: Salmat Basım Yayım, 245-256.

DOĞAN, Adem (2019). "Türkiye'de Özel Eğitim", **Türk Eğitim Tarihi**, 1.Baskı, Ed.: Mustafa Kılınç-Songül Keçeci Kurt, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 440-461.

DORSAY, Atilla (1989). **Sinemamızın Umut Yılları (1970-1980 Arası Türk Sinemasına Bakışlar)**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

EKİNCİ, Yusuf (1994). **Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Millî Eğitim (1920-1994)**, Ankara: Tek Işık Yayınları.

ERBAY, Mutlu (1997). **Plastik Sanatlar Eğitimi'nin Gelişimi**, 1. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

EREN, Nevzat ve Nuray, Tanrıtanır (1998). **Cumhuriyet ve Sağlık**, Ankara: Türk Tabipleri Birliği.

ERVERDİ, Ezel ve İsmail, Kara (1960/1970). "Maarif Davamız", **Nurettin Topçu Bütün Eserleri Türkiye'nin Maarif Davası**, İstanbul: Dergah Yayınları, 76-104.

EVREN, Burçak (1993). **Başlangıcından Günümüze Türkçe Sinema Dergileri**, 1. Baskı, İstanbul: Korsan Yayınları.

FER, Seval (2010). "1923 Yılından Günümüze Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları Üzerine Bir İnceleme", **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu (07-09 Aralık 2005)**, Ed.: Murat Alper Parlak, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 97-136.

FIRAT, Melek ve Baskın, Oran ve Ömer, Kürkçüoğlu ve Funda, Keskin vd. (2016). **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)**, 21. Baskı, 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 576-614.

FUAT, Mehmet (2000). **Tiyatro Tarihi**, 4. Baskı, İstanbul: MSM Yayınları.

GÖKAÇTI, Mehmet Ali (2005). **Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam Hatipler**, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

GÖNÜLAÇAR, Şener (2014). **Kalkınma Planları ve Eğitim**, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

GÜR, Bekir S. ve Zafer, Çelik (2011). **SETA Raporu YÖK'ün 30 Yılı**, Ankara: SETA.

GÜRKAN, İhsan (2001). "1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nda Siyasal İradenin Oluşumu ve Askeri Uygulama", **Türk Dış Politikasının Analizi**, 2. Baskı, Ed.: Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: Der Yayınları, 271-279.

GÜRÜZ, Kemal (2003-2004). **Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretim, Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri**, 2. Baskı, İstanbul: Cem Yayıncılık.

GÜZEL, A. Cem (2001). "Üçüncü Sinema, 60'lı Yıllar ve Sinemamız", **Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler**, 1. Baskı, Ed.: Deniz Derman, 2, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 193-200.

HALE, William (1996). **Türkiye'de Ordu ve Siyaset (1789'dan Günümüze)**, Çev.: Ahmet Fethi, İstanbul: Hil Yayınları.

HATİBOĞLU, M. Tahir (1998). **Türkiye Üniversite Tarihi (1845-1997)**, Ankara: Selvi Yayınevi.

HAZARD, Paul (1996). **Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme**, Çev.: Erol Güngör, İstanbul: Ötüken Yayıncılık.

İŞMAN, Aytekin (1998). **Uzaktan Eğitim Genel Tanımı, Türkiye'deki Gelişimi ve Proje Değerlendirmeleri**, Sakarya: Değişim Yayınları.

İNAN, Süleyman (2011). "Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)", **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, 3. Baskı, Ed.: Süleyman İnan-Ercan Haytoğlu, Ankara: Anı Yayınları, 115-145.

KAPLAN, İsmail (1999). **Türkiye'de Millî Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi**, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

KAPLAN, Mehmet (1976). "Kültür ve Kültürü Meydana Getiren Unsurlar", **Türk Kültür ve Medeniyeti (Makaleler)**, Ed.: M. Münip Yeğin-Orhan Okay-Nazif Şahinoğlu, 1, Ankara: Sevinç Matbaası, 53-85.

KARAER, İbrahim ve Rahim, Erişti ve Ahmet, Ceylan vd. (2014). **Dünden Bugüne Başbakanlık (1920-2014)**, 2. Baskı, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

KARAKAYA, Mutlu (2017). "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Deniz Ticaret Mekteplerinin Gelişimi (1887- 1981)", **VIII. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu**, 116-137.

KARLIK, Halil (1999). "Din Eğitimi ve Öğretimi", **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, 2, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 352-374.

KARPAT, Kemal H. (2010). **Türk Demokrasi Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

KATOĞLU, Murat (2000). "Cumhuriyet Türkiyesi'nde Eğitim, Kültür, Sanat", **Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye (1908-1980)**, 6. Baskı, Ed.: Sina Akşin, 4, İstanbul: Cem Yayınevi, 417-523.

KAYA, Ömer Faruk ve Sertap, Yeğin ve Gönül, Kaya (2015). **Türk Resim, Heykel Sanatı**, 6. Baskı, 11, Ankara: MEB Yayınevi.

KAYA, Yahya Kemal ve Öner, Kabasakal (1982). **Millî Eğitimin Durumu, Geleceği ve Özel Öğretim Kurumları Hakkında Not**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

KAYA, Yahya Kemal (1998). **Eğitim ve Kalkınma**, Ankara: Bilim Yayıncılık.

KİLİ, Suna (1998). "1961 Anayasası ve Devlet Anlayışı", **27 Mayıs 1960 Devrimi, Kurucu Meclis ve 1961 Anayasası**, 1. Baskı, Ed.: Suna Kili, İstanbul: Boyut Matbaacılık, 51-70.

KOCABAŞ, Süleyman (2012). **Tarihimizin En Büyük Yalan Furyası ve 27 Mayıs 1960 Darbesi ve Rejiminin Çöküş Belgeleri**, 1. Baskı, İstanbul: Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık.

KOCABAŞOĞLU, Uygur (2000). **Anadolu'daki Amerika**, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

KOÇAK, Cemil (2017). **Darbeler Tarihi 27 Mayıs, 22 Şubat, 21 Mayıs ve 12 Mart**, 3. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

KULAKSIZOĞLU, Adnan (2010). "Cumhuriyet Döneminde Özel Eğitim", **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu (07-09 Aralık 2005)**, Ed.: Murat Alper Parlak, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 353-358.

KULOĞLU, Ünüşan ve Süreyya, Gülmemed (2009). "Osmanlı Müzik Kültürü", **Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi**, Ankara.

KUZGUN, Yıldız (1999). "Meslek Rehberliği ve Danışmanlığı", **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, 2, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 262-276.

MARDİN, Şerif (1991): **Türk Modernleşmesi Makaleler 4**, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

MERİÇ, Cemil (1986): **Kültürden İrfana**, İstanbul: İnsan Yayınları.

MERİÇ, Cemil (1996): **Umrandan Uygarlığa**, İstanbul: İletişim Yayınları.

OKTAY, Ayla (1983). "Okul Öncesi Eğitime Toplu Bir Bakış", **Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları Türk Eğitim Derneği VII. Eğitim Toplantısı (17-18 Kasım 1983)**, Ed.: Nizamettin Koç, Ankara: Şafak Matbaası, 1-44.

OKTAY, Ayla (2010). "Cumhuriyet Döneminde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi: Tarihsel Gelişim ve Günümüzdeki Durum", **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu (07-09 Aralık 2005)**, Ed.: Murat Alper Parlak, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 61-76.

ONARAN, Alim Şerif (1994). **Türk Sineması**, 1, Ankara: Kitle Yayınları.

ONARAN, Alim Şerif (1995). **Türk Sineması**, 2, Ankara: Kitle Yayınları.

ÖCAL, Mustafa (2015). "Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913- 2013)", **"100. Yılında İmam Hatip Liseleri" Uluslararası Sempozyumu-Bildiriler (23-24 Kasım 2013)**, İstanbul: 65-104.

ÖDEKAN, Ayla (2000). "Mimarlık ve Sanat Tarihi (1908-1980)", **Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye (1908-1980)**, 6. Baskı, Ed.: Sina Akşin, 4, İstanbul: Cem Yayınevi, 523-620.

ÖNDER, Mehmet (1999). **Türkiye Müzeleri**, 5. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖRS, Birsen (1996). **Türkiye'de Askeri Müdahaleler Bir Açıklama Modeli**, İstanbul: Der Yayınları.

ÖZALP, Orhan (1999). "Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikaları ve Uygulamaları", **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, 2, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1-51.

ÖZÇELİK, Ayfer (2011). "1960'dan Günümüze Türk Siyasal Hayatı", **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, 3. Baskı, Ed.: Süleyman İnan-Ercan Haytoğlu, Ankara: Anı Yayınları, 147-184.

ÖZDAĞ, Ümit (1997). **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, 1. Baskı, İstanbul: Boyut Kitapları.

ÖZGÜÇ, Agah (1990). **Başlangıcından Bugüne Türk Sinemasında İlk'ler**, 1. Baskı, İstanbul: Yılmaz Yayınları.

ÖZÖN, Nijat (1968). **Türk Sineması Kronolojisi (1895-1966)**, 1. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

ÖZTÜRK, Cemil (2010). "Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirmede Model Arayışları", **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu (07-09 Aralık 2005)**, Ed.: Murat Alper Parlak, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 283-316.

SAKAOĞLU, Necdet (1992). **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları.

SAKAOĞLU, Necdet (2003). **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

SAYLAN, Türkan ve Bülent, Tanör ve Pascal, Texier vd. (2001). **Laiklik ve Demokrasi**, 1. Baskı, Ed.: İbrahim Ö. Kaboğlu, Ankara: İmge Kitabevi.

SCOGNAMİLLO, Giovanni (1998). **Türk Sinema Tarihi (1896-1986)**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

SELANİK, Cavidan (1996). **Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni**, 1. Baskı, Ankara: Doruk Yayıncılık.

SİM, Şükrü (t.y.). **Türk Sinema Tarihi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü Ders Notları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

SOMEL, Selçuk Akşin (2013). **Gayrimüslim Okulları Nasıl 'Azınlık' Okulu Oldu**, 1, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

TANSUĞ, Sezer (1995). **Türk Resminde Yeni Dönem**, 4. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

TEZCAN, Mahmut (1969). "Memleketimizin Yükseköğrenim Kurumlarında Öğrenci Hareketleri ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar", **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de) Sempozyumu (25-27 Kasım 1968)**, Ankara: Başnur Matbaası, 169-205.

TOKTAŞ, Şule ve Senem, Görür (2020). "Türk Siyasal Hayatından Görünümler: 1965 Genel Seçimleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi (10/10/1965-11/10/1969)", **Yüzüncü Yılda TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri**, 1. Baskı, Ed.: Yusuf Tekin, 2, Ankara: TBMM Basımevi, 453-475.

TOPÇU, Nurettin (2004). **Kültür ve Medeniyet**, İstanbul: Dergah Yayınları.

TUNA, Orhan (1973). **Türkiye'de Meslekî ve Teknik Eğitim**, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

TUNÇKANAT, Haydar (1996). **27 Mayıs 1960 Devrimi (Diktadan Demokrasiye)**, İstanbul: Çağdaş Yayınları.

TURAL, Nejla (1988). **Planlı Dönemde Temel Eğitim ve Lise Seviyeli Eğitimin Yeniden Düzenlenmesiyle İlgili Politikalar ve Uygulamalar**, Ankara: Sosyal Planlama Başkanlığı Planlama Dairesi.

TURAN, Kemal (1992). **Meslekî Teknik Eğitimin Gelişmesi ve Mehmet Rüştü Uzel**, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

TURAN, Kemal (1996). **Ahilikten Günümüze Meslekî ve Teknik Eğitimin Tarihi Gelişimi**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

TURHAN, Mümtaz (2002). **Kültür Değişmeleri**, İstanbul: Çamlıca Yayınları.

TÜRK, Ercan (1999). **Millî Eğitim Bakanlığı'nda Yapısal Değişmeler Türk Eğitim Sistemi**, Ankara: Nobel Yayınevi.

TÜRKOĞLU, Adil (2010). "Cumhuriyet Döneminde İlköğretimin Gelişimi", **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu (07-09 Aralık 2005)**, Ed.: Murat Alper Parlak, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 77-96.

ÜNÜVAR, Salih (2020). "Tarık Buğra'nın Romanlarında Anadolu ve Anadoluculuk Düşüncesi ile İlişkisi", **Tarık Buğra Kitabı "Hatırlayıp Yeniden Bulmak"**, Ed.: Asım Öz, 1, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 397-410.

YALÇIN, Durmuş ve Yaşar, Akbıyık ve Nuri, Köstüklü vd. (2004). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, 2, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

YAVUZ, Fehmi (1981). **Anılarım**, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

YILMAN, Mustafa (2006). **Türkiye'de Öğretmen Eğitiminin Temelleri**, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayınevi.

ZEYTİNOĞLU, Emre (2003). "Sanayi-i Nefise'den Günümüze", **Akademiye Tanıklık Güzel Sanatlar Akademisi'ne Bakışlar…(Resim-Heykel)**, Ed.: Ahmet Öner Gezgin, 1, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 15-19.

ZÜRCHER, Erik Jan (1993). **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Çev.: Yasemin Saner Gönen, İstanbul: İletişim Yayınları.

Makaleler

ABAZAOĞLU, İlkay ve Osman, Yıldırım ve Yılmaz, Yıldızhan (2016). "Geçmişten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme", **Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, (6), 143-160.

ACUN, Fatma (2015a). "Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Mezunları ve Meşhurları", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, (22), 417-442.

ACUN, Fatma (2015b). "Robert Kolej Mezunları ve Meşhurları", **Türk Tarih Eğitimi Dergisi**, 4, (2), 136-164.

AFŞAR, Muharrem (2009). "Türkiye'de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9, (1), 85-98.

AKBAŞ, Emel (2018). "Yeşilçam Sinemasında Dinsel ve Tarihsel İmge Kullanımı", **Etkileşim Akademik Dergisi**, (1), 172-202.

AKÇA, Yaşar ve Gülsüm, Şahan ve Ayşegül, Tural (2017). "Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi", **UKSAD**, 3, (2), 394-403.

AKGÜL BARIŞ, Dolunay ve Ahmet Serkan, Ece (t.y.). "Cumhuriyet'ten Günümüze Toplumsal Kültürel Değişim Sürecinde Müzik ve Müzik Eğitimi", 107-120.

AKINCI, Abdulvahap (2013). "Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 15, (2), 39-58.

AKINCI, Abdulvahap (2014). "Türkiye'nin Darbe Geleneği, 1960 ve 1971 Müdahaleleri", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 9, (1), 55-72.

AKINOĞLU, Orhan (2005). "Türkiye'de Uygulanan ve Değişen Eğitim Programlarının Psikolojik Temelleri", **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, (22), 31-46.

AKPINAR, Burhan (2005). "Teknik Öğretmen Yetiştirme Sorunu ve Teknik Eğitim Fakültelerinin Geleceği", **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 25, (1), 259-274.

AKSU, Sezen (2020). "Neşet Günal'ın Toplumsal Gerçekçi Resimleri Üzerinden Emekçi Kadın Figürleri", **Sanat Dergisi**, (36), 135-150.

AKTAŞ, Şerif (1998). "Kemal Tahir Demir", **Bilig Dergisi**, (7), 36-43.

AKYILDIZ, Ali (2016). "Demokrasinin Sayılarla Sınavı: Seçim Sistemleri", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 0, (7), 127-148.

ALİŞOĞLU, Batuhan (2020). "Millî Eğitim Bakanlığı Sürecinde İbrahim Hulusi Öktem", **Tarih ve Gelecek Dergisi**, 6, (4), 1423-1450.

ALKAN, Mehmet Ö. (2017). "1960 Darbesi ve Üniversiteden Tasfiyeler: 147'ler Olayı", **Toplumsal Tarih Dergisi**, (286), 58-69.

ALTAY, Saadet ve Nejat, İra vd. (2011). "Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Millî Eğitim Şuralarında Okul Öncesi Eğitimi ve Bugünkü Durumu", **e-Journal of New World Sciences Academy**, 6, (1), 660-672.

ALTUN ASLAN, Evşen (2019). "Türkiye'de Özel Okullaşma", **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 8, (1), 263-276.

ALTUNDEMİR, Mehmet Emin (2012). "Kalkınma Planlarından Eğitime Bakış: Kamusal Mallar Teorisi Perspektifinden", **Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, 7, (1), 94-105.

ANGI, Çiğdem Eda (2013). "Müzik Kavramı ve Türkiye'de Dinlenen Bazı Müzik Türleri", **İdil Dergisi**, 2, (10), 59-81.

ARAP KAVİLİ, Sultan (2010). "Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye'de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gerekçeleri", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, 65, (1), 1-29.

ARIĞ, Ayten Sezer (2014). "Türkiye'de Kız Enstitüleri: Gelenekten Geleceğe", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, (20), 193-215.

ARMAĞAN, Servet (1974). "Memleketimizde Son Parlamento Seçimleri", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 40, (1-4), 155-179.

ARSLAN, Mehmet (2004). "Eğitim Sistemimizin Kapanmayan Yarası-Yükseköğretime Geçiş", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1, (16), 37-51.

ARSLAN, Mehmet (2005). "Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformları Bağlamında Üniversitelerimizde Demokratiklik Tartışmaları", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (18), 23-49.

ASLAN, Cumhur (2011). "Türkiye'de Politik Roman: 12 Mart Döneminde İdeoloji ve Edebiyat", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11, (47), 171-187.

ATANUR BASKAN, Gülsün (2001). "Türkiye'de Yükseköğretimin Gelişimi", **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 21, (1), 21-32.

ATILGAN, Doğan (1995). "Türkiye'de Kütüphaneciliğin Gelişimi", **Türk Kütüphaneciliği Dergisi**, 9, (1), 10-20.

AYDEMİR, Sefa Salih (2016). "Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman Gazetelerinin 1960-1980 Arası Öğrenci Olaylarına Yaklaşımları", **International Journal of Eurasian Education and Culture**, 1, (1), 46-59.

AYDIN, Mehmet Korkud (2018). "Tek Parti Döneminde Doğu Anadolu İllerinde Açılan Gezici Köy Kadınları Kursu", **Turkish Studies Social Sciences**, 13, (26), 125-150.

AYDIN, Yahya (2016). "Tarık Buğra'nın Fikir Yazılarında Politika ve Politizasyon Üzerine Düşünceler", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19, (35), 187-214.

AYDINER, Kerem (2014). "Tiyatro", **Türk Dili Dergisi**, 87-93.

AYSAL, Necdet (2005). "Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, (35-36), 267-282.

AYTAÇ, Kemal (t.y.). "Türkiye'de Eğitim Sistemi ve Eğitim Seviyesi", **Frankfurt M. Deki Uluslararası Alman Pedagojik Araştırma Enstitüsü'nde Verilmiş Olan Konferansın Türkçe Çevirisidir.** 241-271.

AYVAZOĞLU, Seda (2012). "Türkiye'de Bale Sanatçılarının Aktif Dans Yaşamı Sonrası Sorunlarının Eğitim Süreci ile İlişkisi", **Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi**, 29, (2), 75-92.

BALIK, Macit (2009). "Türk Romanında 12 Eylül Darbesi", **TURKISH STUDİES**, 4, (1-2), 2373-2411.

BAŞAR, Erdoğan (2018). "Eğitim Görüşleri ve Uygulamalarıyla Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın Türk Eğitim Tarihindeki Yeri (26.1.1974-

17.11.1974)", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 13, (1), 83-186.

BAYRAK, Metin ve Osman Cenk, Kanca (2013). "Türkiye'de 1970-2011 Yılları Arasında Oluşan Ekonomik ve Siyasi Gelişmelerin Seyri", **Akademik Bakış Dergisi**, (35), 1-20.

BİROL, Sinem (2012). "1961 Anayasasında İfade Özgürlüğü", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 0, (43), 39-54.

BORÇAKLI, Ahmet (Nisan 1974). "Türklerde Müzik ve Sahne", **Kültür Dergisi**, (60), 13-18.

BOZKIR, Gürcan (1996). "Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun Siyasi Kişiliği", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2, (6), 227-262.

BOZKURT, Aras (2017). "Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını", **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, 3, (2), 85-124.

BOZTEPE, Veli (2017). "1960 ve 1980 Askeri Darbelerinin Türk Siyasal Sinemasına Etkileri", **Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi**, (27), 153-179.

BULAT, Mustafa ve Serap, Bulat vd. (2014). "Modern Türk Heykel Sanatı'nın Doğuşu", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, (2), 363-374.

BULUT, Feryat (2011). "68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye'de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 11, (23), 123-149.

BULUT, Sedef (2009). "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", **Akademik Bakış Dergisi**, 2, (4), 125-145.

BÜYÜKBOYACI, Şengül (2015). "Süleyman Demirel Dönemi (1965-1971) Eğitim Politikaları ve Uygulamalarının Türk Basınındaki Yankıları", **Ulakbilge**, 3, (6), 19-57.

BÜYÜKKARCI, Süleyman (1999). "İngiliz Okulları ve Tarihi Gelişimi", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, (6), 147-209.

CANYAŞ, Hüseyin ve F.Orkunt, Canyaş (2012). "Osmanlı'dan Günümüze Misyonerlerin Kültürel Alandaki Faaliyetleri", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, (31), 55-75.

COŞKUN ELÇİ, Armağan (2008). "Tarihsel Gelişim Bağlamında Türk Halk Müziği Araştırmaları", **Millî Folklor Dergisi**, 20, (78), 37-54.

COŞKUN KESKİN, Sevgi ve Yusuf, Keskin (2009). "Cumhuriyet Dönemi İlkokul (İlköğretim 1. Kademe) Sosyal Bilgiler ve Onun Kapsamına Giren Ders Programlarında Bir Değer Olarak "Barış"ın Yeri", **Değerler Eğitimi Dergisi**, 7, (17), 69-92.

ÇAMBEL, Perihan (17 Ocak 1972). "Modern Bale ve Koreograf Sait Sökmen", **Vatan**.

ÇAPAR, Mustafa (2005). "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Azınlık Okulları ve Eğitim", **Kebikeç Dergisi**, (19), 401-420.

ÇATAK, Muzaffer (2015). "Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitim Programlarının İncelenmesi", **EKEV Akademi Dergisi**, 62, (62), 69-94.

ÇELİK, Abbas (2008). "1960 Sonrasında Türkiye'de Din Eğitimi", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, (29), 71-84.

ÇELİK, Celaleddin (2018). "Türkiye'de Dini Hayatın Sosyo-Tarihsel Boyutları ve Dindarlığın Dönüşen Görünümleri (1960-1980)", **Bilimname Düşünce Platformu**, (35), 215-249.

ÇELİK, Meryem ve Kerim, Gündoğdu (2007). "Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi", **KKEFD, JOKKEF**, (16), 172-190.

ÇELİK, Tülay (2021). "Yeşilçam Sinemasında Kökensel Bir Nitelik Olarak Kader Teması: Modernleşme Kaygılarından Melodramın Şefkatli Kollarına", **Aurum**, 6, (1), 1-23.

ÇELİK, Zafer ve Bekir S., Gür (2014). "Yükseköğretim Sistemlerinin Yönetimi ve Üniversite Özerkliği: Küresel Eğilimler ve Türkiye Örneği", **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 4, (1), 18-27.

ÇETİN, Filiz (2003). "Cumhuriyet Döneminde Kadın Eğitimi", **Millî Eğitim Dergisi**, (160).

ÇETİNDAŞ, Dilek (2019). "Pembe Roman Yazarı Olarak Peride Celal", **The Journal of Akademic Social Science**, (97), 33-52.

ÇINAR, Fatih (2018). "İmam Hatip Liselerinden Beklentiler", **Journal of International Social Research**, 11, (60), 1243-1259.

ÇİLİNGİR, Ayşegül ve Aytekin, Can (2020). "Ulusal Sinema Hareketi Çerçevesinde Halit Refiğ Sinemasında Doğu-Batı İkilemi", **Erciyes İletişim Dergisi**, 7, (2), 1501-1523.

ÇİTİL, Mahmut (2018). "Türkiye'de Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Politikalarının Değerlendirilmesi", **Millî Eğitim Dergisi**, (1), 143-172.

ÇOKAMAY, Bahadır (2017). "Ferit Tüzün'ün Senfonik Eserlerindeki Önemli Korno Pasajlarının İncelenmesi", **Sahne ve Müzik**, (5), 47-66.

ÇORUK, Adil (2019). "Planlı Kalkınma Dönemindeki Millî Eğitim Şûra Kararlarının Kalkınma Planlarındaki Eğitime İlişkin Hedefler Çerçevesinde Değerlendirilmesi", **Eğitimde Kuram ve Uygulama**, 15, (4), 297-318.

ÇUBUKÇU, Zuhal (1997). "Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelimleri", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, 10, (10), 163-172.

DEĞERLİ SARIKOYUNCU, Esra (2012). "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)", **Akademik Bakış Dergisi**, 6, (11), 85-101.

DEMİR, Engin ve H. Şenay, Şen (2009). "Cumhuriyet Dönemi Meslekî ve Teknik Eğitim Reformları", **Ege Eğitim Dergisi**, 2, (10), 39-59.

DEMİR, Musa (2016). "Zonguldak Stories of Mehmet Seyda in the Context of Reflections from Social Life to Literature in Zonguldak of 1940's", **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6, (2), 209-227.

DEMİR, Yeşim (2006). "Albay Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri", **ÇTTAD**, 5, (12), 155-171.

DEMİRCAN, Candemir (2006). "Türkiye'deki Çocuk Kütüphanelerinin Halk Kütüphanelerine Devredilmelerinden Önceki Niceliksel Durum (1995-2000)", **Görüşler Dergisi**, 20, (2), 177-194.

DEMİRCAN, Ömer (1997 (2012)). "Bizim 'Köy Enstitüleri'", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 4, (0), 235-254.

DEMİRTAŞ, Bahattin (2008). "Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler", **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, 1, (2), 155-176.

DEVELİOĞLU, A. Servet (Mart 1974). "Kalkınma Planı Açısından Millî Eğitim", **Millî Eğitim Dergisi**, (12), 9-31.

DEVELİOĞLU, A. Servet (Aralık 1974-Ocak 1975). "Kalkınma Planı ve Eğitim, Eğitimin İç Sorunları ve Sayısal Gelişmeler", **Millî Eğitim Dergisi**, (21-22), 31-32.

DİKİCİ, Ali (2014). "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve Türk Polisi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 30, (89), 11-60.

DİKİCİ, Ali (2017). "12 Eylül 1980 Askeri Darbesi Öncesi Türk Polis Teşkilatı'nın Durumu (1977-1980)", **Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyet Tarihi Dergisi**, 1, 87-124.

"Din Eğitimi Genel Müdürlüğü", (Mayıs 1973). **Millî Eğitim Dergisi**, (2), 12-14.

DİNLER KÖKSAL, Sümeyye (2017). "Kemal Tahir'in Notlarına Yansıyan Roman Poetikası", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27, (1), 25-42.

DOĞAN, Celal Deha (2017). "Hababam Sınıfı Filmlerinde Yer Alan Ölçme ve Değerlendirmeye İlişkin Alt Metinlerin İncelenmesi", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 17, (1), 154-167.

DOĞAN, Hıfzı (1974). "Pratik Kız Sanat Okulu Programlarının Geliştirilmesi", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 7, (1), 317-337.

DÖNMEZ, Cengiz (2005). "Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretim", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (14), 255-268.

DUMAN ÖZKAYA, Olcay ve Haktan, Birsel (2016). "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler", **Atatürk Dergisi**, 1, (1), 299-318.

DUMAN, Tayyip (2014). "Meslekî ve Teknik Eğitime Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Kuruluşu, Gelişimi ve Kapatılmaları", **Journal of Research in Education and Society**, 1, (1), 65-92.

DURSUN, Soner (2018). "Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Cephe Hükümetleri (1975-1977)", **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, 7, (20), 425-440.

DURSUNOĞLU, Halit (2003). "Cumhuriyet Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirmenin Tarihi Gelişimi", **Millî Eğitim Dergisi**, (160).

DURSUNOĞLU, Halit (2006). "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Orta Öğretimdeki Tarihi Gelişimi", **Millî Eğitim Dergisi**, 34, (169), 1-21.

EMİROĞLU, Atiye (2011). "27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti'nin Tasfiyesi", **Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi**, (1), 13-27.

ERDEM, Ali Rıza (2015). "Türkiye'de Öğretmen Yetiştirmenin (A), (U), (C) si", **Journal of Teacher Education and Educators**, 4, (1), 16-38.

EREN, Ozan (2018). "Türkiye'de 1960'larda Müzik Alanı ve Protest Müziğin İlk Nüveleri: Anadolu Pop Akımı", **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, 38, (1), 131-162.

ERDOĞAN, Nevzat (2015). "Muş'un İlk Kadın Milletvekili, Nermin Neftçi (1924-2003)", **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 3, (1), 9-32.

ERGÜÇ, Veysel (2019). "Türk Düşüncesinde Kimlik Kavramına Özgün Bir Bakış: Hilmi Ziya Ülken Örneği", **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, (57), 29-42.

ERGÜN, Mustafa (1987). "Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Çalışmalarının Gelişmesi", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2, (2), 10-18.

ERGÜN, Selda (2010). "1923-1960 Yılları Arasında Türk Tiyatrosu'nda Özel Tiyatro Çalışmaları", **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, 30, (30), 59-78.

ERİÇ, Daniyal (15 Temmuz 1977). "Kültür Bakanlığı", **Milliyet Sanat Dergisi**, (240), 29.

ERKOÇ, Gülayse (2002). "1960-1970 Dönemi Tiyatro Hareketleri", **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, 13, (13), 1-21.

EROL, Mikail ve Metin, Atmaca (2015). "Ticaret Meslek Liselerindeki Muhasebe Eğitimin Tarihi Gelişimi", **Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi**, (8), 79-100.

ERTEM, Barış (2018). "12 Mart 1971 Askeri Müdahalesi Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri (1971-1974)", **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 8, (14), 655-676.

ERTUŞ, Ayşe (2016). "Sürgünlükte Yalnızlığın Diğer Adı: Hasan İzzettin Dinamo-Hasan İzzettin Dinamo'nun Sürgün Şiirlerinde Yalnızlık", **TURKISH STUDİES**, (11), 347-356.

ERTÜRK, Selahattin (1988). "Son Makalesi Türkiye'de Eğitim Felsefesi Sorunu", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (3), 11-16.

ESER, Gülşah ve Abdullah, Orak (2016). "Türkiye'de Meslekî ve Teknik Eğitimin Geliştirilmesinde Öncü Bir Kurum: Urfa Erkek Sanat Enstitüsü", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9, (46), 185-199.

EVREN, Burçak (26 Aralık 1977). "1977'de Sinemamızın Sorunlarına Yenileri Eklendi, Filmciliğimiz Gerileyip Yok Olmanın Eşiğine Geldi.", **Milliyet Sanat Dergisi**, (257), 26-34.

FERİDUNOĞLU, İsmail Cem (2017). "Hürriyet Gazetesi'nce 1964 Johnson Mektubu Süreci'nde Kullanılan Dilin Milliyetçi Söylem Bağlamında Söylem Analizi Yöntemiyle İncelenmesi", **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, 9, (2), 371-393.

GELİŞLİ, Yücel (2009). "Yüksek Öğretmen Okullarının Kuruluşu ve Gelişimi", **Türk Yurdu Dergisi**, (261).

GENÇ YILMAZ, Ayfer (2015). "I. Milliyetçi Cephe Hükümeti: Siyasal Şiddet ve Devlet", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 3, (2), 221-246.

GENÇKAYA, Ömer Faruk ve Erdem Ünal, Demirci (2018). "Türkiye'de Kültür Politikasının Kurumsallaşma Sürecine Genel Bakış", **Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 3, (2), 57-70.

GEZER, Hüseyin (Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1976). "Atatürk Anıtları", **Millî Eğitim Dergisi**, (34-35-36-37), 34-35.

GÖKATALAY, Semih (2019). "Erken Soğuk Savaş Ankara'sında Sinema Kültürü", **Ankara Araştırmaları Dergisi**, 7, (1), 147-174.

GÖZAYDIN, Nevzat (2020). "Yaman Koray'dan Söz Varlığımıza Katkılar", **Türk Dili Dergisi**, (819), 78-92.

GÜÇLÜ, Mustafa (2013). "1950 ve 1980 Yılları Arasında Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Alanında Görülen Temel Eğilimler", **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 3, (4), 83-91.

GÜÇLÜ, Mustafa ve M. Çağatay, Özdemir (2016). "1950 ve 1980 Yılları Arasında Genel ve Meslekî Teknik Eğitimle İlgili Sorunların Değerlendirilmesi: Eğitim Hareketleri Dergisi Örneği", **Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 5, (12), 208-222.

GÜLBAY, Alper (2019). "Huzursuz Bir Ortaklığın Ses Getiren Hamlesi: CHP-MSP Koalisyon Hükümeti ve Kıbrıs Barış Harekatı", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, (30), 333-361.

GÜLOĞLU, Tuncay (2003). "Bir Meslekî Eğitim Kurumu Olarak Polis Meslek Yüksek Okulları", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (5), 103-116.

GÜLTEKİN, Gönül (1999). "Ressam Cevat Dereli", **Erdem Dergisi**, 12, (34), 107-118.

GÜLTEKİN, Mehmet (2014). "Dünyada ve Türkiye'de İlköğretim Programlarındaki Yönelimler", **Elementary Education Online**, 13, (3), 726-745.

GÜNDÜZ, Turgay (1998). "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1923-1998)", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 7, (1), 543-557.

GÜNGÖR, Arif Can (2012). "Türk Sinemasında Çevre Sorunlarının Toplumsal ve İdeolojik Boyutta Ele Alınmasının Filmlere Yansımaları", **Akademik Bakış Dergisi**, (33), 1-13.

GÜRSES, Fatma (2017). "Müzikte Siyasal Söylem ve Türkiye'de Anadolu Rock: Cem Karaca ve Barış Manço Örneği (1960-1980)", **The Journal of Academic Social Science Studies**, (56), 325-350.

GÜRÜN, Dikmen (2006). "Kabare Tiyatrosu ve Haldun Taner", **Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi**, 0, (8), 5-18.

GÜVEN, İsmail (2003). "1940'dan Günümüze Öğretmenlerin Ekonomik Sorunlarının Tarihsel Analizi", **Millî Eğitim Dergisi**, (160).

GÜVEN, Özbay (1996). "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştiren Okulların Eğitimini Hazırlayıcı Çalışmalar", **Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi**, 1, (2), 70-82.

HALICI, Esra (2017). "Orhan Peker ve Türk Resim Sanatındaki Yeri", **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, (38), 51-68.

HOŞGÖRÜR, Vural ve Tuğba, Hoşgörür (2011). "Planlı Dönemde Yükseköğretimdeki Gelişmeler", **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**, (15), 111-131.

İLERİ, Turgut (2019). "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Bağlamında Kız Enstitüleri'nin Türk Modernleşmesindeki Yeri ve Önemi", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, (65), 193-226.

İŞKODRALI, Musa Eren (2019). "Cumhuriyet, Türk Müziği ve Türk Beşlileri", **Balkan Müzik ve Sanat Dergisi**, 1, (1), 22-30.

KANTARCIOĞLU, Selçuk (Haziran 1973). "Okul Öncesi Eğitimi Gelişimi, Gereği, Önemi", **Millî Eğitim Dergisi**, (3), 12.

KANTARCIOĞLU, Selçuk (Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1976). "Ortaokul Öğreniminin Öğrenciler Açısından Değerlendirilmesi", **Millî Eğitim Dergisi**, (34-35-36-37), 10-14.

KAPUKAYA, Zeliha (2020). "Oğuz Atay'ın Düşünsel Arka Planı: Günlük", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9, (1), 552-561.

KARADENİZ, Ceren ve Ayşe, Okvuran (2018). "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye'de Müze Eğitimi: Tarihsel Gelişim ve Gelecek Tasarıları", **Millî Folklor Dergisi**, (118), 101-113.

KARAKAŞ, Ömer (2014). "Manisa Milletvekillerinden Şevket Raşit Hatipoğlu (1898-1973)", **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 12, (3), 122-139.

KARAKÖK, Tunay (2011). "Menderes Dönemi'nde (1950-1960) Türkiye'de Eğitim", **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 1, (2), 89-97.

KARATAŞ, Kasım ve Gönül, Erkan (2005). "Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitiminin Tarihçesi", **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını**, (17), 1-24.

KARŞICI, Gülay (2010). "Müzik Türlerinde İdeolojik Yaklaşım: 1970-1990 Yılları Arasındaki TRT Sansürü", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, 16, (61), 169-178.

KASIM, Metin ve H. Deniz, Atayeter (2012). "1960'lı Yıllarda Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik", **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, (4), 19-33.

KAVCAR, Cahit (1982). "Tarihe Karışan Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli: Yüksek Öğretmen Okulu", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 15, (1), 197-214.

KAYA, H. Eylem (2015). "Türkiye'de Halk Eğitimi Merkezleri", **International Journal of Science Culture and Sport**, 3, 268-277.

KAYA, Yakup (2018a). "1957 Seçimlerinin Türk Siyasi Yaşamına Yansımaları", **Tarihin Peşinde Dergisi**, (20), 585-600.

KAYA, Yakup ve Hüseyin, Şahin (2018b). "Türk Siyasal Yaşamında Milliyetçi Cephe Hükümetleri Dönemi", **Tarihin Peşinde Dergisi**, (19), 515-540.

KAYA, Yakup ve Bülent, Yeter (2018c). "Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 20, (2), 215-229.

KAYAHAN, Tekin (2018). "Erkek Sanat Enstitülerinin Kuruluşu ve Gelişimi", **Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2, (2), 12-29.

KAYALI, Kurtuluş (Şubat-Mart-Nisan 2015). "Metin Erksan, Lütfi Akad ve Yılmaz Güney Türk Sinemasından Öte Türk Kültürünün Deli Dahisi, Bilgesi ve Gündelik Hayattan Fırlayıp Gelen Efsanesidir.", **Sinema Tutkusu I Doğu Batı Düşünce Dergisi**, (72), 11-26.

KAYMAL, Cansu (2017). "Kırdan Kente Göçün Kültürel Sonuçları: Gecekondulaşma ve Arabesk", **Ulakbilge**, 5, (15), 1499-1519.

KAYMAL, Cansu (2020). "Türk Sinemasında Solun Soluğu", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 21, (2), 383-395.

KENANOĞLU, M. Macit (2008). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Eğitimi Üzerine", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, (12), 181-206.

KESKİN, Aslıhan (2019). "Öğrenci Olaylarına Genel Bir Bakış (1968-1980)", **Atatürk Dergisi**, 8, (2), 237-262.

KESKİN, Candaş (2014). "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Resminde Toplumsallıktan Bireyselliğe Geçiş Süreci", **TSA**, (1), 87-101.

KESKİN, Yusuf ve Sevgi, Coşkun Keskin (2014). "İlkokul (İlköğretim) Sosyal Bilgiler Programlarında Millî Bilinç ve Barış Değerinin Tarihsel Serüveni", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 173, (173), 51-86.

KESKİN, Yusuf Ziya ve Gülsemin, Akın (2020). "12 Eylül Ara Rejimi Döneminde Türkiye'de Siyasi Gelişmeler (1980-1983)", **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (26), 703-724.

KILIÇ, Aziz (2020). "27 Mayıs 1960 Darbesine Meşruiyet Kazandırma Çabaları", **ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 954-967.

KILIÇ, Eşref (Aralık 1974-Ocak 1975). "Türkiye'de Halk Eğitimi ve Gelişmeler", **Millî Eğitim Dergisi**, (21-22), 9-15.

KILIÇ, Eşref (Şubat-Mart-Nisan-Mayıs1975). "Türkiye'de Halk Eğitimi ve Gelişmeler II", **Millî Eğitim Dergisi**, (23-24-25-26), 39-46.

KILIÇ, Ramazan (1999). "Türkiye'de Yükseköğretimin Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (3), 289-310.

KILIÇ, Sezen (2005). "Cumhuriyet Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 21, (61), 259-280.

KILINÇ, Uğur (2019). "1960-1970 Yıllarında Metin Erksan Sineması ve Susuz Yaz Öyküsünün Sinema Serüveni", **Middle Black Sea Journal of Communication Studies**, 4, (1), 40-53.

KINIK, Mehmet (2011). "Bir İletişim Aracı Olarak Türk Halk Müziği ve Türküler", **Erciyes İletişim Dergisi Akademia**, 2, (1), 136-150.

KOCA, Mehmet (2018). "68 Öğrenci Olayları ve Üniversitelerde Politik Şiddet", **Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi**, 8, (15), 87-109.

KOÇ, Altuğ (2017). "1965 Genel Seçimleri Öncesinde "Ortanın Solu" Söyleminin Ortaya Çıkışı", **Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 6, (2), 36-50.

KOÇ, M. Şükrü (15 Mart 1961). "1961 İlköğretim Bütçesi", **İlköğretim Dergisi**, 26, (483), 5-6.

KOÇ, M. Şükrü (1 Nisan 1961). "Öğretmen Yetiştirmede Yeni Ufuklar", **İlköğretim Dergisi**, 26, (484), 5.

KOÇ, Yıldırım (1982). "Cumhuriyet Döneminde Örgün Endüstriyel Meslekî ve Teknik Orta Öğretim", **AYKO Eğitim Bilim Derleme**, (2), 27-47.

KODAMANOĞLU, M. Nuri (15 Mart 1961). "Türkiye'de Orta Dereceli Eğitim", **İlköğretim Dergisi**, 26, (483), 3-4.

KONUR, Tahsin (1987). "Cumhuriyet Döneminde Devlet-Tiyatro İlişkisi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 31, (1-2), 307-359.

KORAD BİRKİYE, Selen (2012). "Kültür Politikaları, Türk Tiyatrosu ve DT Örneği", **Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi**, 78-107.

KORKMAZ, Mehmet Sait ve Hatice, Güler (2020). "1926 Yılından Günümüze İlköğretim Okullarının Programları ve Sosyal Bilgiler", **Asia Minor Studies**, 8, (2), 501-512.

KORKMAZ, Nurcan (2018). "Türkiye'de Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Yetişkin Eğitimi", **Yetişkin Eğitimi Dergisi**, 1, (1), 30-58.

KOŞAR, Emel (2020). "Oktay Rifat'ın Şiirlerinde Tabiatın Dili/Dilin Tabiatı", **Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi**, 3, (5), 18-27.

KÖMÜRLÜ, Eren (2019). "1960'lara Kadar Türkiye'de İlk Üniversitelerin Kuruluşu", **Üniversite Araştırmaları Dergisi**, 2, (1), 35-42.

KÜÇÜKER, Erdal (2017). "Türkiye'de Kademeler Arası Geçiş ve Öğrenci Akışının Gelişimi", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 50, (1), 43-98.

LÜLECİ, Yalçın (2020). "1970'li Yıllarda Türkiye'de İktidar ve Sinema İlişkileri", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 18, (36), 495-528.

MAKAL, Oğuz (2011). "Türk Sinemasının Usta Yönetmeni Ömer Lütfü Akad Üzerine", **Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 5, (1), 84-93.

MENGİ, Nesrin (2012). "Selim İleri'nin Romancılığı ve Türk Romacılığındaki Yeri", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, 18, (71), 127-141.

MERİÇ, Metin (1998). "Türkiye'de Yükseköğretimde Finansman Sorunu", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13, (1), 49-66.

MİRAÇ ÜMİT, Nazlı (2014). "Celal Esad Arseven, "Bizde Temaşa Sanatı" Hayat Mecmuası, C.I, s.17, Ankara, 24 Mart 1927, S. 335-336 (Osmanlıcadan Çeviri) ve Celal Esad Arseven Kimdir?", **Art/Sanat Dergisi**, 179-189.

MUNGAN YAVUZTÜRK, Gülseren (2013). "Ankara'da Yayımlanmış Sinema Dergilerinin Kısa Tarihçesi", **Ankara Araştırmaları Dergisi**, 1, (2), 79-92.

NASUHBEYOĞLU, Tayfun (2007). "Halen Varlığını Devam Ettiren Türkiye'deki Yabancı ve Azınlık Okulları", **Pusula Eğitim Kültür Sanat ve Yardımlaşma Derneği**, 1-18.

NUTKU, Özdemir (3 Haziran 1977). "Başlangıcından Günümüze Devlet Tiyatrosunun Görünümü: Önce Kuruluş Yasası Değişmeli", **Milliyet Sanat Dergisi**, (234), 3-7.

OH, Eunkyung (2015). "Türkiye'de Kore Savaşı Edebiyatında Kadın ve Savaş Algısının Sedat Veyis Ömek'in Pirinçler Yeşerecek Oyunu Üzerinden Tartışılması", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, 21, (82), 319-333.

OKAY ATILGAN, Sevay (2009). "Cumhuriyet Dönemi Türk Plastik Sanatları", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 7, (14), 97-124.

ORAL, Zeynep (26 Aralık 1977). "1977 Yılında Tiyatro: Saldırılara, Ekonomik Güçlüklere, Engellemelere Karşı Ölüm Kalım Savaşı mı Verildi.", **Milliyet Sanat Dergisi**, (257), 23-25.

ORHAN, Serdar ve Kemal, Gökmen (2015). "Engellilere Yönelik Ülkemizde Özel Eğitim Hizmet Uygulamaları ve Örnek Ülke Karşılaştırması", **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, (35/2), 115-146.

ÖCAL, Mustafa (1998). "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 7, (1), 241-268.

ÖKDEM, Şeyda ve Aysel, Abbasoğlu ve Nevin, Doğan (2000). "Hemşirelik Tarihi, Eğitimi ve Gelişimi", **Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi**, 1, (1), 5-11.

ÖNAL, Tekin (2017). "27 Mayıs İhtilâli'nin Geride Bıraktıkları ve İnönü Hükümetleri Döneminin Önemli İç Siyasi Gelişmeleri (1961-1965)", **Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 1, (1), 10-25.

ÖNCÜ, Hüseyin (2006). "Psikolojik Danışma Müdahalesi Olarak Büyük Grup Rehberliği", **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 4, (3), 219-240. (Dergide sayfa numarası 1-23 arası ancak metin içinde 219-240 olarak gösteriliyor.)

ÖNERTOY, Olcay (t.y.). "Cumhuriyet Döneminde Roman", **Anadolu Üniversitesi Dergisi**, 115-135.

ÖNSOY, Rıfat (1991) "Cumhuriyetten Bugüne İlk ve Ortaöğretimimiz ve Bazı Meseleleri", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 6, (6), 1-23.

ÖZDEN ARSLAN, Öznur (2018). "Köy Enstitülerinin Toplum Kalkınmasındaki Rolü", **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, 6, (1), 84-119.

ÖZER, Ulviye (1995). "Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını'nın Eğitimi", **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 10, (1), 1-12.

ÖZHANCI, Elif (2009). "Türkiye'de Opera, Bale ve Devlet Opera ve Balesi'nin Evrimselliği", **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, 0, (23), 197-203.

ÖZKAN, İsa (2016). "Türk Eğitiminde Öğretmen Okulları ve Öğretmen Yeterliliklerine Dair Düşünceler", **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, 5, (15), 19-27.

ÖZKASIM, Hale ve Semra, Ögel (2005). "Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi", **İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi**, 2, (1), 96-102.

ÖZLÜ, Demir (1 Temmuz 1977). "12 Mart Romanları Baskılardan Kaynaklanan Bir Roman Topluluğu Olarak Ele Alınmalıdır", **Milliyet Sanat Dergisi**, (238), 12-15.

ÖZLÜK, Nuran (2012). "Kemal Tahir'in Türk ve Dünya Edebiyatına Bakışı", **The Journal of Academic Social Science Studies**, 5, (1), 295-344.

ÖZMEN, Özlem (2015). "Türkiye'de Politik Tiyatronun Gelişimi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 55, (1), 415-429.

ÖZSEZGİN, Kaya (5 Haziran 1978). "Orhan Peker Rahat, Dingin Bir Kişilik Taşıyan Resimlerinde Anadolu'nun Yaşam Portresini Çizer", **Milliyet Sanat Dergisi**, (280), 18-21.

ÖZSOYSAL, Fakiye ve Yavuz, Pekman ve Nilgün, Firidinoğlu (2008). "Türkiye'de IONESCO ve Sahnelemelerden Örnekler", **Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi**, 0, (12), 109-130.

ÖZTÜRK, Serkan (2017). "Sinema ve Gerçeklik İlişkisinin Yılmaz Güney Filmlerine Yansıması: "Sürü" Filmi", **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 7, (15), 185-198.

ÖZYİĞİT, Halil (2014). "İlk Türk Kadın Heykeltıraş: Sabiha Ziya Bengütaş", **Turkish Studies Uluslararası Periyodik İçin Diller, Edebiyat ve Tarih Türk veya Türk Ses**, (9/ 10), 853-866.

PAKSOY, Eshabil Erdem (2011). "Millî Eğitim Şûra Kararlarının Uygulanılabilirliğinin Kalkınma Planları Üzerinden Değerlendirilmesi (Meslekî Eğitim Açısından Bir İnceleme)", **II. Eğitim Yönetimi Forumu**, 1-15.

POYRAZ, Cengiz (2006). "Türkiye'deki Rehberlik Hizmetlerinin Tarihsel Gelişimi", **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**, (2), 187-209.

RUKANCI, Fatih ve Hakan, Anameriç (2017). "Belgelerle Türk Kütüphanecilik Tarihi (1960-1980): Retrospektif Bir Değerlendirme II", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21, (1),71-95.

SAĞDIÇ, Mustafa (2020). "Türkiye'de İlköğretim Okullarında Coğrafya Öğretiminin Tarihsel Gelişimi", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, (9), 395-412.

SAĞLAM, Miraç ve Aycan Çiçek, Sağlam (2005). "Öğretmenlik Mesleğinin Maddi Yönüne İlişkin Genel Bir Değerlendirme", **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 3, (3), 317-328.

SAĞLAMER, Emin (1973). "Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Eğitimi", **Millî Eğitim Dergisi**, (3), 26-28.

SARGIN, Sevil (2007). "Türkiye'de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (5), 133-150.

SAYDAM, Barış (2020). "Türk Sineması'nın Tarihine Genel Bir Bakış", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 18, (36), 401-424.

"Sevgi Soysal", (3 Aralık 1976). **Milliyet Sanat Dergisi**, (208).

SİVAS GÜLÇUR, Âlâ (t.y.). "Türk Sinemasında Yeşilçam Dönemi", 1-13.

SOMUNCU, Ayşe (2019). "Meslekî Teknik Liselerde Turizm Alanlarına Turizm Koleji Modeli", **AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi**, 22, (2), 208-223.

SÖNMEZ, Veysel (1989). "Türkiye'de Öğretmenin Ekonomik Durumu", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 4, (4), 77-84.

SÖZER, Ersan (1996). "Türk Eğitim Sisteminde Ortaöğretim Programları ve Uygulamalar", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, (1), 116-128.

SUNGU, İhsan (1943). "Galatasaray Lisesi'nin Kuruluşu", **Belleten**, 7, (28), 315-347.

SÜMER, Osman (2019). "Kolej-Okul Temalı Yeşilçam Filmlerinde Sosyal Algı ve Öğretmen-Öğrenci İlişkileri: Kültürel ve Durumsal Analiz", **Sosyolojik Düşün Dergisi**, 4, (2), 42-58.

ŞAHİNKESEN, Ali (1983). "Örgün ve Yaygın Meslekî ve Teknik Eğitim", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 16, (1), 461-480.

ŞEN, Metin (2014). "Türk Heykel Sanatında Figüratif ve Soyut Anlayışın Öncü Temsilcisi: Zühtü Müridoğlu", **İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi**, 4, (9), 93-98.

ŞENEL, Şennur ve Zehra, Tuyan (2009). "1926-1967 Yılları Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Kurulan Tesisler (Vakıflar)", **Akademik Bakış Dergisi**, 3, (5), 123-141.

TANER DERMAN, Meral ve Handan Asude, Başal (2009). "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye'de İlköğretimde ve İlköğretime Öğretmen Yetiştirmede Niceliksel ve Niteliksel Gelişmeler", **e- Journal of New World Sciences Academy**, 4, (1), 139-154.

TANER DERMAN, Meral ve Handan Asude, Başal (2010). "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye'de İlköğretimde ve İlköğretime Öğretmen

Yetiştirmede Niceliksel ve Niteliksel Gelişmeler", **Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi**, 3, 560-569.

TAŞDEMİRCİ, Ersoy (2001). "Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13-30.

TEKİN, Meral (1991). "Halk Eğitimi Merkezleri Etkinlikleri Yönetimi", **Eğitim ve Bilim Dergisi**, 36-42.

TEZCAN, Mahmut (1982). "Köy Kadınları Gezici Kursları ve Erkek Kursları Üzerine", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 15, (1), 131-140.

TOKER, İhsan ve Celal, Özcan (2017). "Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını", **Eskiyeni Dergisi**, (35), 33-50.

TOR, Hacer ve Esra, Ağlı (2016). "Kadın ve Eğitim", **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, 5, (Özel Sayı), 67-74.

TOPRAK, Zafer (1993). "Robert Kolej", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, 6, 1-8.

TOZLU, Necmettin (2014). "Osmanlı Devleti'nde Ermeni Eğitim Kurumları ve Faaliyetleri", **Yeni Türkiye Dergisi**, (60), 1-17.

TUNA, Yılmaz (2003). "Kalkınma Planlarında Yüksek Öğretim", **Millî Eğitim Dergisi**, (160).

TURAN, Refik (2012). "Avni Akyol Dönemi Eğitim Siyasaları", **Millî Eğitim Dergisi**, 42, (194), 108-131.

TUZCU, Gökhan (2003). "Lisansüstü Öğretim İçin Yurtdışına Öğrenci Göndermenin Planlanması", **Millî Eğitim Dergisi**, (160).

TÜRKOĞLU, Adil ve Sanem, Uça (2011). "Türkiye'de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri", **Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2, (2), 48-62.

UNUR, Kamil ve Hasan, Köşker (2015). "Türkiye'de Turizm Eğitimi ve Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizme Bakış Açılarına Yönelik Araştırmaların İncelenmesi", **Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 12, (1), 44-71.

USLU, Mustafa (2013). "Türk Müzik Eğitiminde Çok Yönlü Bir Kişilik 'Cemal Reşit Rey'", **Akademik Bakış Dergisi**, (34), 1-13.

UYAR, Hakkı (2020). "Türkiye'de Askeri Darbeler ve Nedenleri Üzerine Bir Analiz Denemesi", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 20, (Özel Sayı), 77-96.

UYGUN, Selçuk (2003). "Türkiye'de Dünden Bugüne Özel Okullara Bir Bakış (Gelişim ve Etkileri)", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 36, (1-2), 107-120.

UZUN AYDIN, Derya (2013). "Cumhuriyet Dönemine Işık Tutan İki Heykeltıraş: Mahir Tomruk ve Ali Nijad Sirel", **İstanbul Journal of Social Sciences**, (3), 1-17.

ÜSTÜNDAĞ, Mustafa (Nisan 1974). "Millî Eğitim Bakanı Sayın Mustafa Üstündağ'ın Öğretmen Okulları Kuruluşunun 126. Yıldönümü Dolayısıyla Yaptığı Konuşma Metni", **Millî Eğitim Dergisi**, (13), 3-4.

YAZAR, Taha ve Emel, Averbek (2018). "1933 Üniversite Reformundan Günümüze Türkiye'de Üniversitelerin Tarihsel Gelişimi", **Turkish Studies**, 13, (4), 1341-1360.

YILDIRAN ÖNK, Ürün (2011). "Türk Sinemasında Türler Üzerine Bir İnceleme (1970-1980)", **Journal of Yaşar University**, 23, (6), 3866-3877.

YILDIZ, Halil (Şubat-Mart-Nisan-Mayıs 1975). "Mektupla Yüksek Öğretim", **Millî Eğitim Dergisi**, (23-24-25-26), 30-31.

YILDIZ, Orhan ve Tuğçe, Yıldız (2016). "Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Politikaları", **Journal of Research in Education and Society**, 3, (1), 24-41.

YILMAZ, Ensar (2010). "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları", **Humanities Sciences**, 5, (4), 541-551.

YILMAZ, Hasan (2017). "Kıbrıs Barış Harekatı ve Sonuçları", **İnönü Üniversitesi International Journal of Social Sciences**, 6, (1), 87-98.

Tezler

AKÇEKOCE, Adnan ve Hüseyin, Kaya ve Ünal, Karakaş (2013). *Meslekî ve Teknik Eğitim*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.

AKDAĞ, Bülent (2001). *Bin Dokuz Yüz Altmıştan Günümüze Millî Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi*, YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ALPTEKİN, Ayris (2017). *Turist Ömer: Yeşilçam'da Bir Müphem*, KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ALTINOK KARAVUŞ, Seda (2019). *"Eğitim ve Öğretim Desteği"nin Özel Okullaşmaya Etkisinin Sosyolojik Analizi*, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ALTUNTAŞ, Kasım (2013). *Eğitim Tarihi Bağlamında Türkiye'de Cumhuriyet Sonrası Din Eğitimi ve Öğretimi Uygulamaları*, BAYBURT ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bayburt.

ARMAĞAN, Yalçın (2003). *Melih Cevdet Anday Şiirinde Zaman*, BİLKENT ÜNİVERSİTESİ Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ARSLAN, Dursun (2018). *1960 Sonrası Türk Resim Sanatında Konu ve Figür Bağlamında Neşet Günal*, AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

ATALAY, Nevzat (1994). *Son 20 Yılda Türk Heykel Sanatımızdaki Gelişmenin Değerlendirilmesi (1974-94 Dönemi)*, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ATEŞ, Koray (2019). *Bourdieucu Yaklaşımla Ankara Devlet Tiyatroları Seyircilerinin Beğeni Kültürü*, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

AYDOĞMUŞ, Çiğdem (2011). *İstanbul Basınına Göre Demokrat Parti Dönemi İktidar- Muhalefet İlişkisi (1950-1960) (Akşam, Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Vakit Gazeteleri)*, SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

BAYKAL, Nezaket (2011). *İnci Aral'ın Hikaye ve Romanlarında Kadın*, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BEK, Güler (2007). *1970-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Kültürel ve Sanatsal Ortam*, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

BOZAL, Beyma Cansu (2018). *1960'lardan Günümüze Türk Sinemasında Kentleşmenin Mizah Anlayışına Yansıması*, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

CANITEZ, Hasan (2008). *Türkiye'de 1960-1980 Arasında Bürokrasi Siyasi İktidar İlişkisinin Gelişimi*, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

CEYLAN, Süleyman (2008). *Demokrat Parti İktidarı Döneminde Üniversite Eğitimi (1950-1960)*, DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

ÇAMUROĞLU, Eylem (2006). *Türk Film Eleştirisinin Gelişimi (Gazete ve Dergiler Açısından)*, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÇELİK, Halil İbrahim (2019). *İkinci Meşrutiyet'ten Fulbright Komisyonu'na; Türk Eğitim Sisteminde Batı Etkisi*, NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

DAĞ, Ömür (2013). *Millî Eğitim Şûralarında İlköğretim*, ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

DEĞE, Ebru (2018). *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda Toplumsal Cinsiyet (1960-1980)*, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

DEMİRALİ, Yaşar Ergin (1980). *Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planları Döneminde Türkiye'de Eğitimin Gelişimi*, ANKARA ÜNİVERSİTESİ Eğitim Fakültesi, Ankara.

DEMİRALP, Ayşe (2005). *Süleyman Demirel Dönemi Eğitim ve Kültür Politikaları*, SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

DEMİREL KİLERCİOĞLU, Gonca (2003). *Türk Devriminin Eğitim ve Kültürel Niteliği*, YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

DENİZ, Muzaffer (2001). *Millî Eğitim Şûralarının Tarihçesi ve Eğitim Politikalarına Etkileri*, SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

DERE, Mehmet (2008). *Türkiye'de Azınlık Okulları (1945-2007)*, NİĞDE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

EFENDİOĞLU, Naziye (2013). *Millî Eğitim Şûralarında Din ve Ahlak Eğitimi*, RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

EREN, Nüket (1994). *Türk Millî Eğitiminde Yabancı Okullar*, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

ERİŞ, Sevgi (2006). *1961-1987 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Millî Eğitim Şûraları ve Alınan Kararların Uygulamaları*, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

ERNAS, P. Betül (2019). *II. Dünya Savaşı Döneminde Türkiye'de Eğitim Politikaları (1939-1945)*, DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.

ERTEKİN, Sibel (2007). *Türk Operası'nın Gelişim Süreci*, BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

FARTLI, Hasan Hüseyin (2018). *Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in Eğitim Anlayışı ve Uygulamaları*, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

GÜÇER, Deniz (2016). *Çeşmebaşı Balesi'nin Türk Balesi'ne Katkıları ve Gelişimi*, YAŞAR ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

GÜN, Önder (2006). *27 Mayıs Askeri Müdahalesine Doğru DP-CHP Mücadelesinin Zirvesi: 18 Nisan 1960- Tahkikat Komisyonu'nun Kurulması ve Faaliyetleri*, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

GÜNGÖR, Bilgin (2014). *Yusuf Atılgan'ın Hayatı, Eserleri ve Fikirleri (1921-1989)*, MARMARA ÜNİVERSİTESİ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

GÜRBÜZ ŞATIROĞLU, Aslı (2009). *Memduh Ün ve Türk Sineması'ndaki Yeri*, MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

GÜRDAŞ, Bora (2015). *1960'larda Türkiye'de Siyasi ve Toplumsal Değişimler Bağlamında Görsel Kültür*, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

HARMANCI, Abdullah (2006). *Selim İleri'nin Edebi Ustalığı ve Öykücülüğü/ Selim İleri'nin Edebi Kişiliği ve Romanı*, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

HİLMİOĞLU, Sevim (2004). *Nezihe Meriç'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

IŞIK, Ege (2010). *12 Mart Süreci'nde İstanbul Şehir Tiyatrosu*, DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

KARAKEÇİ, Mehmet Nur (2017). *Emine Işınsu'nun Romanlarında Yapı ve İzlek*, ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.

KARAYÜNLÜ, Gökhan (2012). *Cumhuriyet Dönemi Türk Polis Teşkilatı*, BATMAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.

KAYACAN, Derya (2013). *1960 Askeri Darbesinin Üniversitelere Müdahalesi ve 147'ler Tasfiyesi*, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

KESKİN, Birol (2018). *12 Mart 1971 Askeri Muhtırası'nın Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Günümüz Eğitim Sistemiyle Karşılaştırılması*, ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

KIRTEPE, Sedat (2019). *Türkiye'de Sol Düşüncenin Gelişimi ve 1960-1980 Arası Yıllarda Sinema Üzerinden Okunması*, AKSARAY ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

KIYANÇ, Sinan (2018). *ABD Arşiv Belgelerine Göre Türkiye'de Askeri Darbeler (1960-1980)*, MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

KÜÇÜK, Dilek (2002). *Rıfat Ilgaz ve Hababam Sınıfı*, DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

KÜÇÜKER, Erdal (2008). *Kalkınma Planları Kapsamında Yapılan Eğitim Planlarının Analizi (1963-2005),* ANKARA ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

MERT, Özgür (2013). *Türkiye'de Öğretmenlerin Örgütlenme Faaliyetleri ve Fikir Eylemleri* (*1960-1980)*, SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

OĞUZ, Esin Sultan (2010). *Türkiye'de Kültür Politikaları ve Kütüphaneler 1923-1980*, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

OMAK, Naim Süleyman (2012). *1960 Sonrası Heykel Sanatı ve Yeni Gerçekçilik*, DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

OMAY KOCA, Zeynep (2012). *Cumhuriyet Döneminde Arkeolojiye Bakış (1923-1940)*, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

ORTAHİSAR, Suat (2019). *İmam Hatip Okulları'nın Türk Eğitim Tarihindeki Yeri*, ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

ÖZBAY, Basri (2006). *Sosyal Sermaye Açısından Ortaöğretimde Ders Geçme ve Kredi Sistemi'nin Analizi,* İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖZTÜRK, Ali (2008). *1960-1980 Döneminde Milliyetçi İdeolojiyi Savunan Dergi Muhtevalarının Tahlili (Toprak, Bozkurt, Devlet)*, MARMARA ÜNİVERSİTESİ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

SAVAŞ, Yasemin (2010). *Necati Cumalı'nın Eserlerinde Halk Edebiyatı ve Kültürü Unsurlarının İncelenmesi*, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

SOMUNCUOĞLU, Gamze (2002). *Sevgi Soysal'ın Yapıtlarında Kadın Kimliği (Tutkulu Perçem, Tante Rosa, Yürümek)*, BİLKENT ÜNİVERSİTESİ Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

SÜNNETÇİOĞLU, Said Bahadır (2019). *Hatıratlarda Türkiye'de Bürokrasi* (*1960-1980)*, AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

ŞENCAN GÜRTUNCA, Elif Evrim (2017). *Robert Kolej'de Öğrenim Gören Türk Öğrenciler Üzerine Prosopografik Bir Çalışma (1863-1971),* HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

ŞİMŞEK, Sadettin (2008). *Türk Siyasi Hayatında Ahmet Tahtakılıç,* AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

TANYOLU, Çağdaş Umut (2009). *F. Dürrematt'ın Fizikçiler Oyunundaki Newton Karakterinin Oyuncu Hazırlık Sürecinin Stanislavski Metodu Açısından Değerlendirilmesi: Bir Vaka Çalışması*, BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TAŞDÖVEN, Zehra (2013). *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960)*, ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

TEPECİK, Tuba (2006). *Cumhuriyet Dönemi Türkiyesi'nde Hemşirelik Teşkilatının Gelişimi*, YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TOMUR, Sevil (2002). *Kişilerden Uzak Bir Köy Romancısı: Abbas Sayar*, BİLKENT ÜNİVERSİTESİ Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

TOSUN, Tolga (2010). *Tanzimat'tan Günümüze Türkiye'de Meslekî ve Teknik Eğitim Politikaları*, SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

TUFAN, Neşe (2019). *Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi*, KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

TUGEN, Bahar (2011). *Türk Sinemasında Düşünce Oluşumu: 1960-1980 Dönemi Yönetmenleri ve Filmleri*, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

UÇAR KARTOĞLU, Neslihan (2016). *Bir Örgütsel Alanda Eş Zamanlı Var Olan Birbirini Tamamlayıcı Rakip Mantıklar: Türkiye'de Müzecilik Örneği*, MARMARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

UĞUREL, Sema (2019). *Çetin Altan'ın Edebi Kişiliği Üzerine Bir Deneme*, MERSİN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

UZUN, Diler (2008). *Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarında Sosyal Meseleler*, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

YILMAZ, Kerem (2012). *Türkiye'de Ödenekli Tiyatroların Sanat Ortamındaki Yeri ve Sorunlarının Araştırılması*, İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

YÜCEL, M. Serhan (2016). *Türkiye'de Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları (1925-1926)*, BİLECİK ŞEYH EDEBALİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

ZORKUL, Tahir (2006). *Peride Celal'in Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*, YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

İnternet Kaynakları

AKMAN, Kaan (2013). **Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Seçimleri**, https://www.akademikkaynak.com/geçmisten-gunumuze-turkiyenin-secimleri.html, Erişim Tarihi: (27.11.2020).

Ankara Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, https://wowturkey.com, Erişim Tarihi: (24.11.2020).

ARICI, Yıldırım (t.y.). **'Sonsuzluğa…' Ulaşma Serüveninde Bir Yolcu: İlhan Koman**, https://www.academia.edu, Erişim Tarihi: (01.07.2021).

ARSLAN, Mehmet (2000). **Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri**, https://dhgm.meb.gov.tr, Erişim Tarihi: (20.12.2020).

Ayı Masalı, https://www.evvelcevap.com, Erişim Tarihi: (03.12.2020).

BAŞKAYA, Özgür (2020). **1960 Sonrası Toplumcu Türk Tiyatrosu ve Dört Yazarı: Oktay Arayıcı**, https://tiyatrodergisi.com.tr, Erişim Tarihi: (16.08.2021).

BAŞKAYA, Özgür (t.y.). **Yabancı Yazarlar**, https://tiyatrodergisi.com.tr, Erişim Tarihi: (03.12.2020).

Bedrettin Tuncel, https://biyografya.com, Erişim Tarihi: (04.12.2020).

Belkıs Akkale Kimdir?, https://www.biyografi.info, Erişim Tarihi: (14.08.2021).

Cumhuriyet Üniversitesi, https://www.cumhuriyet.edu.tr, Erişim Tarihi: (26.05.2021).

ÇIKIGİL, Necla (2018). **Tenasüp Önad (1934-2018)**, https://www.sanattanyansimalar.com, Erişim Tarihi: (26.06.2021).

Çukurova Üniversitesi, https://www.cu.edu.tr, Erişim Tarihi: (26.05.2021).

Demiryol Meslek Okulu, https://www.demok.org, Erişim Tarihi: (26.05.2021).

Devlet Tiyatroları, https://ekitap.ktb.gov.tr, Erişim Tarihi: (03.12.2020).

Erciyes Üniversitesi, https://www.erciyes.edu.tr, Erişim Tarihi: (21.06.2021).

ERTEM, Yiğitalp (2014). **Osman Fahir Seden: Yeşilçam'ın Ta Kendisi**, https://tsa.org.tr, Erişim Tarihi: (04.12.2020).

Fehmi Yavuz, https://biyografya.com, Erişim Tarihi: (04.12.2020).

Hacı Ömer Sabancı Vakfı, https://sabancivakfı.org, Erişim Tarihi: (16.05.2021).

İlhami Ertem, https://www.tbmm.gov.tr, Erişim Tarihi: (19.06.2021).

KARACA, Özkan (t.y.). **Türk Sineması ve Yıllar**, https://www.researchgate.net, Erişim Tarihi: (20.06.2021).

KARACA, Özkan (t.y.). **Türk Sineması ve Yıllar**, https://www.atlantikmedya.com, Erişim Tarihi: (20.06.2021).

Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarihçesi, https://www.ktu.edu.tr, Erişim Tarihi: (26.05.2021).

Kemal Tahir Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, https://www.turkedebi yati.org, Erişim Tarihi: (24.01.2023).

KUZUCULAR, Şahamettin (t.y.). **Ali Hadi Bara Hayatı ve Heykeltıraşlık Detayı**, https://edebiyatvesanatakademisi.com, Erişim Tarihi: (04.12.2020).

KUZUCULAR, Şahamettin (t.y.). **Mehmet Seyda Hayatı ve Şiirleri**, https://edebiyatvesanatakademisi.com, Erişim Tarihi: (02.12.2020).

KUZUCULAR, Şahamettin (t.y.). **Nurullah Berk Hayatı ve Resim Sanatı**, https://edebiyatvesanatakademisi.com, Erişim Tarihi: (04.12.2020).

KUZUCULAR, Şahamettin (t.y.). **Yaman Koray Hayatı ve Romanları**, https://edebiyatvesanatakademisi.com, Erişim Tarihi: (02.12.2020).

KÜLEK, Ali (2016). **Rıfat Ilgaz'ın Hayatı ve Eserleri**, https://www.makaleler.com, Erişim Tarihi: (02.12.2020).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, https://kvmgm.ktb.gov.tr, Erişim Tarihi: (01.12.2020).

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Tarihçesi, https://kvmgm.ktb.gov. tr, Erişim Tarihi: (01.12.2020).

Maliye Okulu Mezunları Derneği, https://www.maliyeokulu.org.tr, Erişim Tarihi: (26.05.2021).

Mensucat Sanat Enstitüsü, Levent Kız Meslek Lisesi Brifing 2020/2021 Dosyası İstanbul/Zeytinburnu Kaymakamlığı Şehit Büyükelçi Galip Balkar Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi https://zeytinburnutekstilmeslek.meb.k12.tr, Erişim Tarihi: (26.05.2021).

Meriç Sümen Kimdir, Hayatı, Eserleri, Hakkında Bilgi, https://filozof.net, Erişim Tarihi: (03.12.2020).

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (5 Kasım 2018).

Millî Eğitim Temel Kanunu Mevzuatı. No: 1739, Kabul Tarihi: 14.06.1973. Yayımlandığı Gazete: Resmî Gazete Sayı: 14574, Tarih: 24.06.1973, https://www.mevzuat.gov.tr, Erişim Tarihi: (20.12.2020).

Müşerref Rasim Köktürk (1928-2020) Sanatçı Bilgileri, https://arhm.ktb.gov.tr, Erişim Tarihi: (01.07.2021).

Nezihe Meriç Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, https://www.turkedebi yati.org, Erişim Tarihi: (21.06.2021).

Not Dönüşüm Tablosu Notların 10'luk Sistemden 5'lik Sisteme Dönüşümü, https://aoihl.meb.gov.tr, Erişim Tarihi: (18.03.2021).

Özel Saint Benoît Fransız Lisesi, https://www.sb.k12.tr, Erişim Tarihi: (29.11.2020).

Polis Akademisi Tarihçesi, https://pa.edu.tr, Erişim Tarihi: (30.11.2020).

Polis Okulu, https://pa.edu.tr, Erişim Tarihi: (15.12.2020).

Robert Koleji Tarihi, https://website.robcol.k12.tr, Erişim Tarihi: (29.11.2020).

Sabahattin Özbek, https://www.biyografya.com, Erişim Tarihi: (29.12.2020).

Safa Reisoğlu Kimdir? Hayatı, Eserleri Hakkında Bilgi, https://sosyolojisi.com, Erişim Tarihi: (29.12.2020).

SEVDİ, Seyit (t.y.). **İktidarı Vermeyen İki Seçim: 1973 ve 1977 Seçimleri**, https://www.akademikkaynak.com, Erişim Tarihi: (02.07.2021).

Şinasi Orel, https://www.biyografya.com, Erişim Tarihi: (29.12.2020).

Talat Sait Halman Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, https://www.turkedebi yati.org, Erişim Tarihi: (21.06.2021).

TÜRKMUT DERE, Ece (t.y.). **Pera'dan Günümüze Türk Balesi**, https://www.ti yatrohane.net, Erişim Tarihi: (03.12.2020).

Vedat Türkali, https://www.biyografi.info, Erişim Tarihi: (14.08.2021).

Vehbi Koç Vakfı, https://vkv.org.tr, Erişim Tarihi: (16.05.2021).

Gazeteler

Cumhuriyet, "Çocuk Kütüphaneleri", 5 Ocak 1967.

Cumhuriyet, "CHP'nin Oy Oranı Arttı", 4 Haziran 1968.

Cumhuriyet, "Öğretmen Yetiştiren Kurumların Yetersizliği", 3 Ocak 1970.

Cumhuriyet, "DİSK Bu Sabah Direnişe Geçiyor", 15 Haziran 1970.

Cumhuriyet, "Sekizinci Millî Eğitim Şûrası Toplandı", 29 Eylül 1970.

Cumhuriyet, "Cemal Reşit Rey'in Sanatını Kutlama Gecesi", 1 Şubat 1972.

Cumhuriyet, "Eğitim Enstitüleri Yeni Alınacak 3 Bin Öğrenci ile Gece Öğretimine Başlayacak", 16 Şubat 1974.

Cumhuriyet, "Eğitim Şûrası Millî Eğitim Sistemi ve Öğrenci Akışı Sorununu İnceliyor", 24 Haziran 1974.

Cumhuriyet, "Mehmetçikle Mücahit Magosa'da Buluştu", 16 Ağustos 1974.

Hürriyet, "İlkokulu Bitirmemiş Çocuk Kalmayacak", 9 Ocak 1961.

Hürriyet, "Öğrenciler Fen Dersleri Kadar Türkçe'den de Muvaffak Olamıyor", 8 Şubat 1961.

Hürriyet, "Mektupla Öğretim Merkezi Faaliyete Geçti", 13 Mayıs 1961.

Hürriyet, "Türk Milleti Asaletini Gösterdi", 12 Temmuz 1961.

Hürriyet, "Gelecek Yıl Ortaokula Yersizlik Yüzünden Talebe Giremeyecek", 28 Ocak 1962.

Hürriyet, "Şûrada Eğitim Sisteminin Değişmesi Ele Alınacak", 1 Şubat 1962.

Hürriyet, "Kabiliyete Göre Eğitim Şûra Önemli Kararlar Alıyor", 13 Şubat 1962.

Hürriyet, "Talebe Öğretim Masraflarına İştirak Edecek", 13 Şubat 1962.

Hürriyet, "İstanbul'da 500 İlkokula İhtiyaç Var", 5 Mart 1962.

Hürriyet, "On Sekiz Bin İlkokula ve Otuz Bin de Öğretmene İhtiyaç Var", 26 Mart 1962.

Hürriyet, "CHP 147 Öğretim Üyesinin Üniversitelerine Dönmeleri için Kanun Tasarısı Hazırladı", 3 Nisan 1962.

Hürriyet, "147'ler Kanunu Kabul Edildi", 13 Nisan 1962.

Hürriyet, "Üniversiteler 147'lerin Hepsini Kadroya Alıyor", 21 Nisan 1962.

Hürriyet, "147 Öğretim Üyesinin Üniversitelerine Dönmelerinde 147'ler Derneğinin Büyük Katkısı Oldu", 25 Nisan 1962.

Hürriyet, "Bütün Azınlık Okullarına Türk Müdür Yardımcısı Verilecek", 20 Temmuz 1962.

Hürriyet, "İlkokul Program Taslağı", 24 Eylül 1962.

Hürriyet, "Halk Eğitimi Mecburi Öğretim Esasına Bağlandı", 5 Ekim 1962.

Hürriyet, "Türk Filmleri için Dışarıdan Talepler Arttı", 20 Kasım 1962.

Hürriyet, "Radyo ile Eğitim Görenler de Diploma Alacak", 19 Ocak 1963.

Hürriyet, "Talat Aydemir ve Arkadaşlarının İhtilal Teşebbüsü", 21 Mayıs 1963.

Milliyet, "Millî Eğitim Bakanı Feyzioğlu İstifa Etti", 1 Kasım 1960.

Milliyet, "Türkiye Millî Talebe Federasyonu Bir Bildiri Yayımladı", 2 Kasım 1960.

Milliyet, "Millî Birlik Komitesi 147'lerin Üniversiteye Dönmeleri için Çalışmalara Başladı", 20 Ocak 1961.

Milliyet, "147'ler Meselesi", 13 Şubat 1961.

EKLER

Ek 1: Millî Eğitim Bakanlığı'nı İlgilendiren Çeşitli Dilek ve İsteklerin Başbakan Süleyman Demirel Tarafından Millî Eğitim Bakanı'na İletildiği Not

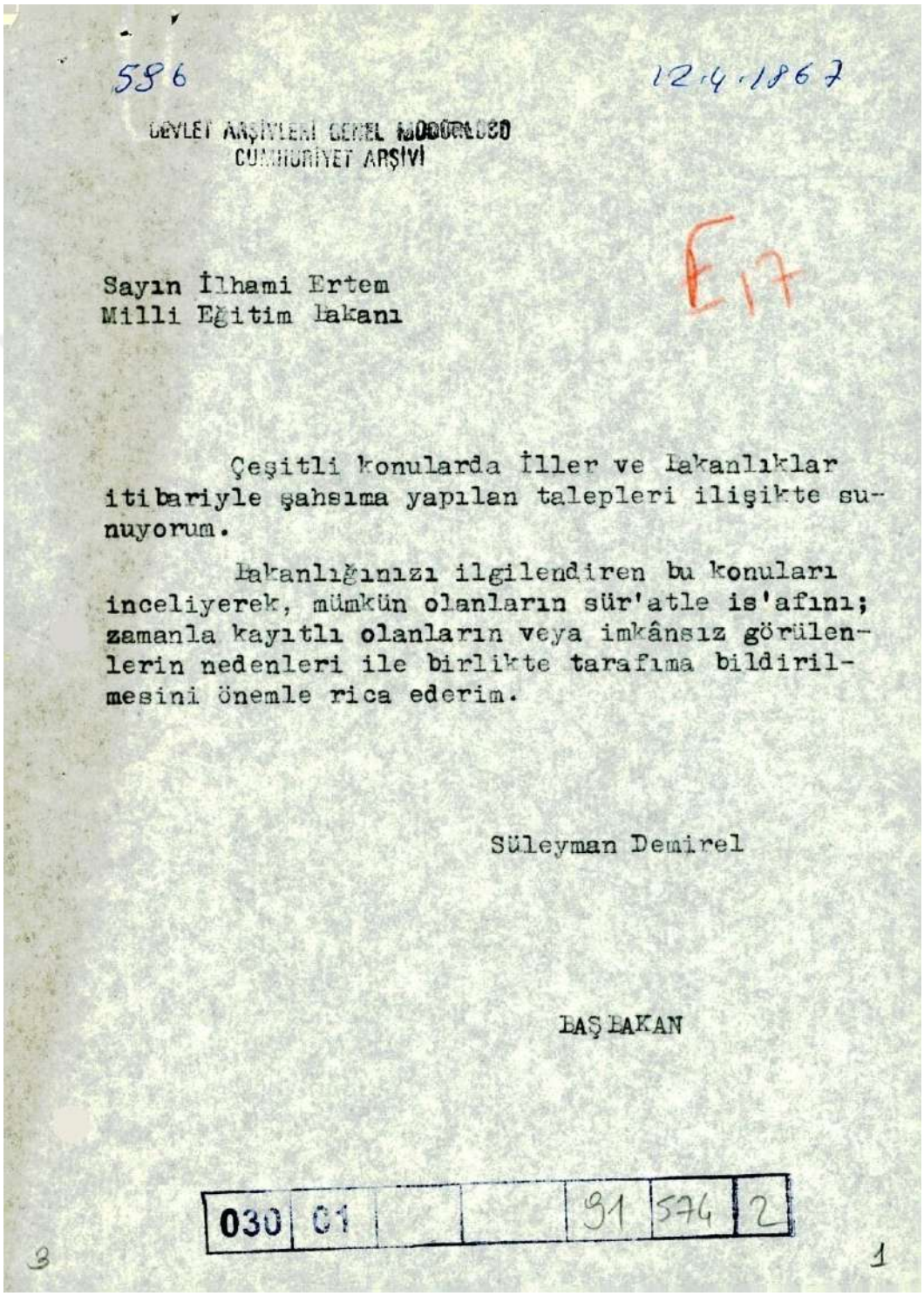

586 12.4.1967

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

E 17

Sayın İlhami Ertem
Milli Eğitim Bakanı

Çeşitli konularda İller ve Bakanlıklar itibariyle şahsıma yapılan talepleri ilişikte sunuyorum.

Bakanlığınızı ilgilendiren bu konuları inceliyerek, mümkün olanların sür'atle is'afını; zamanla kayıtlı olanların veya imkânsız görülenlerin nedenleri ile birlikte tarafıma bildirilmesini önemle rica ederim.

Süleyman Demirel

BAŞBAKAN

030 | 01 | | | 91 | 574 | 2

3 1

Yer Bilgisi: 91-574-2 **Belge Tarihi:** 12.04.1967 **Dosya Ek:** E 17

Ek 2: Millî Eğitim Bakanlığı'na Gönderilen Talep Listeleri

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

BOLU:
- Düzce: Düzce lisesinin ikmalinin 1967 yılı programına alınmasına çalışılacaktır.
- Mudurnu: Mudurnu ortaokulu 1967 programına alınmıştır. Adı geçen okula, 1966 yılı programı ile yeni bina yapılması mümkün görülememektedir. Mudurnu ortaokuluna Fransızca öğretmeni verilmiştir.

BURSA:
- İnegöl: Bu ilçenin 96 köyünden 82 si okula kavuşturulmuştur. Okulsuz kalan 14 köydenl3 ünün nüfusu 250 den azdır.
Birinci beş yıllık kalkınma plânı, nüfusları 250 den çok olan köylere okul yapılmasını öngörmüştür. Buna rağmen İnegöl ilçesinin 250 den fazla nüfuslu Gedikpınar köyü ile 250 den az nüfuslu Kocakonak köyüne 1966 yılında okul yapılması programa alınmıştır.

KONYA, DİYARBAKIR, NEVŞEHİR: Konya'da, Diyarbakır'da birer üniversite kurulması; ziraat fakültesinin Nevşehir'de açılması istenmektedir.
Yeni üniversite ve diğer yüksek öğrenim kurumları açılması konularını inceleme ve plânlama gayesiyle Üniversite Rektörlerinin, İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri Başkanlarının ve Üniversite Senatolarınca seçilen Profesörlerin katıldığı bir komisyon kurulmuş; bu komisyon da yeniden açılacak üniversite ve yüksek öğrenim kurumlarının yer, çeşit ve tipleri ile bu kuruluşlara öğretim üyesi temini konularını inceleyip bu konularda rapor hazırlayacak olan bir "Daimi Çalışma Gurubu" kurmuştur.
Konya ve Diyarbakır'da üniversite kurulması; Nevşehir'de ziraat fakültesi açılması hususları, ancak, yukarıda zikredilen çalışmaların neticesi alındıktan sonra ve bu çalışmaların ışığında incelenebilecektir.

ERZİNCAN:
- Kâmah: Erzincan ilinde diğer doğu ve güneydoğu illerinde olduğu gibi 3 yatılı bölge okulu yapılması 10 yıllık kalkınma plânına alınmıştır. 1965 yılında Refahiye ilçesinde bir bölge okulu yapımına başlanmıştır. 1966 yaz aylarında bu ilde ikinci bir bölge okulunun yeri Bakanlıklararası bir kurul tarafından tesbit edilecek ve ileriki yıllarda yapımı programa alınacaktır.

MANİSA:
- Selendi: Yatılı bölge okullarının 10 yıllık kalkınma plânına göre doğu ve güneydoğu illerinde yapılması öngörülmüştür. Diğer illerimizdeki az nüfuslu ve her birine birer okul yapılması mümkün olmayan dağınık yerleşme alanlarındaki çocukların okutulabilmesi için ikinci beş yıllık plân döneminde gündüzlü pansiyonlu bölge okulları yapımına gidilecektir. Manisa ilinin Selendi ilçesinde bölge okulu ihtiyacı da bu yönden incelenecektir.

TUNCELİ:
Tunceli-Kalan lisesi 1964 yılında, 300 kişilik pansiyonlu bir lise olarak inşa edilmiş; ancak pansiyon binası hizmete açılamamıştır. Halen durum incelenmekte olup müsait şartlar tesbit edildiği takdirde pansiyon binasının hizmete açılmasına çalışılacaktır.

ISPARTA:
Isparta ilinin 196 köyünden 191 i okula kavuşturulmuştur. Okulsuz kalan 5 köyünden ikisinin nüfusu 250 den fazladır. Bu durumu ile Isparta ili diğer illere nazaran ilköğretim ihtiyacını hemen hemen karşılamış bulunmaktadır. Okul yapım ödeneği illerin ihtiyacı oranına

030	01			91	571	2

2

Yer Bilgisi: 91-571-2 **Belge Tarihi:** 07.04.1966 **Dosya Ek:** E 17

Ek 3: Türkiye ile İran Arasında Yapılan Kültür Antlaşması'nın Onayı

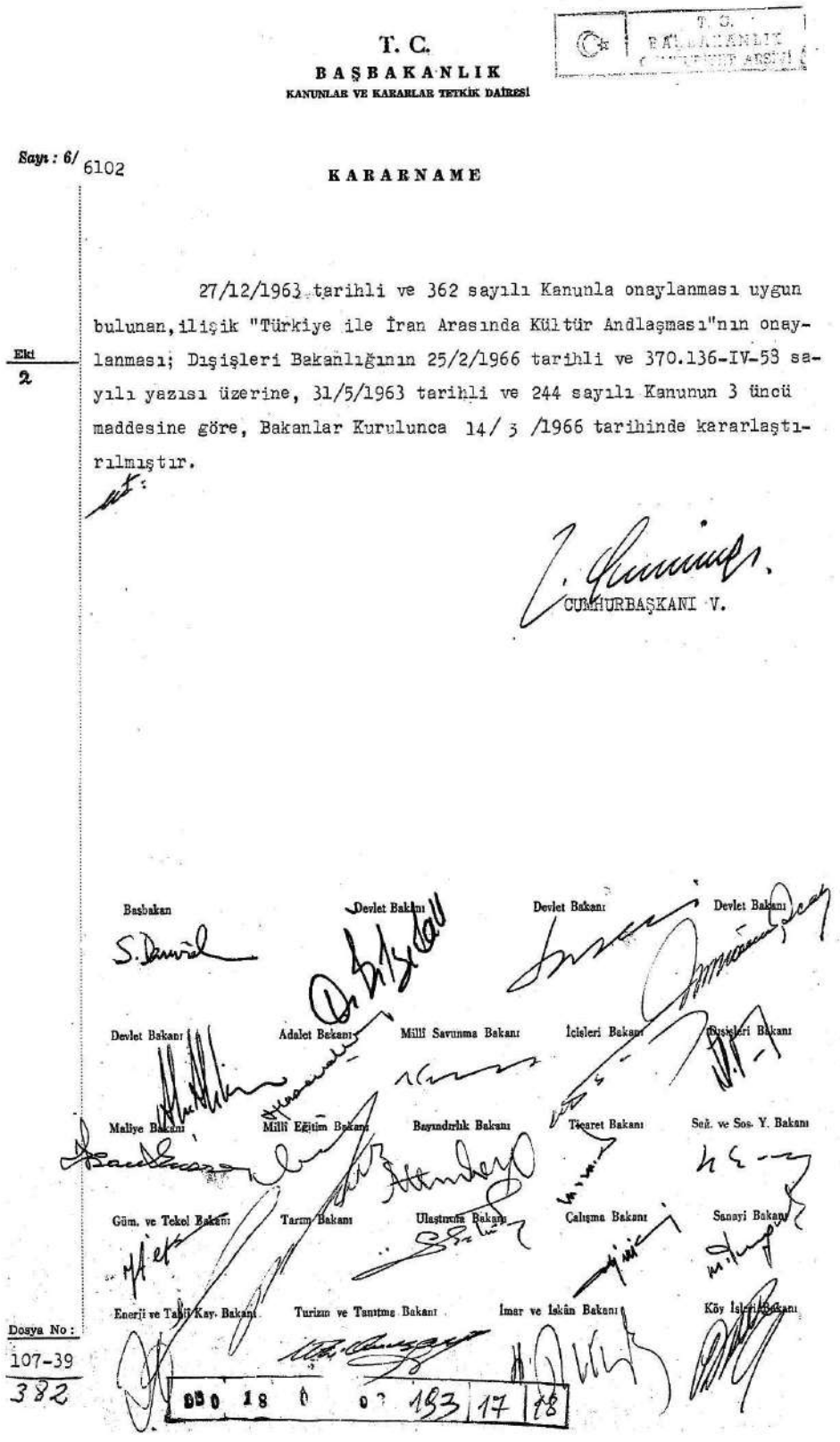

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

T. C. BAŞBAKANLIK ARŞİVİ

Sayı : 6/ 6102

KARARNAME

27/12/1963 tarihli ve 362 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan, ilişik "Türkiye ile İran Arasında Kültür Andlaşması"nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 25/2/1966 tarihli ve 370.136-IV-58 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 14/ 3 /1966 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Ekt
2

CUMHURBAŞKANI V.

Başbakan | Devlet Bakanı | Devlet Bakanı | Devlet Bakanı
Devlet Bakanı | Adalet Bakanı | Milli Savunma Bakanı | İçişleri Bakanı | Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı | Milli Eğitim Bakanı | Bayındırlık Bakanı | Ticaret Bakanı | Sağ. ve Sos. Y. Bakanı
Güm. ve Tekel Bakanı | Tarım Bakanı | Ulaştırma Bakanı | Çalışma Bakanı | Sanayi Bakanı
Enerji ve Tabii Kay. Bakanı | Turizm ve Tanıtma Bakanı | İmar ve İskân Bakanı | Köy İşleri Bakanı

Dosya No :
107-39
382

193 17 18

Yer Bilgisi: 193-17-18 **Belge Tarihi:** 14.03.1966 **Dosya Ek:** 107

Ek 4: Türkiye-İtalya Karma Kültür Komisyonu Toplantısına Hükümetimizi Temsilen Delege Olarak Millî Eğitim Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürü Süreyya Günay ile Birlikte Katılacak Heyetin Tayini

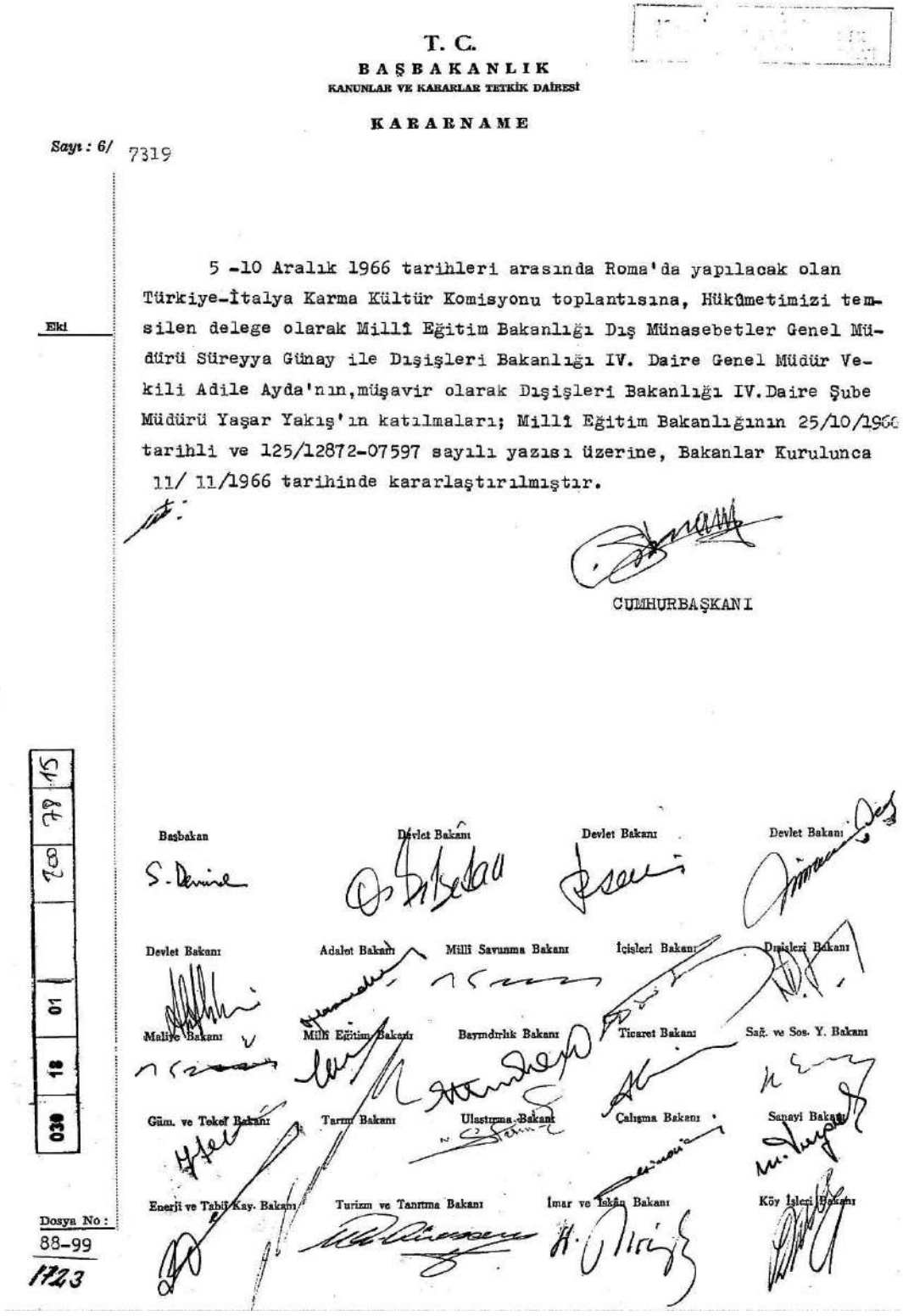

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı : 6/ 7319

Ekl

5 -10 Aralık 1966 tarihleri arasında Roma'da yapılacak olan Türkiye-İtalya Karma Kültür Komisyonu toplantısına, Hükûmetimizi temsilen delege olarak Millî Eğitim Bakanlığı Dış Münasebetler Genel Müdürü Süreyya Günay ile Dışişleri Bakanlığı IV. Daire Genel Müdür Vekili Adile Ayda'nın,müşavir olarak Dışişleri Bakanlığı IV.Daire Şube Müdürü Yaşar Yakış'ın katılmaları; Millî Eğitim Bakanlığının 25/10/1966 tarihli ve 125/12872-07597 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 11/ 11/1966 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Başbakan | Devlet Bakanı | Devlet Bakanı | Devlet Bakanı
Devlet Bakanı | Adalet Bakanı | Milli Savunma Bakanı | İçişleri Bakanı | Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı | Milli Eğitim Bakanı | Bayındırlık Bakanı | Ticaret Bakanı | Sağ. ve Sos. Y. Bakanı
Güm. ve Tekel Bakanı | Tarım Bakanı | Ulaştırma Bakanı | Çalışma Bakanı | Sanayi Bakanı
Enerji ve Tabii Kay. Bakanı | Turizm ve Tanıtma Bakanı | İmar ve İskân Bakanı | Köy İşleri Bakanı

030 18 01 100 78 15

Dosya No : 88-99
1723

Yer Bilgisi: 200-78-15 **Belge Tarihi:** 11.11.1966 **Dosya Ek:** 88

Ek 5: Tunus Hükümeti ile Akdedilen Kültür Antlaşması'nın Onayı

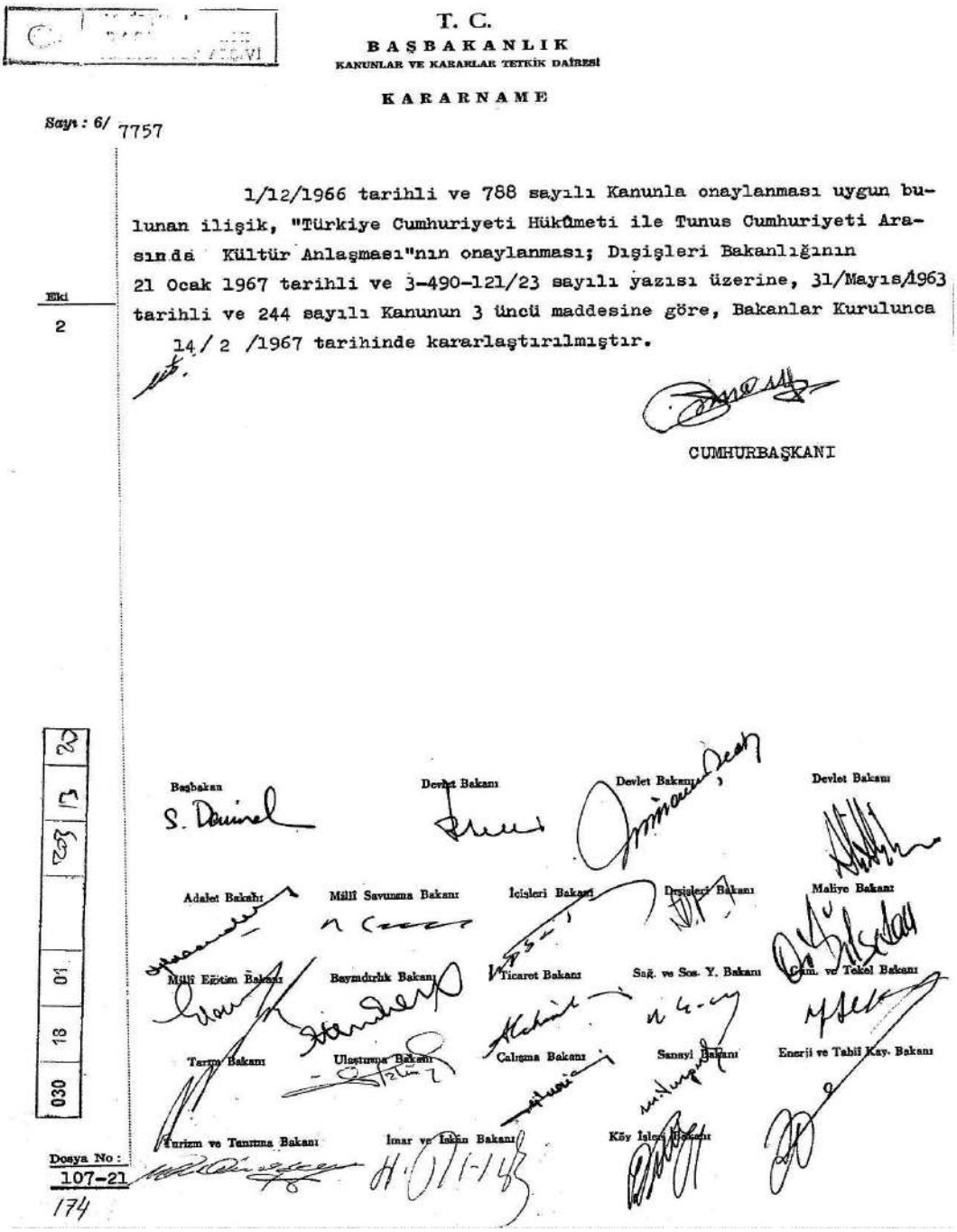

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı : 6/ 7757

1/12/1966 tarihli ve 788 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ilişik, "Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Tunus Cumhuriyeti Arasında Kültür Anlaşması"nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 21 Ocak 1967 tarihli ve 3-490-121/23 sayılı yazısı üzerine, 31/Mayıs/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 14/2/1967 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki
2

CUMHURBAŞKANI

Başbakan — Devlet Bakanı — Devlet Bakanı — Devlet Bakanı

Adalet Bakanı — Milli Savunma Bakanı — İçişleri Bakanı — Dışişleri Bakanı — Maliye Bakanı

Milli Eğitim Bakanı — Bayındırlık Bakanı — Ticaret Bakanı — Sağ. ve Sos. Y. Bakanı — Güm. ve Tekel Bakanı

Tarım Bakanı — Ulaştırma Bakanı — Çalışma Bakanı — Sanayi Bakanı — Enerji ve Tabii Kay. Bakanı

Turizm ve Tanıtma Bakanı — İmar ve İskân Bakanı — Köy İşleri Bakanı

030 | 18 | 01 | 203 | 13 | 20

Dosya No : 107-21
174

Yer Bilgisi: 203-13-20 **Belge Tarihi:** 14.02.1967 **Dosya Ek:** 107

Ek 6: Türkiye-Arjantin Kültür Antlaşması'nın Onay Belgelerinin Teatisinden Sonra Yürürlüğe Girmek Üzere Onaylanması

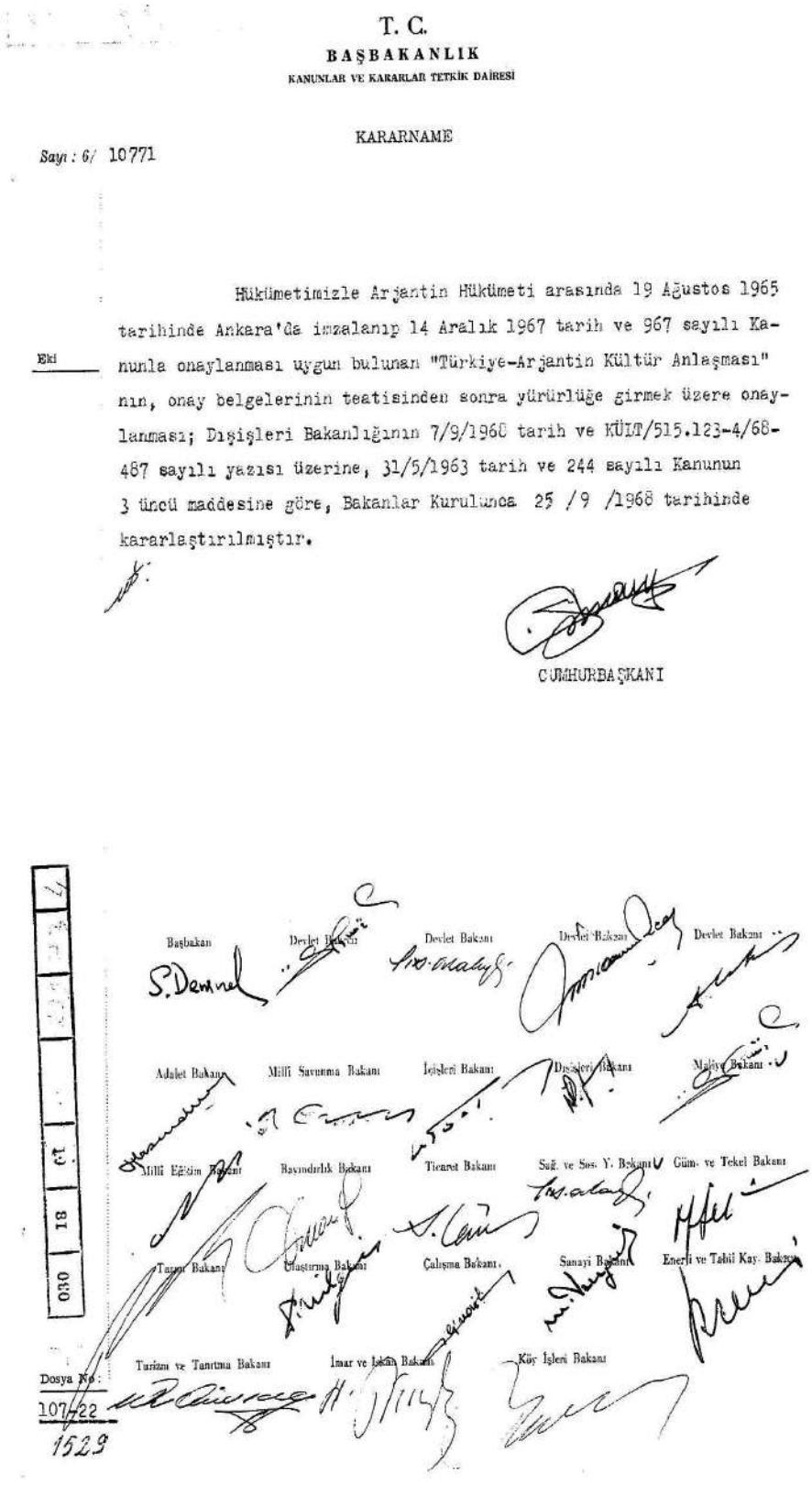

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı : 6/ 10771

Eki

Hükümetimizle Arjantin Hükümeti arasında 19 Ağustos 1965 tarihinde Ankara'da imzalanıp 14 Aralık 1967 tarih ve 967 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan "Türkiye-Arjantin Kültür Anlaşması"nın, onay belgelerinin teatisinden sonra yürürlüğe girmek üzere onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 7/9/1968 tarih ve KÜLT/515.123-4/68-487 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarih ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 25 /9 /1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Başbakan
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Adalet Bakanı
Milli Savunma Bakanı
İçişleri Bakanı
Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı
Milli Eğitim Bakanı
Bayındırlık Bakanı
Ticaret Bakanı
Suf. ve Sos. Y. Bakanı
Güm. ve Tekel Bakanı
Tarım Bakanı
Ulaştırma Bakanı
Çalışma Bakanı
Sanayi Bakanı
Enerji ve Tabii Kay. Bakanı
Turizm ve Tanıtma Bakanı
İmar ve İskan Bakanı
Köy İşleri Bakanı

030 18 67

Dosya No :
107/22
1529

Yer Bilgisi: 225-73-4 **Belge Tarihi:** 25.09.1968 **Dosya Ek:** 107-22

Ek 7: 5 Haziran 1978 Milliyet Sanat Dergisi, Onat Kutlar'ın Yazısı

Altın Portakal yarışmalarında derece alan üç film: Maden, Fırat'ın Cinleri, Selvi Boylum

ONAT KUTLAR

Antalya Şenliği'nin programları, organizasyonu, sonuçları üstüne çok şey yazıldı, yazılacak. Burada güzden uzak tutulmaması gereken önemli bir noktayı açıklayarak yazıma başlamak isterim. Şenlik organizasyonu geçen yıllardan daha bozuk değildi. Özellikle İstanbul Bürosu'nun olağanüstü gayreti ile şenlik öncesi büyük bir potansiyel yaratıldı. Şenlik sorumlusu Sayın Akın Önen'in sorumluluk duygusundan ve ciddiyetinden de kimsenin kuşkusu olmasın. Ama altyapı yetersizlikleri, programın yüklü ve dağınık oluşu, deneysizlik ve özellikle devletin para katkısının azlığı karışıklıkların başlıca nedeni oldu. Tıpkı geçen yıllarda olduğu gibi. Hazırlığın geniş hacimli oluşu düzensizliklerin daha çok sıralanmasına yol açtı. Ve hence bu yıl şenliği, Türk sinemasının yürekli ve kaliteli yapıtları kurtardı. Bu nedenle yazıma, şenliğe ciddiyet ve kalite kazandıran Türk Türk sinamasını kutlayarak başlamak istiyorum.

"MADEN"

Hem Ulusal hem de Uluslararası seçici kurullarının beğenisini kazanarak iki büyük ödülü birden elde eden "Maden", hem yönetmeni ve sanatçıları, hem de sinemamız için büyük önem taşıyor. "Maden", senaryo aşamasından başlayarak sansürle boğuştu. Antalya'da gösterildiği güne kadar, Şenlik Seçiciler Kurulu yönetmeninin başvurusu üzerine, filmi eksiksiz görme konusunda direnmeseydi gene de sakat bir kopya izleyecektik. Öbür yandan "Maden", sinemamızda emekçilerin sansüre karşı yürüyüşüyle güçlenen dayanışmanın da ilk soluklu yapıtı olarak dikkati çekti. Ancak Seçici Kurulu Başkanı ve bir sinema yazarı olarak beni ilgilendiren yanları filmin kendi nitelikleri, kendi değerleridir.

"Maden" filminin en önemli yanı, sinematografik bir yapı oluşu-

dur. Genç yönetmen Özkan, filmiyle işçilerinin gerçeğini verdikleri [illegible] yanında bir [illegible] ği taşıyan [illegible] ve küçük bir aşk bir arada [illegible] hem seyirlik korumuş, hem [illegible] mesajını iletebilmiş telik bütün [illegible] değerlere sahip [illegible] nema diliyle [illegible] "Maden" filmi [illegible] riyle ortak bir [illegible] ürünüdür. Kalabalık [illegible] lerde maden [illegible] başlayarak tüm [illegible] rın filme katkısı [illegible] rüntüler, kamera [illegible] varıncayadek [illegible] çekleştirilmiştir. [illegible] yeraltında ve [illegible]

Ek 8: 9 Ocak 1961 Hürriyet Gazetesi

maçı:
ırı
ar
açlar:
:2
:1
:3
:2

TÜRKİYE TÜRKLERİNDİR

Pazartesi
9
OCAK 1961
Sene : 35 - No. 4563
Fiatı 25 kuruştur.

Hürriy

GÜNLÜK MÜSTAKİL SİYASİ G

Müessisi : SEDAT SİMAVİ

İlkokulu bitirmemiş çocuk kalmayacak

İlk Öğretim Kanunu kabul edildi-Eğitim dâvasına ayrılan para 400 milyona yakın

Kanun martta yürürlüğe giriyor

İnönü'ye Göre milletçe Varılan sonuç Çok mutlu

CHP liderinin teype alınan bir demeci Siyasal Bilgilerde yarın dinletilecek

Ankara, 8 (Hususi) — CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Birinci İnönü Zaferinin yıldönümü dolayısiyle 10 ocakta Siyasal Bilgiler

Heyet geldi:

İlkokul çağında bulunan çocukların resmî ve özel işde çalıştırılması yasak

Ankara, 8 (Hususi) — Milli Birlik Komitesi, Kurucu Meclis faaliyete geçmeden önce, son olarak yasama yetkisini tek başına kullandığı 5 Ocak 1961 tarihinde gece yarısına kadar yaptığı top-

(Devamı Sa. 8 Sü. 1 de)

Temsilciler Meclisinde Seçim var

Ankara, 8 (Hususi) — Temsilciler Meclisinin yarın saat 15 te yaptığı ilânet toplantısında, Başkanlık Divanı ile Anayasa ve Seçim Kanunu Komisyonu üyeleri tesbit edilecektir.

Bu münasebetle Milli Birlik Komitesi Basın İrtibat Bürosu bir bildiri yayınlamıştır. Bildiri şöyledir:

"1 — Temsilciler Meclisinin ilk gün-

Türk gibi

Ya

Ek 9: Metin And, Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu Kitabından s. 577

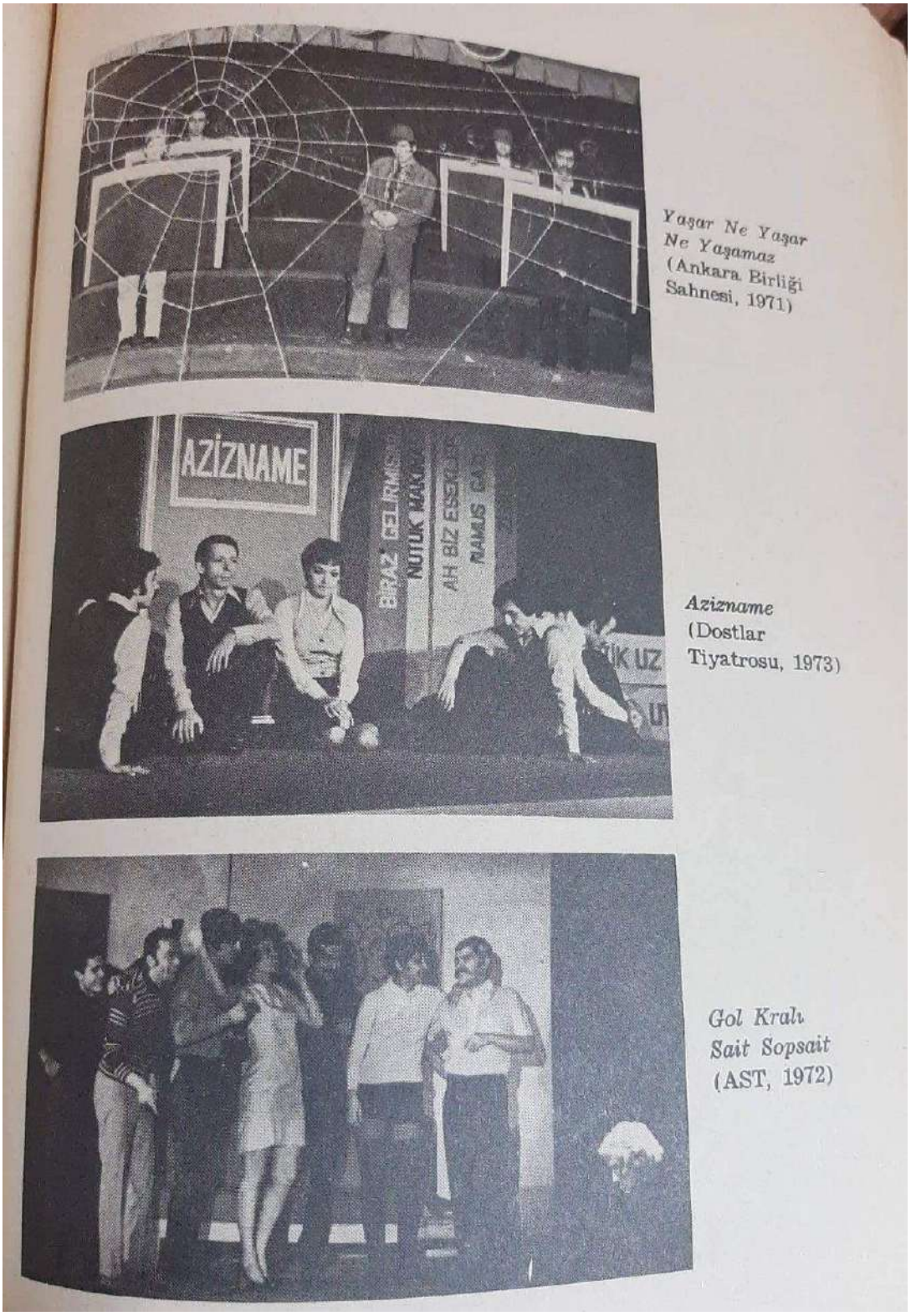

Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz (Ankara Birliği Sahnesi, 1971)

Aziziname (Dostlar Tiyatrosu, 1973)

Gol Kralı Sait Sopsait (AST, 1972)

Ek 10: Cavidan Selanik, Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni Kitabından s. 95 Musiki Muallim Mektebi Öğrencileri Zeki Üngör ile

Ek 11: 1 Temmuz 1977 Milliyet Sanat Dergisi s. 13

Ek 12: Hatay Arkeoloji Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait)

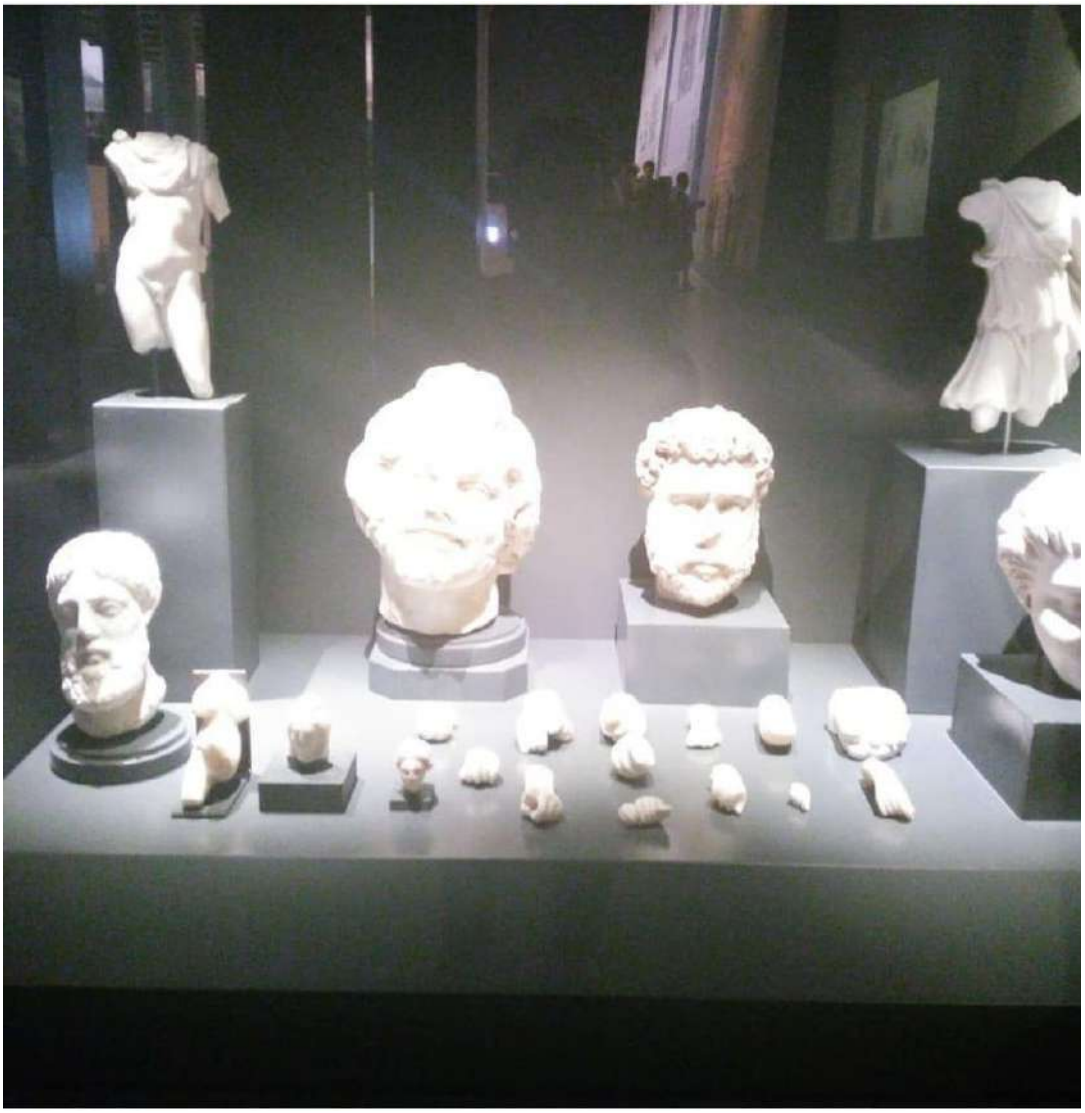

Ek 13: Hatay Arkeoloji Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait)

Ek 14: Hatay Arkeoloji Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait)

Ek 15: Çanakkale Şehitler Anıtı ve Harp Hatıraları Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait)

Ek 16: Çanakkale Şehitler Anıtı ve Harp Hatıraları Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait)

Ek 17: Mudanya Mütareke Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait)

Ek 18: Mudanya Mütareke Müzesi (Fotoğraf Kendime Ait)